

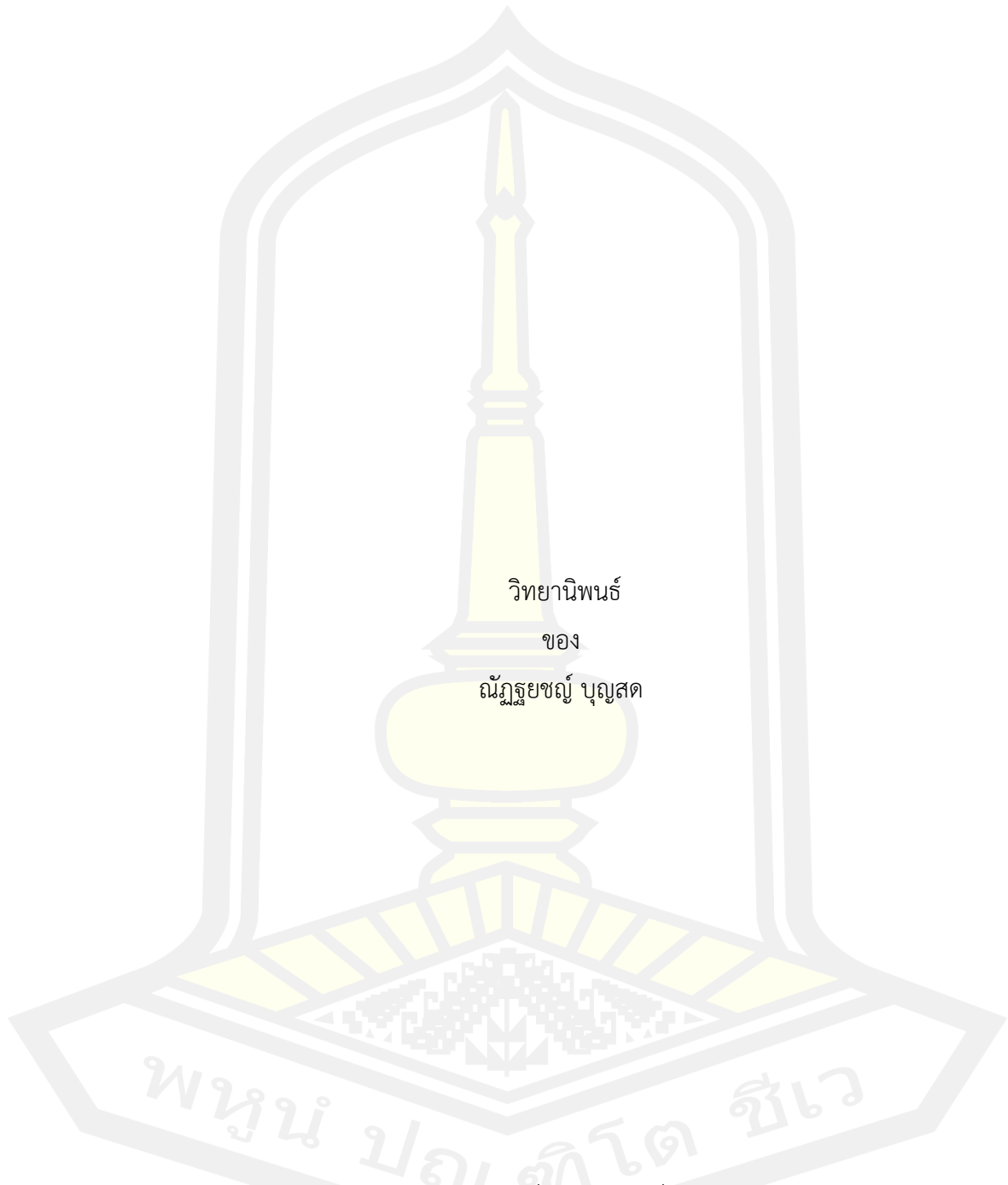
การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

วิทยานิพนธ์
ของ
ณัฏฐชญา บุญสด

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
กันยายน 2564

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

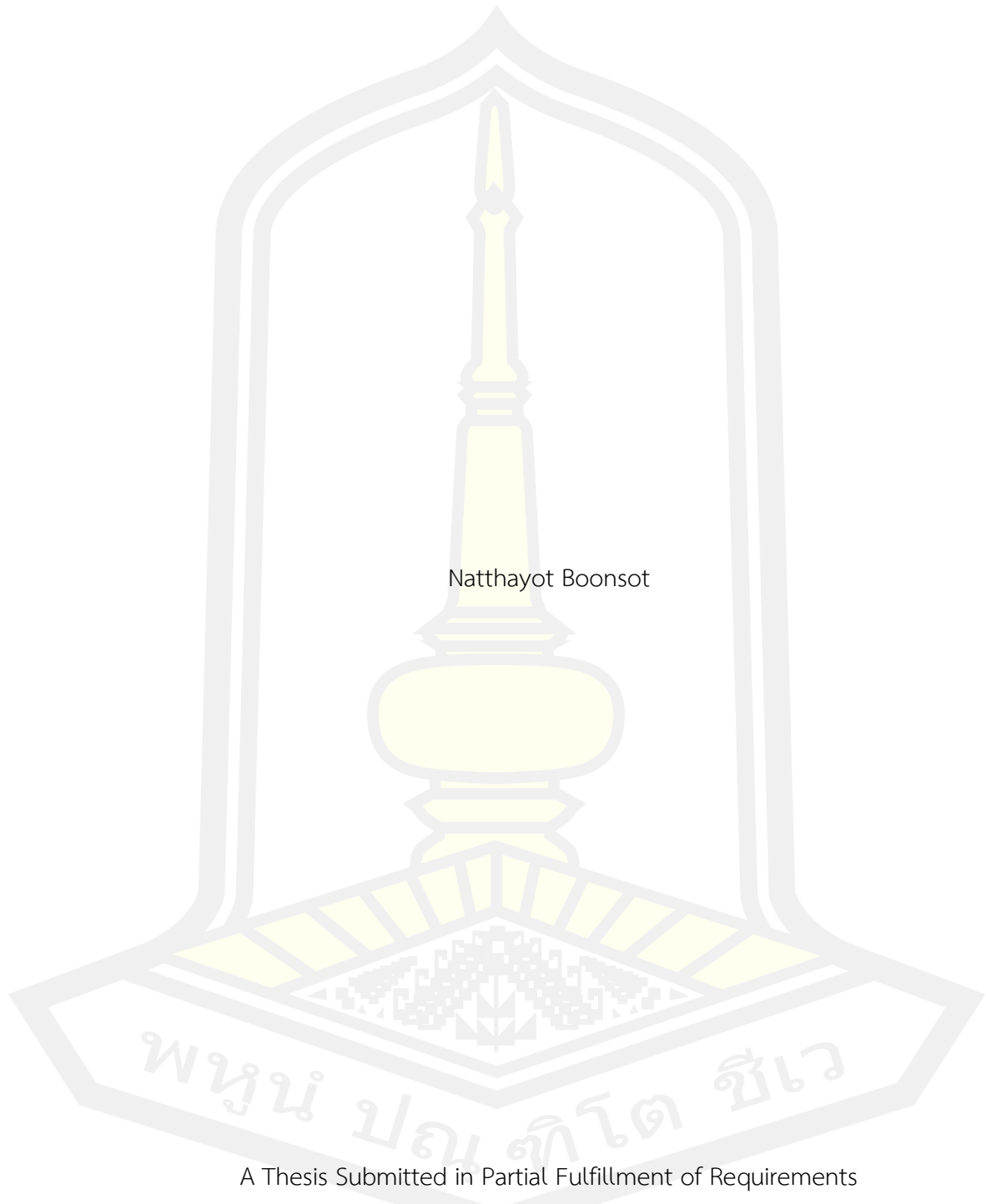
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

กันยายน 2564

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Adaptation of Cultural Tourism in Surin Province

Natthayot Boonsot

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Doctor of Philosophy (Cultural Science)

September 2021

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายณัฐชยชญ์ บุญสด
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
วัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รศ. ดร. นิยม วงศ์พงษ์คำ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผศ. ดร. ไชยสิทธิ์ แพงสร้อย)

..... กรรมการ

(ผศ. ดร. ชีสิกกา วรณจันทร์)

..... กรรมการ

(ผศ. ดร. ศาสตรา เหล่าอรรคยะ)

..... กรรมการ

(ผศ. ดร. ราชนัย นิลวรรณภา)

มหาวิทยาลัยขอนแก่นให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ศ. ดร. ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรม
ศาสตร์

(รศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์		
ผู้วิจัย	ณัฐรัชชัย บุญสด		
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โขสิต แพงสร้อย		
ปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต	สาขาวิชา	วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2564

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาพัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ และการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 100 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงของประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ใน 4 ประเภท คือ 1)ประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ได้แก่ หมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ 2)ประเภทชุมชนโบราณ ได้แก่ ชุมชนบ้านภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลตม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ 3) ประเภทศาสนสถาน ได้แก่ พุทธอุทยานวัดเขาสาลาดตุลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ และ 4) ประเภทประเพณี และวัฒนธรรม ได้แก่ เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดอำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และการสนทนากลุ่ม นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ต้องไว้ และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ทั้งที่เป็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชุมชนโบราณ ศาสนสถาน และประเพณี และวัฒนธรรม มีประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบัน ปัญหา และช่วงเวลาพัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเภทวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เริ่มมีการจัดการท่องเที่ยวเมื่อรัฐมีโครงการนำช้างคืนถิ่น เพื่อแก้ปัญหาช้างเร่ร่อนโดยมีศูนย์ศึกษาที่รวมเอาวิถีชีวิตของคนกับช้างมาไว้ให้นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนได้เที่ยวชม ตั้งแต่ประวัติศาสตร์ชุมชนจนถึงการแสดงของช้างแสนรู้ และพัฒนาการท่องเที่ยวมาเป็นชุมชนท่องเที่ยว otop นวัตกรรม ในปัจจุบัน แหล่งท่องเที่ยวประเภทชุมชนโบราณ ปราสาทภูมิโปน เป็นปราสาทหินที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย เป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนชุมชนโบราณแห่งนี้ พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวเกิดจากการสนับสนุนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) โดยการจัดงาน “ประเพณีสืบสานตำนานปราสาทภูมิโปน” ผ่านการแสดงแสง สี เสียง

“ตำนานเนียงดีฮอ ธม” ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2536 และกลายเป็นงานประจำปีของชุมชนโบราณแห่งนี้ ซึ่งจะจัดขึ้นช่วงเดือนเมษายนของทุกปี แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทศาสนาสถาน มีความแตกต่างด้านพัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทอื่นๆ เพราะการท่องเที่ยวเกิดจากการที่นักท่องเที่ยวต้องการเดินทางมาทำบุญ ปฏิบัติธรรมและเที่ยวความงามของธรรมชาติ โดยทางวัดมีการจัดกิจกรรมและศาสนาสถานเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมสถานที่แห่งนี้ได้เป็นอย่างดี โดยไม่มีหน่วยงานใดมาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวประเภทประเพณี และวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเกิดจากการที่ชุมชนต้องการนำเสนอทรัพยากร และภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่นมาเป็นจุดเด่นและสร้างเป็นเอกลักษณ์ให้นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนได้เที่ยวชม

ด้านการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ พบว่า การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนากระบวนการนั้น ต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ทุกส่วนเข้ามามีบทบาทในการจัดการ คือ มีส่วนร่วมในการคิดการวางแผน การปฏิบัติ การรับประโยชน์ และการประเมินร่วมกันอย่างน้อยก็ต้องมีส่วนร่วมรับรู้และยอมรับในการปฏิบัติของทุกฝ่ายเป็นอย่างดี

คำสำคัญ : การปรับตัว, แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

TITLE	Adaptation of Cultural Tourism in Surin Province		
AUTHOR	Natthayot Boonsot		
ADVISORS	Assistant Professor Kosit Phaengsoi , Ph.D.		
DEGREE	Doctor of Philosophy	MAJOR	Cultural Science
UNIVERSITY	Maharakham University	YEAR	2021

ABSTRACT

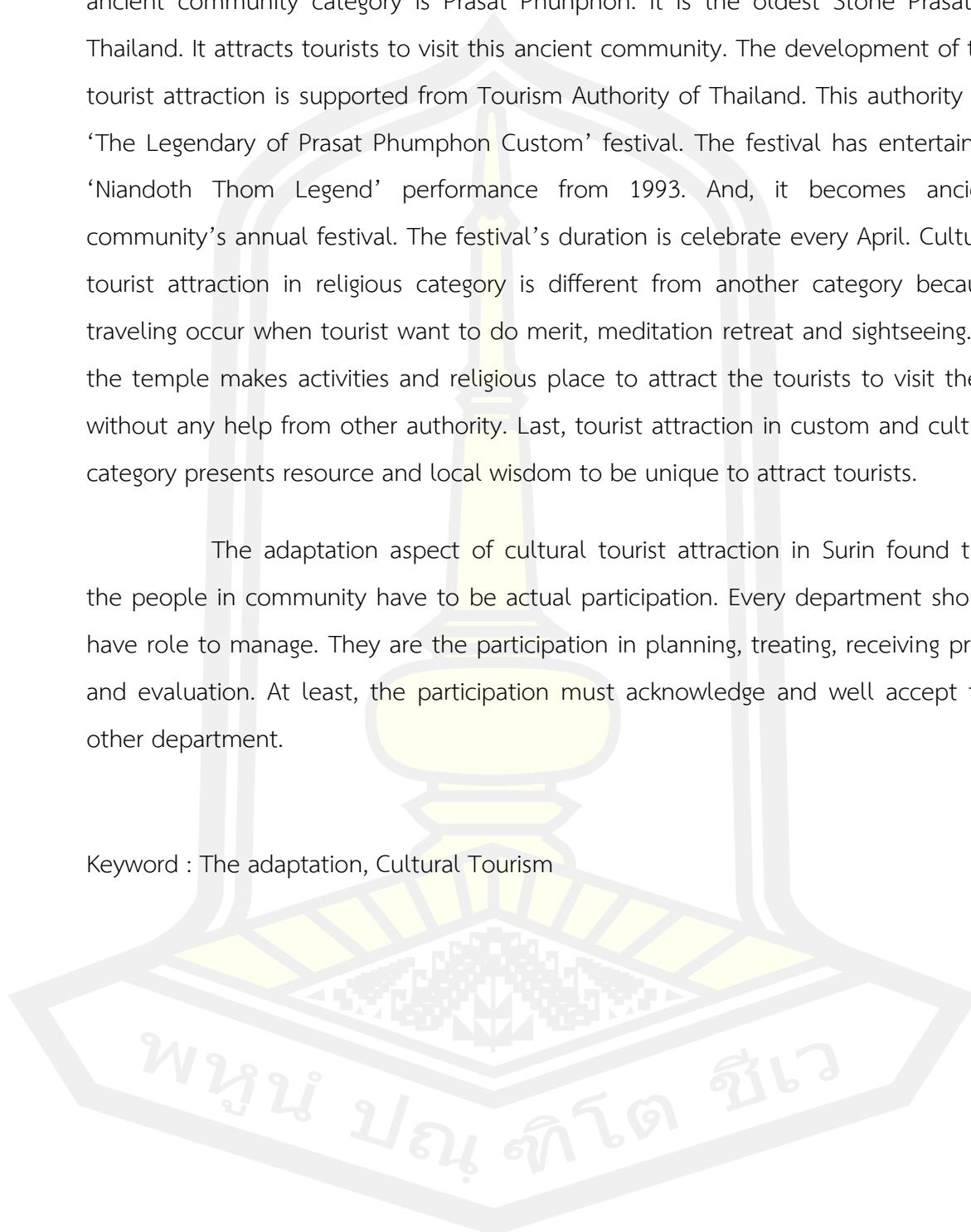
This research is aimed to study the development and adaptation of cultural tourist attractions in Surin province by using quantitative research. The population in this research is population in Surin province. And, the example in this research are 100 people selected by Purposive sampling in Cultural tourist attractions. It is divided into 4 categories; 1) Lifestyle category; Elephant village, Ban Ta Klang M. 9, 13 Krapho sub-district, Tha tum district, Surin province. 2) Ancient community category; Prasat Phum Phon M.5, Dom sub-district, Sangkha district, Surin province. 3) Religious place category; Watkhaosala, Jaras sub-district, Buachet district, Surin province. And, 4) Tradition and custom category; Eel festival, Jasmine rice and Red Cross festival, Chumphonburi district, Surin Province. The method to collect data are questionnaire, observation and group discussion. The collected data is checked by using triangulation method. The data is analyzed by the research purposes. And, the research is presented by using Descriptive method.

The result of this study found that cultural tourist attractions in Surin province include way of life, ancient community, religious place and tradition and culture have history, current condition, problem and period of development in different tourist attractions. Cultural tourist attraction in lifestyle category has tourist management when government launch “Elephant back to hometown” project. To cope with the problem of wandering elephants, Elephant Study Center demonstrates the way of life between people and elephant which live together for tourist. It denotes the community’s history to the intelligent elephant’s performance. And, the

traveling develops into OTOP Nawatwithi community. In present, tourist attraction in ancient community category is Prasat Phunphon. It is the oldest Stone Prasat in Thailand. It attracts tourists to visit this ancient community. The development of this tourist attraction is supported from Tourism Authority of Thailand. This authority set 'The Legendary of Prasat Phumphon Custom' festival. The festival has entertaining 'Niandoth Thom Legend' performance from 1993. And, it becomes ancient community's annual festival. The festival's duration is celebrate every April. Cultural tourist attraction in religious category is different from another category because traveling occur when tourist want to do merit, meditation retreat and sightseeing. As the temple makes activities and religious place to attract the tourists to visit these without any help from other authority. Last, tourist attraction in custom and culture category presents resource and local wisdom to be unique to attract tourists.

The adaptation aspect of cultural tourist attraction in Surin found that the people in community have to be actual participation. Every department should have role to manage. They are the participation in planning, treating, receiving profit and evaluation. At least, the participation must acknowledge and well accept the other department.

Keyword : The adaptation, Cultural Tourism

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โฆสิต แพงสร้อย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องในการเขียนวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ จนสำเร็จจุล่งไปด้วยดี ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

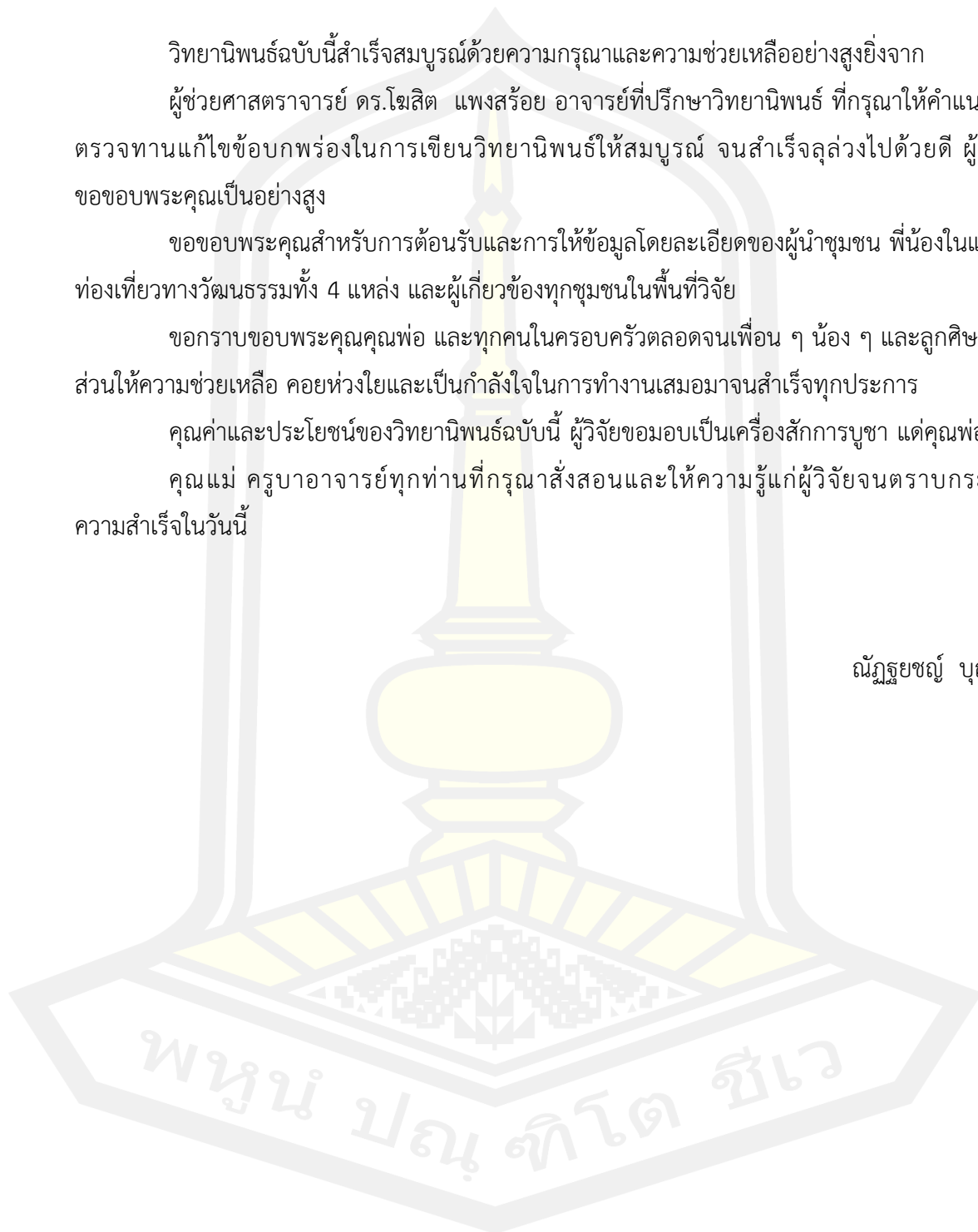
ขอขอบพระคุณสำหรับการต้อนรับและการให้ข้อมูลโดยละเอียดของผู้นำชุมชน ที่นั่งในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้ง 4 แหล่ง และผู้เกี่ยวข้องทุกชุมชนในพื้นที่วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อ และทุกคนในครอบครัวตลอดจนเพื่อน ๆ น้อง ๆ และลูกศิษย์ที่มีส่วนให้ความช่วยเหลือ คอยห่วงใยและเป็นที่กำลังใจในการทำงานเสมอมาจนสำเร็จทุกประการ

คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องสักการบูชา แต่คุณพ่อ

คุณแม่ ครูบาอาจารย์ทุกท่านที่กรุณาสั่งสอนและให้ความรู้แก่ผู้วิจัยจนตราบกระทั่งความสำเร็จในวันนี้

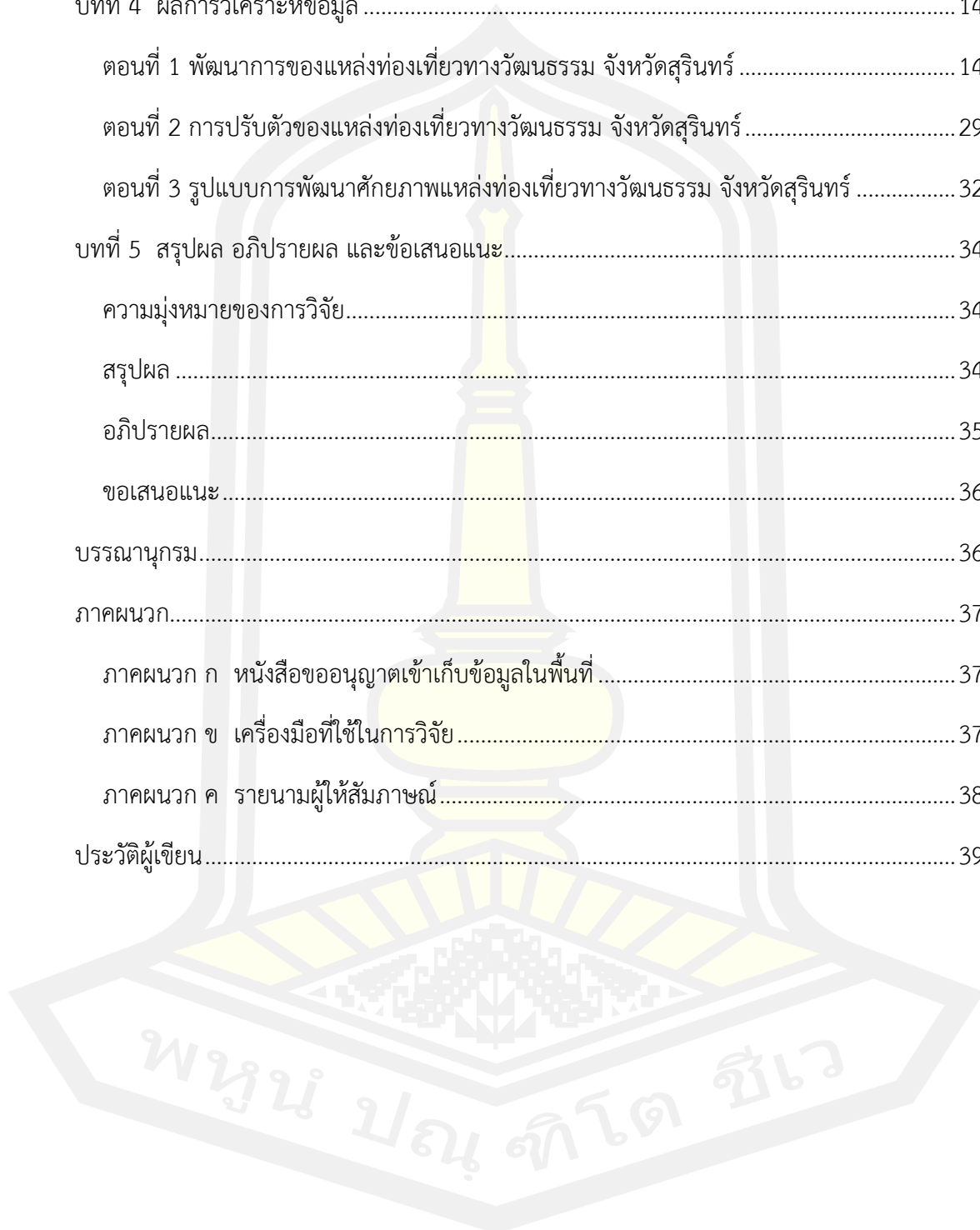
ณัฐรัชญ์ บุญสด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพประกอบ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	10
คำถามการวิจัย.....	10
ความสำคัญของการวิจัย.....	10
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	10
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	11
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
1. ความรู้เกี่ยวกับเรื่องวิจัย.....	13
2. นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง.....	51
3. บริบทพื้นที่วิจัย.....	80
4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	105
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	118
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	137
1. ขอบเขตของการวิจัย.....	137

2. วิธีดำเนินการวิจัย.....	142
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	147
ตอนที่ 1 พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์.....	147
ตอนที่ 2 การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์.....	293
ตอนที่ 3 รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์.....	328
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	347
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	347
สรุปผล.....	347
อภิปรายผล.....	352
ข้อเสนอแนะ.....	363
บรรณานุกรม.....	366
ภาคผนวก.....	374
ภาคผนวก ก หนังสือขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลในพื้นที่.....	375
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	377
ภาคผนวก ค รายนามผู้ให้สัมภาษณ์.....	389
ประวัติผู้เขียน.....	398

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ประเภทวิถีชีวิตความเป็นอยู่ : บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์.....	273
ตาราง 2 พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ประเภทชุมชนโบราณ : บ้านภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์.....	274
ตาราง 3 พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ประเภทศาสนสถาน : วัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์.....	275
ตาราง 4 พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ประเภทประเพณีและวัฒนธรรม : เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์	276
ตาราง 5 สรุปลักษณะปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์.....	276
ตาราง 6 สรุปการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์.....	280

พหุบัน ปณุ ทิโต ชีเว

สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	12
ภาพประกอบ 2 แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์.....	80
ภาพประกอบ 3 ตราประจำจังหวัดสุรินทร์.....	83
ภาพประกอบ 4 ธงประจำจังหวัดสุรินทร์.....	84
ภาพประกอบ 5 ดอกไม้ประจำจังหวัด คือ ดอกกันเกรา.....	84
ภาพประกอบ 6 ต้นไม้ประจำจังหวัด คอ ต้นกันเกรา.....	84
ภาพประกอบ 7 สัตว์สัญลักษณ์แบรนด์จังหวัดสุรินทร์ (Surin Mascot).....	85
ภาพประกอบ 8 ตราสัญลักษณ์แบรนด์จังหวัดสุรินทร์.....	85
ภาพประกอบ 9 ศาลหลักเมืองสุรินทร์.....	88
ภาพประกอบ 10 การรำบวงสรวงพระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง.....	89
ภาพประกอบ 11 อุโบสถวัดบูรพาราม.....	90
ภาพประกอบ 12 รูปปั้นหลวงปู่ดูล วัดป่าโยธาประสิทธิ์ จุดแลนด์มาร์คที่มาเยือนสุรินทร์ไม่ควรพลาด เชื่อกัน ณ อุทยานหลวงปู่ดูลย์ อตุโล ตั้งอยู่ด้านหน้าวัดป่าโยธาประสิทธิ์บริเวณด้านหน้ามหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคล (มทร.) อีสาน วิทยาเขตสุรินทร์ เลขที่ 148 หมู่ที่ 15บ้านตาเดียว อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ถนนสุรินทร์ – ปราสาท.....	91
ภาพประกอบ 13 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสุรินทร์.....	91
ภาพประกอบ 14 ประเพณีขึ้นเขาสวาย.....	92
ภาพประกอบ 15 อ่างเก็บน้ำห้วยเสนง.....	94
ภาพประกอบ 16 จันทโรสมาย กลุ่มทอผ้าไหมยกทอง บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์.....	95
ภาพประกอบ 17 เครื่องเงินบ้านเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์.....	96
ภาพประกอบ 18 ปราสาทบ้านพลวง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์.....	97
ภาพประกอบ 19 ปราสาทตาเมือน.....	98

ภาพประกอบ 20	ด้านหน้าตลาดค้าขายแดนช่องจอม ต.ด่าน อ.กาบเชิง จ.สุรินทร์	99
ภาพประกอบ 21	สินค้าในตลาดการค้าช่องจอม ต.ด่าน อ.กาบเชิง จ.สุรินทร์	99
ภาพประกอบ 22	บรรยากาศในตลาดการค้าช่องจอม ต.ด่าน อ.กาบเชิง จ.สุรินทร์	100
ภาพประกอบ 23	ประตูปากพญานาคทางขึ้นวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร	101
ภาพประกอบ 24	ปราสาทภูมิโปน.....	102
ภาพประกอบ 25	ปราสาทศีขรภูมิ	103
ภาพประกอบ 26	ป้ายประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวหมู่บ้านช้าง.....	104
ภาพประกอบ 27	สุสานช้าง วัดป่าอาเจียง	105
ภาพประกอบ 28	วีจักษ์ของขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ.....	140
ภาพประกอบ 29	ภาพถ่ายทางอากาศบ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์	151
ภาพประกอบ 30	ร้านค้าหน้าศูนย์คชศึกษา บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์	154
ภาพประกอบ 31	ทางเข้าศูนย์คชศึกษา.....	156
ภาพประกอบ 32	ร้านขายของที่ระลึกบริเวณศูนย์คชศึกษา	157
ภาพประกอบ 33	ช้างภายในศูนย์คชศึกษา	158
ภาพประกอบ 34	ผู้วิจัยกำลังสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำกลุ่มผลิตภัณฑ์ otop นวัตกรรม.....	161
ภาพประกอบ 35	ผู้วิจัยกับผู้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านตากกลาง หมู่ 13 ตำบลกระโพ.....	162
ภาพประกอบ 36	เด็กเลี้ยงช้าง นำช้างจากบ้านตากกลางไปเลี้ยงที่ป่าทามมูลบริเวณวังทะเล.....	163
ภาพประกอบ 37	ผลิตภัณฑ์จากกระดุกช้าง	164
ภาพประกอบ 38	พวงกุญแจตะขอช้าง.....	165
ภาพประกอบ 39	การสัญจรบนถนนในหมู่บ้านช้าง	166
ภาพประกอบ 40	กำไลจากกระดุกและหางช้าง.....	167
ภาพประกอบ 41	กำไลจากงาช้าง	168

ภาพประกอบ 42	วังทะเล.....	170
ภาพประกอบ 43	ถนนหน้าศูนย์คศึกษา บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภотаตุม จังหวัดสุรินทร์	171
ภาพประกอบ 44	หลวงพ่อกาญ ญาณารโ เจ้าอาวาสวัดป่าอเจียง กับผู้วิจัย.....	172
ภาพประกอบ 45	ประตูทางเข้าวัดป่าอเจียงด้านทิศเหนือ	175
ภาพประกอบ 46	ป้ายประวัติสุสานข้าง ที่วัดป่าอเจียง ตำบลกระโพ อำเภотаตุม จังหวัดสุรินทร์	176
ภาพประกอบ 47	สุสานข้างวัดป่าอเจียง ตำบลกระโพ อำเภотаตุม จังหวัดสุรินทร์.....	177
ภาพประกอบ 48	ศาลาเอนราวัน วัดป่าอเจียง ตำบลกระโพ อำเภотаตุม จังหวัดสุรินทร์	179
ภาพประกอบ 49	พิธีบวชนาคข้าง บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภотаตุม จังหวัดสุรินทร์	180
ภาพประกอบ 50	การแห่นาคข้าง บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภотаตุม จังหวัดสุรินทร์.....	181
ภาพประกอบ 51	พิธีแต่งงานบนหลังช้าง บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภотаตุม จังหวัดสุรินทร์	183
ภาพประกอบ 52	ศาลปะกำ บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภотаตุม จังหวัดสุรินทร์.....	184
ภาพประกอบ 53	สาริตการคล้องช้างป่า บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภотаตุม จังหวัดสุรินทร์บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภотаตุม จังหวัดสุรินทร์	186
ภาพประกอบ 54	พวงกุญแจหางช้าง.....	194
ภาพประกอบ 55	ภาพถ่ายทางอากาศบ้านภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์... ..	197
ภาพประกอบ 56	ป้ายทางเข้าปราสาทภูมิโปน	198
ภาพประกอบ 57	ป้ายชุมชนบ้านภูมิโปน	204
ภาพประกอบ 58	สระน้ำโบราณที่รายล้อมปราสาทภูมิโปน.....	205
ภาพประกอบ 59	ปราสาทภูมิโปน.....	206
ภาพประกอบ 60	ปราสาทภูมิโปน พ.ศ. 2561	207
ภาพประกอบ 61	ผู้วิจัยขณะสัมภาษณ์คุณยายเผย-ตาฤทธิ์ ออกอุ่น ที่มีบ้านอยู่ติดกับปราสาทภูมิโปน	208
ภาพประกอบ 62	ป้ายทางเข้าวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร	212

ภาพประกอบ 63 ถนนลาดยางทางเข้าวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร	213
ภาพประกอบ 64 พระวิเชียร ธรรมสิริ พระลูกวัดขณะให้สัมภาษณ์ผู้วิจัย.....	214
ภาพประกอบ 65 ภาพถ่ายทางอากาศวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร	216
ภาพประกอบ 66 ทศนียภาพที่มองจากผานางคอย	216
ภาพประกอบ 67 ถนนและป้ายบอกทางในวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร	217
ภาพประกอบ 68 จุดชมวิวน้ำหลวงพ้อโสธร	218
ภาพประกอบ 69 ผานางคอยหรือผาพระภูศาลา.....	219
ภาพประกอบ 70 รอยพระบาทที่พบในบริเวณวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร	220
ภาพประกอบ 71 พระพุทธรูปจำลอง.....	220
ภาพประกอบ 72 น้ำตกไตรคีรี	221
ภาพประกอบ 73 สภาพป่าบริเวณภายในวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร	222
ภาพประกอบ 74 ถนนภายในบริเวณวัด.....	223
ภาพประกอบ 75 แผนที่อำเภอชุมพลบุรี แสดงการแบ่งเขตการปกครอง.....	225
ภาพประกอบ 76 ระบบนิเวศที่อยู่อาศัยของปลาไหลนา.....	231
ภาพประกอบ 77 หลังการสูบสระจะมีปลาไหลซ่อนตัวอยู่ในโคลน ในรูปเป็นการแทงปลาไหลนาด้วย ส้อมหรือแหลมแทงปลาไหล	235
ภาพประกอบ 78 ตามบ่อขุดตักปลาจะมีปลาไหลนาอาศัยอยู่จึงสามารถตักปลาไหลนาด้วยลันwfh	237
ภาพประกอบ 79 เทื่อล่อปลาไหลนา นำไส้เดือนดินมาสับเป็นชิ้นๆและตำผสมกับดินจอมปลวก. 240	
ภาพประกอบ 80 บริเวณขอบบ่อที่มีวัชพืชขึ้นปกคลุมจะแหล่งหากินของปลาไหลนา สามารถตักปลา ไหลนาด้วยอี่จู้ได้.....	240
ภาพประกอบ 81 ปลาไหลนาจะทำรูอยู่ตามท้องทุ่งนา	242
ภาพประกอบ 82 การขุดปลาไหลนาตามทุ่งนา	242
ภาพประกอบ 83 นายหัต บัญสดี ภูมิปัญญาชาวบ้านกำลังเหลาคันเบ็ดเพื่อใช้ตักปลาไหล	244
ภาพประกอบ 84 เบ็ดตักปลาไหลนาชนิดเป็นเบ็ดปัก	245

ภาพประกอบ 85	บั้งล้นสำหรับตักปลาไหลนา	246
ภาพประกอบ 86	ลันตักปลาไหลนา	247
ภาพประกอบ 87	อีจู้ตักปลาไหลนา	248
ภาพประกอบ 88	พรานปลาไหลนากำลังเทปลาไหลนาออกจากอีจู้ใส่ถุง	248
ภาพประกอบ 89	ส้อม (แหลมแทงปลาไหลนา).....	249
ภาพประกอบ 90	เสียมขุดปลาไหลนา.....	250
ภาพประกอบ 91	เนื้อปลาไหลนาทอด	252
ภาพประกอบ 92	ต้มเปรตปลาไหลนา.....	252
ภาพประกอบ 93	เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ ชุมพลบุรี.....	256
ภาพประกอบ 94	เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ ชุมพลบุรี ปี พ.ศ. 2553	257
ภาพประกอบ 95	เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด ชุมพลบุรี ปี พ.ศ. 2554	259
ภาพประกอบ 96	เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด ชุมพลบุรี ปี พ.ศ. 2555	260
ภาพประกอบ 97	เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด ชุมพลบุรี ปี พ.ศ. 2556	261
ภาพประกอบ 98	เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ ปี พ.ศ. 2557.....	263
ภาพประกอบ 99	เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดชุมพลบุรี ปี พ.ศ. 2558	266
ภาพประกอบ 100	เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดชุมพลบุรี ปี พ.ศ. 2560 ...	267
ภาพประกอบ 101	เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดประจำปี 2561	269
ภาพประกอบ 102	รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่.....	332
ภาพประกอบ 103	รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทชุมชนโบราณ	336
ภาพประกอบ 104	รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน	339
ภาพประกอบ 105	รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทประเพณี ...	343
ภาพประกอบ 106	รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์	344

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศทั่วโลก รัฐบาลของประเทศต่างกล่าวถึงความสำคัญในการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันเพื่อช่วงชิงส่วนแบ่งตลาดท่องเที่ยวโลก โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียและอาเซียนต่างกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อดึงนักท่องเที่ยวทั่วโลกเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศตนเพิ่มมากขึ้น ภารกิจด้านการท่องเที่ยวจึงเป็นภารกิจที่ถูกผสมกลมกลืนไปกับการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ดังนั้น การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศต่าง ๆ จึงได้มีการบูรณาการงานด้านการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งหากประเทศใดมีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่ชัดเจน บนพื้นฐานของเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง โครงสร้างพื้นฐานที่ดีทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ และบุคลากรภาคการท่องเที่ยวมีศักยภาพด้วยแล้ว จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยผลักดันให้ประเทศนั้น ๆ มีข้อได้เปรียบในการแข่งขันและสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวของตนให้เติบโตได้อย่างมั่นคง

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (ท.ท.ช.) มีอำนาจและหน้าที่หลักในการส่งเสริมการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 – 2559 เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของประเทศในระยะ 5 ปี ทั้งนี้ เพื่อมุ่งให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในระดับโลก สามารถสร้างรายได้และกระจายรายได้

การท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 – 2559 พบว่าการดำเนินงานของแผนประสบความสำเร็จ ทั้ง 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ตัวชี้วัดด้านขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวจากการจัดอันดับโดย World Economic Forum ด้วยดัชนี travel & Tourism Competitive Index ในปี 2558 ประเทศไทยมีขีดความสามารถอยู่ที่อันดับ 35 จาก 141 ประเทศทั่วโลก แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาที่สามารถเพิ่มขีดความสามารถของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยได้ 2) ตัวชี้วัดด้านรายได้จากนักท่องเที่ยวทั้งต่างชาติและนักท่องเที่ยวไทย พบว่ารายได้จากการท่องเที่ยวในช่วงระหว่าง

ปี 2554-2558 เพิ่มขึ้นร้อยละ 15.6 ต่อปี บรรลุเป้าหมาย ซึ่งตั้งไว้ที่ร้อยละ 5 และ 3) ตัวชี้วัดความสำเร็จสุดท้ายในด้านการจัดตั้งเขตพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งได้มีการจัดตั้งทั้งหมด 8 เขต ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 สำเร็จลุล่วงตามตัวชี้วัดความสำเร็จ

อย่างไรก็ดี แม้การดำเนินงานในระยะที่ผ่านมาจะประสบความสำเร็จในด้านการเพิ่มปริมาณนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวแต่ยังประสบปัญหาและอุปสรรคสำคัญหลายประการ อาทิ จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ยังคงกระจุกอยู่ในเมืองท่องเที่ยวหลัก ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวในแง่ลบที่ต้องเร่งแก้ไขปรับปรุง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว รวมทั้งความเชื่อมโยงของทรัพยากรการท่องเที่ยว และขาดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ปัญหาการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยว ข้อจำกัดในการพัฒนาและยกระดับบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ความล้าสมัยและความขัดแย้งของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การขาดข้อมูลเชิงลึกเพื่อการวิเคราะห์และวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนขาดการบูรณาการทำงานของกลไกการบริหารจัดการท่องเที่ยวทั้งระบบ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีความจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนาอย่างต่อเนื่องประกอบกับสภาพแวดล้อมและบริบทต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาทั้งที่เป็นปัจจัยภายใน เช่น สถานการณ์การเมืองของประเทศ นโยบายของภาครัฐ การปรับตัวของภาคเอกชน ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกภาคที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น และปัจจัยภายนอก อาทิ สภาวะการแข่งขันในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและความคาดหวังของนักท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ แนวโน้มการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม ความร่วมมือและความพันธ์ต่างประเทศ ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก และนอกจากนี้ ปัจจุบันประเทศไทยอยู่ในช่วงเวลาแห่งการปฏิรูปเพื่อให้ก้าวไปสู่ความเป็นประเทศที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยประชาชนทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนในการปฏิรูป เพื่อสานประโยชน์และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข จึงนับเป็นโอกาสอันดีที่ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาการท่องเที่ยว 20 ปี และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) โดยมีหลักการสำคัญ คือ การส่งเสริมความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของประเทศ การวางตำแหน่งทางการตลาดในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ การเป็นแหล่งเพิ่มรายได้และกระจายความเจริญสู่ประชาชนและชุมชน รวมถึงการเชิดชูอัตลักษณ์ และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย โดยมีเป้าหมายของการพัฒนา คือ การยกระดับประเทศไทยให้เป็นประเทศพัฒนาแล้ว การบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ และการเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพอย่างยั่งยืน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560)

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวในฐานะเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยรักษาเสถียรภาพและขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยอาศัยข้อได้เปรียบของทำเลที่ตั้ง ความ

อุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยว และความหลากหลายของวัฒนธรรมซึ่งรวมถึงความเป็นไทย เป็นจุดขายสำคัญในการส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวมาอย่างยาวนาน และเพื่อให้ประเทศไทยมีกรอบ ทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจน สอดคล้องกับศักยภาพและโอกาสการพัฒนาใหม่ๆที่จะเกิดขึ้น ในระยะที่ ผ่านมาคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ จึงได้จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.2555-2559 ขึ้น โดยการติดตามและประเมินผลการพัฒนาในระยะครึ่งแผน รวมทั้งการประชุม เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) กับการท่องเที่ยวในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น เกี่ยวกับแนวทางการปฏิรูปการท่องเที่ยวประเทศไทย และการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว 5 เขตพัฒนาในพื้นที่การท่องเที่ยว ทำให้ได้ข้อมูลที่มีความ สอดคล้องกันในการสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของการพัฒนาที่ผ่านมา และข้อจำกัด ข้อด้วย และปัญหาสำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558)

ข้อจำกัด ข้อด้วย และปัญหาสำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการด้านการท่องเที่ยวไทย ได้แก่ ขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวไทย ยังอยู่ในระดับต่ำกว่าประเทศคู่แข่ง จากข้อมูล ของ Travel and Tourism Competitiveness Index ในปี พ.ศ. 2557 พบว่า ประเทศไทยมีอันดับ ขีดความสามารถในการแข่งขันในลำดับที่ 35 ของโลก และเป็นอันดับ 10 ในภาคพื้นเอเชียและ แปซิฟิก ซึ่งเป็นอันดับที่สูงขึ้นจากปี 2555 (อันดับที่ 43) อย่างไรก็ตาม ขีดความสามารถในการ แข่งขันของประเทศไทยยังต่ำกว่าประเทศสิงคโปร์ (อันดับ 11 ของโลก) และมาเลเซีย (อันดับ 25 ของโลก) และเมื่อพิจารณาขีดความสามารถในการแข่งขันแต่ละด้านพบว่าไทยมีจุดเด่นในด้าน ทรัพยากรธรรมชาติ (อันดับที่ 16) โครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมทางอากาศ (อันดับที่ 17) โครงสร้างพื้นฐานในการบริการนักท่องเที่ยว (ลำดับที่ 21) สำหรับปัจจัยที่เป็นจุดอ่อนด้อยสำคัญของ การท่องเที่ยวไทย ได้แก่ ด้านความปลอดภัย (ลำดับที่ 132) ด้านความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม (ลำดับที่ 116) และด้านสุขอนามัย (ลำดับที่ 89)

การท่องเที่ยวไทยยังคงมีภาพลักษณ์ด้านลบที่ต้องเร่งปรับปรุงแก้ไข การประเมิน ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของประเทศไทยในระยะที่ผ่านมา ยังคงมีภาพลักษณ์ทั้งในด้านบวกและด้าน ลบ โดยในด้านบวก ได้แก่ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่คุ้มค่าเงิน เป็นที่ที่ใช้ชีวิตในวันพักผ่อนได้อย่าง เต็มที่ ความมีน้ำใจของผู้คน บรรยากาศที่สนุกสนาน มีสีสัน อธิยาศัยไมตรีของคนในท้องถิ่น จึงจัดว่า ประเทศไทยทำได้ดีมาก ในเรื่องการสร้างความรู้สึกและการสร้างประสบการณ์ที่ดีด้วยความ หลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังมีภาพลักษณ์ด้านลบ ได้แก่ ปัญหาอาชญากรรม ความปลอดภัย การหลอกลวงในรูปแบบต่าง ๆ ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว สถานการณ์ดังกล่าวส่งผล ต่อภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว เป็นเหตุให้นักท่องเที่ยวกลุ่มตลาดหลักเปลี่ยน จุดหมายไปยังแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคอื่น ๆ จึงเป็นเรื่องที่จะต้องมีความและหน่วยงานปฏิบัติที่ ชัดเจน นอกจากนี้ยังประสบปัญหาแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ขาดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ

ปัญหาในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยว บุคลากรด้านการท่องเที่ยวจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเพื่อยกระดับทักษะและองค์ความรู้ให้สามารถแข่งขันได้ในระดับโลก กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวยังไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ขาดข้อมูลเชิงลึกเพื่อวิเคราะห์และวางแผนการท่องเที่ยว และกลไกบริหารจัดการขาดการบูรณาการ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558)

แม้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยจะได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจโลกและความไม่สงบภายในประเทศมาอย่างต่อเนื่อง แต่การท่องเที่ยวยังมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศไทย และยังเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกมุมโลก นอกจากนี้การรวมกลุ่มเศรษฐกิจในอนุภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ประเทศไทยถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีความได้เปรียบทางด้านภูมิศาสตร์ เนื่องจากมีอาณาเขตติดต่อกับหลายประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน ส่งผลให้มีการขยายตัวของการเดินทางท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น มีการเพิ่มเส้นทางการบินของสายการบินต้นทุนต่ำ เกิดการลงทุนของเอกชนในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยว รวมถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ๆ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่จึงเป็น

การพัฒนาเตรียมความพร้อมรองรับนักท่องเที่ยว เน้นการพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว และให้ความสำคัญกับมิติของการพัฒนาการท่องเที่ยวในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความสมดุลของการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง และพัฒนาเชื่อมโยงสินค้าทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) เข้าสู่ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาอัตลักษณ์ท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามเส้นทางคมนาคมที่ระบุไว้ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558)

ทุกวันนี้บริบทแวดล้อมต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงไป การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 ที่ต้องวางให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ของสภาพัฒน์ฯ ซึ่งจะถูกนำมาใช้ต่อจากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2555-2559) ที่สิ้นสุดลง จึงต้องมีทิศทางพัฒนาที่ตอบโจทย์ให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงกับแนวโน้มการท่องเที่ยวโลกที่เกิดขึ้น ทั้งในแง่ของแรงผลักดันการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว อาทิ การเพิ่มขึ้นของกลุ่มชนชั้นกลาง การเพิ่มขึ้นของประชากรสูงอายุ การเติบโตของสายการบินต้นทุนต่ำ และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในโลกยุคดิจิทัล นอกจากนี้จากการประมาณเบื้องต้น ได้คาดการณ์ว่าภายในปี 2579 ไทยจะมีโอกาสที่รายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มสูงถึง 13 ล้านล้านบาทจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ

และ 9 ล้านล้านบาทจากนักท่องเที่ยวภายในประเทศ อันเป็นผลสืบเนื่องจากการเติบโตของ ปัจจัยพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวที่แข็งแกร่ง และการพัฒนาด้านอุปสงค์การรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ แต่อย่างไรก็ตามหากสถานการณ์ในปัจจุบันยังคงแบบเดิมไปจนถึงปี 2578 สามารถคาดการณ์ได้ว่ารายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ จะอยู่ที่ 10 ล้านล้านบาทและรายได้จากการเดินทางเที่ยวในประเทศ จะอยู่ที่ 6 ล้านล้านบาท ประกอบกับเมื่อไทยกำลังอยู่ในช่วงเวลาแห่งการปฏิรูปประเทศ ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะยาวในอีก 20 ปี ทำให้แผนพัฒนาท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 ไม่เพียงแต่วางแนวทางการพัฒนาในช่วง 5 ปีนี้ ภายใต้วิสัยทัศน์ "ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลก ที่เติบโตอย่างมีดุลยภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน" นอกจากนี้ยังได้วางโรดแมปแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ 20 ปี ภายใต้ 6 แนวทางการพัฒนา 3 ระยะ ระยะแรก คือ 5 ปีนี้หรือภายในปี พ.ศ. 2564 ไทยยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำของโลกในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทะเล ชายหาด การแพทย์ และเริ่มมีการส่งเสริมและสนับสนุนการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำในเซ็กเมนต์อื่น ๆ การใช้จ่ายต่อหัวต่อทริปโต้อย่างต่อเนื่องสำหรับกลุ่มภูมิศาสตร์หลักปัจจุบัน(เช่น จีน อาเซียน ยุโรปตะวันตก นักท่องเที่ยวไทย) และเริ่มมีการขยายเป้าหมายกลุ่มภูมิศาสตร์ รวมถึงทุกจังหวัดในเขตพัฒนาการท่องเที่ยว (คลัสเตอร์) ที่ได้กำหนดไว้ได้รับการพัฒนา ทำให้การท่องเที่ยวยังคงเป็นหนึ่งในตัวจักรสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและมีการสนับสนุนจากภาครัฐให้ภาคเอกชนและชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากขึ้นในการพัฒนาท่องเที่ยว ทำให้ไทยมีกฎและข้อบังคับที่เคร่งครัดในด้านความยั่งยืนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของความยั่งยืน และการผลักดันให้ไทยเป็นเกตเวย์สู่การท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศ CLMV ขณะที่ระยะที่ 2 คือ 10 ปีข้างหน้าหรือในปี 2569 ทำให้ไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำของภูมิภาคอาเซียนในอีกอย่างน้อย 1 เซ็กเมนต์ใหม่ นอกเหนือจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทะเล ชายหาดและการแพทย์ ไทยมีนักท่องเที่ยวจากกลุ่มภูมิศาสตร์หลักเพิ่มขึ้นจากเดิมอย่างน้อย 1 กลุ่ม และการใช้จ่ายต่อหัวต่อทริปเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องสำหรับกลุ่มภูมิศาสตร์หลักดังกล่าว มีการกำหนดและพัฒนาเขตพื้นที่ท่องเที่ยวเพิ่มเติม เน้นการเชื่อมโยงกับเขตพื้นที่ท่องเที่ยวเดิม การพัฒนาการท่องเที่ยวยังคงเป็นหนึ่งในตัวจักรสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและลดความเหลื่อมล้ำของคนในชาติ โดยชุมชนท้องถิ่นมีความพร้อมที่จะเป็นหนึ่งในผู้นำในการพัฒนาการท่องเที่ยว ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความยั่งยืนในการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง และไทยจะก้าวขึ้นเป็นเกตเวย์สู่การท่องเที่ยวในอาเซียน ส่วนระยะที่ 3 คือ ใน 20 ปีนี้หรือภายในปี 2579 ไทยจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำของภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกในอีกอย่างน้อย 2 เซ็กเมนต์ใหม่ นอกเหนือจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทะเล ชายหาด และการแพทย์ ไทยจะมีนักท่องเที่ยวจากทุกภูมิภาคทั่วโลกและการใช้จ่ายต่อหัวต่อทริปเพิ่มสูงขึ้น

อย่างต่อเนื่องสำหรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ทุกจังหวัดได้รับการพัฒนาการท่องเที่ยวตามศักยภาพ และอัตลักษณ์ของแต่ละจังหวัด การท่องเที่ยวเป็นรากฐานการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยประชาชนทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและขับเคลื่อนท่องเที่ยว ไทยเป็นหนึ่งในผู้นำของภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกในด้านความยั่งยืนของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และไทยเป็นเกตเวย์สู่การท่องเที่ยวในเอเชีย (แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 พ.ศ.2560-2564, 2560 : 13-15)

การท่องเที่ยวในประเทศไทยปัจจุบันมีหลายประเภท หลากหลายรูปแบบ อาทิ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงศาสนา การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดี การท่องเที่ยวในรูปแบบการผจญภัย และยังมีนักท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสนใจพิเศษซึ่งก็มีรูปแบบย่อย ๆ ของการท่องเที่ยวที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามพฤติกรรมความชอบและวัตถุประสงค์ในการเดินทางซึ่งนักท่องเที่ยวแต่ละคน แต่ที่ผ่านมามีการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นปริมาณจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาตามมามากมาย และส่งผลกระทบต่อชุมชนที่เป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยว ด้านบวกคือ เป็นการสร้างรายได้ สร้างอาชีพให้ชุมชน ในทางกลับกันก็เกิดผลกระทบด้านลบ คือ ส่งผลให้วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป อาทิ ความมีน้ำใจ อ่อนแอไม่ตรีอันดีงาม รอยยิ้มก็เลือนหายไปถูกแทนที่ด้วยเงินและผลประโยชน์

แม้ที่ผ่านมามีชุมชนหลายแห่งที่ปรับตัวเองเป็นจุดหมายปลายทางของการเดินทางสำหรับนักท่องเที่ยวแต่ก็ยังมีไม่น้อยที่ยังคงประสบปัญหาอยู่ เพราะแต่ละชุมชนจะมีแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปซึ่งขึ้นอยู่กับมุมมองของชุมชนแต่ละแห่ง สอดคล้องกับ(เพชรศรี นนท์ศิริ, 2555) อธิบายว่า การบริหารการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังประสบปัญหาข้อจำกัดหลายด้าน เช่น ความสามารถในการบริหารจัดการ ความไม่มีจุดยืนหรือวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการจัดการท่องเที่ยว ทำให้เกิดผลกระทบที่ตามมา เช่น ค่านิยมและวิถีชีวิตชาวบ้านที่เปลี่ยนไป เกิดความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ในชุมชน มีการรบกวนระบบนิเวศธรรมชาติ สูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ทั้งการท่องเที่ยวในพื้นที่ชนบทของไทยมักประสบปัญหาการขาดองค์ความรู้ด้านการตลาด การโฆษณาประชาสัมพันธ์และการพัฒนาสินค้าด้านการท่องเที่ยว ขาดการสร้างความแตกต่าง เกิดการลอกเลียนแบบ ไม่คำนึงถึง วัฒนธรรม เอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของตนเอง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชน ทำให้แหล่งที่อยู่อาศัยมีการเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะเชิงพาณิชย์มากกว่าที่อยู่อาศัยแบบเดิมหรือวิถีชีวิตเดิม ทำให้ขาดเสน่ห์ทางวัฒนธรรม

รัฐบาลโดยคณะกรรมการนโยบายท่องเที่ยวแห่งชาติมีมติให้ปี 2561 เป็น "ปีท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก้อย่างยั่งยืน" หรือ "Amazing Thailand Tourism Year 2018" เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2560 - 1 มกราคม 2562 เพื่อเน้นการท่องเที่ยวให้เป็นอุตสาหกรรมเรื่องความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และการต่างประเทศ โดยบูรณาการร่วมกันจากทุกภาคส่วนเพื่อมุ่งสู่การ

เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพระดับชั้นนำของโลก มีการเจริญเติบโตบนพื้นฐานของความเป็นไทยและกระจายรายได้สู่ชุมชน นอกจากนี้ ยังเน้นส่งเสริมกิจกรรมที่มีเสน่ห์มีเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รัฐบาลจึงได้วางแผนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งการท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างรายได้ และความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ จึงมีนโยบายการจัดกิจกรรมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่สร้างคุณค่าและรักษาจุดเด่นของประเทศด้านขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม อัตลักษณ์ความเป็นไทย และกำหนดแผนการจัด "ขบวนท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋อย่างยั่งยืน" เพื่อเปิดปี "ท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋อย่างยั่งยืน" (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560)

เป้าหมายและทิศทางปี 2562 ตามแผนวิสาหกิจของ ททท. ได้กำหนดให้เป้าหมายรายได้ทั้งจากนักท่องเที่ยวต่างประเทศและในประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 11.50 โดยรายได้การเติบโตของตลาดต่างประเทศ 12% และในประเทศ 10% ดังนั้น สำหรับตลาดต่างประเทศ ททท. จึงวางประเทศไทยเป็น "Weekend Destination" สำหรับตลาดนักท่องเที่ยวระยะใกล้ ซึ่งจะสนับสนุนการเพิ่มจำนวนความถี่ในการเดินทางของตลาดมากขึ้น และดำเนินการส่งเสริมการตลาดต่างประเทศภายใต้ 5 ทิศทางหลัก คือ GO High / Go for New Customer / Go Local / Go Low Season และ Go Digital เพื่อเข้าถึงตลาดกลุ่มเป้าหมายแต่ละภูมิภาค ซึ่งจะสื่อสารผ่านแคมเปญ Amazing Thailand : Open to the New Shades ซึ่งเป็น Working Concept โดยในปี 2562 จะนำเสนอ The Millions of Hidden Shades เชิญชวนชาวต่างประเทศเดินทางมาสัมผัสเมืองไทยในหลายแง่มุมที่ยังชุกช่อนอยู่ เพื่อเติมเต็มกับประสบการณ์ท่องเที่ยวที่ไม่เหมือนที่ใดในโลก (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560)

ขณะที่ทิศทางการส่งเสริมตลาดในประเทศ จะเน้นเรื่องการต่อยอดสร้างสรรค์ Content ด้วยเรื่องราวที่น่าสนใจที่ทำให้คนไทยรู้จักและรักเมืองไทยมากขึ้นไปกว่าเดิม เพื่อเพิ่มมูลค่าให้สินค้าการท่องเที่ยวของประเทศ และเชื่อว่าจะนำไปสู่การเพิ่มรายได้จากการเพิ่มความถี่ในการเดินทาง และค่าใช้จ่ายต่อคนต่อวันที่เพิ่มขึ้นด้วย ขณะเดียวกันการสื่อสารภายในประเทศจะเน้นแคมเปญ Amazing ไทยเท่ ที่จะทำให้คนไทยเห็นว่าการเที่ยวเมืองไทยเป็นเรื่องเท่ ด้วยการเที่ยวแบบลึกซึ้งและเข้าถึง โดยใช้ศักยภาพคนท้องถิ่นทั่วไทยจะขนานนามว่า Local Hero เป็นทั้งผู้ปกป้อง สืบสานและถ่ายทอดวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ธรรมชาติ ให้คงอยู่

อย่างไรก็ตาม ความสำคัญเร่งด่วน คือ การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และวิถีชีวิตที่มีอัตลักษณ์ ไม่ให้ได้รับความเสียหายจากการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ขาดความรับผิดชอบ ซึ่ง ททท. เองยังต้องแสวงหาโอกาสทางการตลาด พร้อม ๆ กับการแสวงหาความร่วมมือกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560)

จังหวัดสุรินทร์ เคยเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชาวขอม เมื่อขอมเสื่อมอำนาจลง เมืองสุรินทร์ถูกทิ้งร้างจนกลายเป็นป่าดง จนกระทั่งเมื่อ ปี พ.ศ. 2306 ปรากฏหลักฐานว่า หลวงสุรินทร์ภักดี (เชียงปุม) ซึ่งเป็นหัวหน้าเมืองที่ ได้ขอให้เจ้าเมืองพิมายกราบบังคมทูล ขอพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จากพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยามรินทร์ อพยพโยกย้ายจากเมืองที่ มาอยู่บริเวณบ้านคูประทาย เพราะมีชัยภูมิเหมาะสม ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกฐานะบ้านคูประทาย เป็น “เมืองประทายสมันต์” และเลื่อนบรรดาศักดิ์จาก หลวงสุรินทร์ภักดี เป็นพระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง เป็นเจ้าเมืองปกครอง และในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (พ.ศ. 2329) ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เปลี่ยนชื่อเมือง “ประทายสมันต์” เป็น “สุรินทร์” ตามบรรดาศักดิ์เจ้าเมือง

จังหวัดสุรินทร์ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 450 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 5,077,535 ไร่ แบ่งเขตการปกครองเป็น 17 อำเภอ คือ อำเภอเมืองสุรินทร์ ชุมพลบุรี ท่าตูม จอมพระ ปราสาท กาบเชิง รัตนบุรี สนม ศีขรภูมิ สังขะ สำโรงทาบ บัวเชด ลำดวน ศรีณรงค์ พนมดงรัก เขวาสินรินทร์ และโนนนารายณ์ มีอาณาเขตทิศเหนือติดจังหวัดร้อยเอ็ด และมหาสารคามทิศใต้ติดประเทศกัมพูชา ทิศตะวันออกติดกับจังหวัดศรีสะเกษ และทิศตะวันตกติดกับจังหวัดบุรีรัมย์

คนพื้นเมืองแบ่งได้เป็น 3 ชชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาวขุย ชาวเขมร และชาวลาว ที่อยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน มานับร้อยปีปัจจุบันชาวขุย หรือ ขวย มีบทบาทสำคัญในการเลี้ยงช้าง และมีวิถีร่วมกับช้าง รวมถึงประเพณีวัฒนธรรมแต่งกาย ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

จังหวัดสุรินทร์มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจหลายประเภท เช่น แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ และศาสนา มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจได้แก่ อนุสาวรีย์พระยาสุรินทร์ภักดี ศรีณรงค์จางวาง (ปุม) ผู้สร้างเมืองสุรินทร์คนแรก วัดบูรพารามพระอารามหลวง เป็นวัดเก่าแก่ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยธนบุรี หรือสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีอายุประมาณ 200 ปี เท่ากับอายุเมืองสุรินทร์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ ตั้งอยู่ตำบลเฉนียง ถนนสายสุรินทร์ – ปราสาท หลัก กม.ที่ 4 เป็นพิพิธภัณฑสถานประจำเมืองสุรินทร์ มีเรื่องราว และเนื้อหาที่จัดแสดง เน้นภูมิหลัง และสิ่งที่มีค่า ในจังหวัดสุรินทร์เป็นหลักวัดเขาศาลา (พุทธอุทยาน วัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร) ตั้งอยู่ที่ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด เป็นแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา และศึกษาธรรมชาติ มีทิวทัศน์ที่สวยงามมาก สภาพภูมิประเทศเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ มีหน้าผาสูงชันเรียกว่า ผาพระภูศาลา นอกจากนี้ยังมีรอยพระพุทธรูปเก่าแก่ ที่น่าสนใจอย่างยิ่ง แหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน ได้แก่ ปราสาทศีขรภูมิหรือปราสาทระแงง โบราณสถานกลุ่มปราสาทตาเมือน ปราสาทบ้านพลวง ปราสาทภูมิโปน ปราสาทจอมพระ ปราสาทเมืองที ปราสาทยายเหงา ปราสาทช่างปี เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ วนอุทยานพนมสวาย อ่างเก็บน้ำห้วยเสนง วนอุทยานป่าสนหนองคู และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน-ห้วยสำราญ แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ศูนย์

หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ หมู่บ้านทอผ้าไหมบ้านท่าสว่าง หมู่บ้านหัตถกรรมเขวาสินรินทร์ หมู่บ้านช่างบ้านตากกลาง หมู่บ้านเครื่องจักสานหวายบ้านบุทม ด้านช่องจอม และตลาดการค้าชายแดนไทย – กัมพูชา และประเภทประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่ งานช่าง งานประเพณีบวชนาคช่างงานเทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ ชุมพลบุรี งานประเพณีสู้ขวัญควาย ประเพณีงานเดือนห้า หรืองานประเพณีขึ้นเขาสวยในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือนห้า งานบุญบังไฟ ศรีนครเตาทำวธอ อำเภอรัตนบุรี งานประเพณีแข่งเรือยาว อำเภอกำแพงแสน งานฉลองปราสาทศีขรภูมิและประเพณีลอยกระทงและงานเยี่ยมเยือน ปราสาทตาเมือน เดือนเมษายน จัดขึ้นระหว่าง 12 – 13 เมษายนของทุกปี

นอกจากนี้จังหวัดสุรินทร์ยังเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีจุดเด่นในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตที่แตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ ประกอบกับเป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงเกี่ยวกับข้าวหอมมะลิ ผ้าไหม และช่าง อาทิ การเป็นเมืองเกษตรอินทรีย์ การมีผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่ได้รับรองมาตรฐานและส่งออกขายไปทั่วโลก การได้รับคัดเลือกให้ออกแบบและทอผ้าไหมสำหรับตัดเสื้อให้ผู้นำเขตความร่วมมือทางเศรษฐกิจในเอเชีย-แปซิฟิก หรือเอเปค (ASIA-PACIFIC Economic Cooperation: APEC) (มัลลิกา เจแค้น. 2553 : 10) นอกจากนี้การเป็นจุดเชื่อมต่อของอารยธรรมขอมโบราณ การเป็นเมืองชายแดนที่ติดต่อกับประเทศกัมพูชา มีจุดผ่านแดนถาวรช่องจอมเป็นประตูสู่แหล่งท่องเที่ยวระดับโลก อย่างปราสาทหินนครวัด นครธม ในกัมพูชาเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี และสิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักจังหวัดสุรินทร์มากที่สุด คือ การเป็นเมืองช้างเลี้ยงที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย (ศูนย์ข้อมูลจังหวัดสุรินทร์. 2560)

ด้วยความสำคัญของการท่องเที่ยวที่สามารถนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศไทย จนการท่องเที่ยวมีรายได้ในลำดับสูงสุดของประเทศ ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นปัจจัยลงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และความสำคัญของศักยภาพความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่จะเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจและความสนใจของนักท่องเที่ยว ความสำคัญของนักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่ม นักท่องเที่ยวเป้าหมายที่สำคัญ และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของไทย จุดอ่อนในด้านศักยภาพ การพัฒนาของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ทั้งในด้านการคมนาคม ด้านที่พักและอาหาร ด้านร้านอาหารที่ระลึก ด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ ประกอบกับแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ยังมีอยู่หลากหลาย โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทั้งแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชุมชนโบราณ ศาสนาสถาน ประเพณี และวัฒนธรรมที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา การตรวจสอบและส่งเสริมให้มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูงขึ้น ที่จะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพและการพัฒนาการท่องเที่ยวในภาพรวม ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้มีศักยภาพสูงขึ้น และเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวในภาพรวมต่อไป โดยมีจุดมุ่งหมายของการวิจัยดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษาการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

คำถามการวิจัย

1. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดสุรินทร์ มีพัฒนาการความเป็นมาอย่างไร
2. สภาพปัญหาการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดสุรินทร์ เป็นอย่างไร
3. แนวทางการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดสุรินทร์ ควรมี

องค์ประกอบเป็นอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลการศึกษาวิจัย ทำให้ทราบถึงความเป็นมา (พัฒนาการ) ของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ตั้งแต่เริ่มต้นของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จนถึงปัจจุบัน
2. ผลการศึกษาวิจัย ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาและองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์
3. ภาคราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลวิจัยไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวตามความเหมาะสม

นิยามศัพท์เฉพาะ

การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ 4 ประเภทคือ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชุมชนโบราณ ศาสนสถาน ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งแต่ละประเภทจะประกอบด้วยกิจกรรมด้าน

- 1) การคมนาคม 2) ที่พักและอาหาร 3) ร้านขายของที่ระลึก 4) การบริการข้อมูลการท่องเที่ยว 5) กิจกรรมการท่องเที่ยว 6) การโฆษณาประชาสัมพันธ์ 7) ด้านการบริหารจัดการ และผลกระทบจากการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทั้งเชิงบวก และเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ในแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เห็นถึงศิลปวัฒนธรรม ประเพณี รูปแบบวิถีชีวิตหรือความเป็นอยู่ของชุมชนซึ่งเป็นเอกลักษณ์ รวมถึงการนำเสนอ โบราณสถานโบราณวัตถุ ศาสนสถาน ประเพณี และวัฒนธรรมในจังหวัดสุรินทร์

ศักยภาพทางการท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมทางการท่องเที่ยวต่าง ๆ 7 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการคมนาคม 2) ด้านที่พักและอาหาร 3) ด้านร้านค้าของที่ระลึก 4) ด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว 5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว 6) ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ 7) ด้านบริหารจัดการ

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นมีเอกลักษณ์ เฉพาะท้องถิ่น และสภาพแวดล้อม แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้ 1) วิถีชีวิตความเป็นอยู่ 2) ชุมชน โบราณ 3) ศาสนสถาน 4) ประเพณี และวัฒนธรรม

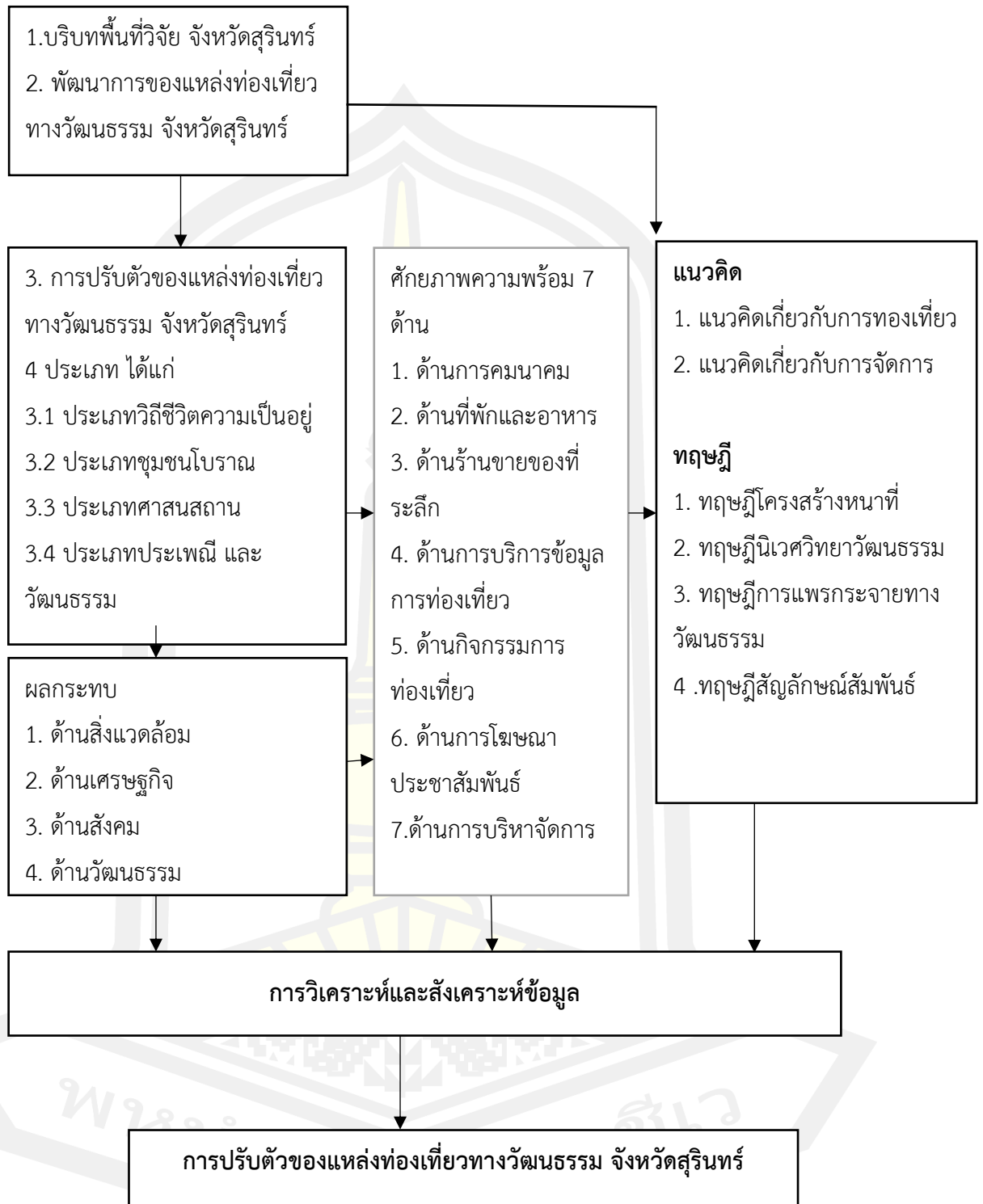
การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แหล่งท่องเที่ยวให้มีความพร้อมมากขึ้นโดยหลักการพัฒนาบนพื้นฐานความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาตามหลักวิชาการ และพัฒนาตามความต้องการของนักท่องเที่ยว

จังหวัดสุรินทร์ หมายถึง จังหวัดสุรินทร์ ที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของ ประเทศไทย

รูปแบบ หมายถึง แบบหรือโครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ด้าน ดังนี้ ด้าน และด้านการบริหารจัดการ สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านการรองรับนักท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ มีกรอบแนวคิดในการศึกษาด้านเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม และการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และผลกระทบที่เกิดจากการ ปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎี มาใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ทฤษฎี นิเวศวิทยาวัฒนธรรม ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ มาใช้ใน การวิจัย จากกรอบแนวคิดของการวิจัยที่กล่าวมานั้นผู้วิจัยสามารถนำมาสร้างเป็นภาพประกอบ เพื่อให้เห็นเป็นองค์รวมของการวิจัยชัดเจนมากขึ้น ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์” ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สอดคล้องตามความมุ่งหมายของการวิจัย และได้เสนอตามลำดับ ดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับเรื่องวิจัย
  - 1.1 ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว
  - 1.2 ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
  - 1.3 ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
  - 1.4 ความรู้เกี่ยวกับการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
2. นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
  - 2.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)
  - 2.2 แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 - 2564)
  - 2.3 ยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2560 - 2564)
  - 2.4 แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสุรินทร์ (พ.ศ. 2600 - 2564)
3. บริบทของพื้นที่วิจัย
4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
  - 4.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้อง
  - 4.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. ความรู้เกี่ยวกับเรื่องวิจัย

1. ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว
  - 1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่วิวัฒนาการมาจากการเดินทาง สมัยก่อนมนุษย์เดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น การล่าสัตว์ ล่าอาณานิคม ความเชื่อทางศาสนา การค้าขายการศึกษา และการพักผ่อน เป็นต้น ซึ่งแต่ละยุคสมัยความนิยมเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมความเป็นอยู่

เทคโนโลยีทางด้านคมนาคมขนส่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งเสริมให้คนเดินทางได้สะดวกรวดเร็วขึ้น จนทำให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ในปัจจุบันมีนักวิชาการและองค์กรที่เกี่ยวข้องให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการท่องเที่ยวไว้หลายแง่มุม ดังนี้

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางพักผ่อน คลายความเครียด แสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ โดยมีเงื่อนไขว่าการเดินทางนั้น เป็นการเดินทางเพียงชั่วคราว ผู้เดินทางจะต้องไม่ถูกบังคับให้เดินทาง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544)

การท่องเที่ยว เป็นการเดินทางเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้นจากความต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านปฏิสัมพันธ์ และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ (สุวัฒน์จุธากรณ์ และจริญญา เจริญสุกใส, 2552)

การท่องเที่ยว หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์ต่าง ๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจและบริการต่าง ๆ รวมทั้งรัฐบาลประเทศเจ้าภาพและประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องอยู่ในกิจกรรม หรือกระบวนการในการดึงดูดด้วยการให้การต้อนรับที่อบอุ่นเปี่ยมไมตรีจิตแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน (สุวัฒน์จุธากรณ์ และจริญญา เจริญสุกใส, 2552)

ศิริ ฮามสุโพธิ์, 2543 ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยตามปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวเพื่อศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจ หรือก่อให้เกิดการกระทำร่วมกันของมนุษย์ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมจนเป็นเหตุดึงดูดใจให้เดินทางไปศึกษาและท่องเที่ยวตามแหล่งต่าง ๆ

วรรณภา วงษ์วานิช, 2546 ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวไว้ว่า กิจกรรมและจุดประสงค์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเปลี่ยนจากเพื่อดำรงชีวิตให้อยู่รอด เป็นเพื่อการผจญภัย เพื่อการศึกษา เพื่อการค้า เพื่อความสุขหรือเพื่อสุขภาพ รูปแบบของการเดินทางได้เปลี่ยนจากการเดินเท้าเป็นการใช้พาหนะ เช่น เรือ รถ เครื่องบิน การท่องเที่ยวได้พัฒนากลายเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยวมากขึ้น การท่องเที่ยวเป็นการเดินทาง แต่การเดินทางไม่ใช่การท่องเที่ยวทั้งหมด การเดินทางไม่ใช่การท่องเที่ยว ได้แก่

1. การเดินทางที่ผู้เดินทางถูกบังคับให้เดินทาง
2. การเดินทางที่ผู้เดินทางได้รับค่าจ้างให้ปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งขณะเดินทาง
3. การเดินทางที่ผู้เดินทางตั้งใจจะอพยพจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง
4. การเดินทางของผู้คนบริเวณชายแดนที่ข้ามพรมแดนไปทำงานนอกประเทศ

เป็นกิจวัตรประจำวัน

5. การเดินทางผ่านประเทศหนึ่งประเทศใดโดยมิได้แวะลงเปลี่ยนพาหนะเลย ณ ประเทศนั้น ๆ

องค์การสหประชาชาติ (2543 : 2-3) ได้นิยามการท่องเที่ยวไว้ในการประชุมว่าด้วยการเดินทางและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางที่มีเงื่อนไข 3 ประการ คือ

1. การเดินทางที่ไม่ได้ถูกบังคับหรือล้นจ้าง
2. เป็นการเดินทางที่มีจุดหมายปลายทาง ที่จะไปอยู่เป็นการชั่วคราว และต้องเดินทางกลับที่อยู่หรือภูมิลำเนาเดิม
3. มีความมุ่งหมายในการเดินทางไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรืออยู่ประจำ การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเคลื่อนไหวของการเดินทางของบุคคลจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เพื่อวัตถุประสงค์ใด ๆ ไม่ใช่เพื่อการหารายได้ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เดินทาง (นักท่องเที่ยว หรือผู้มาเยือน) ธุรกิจอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ผลิตสินค้าและบริการเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ภาครัฐบาลที่ดูแลการท่องเที่ยวและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว (สุวรรณจุธากรณ์ และจริญญา เจริญสุกใส, 2552)

องค์การสหประชาชาติได้กำหนดความหมายของการท่องเที่ยว ในการประชุมว่าด้วยการเดินทางและการท่องเที่ยว ณ กรุงโรมว่า “การท่องเที่ยว” หมายถึง กิจกรรมที่มีเงื่อนไขเกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ คือ

1. เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
3. เป็นการเดินทางด้วยจุดประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

โดยจุดมุ่งหมายของการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวต้องมีใช่เพื่อการประกอบอาชีพและไปอยู่เป็นประจำ แต่เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลาย ๆ อย่างต่อไปนี้

1. เพื่อการพักผ่อนในวันหยุด
2. เพื่อวัฒนธรรมหรือศาสนา
3. เพื่อการศึกษา
4. เพื่อการกีฬาและบันเทิง
5. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ
6. เพื่องานอดิเรก
7. เพื่อเยี่ยมเยียนญาติมิตร

8. เพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ

9. เพื่อเข้าร่วมประชุมหรือสัมมนา

ดังนั้น คำว่า การท่องเที่ยว จึงเป็นคำที่มีความหมายกว้างมิได้เฉพาะเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานบันเทิงรื่นรมย์อย่างที่ส่วนมากเข้าใจกัน การเดินทางเพื่อ ประสัมพันธ์ เพื่อความรู้ เพื่อการศึกษา เพื่อติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมเยือนญาติพี่น้องก็นับได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น (เสรี วงษ์ไพจิตร, 2537)

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548 ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวในแง่ของความมุ่งหมายในการเดินทางของนักท่องเที่ยวซึ่งแบ่งได้เป็น 8 ประเภท คือ

1. การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนในวันหยุด (Holiday-mass Popular individual)
2. การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรมและศาสนา (Cultural Religion) เป็นการเดินทางเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ เช่น การศึกษาความเป็นอยู่ การชมศิลปะดนตรี ละคร การนมัสการศูนย์ศาสนา เป็นต้น
3. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Educational) เป็นการเดินทางเพื่อทำการวิจัยศึกษา สอนหนังสือ ฝึกอบรม หรือการดูงาน ซึ่งจะต้องพำนักอยู่ในสถานที่นั้น ๆ เป็นเวลานาน
4. การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬาและบันเทิง (Sport and Recreation) คือ การเดินทางไปชมหรือร่วมแข่งขันกีฬา หรือนันทนาการต่าง ๆ
5. การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ (Historical and Special Interests)
6. การท่องเที่ยวเพื่องานอดิเรก (Hobbies) หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อทำงานอดิเรก เช่น การวาดภาพ การเขียนนวนิยาย เป็นต้น
7. การท่องเที่ยวเพื่อการเยี่ยมญาติมิตร (Visiting Friends and Relative)
8. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business) เป็นการเดินทางของนักธุรกิจที่จัดเวลาบางส่วนของการเดินทางหลังจากทำธุรกิจเสร็จสิ้นแล้ว ใช้เวลาในการท่องเที่ยวก่อนเดินทางกลับ

ฉลองศรี พิมลสมพงษ์, 2542 กล่าวถึงการท่องเที่ยวว่าหมายถึง การเดินทางเพื่อความเพลิดเพลินและพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นชั่วคราว เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ และเป็นการเดินทางด้วยจุดประสงค์ใดก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือเพื่อหารายได้ ปัจจัยที่มีผลผลักดันให้ประชาชนมีการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวกันมากขึ้น ได้แก่ การเกษียณก่อนกำหนดเวลา การมีชีวิตที่ยืนยาวมากขึ้น การมีรายได้เพิ่มขึ้น สิทธิการมีวันหยุดทำงานโดยได้รับค่าจ้าง ความสะดวกด้านการคมนาคม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและรูปแบบการบริโภค ขนาดของครอบครัวที่เล็กลง และนโยบายของรัฐที่เอื้ออำนวยและสนับสนุนการเดินทางท่องเที่ยว และยังได้

กล่าวถึงธุรกิจการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นธุรกิจบริการประเภทหนึ่งซึ่งมีคุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งสามารถแยกลักษณะเด่นออกได้เป็น 4 ประการ คือ

1. เป็นการให้บริการแบบใกล้ชิด ตัวต่อตัว สามารถทราบความพึงพอใจของลูกค้าได้ทันที การควบคุมคุณภาพของการบริการให้คงที่ทำได้ยาก เพราะมีเรื่องของอารมณ์และทัศนคติของผู้รับบริการและผู้ให้บริการเข้ามาเกี่ยวข้อง
2. เป็นการให้บริการที่ต้องมีการวางแผน และเตรียมการล่วงหน้าเป็นเวลานาน การเพิ่มการบริการที่เร่งด่วนเฉพาะหน้าทำได้น้อยและทำได้ยาก
3. นักท่องเที่ยวใช้เวลาใช้บริการสั้นมาก การพัฒนาการบริการจึงต้องทำอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะรูปแบบ ความรวดเร็ว ประสิทธิภาพของการบริการ และบุคลากรของการให้บริการ
4. เป็นธุรกิจบริการที่ต้องใช้แรงงานคนในการให้บริการ ไม่นิยมนำเอาเครื่องจักรมาใช้งานแทนคน

จากคำนิยามข้างต้นสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์แตกต่างกันทั้งที่เป็นการเดินทางเพื่อการพักผ่อน ประกอบกิจกรรมตามความสนใจหรือเพื่อประกอบธุรกิจซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน แต่ไม่ได้เป็นการเดินทางเพื่อไปทำงานหรือประกอบอาชีพเป็นหลัก

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่เติบโตอย่างรวดเร็ว เป็นธุรกิจท่องเที่ยวซึ่งหากพิจารณาตามความหมายของธุรกิจการท่องเที่ยว จะเห็นว่าธุรกิจการท่องเที่ยวมีความหมายเกี่ยวข้องกับธุรกิจต่าง ๆ นอกเหนือจากธุรกิจการท่องเที่ยว เป็นธุรกิจบริการที่ประกอบด้วยบริการประเภทต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในการเดินทางท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยว เช่น การคมนาคมขนส่ง โรงแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ตัวแทนจำหน่ายบริการนำเที่ยว ธุรกิจสวนสนุกธุรกิจการจัดประชุมและงานแสดงสินค้า เป็นต้น

ซึ่งต่อมากการท่องเที่ยวได้รับความนิยมจากการขยายตัวของ การคมนาคมขนส่งที่รวดเร็วทันสมัย คนนิยมเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น ธุรกิจต่าง ๆ ขยายตัวมากขึ้นเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ประกอบไปด้วยธุรกิจสินค้าและบริการตามพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 ระบุว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวหมายความว่า อุตสาหกรรมที่จัดให้มีหรือให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักรโดยมีค่าตอบแทน และความหมายรวมถึง ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจโรงแรมสำหรับนักท่องเที่ยว ธุรกิจภัตตาคาร สถานบริการและสถานที่ตากอากาศสำหรับนักท่องเที่ยว ธุรกิจขายของที่ระลึกหรือสินค้าสำหรับนักท่องเที่ยว ธุรกิจการกีฬาสำหรับนักท่องเที่ยว และการดำเนินงานนิทรรศการงานแสดง งานออกร้าน การโฆษณาเผยแพร่ หรือการดำเนินงานอื่นใดโดยมีความมุ่งหมายเพื่อชักนำหรือส่งเสริมให้มีการเดินทางท่องเที่ยวการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นธุรกิจรองรับการท่องเที่ยวและเมื่อมีการพัฒนาการคมนาคมขนส่งที่

รวดเร็วขึ้น ส่งผลให้กิจกรรมนี้ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วมีการขยายตัวจนกลายเป็นการให้บริการระดับอุตสาหกรรมซึ่งต้องอาศัยธุรกิจอื่นมารองรับตามไปด้วย การจัดการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จผู้มีส่วนที่รับผิดชอบควรเข้าใจลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นระดับการประกอบการท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ และลักษณะการท่องเที่ยวเมื่อมีการขยายตัวเป็นอุตสาหกรรมเพื่อมองภาพที่ชัดเจนของกิจกรรมในแต่ละระดับซึ่งมีความแตกต่างกันไป

จากคำนิยามข้างต้นสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์แตกต่างกันทั้งที่เป็นการเดินทางเพื่อการพักผ่อน ประกอบกิจกรรมตามความสนใจ หรือเพื่อประกอบธุรกิจซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน แต่ไม่ได้เป็นการเดินทางเพื่อไปทำงานหรือประกอบอาชีพเป็นเป็นหลัก

1.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญสูงสุดระดับหนึ่ง ซึ่งถูกพัฒนาให้กลายเป็นธุรกิจ และขยายตัวใหญ่ขึ้นเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวตามลำดับ ความสำคัญของการท่องเที่ยวส่งผลต่อด้านเศรษฐกิจ และสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551)

1.2.1 ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวที่มีผลต่อเศรษฐกิจโดยรวม โดยเฉพาะในระยะที่ผ่านมา ผลจากการดำเนินธุรกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

1) การสร้างรายได้ในรูปแบบเงินตราต่างประเทศ ปัจจุบันหลายประเทศเกิดการตื่นตัวและให้ความสำคัญกับเรื่องประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว เนื่องจากมีการเล็งเห็นถึงผลตอบแทนที่ได้รับจากการให้บริการการท่องเที่ยว ในทางเศรษฐศาสตร์ถือว่า รายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวจัดเป็นรายได้สินค้านำเข้า ดังนั้นการท่องเที่ยวระหว่างประเทศจึงเป็นแหล่งสำคัญของรายได้ในรูปแบบของเงินตราต่างประเทศ จากรายงานการท่องเที่ยวโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. 2541 การท่องเที่ยวระหว่างประเทศเป็นสินค้าส่งออกที่มีรายได้สูงสุด เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่เกิดขึ้นจากการส่งสินค้าประเภทอื่น สำหรับประเทศไทยก็เช่นกัน การท่องเที่ยวเป็นแหล่งสร้างเงินตราต่างประเทศที่สำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ทำรายได้สูงสุดเป็นอันดับหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าส่งออกอื่น ๆ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา ยกเว้นในปี พ.ศ. 2534 ที่รายได้จากการท่องเที่ยวตกลงมาเป็นอันดับสองรองจากสินค้าสิ่งทอ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2540 – 2542 รายได้จากท่องเที่ยวก็ตกลงมาเป็นอันดับสองอีกครั้ง รองจากการส่งออกอุปกรณ์และเครื่องคอมพิวเตอร์ อย่างไรก็ตามรายได้จากการท่องเที่ยวขยายตัวเพิ่มขึ้นโดยตลอด ปัจจุบันมีสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยว แต่รัฐบาลก็มุ่งเน้นที่จะให้มีการส่งออก และการท่องเที่ยวเป็นหลักในการนำเงินตราต่างประเทศเข้ามายังประเทศไทย ซึ่งการท่องเที่ยวก็เป็นสาขาผลิตสาขาหนึ่งที่สามารถนำรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศเข้ามายังประเทศไทย

2) การกระจายรายได้และการสร้างงาน การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลทางด้านเศรษฐกิจโดยตรงของประเทศซึ่งกระจายไปสู่ท้องถิ่นทุกภาคทั่วประเทศ ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวที่กระจายอยู่ทุกพื้นที่ของประเทศ ซึ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปท่องเที่ยว ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงช่วยกระจายรายได้ไปสู่แรงงานด้านการผลิตและแรงงานด้านบริการการท่องเที่ยว

1.2.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อสังคม

การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อสังคม เนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยวเป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ไปสัมผัส เรียนรู้ และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งอาจมีความแตกต่างจากชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน ได้เห็นความแตกต่างในวัฒนธรรมที่หลากหลาย ได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้และทัศนคติ ความเป็นมา และสาเหตุของความแตกต่างในแต่ละท้องถิ่น ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน ดังนี้

1) การสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่น การท่องเที่ยวมีผลต่อสังคมเนื่องจากวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวทำให้คนได้มีการเดินทางไปรู้จักสถานที่ใหม่ ๆ ซึ่งสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากชีวิตประจำวัน ได้มีโอกาสเข้าไปสัมผัส เรียนรู้วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตที่แตกต่างทำให้ได้มีโอกาสได้เรียนรู้และทำความเข้าใจถึงความแตกต่างของคนแต่ละท้องถิ่น เมื่อการท่องเที่ยวขยายพื้นที่จากต่างถิ่น ต่างภูมิภาค ต่างประเทศ ทำให้ผู้คนได้มีโอกาสเดินทางได้เรียนรู้และเข้าใจเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละพื้นที่ อันนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างพื้นที่เล็ก ๆ ซึ่งขยายใหญ่ขึ้นเป็นภูมิภาค ประเทศ และทั่วทั้งโลก เช่น การไหว้ อัมสยาม มวยไทย เป็นต้น

2) ความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวโดยเฉพาะการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว รัฐบาลของแต่ละประเทศซึ่งเป็นผู้มีบทบาททางการเมืองจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนนโยบายด้านต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายสากล เช่น นโยบายการบิน นโยบายการผ่านแดน นโยบายการค้าเสรี เป็นต้น

3) การฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยวมีส่วนช่วยกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นเกิดความสามัคคี เพื่อรักษาศิลปะวัฒนธรรมของท้องถิ่นโดยตรง ตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมที่บางท้องถิ่นอาจจะทิ้งหรือขาดคนสืบทอด กลับถูกรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ เมื่อมีผู้ให้ความสนใจ บางครั้งนักท่องเที่ยวมีการศึกษาหาข้อมูลก่อนการเดินทางมาท่องเที่ยว ได้ทราบว่าแต่ละท้องถิ่นมีความเป็นอยู่วัฒนธรรมอย่างไร แต่พอมาถึงปรากฏว่าวัฒนธรรมเหล่านั้นไม่มีการปฏิบัติหรือสืบทอดกันอีกแล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้นหลายครั้ง ผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นอาจมีการรวมตัวกันจัดวัฒนธรรมโบราณเหล่านั้นขึ้นมาใหม่ เพื่อดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว และยังทำให้อนุชนรุ่นหลังได้ทราบความ

เป็นมาของท้องถิ่นในอดีต ทำให้ประชาชนเกิดความรักความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และช่วยกันสืบสานวัฒนธรรมต่อไป

4) การรักษาสีงแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวต้องเดินทางไปสัมผัสกับสถานที่ท่องเที่ยวด้วยตนเอง สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีความเปราะบางต่อการบุกรุก หากขาดการควบคุมดูแลอย่างดี พื้นที่นั้นอาจกลายเป็นพื้นที่เสื่อมโทรมได้ ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงมีผลต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาก จึงมีการสร้างกระแสการรักษาสีงแวดล้อมให้ผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็น การท่องเที่ยวที่พยายามก่อให้เกิดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างถูกวิธี การกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวจะเข้าถึงธรรมชาติได้ โดยป้องกันไม่ให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงธรรมชาติส่วนที่เปราะบางหรือส่วนที่สงวน การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ขณะเดียวกันชาวบ้านในท้องถิ่นก็ได้รับการเรียนรู้ว่าตนเองต้องรู้จักรักษาสมบัติในพื้นที่ของตนเองไว้อย่างยั่งยืนเช่นกัน

ดังนั้น การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อประเทศในด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งปัจจุบันหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยต่างเล็งเห็นความสำคัญ และให้การส่งเสริมการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามการพัฒนาดังกล่าวควรได้รับความเห็นชอบและความร่วมมือจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างรอบคอบ คือ คำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับ และผลเกี่ยวข้องที่ติดตามมาภายหลังเพื่อการท่องเที่ยวจะได้เป็นกิจกรรมที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

1.3 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยว

1.3.1 แนวคิด

1) นักท่องเที่ยว หมายถึง ผู้มาเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ ณ สถานที่ที่ไปเยือนอย่างน้อย 24 ชั่วโมง และมีการพักค้างคืนอย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 1 ปี การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวในเรื่องลักษณะของนักท่องเที่ยว การกระจายตัวของนักท่องเที่ยว กิจกรรมของนักท่องเที่ยว และฤดูกาลท่องเที่ยวจะมีประโยชน์ในการจัดการท่องเที่ยว

2) ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม และวัฒนธรรม ประเพณีสะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่น แต่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้มาเยือน ทรัพยากรการท่องเที่ยวจำแนกประเภทตามลักษณะของทรัพยากรได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

- (1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ
- (2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณและศาสนาสถาน
- (3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม และประเพณี
- (4) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทมนุษย์สร้างขึ้น

3) ธุรกิจใต้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หมายถึง ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้า การบริการ และการอำนวยความสะดวก เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีทั้งธุรกิจทางตรงและธุรกิจทางอ้อม

1.3.2 นักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลักที่มีความสัมพันธ์กันคือนักท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว และธุรกิจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยวการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวจะมีประโยชน์ในการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาใช้วางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน

นักท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง ผู้มาเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ ณ สถานที่ที่ไปเยือนอย่างน้อย 24 ชั่วโมง และมีการพักค้างคืนอย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 1 ปี

นักทัศนจร (Excursionist) หมายถึง ผู้มาเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ ณ สถานที่ที่ไปเยือนอย่างน้อย 24 ชั่วโมง และไม่ค้างคืน

ในที่นี้จะให้ความสำคัญแก่นักท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นกลุ่มที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ประเทศเป็นจำนวนมาก ประเด็นสำคัญที่ควรศึกษาเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว (สุวัฒน์จุจักรณ์ และจริญญา เจริญสุกใส, 2552) ได้แก่

1) ลักษณะนักท่องเที่ยว จำแนกออกตามลักษณะของเพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา ระดับรายได้ สถานภาพการสมรส และถิ่นพำนัก ซึ่งแต่ละปัจจัยจะส่งผลถึงพฤติกรรมการเดินทางและการเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างกันต่อไปนี้

1.1 เพศ นักท่องเที่ยวชายเป็นกลุ่มที่เดินทางได้ตามลำพังหรือเดินทางมาเป็นกลุ่มและเดินทางไปแทบทุกแหล่งท่องเที่ยว และมักทำกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายรูปแบบ เช่น กิจกรรมท่องเที่ยวที่เน้นธรรมชาติ ความตื่นเต้น ความสนุกสนานและบันเทิง เป็นต้น นักท่องเที่ยวหญิงมักเดินทางมากับเพื่อนหรือบริษัทนำเที่ยว โดยมักจะเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัยและสามารถเดินทางได้สะดวก นักท่องเที่ยวหญิงจะชอบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีการจับจ่ายซื้อสินค้าหรือของที่ระลึกรวมอยู่ด้วย

1.2 อายุ บุคคลที่มีช่วงอายุแตกต่างกันจะมีความสามารถในการเดินทางได้แตกต่างกัน กล่าวคือ

1.2.1 กลุ่มวัยเด็ก ช่วงอายุต่ำกว่า 15 ปี เป็นกลุ่มที่ไม่สามารถเดินทางได้ตามลำพัง หากเดินทางท่องเที่ยวมักจะมากับพ่อแม่ หรือโรงเรียน กิจกรรมการท่องเที่ยวจะเน้นการศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2.2 กลุ่มวัยรุ่น ช่วงอายุ 24 ปี เป็นวัยที่กำลังศึกษาอยู่ หรือเพิ่งจบการศึกษา จึงยังไม่มีทุนทรัพย์ในการเดินทางด้วยตนเอง ส่วนใหญ่มักจะเดินทางมากับพ่อแม่หรือโรงเรียน หรือสถาบันที่จัดอบรมต่าง ๆ หรือเดินทางมาพักอาศัยอยู่กับครอบครัวอุปถัมภ์ตามโครงการแลกเปลี่ยนทางการศึกษาต่าง ๆ กลุ่มนักท่องเที่ยววัยรุ่นจะชอบทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยที่ท้าทายความสามารถและความตื่นเต้น ในทางการตลาด ทั้งกลุ่มวัยเด็กและกลุ่มวัยรุ่นเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่น่าส่งเสริม แม้ว่าจะยังเป็นกลุ่มที่ใช้จ่ายเงินในการท่องเที่ยวน้อย แต่หากว่านักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เกิดความประทับใจในแหล่งท่องเที่ยวเมื่อวัยเด็กแล้ว พวกเขาจะรักการท่องเที่ยว และจะพยายามเดินทางท่องเที่ยวเมื่อมีโอกาสในอนาคต

1.2.3 กลุ่มวัยทำงานตอนต้น ช่วงอายุ 24-34 ปี เป็นกลุ่มที่สามารถใช้จ่ายเงินได้สูง เพราะมีรายได้เป็นของตนเองลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เลือกก็ยังสามารถทำได้หลากหลายตามความสนใจเพราะสุขภาพแข็งแรง เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การศึกษาเชิงศิลปวัฒนธรรมหรือชีวิตความเป็นอยู่ เป็นต้น กลุ่มวัยนี้จะมีการเดินทางท่องเที่ยวมากกว่ากลุ่มวัยอื่น ๆ

1.2.4 กลุ่มวัยทำงานตอนกลางและตอนปลาย ช่วงอายุ 35-44 ปี และ 45-54 ปี เป็นกลุ่มที่มีการเดินทางค่อนข้างสูง เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและเพื่อเข้าร่วมสัมมนาหรือเจรจาธุรกิจประกอบกับปีฐานะทางการเงินที่ค่อนข้างมั่นคงแล้ว

1.2.5 กลุ่มวัยเกษียณ ช่วงอายุ 55 ปีขึ้นไป เป็นกลุ่มวัยที่มีเวลาการท่องเที่ยวมาก เพราะไม่มีภาระการงานที่ต้องรับผิดชอบแล้ว หากสุขภาพเอื้ออำนวยกลุ่มนี้จะเดินทางท่องเที่ยวแบบประหยัดแต่ไม่เร่งรีบ กิจกรรมการท่องเที่ยวมัคเน้นกิจกรรมเชิงศิลปวัฒนธรรมและศาสนา

1.3 อาชีพ กลุ่มบุคคลที่ทำงานในอาชีพระดับผู้บริหาร ตัวแทนขายหรือกลุ่มนักวิชาชีพที่มีการติดต่อระหว่างประเทศ จะมีโอกาสเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ

1.4 ระดับการศึกษา โดยส่วนใหญ่กลุ่มบุคคลที่มีการศึกษาระดับสูงมักจะมีอาชีพและรายได้ดี ส่งผลให้เดินทางได้บ่อยครั้ง นอกจากนี้ระดับการศึกษายังเป็นตัวชี้วัดให้เห็นถึงคุณภาพนักท่องเที่ยว ด้วยสมมติฐานที่ว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงมักจะเป็นผู้ที่มีความคิดและจะแสดงออกถึงทัศนคติและพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่ดี เช่น มีแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์รักษาสิ่งแวดล้อม มีความเข้าใจในสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่าง เป็นต้น

1.5 ระดับรายได้ บุคคลที่มีรายได้สูงมักมีโอกาสในการเดินทางท่องเที่ยวได้ระยะไกลและบ่อยครั้งกว่าบุคคลที่มีรายได้ต่ำกว่า โดยทั่วไปกลุ่มรายได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มรายได้สูง กลุ่มรายได้ปานกลาง และกลุ่มรายได้ต่ำ ซึ่งช่วงรายได้ที่จะกำหนดระดับฐานนั้นขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจและระดับค่าครองชีพของแต่ละประเทศ

1.6 สถานภาพสมรส บุคคลโสดจะมีโอกาสในการเดินทางได้บ่อยครั้งและพักค้างแรมได้ยาวนานกว่ากลุ่มที่แต่งงานแล้ว เนื่องจากสามารถตัดสินใจได้เพียงลำพังและไม่มีภาระทางครอบครัวที่ต้องดูแลมาก ในขณะที่กลุ่มที่แต่งงานแล้วมักจะเดินทางเป็นครอบครัวหรือไปเป็นคู่ ซึ่งมีผลต่อการทำกิจกรรมท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน

1.7 ถิ่นพำนัก บุคคลที่มีถิ่นพำนักในสถานที่ที่มีอากาศแตกต่างกัน มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ก็จะเลือกท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างไปจากที่ตนประสพอยู่ เช่น ชาวตะวันตกที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่มีอากาศหนาวจัดนิยมเดินทางมาดินแดนตะวันออกที่มีอากาศอบอุ่นกว่าเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

2. การกระจายตัวของนักท่องเที่ยว เป็นการศึกษาสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีการเดินทางเข้าไปในแต่ละพื้นที่ท่องเที่ยว ว่ามีจำนวนมากน้อยเพียงใด เพื่อนำมาวางแผนด้านขีดความสามารถในการรองรับของแต่ละพื้นที่ท่องเที่ยว

3. กิจกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่ควรศึกษาเพื่อนำมาวางแผนการสร้างและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น ท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเล่นกีฬา เพื่อเยี่ยมญาติ หรือเพื่อเจรจาธุรกิจ เป็นต้น

4. ฤดูกาลท่องเที่ยว ในแต่ละช่วงเดือน นักท่องเที่ยวจะเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว จำนวนมากน้อยแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศในแหล่งท่องเที่ยวและสภาพภูมิอากาศในถิ่นที่อยู่ของนักท่องเที่ยว รวมทั้งระยะเวลาวันหยุดพักผ่อนของนักท่องเที่ยว หากช่วงใดที่แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพภูมิอากาศดี และตรงกับช่วงวันหยุดยาว หรือตรงกับสภาพอากาศที่เลวร้ายในถิ่นที่อยู่ของนักท่องเที่ยว ก็จะมีผลให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งช่วงเดือนที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามามาก เรียกว่า “ฤดูท่องเที่ยว” ส่วนช่วงเดือนที่มีนักท่องเที่ยวน้อย เรียกว่า “นอกฤดูท่องเที่ยว” ซึ่งเป็นช่วงที่ต้องมีการประชาสัมพันธ์ หรือจัดรายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้น

1.4 ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว(Tourism Resource) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมและวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่น และสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวอาจจำแนกได้หลายประเภท แต่ในที่นี้ขอจำแนกตามลักษณะของทรัพยากร แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถานและศาสนสถาน ทรัพยากร

การท่องเที่ยวประเภทศิลปะวัฒนธรรมและประเพณี และทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทมนุษย์สร้างขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.4.1 ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเอง และมีความงามตามธรรมชาติมีความโดดเด่นทางภูมิศาสตร์ ธรณีวิทยาและระบบป่าไม้ที่หลากหลาย เช่น ภูเขา ถ้ำ น้ำตก ชายหาด เกาะแก่ง ปะการัง สัตว์ป่า พรรณพืช เป็นต้น ธรรมชาติที่ใช้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวจะอยู่ในรูปของภูมิทัศน์ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

- 1) ภูมิประเทศ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ได้แก่
  - (1) เทือกเขาสูงที่มีหุบเขา สันเขา ยอดเขา ไหล่เขา หน้าผา ถ้ำ บ่อน้ำพุร้อนรวมอยู่ด้วย เช่น เทือกเขาถนนธงชัย เทือกเขาหลวงพระบาง เป็นต้น
  - (2) ภูเขาสูง หรือคอยที่นิยมเรียกในภาคเหนือ หรือภูที่นิยมเรียกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น คอยอินทนนท์ ภูกระดึง ภูหลวง เป็นต้น
  - (3) ภูเขาหินปูน ที่ก่อให้เกิดถ้ำ และหินงอกหินย้อย เช่น ถ้ำพระยานคร เป็นต้น
  - (4) ภูเขาหินทรายที่มีหน้าผา เสาดิน เช่น ภูเขาที่มีหน้าผาสอด้าน ป่าหินงามที่จังหวัดชัยภูมิ ที่มีเสาดินเป็นจำนวนมาก เป็นต้น
  - (5) ภูเขาหินแกรนิต ที่เป็นภูเขาสูงมีป่าไม้ปกคลุมทึบ บนภูเขา มักมีน้ำตก สัตว์ป่า เช่น เขาสอยดาว เขาสระบาป เขาเขี้ยว เขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น
  - (6) หุบเขาที่มีความแคบและความสูงชันของหน้าผาทั้งสองข้างของหุบเขา และเบื้องล่างจะมีร่องน้ำที่มีน้ำไหลตลอดเวลา ที่ใช้เป็นเส้นทางปีนป่าย เดินป่า และจุดชมวิว เช่น หุบเขาแม่แจ่ม หุบเขาแม่ฮ่องสอน หุบเขาแม่สะเรียง เป็นต้น
  - (7) เขิงเขาที่เป็นที่สะสมของตะกอนที่ลงมาจากเทือกเขาในอดีตก่อให้เกิดเนิน โคลกและสัน เช่น สันป่าตอง สันกำแพง สันทราย เป็นต้น
  - (8) ที่ราบที่เป็นที่สะสมของแหล่งน้ำ เช่น คลอง แม่น้ำ บึง หนอง ที่ก่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น เที่ยวทุ่ง ตกปลา ล่องแม่น้ำลำคลอง เป็นต้น
- 2) ภูมิอากาศ มีผลต่อการท่องเที่ยวในเรื่องของอุณหภูมิและความชื้นของอากาศ เพราะอุณหภูมิที่พอเหมาะและแสงสีบนท้องฟ้าทำให้บรรยากาศการท่องเที่ยวมีชีวิตชีวาและสนุกสนานมากขึ้น เช่น ฤดูหนาวในประเทศไทยช่วยให้นักท่องเที่ยวรู้สึกเย็นสบาย ฤดูฝนจะเป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยวเนื่องจากฝนตกเฉาะเฉาะ แต่เหมาะแก่การเที่ยวน้ำตก เป็นต้น
- 3) แหล่งน้ำ ที่เป็นแหล่งน้ำท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม ได้แก่

- (1) ชายหาดและอ่าว เช่น หาดทรายบนแผ่นดินและในเกาะต่าง ๆ เช่น หาดแม่รำพึง หาดเพ หาดทรายในเกาะเสม็ด เกาะพัง เกาะสมุย เป็นต้น
  - (2) เกาะและหมู่เกาะ เช่น เกาะภูเก็ต เกาะเต่า เกาะสิมิลัน เกาะช้าง เป็นต้น
  - (3) ปะการัง เป็นแหล่งท่องเที่ยวใต้ทะเล เช่น หมู่เกาะสิมิลัน หมู่เกาะสุรินทร์ หมู่เกาะชุมพร เป็นต้น
  - (4) โบราณคดีใต้น้ำ ในทะเลมีซากเรือจมอยู่มากมายเรือเหล่านี้เป็นเรือพาณิชย์ที่แล่นค้าขายในอดีต ซากเรือโบราณจึงเป็นทรัพยากรที่มีค่าของชาติและกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับประดาน้ำ
- 4) พืชพรรณและป่าไม้ ก่อให้เกิดการท่องเที่ยว แบบการเดินป่า ที่ทำให้เกิดการพักผ่อนหย่อนใจและทำให้รู้จักชนิดพืชพรรณและสัตว์ป่า แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ยึดป่าไม้เป็นหลักและมีการจัดการที่เป็นระบบจะอยู่ในรูปของอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนรุกขชาติ สวนพฤกษศาสตร์ และเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า

1.4.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และศาสนสถาน

ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และศาสนสถาน หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนาที่แสดงถึงอารยธรรมของท้องถิ่น มีผลดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเยือน ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้แบ่งย่อยออกเป็น 2 ประเภท (ราณี อธิชัยกุล, 2546) ดังนี้

1) โบราณสถาน และโบราณวัตถุ

โบราณสถาน หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่สำคัญที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย เช่น เมืองโบราณ พระราชวัง พระตำหนัก อนุสาวรีย์ กำแพงเมือง เป็นต้น

โบราณวัตถุ หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือเคยเป็นส่วนหนึ่งของโบราณสถานทซากมนุษย์ หรือซากสัตว์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของ อสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี เช่น ซากมนุษย์ ซากสัตว์ ภาพเขียน งานศิลปะ เครื่องมือ เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับของคนโบราณ ศิลปจารึก เป็นต้น

โบราณวัตถุมักพบเห็นอยู่ในโบราณสถาน จึงมักเรียกทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์โดยรวมเรียกว่าเป็นโบราณวัตถุสถาน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ยุค คือ

1) โบราณวัตถุยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคก่อนประวัติศาสตร์เป็นยุคที่เริ่มต้นตั้งแต่มีมนุษย์บนโลกจนถึงยุคมนุษย์คิดค้นตัวอักษรเพื่อบันทึกเรื่องราวได้ ทรัพยากรการท่องเที่ยวในยุคนี้จึงเป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบ เช่น โครงกระดูกมนุษย์ เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยหินของมนุษย์โบราณ หรือเป็นแหล่งโบราณคดีที่ค้นพบ เช่น ชุมชนโบราณที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ที่มีการค้นพบเครื่องปั้นดินเผา แหล่งโบราณคดีบ้านธารปราสาท จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น หรือร่องรอยงานศิลปะโดยเฉพาะงานเขียนรูปสัตว์และการล่าสัตว์ตามผนังถ้ำ เช่น ภาพเขียนสีบนหินโบราณที่ผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

2) โบราณวัตถุสถานยุคประวัติศาสตร์ ทรัพยากรการท่องเที่ยวในยุคประวัติศาสตร์เป็นแหล่งที่แสดงออกถึงอารยธรรมของมนุษย์หรือหลักฐานสำคัญที่เป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ ชั้นชั้นปกครอง ชุมชนในท้องถิ่น เหตุการณ์สำคัญในอดีต เช่น พระราชวัง ปราสาท กำแพงเมือง คูเมือง อุทยานประวัติศาสตร์อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน พิพิธภัณฑสถาน หอไตร สมรภูมิ บ้านโบราณ เป็นต้น ตัวอย่างโบราณสถานในประเทศไทย ได้แก่

(1) เมืองโบราณ เช่น เมืองโบราณที่ตำบลโคราข จังหวัดนครราชสีมา เมืองโบราณบ้านทุ่งตึก จังหวัดพังงา

(2) พระราชวัง เช่น พระบรมมหาราชวัง พระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(3) พระตำหนัก เช่น พระตำหนักปางตอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(4) พิพิธภัณฑสถาน เช่น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเรือพระราชพิธี

(5) สุสาน เช่น สุสานไตรลักษณ์ จังหวัดลำปาง สุสานทหารสัมพันธมิตร จังหวัดกาญจนบุรี

(6) หอไตร เช่น หอไตรวัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

(7) ปราสาทหิน เช่น ปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

(8) อุทยานประวัติศาสตร์ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา อุทยานประวัติศาสตร์มาย จังหวัดนครราชสีมา

(9) อนุสาวรีย์ เช่น อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา อนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง จังหวัดสุรินทร์

(10) บ้านของบุคคลสำคัญ เช่น บ้านของสุนทรภู่ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง บ้านพลเอกเปรม ตินสุลานนท์ จังหวัดสงขลา

(11) อนุสรณ์สถาน เช่น พระบรมอนุสรณ์ดอนเจดีย์จังหวัดสุพรรณบุรี

(12) สมรภูมิ เช่น สะพานข้ามแม่น้ำแคว สมรภูมิในสงครามโลกครั้งที่

2 จังหวัดกาญจนบุรี

ตัวอย่างโบราณวัตถุมักค้นพบในโบราณสถาน เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับ งานศิลปะต่าง ๆ ที่มีความงดงามแสดงถึงสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม หัตถกรรมในอดีต เป็นต้น

2) ศาสนสถาน

ศาสนสถาน หมายถึง สถานที่ที่แสดงถึงลัทธิความเชื่อ ความศรัทธาามมนุษย์ ที่มีต่อศาสนสถานมีหลักสำคัญ เช่น แสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลกหรือแสดงหลักธรรมเกี่ยวกับ บุญบาป รวมทั้งสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อลือนั้น ๆ ศาสนสถานเป็นสถานที่ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและจริยธรรมจึงกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวมักมีจุดประสงค์เพื่อไปศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสนสถานเพื่อ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หรือเพื่อเยี่ยมชมสักการะ เพื่อความสงบในจิตใจ เช่น วัด โบสถ์ วิหาร มัสยิด สถานที่จาริกแสวงบุญ สถานที่เพื่อเคารพสักการะ เป็นต้น นอกจากนี้ในศาสนสถานยังมีการ ค้นพบโบราณวัตถุที่สำคัญทางศาสนา เช่น พระพุทธรูป เทวรูป รูปปั้น จิตรกรรมฝาผนัง เป็นต้น ศาสนสถานที่สำคัญทางศาสนาพุทธมีเป็นจำนวนมากในประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยเป็นเมือง พระพุทธศาสนา เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดอรุณราชวราราม วัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม วัดโสธรวรารามวิหาร จังหวัด ฉะเชิงเทรา วัดพระบรมธาตุคุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ วัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดฉลอง จังหวัดภูเก็ต วัดพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นต้น ศาสนสถานที่สำคัญทางศาสนา อิสลาม เช่น มัสยิดกลาง จังหวัดปัตตานี เป็นต้น

1.4.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม และประเพณี

ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม และประเพณี หมายถึง ทรัพยากร การท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์และถ่ายทอด กันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพ บ้านเรือน ภาษา การแต่งกาย การละเล่น ดนตรี กวี ศิลปะ และขนบธรรมเนียมต่าง ๆ เช่น ประเพณี งานเทศกาล พิธีกรรม เป็นต้น รวมทั้งกิจกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น ประเพณี งาน เทศกาล พิธีกรรม เป็นต้น นอกเหนือจากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรมที่กล่าวถึงแล้ว ยังมี ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมที่แสดงออกถึงด้านความคิดที่นักท่องเที่ยวให้ ความสนใจ เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเป็นชนเผ่า เป็นต้น ทรัพยากรการ ท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมและประเพณีแบ่งย่อยได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1) แหล่งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ แหล่งวิถีชีวิตความเป็นอยู่หมายถึง แหล่งท่องเที่ยว ที่แสดงออกถึงลักษณะความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น เช่น สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยที่นักท่องเที่ยว สนใจสามารถศึกษาลักษณะความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชุมชน โดยตนเองไม่ต้องเข้าไปมีส่วนร่วม ได้แก่ การเยี่ยมชมหมู่บ้านชาวเขา ชุมชนท้องถิ่น เช่น หมู่บ้านแม้ว หมู่บ้านอีโก้ ในภาคเหนือของ ประเทศไทย หมู่บ้านซาไก จังหวัดยะลา เป็นต้น หรือการเข้ามีส่วนร่วมอยู่อาศัย เช่น พักค้างใน Home stay ในหมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช หมู่บ้านปลายโพงพาง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นต้น นอกเหนือจากรูปแบบการดำรงชีวิตแล้ว กิจกรรมที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการ สร้างสรรค์และแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมยังเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ ภูมิปัญญาท้องถิ่นปรากฏในหลายด้าน เช่น

1.1) การดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ที่กลายเป็นศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น

ให้นักท่องเที่ยวศึกษา เช่น

- (1) การสร้างบ้านเรือน เรือประเภทต่าง ๆ ยุงข้าว ศาลพระภูมิ เป็นต้น
- (2) การปั้นเครื่องปั้นดินเผา เช่น เต่า หม้อ ถ้วย ชาม ตุ่ม คนโท กระจ่าง ต้นไม้ ไห ตุ๊กตา เป็นต้น
- (3) การแกะสลักไม้ หิน งา เขาสัตว์ เพื่อทำเครื่องใช้ต่าง ๆ
- (4) การหล่อหลอมโลหะสำริด ทองเหลืองและทองแดง และการตีเหล็ก เพื่อผลิตเครื่องมือเครื่องใช้การเกษตร เครื่องใช้ในครัวเรือนหรือทั่วไป
- (5) การทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน เครื่องถม เครื่องลงยา
- (6) การจักสานเครื่องใช้ต่าง ๆ โดยใช้วัสดุพื้นบ้านเช่น หวาย ไม้ไผ่ ไม้ลวก ไบลาน กก ย่านลิเภา เป็นต้น ทำเป็นตะกร้า กระเป๋า เข่ง ลอบ ไซ เขียนหมาก เสื่อ โต๊ะ เก้าอี้ พัด เป็นต้น
- (7) การทอผ้า เช่น ผ้าฝ้าย ผ้าไหม พรหมเช็ดเท้า เสื่อ เป็นต้น
- (8) การปรุงอาหารไทยทั้งคาวและหวาน

1.2) การรักษาโรค ได้แก่

- (1) การรักษาโรคด้วยเวชบำบัด เป็นการรักษาด้วยสมุนไพรในรูปแบบของยา กิน ยาทา ยาพอก ยาหยอด เป็นต้น
- (2) การรักษาโรคด้วยจิตบำบัด เป็นการรักษาทางไสยศาสตร์ เช่น การใช้เวทมนต์คาถา การเข้าทรง การทำสมาธิ และการสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น เพื่อขับไล่และป้องกันภูติผีปีศาจไม่ให้มารบกวนจิตใจของผู้ป่วย เป็นการรักษาทางจิตใจที่ส่งผลดีต่อร่างกายของผู้ป่วย
- (3) การรักษาโรคด้วยการบำบัด เป็นการรักษาโรคด้วยการบีบนวด ประคบ และออกกำลังกาย

1.3) การทำมาหากิน เช่น การทำนา การทำไร่ การทำสวน การประมง การทำเหมืองแร่ การทำสวนยาง เป็นต้น

1.4) ภาษาและวรรณกรรม เช่น ภาษาไทยที่มีเอกลักษณ์ ภาษาท้องถิ่น สุภาษิต คำสอน เพลงพื้นบ้าน นิทาน ตำนาน ชาดก เป็นต้น

2) แหล่งศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

วัฒนธรรม (Culture) หมายถึง สิ่งที่ดีงามและที่มีคุณค่า ซึ่งคนในสังคมประพฤติปฏิบัติหรือแสดงออกมาซ้ำๆ ในลักษณะที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี และศิลปกรรมอันมีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่ควรแก่การอนุรักษ์ วัฒนธรรมอันเป็นลักษณะที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว และศีลธรรมอันดีของประชาชน วัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจแบ่งเป็นอย่างน้อย 3 ลักษณะ คือ

(1) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นเรื่องราวทางพุทธประวัติและนิทานอธิบายหลักธรรมที่นำมาพัฒนาเป็นการปฏิบัติประจำจนเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม เช่น ประเพณีการแห่เทียนพรรษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ประเพณีบวชนาค ประเพณีชักพระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี งานสารทเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช งานตักบาตรเทโว จังหวัดอุทัยธานี เป็นต้น

(2) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ความเชื่อส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่ชาวบ้านเห็นว่าไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วไป แต่เนื่องจากไม่สามารถอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดจึงเกิดเหตุการณ์นั้น จึงยกให้เป็นการกระทำจากสิ่งเหนือธรรมชาติ และเมื่อเวลาผ่านไปนาน ๆ จึงกลายเป็นความเชื่อที่เห็นความสำคัญของพิธีกรรมต่อเนื่องขึ้น เช่น พิธีบุญบังไฟ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกิดตามความเชื่อที่ว่าเป็นการบูชาเทวดาบนสวรรค์ พิธีแห่ผีตอโขน จังหวัดเลย ตามความเชื่อเรื่องขจัดความชั่วร้ายออกไปจากชุมชน เทศกาลไหลเรือไฟ จังหวัดนครพนม เกิดขึ้นตามความเชื่อที่ว่า คนทำให้แม่น้ำสกปรก จึงทำพิธีขอขมาแม่น้ำโขง เป็นต้น

(3) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี ประเพณีเป็นการปฏิบัติในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งที่สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานจนเป็นที่ยอมรับทั่วไปในชุมชน มักเป็นเรื่องก่อให้เกิดความรื่นเริง และเบิกบานใจ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง การแข่งเรือ การวิ่งควาย การกินเจ เป็นต้น

ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมและสังคมยังหมายรวมถึง “อัยาศัยไมตรี และการต้อนรับ” ของประชาชนในท้องถิ่นด้วย อัยาศัยไมตรีและการต้อนรับของคนในท้องถิ่นมีลักษณะเฉพาะตัว ไม่ว่าจะเป็น “รอยยิ้ม” หรือ “ความเอื้ออาทรในการช่วยเหลือนักท่องเที่ยว” สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติได้เป็นจำนวนมากส่งผลให้นักท่องเที่ยวที่เคยมาประเทศไทย

แล้วกลับมาเยือนซ้ำอีกหลายครั้ง นอกจากนี้การแสดงออกซึ่งการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่สามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การติดตั้งป้ายต้อนรับนักท่องเที่ยวการจัดการจัดบริการนำเที่ยวในหลายภาษา เป็นต้น

Colman ได้สรุปแนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ 9 ประการ คือ

1. ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจในสังคม
2. การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ และความต้องการของชุมชนว่า จะต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงใด
3. วิธีและความถี่ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวควรได้รับความเห็นชอบจากประชาชนในท้องถิ่น เพราะจะเป็นเครื่องวัดว่าประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ต้องการนักท่องเที่ยวประเภทใดและจำนวนเท่าไร
4. ควรมีความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ในการที่จะทำให้ท้องถิ่นเป็นสถานที่พักผ่อนที่มีความสมบูรณ์ และมีคุณภาพ
5. ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ไม่ควรให้มีผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่น โดยผู้เกี่ยวข้องในการวางแผนจึงต้องมีความระมัดระวัง และต้องวางแผนรองรับในเรื่องนี้เอาไว้ด้วยเพื่อที่จะรักษาวัฒนธรรมและค่านิยมของท้องถิ่นให้คงอยู่
6. เงินทุน แรงงาน รวมทั้งนักบริหารการท่องเที่ยว ควรมาจากชุมชนเจ้าของท้องถิ่น เพื่อที่ท้องถิ่นจะสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการได้
7. ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรม และงานเทศกาลที่จัดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยว
8. เรื่องงานและเทศกาลที่จัดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพภูมิศาสตร์ท้องถิ่น
9. ก่อนที่จะลงมือพัฒนาการท่องเที่ยว ควรพยายามขจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เรียบร้อย

1.4.4 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทมนุษย์สร้างขึ้น

ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทมนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยการสร้างกิจกรรมใหม่หรือปรับปรุงดัดแปลงเพื่อให้สถานที่ที่มีความหลากหลายนารทำกิจกรรมการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทมนุษย์สร้างขึ้นแบ่งออกเป็น 3 ประเภทย่อย ดังนี้ (รชพร จันทรสว่าง, 2546)

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวไปเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและสภาพการณ์ต่าง ๆ รอบตัวเกี่ยวกับสัตว์ พืช หรือระบบนิเวศ ตัวอย่างแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาสิ่งแวดล้อม ได้แก่

1.1 แหล่งท่องเที่ยวเพื่อศึกษาสัตววิทยา ได้แก่ สวนสัตว์ปิด เช่น สวนสัตว์ดุสิตเขาหินวนา สวนสัตว์ตามต่างจังหวัด และสวนสัตว์เปิด เช่น สวนสัตว์เปิดเขาเขียว ที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ จังหวัดชลบุรี ซาฟารีเวิลด์ สวนสัตว์ศรีราชา โอเอซิส ซี เวิลด์ สวนผีเสื้อที่เป็นของเอกชน เป็นต้น

1.2 แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาพฤกษศาสตร์ ประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นของภาครัฐ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวของกรมวิชาการเกษตร เช่น ศูนย์วิจัยเกษตรหลวงเชียงใหม่ขุนวาง สถานีทดลองเกษตรที่สูง ศูนย์บริการท่องเที่ยวเกษตรบ้านร่องกล้า ศูนย์บริการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แหล่งท่องเที่ยวเกษตรบ้านมณีพฤกษ์ จังหวัดน่าน เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวขององค์การสวนพฤกษศาสตร์ กรมป่าไม้ เช่น สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ จังหวัดเชียงใหม่ สวนรวมพรรณไม้ป่า 60 พรรษา มหาราชินี เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวของโครงการหลวง เช่น สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง สถานีวิจัยโครงการหลวงอินทนนท์ เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เช่น สวนป่าแม่แจ่ม สวนป่าเขากระยาง เป็นต้น ตลอดจนสวนสาธารณะ เช่น สวนหลวง ร. 9 เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาพฤกษศาสตร์ที่เป็นของภาคเอกชน เช่น สวนกล้วยไม้ สวนกุหลาบ สวนสมุนไพรรวม สัมไร่กำนันจุล ไร่บีเอ็น เป็นต้น

1.3 แหล่งท่องเที่ยวเพื่อศึกษาความรู้ทั่วไป เป็นพิพิธภัณฑ์ ที่เก็บรวบรวมศิลปะและวิทยาศาสตร์ ทั้งที่เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่อยู่ในความดูแลของกรมศิลปากรและพิพิธภัณฑ์สถานของเอกชน เช่น พิพิธภัณฑ์สถานหุ่นขี้ผึ้งไทย เมืองโบราณ พิพิธภัณฑ์สถานชาติพันธุ์วิทยาของสยามสมาคม เป็นต้น

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน และความบันเทิง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นโดยแนวคิดจินตนาการเพื่อเน้นความสำราญให้แก่ผู้ที่เยี่ยมชม แบ่งออกเป็นประเภทย่อย ดังนี้

2.1 สวนสนุกและสถานที่ชมวิทัศน์ เช่น ดรีมเวิลด์ สวนสยาม สถานที่ชมวิทัศน์ที่ชั้นบนของโรงแรมไบเทคสกาย เป็นต้น

2.2 สถานบันเทิงและสถานที่ซื้อสินค้าเช่น สถานบันเทิงยามค่ำคินไนท์คลับ ดิสโกเธค โรงละคร โรงภาพยนตร์ ศูนย์หัตถกรรม ตลาดนัด เป็นต้น

2.3 สถานที่เล่นกีฬา แบ่งเป็นสถานที่เล่นกีฬาที่เป็นของภาครัฐ เช่น โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จังหวัดนครนายก ค่ายธนะรัชต์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นต้น และสถานที่ที่เป็นของเอกชน เช่น สนามกอล์ฟ สนามแข่งรถ เป็นต้น

อย่างไรก็ดีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่กล่าวมาทั้งหมดมีการเสื่อมถอยไปตามกาลเวลา สภาพดินฟ้าอากาศ การทำลายของมนุษย์ และการขาดการดูแลเอาใจใส่ เนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความเปราะบางได้ ส่งผลกระทบต่อแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณสถานที่เกี่ยวข้องสภาพทรุดโทรมและถูกทำลายได้ง่าย และส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ความเชื่อและลดคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมได้ ดังนั้น องค์กรที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภทจึงจำเป็นต้องอนุรักษ์ส่งเสริม และพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ ตลอดจนการดูแลรักษาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเพื่อนำมาซึ่งประโยชน์แก่ชุมชนและลูกหลานต่อไป

1.5 ธุรกิจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

ธุรกิจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว หมายถึง ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้า การบริการ และการอำนวยความสะดวก เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ (ราณี อธิชัยกุล, 2546)

1.5.1 ธุรกิจทางตรง หมายถึง ธุรกิจหลักที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจหลักจะให้บริการโดยตรงกับนักท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจที่พักแรม ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจอาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจคมนาคมขนส่ง ธุรกิจจำหน่ายสินค้าและสินค้าที่ระลึก ธุรกิจนันทนาการและบันเทิง และธุรกิจตัวแทนจำหน่ายเพื่อการท่องเที่ยว

1.5.2 ธุรกิจทางอ้อม หมายถึง ธุรกิจที่สนับสนุนการท่องเที่ยว ธุรกิจทางอ้อมที่ผลิตสินค้าและบริการให้แก่ประชาชนโดยทั่วไปและอุตสาหกรรมท่องเที่ยวด้วย เช่น ธุรกิจการพิมพ์ ธุรกิจการเงิน ก่อสร้าง การบริการสาธารณสุข โทรคมนาคม ผู้ผลิตสินค้าเกษตร (ผลิตยานยนต์ เครื่องบิน เฟอร์นิเจอร์ อุปกรณ์สำนักงาน คอมพิวเตอร์ เหล็กกล้า ซีเมนต์ กระเบื้อง พลาสติก เป็นต้น กล่าวได้ว่า ธุรกิจทางตรงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ดังนั้นในที่นี้จะขอกล่าวรายละเอียดเฉพาะธุรกิจทางตรงเท่านั้น

1.6. องค์ประกอบสนับสนุนการท่องเที่ยว

1.6.1 แนวคิด

1) ข้อมูลข่าวสารทางการท่องเที่ยว เป็นข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยข้อมูลหลายด้าน เพื่อใช้ในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่นซึ่งแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ องค์กรบริหาร การท่องเที่ยวและผู้ผลิตสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว

2) โครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วยระบบสาธารณูปโภค ที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ในการเดินทางและท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมาย

ปลายทางได้อย่างสะดวกและปลอดภัย ซึ่งประกอบด้วยระบบคมนาคมขนส่ง ไฟฟ้า ประปา สาธารณสุข การสื่อสาร การระบายน้ำและการกำจัดน้ำเสีย และกรกำจัดขยะ

3) การพัฒนาการท่องเที่ยว จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการสนับสนุนและความร่วมมือจากองค์กรทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐ และองค์กรเอกชน หรือองค์กรที่ไม่หวังผลกำไร

1.6.2 ข้อมูลข่าวสารทางการท่องเที่ยว

ข้อมูลข่าวสารทางการท่องเที่ยว เป็นข้อมูลข่าวสารที่ประกอบไปด้วยข้อมูลหลายด้าน เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทาง ภูมิอากาศ แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก งานเทศกาลประเพณี เป็นต้น เพื่อใช้ในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวให้แก่ผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่นซึ่งแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ การบริหาร การท่องเที่ยวและผู้ผลิตสินค้าและบริการการท่องเที่ยว ข้อมูลข่าวสารทางการท่องเที่ยวจึงมีเป็นจำนวนมากและมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ใช้แต่ละกลุ่มหรือแต่ละบุคคล ระยะเวลาในการใช้ข้อมูล เช่น ก่อนการเดินทางหรือระหว่างการเดินทาง เป็นต้น รวมทั้งขึ้นอยู่กับลักษณะของข้อมูลที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอหรือไม่ ซึ่งทั้งหมดนี้จะส่งผลต่อการเลือกใช้สื่อที่เหมาะสม ลักษณะของข้อมูลข่าวสารและสื่อที่ใช้ในการจัดเก็บและเผยแพร่แก่ผู้เกี่ยวข้อง (สุวัฒน์ จูชากรณ์ และจริญญา เจริญสุกใส, 2552)

2. ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.1 วัฒนธรรม

2.1.1 ความหมาย มีผู้ให้ความหมายของวัฒนธรรมหลากหลายทัศนะ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535) ใดให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรม คือ ผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้น ๆ ใดทำไว้ หรือได้สั่งสมมาจนถึงบัดนี้ วัฒนธรรม คือ ผลงานสร้างสรรค์ทางศิลปะและพุทธปัญญาทุกแขนง และวัฒนธรรม คือ สิ่งที่ดีมีค่า แสดงรสนิยมของผู้หรือชนชั้นสูงที่มีการศึกษาและฐานะดี วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อประโยชน์แห่งการดำรงชีวิตและการสืบทอดเผ่าพันธุ์ ในเมื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นเรื่องที่กว้างใหญ่และมีแง่มุมต่าง ๆ วัฒนธรรมหมายถึง วิถีชีวิตของคนในชุมชนและในสังคมโดยส่วนรวมซึ่งรวมถึงสังคม วัฒนธรรมและศิลปวัฒนธรรม วัฒนธรรมมิใช่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ที่หยุดนิ่ง แต่เปลี่ยนแปลงมีพลวัตตลอดเวลาโดยวัฒนธรรมมุ่งความอยู่ดีมีสุขของคนและสังคม โดยส่วนรวมวัฒนธรรมจึงต้องเชื่อมโยงระหว่างสภาพในอดีตสู่ปัจจุบันและอนาคต ต้องเชื่อมโยงระหว่างคนในสังคมซึ่งมีวัยต่างกัน

ต้องเชื่อมโยงระหว่างสภาพตนเองต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และสภาพรอบโลก ต้องเชื่อมโยงระหว่างความรู้ด้านต่าง ๆ ทั้งมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์และต้องเชื่อมโยงระหว่างคนกับธรรมชาติ วัฒนธรรมจะพัฒนางอกงามได้ต้องอาศัยความเชื่อมโยงและความเข้าใจในความหลากหลาย ความแตกต่างและจุดรวมของวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมของชาติ และวัฒนธรรมของโลกซึ่งมีวิวัฒนาการและมีความเปลี่ยนแปลง มีพลวัตที่ไม่หยุดนิ่ง การประสานเชื่อมโยง และถักทอวิถีชีวิตของคนและชุมชนต่างๆ รอบโลก และกับ ธรรมชาติเท่านั้นที่จะทำให้การพัฒนายั่งยืนได้ (สิปพนนท์ เกตุทัต, 2542)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530) ก็ได้นิยามความหมายของวัฒนธรรมไว้เป็น 4 นัย ดังนี้ 1) สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่มนุษย์ 2) วิถีชีวิตของหมู่มนุษย์ 3) ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป้นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว กวาวหนาของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน และ 4) พฤติกรรมและสิ่งที่คนใน หมูผลิตสร้าง ขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และรวมใจอยู่ในหมู่มนุษย์ของตน

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2539 เมื่อคราวแสดงปาฐกถาพิเศษ 100 ปี พระยาอนุমানราชชน เรื่อง “วัฒนธรรมกับการพัฒนา” ก็ได้อธิบายความหมายของ วัฒนธรรมไว้เป็นหลายนัยอย่างนาพิจารณา ดังนี้

วัฒนธรรม เป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรม ภูมิปัญญา ที่ถ่ายทอด สืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ

วัฒนธรรม เป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญา ทั้งหมดที่ได้ช่วยใ้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อุดรุดและเจริญสืบต่อมาได้ และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในบัดนี้ วัฒนธรรม คือ ผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป้นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้นๆ ได้ ทำไว้หรือได้สั่งสมมาจนถึงบัดนี้

วัฒนธรรม เป้นทั้งสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงาม ที่มีอยู่ ซึ่งจะเป้นพื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไป ตลอดจนเป้นเครื่องวัดระดับ ความเจริญงอกงามของสังคมนั้นๆ

จากความหมายของวัฒนธรรมที่กล่าวมา สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง สรรพสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์ ทั้งในส่วนที่เป้นวัตถุและไม่ใช่วัตถุที่เกิดขึ้นในคนรุ่นหนึ่งแล้วถ่ายทอดไปยังอีกรุ่นหนึ่ง โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาไปตามยุคสมัยให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของสังคมของกลุ่มชนนั้นๆ ทั้งนี้เพื่อความอุดรของชีวิตซึ่งต้องดำเนินไป ตามทฤษฎีนิเวศทางวัฒนธรรมและโครงสร้างหนานาที่นั่นเอง

2.1.2 ความสำคัญ ชาติไทยเป้นชาติที่มีมรดกทางวัฒนธรรมอันแสดงถึงเอกลักษณ์ ของชาติหลายประการที่ตกทอดจนถึงปัจจุบัน เป้นสิ่งที่แสดงให้เห้นถึงศักดิ์ศรีของชาติ เป้นเครื่องมือที่

ช่วยในการพัฒนาจิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม อันจะเป็นผลให้เกิดการพัฒนาและความมั่นคง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศชาติ ฉะนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องที่ทุกคนในชาติควรได้ร่วมมือกันทำนุบำรุงรักษา ส่งเสริม และเผยแพร่ให้ดำเนินไปอย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้วัฒนธรรมของชาติ ได้คงอยู่สืบไปอีกนานเท่านาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาท ไว้ว่า “งานด้านการศึกษา ศิลปะ และวัฒนธรรมนั้น เป็นงานสร้างสรรค์ ความเจริญทางปัญญาและทางจิตใจ ซึ่งเป็นทั้งต้นเหตุและองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของความเจริญด้านอื่นทั้งหมดและเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้เรารักษาและดำรงความเป็นไทยไว้ได้สืบไป” ในแนวทางในการศึกษา ส่งเสริม และพัฒนาวัฒนธรรม พ.ศ. 2539 ตามนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ 3 ลักษณะ คือ

- 1) วัฒนธรรมเป็นทั้งพื้นฐานและเครื่องมือสำหรับสร้างเสริมความสามัคคี กลมเกลียว และความปรองดองในหมู่ประชาชน วัฒนธรรมจะช่วยชักนำให้คนประพฤติดี ปฏิบัติธรรม และพร้อมที่จะเผชิญชีวิตรวมกันบนผืนแผ่นดินเดียวกันทั้งในยามสุขและยามทุกข์
- 2) วัฒนธรรมเป็นกรอบและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมจึงถือได้ว่าวัฒนธรรมเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกของสังคมซึ่งอาจจะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาตลอดทั้งตอบสนองความต้องการของสมาชิกและของสังคมได้
- 3) วัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์เป็นลักษณะเด่นประจำชาติหรือประจำหมู่คณะ ซึ่งมีสวนช่วยให้ชนในชาติมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันอันจะทำให้บังเกิดความรักสามัคคีกัน และจะส่งผลต่อการรวมพลังของหมู่คณะและธำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ

2.1.3 ขอบข่ายของวัฒนธรรม วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลสมัย เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบอันสำคัญในการทำให้สมาชิกในสังคมอยู่รวมกันเป็นปึกแผ่น สร้างสรรค์ให้เจริญก้าวหน้า ด้วยเหตุนี้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมจึงเป็นฐานอันสำคัญในการพัฒนาประเทศโดยแยกเป็นอนุภาคต่าง ๆ ประกอบด้วย 1) วัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรม และการ ดำรงชีวิต 2) วัฒนธรรมประเพณีภาษาและวรรณกรรม 3) วัฒนธรรมประเพณีศาสนา จริยธรรม – คุณธรรม 4) วัฒนธรรมประเพณีสุนทรียศาสตร์ ศิลปะและกีฬาการละเล่นของไทยและ 5) วัฒนธรรมประเพณีครอบครัว เศรษฐกิจและการเมือง โดยวัฒนธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

- 1) องค์กรวัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects) คือ วัฒนธรรมวัตถุที่สามารถสัมผัสจับต้องได้และมีรูปร่าง เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ โรงเรียน โรงงาน ภาพเขียน เครื่องจักร สถานมหรสพ สนามกีฬา โบสถ์ วิหาร หอดูดาว และสวนที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ภาษา สัญลักษณ์ในการติดต่อสื่อความหมาย หลักวิชาคำนวณ (ตัวเลข) มาตรา ชั่ง ตวง วัด

- 2) องค์กร (Association or Organization) หมายถึง กลุ่มที่มีการจัดระเบียบหรือมีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ มีการวางกฎเกณฑ์ มีระเบียบข้อบังคับและวัตถุประสงค์ไว้

อย่างแนนอนเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมที่ซับซ้อน เช่น ครอบครัว (กลุ่มเล็กที่สุด) สหพันธกรรม การ ลูกเสือ สภากาชาด วัด สหประชาชาติ ฯลฯ

3) องค์พิธีการ (Usage) เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เช่น พิธีกรรมต่างๆ ตั้งแต่เรื่องการเกิด หมั้น แต่งงาน บวชชานาค ตาย ปลุกบาน ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ซึ่งศาสนาก็มีอิทธิพลอยู่บ้างไม่มากนักน้อย รวมตลอดถึงพิธีกรรมแต่งกายและรับประทานอาหาร

4) องค์คติ (Concepts) หมายถึง ความเข้าใจ ความเชื่อ ความคิดเห็น อุดมการณ์ต่างๆ เช่น ความเชื่อกรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา ความเชื่อในเรื่องการมีผัวเดียวเมียเดียว (Monogamy) ความเชื่อในเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อในเรื่องพระเจ้าองค์เดียว (Monotheism) หรือหลายองค์ (Polytheism) ตลอดจนอุดมการณ์ ทศนคติ การยอมรับว่าสิ่งใดถูกหรือผิด สมควรหรือไม่ซึ่งแล้วแต่กลุ่มชนใดจะไขมาตรฐานในการตัดสินหรือเป็นเครื่องวัดในสภาพแวดล้อมของตน (นิคม มูลิกะคามะ, 2545)

ทุกสังคมต้องมีวัฒนธรรม และวัฒนธรรมของแต่ละสังคมย่อมมีลักษณะเฉพาะที่แสดงออกให้ปรากฏจนทำให้บางท่านใช้ขอบเขตของวัฒนธรรมเป็นเครื่องแบ่งอาณาเขตประเทศชาติได้ ลักษณะของวัฒนธรรมจะประกอบไปด้วย (ณรงค์ เส็งประชา, 2538) 1) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อใช้เพนสิ่งช่วยในการดำเนินชีวิต ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นล้วนเป็นวัฒนธรรม 2) วัฒนธรรม เป็นผลรวมหลายสิ่งหลายอย่าง (Integrative) เช่น ความรู้ ความเชื่อวิถีในการดำเนินชีวิต สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ 3) วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้วัฒนธรรมมิใช่เกิดขึ้นเองโดยปราศจากการเรียนรู้มาก่อน และลักษณะของนี้เองที่ทำให้มนุษย์แตกต่างไปจากสัตว์ กล่าวคือ พฤติกรรมส่วนใหญ่ของสัตว์เกิดจากการเราของสัญชาตญาณ (Instinct) สวมมนุษย์นั้นมีสมองอันทรงคุณภาพจึงสามารถรู้จักคิดถายทอดและเรียนรู้กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่มีการติดต่อกับบุคคลอื่นในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นลักษณะที่สำคัญยิ่งของวัฒนธรรม 4) วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นมรดกของสังคม วัฒนธรรมเป็นผลของการถายทอดและการเรียนรู้ และเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการดังกล่าวก็คือ การสื่อสารโดยสัญลักษณ์ (Symbolic Communication) ได้แก่ การที่มนุษย์มีภาษาใช้ที่แน่นอน ซึ่งมีส่วช่วยให้มีการถายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นก่อนๆ ดำเนินสืบเนื่องกันมามีขาดสาย ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีลักษณะเป็น “มรดกแห่งสังคม” (Social Heritage) 5) วัฒนธรรมมีลักษณะเป็น Super Organic หมายถึง สิ่งที่เป็นปรากฏการณ์อย่างเดียวกันในทางกายภาพหรือทางชีวภาพนั้นอาจเป็นปรากฏการณ์ที่แตกต่างกันไปในแง่ของวัฒนธรรม กล่าวคือของสิ่งหนึ่งอาจนำมาใช้ในความหมายที่ต่างกันออกไป ในแต่ละสังคมต่างๆ ที่ก็คือสิ่งเดียวกันนั่นเอง ตัวอย่างเช่น ลิ้น เป็นอวัยวะส่วนหนึ่งของทุกคน ชาวทิเบตนำมาใช้แสดงออกซึ่งความเคารพนับถือด้วยการแลบลิ้น ชาวไทยกลับถือเป็นการแสดงที่ไม่สุภาพ เป็นต้น 6) วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิต (Way of Life) หรือแบบแผนการดำรงชีวิต (Design for Living) ของมนุษย์ (พิทยา สายหู,

2514) ไตกลาวไววา วัฒนธรรมแบบอย่าง การดำรงชีวิตของกลุ่มซึ่งสมาชิกเรียนรู้การถ่ายทอดไปด้วยการสั่งสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม 7) เป็นผลจากการช่วยกันสร้างสรรค์ของมนุษย์ และได้มีการปรับปรุงดัดแปลงสิ่งใดที่ไม่ดีหรือ ล้าสมัยก็เลิกใช้ไป สิ่งใดที่ดีก็ยังคงเอาไวใช้ต่อไป เช่น การเพาะปลูก เดิมใช้แรงสัตว์ต่อมาเห็นว่า เป็นวิธีที่ล้าช้ำและล้าสมัยจึงประดิษฐ์หรือซื้อเครื่องมือเครื่องจักรมาใช้ในงานเพาะปลูกทำให้ผลผลิตมากขึ้น 8) วัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลง (Change) และมีการปรับตัว (Adaptive) ไต 9) วัฒนธรรมมิใช่เป็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่งแต่เป็นของสวนรวมสิ่งที่จะถือว่าเป็นวัฒนธรรมใด จะต้องเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับถือปฏิบัติมิใช่เฉพาะคนใดคนหนึ่งยอมรับถือปฏิบัติเท่านั้น ลักษณะสำคัญบางประการของวัฒนธรรม ซึ่งพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ไตกลาวไว 3 ประการ คือ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2539) วัฒนธรรมเป็นรูปแบบสื่อสารสำหรับคนหมู่มาก เป็นรูปแบบที่ปรากฏขึ้นในลักษณะที่เป็นวิถีชีวิตของสังคม คือ มนุษย์ที่อยู่รวมกันนี้ขึ้นอยู่กับอะไร มีรูปแบบปรากฏในการเป็นอยู่ของตนอย่างไร เรียกว่าเป็นวัฒนธรรม 2) วัฒนธรรมจะดีต้องพร้อมทั้งสาระและรูปแบบที่นำมาใช้ใสสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม 3) วัฒนธรรมมีความต่อเนื่องเป็นกระแส คือ เป็นสิ่งที่มีการสั่งสมถ่ายทอดแล้วกันต่อเนื่องไปไม่หยุดนิ่งตายอยู่กับที่สืบเนื่องจากอดีตมาถึงปัจจุบันแล้วก็พื้นฐานที่จะต่อไปสู่ออนาคต

2.1.4 ประเภทของวัฒนธรรม สุพัตรา สุภาพ, 2536 ไตแบ่งประเภทของวัฒนธรรมไวดังนี้

1) วัฒนธรรมวัตถุ (Material Culture) ซึ่งไตแก สิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยี ต่างๆ เช่น ตุเย้น หมอหุงข้าว แกวน้ำ มติ โตะ รถ เครื่องบิน โทรศัพท์ โทรทัศน์ จรวด บาน วัด หอประชุม เป็นต้น

2) วัฒนธรรมไม่เกี่ยวกับวัตถุ (Non Material Culture) หมายถึง อุดมการณ์ คานิยม แนวคิดในเรื่องการแข่งขันอย่างมีเหตุผล ประเพณี การปฏิบัติสืบต่อกันมาและเป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มของตนวาดิงาม เหมาะสม เช่น ศาสนา ความเชื่อ ความสนใจ ทศนคติ ความรู้ ความสามารถซึ่งเป็นนามธรรม (Abstract) ที่มองเห็นไม่ได้

งามพิศ สัตย์สงวน, 2538 ไตแบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว 2 ประเภท 1) วัฒนธรรมทางวัตถุ หมายถึง สวนของวัฒนธรรมที่จะต้องสัมผัสไตเนื่องจากเป็นสิ่งของ เครื่องใช้ต่างๆ ที่มีรูปร่างขนาด และน้ำหนักแตกต่างกันไป มนุษย์ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากสิ่งของเครื่องใช้บางอย่างไต เช่น เสื้อผ้า ยารักษาโรค 2) วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ หมายถึง สวนของวัฒนธรรมที่จับต้องสัมผัสไม่ได้ เพราะไม่มีรูปร่าง ขนาด หรือน้ำหนัก แต่มีอิทธิพลต่อ ชีวิตมนุษย์ วัฒนธรรมประเภทนี้ประกอบด้วย สถาบันสังคม คือ สวนต่างๆ ของวัฒนธรรมที่เขา จัดการกับปัญหาพื้นฐานของสังคม สถาบันสังคมจึงแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้ คือ สถาบัน ครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การศึกษา ศาสนา การแพทย์ การสาธารณสุข เป็นต้น วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการควบคุมทางสังคม คือ

วัฒนธรรมที่ช่วยทำให้เกิดระเบียบในสังคม ซึ่งบางอย่างจะเป็นการควบคุมอย่างเป็นทางการ
วัฒนธรรมประเภทนี้มี 5 ประเภทย่อย คือ

ศาสนา ในหลักศาสนาจะมีข้อห้ามต่างๆ เช่น ศาสนาพุทธมีศีล 5 ที่ห้ามฆ่าสัตว์
ห้ามพูดปด ห้ามลักทรัพย์ ห้ามประพฤตินิโคตติในกาม ห้ามดื่มของมึนเมา ศาสนาจึงช่วยใน การควบคุม
ความเป็นระเบียบของสังคม

ความเชื่อทางสังคม คือ ระบบความคิดเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่เป็นของคน สวมใหญ่ใน
สังคม เช่น ในสังคมไทยสวมใหญ่เชื่อในเรื่องนรก สวรรค์ บุญ บาป การทำบุญ เพื่อโลกหน้า เป็นต้น
ความเชื่อดังกล่าวจะช่วยควบคุมพฤติกรรมของคนให้อยู่ในระเบียบได้

ศิลปะ นักวิชาการยังคงถกเถียงกันว่า ศิลปะเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ หรือไม่ในสายตา
ของศิลปินมักมองศิลปะเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ความจริงมันไม่ได้ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุ และไม่
ใช่ศิลปะ ในที่นี้หมายถึงการสร้างสรรคผลงานในด้านต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม
กรรม หัตถกรรม ดนตรี การละคร นาฏศิลป์ และวรรณกรรม เป็นต้น

ภาษา คือ ระบบสัญลักษณ์ที่ใช้สื่อสารติดต่อกัน ภาษาในที่นี้หมายถึง ภาษาพูด ภาษา
เขียน รวมทั้งกริยาท่าทางต่างๆ ด้วย

พิธีกรรม หมายถึง พิธีที่ต้องทำในแต่ละขั้นตอนของประเพณีต่างๆ เช่น ในงานศพ ประ
กอบด้วยพิธีต่างๆ ที่ต้องทำในเวลาที่แตกต่างกัน เช่น พิธีบางอย่างต้องทำก่อน พิธี อื่นๆ อาทิ
การอาบน้ำศพ เป็นต้น

สรุป วัฒนธรรมมีลักษณะที่ไม่หยุดนิ่งต้องมีการปรับปรนและพัฒนาตลอดหาก
วัฒนธรรมใดหยุดนิ่งไม่พัฒนาวัฒนธรรมนั้นก็ตาย ในขณะที่เดียวกันวัฒนธรรมของชาติใดชาติหนึ่ง
หรือเผ่าใดเผ่าหนึ่งก็ไม่ถือว่ามีความบริสุทธิ์โดยไม่มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่นเลย แต่จะมีวิธีการ
สืบทอด รักษา และปรับปรนวัฒนธรรมอย่างไรไม่ใหญ่กระทบต่ออัตลักษณ์ของตนเอง ดังนั้น
ความสำคัญของวัฒนธรรมจึงไม่ได้อยู่ที่ว่ามีอายุยืนยาวหรือบริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์แต่ความสำคัญของ
วัฒนธรรมมีนัยสำคัญอยู่ที่ว่าเมื่อผู้คนในสังคมนำมาปฏิบัติสืบทอดและส่งผลให้ ผู้คนในสังคมนั้นมีวิถี
ชีวิตรวมกันอย่างสงบสุขบนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยกันตามทฤษฎีนิเวศ วัฒนธรรม

2.2 การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

2.2.1 ความหมาย Swarbrooke ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็น
การเดินทางเพื่อศึกษาและเรียนรู้ถึงวิถีทางการดำเนินชีวิต ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และเทศกาลงาน
ประเพณีต่างๆ ทั้งที่มีมานานแล้วและที่จัดขึ้นเป็นการเฉพาะ (ซูเกียร์ตี นพเกตุ, 2542) ให้ความหมาย
คล้ายคลึงกันว่าหมายถึงการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรมว่า เป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษา หาความรู้
เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆ และเป็นการศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ทั้งในแง่มนุษยวิทยาและ

สังคมวิทยา เช่น ชมโบราณสถาน ศิลปะหรือการแสดงต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ทั้งสองทหานี้แล้วยังมีผู้ให้ความหมายไวหลายทัศนะเช่นเป็นการเขาไปสัมผัสกับประเพณี ทัศนคติ และแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของสังคมนั้น

เป็นการเดินทางของนักท่องเที่ยวในสถาบันหรือสถานศึกษาที่มีชื่อเสียงจะท่องเที่ยวไปในประเทศที่มีวัฒนธรรมน่าสนใจเพื่อศึกษาพิจารณาชีวิตความเป็นอยู่ในแง่มนุษยวิทยาและสังคมเพื่อชมโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เพื่อติดตามความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีปัจจุบัน เพื่อชมศิลปะนานาชาติหรือศิลปะ เพื่อนมัสการศาสนาที่สำคัญๆ เช่น ดนตรีหรือละครดวย (ตุ้ย ชุมสาย มล. และ ญิบพัน พรหมโยธี, 2527) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งการให้ความรู้และความภาคภูมิใจที่มุ่งเน้นเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548) เป็นต้น วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ โบราณวัตถุ โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญทางศาสนา และงานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ ดุริยางศิลป์ งานเทศกาล ประเพณี งานศิลปหัตถกรรม และสินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่างๆ รวมถึงวิถีชีวิตและอัยาศัยไมตรีของประชาชนในท้องถิ่นและวัฒนธรรมที่นำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวนั้นเป็นวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุหรือมีลักษณะเป็นรูปธรรมที่จะนำมาพัฒนาให้เป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวนั้น ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวโบราณวัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ และการละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลงานประเพณี งานศิลปหัตถกรรมสินค้าท้องถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และอัยาศัยไมตรีของคนไทย (สามพร มณีไมตรีจิต, 2539)

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาและเรียนรู้ถึงวิถีทางการดำเนินชีวิต ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และเทศกาลงาน ประเพณีต่างๆ ทั้งที่มีมานานแล้วและที่จัดขึ้นเป็นการเฉพาะหรือเป็นการท่องเที่ยวที่ใชวัฒนธรรมเป็นวัตถุประสงค์หรือใช้วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว

2.2.2 แนวคิดและหลักการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2540 ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมไว้ว่าเป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาตามภูมิปัญญาสร้างสรรค์เคารพต่อสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมศักดิ์ศรีและวิถีชีวิต ผู้คนหรือสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเองอย่างเขาใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่าง ๆ ในโลกที่มีความ เกี่ยวโยงพึ่งพาไม่สามารถแยกออกจากกันได้

Suger (พลอยศรี โปราณานนท์, 2539) ชี้ให้เห็นว่าสวนประกอบทางวัฒนธรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวในเชิงของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประกอบไปด้วยเรื่องราวทางประวัติ

ศาสตร์ งานหัตถกรรม กิจกรรมทางประเพณี ภาษา อาหาร ศิลปะ ดนตรี ศาสนา สถาปัตยกรรม การศึกษา ลักษณะการแต่งกาย เทคโนโลยีของชุมชนท้องถิ่น และกิจกรรมยามว่าง

สวนเขนท์ วิพัฒนาบวรวงศ์, 2543 ใ้ทัศนะว่าการส่งเสริมชุมชนให้

พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องให้ความสำคัญในการให้ชุมชนเป็นแกนกลางในการพัฒนา หรือส่งเสริมในสิ่งที่เป็นของท้องถิ่นนั้นที่เกี่วข้องกับการดำรงชีวิตและสิ่งที่เป็นรูปธรรมโดยดึง ผู้ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยเพื่อช่วยในการอนุรักษ์การท่องเที่ยวใน เชิงวัฒนธรรมโดยมีหน่วยงานของรัฐช่วยสนับสนุน

จากแนวความคิดที่กล่าวมาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนออกจากสถานที่ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยประจำไปยังท้องถิ่นอื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยว การแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ ประกอบการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชม กับเอกลักษณ์ความงามทางวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ของกลุ่มชน อื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคมไม่ว่าจะเป็นในด้านของศิลปะ สถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีตประเพณี ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญ กระตุ้นให้เกิดเป็น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมขึ้น

2.2.3 ประเภทการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การสัมผัสโดยตรงระหว่างนักท่องเที่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่นอย่างน้อย 2 ประเภท (จริญญา เจริญ สุกใส, 2544) คือ 1) ท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่นอย่างเต็มรูปแบบโดยนักท่องเที่ยวไปพำนักอาศัยอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งๆ เป็นระยะเวลาหนึ่ง และใช้ชีวิตเหมือนชนพื้นเมือง อาทิ การท่องเที่ยวพักค้างแรมแบบโฮมสเตย์ 2) การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น แบบมีการจัดการโดยนักทัศนาจรไปทัศนศึกษาเยี่ยมชมกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งๆ ในเวลาสั้นๆ ไม่พักค้าง โดยพยายามเรียนรู้เขาใจวัฒนธรรมของชนเผ่า นั้น และแต่ไม่ไดลองใช้ชีวิตในรูปแบบเดียวกับชนพื้นเมือง

3. ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

3.1 ความหมายของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural attraction) มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ ดังนี้

รชพร จันทร์สว่าง, 2546 กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและดึงดูดใจอยู่ที่วัฒนธรรม วิถีชีวิต ประเพณี และศิลปะแขนงต่าง ๆ ของพื้นที่ เช่น เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี หมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ศรัญญา วรากุลวิทย์, 2546 กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบหนึ่งในลักษณะของพิธี งานประเพณี ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ศูนย์วัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง

สินธุ์ สโรบล และอุดร วงษ์ทับทิม, 2546 กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง สถานที่จุดหมายของการท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมหรือเกี่ยวกับวัฒนธรรม และเป็นผลผลิตความเจริญของมนุษย์ เป็นวิถีชีวิตที่พัฒนามาจากลักษณะส่วนบุคคลจนเป็นสังคม และความแตกต่างของแต่ละวัฒนธรรมเป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 ได้ให้ความหมาย แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งปฏิบัติยึดถือสืบทอดกันมา

สรุปได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของวิถีชีวิต ประเพณี และศิลปะแขนงต่าง ๆ และกิจกรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต และความแตกต่างของแต่ละวัฒนธรรม มีคุณค่าและดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เช่น เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี หมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผ้าทอของตำบลเมืองปัก การทำเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา ผ้าไหมบ้านท่าสว่าง หมู่บ้านช้างบ้านตากกลาง ชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น

4. ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จำแนกได้หลายประเภท ดังนี้

4.1 จำแนกตามลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 2 ประเภท (ราณี อธิชัยกุล, 2546) ดังนี้

4.1.1 แหล่งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่แสดงออกถึงลักษณะความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น เช่น สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยที่นักท่องเที่ยวสนใจศึกษาลักษณะความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างสรรค์และแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ ได้แก่

4.1.1.1 การดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่กลายเป็นศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวศึกษา เช่น การสร้างบ้านเรือนประเภทต่าง ๆ การปั้นเครื่องปั้นดินเผา การแกะสลักไม้ หิน งามา เขาสัตว์ การหล่อหลอมโลหะสำริด ทองเหลือง ทองแดง และดีเหล็ก การทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน เครื่องถม การจักสานเครื่องใช้ต่าง ๆ การทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย การปรุงอาหารไทยทั้งคาวและหวาน

4.1.1.2 การรักษาโรค ได้แก่ การรักษาโรคด้วยเวชบำบัด เป็นการรักษาด้วยสมุนไพร ในรูปของยากิน ยาทา ยาพอก และยาป้าย การรักษาด้วยจิตบำบัด เป็นการรักษาทางไสย

ศาสตร์ เช่น การใช้เวทย์มนต์คาถา การเข้าทรง การทำสมาธิ และการสะเดาะเคราะห์ การรักษาด้วย
กายบำบัด ประคบและออกกำลังกาย

4.1.1.3 การทำมาหากิน เช่น การทำนา การทำไร่ การทำสวน การทำเหมืองแร่
การทำสวนยางพารา การทำประมง เป็นต้น

4.1.1.4 ภาษาและวรรณกรรม เช่น ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ ภาษาท้องถิ่น สุภาษิต
คำสอน เพลงพื้นบ้าน นิทาน ตำนาน ชาดก เป็นต้น

4.1.2 แหล่งศิลปวัฒนธรรมและประเพณี หมายถึง วัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวให้ความ
สนใจ มี 3 ลักษณะ คือ

4.1.2.1 วัฒนธรรมเกี่ยวเนื่องกับศาสนา เป้าเรื่องราวทางพุทธประวัติและนิทาน
อธิบายหลักธรรมที่นำมาพัฒนา เป็นการปฏิบัติประจำจนเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม เช่น ประเพณี
แห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

4.1.2.2 วัฒนธรรมเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อ ความเชื่อส่วนใหญ่เกี่ยวพันกับ
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่ชาวบ้านเห็นว่าไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วไป แต่เนื่องจากไม่สามารถ
อธิบายได้ว่าเหตุใดจึงเกิดเหตุการณ์นั้น เมื่อเวลาผ่านไปจึงกลายเป็นความเชื่อให้เห็นความจำเป็นต้อง
ทำพิธีกรรมต่อเนื่อง เช่น พิธีแห่ผีตาโขน จังหวัดเลย งานประเพณีบุญบั้งไฟ ในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ เทศกาลไหลเรือไฟ จังหวัดนครพนม

4.1.2.3 วัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับประเพณี เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาเป็น
เวลาช้านานจนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในชุมชน มักก่อให้เกิดความรื่นเริงและเบิกบานใจ เช่น ประเพณี
ลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์พระประแดง การแข่งเรืออำเภอยะผิง จังหวัดนครราชสีมา
ประเพณีแซนโถงตา ในเดือนสิบ ของชาวจังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น

4.2 จำแนกตามกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 3 ประเภท (บุญเลิศ จิต
ตั้งวัฒนา, 2548) ดังนี้

4.2.1 ประเภทศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ชุมชน หมู่บ้าน ตลาดน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม
การละเล่นพื้นบ้าน ดนตรีพื้นเมือง สินค้าพื้นเมือง วิถีชีวิต เป็นต้น

4.2.1.2 ประเภทประเพณี ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนพรรษา
ประเพณีลอยกระทง งานบุญบั้งไฟ เป็นต้น

4.2.1.3 ประเภทกิจกรรม ได้แก่ การศึกษาหาความรู้จากแหล่งท่องเที่ยวทาง
ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นควบคู่กับการได้รับความเพลิดเพลิน เช่น กิจกรรมการแข่งขันกีฬา
กิจกรรมบันเทิง

สรุปได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จำแนกตามลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว แบ่ง
ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. แหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตความเป็นอยู่ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่แสดงออกถึง ลักษณะความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่น ที่เป็นศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น การรักษาโรค การทำมาหากิน ภาษาและวรรณกรรม

2. แหล่งศิลปวัฒนธรรมและประเพณี เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเกี่ยวเนื่อง กับศาสนา ความเชื่อ และประเพณี

4 ความรู้เกี่ยวกับการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรม เป็นการศึกษาเพื่อนำมาวิเคราะห์ การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วยหัวข้อดังนี้

2.1 ความหมายการปรับตัวทางวัฒนธรรม

การปรับตัวทางวัฒนธรรม หรือการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมได้มีนักวิชาการให้ ความหมายการปรับตัวทางวัฒนธรรมไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

อมรา พงศาพิชญ์, 2541 การปรับตัวทางวัฒนธรรม หมายถึง การที่สมาชิกของกลุ่ม ชาติพันธุ์หนึ่งรับเอาวัฒนธรรมของอีกกลุ่มหนึ่งในทุกกรณี จนทำให้สูญเสียเอกลักษณ์เดิมไป มีการ ยอมรับทางสถานภาพว่ามีฐานะทางสังคมเช่นเดียวกับสมาชิกคนอื่นๆ และการประพฤติปฏิบัติเหมือน สมาชิกคนอื่นๆ ในสังคม

ศราวุธ แฝงสีด้า, 2542 การปรับตัวทางวัฒนธรรม หมายถึง กระบวนการปรับตัวทาง วัฒนธรรมที่เกิดจากการปรับตัววัฒนธรรมอื่น หรือการครอบงำทางวัฒนธรรม (Acculturation) แล้วเกิด การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม จนเป็นผลให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม ซึ่งการผสมผสานทาง วัฒนธรรมนี้อาจเกิดจากกรณีที่วัฒนธรรมของคนกลุ่มหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยผ่านการติดต่อ สัมพันธ์กับวัฒนธรรมของคนอีกกลุ่มหนึ่ง อาจจะเป็นกลุ่มคนที่มีเชื้อสายชาติพันธุ์ต่างกันถูกซึมซับ (Absorbed) จนกลมกลืนกับกลุ่มคนวัฒนธรรมอื่นที่มีวัฒนธรรมแข็งแกร่งกว่า(Dominant culture) โดย ปกติแล้วกลุ่มคนที่ถูกซึมซับให้กลมกลืนนี้มักจะเป็นผู้อพยพหรือชนกลุ่มน้อยที่แยกตัวออกจากกลุ่ม เดิมของตนเองมาอยู่ตามลำพัง

สุพิศวง ธรรมพันทา, 2543 การปรับตัวทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลง เกี่ยวกับด้านความรู้ ความเชื่อ และลักษณะการแสดงออกของวิถีชีวิตทั่วไปในสังคม และผลจากการ ค้นพบทางวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดเทคโนโลยีใหม่นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตใหม่มาให้ผู้คน เช่น ความก้าวหน้าของวิชาฟิสิกส์ ทำให้เกิดการประดิษฐ์ระบบสื่อสารแบบโทรเลขและโทรศัพท์ขึ้นมาใช้ใน โลก และชาวโลกติดต่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง

ผจงจิตต์ ขอธิคมนันทะ, 2543 การปรับตัวทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลง ทางวัฒนธรรมในสังคมมนุษย์ เพราะวัฒนธรรมมีลักษณะเป็นสิ่งที่ไม่อยู่นิ่ง ทั้งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่

เสมอ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมหากเป็นไปอย่างช้าๆ เรียกว่า สถิต (Static) แต่ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เรียกว่า พลวัต(Dynamics) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนี้ อย่างเช่น ภาษา มีการคิดค้นคำใหม่ขึ้นมาในภาษา หรือการเปลี่ยนแปลงความคิด กฎเกณฑ์ ศีลธรรมจรรยา รูปแบบของดนตรี ความเสมอภาคของชายและหญิง การแต่งกาย การรับประทานอาหาร และบ้านที่อยู่อาศัย เป็นต้น

ลักขณา สิริวัฒน์, 2544 การปรับตัวทางวัฒนธรรม หมายถึง การที่บุคคลสามารถสร้างหรือขัดเกลาพฤติกรรมให้เข้ากับแบบแผนของสังคม หรือสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงให้สามารถบรรลุจุดหมายที่ต้องการ ทำให้ชีวิตอยู่อย่างปกติสุขทั้งทางกายและจิตใจ ไม่เกิดผลเสียทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

มนตรี ศรีราชา, 2553 ได้ให้ความหมายการปรับตัวทางวัฒนธรรมไว้ว่า การปรับตัว (Adaptation) หมายถึง กระบวนการที่สิ่งมีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับลักษณะบางประการให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยอยู่ซึ่งลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าวจะอำนวยความสะดวกแก่ชีวิตในแง่ของการอยู่รอดและสามารถสืบพันธุ์ต่อไปได้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอดของสิ่งมีชีวิตมีหลายประการ ได้แก่ การแสวงหาอาหาร การสืบพันธุ์ การต่อสู้กับศัตรู และการหลบหลีกศัตรูหรือสิ่งแวดล้อม

Arkoff A, 1968 การปรับตัวทางวัฒนธรรม หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม โดยที่บุคคลพยายามที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง ขณะเดียวกันบุคคลก็อยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่กดดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสม และเป็นที่ยอมรับของคนอื่นๆ ในสังคมด้วยการปรับตัวจึงหมายถึงการประนีประนอม ความต้องการของบุคคลและสิ่งแวดล้อม

กล่าวโดยสรุป การปรับตัวทางวัฒนธรรม หมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หรือการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อาจเกิดขึ้นในสภาวะแห่งความสอดคล้อง (Strain to Consistency) เป็นจุดที่เกิดความพอเหมาะ หรือสมดุลทางวัฒนธรรมสังคม บางครั้งการปรับตัวทางวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นโดยง่าย เมื่อวัฒนธรรมทั้งสองกลุ่มชนมีความคล้ายคลึงรวมทั้งทัศนคติของผู้คนในสังคมยอมรับกัน ย่อมเปิดโอกาสที่จะเกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมเพื่อความอยู่รอดของสังคมย่อมเป็นไปอย่างช้าหรือรวดเร็ว แต่ในทางตรงกันข้าม หากผู้คนในสังคมมีความเห็น หรือทัศนคติที่ต่อต้านวัฒนธรรมใหม่ย่อมปรับตัวตามวัฒนธรรมใหม่ การปรับตัวทางวัฒนธรรมอาจเป็นไปอย่างช้าหรือรวดเร็วขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมสังคมนั้น

2.2 ปัจจัยการปรับตัวทางวัฒนธรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึงปัจจัยการปรับตัวทางวัฒนธรรมไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ, 2533 ได้กล่าวถึงปัจจัยการปรับตัวทางวัฒนธรรมไว้ว่า ปัจจัยการปรับตัวทางวัฒนธรรม หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต้องมาจากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมแบบกว้างๆ ได้แก่

1 ปัจจัยทางนิเวศวิทยา หมายถึงทำเลที่ตั้งหมู่บ้าน ทรัพยากรโดยรอบหมู่บ้าน สภาพภูมิประเทศ มีที่ดิน ที่น้ำ หนองน้ำ ตามธรรมชาติและสภาพภูมิอากาศของชุมชน อาจจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอยู่บ้างไม่มากก็น้อย เช่น ถ้าหากชุมชนตั้งอยู่ในสภาพนิเวศวิทยาที่เหมาะสมย่อมทำให้ชุมชนมีความก้าวหน้าดียิ่งขึ้น

2 ปัจจัยทางสาธารณูปโภค รัฐบาลได้ดำเนินการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาตลอดเวลา โดยการเร่งสร้างถนนหนทาง ไฟฟ้า โรงเรียน ทำให้ชุมชนชนบทได้รับการพัฒนาที่ดีขึ้น เมื่อถนนหนทางมีการพัฒนาเข้าไปถึงหมู่บ้านชาวบ้านและสามารถนำผลผลิตนำไปสู่ตลาดได้อย่างรวดเร็ว และมีรายได้เพิ่มขึ้นกว่าแต่ก่อน ผลที่ตามชาวบ้านย่อมแสวงหาเครื่องสาธารณูปโภคมาใช้ในครอบครัวมากขึ้น

3 ปัจจัยการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ซึ่งการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมใหม่ที่ดีกว่า ถือเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา สิ่งที่น่าสังเกตได้ง่ายผลการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมาจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบทในทุกด้าน เริ่มตั้งแต่ในเรื่องของครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมต่าง ๆ เป็นเรื่องที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง

4 ปัจจัยทางการสื่อสารมวลชนซึ่งการสื่อสารมวลชนมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนอย่างมากทำให้ชาวชนบทได้รับข่าวสารต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลานำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว

5 ปัจจัยทางชาติพันธุ์ ในกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มมีวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันไม่มากก็น้อย บางวัฒนธรรมอาจจะเอื้ออำนวยในการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว บางวัฒนธรรมอาจจะคงอยู่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก เพราะวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มีอิทธิพลต่อการต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น กลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มอาจจะไม่นิยมแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ทำให้การรับเอาวัฒนธรรมใหญ่มาปฏิบัติในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ก็น้อยลง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นได้ช้า

6 ปัจจัยทางบุคลิกภาพ บุคลิกภาพของปัจเจกบุคคลหรือสมาชิกแต่ละคนในชุมชนมีส่วนให้เกิดการเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรม ถ้าหากบุคคลได้รับการศึกษาสูง มีประสบการณ์ จากการทำงาน หรือท่องเที่ยวอาจทำให้เกิดการยอมรับสิ่งใหม่ได้ง่ายกว่าบุคคลอื่น ๆ ตลอดจนบุคลิกของผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความฉลาดและความสามารถในการพัฒนาท้องถิ่นอาจมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544 ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมอันเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีอยู่ 5 สาเหตุ ได้แก่

1. ความก้าวหน้า ถือเป็นปัจจัยมาจากค่าแฝงอยู่ในค่านิยม หมายถึงปัจจัยทำให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมอย่างมีทิศทางที่ว่า “พึงปรารถนา” จากจุดที่มีความพึงพอใจน้อยกว่าไปสู่จุดที่มีความพึงพอใจน้อยหรือมากกว่าเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องคือพึงปรารถนาของใครหรือสมาชิกกลุ่มใด
2. วิวัฒนาการ ถือเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมในปริมาณมากบ้างน้อยบ้าง เพราะการปรับตัวทางวัฒนธรรมมาจากสภาพที่ง่ายกว่าไปสู่สภาพที่ซับซ้อนกว่า ส่วนใหญ่การปรับตัวทางวัฒนธรรมมาจากความเจริญก้าวหน้า โดยไม่มีใครวางแผนมาก่อนล่วงหน้าแต่มีการสั่งสมพอกพูนกันต่อไป
3. การพัฒนาสังคม (Social development) ถือเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมแบบมีทิศทางมีเป้าหมายตามเจตจำนงของสังคมที่แสดงออกมาในรูปของการวางแผนหรือไม่ก็ได้
4. การทำให้ทันสมัย (Modernization) ถือเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมเพื่อความเจริญรุ่งเรืองตามสมัย เพื่อเจริญให้ทันสมัยเหมือนอย่างประเทศตะวันตก ที่มีการผลิตอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกได้มากมายมักจะนิยมวัดคุณค่าทางวัฒนธรรมกันด้วยเกณฑ์การอุปโภคและการบริโภคอาศัยมาตรฐานสังคมทันสมัยกว่า
5. การปฏิวัติสังคม (Social revolution) ถือเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมแบบฉับพลันของระบอบเดิมสังคม โดยเฉพาะการจัดลำดับสูงต่ำของชนชั้นในสังคมที่เคยมีอยู่ถือเป็นการปฏิวัติมีผลต่อการรื้อโครงสร้างทางสังคมดั้งเดิมทำให้กลุ่มอำนาจเดิมที่เคยมีอภิสิทธิ์และเกียรติภูมิเหนือกว่าชนชั้นสูญเสียสิ่งเหล่านี้ไปอย่างสิ้นเชิง เช่น การปฏิวัติประเทศรัสเซีย ในปี ค.ศ.1917 การปฏิวัติประเทศจีน ในปี ค.ศ.1949

นอกจากนั้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544 ยังได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมมาจากปัจจัยภายในหรือปัจจัยภายนอกก่อน อาจเกิดกับสังคมประเทศกำลังพัฒนาและประเทศพัฒนาแล้วก็ได้ทั้งนั้น ซึ่งมาในระยะหลังนี้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมมักขึ้นอยู่กับการผลิตเทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นตัวเชื่อมโยงกับบทบาทการขยายตัวขององค์การระหว่างประเทศ บทบาทประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ และบริษัทข้ามชาติ หากจะพิจารณากันอย่างละเอียดถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมมาจากผลลัพธ์ความแตกต่างระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกทำให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำการปรับตัวของประชาชน เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งสองประการไปด้วยกันอาจจะแตกต่างกัน ดังเช่นผู้นำบางประเทศที่มีความรู้ทางเทคโนโลยีดี แต่มีช่องว่างทางวัฒนธรรมกับชนพื้นเมือง มีผลทำให้การปรับตัวทางวัฒนธรรม

2. ปัจจัยการปรับตัวทางวัฒนธรรมอาจมาจากภายในสังคมเอง การปรับตัวทางวัฒนธรรมอาจจะเริ่มจากส่วนใด หรือสถาบันใดก่อนก็ได้ เช่น สถาบันการเมือง สถาบันเศรษฐกิจ หรือสถาบันความเชื่อและอุดมการณ์ เป็นต้น

3. ปัจจัยการปรับตัวทางวัฒนธรรมมาจากสภาพเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงบางอย่าง ในแต่ละสังคมมีความพร้อมเพียงแตกต่างกันไป

4. กลุ่มสังคมใดมีความริเริ่มการปรับตัวทางวัฒนธรรมจะต้องพิจารณาจากกลุ่มเศรษฐกิจ กลุ่มการเมือง กลุ่มปัญญาชน เป็นต้น เมื่อริเริ่มแพร่กระจายจากด้านหนึ่งออกไปทางด้านอื่นๆ และไปทั่วทั้งสังคมอย่างไร จึงจะเกิดความเหมาะสม

5. ปัจจัยทางธรรมชาติก่อให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม ผลมาจากสภาพแวดล้อมธรรมชาติมีการเปลี่ยนแปลงทั้งดิน ฟ้า อากาศ น้ำท่วม พายุถล่ม มนุษย์จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของสังคม

6. การหยิบยืมวัฒนธรรมอื่นมา ผลมาจากความล่าช้าทางวัฒนธรรมเองไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางสังคมได้ หรือวัฒนธรรมอื่นดีกว่ายอมรับ มนุษย์จำต้องปรับตัวเพื่อความทันสมัย หรือความอยู่รอดทางสังคม

น้ำทิพย์ ภูธนชัย, 2550 ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับตัวทำให้พบสาเหตุของการปรับตัวทางวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 7 ประการ ได้แก่

1. ปัจจัยทางวัฒนธรรม เช่น คำสอนทางศาสนามีความสัมพันธ์กับอัตราความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

2. ปัจจัยทางเทคโนโลยีทำให้สิ่งแวดล้อมทางวัตถุเปลี่ยนแปลงไปและเป็นเหตุให้วัฒนธรรมประเพณี และสถาบันต่าง ๆ ของสังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

3. ปัจจัยทางชีววิทยา เช่น ชาติพันธุ์และพันธุกรรมมีผลต่อคุณภาพของประชากรและกำหนดชีววิทยาที่ว่าด้วยการเลือกสรรและการต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ทำให้มนุษย์ต้องดิ้นรนเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด และเป็นการอยู่รอดที่ดีกว่าหรือเหนือกว่าเดิม มนุษย์ต้องดิ้นรนเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด และเป็นการอยู่รอดที่ดีกว่าหรือเหนือกว่าเดิม มนุษย์จึงแสวงหาสิ่งใหม่ประดิษฐ์สิ่งใหม่ ทำให้สังคมและวัฒนธรรมเกิดการเปลี่ยนแปลง

4. ปัจจัยทางประชากร การเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพและขนาดของประชากรมีผลกระทบต่อการจัดระเบียบสังคมพอๆ กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี สถาบันและสมาคมต่าง ๆ การเพิ่มการลดจำนวนประชากรมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงดินตราส่วน

ของหญิงและชายต่ออัตราส่วนของคนหนุ่ม-แก่ ซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะกระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างชัดเจน

5. ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์มีอิทธิพลต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก เช่น ภูมิอากาศมีอิทธิพลต่อวิวัฒนาการของอารยธรรมและวัฒนธรรมของโลก รวมทั้งแผ่นดินไหว น้ำท่วม ฝนแล้ง เป็นต้น ก็ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้

6. ปัจจัยทางจิตวิทยา นักจิตวิทยาเชื่อว่าสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากจิตใจของมนุษย์ในสังคม เพราะมนุษย์โดยธรรมชาติชอบที่จะเปลี่ยนแปลง ชอบค้นคว้าสิ่งใหม่ๆ ชอบหาประกอบการณ์ใหม่ๆ มนุษย์ในทุกสังคมจะมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีของตนอยู่เสมอ

7. ปัจจัยอื่น ๆ นอกเหนือปัจจัยต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีก เช่น ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการศึกษา ปัจจัยทางสงคราม หรือแม้แต่แนวคิดของนักคิด เช่น มหาตมะ คานธี หรือ คาร์ล มาร์กซ์ ก็สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้เช่นเดียวกัน

ผกาพรรณ จันทร์เพิ่ม, 2560 ได้กล่าวถึงปัจจัยการปรับตัวทางวัฒนธรรมเพื่อความอยู่รอดทางวัฒนธรรมในสังคมท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีอยู่ 3 รูปแบบ ได้แก่

1. การรักษารูปแบบดั้งเดิมทางวัฒนธรรม โดยยกตัวอย่างกลุ่มวัฒนธรรมชาวจีนแม้อพยพย้ายถิ่นฐานไปอยู่ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ส่วนใหญ่แล้วจะไปอาศัยอยู่ในที่เดียวกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนเพื่อการทำมาหากิน ในกลุ่มคนพวกนี้มีอยู่บางกลุ่มจะไม่ยอมเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต แม้สิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนไปแล้วก็ตามจะยังคงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องอาหารการกิน การแต่งกาย และภาษา ถือเป็นปรับตัวทางวัฒนธรรมแบบคงอยู่ “Ethnocentrism”

2. การปรับตัวแบบผสมผสานทางวัฒนธรรม ถือเป็นความสามารถของกลุ่มชนยอมปรับตัวเข้ากับบริบทสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป กลุ่มชนยังสามารถเรียนรู้จนเกิดการยอมรับทางวัฒนธรรมใหม่ได้ แต่ในขณะเดียวกันยังคงรักษารูปแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ด้วยการแสดงออกทางวัฒนธรรมในช่วงเวลาอันเหมาะสม ถือเป็นวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมเก่ากับวัฒนธรรมใหม่ หรือการปรับตัวทางวัฒนธรรมรูปแบบผสมผสาน “Acculturation” กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การปรับตัวทางวัฒนธรรมเพื่อเข้ากับสถานการณ์ หรือยอมรับกับวัฒนธรรมใหม่ แต่ยังคงรักษารากเหง้าดั้งเดิมทางวัฒนธรรมไว้

3. การปรับตัวทางวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ เมื่อกลุ่มชนเหล่านี้มีการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมใหม่เมื่อเห็นว่าดีกว่าวัฒนธรรมดั้งเดิมและมีความเหมาะสมกับตนเอง ยอมปรับตัวตามวัฒนธรรมใหม่นั้นจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมใหม่และไม่คงเหลือสิ่งที่เป็นสภาพทางวัฒนธรรมดั้งเดิม ถือเป็น

การผสมผสานทางวัฒนธรรมจนกลายเป็นความสมบูรณ์แบบทางวัฒนธรรม “Assimilation” ส่วนมากการปรับตัวทางวัฒนธรรมรูปแบบใหม่นี้ มักจะถูกผสมกลมกลืนได้ในกลุ่มชนรุ่นลูกหลาน เป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการบรมเลี้ยงดูของครอบครัวเป็นสำคัญหรือการส่งเสริมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของสถาบันทางสังคมเป็นสำคัญด้วย

Lazarus R. S., 1969 ได้กล่าวถึงปัจจัยการปรับตัวทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย กระบวนการหรือวิธีการทั้งหลายทางจิต ซึ่งมนุษย์ใช้ในการเผชิญข้อเรียกร้องหรือ แรงผลักดัน ภายนอกและภายใน

กล่าวโดยสรุป ปัจจัยการปรับตัวทางวัฒนธรรมนั้น เกิดจากปัจจัยภายในสังคมที่เป็นตัววัฒนธรรมเอง โดยเฉพาะปัจจัยความล้มเหลวทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถสนองตอบความต้องการทางสังคมได้ เมื่อผู้คนในสังคมต้องการพัฒนาเพื่อความเจริญหน้า ผู้คนในสังคมจึงต้องการปรับตัวทางวัฒนธรรมเพื่อความทันสมัย ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมมีอยู่ 2 ประการ ได้แก่

1. ปัจจัยภายใน เรียกว่า การเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายใน (Endogenous Change) ทำให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมมาจากการประดิษฐ์คิดค้นวิธีการผลิตแบบใหม่ ขึ้นมาในสังคมเอง จากการต่อสู้ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มและกระบวนการในสังคม จากการริเริ่ม ดำเนินการปรับตัวของชนชั้นนำในสังคม หรือกระบวนการปฏิบัติของประชาชนเอง ก่อให้เกิดการปรับตัวอย่างรวดเร็วยังได้กล่าวถึงสาเหตุการปรับตัวทางวัฒนธรรมภายในยอมทำให้เกิดความขัดแย้ง แล้วนำมาสู่การพัฒนาวิธีการปรับตัวทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย

1.1 การใช้อำนาจในสังคม บางครั้งมักก่อให้เกิดการต่อต้านอย่างเปิดเผย หรืออย่างลับๆ ปัญหาจากผู้มีอำนาจ หรือลูกแก้วอำนาจ นำมาใช้อำนาจเอาเปรียบคนบางกลุ่ม อาจก่อให้เกิดความแตกแยกและความขัดแย้งในสังคมเพิ่มมากขึ้น จนทำให้คนกลุ่มใหญ่เกิดความรู้สึกแปลกแยกในสังคมนำไปสู่ความพยายามเปลี่ยนแปลงการปรับตัวทางวัฒนธรรมนั้น

1.2 กระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) สังคมไม่อาจมีความสมบูรณ์ เป็นเนื้อเดียวกันทุกสังคมย่อมมีวัฒนธรรมย่อย (Subculture) ในกลุ่มชนแม้แต่ความแตกต่างในวัยบางครั้งยังขัดแย้งกันในกลุ่มสังคมโอกาสเลือกปฏิบัติในสังคมมีมากยิ่งขึ้นเท่าใดความขัดแย้ง ย่อมมีโอกาสเกิดขึ้นสูงเท่านั้น

1.3 ทุกสังคมมีกระบวนการแข่งขันภายในสังคมยอมเกิดความขัดแย้งกันภายในระหว่างกลุ่มสมาชิกในสังคมเอง

1.4 ความเหลื่อมล้ำในสังคมทั้งด้านชีวิตและทรัพย์สินไม่ว่าความเหลื่อมล้ำระหว่างชนชั้นหรือระหว่างกลุ่มสังคมหากมีความแตกต่างเด่นชัดมากเท่าใดอาจก่อให้เกิดความรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรมมากขึ้นเท่านั้นอาจเป็นต้นเหตุของการปรับตัวทางสังคม

1.5 กลุ่มบุคคลที่ครอบครองผลประโยชน์อยู่แล้ว (Vested Interests) อาจขัดขวางการปรับตัวของกลุ่มชนที่มีฐานะต่ำลงและผลประโยชน์กระจาย จึงทำให้เกิดความขัดแย้งทางสังคมได้

2. ปัจจัยภายนอก เรียกว่า การเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอก (Exdogenous Change) ทำให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมมาจากการรับเอาเทคโนโลยี หรือ สิ่งประดิษฐ์ (Invention) ของวัฒนธรรมภายนอก หรือตัวสังคมภายนอกเอง อาจจะเป็นเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งปัจจัยการปรับตัวทางวัฒนธรรมในบางครั้งอาจเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจเอง และการเลือกสรรทางสังคม หรือการบังคับใช้ด้วยกำลังทั้งทางตรงและทางอ้อม

2.3 ผลของการปรับตัวทางวัฒนธรรม นักวิชาการได้กล่าวถึงผลจากการปรับตัวทางวัฒนธรรมไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ, 2533 ได้กล่าวถึงผลที่เกิดจากการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมโดยย่อมีอยู่ 2 ประการ คือ

1. ก่อให้เกิดประโยชน์ เมื่อมีการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ มีการปรับตัวทางวัฒนธรรมระบบการทำงานที่ดีขึ้น และการพัฒนาประเทศทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดี เป็นต้น

2. ก่อให้เกิดปัญหา ถ้าหากอัตราการปรับตัวไม่เท่ากัน เช่น วัฒนธรรมทางวัตถุ มีความก้าวหน้าเร็วกว่าวัฒนธรรมทางด้านจิตใจ ทำให้เกิดปัญหาทางสังคม ปัญหาการเพิ่มประชากร ปัญหาการว่างงาน ปัญหาแหล่งสลัม และปัญหาโสเภณี เป็นต้น

วรุช สุวรรณฤทธิ์, 2546 ได้กล่าวถึงผลที่เกิดจากการปรับตัวทางวัฒนธรรมโดยวงกว้างอันเป็นผลทำให้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมมีอยู่ 7 ประการ คือ

1. ทำให้มนุษย์มีความสะดวกสบาย เมื่อมีการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้และสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อใช้แรงงานแทนมนุษย์ในบางครั้งทำให้เกิดปัญหาต่อมนุษย์ เพราะเทคโนโลยีมีทั้งคุณและโทษ ถ้ามนุษย์ใช้อย่างประมาทไม่รู้จักคุณค่าของเทคโนโลยีนั้น

2. ทำให้เกิดการขยายตัวทางการผลิตสินค้าและสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น ผลการผลิตก่อให้เกิดปัญหาทางมลพิษสภาพแวดล้อม และความแตกแยกในสังคมมาจากการแย่งชิงวัตถุดิบและตลาดกัน

3. ทำให้เกิดการวางแผนในการพัฒนาสังคมเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ในทำนองเดียวกันการวางแผนพัฒนาที่เร่งรีบยอมก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมา

4. ทำให้มนุษย์แต่ละสังคมเกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกัน มีผลทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปแบบมิได้ตั้งใจก่อให้เกิดความตื่นตระหนกในสังคม

5. ทำให้เกิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม (cultural lag) เป็นผลมาจากอัตราการเปลี่ยนแปลงระหว่างวัฒนธรรมทางวัตถุกับวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุในส่วนที่ไม่เท่ากัน เช่น มีถนน

หนทาง มีรถยนต์ที่ทันสมัย แต่คนในสังคมไม่ปฏิบัติตามกฎหมายจราจร ย่อมทำให้เกิดปัญหาสังคม ชาติระเบียบแบบแผนขึ้น

6. ทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบในสังคม เมื่อเกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมสังคม แล้ว คนในสังคมบางส่วนสามารถปรับตัวได้ จึงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง ขึ้นมา นำไปสู่ความไม่เป็นระเบียบทางสังคม

7. ทำให้เกิดปัญหาในสังคมขึ้นมา ถ้าหากการรับเอาวัฒนธรรมใหม่เข้ามา ย่อมทำให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมสังคม ผู้คนในสังคมมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากเดิม เช่น มลพิษ อาชญากรรม ยาเสพติด เป็นต้น

น้ำทิพย์ ภูธนชัย, 2550 ได้กล่าวถึงผลของการปรับตัวทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในชุมชนใด ชุมชนหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวไปในทิศทางที่ตรงกันข้าม ดังเช่น อาจจะทำให้เกิดประโยชน์ได้หากคนมี โอกาสในการประกอบอาชีพใหม่ มีรายได้และค่าใช้จ่ายเพิ่ม มีเทคนิคสมัยใหม่อำนวยความสะดวกสบาย หรืออาจก่อให้เกิดปัญหาได้ หากมนุษย์ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติลดลงพร้อมทั้งสร้าง ปัญหามลพิษสภาวะแวดล้อมทางสังคม สาเหตุมาจากประชาชนในชุมชนมีค่านิยมแบบใหม่ๆ มีวิธีการ ดำเนินชีวิตและบทบาทการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แบบมิได้ตั้งตัวมาก่อน

กล่าวโดยสรุป ผลจากการปรับตัวทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีกับการเปลี่ยนแปลงในทางที่ไม่ดีอยู่ 3 รูปแบบว่าย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและ วัฒนธรรม ทำให้ชุมชนสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง หรือปรับตัวทางวัฒนธรรมไปในทิศทางที่ตรงกัน ข้าม ดังเช่น อาจจะทำให้เกิดประโยชน์ก็ได้ ถ้าคนมีโอกาสในการประกอบอาชีพใหม่ มีรายได้และ ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นอีก มีเทคโนโลยีสมัยใหม่ อำนวยความสะดวกสบาย หรืออาจก่อให้เกิดปัญหาได้ ถ้า มนุษย์ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติลดลง พร้อมทั้งสร้างปัญหามลพิษสภาวะแวดล้อมทางสังคมสาเหตุ มาจากประชาชนในชุมชนมีค่านิยมแบบใหม่ มีวิธีการดำเนินชีวิตและบทบาทการตัดสินใจ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แบบมิได้ตั้งตัวมาก่อน แต่ถ้าชุมชนสังคมมีการเรียนรู้พิจารณาอย่างรอบ ครอบ ย่อมเกิดการพัฒนาย่างมีทิศทางต่อไป

2. นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)

เป้าหมายด้านการท่องเที่ยวในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) “ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวไม่ต่ำกว่า 3 ล้านล้านบาท และอันดับ ความสามารถในการแข่งขัน ด้านการท่องเที่ยว (The Travel & Tourism Competitiveness Index : TTCI) ไม่ต่ำกว่าอันดับที่ 30”

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 มีทั้งสิ้น 10 ยุทธศาสตร์ จะกล่าวถึงเฉพาะยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคและเมือง ซึ่งนับว่าเป็น ยุทธศาสตร์ที่น่าสนใจ อีกทั้งยังมีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการอย่างมี นัยสำคัญสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคและเมืองการพัฒนาภาค ภาคเหนือ :

พัฒนาการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและความยั่งยืน มีธุรกิจบริการต่อเนื่องกับการ ท่องเที่ยว บริการสุขภาพและการศึกษาที่ได้มาตรฐาน รวมทั้งผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ที่สร้างมูลค่าเพิ่มสูง

(1) พัฒนากลุ่มท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ ได้แก่

1.1) กลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนาและกลุ่มชาติพันธุ์ ในพื้นที่ 8 จังหวัด ภาคเหนือตอนบน โดยนำความโดดเด่นของอารยธรรมล้านนาซึ่งมีเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรม และภูมิ ปัญญา พัฒนาสู่สินค้าและบริการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

1.2) กลุ่มท่องเที่ยวมรดกโลก ในพื้นที่จังหวัดสุโขทัยและกำแพงเพชร โดยฟื้นฟู และ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างอุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย-กำแพงเพชร และเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง

1.3) กลุ่มท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน น่าน เพชรบูรณ์ และอุทัยธานี โดยพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่ง อำนวยความสะดวกในการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว

(2) พัฒนาระดับการท่องเที่ยว คุณภาพกลุ่มเป้าหมายเฉพาะในพื้นที่ จังหวัด เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และน่าน ได้แก่ การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ การท่องเที่ยวเชิง กีฬาและผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว และการท่องเที่ยวแบบ พักผ่อน โดยสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวและพัฒนา สิ่งอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องตรงกับ ความ ต้องการของนักท่องเที่ยว ตลอดจน ส่งเสริมช่องทางการตลาดโดยใช้อินเทอร์เน็ต

(3) สนับสนุนเชียงใหม่ให้เป็นศูนย์กลาง การผลิตและธุรกิจด้านอาหารและสินค้า เพื่อสุขภาพ บริการทางการแพทย์และ สุขภาพ บริการการศึกษานานาชาติ รวมทั้ง ผลิตภัณฑ์ สร้างสรรค์ โดยเฉพาะกลุ่มดิจิทัล ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมและบริการเป้าหมายที่มี ศักยภาพสูงของภาค โดยให้ความสำคัญ กับการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการให้มีความ แตกต่างโดดเด่น สามารถตอบสนองต่อตลาด เป้าหมายเฉพาะ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ :

พัฒนาให้หลุดพ้นจากความยากจน สู่เป้าหมายการพึ่งตนเองยกระดับการท่องเที่ยวเชิง ประเพณีวัฒนธรรม อารยธรรมขอมยุคประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ และกีฬาสู่นานาชาติ

(1) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประเพณีวัฒนธรรมในทุกพื้นที่ ท่องเที่ยว อารยธรรม ขอมในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ท่องเที่ยว วัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงและสุขภาพ ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน ท่องเที่ยวยุคก่อนประวัติศาสตร์ในจังหวัดอุดรธานี ขอนแก่น กาฬสินธุ์ ท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ ศรีสะเกษ นครราชสีมา ท่องเที่ยว ธรรมชาติในจังหวัดชัยภูมิ เลย นครราชสีมา อุบลราชธานี โดยเพิ่มนวัตกรรม การบริการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายตอบสนองกลุ่มเป้าหมาย พัฒนาแหล่ง ท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน ส่งเสริมกิจกรรม การท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถท่องเที่ยว ได้ทั้งปี รวมทั้งพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงใน ลักษณะเครือข่าย เพื่อกระจายนักท่องเที่ยวจากเมืองหลักไปสู่เมืองรอง ชุมชน และท้องถิ่น

(2) พัฒนาเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน อาทิ สี่เหลี่ยม วัฒนธรรมล้านช้าง เลย-อุดรธานี-หนองบัวลำภู-หนองคาย-สปป.ลาว โดยเร่งพัฒนาเส้นทาง การท่องเที่ยวแบบเชื่อมโยงพื้นที่และเชื่อมโยงกิจกรรม การท่องเที่ยวระหว่างภาคเอกชนกับชุมชนและ ท้องถิ่น ทั้งในประเทศและ กับประเทศเพื่อนบ้านที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

ภาคกลาง :

ปรับปรุงมาตรฐานสินค้าและธุรกิจบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและภาพลักษณ์ ที่ได้มาตรฐานสากล เพื่อเพิ่มศักยภาพ ของภาคกลางให้เป็นศูนย์รวมการท่องเที่ยวของเอเชียที่มี ชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ

(1) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชายทะเลนานาชาติในจังหวัดชลบุรี เพชรบุรี และ ประจวบคีรีขันธ์ ให้เป็นฐานการกระจายรายได้ และการสร้างงาน โดยยกระดับคุณภาพของธุรกิจ บริการด้านการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานระดับนานาชาติและเป็นที่ยอมรับของ นักท่องเที่ยว

(2) พัฒนาและปรับปรุงการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดนครนายก ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี จันทบุรี และตราด ให้เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงเกษตร เชิงสุขภาพ และการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวพร้อมทั้งปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรมการ ท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานสากล

(3) สนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี ลพบุรี ชัยนาท และกาญจนบุรี ให้เป็น ศูนย์กลางการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และเกษตร โดยปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว ให้มีคุณค่าและ มูลค่าเพิ่ม มีความหลากหลาย และเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดอย่างยั่งยืน

(4) พัฒนาและอนุรักษ์การท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้วให้เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวอารยธรรมขอม โดยฟื้นฟูบูรณะโบราณ-สถานและสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม รวมทั้งปรับปรุง

และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และควบคุมการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดการพัฒนา อย่างยั่งยืนต่อไป

ภาคใต้ :

ยกระดับรายได้จากการท่องเที่ยวให้เติบโตอย่างต่อเนื่อง และกระจายรายได้ จากการท่องเที่ยวสู่พื้นที่เชื่อมโยง รวมทั้งชุมชนและท้องถิ่นอย่างทั่วถึง

(1) สนับสนุนให้จังหวัดภูเก็ต พังงา กระบี่ และอำเภอเกาะสมุย จังหวัด สุราษฎร์ธานี เป็นแหล่งสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้ ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสร้างคุณค่าห่วงโซ่ธุรกิจบริการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการ ท่องเที่ยวโดยเน้นคุณภาพและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว ทางทะเลด้วยเรือสำราญในพื้นที่จังหวัดกระบี่และอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ควบคู่กับการพัฒนาระบบบริการพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีคุณภาพอย่าง เพียงพอ รวมถึงมีระบบรักษาความปลอดภัยได้มาตรฐานสากล เพื่อให้สามารถรองรับ นักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ และทำให้ภาคใต้เป็นเป้าหมายการเดินทางของกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่เดินทางโดยเรือสำราญ

(2) ส่งเสริมและพัฒนาการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวระหว่างแหล่งท่องเที่ยว ระดับนานาชาติในพื้นที่ภาคใต้ฝั่งอันดามันและอ่าวไทย และแหล่งท่องเที่ยวบนบก บริเวณพื้นที่ตอนในที่มีศักยภาพสูงแห่งใหม่ในจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย โดยสนับสนุน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบนบกในบริเวณพื้นที่ตอนในที่มีศักยภาพสูงแห่งใหม่ ในจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย อาทิ อ่างเก็บน้ำเขื่อนรัชชประภา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อุทยานแห่งชาติเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ที่มีศักยภาพอื่นๆ เพื่อให้เป็นเส้นทางโครงข่ายการท่องเที่ยว และกลุ่มพื้นที่แหล่ง ท่องเที่ยว เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวเดิมที่มีชื่อเสียงในจังหวัดภูเก็ต พังงา กระบี่ และเกาะสมุย เกาะพะงัน เกาะเต่า ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และแหล่งท่องเที่ยวทะเล ชุมพร ชายทะเลสิชลและขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช

(3) ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี พัทลุง ระนอง ตรัง และสตูล โดยสนับสนุนให้เกิดการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว ชุมชนที่หลากหลาย และสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ โดยชุมชนมีส่วนร่วม ในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างเข้มแข็ง รวมทั้งสร้างเครือข่ายให้ท่องเที่ยวชุมชน เชื่อมโยงกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวรายใหญ่เพื่อเป็นแหล่งสร้างอาชีพใหม่ และกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นและชุมชน

(4) พัฒนาเมืองท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับภาค โดยยกระดับจังหวัดระนองให้เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและสปา จังหวัดชุมพร เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงเกษตร และจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นเมืองมรดกโลก และแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อารยธรรมศรีวิชัย โดยการปรับปรุงและพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกด้าน

การท่องเที่ยว การพัฒนาธุรกิจและบริการด้านการท่องเที่ยวให้เกิดความหลากหลายและมีมาตรฐานระดับสากล รวมทั้งการส่งเสริมและพัฒนาด้านการตลาดและการบริหารจัดการให้มี ประสิทธิภาพ เพื่อดึงดูดและสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งไทยและ ต่างประเทศ สามารถพัฒนาเป็น ฐานเศรษฐกิจที่สร้างรายได้และกระจายรายได้ให้กับ ท้องถิ่นและชุมชนได้อย่างยั่งยืน

การพัฒนาเมือง

แนวทางการพัฒนาหลัก

พัฒนาเมืองศูนย์กลางของจังหวัดให้เป็นเมืองน่าอยู่สำหรับคนทุกกลุ่มในสังคม โดยมีความปลอดภัย สิ่งแวดล้อมดี เศรษฐกิจดี เดินทางสะดวก ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการมี คุณภาพและทั่วถึง เน้นความสอดคล้องกับอัตลักษณ์ ความหลากหลาย และศักยภาพของเมืองบน พื้นฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม

1) พัฒนาสภาพแวดล้อมเมืองศูนย์กลางของจังหวัดให้เป็นเมืองน่าอยู่ เอื้อต่อการ ขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคม อย่างมีสมดุล จัดระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่มีคุณภาพและ เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนและกิจกรรม เศรษฐกิจในเมือง จัดระบบบริการสังคมที่ได้ มาตรฐาน รวมทั้งที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ให้ความสำคัญต่อการเพิ่มพื้นที่ สีเขียว และดูแลความ ปลอดภัยของประชาชน

2) ส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองอย่างมีบูรณาการภายใต้การมีส่วนร่วมของ ส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน ใช้แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยอย่าง ครบวงจร ปรับปรุงการรวบรวมขยะ การคัดแยก การนำกลับมาใช้ ประโยชน์ และจัดตั้งสถานที่ จัดการขยะมูลฝอยร่วมกันระหว่างชุมชน ตลอดจนรณรงค์การใช้น้ำอย่างประหยัด เพื่อช่วยลด มลพิษ ทางน้ำ และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำพลังงานในเขตเมือง

3) พัฒนาระบบขนส่งสาธารณะในเขตเมือง เพื่อบรรเทาปัญหาจราจรและให้ ประชาชนเข้าถึงบริการระบบขนส่ง สาธารณะซึ่งมีต้นทุนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยให้ ให้ความสำคัญต่อระบบรถประจำทาง ระบบทางจักรยาน ทางเท้า และการพัฒนาสถานีขนส่งสาธารณะ ในเขตเมือง ภายใต้หลักการส่งเสริมความสะอาดปลอดภัยในการเดินทางของคน ทุกช่วงวัยและผู้ พิการ รวมทั้งส่งเสริมความเชื่อมโยงระหว่างเมืองและชนบท

4) รักษาอัตลักษณ์ของเมืองและสร้างคุณค่าของทรัพยากรเพื่อกระจายรายได้ให้คน ในท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญ ต่อการอนุรักษ์ สืบสานประเพณี วัฒนธรรม สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน และเมืองเก่า ตลอดจนใช้เศรษฐกิจดิจิทัลต่อยอดการ พัฒนาเมือง ควบคู่กับการส่งเสริมการเรียนรู้ ของชุมชน และการสร้าง ‘แบรนด์’ หรือเอกลักษณ์ของเมือง เพื่อสนับสนุน การพัฒนาเมืองอย่างมี คุณค่าทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

5) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเมือง โดยรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตเมืองให้มีขนาดที่เหมาะสม เสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและความร่วมมือระหว่างกัน เพื่อให้บริหารจัดการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการวางแผน การพัฒนาเมือง การจัดทำผังเมือง และการบังคับใช้ อีกทั้งเพิ่มบทบาทของหน่วยงานส่วนกลางในการสนับสนุนการพัฒนาเมืองทั้งด้านเทคนิคและการจัดสรรงบประมาณ แนวทางการพัฒนาเมืองสำคัญ

กรุงเทพมหานคร

ส่งเสริมกรุงเทพฯ ให้เป็นเมืองศูนย์กลางการติดต่อธุรกิจระหว่างประเทศ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการศึกษา การบริการด้านการแพทย์และ สุขภาพระดับนานาชาติ ที่พร้อมด้วยสิ่งอำนวยความสะดวก เทคโนโลยี ในการสื่อสาร และระบบคมนาคมมาตรฐานสูง โดยปรับปรุงและจัดให้มีศูนย์การขนส่งในเขตเมือง จัดระเบียบการใช้ประโยชน์ที่ดิน จัดเตรียมระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ บริการทางสังคมและ ที่อยู่อาศัย ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชากรเมืองที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งแก้ไขปัญหาจราจร ขยะ น้ำเสีย น้ำท่วม และมลภาวะทาง อากาศ ตลอดจนการจัดทัศนียภาพของเมืองให้สวยงาม มีพื้นที่สีเขียว และสวนสาธารณะ

เมืองปริมณฑล (สมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานี นครปฐม และสมุทรสาคร)

พัฒนาให้เป็นเมืองศูนย์กลางการบริการธุรกิจและการพาณิชย์ ศูนย์กลางการขนส่ง และโลจิสติกส์ ศูนย์บริการด้านสุขภาพและ การศึกษาและเมืองที่อยู่อาศัย โดยประสานการวางระบบ โครงข่าย โครงสร้างพื้นฐาน ระบบขนส่งมวลชนสาธารณะ และบริการทาง สังคม กับมาตรการทางผังเมือง ในการชี้้นำให้การขยายตัวของเมือง เป็นไปอย่างมีแบบแผนและเหมาะสม รวมทั้งการจัดการสิ่งแวดล้อม เมืองให้เอื้อต่อการอยู่อาศัย การเดินทาง การขนส่งโดยสะดวก และปลอดภัย โดยเฉพาะการป้องกันน้ำท่วม-น้ำเสีย พร้อมทั้งการจัดให้มี พื้นที่สีเขียวเพื่อเป็นปอดและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชนเพิ่มขึ้น รองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจและกิจกรรมต่างๆ ทั้งการท่องเที่ยว อุตสาหกรรม ธุรกิจการค้า การคมนาคมขนส่ง และการเพิ่มขึ้นของ ประชากรเมือง

เมืองเชียงใหม่และเมืองพิษณุโลก

พัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการค้า การบริการ ธุรกิจสุขภาพ การศึกษา และธุรกิจด้านดิจิทัล โดยการปรับปรุงโครงข่ายเส้นทางคมนาคม ทั้งสายหลักสายรอง การพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะและการขนส่ง หลายรูปแบบเพื่อการเชื่อมโยงระหว่างเมืองและพื้นที่โดยรอบ รวมถึง การพัฒนาเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มี ประสิทธิภาพสูงเพื่อรองรับ ‘สังคมดิจิทัล’ และการพัฒนาระบบบริหาร จัดการสิ่งแวดล้อมเมืองอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อการพัฒนาเมือง อย่างยั่งยืน

เมืองขอนแก่นและเมืองนครราชสีมา

พัฒนาให้เป็นเมืองศูนย์กลางการค้า การลงทุน การบริการสุขภาพ และศูนย์กลางการศึกษา โดยพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เชื่อมโยงกับระบบโครงสร้างพื้นฐานหลักที่เชื่อมโยงระหว่างภาค ส่งเสริมระบบขนส่งสาธารณะในเมืองให้เชื่อมโยงระหว่างเมืองและ ระบบขนส่งอื่นๆ และรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ

เมืองภูเก็ตและเมืองหาดใหญ่

พัฒนาให้เป็นเมืองนำอยู่และเอื้อต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยการสนับสนุนให้มีการพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะ โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัย รวมทั้งการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่เพียงพอ ตลอดจนมีระบบบริหารจัดการขยะที่เหมาะสม

พื้นที่รอบสถานีขนส่งระบบรางในเมืองที่มีศักยภาพที่สำคัญ อาทิ เมืองอยุธยา เมืองนครสวรรค์ เมืองขอนแก่น และเมืองทุ่งสง และบริเวณเมืองชายแดนที่มีศักยภาพ รวมทั้งบริเวณใกล้พื้นที่เขต เศรษฐกิจพิเศษชายแดน อาทิ เมืองเบตง เมืองสะเดา เมืองพุน้ำร้อน เมืองอรัญประเทศ เมืองนครพนม เมืองหนองคาย เมืองเชียงของ โดยสนับสนุนให้มีการจัดทำโครงการนำร่องที่ใช้แนวทางการจัดรูปที่ดิน การผังเมืองควบคู่กับการพัฒนาเมืองแบบประหยัดพลังงาน

แผนงานและโครงการสำคัญ

โครงการพัฒนากลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

1. สำคัญ ยกระดับกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนาให้มีอัตลักษณ์ และความยั่งยืน รวมทั้งการพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และบริการการท่องเที่ยว โดยใช้อัตลักษณ์ และภูมิปัญญาล้านนาสู่สินค้าและบริการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

2. หน่วยงานดำเนินการหลัก กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และสำนักงาน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ภาคเหนือ) และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัด

3. กรอบระยะเวลาดำเนินการ พ.ศ. 2560-2564

โครงการยกระดับกิจกรรมและบริการด้านการท่องเที่ยวชายทะเลนานาชาติภาคกลาง

1. สำคัญ พื้นที่แหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรมการ ท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้เพียงพอและได้มาตรฐานในระดับนานาชาติ

2. หน่วยงานดำเนินการหลัก กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

3. กรอบระยะเวลาดำเนินการ พ.ศ. 2560-2564

กล่าวโดยสรุป แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564 ได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9-11 โดยการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ครั้งนี้ สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำบนพื้นฐานของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ นอกจากนั้นได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน”

2.2 แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564)

วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนา

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยมีการพัฒนาและเติบโตอย่างต่อเนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เพิ่มขึ้น การขยายตัวของรายได้จากการท่องเที่ยว ชีตความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวอยู่ในอันดับที่ดีขึ้น และแหล่งท่องเที่ยวของไทยได้รับความนิยมติดอันดับต้นๆของโลกอย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย ยังประสบปัญหาด้านความยั่งยืนของทรัพยากรท่องเที่ยว ปัญหาภาพลักษณ์ด้านความปลอดภัยความสะอาดถูกสุขอนามัย ของแหล่งท่องเที่ยว คุณภาพ มาตรฐานการให้บริการของธุรกิจท่องเที่ยว และการระงับตัวของนักท่องเที่ยว ดังนั้น การกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยในระยะต่อไป จึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐาน ของศักยภาพและโอกาสของประเทศไทยควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาพื้นฐานเพื่อรักษาขีดความสามารถในการแข่งขัน ของประเทศในตลาดโลก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนา รักษา และยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการท่องเที่ยวไทย ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ สู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

การจัดทำวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2579 เป็นการดำเนินการในช่วงเวลาแห่งการปฏิรูปประเทศไทย ให้ก้าวไปสู่การเป็นประเทศที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยประชาชน และทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วม ในการปฏิรูป เพื่อประสานประโยชน์และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข โดยมีวัตถุประสงค์หลักของการพัฒนา การท่องเที่ยว คือผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวต่อประเทศในองค์รวม ได้แก่ การเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้แก่ประเทศ และกระจายรายได้สู่ประชาชน การแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของอัตลักษณ์และวัฒนธรรมไทย และการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ในขณะเดียวกันการกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวควร

คำนึงถึงค่านิยมหลัก ของการท่องเที่ยวของประเทศ นั่นคือการปรับสมดุลการท่องเที่ยว การเชิดชูวิถีไทย และการเน้น “คน” เป็นศูนย์กลาง ของการพัฒนา โดยมีองค์ประกอบที่การท่องเที่ยวของไทย ควรแสดงและคงไว้ได้แก่แก่นุรักษ์มรดกวัฒนธรรมอันดีงาม ของประเทศไทยการให้ความสำคัญต่อความยั่งยืนของทรัพยากรท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวการกระจายรายได้และกระจาย ความเจริญสู่ภูมิภาคของประเทศดั่งนั้น เพื่อให้ประเทศมีแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม จึงได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2579 โดยมีรายละเอียดเป้าประสงค์ ตัวชี้วัด พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแนวทางการดำเนินงานในระยะ 5 ปีดังนี้

1. วิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2579

การวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มการท่องเที่ยวทั้งในระดับโลกและประเทศ รวมทั้งพิจารณาองค์ประกอบสำคัญ ในการกำหนดวิสัยทัศน์จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2579 ได้ดังนี้ “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยว คุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีดุลยภาพ บนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” โดยมีแนวคิดหลักในการพัฒนาตามองค์ประกอบ 5 ประการดังต่อไปนี้

1.1 ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลก ด้วยการยกระดับคุณภาพและเพิ่มความหลากหลาย ของสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับสากล มุ่งเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวโดยเน้น การเพิ่มค่าใช้จ่ายและวันพักต่อครั้งของการเดินทางของนักท่องเที่ยว และเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน ด้านการท่องเที่ยวของประเทศ

1.2 การเติบโตอย่างมีดุลยภาพ โดยส่งเสริมดุลยภาพการเติบโตของการท่องเที่ยว ระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยว อาทิ ระหว่างนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติระหว่างนักท่องเที่ยวตามถิ่นที่อยู่ และระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไป และนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะส่งเสริมดุลยภาพการเติบโตระหว่างพื้นที่ท่องเที่ยว โดยเน้นการกระจายการพัฒนา การท่องเที่ยวในเมืองท่องเที่ยวรองและพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมดุลยภาพ การเติบโตระหว่างช่วงเวลาและฤดูกาล โดยเน้นส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วงเดือนมิถุนายน – กันยายน รวมทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ที่ประเทศไทย มีศักยภาพหรือรูปแบบที่ควรพัฒนา

1.3 การเติบโตบนพื้นฐานความเป็นไทยโดยเน้นการพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวิถีไทย เสริมสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวและประชาชน ถึงอัตลักษณ์ความเป็นไทย และเสริมสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและการเป็นเจ้าของบ้านที่ดีสำหรับประชาชนทุกระดับ

1.4 การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วน โดยมุ่งพัฒนา การท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งเพิ่มรายได้และกระจายรายได้แก่ประเทศพัฒนาการ

ท่องเที่ยวให้เป็นกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ และสร้างโอกาสเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติพัฒนาการท่องเที่ยว ในภูมิภาคและเขตพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะพื้นที่เมืองรองและชนบท และสนับสนุนภาคเอกชนลงทุนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง

1.5 การพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการอนุรักษ์ และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่เสี่ยงต่อการเสื่อมโทรม การบริหารความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว และการปลูกฝัง จิตสำนึกความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความยั่งยืนของวัฒนธรรม โดยการเชิดชูและรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของไทย คุณค่าดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ระยะ 20 ปีจึงได้มีการวางแนวทางการพัฒนาในแต่ละช่วงเวลาออกเป็นระยะ 5 ปี โดยในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564) นี้เป็นการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะ 5 ปีแรก ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อวางรากฐานและแก้ไขปัญหาเร่งด่วนที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งด้านคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว บุคลากรการท่องเที่ยว และโครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งการสร้างความสมดุลของการพัฒนา ทั้งในมิติของพื้นที่ เวลา กิจกรรม รูปแบบ และกลุ่มนักท่องเที่ยว การเตรียมความพร้อมของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สู่การเติบโตในอนาคตบนพื้นฐานของการลงทุนพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ การทำงานอย่างบูรณาการระหว่าง ภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และระหว่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อให้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564) มีประสิทธิภาพที่จะเป็นแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยสู่วิสัยทัศน์ที่คาดหวัง ได้อย่างแท้จริง ดังนั้น จึงได้กำหนดเป้าประสงค์และตัวชี้วัดการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยในกรอบระยะเวลา 5 ปีข้างหน้า เพื่อวางรากฐานสู่การบรรลุวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย และขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรม ท่องเที่ยวไทยไปในทิศทาง ที่เหมาะสม ดังนี้

2. เป้าประสงค์

2.1 การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว

2.2 การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างสมดุล

2.3 การกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวสู่ทุกพื้นที่และทุกภาค

ส่วน

2.4 การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานอัตลักษณ์และวิถีไทย

3. ตัวชี้วัด

3.1 จำนวนแหล่งท่องเที่ยวและสถานประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่ได้รับเครื่องหมายรับรองมาตรฐาน การท่องเที่ยวไทย เพิ่มสูงขึ้นอย่างน้อยร้อยละ ๕ ต่อปี

- 3.2 อันดับขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว 17 ของประเทศไทย เป็น 1 ใน 30 อันดับแรก ของโลก หรือ 1 ใน 7 อันดับแรกของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
- 3.3 ความเชื่อมั่นในสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวของไทยที่มีคุณภาพได้ มาตรฐานไม่น้อยกว่าร้อยละ 90
- 3.4 รายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีอัตราการขยายตัวไม่ต่ำกว่าร้อยละ 10 ต่อ ปี
- 3.5 การเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวชาวไทย มีอัตราการ ขยายตัวไม่ต่ำกว่าร้อยละ 3 ต่อปี
- 3.6 สัดส่วนการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติในช่วงเดือนมิถุนายน – กันยายน ไม่ต่ำกว่า 1 ใน 3 ของการเดินทางตลอดทั้งปี
- 3.7 รายได้จากการท่องเที่ยวในจังหวัดรอง (จังหวัดที่มีจำนวนผู้เยี่ยมเยือนต่ำกว่า 1 ล้านคน) มีอัตรา การขยายตัวไม่ต่ำกว่าร้อยละ 12 ต่อปี
- 3.8 ดัชนีการรับรู้และเข้าใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทยของนักท่องเที่ยวต่างชาติและ นักท่องเที่ยวไทยเพิ่มสูงขึ้น อย่างต่อเนื่องทุกปี
- 3.9 อันดับขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว (TTCI) ของประเทศ ไทย ด้านความเด่นชัดของ วัฒนธรรมและนวัตกรรมจากการสืบค้นออนไลน์ด้านการท่องเที่ยว (Cultural & Entertainment Tourism Digital Demand) เป็น 1 ใน 10 อันดับแรกของโลก
- 3.10 ดัชนีด้านความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับการท่องเที่ยวของ ประเทศไทยใน 6 มิติที่สำคัญ 18 พัฒนาขึ้นอย่างน้อย 10 อันดับในแต่ละ มิติ

4. พันธกิจ

- 4.1 พัฒนาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวสินค้าและบริการในการท่องเที่ยวทุกรูปแบบ อย่างมีมาตรฐานและสมดุล อีกทั้งมีความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม และอัตลักษณ์วิถีไทย เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของอุตสาหกรรม ท่องเที่ยวไทยให้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
- 4.2 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกให้มีคุณภาพและมาตรฐาน ในระดับสากลสามารถรองรับ ปริมาณของนักท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างต่อเนื่องและความต้องการที่ เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทแวดล้อม รวมทั้งสภาวะ การแข่งขันในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
- 4.3 พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันใน ระดับภูมิภาคและระดับโลก สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารจัดการ การท่องเที่ยว ตลอดจนสร้างความเข้าใจและความภาคภูมิใจ ในความเป็นไทย จิตสำนึกท้องถิ่น

และการเป็นเจ้าของที่ดิน

4.4 สร้างสมดุลในนักท่องเที่ยวผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่ม การส่งเสริมวิถีไทยและการสร้างความมั่นใจ ของนักท่องเที่ยว เพื่อผลักดันประเทศไทยสู่ 'การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพตามเป้าหมายให้สามารถสร้างรายได้ และส่งเสริมการกระจายรายได้ให้แก่ประเทศอย่างยั่งยืน

4.5 ส่งเสริมการบูรณาการการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมและการบูรณาการของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ให้มีเอกภาพและมีประสิทธิภาพ สนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศในการพัฒนา ด้านการท่องเที่ยว

5. ยุทธศาสตร์การพัฒนา เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ และพันธกิจ ของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาออกเป็น ๕ ยุทธศาสตร์ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุล และยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรม ท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา การท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความสมดุลให้การท่องเที่ยวไทยผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่ม การส่งเสริมวิถีไทย และการสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การบูรณาการการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ

2.3 ยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2560 – 2564)

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬานำยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) มาใช้ได้แก่ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์ ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ที่ 6 ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและ พัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำ ในสังคม ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเติบโตที่เป็นมิตร กับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ 6 การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบ และธรรมาภิบาลในสังคมไทย

ยุทธศาสตร์ที่ 7 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และระบบโลจิสติกส์ยุทธศาสตร์ที่ 8 การพัฒนาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีวิจัย และนวัตกรรม ยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาภาคเมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ และยุทธศาสตร์ที่ 10 ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564) และ แผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2560 – 2564) มาใช้ประกอบการจัดทำยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

นอกจากนี้ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ทั้งด้านการท่องเที่ยวและกีฬาที่ได้รับมาจากภาคส่วนต่างๆ ทั้ง บุคลากรภาครัฐที่มีความเชี่ยวชาญทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ ภาคเอกชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว และกีฬา รวมถึงผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวและกีฬา มาใช้กำหนดยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและกำหนดจุดยืนทางยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวและกีฬาที่มีประสิทธิภาพ

ในกระบวนการจัดทำยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2560 – 2564) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาจำเป็นต้องศึกษาและวิเคราะห์รายละเอียดต่างๆ ข้างต้นอย่างถี่ถ้วนเพื่อให้เป็นยุทธศาสตร์ที่สามารถรองรับการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของการท่องเที่ยวและกีฬาของประเทศไทยได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับ ความเป็นไปในตลาดการท่องเที่ยวและกีฬาระดับสากลและระดับประเทศสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล และมีความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์และแนวทางอื่นๆ ที่ได้กำหนดไว้เพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและเกิดการประสานงานเป็นความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้านบุคลากร สิ่งอำนวยความสะดวก และงบประมาณ ทำให้เกิดเป็นประโยชน์สูงสุด ในการสนับสนุนการท่องเที่ยวและกีฬาของประเทศไทยอย่างแท้จริง และพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนสามารถแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพในระดับสากลต่อไป

1. วิสัยทัศน์ (Vision)

“มุ่งพัฒนาและบูรณาการด้านการท่องเที่ยวและการกีฬา สร้างเสริมความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจและสังคม ของประเทศ”

2. พันธกิจ (Mission)

1. จัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและกีฬาที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของประเทศ
2. กำหนดแนวทางในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของทุกภาคส่วนอย่างมีประสิทธิภาพ และนำ นโยบายและยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติจริงอย่างได้ผล
3. พัฒนาปัจจัยสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวและกีฬาที่จำเป็น ทั้งในด้านบุคลากร โครงสร้างพื้นฐาน และปัจจัย สนับสนุนอื่นๆ ที่จำเป็นอย่างครบถ้วนและได้มาตรฐาน

4. พัฒนาระบบเทคโนโลยีและสารสนเทศเพื่อการบริหารและเพื่อให้บริการ ตลอดจนองค์ความรู้และนวัตกรรม ต่างๆ ที่สามารถเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและกีฬา

5. สร้างให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานในอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและกีฬาในแบบบูรณาการร่วมกันกับทุกภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้อง

3. เป้าหมาย (Goal) ของการดำเนินงานตามประเด็นยุทธศาสตร์

เป้าหมายของยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2560 – 2564) เป็นเป้าหมายที่เน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวและกีฬาในมิติที่สำคัญต่างๆ โดยเป้าหมาย (Goal) ของการดำเนินงานตามประเด็นยุทธศาสตร์คือ “การพัฒนาและบูรณาการตามมิติราชการ (Function Base) มิติยุทธศาสตร์ (Agenda Base) และมิติพื้นที่ (Area Base)” โดยสามารถแยกออกเป็น เป้าหมายย่อยที่สอดคล้องตามพันธกิจข้างต้น และเป็นรากฐานของการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issues) ของยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2560 – 2564) ดังนี้

1. นโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและกีฬาประสบความสำเร็จในการพัฒนาแหล่งสินค้า บริการ และการอำนวยความสะดวกในตลาดการท่องเที่ยวและกีฬาอย่างมีความสมดุลและยั่งยืน และสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนา ของประเทศในภาพรวม

2. การจัดสรรทรัพยากรเพื่อการดำเนินงานของทุกภาคส่วนนั้นเป็นไปอย่างสมดุล และเพียงพอ การกระจาย การพัฒนานั้นเป็นไปอย่างทั่วถึงในระดับพื้นที่ทำให้ชุมชนมีความสามารถในการแข่งขันและได้รับโอกาสจากตลาดการท่องเที่ยว และกีฬาอย่างทั่วถึง

3. บุคลากรและภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนในตลาดการท่องเที่ยวและกีฬามีคุณภาพและสามารถแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนได้รับปัจจัยสนับสนุนและมาตรฐานต่างๆ ที่จำเป็นในการส่งเสริมให้อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและกีฬาของประเทศประสบความสำเร็จในระดับสากล

4. อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและกีฬาเป็นอุตสาหกรรมที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้ผ่านการพัฒนาระบบเทคโนโลยีและสารสนเทศเพื่อการบริหารและให้บริการ ตลอดจนการพัฒนาองค์ความรู้และสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ อย่างเป็นระบบ

5. การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีการบูรณาการร่วมกันกับทุกระดับและทุกภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้องและทุกฝ่ายสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและกีฬาได้ อย่างแท้จริง

4. ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issues)

จากเป้าหมายข้างต้น สามารถจำแนกเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ ๖ ประเด็นยุทธศาสตร์ซึ่งถ่ายทอดมาจากแผนพัฒนา การท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564) และแผนพัฒนา การกีฬาแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2560 – 2564) โดยแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์มีตัวชี้วัด และ มาตรการและแนวทางปฏิบัติดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาแหล่ง สินค้า บริการ การอำนวยความสะดวกและการ สร้างความสมดุลให้กับ การท่องเที่ยวไทยผ่านการตลาด

ตัวชี้วัด

1. ร้อยละความสำเร็จของแผนการดำเนินงาน ด้านการพัฒนาแหล่ง สินค้า และบริการด้านการท่องเที่ยว
  2. ร้อยละความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป้าหมายต่อความปลอดภัยคุณภาพและ มาตรฐานในแหล่งสินค้า และบริการด้านการท่องเที่ยว
  3. อัตราการเติบโตของรายได้จากการท่องเที่ยวรวม
- มาตรการและแนวทางปฏิบัติ
1. พัฒนาแหล่ง สินค้า และบริการด้านการท่องเที่ยวบนฐานของความสมดุลและ ยั่งยืน โดยการเน้นการยกระดับ มาตรฐานของแหล่ง สินค้าและบริการของการท่องเที่ยวของประเทศ ไทยที่มีศักยภาพ พร้อมกับการกระจาย ความเจริญเติบโตไปยังสถานที่ท่องเที่ยวที่มีศักยภาพแหล่ง รองเพื่อเป็นการรักษาสมดุลเชิงพื้นที่พร้อมทั้งสร้างความ ยั่งยืนของแหล่ง สินค้าและบริการด้านการ ท่องเที่ยวที่อาศัยทรัพยากรด้วยการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ให้มีศักยภาพเพื่อรองรับการ ท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล
  2. ส่งเสริมและพัฒนาด้านการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว โดยการนำระบบเทคโนโลยี สารสนเทศมาใช้เพื่อรองรับการสนับสนุนภาคการท ่องเที่ยว เพิ่มความ ปลอดภัยและมั่นใจในการเดินทาง มาท่องเที่ยวในประเทศไทยแก่นักท่องเที่ยวด้วยการปรับปรุง พัฒนา ยกระดับมาตรการ วิธีการ การดำเนินการ ด้านความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
  3. ส่งเสริมการกระจายการเดินทางท่องเที่ยวเชิงพื้นที่เวลาและกลุ่มตลาด โดยการใช้ ภาพลักษณ์และเอกลักษณ์ ความเป็นไทยประสานกับการตลาดในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อ กระจายการท่องเที่ยวในมิติเชิงพื้นที่ เวลาใน กลุ่มตลาดการเสริมสร้างภาพลักษณ์ท่องเที่ยวไทยสู่การ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ การสร้างประสบการณ์การ ท่องเที่ยวที่แตกต่างด้วยเอกลักษณ์วิถีไทย การเพิ่มการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวกลุ่มคุณภาพทั้งชาวไทยและต่างชาติ การกระจายการเดินทาง ท่องเที่ยวเชิงพื้นที่และเวลาท่องเที่ยว การกระตุ้นการเดินทางของนักท่องเที่ยวกลุ่ม กระแสหลัก การ สร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าทางการท่องเที่ยวและเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันทางการตลาด

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนใน
อุตสาหกรรมท่องเที่ยว

ตัวชี้วัด

ระดับความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและภาคี เครือข่ายด้านการ
ท่องเที่ยวตามแผนที่กำหนดมาตรการและแนวทางปฏิบัติ

1. พัฒนาศักยภาพชุมชน ผู้ประกอบการและบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มี
ขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยการเพิ่มศักยภาพ พัฒนา ทักษะและเสริมสร้างองค์ความรู้แก่
ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ผู้ประกอบการตลอดจนบุคลากร ด้านการท่องเที่ยวต่างๆเพื่อนำไปสู่การสร้างรายได้
จากการท่องเที่ยวโดยศักยภาพนี้ยังหมายความรวมถึงการเป็น เจ้าภาพที่ดีการมีสมรรถนะตาม
มาตรฐานบุคลากรด้านการท่องเที่ยวระดับภูมิภาคและระดับสากลการสร้างระบบ การเรียนรู้และ
พัฒนาบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาศักยภาพภาคี
เครือข่ายและเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนและท้องถิ่น และการสร้างภาพลักษณ์และความภาคภูมิใจ
ในอาชีพ ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอันจะนำไปสู่ขีดความสามารถในการแข่งขันของตลาดการ
ท่องเที่ยวของประเทศ ที่ดีขึ้นได้

ยุทธศาสตร์ที่ 6 การบูรณาการการบริหาร การจัดการการท่องเที่ยวและกีฬาทุกระดับ
ให้มีประสิทธิภาพ

ตัวชี้วัด

1. ร้อยละความสำเร็จของโครงการตามแผนยุทธศาสตร์ของ กลุ่มจังหวัดและ
จังหวัดด้านการท่องเที่ยว

2. ร้อยละความสำเร็จของโครงการตามแผนยุทธศาสตร์ของ กลุ่มจังหวัดและ
จังหวัดด้านการกีฬาและนันทนาการ

มาตรการและแนวทางปฏิบัติ

1. ส่งเสริม พัฒนา ปรับปรุง ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารการ
จัดการท่องเที่ยวทั้งระบบ โดยการ กำหนดมาตรการและแผนงานที่มีส่วนผลักดันและขับเคลื่อนการ
ดำเนินงานและประเมินผลการพัฒนาตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติภายใต้คณะกรรมการ
ท่องเที่ยวชาติการแก้ไขข้อบกพร่องและเพิ่มประสิทธิภาพ ด้านการจัดการท่องเที่ยวติดตาม ประเมิน
และปรับปรุงผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องตลอดจนการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไขกฎระเบียบที่
เกี่ยวข้องกับกรท่องเที่ยว และการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติทุกระยะ 5 ปีด้วย

2. ส่งเสริม พัฒนา ปรับปรุง ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารการ
จัดการกีฬาทั้งระบบ โดยการกำหนด มาตรการและแผนงานที่มีส่วนผลักดันและขับเคลื่อนการ
ดำเนินงานและประเมินผลการพัฒนาตามแผนพัฒนา การกีฬาแห่งชาติภายใต้คณะกรรมการกีฬาชาติ

การพัฒนากระบวนข้อมูลกลางด้านการออกกำลังกายและ การกีฬา อาทิแผนงานพัฒนาฐานข้อมูล ด้านการออกกำลังกาย กีฬา นันทนาการ และวิทยาศาสตร์การกีฬา การพัฒนาการจดแจ้งและระบบ ทะเบียนนักกีฬา บุคลากรทางกีฬาเพื่อความเป็นเลิศ ตลอดจนการจัดทำ แผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ทุกระยะ 5 ปีและการส่งเสริมและพัฒนาการออกกำลังกายและการเล่นกีฬาในระดับ ท้องถิ่นให้ แพร่หลายและทั่วถึง

มาตรการและแนวทางปฏิบัติของประเด็นยุทธศาสตร์ในยุทธศาสตร์กระทรวงการ ท่องเที่ยวและกีฬา ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2560 – 2564)

มาตรการและแนวทางปฏิบัติของยุทธศาสตร์ที่ 1

1. พัฒนาแหล่ง สินค้า และบริการด้านการท่องเที่ยวบนฐานของความสมดุลและ
ยั่งยืน
2. ส่งเสริมและพัฒนาด้านการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยแก่
นักท่องเที่ยว

3. ส่งเสริมการกระจายการเดินทางท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ เวลา และกลุ่มตลาด

มาตรการและแนวทางปฏิบัติของยุทธศาสตร์ที่ 2

พัฒนาศักยภาพ ชุมชน ผู้ประกอบการและบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีขีด
ความสามารถในการแข่งขัน

มาตรการและแนวทางปฏิบัติของยุทธศาสตร์ที่ 3

สนับสนุน ส่งเสริมการออกกำลังกาย การเล่นกีฬาพื้นฐานและกีฬามวลชน

มาตรการและแนวทางปฏิบัติของยุทธศาสตร์ที่ 4

1. การพัฒนากีฬาเพื่อความเป็นเลิศทุกมิติอย่างเป็นระบบ
2. พัฒนากีฬาเพื่อสู่ความสำเร็จในระดับอาชีพอย่างเป็นระบบครบวงจร
3. พัฒนาการศึกษาให้มีมาตรฐาน

มาตรการและแนวทางปฏิบัติของยุทธศาสตร์ที่ 5

1. พัฒนา ส่งเสริม สนับสนุนการเติบโตของอุตสาหกรรมกีฬาและการกีฬา
เพื่อการท่องเที่ยวและนันทนาการ

2. รวบรวม จัดการ พัฒนาองค์ความรู้นวัตกรรมทางการกีฬาอย่างเป็นระบบ

มาตรการและแนวทางปฏิบัติของยุทธศาสตร์ที่ 6

1. ส่งเสริม พัฒนา ปรับปรุง ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารการ
จัดการท่องเที่ยวทั้งระบบ

2. ส่งเสริม พัฒนา ปรับปรุง ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารการ
จัดการกีฬาทั้งระบบ

5. แผนปฏิบัติการ กลไกในการขับเคลื่อนและแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ/การติดตามและประเมินผล

ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) นั้น ทุกส่วนราชการ ที่มีความเกี่ยวข้องจะต้องมีการทบทวนบทบาทและหน้าที่ของตนเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตลอดจนประสานงานระหว่างกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินการต่างๆ จะต้องยึดหลักการมาภิบาลให้มีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้เพื่อให้สอดคล้อง กับการยกระดับให้ส่วนราชการภายใต้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาให้มีลักษณะอันพึงประสงค์ตามโมเดลไทยแลนด์ ๔.๐ โดยจะต้องยึดความเป็นส่วนราชการ ๔.๐ ซึ่งมีความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน เน้นการให้บริการประชาชนและการดำเนินการ โดยให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วม มีการส่งเสริมหรือพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและกีฬาอย่างมีองค์ความรู้และอาศัย นวัตกรรม มีการปรับปรุงข้อมูลด้านต่างๆ เกี่ยวกับเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬาให้ทันสมัยและเท่าทันต่อสถานการณ์ และแนวโน้มต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนการติดตามและประเมินผลให้เห็นความก้าวหน้าของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ อย่างเป็นระบบ เพื่อที่จะทำให้ทราบถึงความคืบหน้า ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะทำให้แก้ไขหรือเพิ่มเติมแนวทาง ปฏิบัติได้อย่างทันท่วงที

แนวทางในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติและการติดตามประเมินผลมีดังต่อไปนี้

1. การเพิ่มความเข้มแข็งให้กับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยการจัดการของเขตพัฒนาการท่องเที่ยวในการ ดำเนินการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ในแต่ละประเด็นควรเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด และตัดสินใจเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความพึงพอใจต่อทุกฝ่ายเครือข่ายเหล่านี้ได้แก่ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น รวมถึงสถาบันด้านการศึกษาหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและกีฬาทั้งในเชิงภารกิจ และพื้นที่ หลักการมีส่วนร่วมดังกล่าวนี้จะต้องควบคู่ไปกับการดำเนินการกิจอย่างอาศัยองค์ความรู้เพื่อพัฒนาและส่งเสริม การท่องเที่ยวและกีฬาไปในทิศทางที่เหมาะสมและให้เกิดความยั่งยืนอีกด้วย การดำเนินการของภาครัฐควรจะใช้เครือข่ายหรือหน่วยงานที่มีอยู่เป็นกลไกในการดำเนินการให้เกิดการมีส่วนร่วม ข้างต้น เช่น กลไกเขตพัฒนาการท่องเที่ยว 8 เขต สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหรืออำเภอ เป็นต้น เพื่อให้การปฏิบัติ การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นั้นมีความเชื่อมโยงกับมิติเชิงภารกิจ มิติเชิงพื้นที่หรือบริบทและลักษณะของการดำเนินการ ในแต่ละพื้นที่ที่ใช้กลไกเหล่านี้จะทำให้เกิดเครือข่ายภาคประชาชนที่เข้มแข็งและพร้อมที่จะร่วมการขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การสร้างองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวและกีฬา ในการดำเนินการขับเคลื่อนประเด็นยุทธศาสตร์ในแต่ละประเด็นให้เกิดประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทต่างๆ จำเป็นที่จะต้องอาศัยองค์ความรู้ในการพัฒนา องค์ความรู้เหล่านี้มีในหลากหลายประเด็นเช่น องค์ความรู้

ด้านการบริหาร จัดการองค์ความรู้ด้านการตลาดและเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬาองค์ความรู้ในการจัดสรรทรัพยากรต่างๆรวมถึงการพัฒนา บุคลากรด้านการท่องเที่ยวและกีฬา องค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์การกีฬา เป็นต้น องค์ความรู้ต่างๆ เหล่านี้จะเป็นส่วนช่วย ในการสนับสนุนให้การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อสถานการณ์ต่างๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอได้อย่างเหมาะสมและทันท่วงทีนอกจากนี้องค์ความรู้เหล่านี้ควรที่จะมีการแบ่งปันและให้เข้าถึงได้ง่าย ต่อภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพราะจะส่งเสริมให้การดำเนินการในแต่ละพื้นที่เป็นไปอย่างอาศัยองค์ความรู้และสามารถ สร้างนวัตกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนต่อไปได้อีกด้วย

3. ระบบการติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ประเด็นสำคัญที่สุดประการหนึ่งในการดำเนินการใดๆ ก็ตามคือการพิจารณาว่าการดำเนินการนั้นบรรลุเป้าหมาย หรือไม่ การติดตามประเมินผลจึงเป็นส่วนที่จะชี้ให้เห็นว่าการดำเนินการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นั้นประสบผลสำเร็จหรือไม่เพียงใด ระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องเป็นไปอย่างไร้ประนีประนอมและสามารถแสดงให้เห็นดัชนีชี้วัดผลสำเร็จได้อย่างชัดเจนทั้งในภาพรวมและในระดับย่อย การดำเนินการติดตามประเมินผลควรจะมีผู้รับผิดชอบโดยเฉพาะโดยควร ที่จะมอบหมายคณะทำงานหรือคณะบุคคลที่มีอยู่แล้วหรือแต่งตั้งคณะทำงานหรือคณะกรรมการขึ้นมาใหม่เพื่อทำหน้าที่ติดตาม ประเมินผลโดยประกอบด้วยบุคลากรจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องภายในกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้แก่ สำนักงาน ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการท่องเที่ยว กรมพลศึกษา สถาบันการพลศึกษา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การกีฬาแห่งประเทศไทย และกองบังคับการตำรวจท่องเที่ยว

ระบบการติดตามประเมินผลควรจะออกแบบให้ครอบคลุมโครงการต่างๆ และติดตามผลเป็นประจำทุกเดือนหรือ ตามความเหมาะสมในการเร่งรัดงาน โดยในการติดตามผลนั้นจะต้องพิจารณาว่าการปฏิบัติงานนั้นได้ทำอยู่ภายในกำหนด ระยะเวลาที่กำหนดไว้หรือไม่ โครงการได้รับทรัพยากรในการสนับสนุนเพียงพอหรือไม่ และผลการดำเนินโครงการนั้นเป็นไป ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงใด หากในการติดตามผลดังกล่าวพบอุปสรรคหรือปัญหาใดๆ ที่อาจจะทำให้การดำเนิน โครงการไม่ประสบผลสำเร็จหรือไม่เป็นไปตามเป้าหมายหรือมีความล่าช้าก็ควรมีการประสานงานหรือให้ความช่วยเหลือ อย่างทันท่วงทีเพื่อให้ผลการดำเนินงานเข้าใกล้เป้าหมายที่ตั้งไว้มากที่สุด นอกจากนี้การติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง จะทำให้เกิดการปรับปรุงแผนประจำปี เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายและสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวและกีฬาที่เปลี่ยนแปลง ไปได้อีกด้วย

กล่าวโดยสรุปแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2600 – 2564) คือ มุ่งสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม (Preferred Destination) อย่างยั่งยืน ด้วยการเพิ่มรายได้ทางการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องสมดุลและทั่วถึงผ่านการนำเสนอคุณค่าของการท่องเที่ยวประเทศไทยที่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่ทรงคุณค่า (Value for Experience) และเปิดมุมมองใหม่ให้กับชีวิตจากการสัมผัสเสน่ห์วิถีไทยเฉพาะถิ่น (Unique Local Thai Experience) ภายใต้การดำเนินงาน

บนฐานข้อมูลอย่างมีนวัตกรรม รับฟังความต้องการของลูกค้าและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อมและสร้างความเข้มแข็งจากภายในให้ท้องถิ่น กำหนดเป้าหมายรายได้จากการท่องเที่ยวของคนไทยทั้งประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 โดยภูมิภาคภาคกลางซึ่งเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของประเทศจะสร้างรายได้ถึงร้อยละ 47 ของประเทศ รองลงมาคือภูมิภาคภาคใต้ ภาคเหนือ ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามลำดับ สร้างความเข้มแข็งจากภายใน (Strengthen from within) ให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่จะทำให้คนไทยรักและภาคภูมิใจในประเทศไทย สร้างความต้อการมีส่วนร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อมและรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทย โดย ททท. จะเปลี่ยนมุมมองให้เห็นว่าการเที่ยวเมืองไทยนั้นแตกต่างที่เคยด้วยการเที่ยวแบบลึกลับซึ่งและเข้าถึงผ่านการมีส่วนร่วมกับคนท้องถิ่นหรือ Local Hero ผู้อนุรักษ์วิถีชีวิต วัฒนธรรม สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ถ่ายทอดเรื่องราวสร้างแรงบันดาลใจ และทำให้คนไทยได้รับมุมมองใหม่จากการเดินทางท่องเที่ยวผ่านแคมเปญสื่อสารการตลาด “Amazing ไทยแท้” ซึ่งเรื่องราวประสบการณ์การท่องเที่ยวในแต่ละภูมิภาคที่จะนำเสนอเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าทางการท่องเที่ยวนั้นประกอบไปด้วยเรื่องราวศิลปวัฒนธรรมที่บอกเล่าวิถีชาวเหนือ (More Authentic) เรื่องราวอาหารที่ถ่ายทอดวิถีคนอีสาน (More Gastronomy) เรื่องราวมรดกแห่งสยามในภาคกลางทั้งศิลปกรรมชั้นสูง การหลอมรวมวัฒนธรรมนานาชาติและวิถีชาวน้ำ (More Legacy) เรื่องราวกิจกรรมแสนสนุกที่จะเติมสีสันให้ชีวิตในภาคตะวันออก (More Fun) และเรื่องราวนวัตกรรมและความสร้างสรรค์ที่มีรากฐานมาจากวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาคใต้ (More Inspired) ภายใต้การดำเนินงาน 3 ทิศทางหลัก ประกอบด้วย กระตุ้นการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวชาวไทย ส่งเสริมการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวสู่พื้นที่รอง ผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างใส่ใจสิ่งแวดล้อม

2.4 แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสุรินทร์ (พ.ศ. 2600 – 2564)

วิสัยทัศน์ (Vision)

“เกษตรอินทรีย์เป็นเลิศ เปิดประตูสู่สากล”

พันธกิจ (Mission)

1. เพิ่มผลผลิตเกษตรอินทรีย์ให้มีมาตรฐานและตลาดรองรับ
2. พัฒนาโครงสร้างการผลิต เพิ่มผลิตภาพของสินค้าและบริการบนฐานความรู้
3. รักษาทรัพยากรธรรมชาติ สร้างสภาพแวดล้อมที่ดี คนมีจิตสำนึก และบูรณาการ

ร่วมกัน

4. พัฒนาคนให้มีคุณธรรม คุณภาพ ความรู้ เกิดภูมิคุ้มกันทางกายและจิต

เป็นสังคมที่น่าอยู่

5. บูรณาการงานชายแดนทุกภาคส่วนให้มีความเข้มแข็งและส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน

ประเด็นยุทธศาสตร์ของจังหวัด (Strategic Issues)

1. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์
2. ยุทธศาสตร์ด้านการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ
3. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
4. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
5. ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงชายแดน

เป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์ (Goals)

1. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์
เพิ่มพื้นที่ด้านเกษตรกรรมที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์และเพิ่มศักยภาพเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรด้านเกษตรอินทรีย์ เพื่อเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญของประเทศและมีตลาดรองรับภายใต้การบริหารจัดการที่ดี
2. ยุทธศาสตร์ด้านการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ
เพิ่มรายได้โดยการเพิ่มผลผลิตสินค้าบนฐานความรู้ และความเป็นธรรมและเพิ่มรายได้โดยการเพิ่มผลผลิตภาพการบริการ
3. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศที่สมดุล สภาพแวดล้อมที่ดีและเหมาะสม
4. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
ประชาชนมีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ มีสุขภาพกายและจิตดีและการพัฒนาสังคมอยู่ดีมีสุขภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและตามแนวพระราชดำริ
5. ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงชายแดน
หมู่บ้านและชุมชนชายแดนมีความเข้มแข็งอยู่ดีมีสุขและมีการรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยและมีการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน

กลยุทธ์ (Strategies)

1. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์
  - 1.1 พื้นที่เกษตรอินทรีย์และกลุ่มเกษตรกรมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น
  - 1.2 การเพิ่มขีดความสามารถการผลิตด้านเกษตรกรรมให้ได้มาตรฐาน
  - 1.3 การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันเกษตรกรและผู้ประกอบการ
  - 1.4 การส่งเสริมและเพิ่มศักยภาพการแข่งขันการตลาดทั้งในและต่างประเทศ
  - 1.5 การบริหารจัดการพัฒนาเกษตรอินทรีย์และการตรวจสอบย้อนกลับ

- 1.6 การพัฒนาแหล่งน้ำและบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ
- 1.7 ผู้ผลิตและผู้บริโภคมีสุขภาพและคุณภาพชีวิตดีขึ้น
2. ยุทธศาสตร์ด้านการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ
  - 2.1 การพัฒนาการจัดการข้าง
  - 2.2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เชิงนิเวศน์และเกษตร ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน
  - 2.3 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบ Logistics ด้วยการบูรณาการ
  - 2.4 การส่งเสริมการผลิตสินค้าผ้าไหมและสินค้าชุมชนและท้องถิ่นให้มีคุณภาพ และมาตรฐาน ตรงกับความต้องการของตลาดด้วยกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้
  - 2.5 การพัฒนาสินค้าเกษตรที่มีศักยภาพให้ได้มาตรฐาน สอดคล้องกับความต้องการของตลาดภายใต้ความร่วมมือทุกภาคส่วน
  - 2.6 การส่งเสริมธุรกิจการค้า การลงทุนและบริการ ภายใต้ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และท้องถิ่น
  - 2.7 การส่งเสริมการตลาด สินค้าและบริการ ที่มีศักยภาพทั้งในและต่างประเทศ
3. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
  - 3.1 ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาแหล่งน้ำ และการบริหารจัดการ
  - 3.2 ส่งเสริม พัฒนา ปรับปรุง บำรุงทรัพยากรดิน
  - 3.3 ส่งเสริม สนับสนุน เพิ่มพื้นที่สีเขียว
  - 3.4 การเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี
  - 3.5 ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
  - 3.6 ส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนอย่างยั่งยืน
4. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
  - 4.1 การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการเรียนรู้เรื่องเมืองสุรินทร์
  - 4.2 การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและเสริมสร้าง อนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม
  - 4.3 การเสริมสร้างสุขภาพแบบองค์รวม
  - 4.4 การเสริมสร้างความมั่นคงของชีวิตและสังคมภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและตามแนวพระราชดำริ
  - 4.5 การส่งเสริมกีฬาและนันทนาการ
  - 4.6 การเสริมสร้างโอกาสให้ประชาชนมีงานทำ มีรายได้และได้รับการพิทักษ์

คุ้มครองสิทธิ

4.7 การมีส่วนร่วมทางการเมือง การปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

4.8 การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

4.9 การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรภาคประชาสังคม

4.10 การเสริมสร้างพัฒนาองค์กรภาครัฐ

5. ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงชายแดน

5.1 การพัฒนาศักยภาพคน ชุมชน เครือข่ายทุกภาคส่วน บริเวณพื้นที่ชายแดนให้มีความเข้มแข็ง

5.2 การจัดระบบรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยพื้นที่ชายแดน

5.3 การพัฒนาความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างจังหวัดสุรินทร์

กับประเทศเพื่อนบ้าน

แผนงาน (Plan)

1. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์

1.1 กลยุทธ์ : พื้นที่เกษตรอินทรีย์และกลุ่มเกษตรกรมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น เพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

1.1.1 แผนงานพัฒนาเกษตรกรให้มีความพร้อมในการผลิตสินค้าเกษตร

อินทรีย์และการตรวจสอบย้อนกลับ

1.1.2 แผนงานพัฒนาการตรวจสอบและรับรองมาตรฐานเกษตร

1.1.3 แผนงานพัฒนาเกษตรกรให้มีความพร้อมในการผลิตสินค้าเกษตร

1.1.4 แผนงานพัฒนาเกษตรกรให้มีความพร้อมในการผลิตสินค้าเกษตร

1.1.5 แผนงานพัฒนาเกษตรกรให้มีความพร้อมในการผลิตสินค้าเกษตร

เหมาะสมในการผลิตเกษตรอินทรีย์

1.1.6 แผนงานพัฒนาเกษตรกรให้มีความพร้อมในการผลิตสินค้าเกษตร

1.1.7 แผนงานพัฒนาเกษตรกรให้มีความพร้อมในการผลิตสินค้าเกษตร

1.2 กลยุทธ์ : การเพิ่มขีดความสามารถการผลิตด้านเกษตรกรรมให้ได้มาตรฐาน

1.2.1 แผนงานการปรับปรุงบำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ

1.2.2 แผนงานการพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยการผลิตเกษตรอินทรีย์

1.2.3 แผนงานการพัฒนางานความรู้ ส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยีที่

เหมาะสมในการผลิตเกษตรอินทรีย์

1.2.4 แผนงานการพัฒนากระบวนการผลิตเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืน

1.2.5 แผนงานความร่วมมือกับองค์กรและสถาบันทางวิชาการ

1.3 กลยุทธ์ : เสริมสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันเกษตรกรและผู้ประกอบการ

1.3.1 แผนงานการจัดตั้งและเพิ่มความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกร สถาบัน

เกษตรกรและผู้ประกอบการ

1.3.2 แผนงานการพัฒนากระบวนการเชื่อมโยงข้อมูลสถาบันเกษตรกร

1.4 กลยุทธ์ : การส่งเสริมและเพิ่มศักยภาพการแข่งขันการตลาดทั้งในและ

ต่างประเทศ

- 1.4.1 แผนงานการส่งเสริมการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ทุกระดับ
- 1.4.2 แผนงานการส่งเสริมการแปรรูปและพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์
- 1.4.3 แผนงานการส่งเสริมการใช้ตราสินค้าและการพัฒนาบรรจุภัณฑ์

เกษตรอินทรีย์

1.5 กลยุทธ์ : การบริหารจัดการพัฒนาเกษตรอินทรีย์และการตรวจสอบ

ย้อนกลับ

- 1.5.1 แผนงานการวิจัยและพัฒนาเกษตรอินทรีย์และการตรวจสอบย้อนกลับ
- 1.5.2 แผนงานการพัฒนากระบวนการข้อมูลเกษตรอินทรีย์และการตรวจสอบ

ย้อนกลับ

- 1.5.3 แผนงานการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานเกษตรอินทรีย์
- 1.5.4 แผนงานการส่งเสริมสนับสนุนเงินทุนและปัจจัยการผลิต
- 1.5.5 แผนงานการเพิ่มขีดความสามารถและสมรรถนะของบุคลากร

1.6 กลยุทธ์ : การพัฒนาแหล่งน้ำและบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ

- 1.6.1 แผนงานการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในไร่นาเกษตรอินทรีย์
- 1.6.2 แผนงานการพัฒนาปรับปรุงแหล่งน้ำในพื้นที่เกษตรอินทรีย์
- 1.6.3 แผนงานการพัฒนาระบบส่งน้ำ กระจายน้ำ และบริหารจัดการกลุ่ม

ผู้ใช้น้ำในไร่นา

1.7 กลยุทธ์ : ผู้ผลิตและผู้บริโภคมีสุขภาพและคุณภาพชีวิตดีขึ้น

- 1.7.1 แผนงานการตรวจสอบสารตกค้างในผลผลิตเกษตรอินทรีย์
- 1.7.2 แผนงานเสริมสร้างความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์แก่ผู้บริโภคและ

ผู้เกี่ยวข้อง

2. ยุทธศาสตร์ด้านการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ

2.1 กลยุทธ์ : การพัฒนาการจัดการข้าง

- 2.2.1 แผนงานการบริหารและพัฒนากิจการข้าง
- 2.2.2 แผนงานส่งเสริมข้างสุรินทร์ เพื่อการท่องเที่ยวระดับสากล

2.2 กลยุทธ์ : การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เิงนิเวศน์

และเกษตร ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน

2.2.1 แผนงานการฟื้นฟู พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิม และส่งเสริมแหล่ง

ท่องเที่ยวใหม่ที่มีศักยภาพให้ได้มาตรฐานและยั่งยืน

2.2.2 แผนงานการส่งเสริมการตลาดและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทั้งในและ

ต่างประเทศ

2.2.3 แผนงานการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ/บุคลากรทุกภาคส่วน/เครือข่ายชุมชนทางด้านการท่องเที่ยว

2.2.4 แผนงานการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

2.2.5 แผนงานจัดการช้างและพัฒนาหมู่บ้านช้างสุรินทร์เพื่อการท่องเที่ยว

2.3 กลยุทธ์ : การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบ Logistics ด้วยการบูรณาการ

2.3.1 แผนงานพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

2.3.2 แผนงานพัฒนาและเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว

2.3.3 แผนงานพัฒนาการบริหารจัดการ Logistic เพื่อส่งเสริมการค้าและการลงทุน

2.4 กลยุทธ์ : การส่งเสริมการผลิตสินค้าผ้าไหมและสินค้าชุมชนและท้องถิ่นให้มีคุณภาพและมาตรฐาน ตรงกับความต้องการของตลาดด้วยกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้

2.4.1 แผนงานการเพิ่มศักยภาพการผลิตสินค้าผ้าไหมและสินค้าชุมชนและท้องถิ่น ให้มีคุณภาพและมาตรฐานด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม

2.4.2 แผนงานเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสินค้าด้วยกระบวนการของเครือข่ายองค์ความรู้

2.5 กลยุทธ์ : การพัฒนาสินค้าเกษตรที่มีศักยภาพให้ได้มาตรฐาน สอดคล้องกับความต้องการของตลาดภายใต้ความร่วมมือทุกภาคส่วน

2.5.1 แผนงานการเพิ่มศักยภาพการผลิตสินค้าเกษตรที่มีศักยภาพ ให้ได้คุณภาพและมาตรฐาน

2.5.2 แผนงานการพัฒนาเพิ่มขีดความสามารถและสมรรถนะองค์กร/บุคลากรทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

2.6 กลยุทธ์ : การส่งเสริมธุรกิจการค้า การลงทุนและบริการ ภายใต้ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และท้องถิ่น

2.6.1 แผนงานการเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรและผู้ประกอบการผ่านกระบวนการพัฒนา คลัสเตอร์

2.6.2 แผนงานการพัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อสนับสนุนธุรกิจการค้าและบริการ

- 2.6.3 แผนงานส่งเสริมการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน
- 2.7 กลยุทธ์ : การส่งเสริมการตลาด สินค้าและบริการ ที่มีศักยภาพทั้งในและต่างประเทศ
- 2.7.1 แผนงานการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์สินค้าที่มีศักยภาพ เพื่อเพิ่มมูลค่า
- 2.7.2 แผนงานการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าและบริการที่มีศักยภาพ
- 2.7.3 แผนงานการพัฒนาตลาดเดิม และเพิ่มตลาดใหม่ ทั้งในและต่างประเทศ
- 2.7.4 แผนงานการประชาสัมพันธ์
3. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
- 3.1 กลยุทธ์ : ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาแหล่งน้ำ และการบริหารจัดการ
- 3.1.1 แผนงานส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาแหล่งน้ำ และการบริหารจัดการ
- 3.2 กลยุทธ์ : ส่งเสริม พัฒนา ปรับปรุง บำรุงทรัพยากรดิน
- 3.2.1 แผนงานส่งเสริม พัฒนา ปรับปรุงบำรุงทรัพยากรดิน
- 3.3 กลยุทธ์ : ส่งเสริม สนับสนุน เพิ่มพื้นที่สีเขียว
- 3.3.1 แผนงานส่งเสริม สนับสนุน เพิ่มพื้นที่สีเขียว
- 3.4 กลยุทธ์ : การเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี
- 3.4.1 แผนงานปรับปรุงทัศนทัศน์และเพิ่มพื้นที่สีเขียว
- 3.4.2 แผนงานจัดการขยะและน้ำเสีย
- 3.4.3 แผนงานควบคุมมลพิษ
- 3.5 กลยุทธ์ : ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 3.5.1 แผนงานส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 3.5.2 แผนงานสร้างและพัฒนาเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 3.5.3 แผนงานส่งเสริม การบังคับใช้กฎหมายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 3.6 กลยุทธ์ : ส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนอย่างยั่งยืน
- 3.6.1 แผนงานส่งเสริมพลังงานทดแทนที่เหมาะสม
- 3.6.2 แผนงานส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ

3.6.3 แผนงานการบูรณาการแผนชุมชนกับแผนงานด้านพลังงานในการ แก้ปัญหาความยากจน

4. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

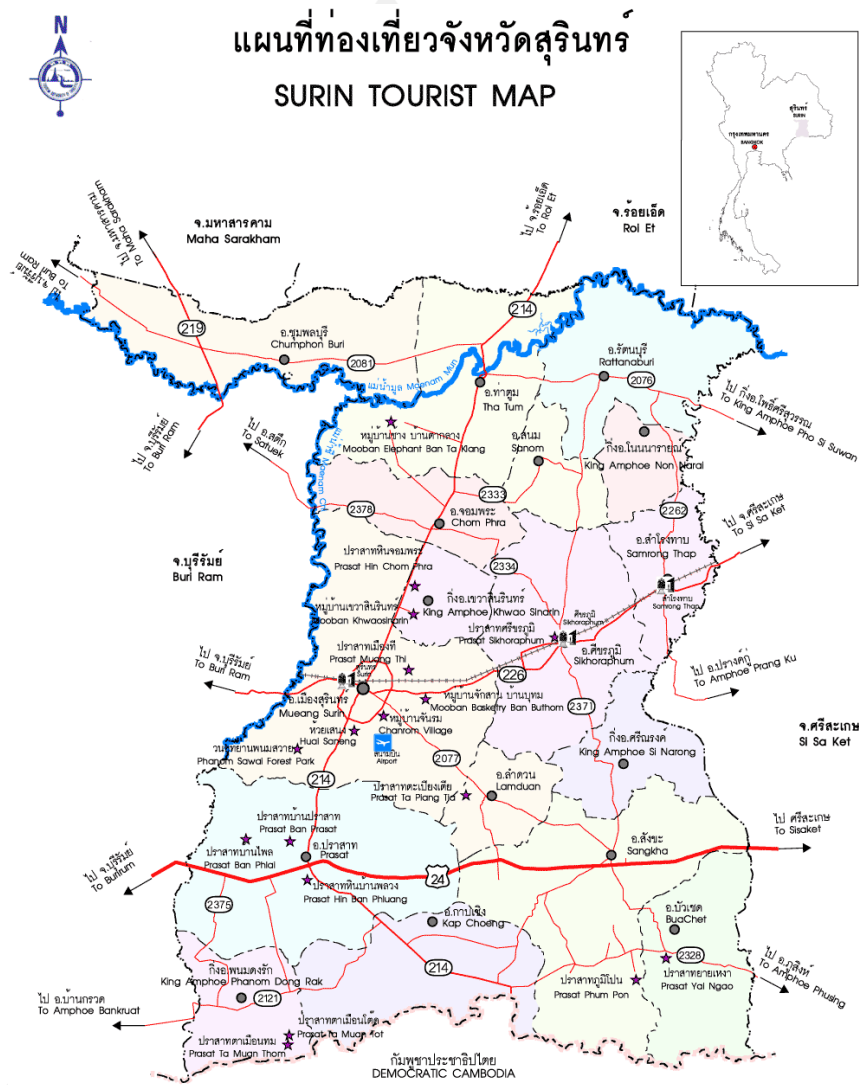
- 4.1 กลยุทธ์ : การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการเรียนรู้เรื่องเมืองสุรินทร์
- 4.1.1 แผนงานพัฒนาสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้
- 4.1.2 แผนงานส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน
- 4.1.3 แผนงานสนับสนุนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา
- 4.1.4 แผนงานพัฒนาสื่อสร้างสรรค์
- 4.1.5 แผนงานพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา
- 4.1.6 แผนงานการจัดตั้งสถาบันพระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์ เพื่อการเรียนรู้
เรื่องเมืองสุรินทร์
- 4.2 กลยุทธ์ : การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและเสริมสร้าง อนุรักษ์วัฒนธรรม
ประเพณีที่ดงาม
- 4.2.1 แผนงานเสริมสร้างคุณค่า และอนุรักษ์สืบทอดศาสนา
ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตที่ดงาม
- 4.2.2 แผนงานการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชน
- 4.3 กลยุทธ์ : การเสริมสร้างสุขภาพแบบองค์รวม
- 4.3.1 แผนงานการเสริมสร้างความรู้ การดูแลสุขภาพกาย จิตที่เข้มแข็งและ
การนำมาปฏิบัติ
- 4.3.2 แผนงานการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีสุขภาพดี
- 4.3.3 แผนงานการพัฒนาบทบาทเครือข่ายด้านสุขภาพ
- 4.4 กลยุทธ์ : การเสริมสร้างความมั่นคงของชีวิตและสังคมภายใต้แนวคิดปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียงและตามแนวพระราชดำริ
- 4.4.1 แผนงานการเสริมสร้างความมั่นคงที่อยู่อาศัยและโครงสร้างพื้นฐาน
- 4.4.2 แผนงานการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงและ ตามแนวพระราชดำริ
- 4.4.3 แผนงานส่งเสริมครอบครัวอบอุ่น เข้มแข็ง
- 4.4.4 แผนงานการจัดสวัสดิการสังคม
- 4.4.5 แผนงานเสริมสร้างและพัฒนาเครือข่ายด้านการพัฒนาสังคม
- 4.5 กลยุทธ์ : การส่งเสริมกีฬาและนันทนาการ
- 4.5.1 แผนงานการพัฒนาปัจจัยพื้นฐานการกีฬาและนันทนาการ

- 4.5.2 แผนงานส่งเสริมการออกกำลังกาย กีฬา และนันทนาการมวลชน
- 4.5.3 แผนงานเสริมสร้างกีฬาพื้นฐานสู่ความเป็นเลิศและอาชีพ
- 4.5.4 แผนงานพัฒนาการบริหารการกีฬาและนันทนาการ
- 4.6 กลยุทธ์ : การเสริมสร้างโอกาสให้ประชาชนมีงานทำ มีรายได้และได้รับการ
พิทักษ์คุ้มครองสิทธิ
- 4.6.1 แผนงานเสริมสร้างการมีงานทำ มีรายได้และสร้างโอกาสในการ
ประกอบอาชีพ
- 4.6.2 แผนงานเสริมสร้างความรู้ด้านแรงงาน
- 4.6.3 แผนงานพัฒนาบุคลากรด้านพิทักษ์คุ้มครองสิทธิด้านแรงงาน
- 4.7 กลยุทธ์ : การมีส่วนร่วมทางการเมือง การปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย
อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- 4.7.1 แผนงานการส่งเสริมการบริหารงานและการให้บริการตามหลักธรรมา
ภิบาล
- 4.7.2 แผนงานการพัฒนาองค์ความรู้ ด้านการเมือง การปกครอง ในระบอบ
ประชาธิปไตย
- 4.7.3 แผนงานเสริมสร้างและพัฒนาเครือข่ายระบอบประชาธิปไตย
- 4.8 กลยุทธ์ : การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- 4.8.1 แผนงานการป้องกันปัญหาอาชญากรรมและภัยสังคม
- 4.8.2 แผนงานการแก้ไข ฟื้นฟู สงเคราะห์ผู้กระทำความผิด
- 4.9 กลยุทธ์ : การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรภาคประชาสังคม
- 4.9.1 แผนงานเสริมสร้างการบูรณาการการบริหารจัดการภาครัฐกับภาค
ประชาสังคม
- 4.9.2 แผนงานเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาคประชาสังคม
กับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด
- 4.10 กลยุทธ์ : การเสริมสร้างพัฒนาองค์กรภาครัฐ
- 4.10.1 แผนงานการพัฒนาบุคลากร
- 4.10.2 แผนงานการพัฒนาเทคโนโลยีและสารสนเทศ
- 4.10.3 แผนงานการบริหารจัดการแบบบูรณาการ
5. ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงชายแดน
- 5.1 กลยุทธ์ : การพัฒนาศักยภาพคน ชุมชน เครือข่ายทุกภาคส่วน บริเวณพื้นที่
ชายแดน ให้มีความเข้มแข็ง

- 5.1.1 แผนงานพัฒนาบุคลากรทุกภาคส่วน
- 5.1.2 แผนงานส่งเสริมการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม
- 5.1.3 แผนงานพัฒนาศักยภาพเครือข่ายชายแดน
- 5.1.4 แผนงานส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ
- 5.1.5 แผนงานส่งเสริมการดำเนินชีวิตภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 5.2 กลยุทธ์ : การจัดระบบรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในพื้นที่ชายแดน
- 5.2.1 แผนงานส่งเสริมกิจกรรมมวลชนทุกภาคส่วน
- 5.2.2 แผนงานพัฒนาระบบคมนาคม สาธารณูปโภค การสื่อสาร
- 5.2.3 แผนงานพัฒนาระบบบริหารจัดการชายแดนและการบูรณาการงานทุกภาคส่วน
- 5.2.4 แผนงานป้องกันปราบปรามการกระทำผิดกฎหมายทุกประเภท
- 5.2.5 แผนงานการจัดระบบการป้องกันภัยในด้านต่างๆ
- 5.3 กลยุทธ์ : การพัฒนาความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างจังหวัดสุรินทร์กับประเทศเพื่อนบ้าน
- 5.3.1 แผนงานส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้านด้านความมั่นคงชายแดน/เศรษฐกิจ/การศึกษา/สาธารณสุข/วัฒนธรรมท้องถิ่น
- 5.3.2 แผนงานส่งเสริมการปฏิบัติตามข้อกำหนดและข้อตกลงระหว่างประเทศ
- กล่าวโดยสรุป ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ ใช้กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เชิงนิเวศน์และเกษตร ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีแผนงานการฟื้นฟู พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิม และส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีศักยภาพให้ได้มาตรฐานและยั่งยืน แผนงานการส่งเสริมการตลาดและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ แผนงานการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ/บุคลากรทุกภาคส่วน/เครือข่ายชุมชน ทางด้านการท่องเที่ยว แผนงานการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวและแผนงานจัดการช้างและพัฒนาหมู่บ้านช้างสุรินทร์เพื่อการท่องเที่ยว

3. บริบทพื้นที่วิจัย

ภาพประกอบ 2 แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์ตั้งอยู่ทางตอนล่างของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานใต้ ระหว่างเส้นรุ้งที่ 14 องศา และ 15 องศาเหนือ เส้นแวงที่ 103 องศา และ 105 ตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ด้านทิศเหนือ	ติดต่อกับ	จังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดมหาสารคาม
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ประเทศกัมพูชา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	จังหวัดศรีสะเกษ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	จังหวัดบุรีรัมย์

มีพื้นที่ประมาณ 8,124.056 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 5,077,535 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.8 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด

คำขวัญ สุรินทร์ ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมงาม ประคำสวย ร่ำรวยปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอม งามพร้อมวัฒนธรรม

ประชากร ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2560 จังหวัดสุรินทร์มีประชากรทั้งสิ้น 1,397,180 คน แยกเป็นชาย 697,402 คน หญิง 699,778 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 170 คน/ตร.กม. มีจำนวนประชากรมากเป็นลำดับที่ 10 ของประเทศไทย และมีความหนาแน่นเฉลี่ยเป็นลำดับที่ 18 ของประเทศไทย

มีพื้นที่ 8,332.01 ตารางกิโลเมตร

การปกครอง

จังหวัดสุรินทร์มีการปกครองแบ่งออกเป็น 17 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสุรินทร์ อำเภอชุมพลบุรี อำเภอท่าตูมอำเภอจอมพระ อำเภอปราสาท อำเภอกาบเชิง อำเภอรัตนบุรี อำเภอสนม อำเภอศีขรภูมิ อำเภอสังขะ อำเภอลำดวน อำเภอสำโรงทาบ อำเภอบัวเขต อำเภอพนมดงรัก อำเภอศรีณรงค์ อำเภอเขวาสินรินทร์อำเภอโนนนารายณ์

การปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีจำนวน 174 แห่ง แบ่งออกเป็น 1องค์กรบริหารส่วนจังหวัด, 1 เทศบาลเมือง, 27 เทศบาลตำบล และ 144 องค์กรบริหารส่วนตำบล สังคม วัฒนธรรมและประเพณีของจังหวัดสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์ มีประชากรร้อยละ 93 อาศัยอยู่ใน เขตชนบท มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเพณีและ ความเป็นอยู่เนื่องจากประชากรที่พูดภาษาต่างกัน 3 กลุ่ม หรือ “สุรินทร์ 3 เผ่า” คือ เขมร ส่วย และลาว แต่ประชากรทั้งหมดมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีความสามัคคี ต่างได้รักษาวัฒนธรรม ประเพณี ภาษาของตนไว้เป็นอย่างดี และ เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ประเพณีที่สำคัญของจังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ ประเพณีบวชนาคช้าง งานประเพณีขึ้นเขาสวาย เคาะ ระฆังพันใบ ไหว้ 9 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ งานช้างและกาชาดสุรินทร์ ประเพณีแซนโฌนตา กันตริ้ม การกวนข้าวทิพย์ การแต่งงาน หรือแซนการ์ กะโน้ปติงตอง เรือมอันเร หรือลุดอันเร เรือมตรด เรือมอายัย โซง สะบ้า ลีเกเขมร มโหรี เจริียง และ เจริียงเบริน การท่องเที่ยวของจังหวัดสุรินทร์ มีจุดเด่นในเรื่อง ของ ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตที่ แตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ และกรม.มิมติอนุมติให้

จังหวัด สุรินทร์เป็นจังหวัดท่องเที่ยวตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอ เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2527 ความมีชื่อเสียงเกี่ยวกับ ข้าวหอมมะลิ ผ้าไหม และช้าง อาทิจากการมีช้างเลี้ยงมากที่สุดในประเทศไทย เป็นเมืองช้าง การเป็นเมืองเกษตร อินทรีย์ การมีผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลินทรีย์ที่ได้รับรองมาตรฐาน และส่งออกขายไปทั่วโลก การได้รับคัดเลือกให้ ออกแบบและทอผ้าไหมสำหรับตัดเสื้อให้ผู้นำเขต เศรษฐกิจ APEC

สุรินทร์มีเอกลักษณ์ที่แสดงควมมีอารยธรรมของกลุ่มชนที่มีพัฒนาการเป็นคนในพื้นที่ของ อาณาจักรโบราณอย่างยาวนานที่แสดงออกถึงความเจริญของกลุ่มชนในบริเวณนี้ดังปรากฏหลักฐาน ทางโบราณคดีคือชุมชนโบราณโบราณสถานโบราณวัตถุ และพิธีกรรมความเชื่อหลากหลายที่ปรากฏ ในวิถีชีวิตส่วนบุคคลแล้วยังปรากฏพิธีกรรมและความเชื่อที่แสดงออกเป็นวิถีชีวิตของกลุ่มชนจำนวนมากที่แสดงออกในระยะเวลาตรงกันมีมากมายที่สำคัญที่ควรศึกษา ดังนี้

1. การทำบุญวันสงกรานต์ (บ่อนแคแจต)

บุญวันสงกรานต์หรือ “บ่อนแคแจต” ของชาวคแมร(เขมร)สุรินทร์ จะเริ่มตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ถึงแรม 4 ค่ำ เดือน 5 ระยะเวลา 29 วันนี้ จะมีกิจกรรมหลากหลาย ในสมัยสมัยก่อน ยังไม่มีปฏิทินดูวันเดือนปี ผู้นำทางศาสนา ได้แก่ เจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนหรืออาจารย์ผู้เป็นเจ้า พิธีกรรมจะดูฤกษ์ยาม และคำนวณหาวันสงกรานต์เพื่อประกาศให้คนในชุมชนทราบถึงระยะเวลา ของเทศกาล ทำบุญแคแจต เรียกว่า “วันประกาศสงกรานต์” เพื่อให้ชาวบ้านเตรียมข้าวปลา อาหาร ฟืนและเชื้อเพลิงต่างๆ รวมทั้งสำรองน้ำกินน้ำใช้ไว้ล่วงหน้าให้เพียงพอก่อนถึงวัน มหาสงกรานต์ เพราะจะเป็นวันหยุดยาวหลายวันจะได้ไม่ต้องห่วงเรื่องอาหารการกิน ระยะเวลาการ หยุดงานเพื่อทำบุญเรียกว่า “วันหยุด” หรือ “งัยตอม” โดยกำหนดเป็น 2 ระยะ คือ “ตอมตุง” (หยุดเล็กหรือสั้น) ใช้เวลา 3 วัน ตั้งแต่วันขึ้น 1 ค่ำ ถึงขึ้น 3 ค่ำ เดือน 5 (เมษายน) กับ “ตอม โท้ม” หยุดใหญ่หรือยาว) ใช้เวลา 7 วัน ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ ถึงแรม 7 ค่ำ เดือน 5 (เมษายน) (มงกุฎ แก่นเดียว, 2535)

การหยุดงานจะมีช่วงการทำงานอยู่ช่วงกลางเพื่อให้มีเวลาเตรียมข้าวปลาอาหาร ฟืนและ เชื้อเพลิง น้ำกิน น้ำใช้ สำรองก่อนหยุดยาวใน 7 วันหลังซึ่งกิจกรรมทำบุญ ได้แก่ “ระยะตุง” 3 วัน จะเป็นประเพณีขึ้นเขาสวยส่วนระยะเวลา “ตอมโท้ม” จะมีการทำบุญกระดุกบรพบุรุษ การก่อเจดีย์ทรายการสรนน้ำพระ

ดังนั้น “บ่อนแคแจต” หรือบุญเดือน 5 หรือบุญสงกรานต์ จึงเป็นประเพณีที่สำคัญยิ่งของ ท้องถิ่นแต่ละแห่งที่ควรจะได้สร้างจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นได้ตระหนักถึงความสำคัญ ให้เกิดความเข้าใจความเป็นมาของเรื่องราวต่างๆ และสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในสังคมไปสู่การปฏิบัติงาน ร่วมกันด้วยความรักความซื่อซึ้งในขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและ เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

2. ประเพณีวันสารท (แซนโฎนตา)

ประเพณีของชาวแคมร (เขมร) สุรินทร์ที่สำคัญซึ่งเป็นพิธีกรรมร่วมของกลุ่มชนที่ทำร่วมกันทุกบ้านเรือนในระยะเวลาที่กำหนดไว้ตรงกันคือประเพณีเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่เรียกว่า “แซนโฎนตา” ประเพณีดังกล่าวนี้จะเป็นพิธีกรรมเกิดขึ้นหมุนเวียนเป็นประจำที่เกิดขึ้นในสังคมเกษตรกรรมที่มีความเชื่อเรื่อง “ผีบรรพบุรุษครอบครัว” ของแต่ละครอบครัว เป็นกิจกรรมในระบบเครือญาติสายตระกูลพ่อแม่พี่น้องญาติตายายเดียวกันหรือวงศ์วานญาติทั้งญาติสืบสายโลหิตและญาติเกี่ยวดองที่เรียกว่า “ปองปโอนหรือเญียด” ที่มาของการทำพิธีเซ่นไหว้ร่วมกัน ประเพณีนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับประเพณีในภูมิภาคอื่นๆ กล่าวคือภาคกลางเรียกว่า “วันสารท” ภาคเหนือเรียกว่า “บุญสลากภัต” ส่วนภาคใต้เรียกว่า “บุญเดือนสิบหรือบุญชิงเปรต” ซึ่งประเพณีแซนโฎนตาของชาวแคมร (เขมร) สุรินทร์จะมีพิธีกรรมและกิจกรรมที่แตกต่างจากที่อื่นคือความต่อเนื่องของพิธีกรรมระยะยาวถึง 17 วัน สารทสำคัญที่ควรศึกษาได้แก่ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ระยะเวลาพิธีกรรม พิธีกรรมเซ่นไหว้วันสารทเล็ก (เป็นตุจ) พิธีกันสงฆ์(กันซ็อง) พิธีกรรมเซ่นไหว้วันสารทใหญ่ (เป็นโทม) พิธีกรรมการทำข้าวตอกต์สิทธิ์การละเล่นวันแซนโฎนตา พิธีกรรมเทกระเซอโฎนตาพิธีกรรมส่งดวงวิญญาณบรรพบุรุษคุณค่าของพิธีกรรมแซนโฎนตา (ศิริพร สุขเมธรัตน์, 2554)

สุรินทร์ในปัจจุบัน

ภาพประกอบ 3 ตราประจำจังหวัดสุรินทร์

รูปพระอินทร์ทรงช้าง ชื่อของจังหวัด เป็นคำสนธิของคำสองคำ คือ สุระ กับ อินทร์ หมายถึง พระอินทร์ผู้เก่งกล้าสามารถ

ตราจังหวัด กำหนดสัญลักษณ์ประกอบด้วย พระอินทร์ ประทับขัดสมาธิบนหลังช้าง หัตถ์ขวาทรงตรีหัตถ์ซ้ายทรงพระแสงขอช้าง มีภาพปราสาทสลักปรั๊กหักพังเป็นฉากเบื้องหลัง

คำขวัญประจำจังหวัด “สุรินทร์ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมงาม ปะคำสวย ร่ำรวยปราสาท ผักกาด
หวาน ข้าวสารหอม งามพร้อมวัฒนธรรม”

วิสัยทัศน์จังหวัดสุรินทร์ “เมืองเกษตรอินทรีย์ วิถีช้างไทย ผ้าไหมสุรินทร์ สู่สากล”

ภาพประกอบ 4 ธงประจำจังหวัดสุรินทร์

ภาพประกอบ 5 ดอกไม้ประจำจังหวัด คือ ดอกกันเกรา

ภาพประกอบ 6 ต้นไม้ประจำจังหวัด คือ ต้นกันเกรา

ภาพประกอบ 7 สัตว์สัญลักษณ์แบรนด์จังหวัดสุรินทร์ (Surin Mascot)
คือ ช้าง พ่อ แม่ ลูก (รวงทอง ไหมทิพย์ สดใส)

ภาพประกอบ 8 ตราสัญลักษณ์แบรนด์จังหวัดสุรินทร์
Surin Best หรือ ของดีเมืองสุรินทร์

การท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์

การท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของจังหวัดสุรินทร์ เนื่องจากจังหวัดสุรินทร์มีจุดเด่นในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตที่แตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ และคณะกรรมการจึงมีมติอนุมัติให้จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดท่องเที่ยวตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอ เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2527 ความมีชื่อเสียงเกี่ยวกับข้าวหอมมะลิ ผ้าไหม และช้าง อาทิเช่น การมีช้างเลี้ยงมากที่สุดในประเทศไทยเป็นเมืองช้าง การเป็นเมืองเกษตรอินทรีย์ การมีผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลินิรภัยที่ได้รับรองมาตรฐานและส่งออกขายไปทั่วโลก การได้รับคัดเลือกให้ออกแบบและทอ

ผ้าไหมสำหรับตัดเสื้อให้ผู้นำเขตเศรษฐกิจ APEC นอกจากนี้ การเป็นจุดเชื่อมต่อของอารยธรรม ขอมโบราณ การเป็นเมืองชายแดนที่ติดต่อกับประเทศกัมพูชา มีจุดผ่านแดนถาวรช่องจอมเป็นประตูสู่แหล่งท่องเที่ยวระดับโลก อย่างปราสาทหินนครวัด นครธม ในกัมพูชา ก็เป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เหล่านี้ล้วนทำให้ชื่อของจังหวัดสุรินทร์เป็นที่รู้จักในระดับโลกและมีความภาคภูมิใจในหลายด้านต่อไปนี้

ข้าวหอมมะลิที่ดีที่สุดในประเทศและของโลก มีพื้นที่ปลูกข้าวกว่า 3 ล้านไร่ พร้อมทั้งจะเป็นแหล่งผลิตข้าวเลี้ยงคนไทยและเป็นครัวของโลก โดยเฉพาะที่สำคัญข้าวหอมมะลินทรีย์สุรินทร์ เป็นข้าวที่มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับ จังหวัดได้ประกาศนโยบายเป็นเมืองเกษตรอินทรีย์ปลอดสารเคมีและสารพิษ มาตั้งแต่ปี 2542 และคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อ 12 พ.ย. 2544 ให้จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดนำร่องในเรื่องการเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยและจังหวัดกำลังพัฒนาเกษตรอินทรีย์ไปสู่มาตรฐานสากล เพื่อเพิ่มผลผลิตและปริมาณการส่งออกต่างประเทศให้มากยิ่งขึ้น โดยเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2547 จังหวัดสุรินทร์ได้ประกาศใช้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์สุรินทร์ (มก.สร.) เป็นจังหวัดแรกของประเทศไทย ในปี 2549 จังหวัดสุรินทร์ได้ประกาศให้เป็นปีแห่งคุณภาพมาตรฐานข้าวหอมมะลินทรีย์อีกด้วย และปัจจุบันจังหวัด ได้พัฒนาเกษตรอินทรีย์ไปสู่มาตรฐานสากล เพื่อเพิ่มผลผลิต และปริมาณการส่งออก โดยสมัครขอรับรองมาตรฐาน เกษตรอินทรีย์ ทั้ง 4 มาตรฐาน คือ มาตรฐานเกษตรอินทรีย์สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.), มาตรฐานเกษตร อินทรีย์ Organic Thailand (มก.อช.) ของกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, มาตรฐานเกษตรอินทรีย์สุรินทร์ (มก.สร.) และ มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ของสหภาพ ยุโรป (EU) นอกจากนี้ แหล่งปลูกข้าวในจังหวัดโดยเฉพาะแหล่งปลูกข้าวหอมมะลินทรีย์ได้พัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียง และแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีโฮมสเตย์ (Home Stay) ไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยวที่สนใจ

“ผ้าไหม” สุรินทร์เป็นแหล่งภูมิปัญญาแห่งผ้าไหมมหัศจรรย์ มีวัฒนธรรมการทอผ้าไหมที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากกัมพูชา ผ้าไหมสุรินทร์เป็นผ้าไหมที่มีคุณภาพดี มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะถิ่น และผ้าไหมสุรินทร์ที่กำลังมีชื่อเสียงเป็นที่สนใจอยู่ในขณะนี้ คือ ผ้าไหม ยกทองโบราณ บ้านท่าสว่าง อำเภอเมืองสุรินทร์ ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผ้าไหมที่ใช้ตัดเสื้อให้ผู้นำเขตเศรษฐกิจเอเปคสวมใส่ นับเป็นความภาคภูมิใจของชาวจังหวัดสุรินทร์ และเป็นที่ประจักษ์ถึงความมหัศจรรย์แห่งผ้าไหมทั้งดงาม และในปี พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นปีมหามงคลเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี อาจารย์วีรธรรม ตระกูลเงินไทย บ้านท่าสว่าง อ.เมือง รับผิดชอบทำให้เป็นผู้ออกแบบและทอผ้าคลุมพระอังสา (ไหล) ไหมยกทอง เพื่อเป็นที่ระลึกแก่ พระราชาอัครมยุราช ที่เสด็จมาร่วมในงานพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี

“ช่าง” สุรินทร์มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและเป็นความภูมิใจที่สำคัญที่สุด คือ “ช่าง” โดยเป็นจังหวัดที่มีช่างเลี่ยมมากที่สุดในประเทศไทย มีช่างมากกว่า 700 เชือก คนสุรินทร์เลี่ยมช่างเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของครอบครัว จึงมีวิถีชีวิต ความผูกพันระหว่างคนกับช่าง ซึ่งแตกต่างจากการเลี่ยมช่างในจังหวัดอื่น ๆ ซึ่งในอดีตช่างเคยเป็นพาหนะของพระมหากษัตริย์ในการทำศึกสงคราม ปัจจุบันช่างเป็นสัญลักษณ์ของประเทศไทย และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อปี พ.ศ. 2544 ให้ช่างเป็นสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ประจำชาติไทย (Nation Identity) ซึ่งในปี 2549 จังหวัดได้จัดให้มีโครงการช่างคืนถิ่นพัฒนาสุรินทร์บ้านเกิด และองค์การสวนสัตว์กำลังดำเนินการโครงการสวนสัตว์สุรินทร์ พื้นที่ประมาณ 3,000 ไร่ ที่หมู่บ้านช่าง บ้านตากกลาง ต.กระโพ อ.ท่าตูม เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วิถีชีวิตและภูมิปัญญา เพื่อแก้ไขปัญหาช่างเร่ร่อนและอนุรักษ์และคุ้มครองช่างให้อยู่คู่กับจังหวัดสุรินทร์ต่อไป โดยท่านสามารถไปเยี่ยมชมวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ระหว่างคนกับช่าง และการแสดงช่างที่ศูนย์ฯศึกษาได้ทุกวัน และยังมีที่พักแบบโฮมสเตย์ (Home Stay) ให้ท่านได้พักผ่อนดูวิถีชีวิตความผูกพันของคนกับช่างได้อย่างใกล้ชิด และช่างเหล่านี้จะเข้าร่วมงานแสดงช่างประจำปี ในของเดือนพฤศจิกายน ของทุกปี ซึ่งในปี 2553 นี้จัดขึ้นวันที่ 13-14 พฤศจิกายน 2553

“เมืองแห่งอารยธรรมและปราสาทโบราณ” สุรินทร์เป็นดินแดนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน เป็นศูนย์กลางการเชื่อมโยงอารยธรรมขอมโบราณ มีปราสาทที่เก่าแก่ถึง 32 แห่ง กระจายอยู่ทั่วไป เช่น ปราสาททภูมิโปน ตั้งอยู่ในพื้นที่ อ.สังขะ สร้างราวพุทธศตวรรษที่13 เป็นปราสาทที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในที่ค้นพบในประเทศไทย และกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้ ปราสาทศิขรภูมิ อ.ศีขรภูมิ ปราสาทบ้านพลวง อ.ปราสาท และกลุ่มปราสาทตาเมือน ตั้งอยู่ในพื้นที่ อ.พนมดงรัก ซึ่งอยู่ในเขตชายแดนและเป็นจุดเชื่อมต่อ ตามรอยเส้นทางอารยธรรมขอมโบราณที่สำคัญ เป็นต้น

จังหวัดที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองไม่เหมือนที่ไหนในโลก สัมผัสธรรมชาติ วิถีชีวิตผู้คน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จังหวัดมีการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง มุ่งหวังให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้มีโอกาสสัมผัส เรียนรู้ ทั้งทางวัฒนธรรม เอกลักษณ์เสน่ห์เฉพาะตัวของดินแดนที่มีวิถีแห่งธรรมชาตินี้ โดยมีงานกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลอดทั้งปี เช่น เทศกาลการแสดงศิลปวัฒนธรรม พื้นบ้านนานาชาติ พิธีแต่งงานแบบชาวกูยและจดทะเบียนสมรสบนหลังช้าง งานประเพณีขึ้นเขาสวาย เคาะระฆังพันใบ กราบไหว้ 9 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระพุทธสุรินทร์มงคล สถูปบรรจ้อัฐิหลวงปู่ดูลย์ อดุล เกจิชื่อดัง ศาลาอัฐิระมุขประดิษฐานรอยพระพุทธบาทจำลอง เจ้าแม่กวนอิม ฯลฯ และที่สำคัญท่านจะได้มีโอกาสได้เคาะระฆัง ถึง 1080 ใบ ติดตั้งบริเวณทางขึ้นไปนมัสการพระพุทธสุรินทร์มงคล ซึ่งได้มีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยจังหวัดได้ร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ ร่วมกันจัดหาระฆังจากทุกวัดในจังหวัด

สุรินทร์ จำนวน 1,070 ใบ และได้รับมอบระฆังจากวัดสำคัญอื่นๆ อีก 10 ใบ เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่ขึ้นไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวนอุทยานพนมสวายได้เคาะระฆังเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต นอกจากนี้ยังมีงานมหกรรมแห่เทียนพรรษา เทิดไถ่องค์ราชาของแผ่นดิน งานช้างและกาชาดสุรินทร์ เป็นต้น

สถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์

ศาลหลักเมืองสุรินทร์

ภาพประกอบ 9 ศาลหลักเมืองสุรินทร์

เป็นสถานที่สำคัญคู่บ้านคู่เมือง อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดไปทางตะวันตกราว 500 เมตร เดิมเป็นเพียงศาลไม่มีเสาหลักเมือง มีมานานกว่าร้อยปี เมื่อปี พ.ศ. 2511 กรมศิลปากร ออกแบบสร้างศาลหลักเมือง เสาหลักเป็นไม้ชัยพฤกษ์ได้จากนายประสิทธิ์ มณีกาญจน์ อำเภไทรโยค

จังหวัดกาญจนบุรี เป็นเสาไม้สูง 3 เมตร วัดโดยรอบเสาได้ 1 เมตร ทำพิธียกเสาหลักเมืองและสมโภช เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2517

อนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดี ศรีณรงค์จางวาง (ปุม)

สร้างเมื่อ พ.ศ. 2527 เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานที่ระลึกถึงผู้สร้างเมืองท่านแรก ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์เป็นอย่างยิ่ง

ภาพประกอบ 10 การรำบวงสรวงพระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง

ตั้งอยู่ที่ กม.0 ถนนสุรินทร์ – ปราสาท ซึ่งเป็นทางเข้าเมืองทางด้านทิศใต้ และเป็นบริเวณที่เคยเป็นกำแพงเมืองชั้นในของตัวเมืองสุรินทร์ อนุสาวรีย์เป็นรูปหล่อทองเหลืองรมดำสูง 2.20 เมตร มือขวาทือของ้าว อันเป็นการแสดงถึงความเก่งกล้าสามารถของท่านในการบังคับช้างศึกและเป็นเครื่องแสดงว่าสุรินทร์เป็นเมืองช้างมาแต่ดึกดำบรรพ์ รูปปั้นสะพานดาบคู่อยู่บนหลังอันหมายถึงความเป็นนักรบ ความกล้าหาญ อันเป็นคุณสมบัติที่ตกทอดเป็นมรดกของคนสุรินทร์ในปัจจุบัน

วัดบูรพาราม

เป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่เดิม สันนิษฐานว่าสร้างขึ้น ในสมัยกรุงธนบุรีหรือสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ มีอายุประมาณ 200 ปี เท่าๆกับอายุเมืองสุรินทร์ สร้างโดยพระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง (ปุม) เจ้าเมืองสุรินทร์คนแรก เป็นพระอารามหลวงตั้งแต่เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2520

วัดบูรพารามเป็นวัดที่ประดิษฐาน “หลวงพ่อชีวี” หรือ “หลวงพ่อบะจี้” พระพุทธรูปสำคัญที่ชาวสุรินทร์ เคารพบูชา ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดของเมืองสุรินทร์ นอกจากนี้วัดบูรพารามยัง

เป็นวัดที่จำพรรษาตั้งแต่เริ่มต้นจนมรณภาพของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล เกจิอาจารย์ชื่อดังของภาคอีสาน ด้วย ปัจจุบันได้สร้างพิพิธภัณฑ์ของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล ในบริเวณวัดนี้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษา

ภาพประกอบ 11 อุโบสถวัดบูรพาราม

วัดป่าโยธาประสิทธิ์

วัดป่าโยธาประสิทธิ์ อุทยานหลวงปู่ดูลย์ อตุโล สร้างขึ้นเพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ธรรมประวัติ กิจวัตรของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล เป็นปูชนียสถานรวมน้ำใจสำหรับพุทธศาสนิกชนที่เลื่อมใสศรัทธาหลวงปู่ดูลย์ รวมทั้งชาวสุรินทร์และประชาชนทั่วไปได้เคารพกราบไหว้สักการบูชา และเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดสุรินทร์และดินแดนแห่งอารยธรรมอีสานใต้

พหุ อนุ ภิ ทั โด ชี เว

ภาพประกอบ 12 รูปปั้นหลวงปู่ดูล วัดป่าโยธาประสิทธิ์
จุดแลนด์มาร์คที่มาเยือนสุรินทร์ไม่ควรพลาดเชื่อกัน ณ อุทยานหลวงปู่ดูลย์ อตุโล ตั้งอยู่ด้านหน้าวัด
ป่าโยธาประสิทธิ์บริเวณด้านหน้ามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล (มทร.) อีสาน วิทยาเขตสุรินทร์
เลขที่ 148 หมู่ที่ 15บ้านตาเดียว อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ถนนสุรินทร์ – ปราสาท

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์

ภาพประกอบ 13 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์

ตั้งอยู่ที่ ถนนสุรินทร์ – ปราสาท หมู่ที่ 13 ตำบลเฉนียง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ภายในพิพิธภัณฑสถานมีการจัดแสดงเป็น 4 ส่วน คือ อาคารที่ 1 เป็นโถงทางเข้าและทางเดิน อาคารที่ 2 เป็นส่วนการศึกษา ประกอบด้วยห้องประชุม ห้องกิจกรรม ห้องรับรอง ห้องสมุด อาคารที่ 3 เป็นอาคารจัดแสดงและสำนักงาน ประกอบด้วยห้องนิทรรศการถาวร ห้องนิทรรศการชั่วคราว ห้องทำงานเจ้าหน้าที่ อาคารที่ 4 เป็นคลังพิพิธภัณฑสถาน ประกอบด้วย ห้องคลังโบราณวัตถุ ห้องปฏิบัติการอนุรักษ์และสงวนรักษา

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ เปิดทุกวัน เวลา 09.00 – 16.00 น. เว้นวันจันทร์ อังคารและวันนักขัตฤกษ์

สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ 044153054

<http://www.finesrts.go.th/surinmuseum/>

การเดินทางมาจากสุรินทร์ ตั้งอยู่กิโลเมตรที่ 4 บนถนนสุรินทร์ – ปราสาท

วนอุทยานแห่งชาติพนมสวายหรือ เขาสวาย (ไหว้ 9 สิ่งศักดิ์สิทธิ์)

ภาพประกอบ 14 ประเพณีขึ้นเขาสวาย

ตั้งอยู่ในพื้นที่ 2 ตำบล คือ ตำบลนาบัว และตำบลสวาย อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

ความสำคัญ พนมสวายคือ ภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้ว จึงมีลานหินกระจายทั่วไป เป็นสถานที่แสวงบุญของชาวไทยที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ไหว้สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์บนเขาสวาย 9 สิ่ง ประกอบด้วย

1. พระพุทธสุรินทรมงคล เป็นพระพุทธรูปปางประทานพร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานนาม บริเวณพระนาภีขององค์พระได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้เป็นพระพุทธรูปองค์สำคัญของจังหวัดสุรินทร์

2. รอยพระพุทธบาทจำลอง

3. สถูปอิฐหลงปู่ดูลย์ อดุลโธ พระเถระสายวิปัสสนากรรมฐาน

4. พระพุทธรูปองค์ดำ

5. หลวงปู่สวน สารธมโม

6. เจ้าแม่กวนอิม

7. เต่าหินศักดิ์สิทธิ์

8. ปราสาทหินพนมสวาย และ 9. สระน้ำศักดิ์สิทธิ์

เสริมสิริมงคล เคาะระฆัง 1080 ใบ โดยเชื่อว่าจะมีชื่อเสียงโด่งดังไปไกลเหมือนเสียงระฆังที่ก้องกังวาลไปไกล

สิ่งที่ไม่ควรพลาด พระพุทธสุรินทรมงคล หากท่านใดได้สักการบูชา ก็จะเป็นการเสริมบารมีให้ชีวิต จิตใจผ่องใส และเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

การเดินทางออกจากอำเภอเมืองสุรินทร์ ใช้เส้นทางสายสุรินทร์ – ปราสาทระยะทางประมาณ 14 กิโลเมตร มีทางแยกเข้าไปอีก 6 กิโลเมตร อยู่ในท้องที่ ตำบลนาบัว อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

พูน ปณ ฑิต ชีวะ

อ่างเก็บน้ำห้วยเสนง

ภาพประกอบ 15 อ่างเก็บน้ำห้วยเสนง

เป็นอ่างเก็บน้ำของโครงการชลประทาน ห้วยเสนงนี้เป็นอ่างเก็บน้ำที่มีสันเขื่อนสูง บนสันเขื่อนเป็นถนนลาดยาง เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมืองสุรินทร์ และภายในที่ทำการชลประทาน มีพระตำหนักที่ประทับของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีอีกด้วย เนื่องจากห้วยเสนงเปรียบเสมือนทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่ของชาวเมืองสุรินทร์ จึงเป็นที่นิยมเล่นน้ำและนั่งรับประทานอาหาร

การเดินทาง อยู่ห่างจากตัวเมืองสุรินทร์ไปทางถนนสายสุรินทร์ – ปราสาท (ทางหลวงหมายเลข 214) ประมาณ 5 กิโลเมตร บริเวณหลักกิโลเมตรที่ 5 – 6 แยกซ้ายมือไปตามถนนริมคลองชลประทาน ประมาณ 4 กิโลเมตร

พหุ อนุ ชาติ ชีวะ

หมู่บ้านทอผ้าไหมบ้านท่าสว่าง

ภาพประกอบ 16 จันทร์โสมมา กลุ่มทอผ้าไหมยกทอง บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปราสาทศีขรภูมิ ปรากฏภาพสลักนางอัปสร สวมใส่ผ้าทอที่เป็นเอกลักษณ์ลวดลายว่าเป็นเครื่องแต่งกายของคนชั้นสูง การใส่ผ้าไหมเริ่มมีมาจากราชสำนักเขมร ที่เป็นแบบของการนุ่งโจงกระเบน อันเป็นวัฒนธรรมของเขมรโบราณ “ผ้าปมเขมร” ราชสำนักใช้เป็นผ้าพระราชทานให้ข้าราชการบริพารตามตำแหน่งและได้ยกเลิกไปในสมัยรัชกาลที่ 5 ชาวจังหวัดสุรินทร์ได้รับการถ่ายทอดภูมิความรู้วัฒนธรรมการทอผ้าที่มีติดตัวมาจากบรรพบุรุษ ทำให้เกิดการพัฒนาสร้างสรรค์ ผ้ายกทองโบราณ มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นไม่เหมือนใคร

การเดินทางจากตัวเมืองสุรินทร์ ข้ามทางสถานีรถไฟสุรินทร์ เจอไฟแดงแล้วเลี้ยวซ้ายไปตามถนนสยเกาะลอย – เมืองสิงห์ ประมาณ 8 กิโลเมตร จะพบหมู่บ้านทอผ้าไหมยกทองโบราณบ้านท่าสว่าง กลุ่มจันทร์โสมมา โทร 0 4414 0015 , 0 4455 8489 -90

เครื่องเงินเขวาสินรินทร์

ภาพประกอบ 17 เครื่องเงินบ้านเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 บ้านโชค ต.เขวาสินรินทร์ อ.เขวาสินรินทร์ จ.สุรินทร์ มีสินค้า เครื่องเงินที่ขึ้นชื่อของจังหวัดสุรินทร์ที่เรียกกันว่า ลูกประเก้อมซึ่งก็คือลูกปัดกลมๆ ที่นำมาร้อยเป็นเครื่องประดับนั่นเอง เครื่องเงินของที่นี่มีให้เลือกมากมายหลายรูปแบบ ถ้าอยากสั่งทำพิเศษกับช่างทำเครื่องเงินก็สามารถขับรถไปภายในหมู่บ้านก็จะพบชาวบ้านกำลังทำเครื่องเงินอยู่

การเดินทาง หมู่บ้านทำเครื่องเงินเขวาสินรินทร์ อยู่ทางเหนือของตัวเมืองสุรินทร์ ขับรถตามทางหลวงหมายเลข 214 สายสุรินทร์ – ร้อยเอ็ด ไปประมาณ 14 กิโลเมตร แยกขวามืออีก 4 กิโลเมตร จะพบศูนย์การค้าไอทีอป ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 บ้านโชค ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

ปราสาทบ้านพลวง

ภาพประกอบ 18 ปราสาทบ้านพลวง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 บ้านพลวง ตำบลก้งแอน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เป็นปราสาทขอมที่สร้างขึ้นตามคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ รูปแบบปราสาทเป็นศิลปะขอมแบบปาปวน อายุราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 ประกอบด้วยตัวปราสาทหลังเดียว ตั้งอยู่บนฐานศิลาแลง มีภาพสลักตกแต่งงาม ด้านตะวันออกมีทับหลัง สลักภาพพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ อยู่เหนือหน้ากาล หน้าบันสลักภาพพระกฤษณะยกเขาโคววรรณะ ด้านทิศเหนือมีทับหลังสลักภาพกฤษณะปราบนาคกาลียะ หน้าบันสลักภาพเทพประทับนั่งเหนือหน้ากาล ส่วนด้านทิศตะวันตกทับหลังและหน้าบันยังไม่ได้สลักภาพ ภายในปราสาทมีฐานะประติมากรรมรูปเคารพปูนน้ำล้อมรอบ มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเว้นทางด้านตะวันออกไว้เป็นทางเข้า - ออก มีบาราย แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของปราสาท ห่างออกไปประมาณ 100 เมตร

การเดินทาง จากตั้งเมืองสุรินทร์ ใช้เส้นทาง 214 สุรินทร์ - ปราสาท อำเภอปราสาท พอถึง กม. 32 ให้เลี้ยวซ้ายเข้าสู่บ้านพลวง ขับตรงเข้ามาประมาณ 600 เมตร จะพบปราสาทบ้านพลวง

ปราสาทตาเมือน

ภาพประกอบ 19 ปราสาทตาเมือน

ปราสาทตาเมือนเป็นปราสาทขอมประเภทบ้านมีไฟหรือธรรมศาลา เป็นศิลปะขอมแบบบายน อายุราวพุทธศตวรรษที่ 18 สร้างด้วยศิลาแลงมีลักษณะเป็นห้องยาว พบทับหลังรูปพระพุทธรูปปางสมาธิ ประทับนั่งอยู่ในซุ้มเหนือหน้ากาลที่ประตูทางด้านทิศตะวันออก

การเดินทาง จากจังหวัดสุรินทร์ไปทางอำเภอปราสาทตามทางหลวงหมายเลข 214 ให้เลี้ยวขวาไปตามทางหลวงหมายเลข 24 จนถึงทางแยกบริเวณนิคมปราสาท ให้เลี้ยวซ้าย ไปตามป้ายบอกทางอำเภอพนมดงรัก ตามทางหลวงหมายเลข 2397 จนถึงแยกบริเวณ อบต.นางมุด ให้เลี้ยวขวาไปตามทางหลวงหมายเลข 224 จนพบป้ายบอกทางไปกลุ่มปราสาทตาเมือน ให้เลี้ยวซ้ายไปอีกเล็กน้อยจนถึงแยกบ้านตาเมียงจะพบทางที่มีป้ายบอกไป ฉก. ทหารพราน 216 เลี้ยวไปตามถนนเส้นนี้ (2407) ตรงมาเรื่อยๆ จนพบห้าแยกเลี้ยวขวาไปตามทางหลวงหมายเลข 2407 ผ่านบ้านหนองคันทนา ใช้ทางตรงมาเรื่อยๆจนพบทางแยก จะพบปราสาทตาเมือน

ตลาดการค้าชองจอม

ภาพประกอบ 20 ด้านหน้าตลาดค้าขายแดนชองจอม ต.ด่าน อ.กาบเชิง จ.สุรินทร์

ตั้งอยู่ที่บ้านด่านพัฒนา ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ห่างจากตัวเมืองสุรินทร์ 69 กิโลเมตร ฝั่งตรงกันข้ามกัมพูชาเป็น ชุมชนโอเอซิส อำเภอสำโรง จังหวัดอุดรธานี

ภาพประกอบ 21 สินค้าในตลาดการค้าชองจอม ต.ด่าน อ.กาบเชิง จ.สุรินทร์

ช่องจอมเป็นเส้นทางข้ามแดนที่ใหญ่และสะดวกที่สุดของจังหวัดสุรินทร์ที่จะไปยัง
กัมพูชา ทำให้มีการติดต่อสัญจรไปมาและซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างไทย และกัมพูชา เป็นเวลา
ช้านาน ตลาดแห่งนี้เปิดทำการค้าขายและสัญจรไปมาทุกวัน เวลา 08.00 – 20.00 น. ประเภทสินค้า
มีทั้งสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน

การเดินทาง ใช้เส้นทางสุรินทร์ – ช่องจอม ห่างจากตัวเมืองสุรินทร์ 69 กิโลเมตร และ
ห่างจากตัวอำเภอกาบเชิง 13 กิโลเมตร

ภาพประกอบ 22 บรรยากาศในตลาดการค้าช่องจอม ต.ด่าน อ.กาบเชิง จ.สุรินทร์

พุทธอุทยานแห่งแรกในประเทศไทย
วัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร

ภาพประกอบ 23 ประตูปากพญานาคทางขึ้นวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร

พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ตั้งอยู่ที่บ้านจรัส หมู่ที่ 1 ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ติดชายแนกัมพูชา เป็นพุทธอุทยานแห่งแรกของโลกเลยก็ว่าได้ ภายในวัดมีพระอุโบสถ เจดีย์ วิหารคด กุฏิพระสงฆ์ เหนือขึ้นไปจนถึงผาพระ (ผานางคอย) จะเห็นพระนาคปรกองค์ใหญ่ รูปหล่อหลวงปู่มั่น รูปหล่อหลวงปู่ดูล ประดิษฐานไว้บนเชิงเขา ถัดขึ้นไปด้านบน จะพบรอยพระพุทธรูปหินทรายขนาดใหญ่ศิลปะเขมรโบราณสลักภาพในรอยพระบาท จำนวน 166 ภาพ 23 แถว เป็นรูปสัตว์ในธรรมชาตินานาชนิด มีน้ำตกสำคัญเป็นต้นน้ำหล่อเลี้ยงผืนป่าด้านล่างคือ “น้ำตกไตรคีรี” ทำให้ผืนป่าแห่งนี้เขียวชอุ่มตลอดปี เป็นป่าดงดิบที่ยังอุดมสมบูรณ์ที่สุดเพียงแห่งเดียวในเขตอีสานใต้ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ เหมาะแก่การพักผ่อนที่เงียบสงบในร่มเงาของศาสนาและผืนป่าที่สมบูรณ์

การเดินทาง บนเส้นทางหลวงถนนบัวเขต – บ้านจรัส มีทางแยกขวามือเข้าวัด เป็นถนนลาดยาง ประมาณ 2.50 กิโลเมตร ก็ถึงบริเวณวัด ทางขึ้นเขาค่อนข้างสูงชัน แต่ไม่มีอันตรายรถยนต์สามารถขึ้นได้สะดวก ความสูงจากพื้นราบไม่เกิน 100 เมตร

ปราสาททภูมิโปน ปราสาทขอมโบราณที่มีอายุเก่าแก่มากที่สุดในประเทศไทย

ภาพประกอบ 24 ปราสาททภูมิโปน

ปราสาททภูมิโปน เป็นปราสาทแบบศิลปะเขมร ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย สร้างขึ้นในสมัยพุทธศตวรรษที่ 12 - 13 ทับหลังทำด้วยหินทราย เหนือทับหลังขึ้นไปมีลายรูปใบไม้ฉนวน รูปแบบเทียบได้กับปราสาทขอมสมัยก่อนพระนคร และพบจารึกภาษาสันสกฤต อักษรปัลลวะ ซึ่งเคยใช้ในราวพุทธศตวรรษ 12 - 13 ซึ่ถือเป็นจารึกรุ่นแรก จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี จะมีการจัดงานสืบสานตำนานปราสาททภูมิโปน คุณค่าเหนือกาลเวลา เมื่อได้มาเยือนปราสาททภูมิโปน

การเดินทาง จากจังหวัดสุรินทร์ ใช้ทางหลวงหมายเลข 2077 (สุรินทร์ - สังขะ) ระยะทาง 49 กิโลเมตร จากแยกอำเภอสังขะเข้าทางหลวงหมายเลข 2124 (สังขะ - บัวเชด) ตรงต่อไปจนถึงบ้านภูมิโปนอีก 10 กิโลเมตร จะเห็นปราสาททภูมิโปนอยู่ริมถนนด้านซ้ายมือ

ปราสาทศิขรภูมิหรือปราสาทระแงง

ภาพประกอบ 25 ปราสาทศิขรภูมิ

ปราสาทศิขรภูมิ เป็นศาสนสถานในลัทธิไศวนิกาย สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 17 และมีการบูรณะเพิ่มเติมในพุทธศตวรรษที่ 22 เป็นศิลปะแบบล้านช้าง ตรงกลางปราสาท ปรากฏประธานมีทับหลังที่มีความสวยงามและสมบูรณ์ชิ้นหนึ่งของประเทศไทย ที่สลักเป็นภาพนาฏราชสิภร ทรงพ้อนรำอยู่เหนือเกียรติมุข ในท่วงท่ารำที่อ่อนช้อย ภายใต้วงโค้งลายท่อนมาลัย และมีเทพอีก 4 องค์ พระคเนศ พระพรหม พระวิษณุ และพระอุมา รวมถึงเหล่าเทวดา ฤๅษี หงส์ และสัตว์อีกหลายชนิด จะเห็นได้ว่าเป็นทับหลังที่สวยงามมากที่สุดในประเทศไทย ที่สำคัญปราสาทศิขรภูมิใช้เป็นตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดสุรินทร์

นางอัปสร สวยงามที่สุดแห่งเดียวในประเทศไทยที่ปราสาทศิขรภูมิ มีหลายท่านอาจจะคุ้นชินกับนางอัปสรในปราสาทนครวัด ประเทศกัมพูชา ที่มียืนเรียงรายอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ในประเทศไทยนั้นพบรูปสลัก “นางอัปสรถือดอกบัว” เพียงแห่งเดียวเท่านั้น ที่ปราสาทศิขรภูมิ แต่ไม่พบในปราสาทขอมโบราณในแห่งใดอีกเลยในประเทศไทย เป็นอีกหนึ่งในความพิเศษที่ไม่ควรพลาดเมื่อมาเยือนจังหวัดสุรินทร์ เพราะนางอัปสรทั้งสองได้ยืนหันหน้าทักทายแขกผู้มาเยือนอยู่ทั้งสองด้านของเสากรอบประตู ด้วยเครื่องแต่งกายอันวิจิตรงดงาม นอกจากนี้ไม่ควรพลาดชมการแสดง แสง สี เสียง สืบสานตำนานพันปีปราสาทศิขรภูมิ จัดขึ้นในช่วงเดือนพฤศจิกายนทุกปี

การเดินทาง จากจังหวัดสุรินทร์ใช้ทางหลวงหมายเลข 226 สุรินทร์ – ศีขรภูมิ พอถึงหลักกิโลเมตรที่ 35 เลี้ยวซ้ายมาประมาณ 500 เมตร จะพบปราสาทศีขรภูมิ

หมู่บ้านช้าง และมีช้างเยอะที่สุดในประเทศไทย

ภาพประกอบ 26 ป้ายประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวหมู่บ้านช้าง

หมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ บรรพบุรุษดั้งเดิมเป็นชาวกูย มีอาชีพการคล้องช้างป่าแล้วนำมาฝึกไว้ใช้งาน และเป็นสัตว์เลี้ยงประจำครอบครัว ปัจจุบันยังคงเลี้ยงช้างไว้ในบ้าน ก่อเกิดเป็นเอกลักษณ์ชุมชนที่โดดเด่นไม่เหมือนใคร มีจำนวนช้างมากถึง 200 เชือก เมื่อถึงงานแสดงช้างจังหวัดสุรินทร์จะมีการรวมกันมากที่สุดในประเทศไทย หมู่บ้านแห่งนี้จึงมีจำนวนช้างมากกว่าที่อื่น ปัจจุบันเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาร่วมเรียนรู้วิถีชีวิตของคนกับช้าง และมีการแสดงช้างแสนรู้ไว้คอยต้อนรับนักท่องเที่ยว ติดต่อสอบถามได้ที่ศูนย์คชศึกษา หมู่บ้านช้าง โทร 0 4414 5050

สุสานช้าง อนุสรณ์สถานแห่งเดียวในโลก

ภาพประกอบ 27 สุสานช้าง วัดป่าอาเจียง

สุสานช้างวัดป่าอาเจียง อนุสรณ์สถานที่มีอยู่ ณ หมู่บ้านตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัด สุรินทร์ โดยการริเริ่มของหลวงพ่อพระครูสมุห์หาญ ปณญารโธ เจ้าอาวาส ท่านเคยมีชีวิตผูกพันมากับ ช้างตั้งแต่วัยเด็ก ทำให้รู้ถึงความรู้สึกนึกคิดของช้างว่าไม่ต่างจากคน เมื่อถึงช่วงวาระสุดท้ายของชีวิตจึง อพยพกลับมายังถิ่นเดิมของตนที่เคยอาศัยอยู่ วัดป่าอาเจียงมีหลุมฝังช้างมากกว่า 200 หลุม แต่ละ หลุมถูกออกแบบเป็นรูปพระมาลาพระมหากษัตริย์ครอบทับแทนคุณค่าของเหล่าช้างศึก ถือว่าเป็นอีก แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

การเดินทาง จากจังหวัดสุรินทร์ใช้เส้นทาง 214 สุรินทร์ – ร้อยเอ็ด ผ่านอำเภอจอมพระ ถึง กม.ที่ 36 เลี้ยวซ้าย ถนนทางหลวงชนบท (สร 3027) บ้านหนองตาด ผ่าน อบต.กระโพ ตรงไปจะ ถึงศูนย์คชศึกษา

4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์สรุปได้วาเพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ อันประกอบด้วยการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงามของวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่

ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้าน ศิลปะ สถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบ วิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีตประเพณี ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญช่วยกระตุ้นให้เกิด การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดการท่องเที่ยว แบบยั่งยืนที่ต้องรับผิดชอบต่อไปจ้ะ

พื้นฐานทางวัฒนธรรมอยู่ 4 ประการ

1. เพื่อมุ่งเน้นคุณค่าของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น
2. เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องของต้องดูแลรักษาให้คงไว้ถึงคุณภาพสิ่งแวดล้อม และคุณค่าของวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
3. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจสูงสุด แต่ในขณะเดียวกัน ก็ต้องเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย
4. เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างพอเพียง พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น

ดุษฎี ชุมสาย มล. และ ญิบพัน พรหมโยธี, 2527 ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยว หมายถึง การเคลื่อนย้ายของประชากรจากแหล่งหนึ่งไปสู่อีกแหล่งหนึ่งรวมทั้งการเดินทางภายในประเทศและระหว่างประเทศการท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กันมีกิจกรรมร่วมกันมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันได้รับความรู้ ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ฉะนั้นการท่องเที่ยวในปัจจุบันจึงเป็นธุรกิจที่กว้างขวาง

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว

พจนานา สนวนศรี, 2546 กล่าวว่า คนในชุมชนต้องเขามา มีส่วนรวมในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง บทบาทของ โครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ คือ การประสานเชื่อมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนบอกกล่าวให้คนที่จะไปเยี่ยมเยือนชุมชนได้เข้าใจเรื่องราวของชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยว กติกา ขอบปฏิบัติเมื่ออยู่ในชุมชน ในขณะเดียวกันก็มีการพูดคุยกับชาวบ้านให้ชัดเจนจนถึงเป้าหมายของการทำกิจกรรมนี้ ซึ่งก็มีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน บางแห่งมองว่าการท่องเที่ยวเป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิต วัฒนธรรมตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บางแห่งอาจมองว่าการเผยแพร่แล้วน่าจะเป็นกิจกรรม ที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนและคนในชุมชนด้วย เรารวมกันมองถึงข้อดี ข้อเสีย และแนวทางป้องกันร่วมกันค้นหาเสน่ห์ของชุมชนซึ่งหมายถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามและวิถี วัฒนธรรมที่น่าสนใจกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเขามามีส่วนร่วมได้ โดยช่วยกันวางระบบบริหารจัดการ จัดโปรแกรมแบบบทบาทหน้าที่ที่จัดสรรผลตอบแทนที่เหมาะสม และโปร่งใส ตรวจสอบได้

1. การตัดสินใจวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยว ต้องคำนึงคุณค่าทางด้าน ภายภาพและวัฒนธรรมของพื้นที่

2. การกำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยวภายในชุมชนต้องคำนึงถึงศักยภาพ ด้านการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งในแง่ของกายภาพ ระบบการบริหารต่าง ๆ และความเปราะบาง ทางวัฒนธรรม

3. การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องยึดความสมดุลทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิต ชุมชนเป็นหลัก และต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบต่อคุณค่าของมรดกวัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ของคนในชุมชน

4. การท่องเที่ยวต้องเป็นการจัดการ และพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

5. ชุมชนควรจะมีบทบาทในการวางแผนเพื่อการท่องเที่ยว และอนุรักษ์ ชุมชนตั้งแต่เริ่มต้น

6. ประชาชนในชุมชนควรได้รับประโยชน์จากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว อย่างเท่าเทียมกัน ผลประโยชน์ที่ได้รับอาจจะอยู่ในรูปแบบที่แตกต่างกัน

วรรณภา วงษ์วานิช, 2546 การท่องเที่ยวรูปแบบนี้จัดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชม งานเกี่ยวกับ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น เนื่องในเทศกาลต่าง ๆ เพื่อเป็นการ สืบทอด และรักษามรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ของท้องถิ่นซึ่งมีหลักเกณฑ์สำคัญ คือ

1. เปนประเพณีหรือวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ที่เด่นของแต่ละท้องถิ่น และสมควรที่จะดำรงรักษาไว้สืบต่อไป

2. เจาของพื้นที่ร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งด้านการวางแผน การจัดการ และการอนุรักษ์

3. มีวิทยากร และมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่น

4. มุ่งให้นักศึกษาได้รับความรู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความประทับใจ และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตในสังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากเดิม

มนูญ วงศ์คำดี, 2541 ให้ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยวว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจที่จะก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะเป็นทั้งวัตถุประสงค์ และเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแล้วยังเป็นปัจจัยสำคัญที่จะขยายให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นสินค้าที่มีคุณลักษณะพิเศษที่สามารถดึงดูดใจลูกค้า หรือนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาซื้อถึงที่ตั้งของสินค้าสามารถแยก เป็นประเภทตามเป้าหมายการไปชมของนักท่องเที่ยวได้ ดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง สภาพทางกายภาพ ของธรรมชาติที่มีความสวยงามหรือความน่าสนใจต่อการเดินทางไปเที่ยวชม ได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก แม่น้ำ ลำธาร ภูมิทัศน์ และสภาพภูมิศาสตร์อื่น ๆ

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และศาสนา หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นตามวัตถุประสงค์และเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกของอดีต และได้สร้างเสริมขึ้นในสมัยปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่ ปราสาทหิน พระราชวัง ศาสนสถาน โบราณวัตถุ โบราณสถาน อนุสรณ์สถาน และพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม หมายถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมและการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือ และสืบทอดกันมา ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ได้แก่ สภาพชีวิตไทย ริมคลอง ตลาดน้ำ เรือนแพ บ้านชาวเขา หมู่บ้านประมง งานเทศกาลประเพณี การแข่งเรือ ศูนย์แสดงวัฒนธรรม ประเพณีและสวนสนุก เป็นต้น

สำหรับประเทศไทย วัฒนธรรมที่นำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวโบราณวัตถุ โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ วัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลประเพณี งานหัตถกรรม และสินค้าในท้องถิ่นต่าง ๆ ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และอัธยาศัยไมตรีของคนไทย ทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรมมากมายหลายประเภท แต่เมื่อรวมกันแล้วกลับมีความสอดคล้อง ผสมผสานและกลมกลืน เป็นวัฒนธรรมได้อย่างสมบูรณ์

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2539 ได้ให้ความหมายของการบริหารและการจัดการ ชนิดทรัพยากรการบริหารและกระบวนการบริหารไว้ดังนี้

การบริหารจัดการการบริหารจัดการ หมายถึง ชุดของหน้าที่ต่าง ๆ (A Set of Functions) ที่กำหนดทิศทางในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายองค์กรซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบต่อกิจกรรมในการบริหาร ทรัพยากรและกิจการงานอื่นๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ขององค์กร

ทรัพยากรการบริหารทรัพยากรการบริหารจัดการ 6 M's (Management Resources) ประกอบด้วย

1. คน (Man)
2. เงิน (Money)
3. วัสดุดิบ (Material)
4. เครื่องจักร (Machine)

5. วิธีการบริหารจัดการ (Method)

6. ตลาด Market)

การจัดการ (Management) คือ กระบวนการในการประสานบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยทั่ว ๆ ไปในการบริหารมักจะอาศัยทรัพยากรหลักๆ ประเภทวัสดุอุปกรณ์ คน เงิน และข่าวสารข้อมูลประเภทของทรัพยากรในการจัดการ (Type of Management Resources) มีรายละเอียดดังนี้

1. วัสดุอุปกรณ์ (Material Resources) วัสดุอุปกรณ์เป็นทรัพยากรที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้ ซึ่งองค์กรธุรกิจจำเป็นต้องจัดหาไว้เพื่อการดำเนินการของกิจการ
  2. มนุษย์ (Human Resources) ทรัพยากรมนุษย์จัดเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดขององค์กรซึ่งบางที่ยึดถือเป็นปรัชญาของกิจการที่ว่า “กิจการจะดำรงอยู่ได้ด้วยบุคลากร” ซึ่งถือเป็นทรัพย์สิน (Assets) ที่สำคัญที่สุด
  3. การเงิน (Financial Resources) ทรัพยากรด้านการเงินได้แก่ เงินทุนต่าง ๆ ขององค์กรที่จำเป็นจะต้องใช้ประโยชน์แก่ผู้ลงทุนและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ
  4. ข่าวสารข้อมูล (Information Resources) ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับแล้วว่าทุกองค์กรจะละเลยในเรื่องของข่าวสารข้อมูลไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข่าวสารข้อมูลที่เป็นสภาพแวดล้อมภายนอกซึ่งรวมถึงสภาพเศรษฐกิจ สภาพตลาด ผู้บริโภคเทคโนโลยี การเงินวัฒนธรรมประเพณี
- การบริหารจัดการ (Management) เป็นกระบวนการนำทรัพยากรการบริหารมาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนการบริหาร ซึ่งประกอบด้วย
1. การวางแผน (Planning) เป็นหน้าที่ทางการจัดการหน้าที่แรก ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดทิศทาง (Direction) ภารกิจ (Mission) เป้าหมาย (Goals) และวัตถุประสงค์ (Objectives) ขององค์กร ตลอดจนกรอบความคิด (Framework) แนวทางและวิธีการปฏิบัติ (Procedure) เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จตามที่ต้องการ
  2. การจัดองค์การ (Organizing) เป็นงานที่ให้ความสำคัญกับการจัดทำโครงสร้างองค์การ (Organization Structure) และกำหนดระบบงาน (Work System) บทบาท (Role) อำนาจหน้าที่ (Authority) ความรับผิดชอบ (Responsibility) และหน้าที่ (Duty) ของบุคลากร เพื่อให้ปฏิบัติงานให้เป็นระบบ และสอดคล้องกันภายในหน่วยงาน ซึ่งจะทำให้องค์กรสามารถดำเนินงานสู่เป้าหมายร่วมกัน ราบรื่น และใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ
  3. การนำ (Leading) เป็นการใช้อิทธิพล และความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตามในการชี้เป้าหมาย ชักจูง กระตุ้น และเปลี่ยนแปลงผู้ติดตาม หรือผู้ใต้บังคับบัญชา ให้ปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถด้วยความเต็มใจ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่องค์กรอย่างเต็มที่
  4. การควบคุม (Controlling) เป็นกระบวนการในการกำหนดเกณฑ์

และมาตรฐานขั้นตอน การติดตาม ตรวจสอบ ประเมิน และแก้ไขให้การดำเนินงานสามารถบรรลุ เป้าหมาย หรือปรับปรุงแผน และการดำเนินงานให้สอดคล้องกับข้อจำกัดของเหตุการณ์ และสภาพแวดล้อมจริง

สรุป

การบริหารและการจัดการมีแนวคิดมาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคมซึ่ง จะต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยต้องมีผู้นำกลุ่มและมีแนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม เพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อยซึ่งอาจเรียกว่าผู้บริหารและการบริหาร ตามลำดับ ดังนั้น ที่ใดมีกลุ่มที่นั้นย่อมมีการบริหาร

คำว่า การบริหารและการจัดการ รวมทั้งคำอื่น ๆ อีก เป็นต้นว่า การปกครอง (Government) การบริหารการพัฒนา การจัดการ และการพัฒนา (Development) หรือแม้กระทั่ง คำว่า การบริหารการบริการ (Service Administration) การบริหารคุณธรรม (Morality Administration) และการบริหารการเมือง (Politics Administration) ที่เป็นคำในอนาคตที่อาจถูก นำมาใช้ได้ คำเหล่านี้ล้วนมีความหมายใกล้เคียงกันขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจในแต่ละยุคสมัยจะนำคำใดมาใช้ โดยอาจมีจุดเน้นแตกต่างกันไปบ้าง อย่างไรก็ตาม ทุกคำที่กล่าวมานี้เฉพาะในภาครัฐ ล้วนหมายถึง (1) การดำเนินงาน การปฏิบัติงาน แนวทาง (Guideline) วิธีการ (Method) หรือมรรควิธี (Means) ใด ๆ (2) ที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้ในการบริหารราชการหรือปฏิบัติงาน (3) ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (4) เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทาง (End หรือ Goal) หรือการ เปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม เช่น มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางเบื้องต้น (Primary Goal) หรือช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ หรือช่วยเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติ ราชการให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางสูงสุด (Ultimate Goal) คือการพัฒนาประเทศที่ประเทศชาติและประชาชนอยู่ดีเป็นสุขอย่างยั่งยืน เป็นต้น และทุกคำที่กล่าวมานี้อาจมองในลักษณะที่เป็นกระบวนการ (Process) ที่มีระบบและมีหลายขั้นตอน ในการดำเนินงาน

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural-Functional Theory)

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่เป็นกรอบแนวคิดทางสังคมวิทยาที่มีขอมสมมติฐานที่ว่าสังคม เป็นระบบที่ซับซ้อนระบบหนึ่ง ที่มีองค์ประกอบต่าง ๆ หลายส่วนทำงานร่วมกันจนเกิดความมี เสถียรภาพ ทฤษฎีนี้ถือว่า สังคมเหมือนกับสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง (Biological Organism) ซึ่งเป็นตัว แบบ (Model) ไขอุปมา (Analogy) เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์สังคม (Social Analysis) หรือวิเคราะห์ระบบ (System Analysis) โดยมีฐานคติ (Assumptions) เกี่ยวกับสังคม คือ เป็นระบบ ๆ

หนึ่งที่ประกอบด้วยสวนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกันมีระบบขอบเขตแน่นอน พร้อมทั้งมีกระบวนการรักษาบูรณาการ (Integration) และอาณาเขตนั่นไวเสมอ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536 ขอสมมติของทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ที่สำคัญ คือ สังคมต้องมีความมั่นคงไม่ต้องการสนใจในเรื่องของการเปลี่ยนแปลง เพราะเชื่อว่า ถาสวนประกอบหนึ่งสวนประกอบใดของสังคมเปลี่ยนไป สวนประกอบอื่นจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปด้วย ลักษณะธรรมชาติของทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ได้มีขอสมมติที่สำคัญกล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ดังนี้

1. ทุกสังคมประกอบขึ้นด้วยบูรณาการรวมหน่วย (Integration) ของหน่วย ต่าง ๆ หรือองค์ประกอบต่าง ๆ ทางสังคม
2. ทุกองค์ประกอบทางสังคมจะทำหน้าที่หรือทำประโยชน์เพื่อความสมบูรณ์ และความอยู่รอดทางสังคม
3. ทุกสังคมแนวมี่แนวโน้มที่จะรักษาสมดุลภาพ
4. ทุกสังคมจะมีความมั่นคงเนื่องจากสมาชิกภายในสังคมมีความสอดคล้อง และเข้าใจกันในสถานภาพและค่านิยม ฯลฯ

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ, 2533 ได้กล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ในลักษณะที่ว่า ความยืดหยุ่นของทฤษฎีนี้สามารถให้คำอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ดี กล่าวคือ สังคมสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นได้ สาเหตุหรือพลังที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระยะสั้นไม่รุนแรง แต่เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นระยะเวลายาว ก็มีผลกระทบอย่างมาก เช่น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการเพิ่มประชากรซึ่งในระยะแรกของประชากรที่เพิ่มขึ้นไม่กระทบกระเทือนมากเท่าใดนักแต่เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นทรัพยากรมีจำกัด ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนการดำรงชีวิตและความสัมพันธ์ทางสังคม

ลักษณะที่สำคัญของทฤษฎีนี้ ได้สรุปไว้ว่า ระบบสังคมซึ่งประกอบด้วยระบบย่อยต่าง ๆ จะต้องประกอบด้วย

1. หน้าที่ของสังคม (Social Function)
2. ดุลยภาพของสังคม หรือระบบ (System Equilibrium and Homeostasis) หรือระเบียบสังคม (Social Order)
3. การพึ่งพาอาศัยของระบบย่อย (Social Interdependence)

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ มีสมมติฐานเกี่ยวกับสังคมว่า ภายในสังคมจะประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็นระบบย่อย ๆ หลายระบบ แต่ละระบบมีหน้าที่แตกต่างกันไปเพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมีระเบียบ ซึ่งถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายของสังคม หากระบบใดไม่ทำหน้าที่ของ

ตนเอง จะก่อให้เกิดการปรับตัวเอง และเกิดความสมดุลในที่สุด ซึ่งระบบต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ในสังคมจะมองว่าสมดุลอยู่แล้วสิ่งที่จะทำให้ระบบย่อยต่าง ๆ ได้มีการปรับตัวเขาหากันและมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้า ๆ เพื่อรักษาสมดุลในระบบจากการกระทำของบุคคลและสังคม ดังนั้นในการพัฒนาชุมชนจึงต้องเน้นโครงสร้างของชุมชนอันได้แก่ บุคคล กลุ่ม และองค์กร โดยมีเป้าหมายร่วมกัน มีการปรับตัวในลักษณะบูรณาการให้ทุกคน มีส่วนรวมและปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เต็มศักยภาพเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไป

2.2 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่น ๆ ได้ต้องยึดหลักทางวัฒนธรรม คือ ความคิดและพฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่ใด วัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น ดังนั้น การแพร่กระจายของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัย ดังต่อไปนี้

1. หลักภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มีภูเขาสูง ทะเลกว้าง ทะเลทราย แหล่งหิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติดตัว

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การที่ผู้คนต้องเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันส่วนมากเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจบางก็ต้องการไปติดต่อค้าขาย หรือแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าทางเศรษฐกิจบางก็ต้องการไปเที่ยวเตร่ดูสิ่งแปลกใหม่ แต่ก็ต้องมีเงินทองจึงจะไปเที่ยวที่อื่นได้ คนที่มีเศรษฐกิจดีจึงมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปสังสรรค์กับวัฒนธรรมได้

3. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การมุ่งใจไปแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่ และความรูเป็นต้น การไปศึกษายังถิ่นอื่นจึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักรักใคร่และแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปรวมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนา และการอพยพโยกย้ายถิ่น เพราะเกิดภัยทางสังคม เช่น เกิดสงคราม และความขัดแย้ง การประสพภัย ธรรมชาติ เช่น ขาวยาก หนักแพ่ง แห้งแล้ง และการยึดครองโดยผู้รุกราน เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัย ให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น

4. การคมนาคมขนส่งที่ดี เป็นปัจจัยเอื้อต่อการเผยแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนดีพาหนะสำหรับโดยสาร และการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนักลดแต่เป็นอัตราเร่งการแพร่กระจายที่ดีด้วย

ทฤษฎีการแพร่กระจาย (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2540) กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion Theory) คือ การติดต่อกับโลกภายนอก (Contact) นี้ก็เหมือนกันอธิบายการพัฒนาที่เกิดจากการติดต่อดะหว่างสังคม โดยเฉพาะสังคมด้อยพัฒนา ที่ติดต่อกับสังคมพัฒนาจะทำให้สังคมด้อยพัฒนามีระดับการพัฒนาสูงขึ้น

สังคมจะพัฒนาได้ต้องมีเหตุปัจจัย 6 ประการ ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ

หมายความว่า ปัจจัยเหตุคือ ทรัพยากรธรรมชาติก่อให้เกิดปัจจัยผล คือ การพัฒนา
ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น เหตุผลก็คือ เมื่อมีทรัพยากร เช่น น้ำมัน ทองคำ หรือเพชร สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิด
เป็นทรัพย์สินเงินทองสามารถนำไปใช้จ่ายยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นได้ ยังมีทรัพยากรธรรมชาติ
มีจำนวนมากก็ยิ่งทำระดับการพัฒนาสูงมากขึ้นไปอีก

2. ทรัพยากรมนุษย์

หมายความว่า ปัจจัยเหตุ คือ ทรัพยากรมนุษย์ในวัยแรงงานก่อให้เกิด ปัจจัยผล คือ
การพัฒนา หรือพูดอีกนัยหนึ่งว่า ยังมีคนในวัยแรงงานมากเท่าใดก็ยิ่งทำให้ระดับการพัฒนาสูงมาก
ยิ่งขึ้นเพียงนั้น เหตุผลก็คือ คนในวัยแรงงานมีกำลังแรงงานที่สามารถใช้ให้เกิด ประโยชน์ต่อคุณภาพ
ชีวิตได้ เช่น การเพิ่มการศึกษาทำให้สุขภาพอนามัยแข็งแรง จิตใจมั่นคง เข้มแข็ง เป็นต้น ปัจจัยนี้
จึงเป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาได้

3. องค์กรสังคม

ดังได้กล่าวไปแล้ว องค์กรสังคมในที่นี้ หมายถึง องค์กรสังคมประเภท สหจร โดย
ที่องค์กรสังคมเหล่านี้จะช่วยทำให้เกิดพลังงานในการทำงานได้ใหญ่ขึ้นและมากขึ้น เพราะเป็นกา
รรวมกำลังแรงงานกับงานใหญ่ที่ทำคนเดียวไม่ได้องค์กรก็สามารถทำได้ ทำได้มาก และทำได้อย่างมี
ประสิทธิภาพ เพราะได้รวมช่วยกันคิด ช่วยกันพิจารณา จึงมีความรอบคอบ ไม่บกพร่องหรือ
บกพร่องน้อย จึงเป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาได้อีกทางหนึ่ง

4. ภาวะผู้นำ

เราได้ชี้ไว้แล้วเช่นเดียวกันว่า ภาวะผู้นำหรือจำนวนผู้นำประเภทต่าง ๆ ยังมีมาก
เท่าใด ก็ยิ่งทำให้การพัฒนามีระดับสูงมากขึ้นเพียงนั้น ทั้งนี้ก็เพราะผู้นำมักจะเป็นคนที่มีคุณภาพการ
ทำงานของผู้นำจึงพลอยมีคุณภาพหรือประสิทธิภาพได้หรือไม่เช่นนั้นผู้นำจะสามารถรวมคนได้
เป็นจำนวนมากกลายเป็นกลุ่มคนจำนวนมาก จึงทำงานใหญ่หรืองานปริมาณมากได้ นอกจากนั้นด้วย
บารมีของผู้นำทำให้คนที่มารวมตัวกันทำงานทำงานอย่างทุ่มเทเพื่อผู้นำจึงทำให้เกิดผลดีแก่การพัฒนา

5. การติดต่อกับโลกภายนอก

การติดต่อ หมายถึง การติดต่อระหว่างชุมชน ระหว่างเมือง หรือ ระหว่างประเทศ
โดยเฉพาะชุมชนเมือง ประเทศที่ด้อยพัฒนาจะได้ประโยชน์จากชุมชนเมือง ประเทศที่พัฒนาแล้วหรือ
เจริญกว่า ทั้งนี้เพราะการติดต่อเช่นนั้นทำให้เกิดการถ่ายทอดเรียนรู้ รับเอาความรู้ ความชำนาญสินค
าเทคโนโลยีจากสังคมเจริญมาใช้หรือมาผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ สินค้าขึ้นมาในสังคมพัฒนา ทำให้
สังคมด้อยพัฒนามีความเจริญก้าวหน้าตามไปด้วย

6. การฝึกอบรม

การฝึกอบรมมีฐานะพิเศษ เป็นทั้งตัวเหตุโดดและเป็นตัวเหตุร่วมกับเหตุอื่น ๆ ทำให้เกิดการพัฒนาได้ คำอธิบายให้เห็นความจริงก็ไม่ยากเพราะหากมองว่าการ ฝึกอบรมเป็นการศึกษา (education) เสียแล้วก็ย่อมจะเห็นความสำคัญได้ชัดเจนในการทำงานเกิดการพัฒนาก็เพราะทำให้ ความรู้ความชำนาญด้านต่าง ๆ ของคนสูงขึ้น การพัฒนาก็ย่อมจะสูงตามไปด้วย สำหรับการเป็นตัว เหตุควบคุมเหตุอื่น ก็อาจมองได้ว่าการศึกษาย่อมทำให้รู้จักใช้ ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมี ประสิทธิภาพ ทรัพยากรมนุษย์ที่ดีการศึกษาก็ย่อมเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ องค์การสังคมที่มี คุณภาพเป็นสมาชิกก็ย่อมพลอยมีคุณภาพไปด้วย ผู้นำที่มีการศึกษาดี ย่อมมีคุณภาพดียิ่งขึ้น การ ติดต่อกันที่เฉลียวฉลาดอันเกิดจากการศึกษา ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการพัฒนาการการฝึกอบรม จึงช่วยให้เกิดการพัฒนาดวยเหตุนี้

ดังนั้น การแพร่กระจายเกิดขึ้นมาได้ เมื่อมีการติดต่อกันระหว่างคนต่างชุมชน หรือ โดยเฉพาะคนที่ต่างวัฒนธรรมกัน การติดต่อกันระหว่างบุคคลสองพวกนี้จึงเป็นการแพร่ความรู้ และสิ่ง แปรภพใหม่ที่เรียกว่า “นวัตกรรม” หรือความเจริญใดทางหนึ่ง การฝึกอบรมชุมชนใด มีประชากรที่ได ้รับการฝึกอบรมสูงมากเท่าไรก็จะทำให้ชุมชนนั้น ๆ เกิดการพัฒนายิ่งขึ้น

จากการศึกษาทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนี้ จะช่วยอธิบายวิธีการ/ขั้นตอน ของการเผยแพร่วัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่งซึ่งจะต้องคำนึงถึงข้อเหมือนและข้อต่างของ วัฒนธรรมทั้งสองเป็นสำคัญ

2.3 ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2547 กล่าววาทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Culture Ecology Theory) เกิดขึ้นในปี ค.ศ. ที่ 20 โดย เลสลีย์ ไวท (Leslie A. White) ไตเสนอว่า วัฒนธรรมมีองค์ ประกอบ 3 ประการ คือ

1. เทคโนโลยีหรือกิจมีบทบาทในสังคม และเกิดขึ้นเพื่อความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม
2. เมื่อเกิดความสัมพันธ์ มนุษย์จะสร้างระบบสังคมจนสามารถกำหนด แนวคิดของมนุษย์ในที่สุด
3. ระบบวัฒนธรรมจะควบคุมระบบสังคม ระบบสังคมจะควบคุมระบบจิตของมนุษย์แต่ละคน

ผลงานของเลสลีย์ ไวท (Leslie A. White) เรื่อง The evolution of culture เสนอขอคิด ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นปัจจัยผลักดัน ทำให้มนุษย์สามารถผลิตพลังงานเพิ่ม
2. ความพยายามของมนุษย์ทุกวัฒนธรรมทำให้เกิดพัฒนาอันยิ่งใหญ่
3. วัฒนธรรมเป็นแรงกระตุ้นทำให้มนุษย์มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น

สรุปได้ว่าพัฒนาการของวัฒนธรรมเกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และกลายเป็นวัฒนธรรมสากลได้เพราะเทคโนโลยี

จูเลียน สจวต (ฟิลิปปินส์ บัญชี, 2549) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือช่วยมนุษย ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมที่ต่างกันทำให้วิถีการผลิตและสภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนวัฒนธรรมต่างกัน ความแตกต่างนี้เกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เทคโนโลยี และโครงสร้างสังคม เป็นหลัก วัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมจึงมีความแนบแน่นใกล้ชิด และส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกัน อย่างแยกไม่ออก ในยุคสมัยที่พัฒนาการด้านเทคโนโลยียิ่งอยู่ในระดับต่ำ มนุษย์ จำต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และทำให้สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลเป็นตัวกำหนดรูปแบบ วัฒนธรรม แต่เมื่อเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้ามากขึ้นมนุษย์ย่อมมีศักยภาพในการเปลี่ยนหรือดัดแปลง สภาพแวดล้อมได้มากขึ้น อิทธิพลของสภาพแวดล้อมก็เริ่มลดลง หากแต่รูปแบบและขนบธรรมเนียม ประเพณีบางอย่างจะคงอยู่ และได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง

รูธ เบเฮดิดท (ฟิลิปปินส์ บัญชี, 2549) กล่าวว่า วัฒนธรรมแต่ละแห่งเป็นภาพรวม เฉพาะของสวนต่างๆ ที่ผสมกลมกลืนกัน ที่สวนรวมทั้งหมดถูกหล่อหลอมทางคติวัฒนธรรมที่เฉพาะ ของวัฒนธรรมนั้นๆ ศาสนา ครอบครัว เศรษฐกิจและสถาบันการเมือง การปกครองต่างหากกันได้เป นอย่างดี เพื่อกลายมาเป็นภาพรวมที่เฉพาะ และเนื่องจากภาพรวมดังกล่าวเป็นผลมาจากการมี ประวัติศาสตร์ที่เฉพาะ ดังนั้นจึงไม่อาจเปรียบเทียบวัฒนธรรมใดว่าดีกว่าวัฒนธรรมอื่นได้

สรุปได้ว่า ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม จากนักมานุษยวิทยาไดพยายามอธิบาย การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในสังคม ศึกษาวิธีการปรับตัวเขาเข้ากับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เฉพาะของวัฒนธรรมแต่ละชนิด ซึ่งมีข้อด้อยคือ ไม่สามารถกำหนดชี้ชัดลงไปว่าลักษณะประเพณี วัฒนธรรมแบบใดมีอิทธิพลต่อการอยู่รอดของสังคมอย่างแท้จริง

แนวทางในการนำทฤษฎีไปใช้ในการศึกษาแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม

1. ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เชื่อว่าวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือช่วยมนุษยสามารถ ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะในยุคที่เทคโนโลยียังไม่เจริญสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนด รูปแบบวัฒนธรรม ทำให้ทราบถึงแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่จะต้อง ขึ้นอยู่ กับสภาพแวดล้อมหรือสภาพบริบทพื้นที่การศึกษา
2. ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชื่อว่าสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันก็จะทำให้วัฒนธรรม แตกต่างกัน เป็นแนวทางให้ทราบถึงความแตกต่างกันของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่จะต้องศึกษาสภาพแวดล้อมตลอดจนเทคโนโลยี และโครงสร้างของสังคม
3. ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม กล่าวว่าวัฒนธรรมแต่ละแห่งเป็นภาพรวมเฉพาะ

ของสวนต่างๆ ที่ผสมกลมกลืนกันที่รวมศาสนา ครอบครัว เศรษฐกิจ และสถาบันการเมือง การปกครองเข้ากัน ทำให้ทราบถึงแนวทางการจัดการที่เป็นจุดรวมของสวนต่างๆ ของสังคมได้เป็นอย่างดี

2.4 ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์หรือการปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory)

พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์, 2530 ไดกลาวถึงทฤษฎีการปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่ามนุษย์มีการตีความซึ่งกันและกัน แทนที่จะมีเพียงปฏิกริยาต่อการกระทำของกันและกัน ในที่นี้ หมายถึง การรับรู้จากการที่มนุษย์ตีความสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกโดยมนุษย์เป็นผู้ให้คำนิยามต่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นเอง ทั้งนี้สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกมิได้มีความหมายในตัวเองมาตั้งแต่ต้น ด้วยเหตุนี้ ผลที่เกิดขึ้นหรืออาจเรียกว่า เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ จึงเกิดขึ้นจากการตีความสิ่งต่าง ๆ ในโลกแล้วทั้งสิ้น กระบวนการตีความ และการให้ความหมายสิ่งต่าง ๆ ในโลก โดยมนุษย์ที่เกิดขึ้นจึงไม่มีลักษณะตามตัวหากแต่จะดำเนินการควบคู่กับการตีความสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์อยู่ตลอดเวลากระบวนการตีความสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น มีหลักในการพิจารณาดังนี้

1. พิจารณาจากการใช้ภาษาไม่ว่าจะเป็นการเปล่งเสียง ทาที ตลอดจน การเคลื่อนไหวร่างกายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการปฏิสังสรรค์
2. พิจารณาจากที่ตั้งและเวทีแห่งการปฏิสังสรรค์ หมายถึง สถานที่ที่เกิดการ ปฏิสังสรรค์นั้น โดยมีบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีพฤติกรรมปฏิสังสรรค์ซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้ ที่ตั้งแห่งการปฏิสังสรรค์จึงเป็นสถานที่ที่ไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ ส่วนเวทีแห่งการปฏิสังสรรค์ หมายถึง การที่บุคคลมีพฤติกรรมปฏิสังสรรค์กันในสถานที่นั้น ๆ นั้นเอง
3. พิจารณาจากอัตตะของบุคคล ได้แก่ ความคิด คำพูด รวมถึงการกระทำ ที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคลโดยสังเกตได้จากการสื่อสารของบุคคลนั้นต่อบุคคลอื่น
4. พิจารณาจากการกระทำรวมของบุคคล หมายถึง การพิจารณาพฤติกรรม ของบุคคลอย่างน้อยบุคคลหนึ่งเมื่อมีการปฏิสังสรรค์กับอีกบุคคลหนึ่งโดยเชื่อมโยงแนวการกระทำของแต่ละบุคคลเข้าด้วยกัน
5. พิจารณาจากโอกาสแห่งการปฏิสังสรรค์ (Interaction Occasion) เป็นการพิจารณาช่วงเวลาในแต่ละบุคคลมีการปฏิสังสรรค์ซึ่งกันและกันไม่ว่าจะเป็นทางดานกายภาพตลอดจนทางสัญลักษณ์
6. พิจารณาจากการพบปะ(Encounter) ได้แก่ การที่ผู้ร่วมปฏิสังสรรค์ มีความคำนึงถึงกันและแสดงออกในทางสัญลักษณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเห็น การได้ยิน หรือการสัมผัส เป็นต้น

7. พิจารณาจากการพบปะที่มีนัยสำคัญ (Significant Encounter) คือ ผลจากการพบปะกันธรรมดาแต่ถูกประทับตราว่าบุคคลผู้นั้นมีความเป็ยงเบนหรือเป็นผู้รับไม่ได้ในเชิงศีลธรรม การพิจารณาการพบปะเชิงประทับตรามักเกิดขึ้นในกรณีที่ผู้ปฏิสังสรรค์กลุ่มหนึ่งมีอำนาจเหนือผู้รวมปฏิสังสรรค์อีกกลุ่มหนึ่ง

8. พิจารณาจากสัมพันธภาพระหว่างสังคม สัมพันธภาพทางสังคมจะเกิดขึ้น เมื่อบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์กันนั้นอยู่รวมกัน

9. พิจารณาจากกฎเกณฑ์แห่งการประพฤติปฏิบัติ (Rules of Conduct) เป็นการพิจารณากฎเกณฑ์ที่จะทำหน้าที่วางแนวทางพฤติกรรมระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ไม่ว่าจะเป็นกฎเกณฑ์ดานนิตินัย ซึ่งใดแกกฎหมาย กฎเกณฑ์ที่เป็นพิธีการและกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งโดยทั่วไปแล้วกฎเกณฑ์ชุดหนึ่งจะถูกตีความจากกฎเกณฑ์อีกชุดหนึ่งเสมอ

10. พิจารณาจากวัตถุทางสังคม (Social Objects) ได้แก่ การพิจารณาในสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์ให้ความหมาย โดยความหมายที่มนุษย์ให้นั้นเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ ทางสังคม หรือกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมนั่นเอง

11. การพิจารณาพิธีกรรมและกิจวัตร (Ritual and Routine) การพิจารณา พิธีกรรมเป็นการพิจารณาการกระทำรวมกลุ่มบุคคลที่มีสัมพันธภาพทางสังคม โดยที่การกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำซ้ำๆ ในช่วงชีวิตของบุคคลเหล่านี้ และมีความหมายที่จำเพาะเจาะจงในการกระทำซึ่งมักจะใดแก ความศักดิ์สิทธิ์โดยมีวัตถุทางสังคมเป็นเครื่องแสดงออก พิธีกรรมจะเป็นสิ่งที่สร้างความชอบธรรมแกการกระทำการคติ การสื่อสารของบุคคลรวมถึงการสร้างความเป็นปกแผ่นให้ กับสถานะต่าง ๆ ของสมาชิกในสังคมที่มีความสัมพันธ์กัน ไม่ว่าจะในลักษณะเชิงเศรษฐกิจ ศาสนา การเมือง เพศ ฯลฯ ส่วนการพิจารณากิจวัตรนั้นเป็นการพิจารณาการกระทำของบุคคล ภายหลังจากการพบปะกันและถูกถือปฏิบัติกันและมีความต่อเนื่องไปยังอนาคต

12. พิจารณาแนวพฤติกรรม (Behavioral Repertoire) หมายถึง การพิจารณาบทบาทของบุคคลที่ปฏิสังสรรค์กัน บุคคลหนึ่งอาจมีแนวพฤติกรรมอย่างหนึ่งในการปฏิสังสรรค์ กับอีกบุคคลหนึ่งก็ได้

กล่าวโดยสรุป ถ้าปราศจากการสื่อสารด้วยสัญลักษณ์ที่มีการตีความหมายร่วมกัน กระบวนการทางสังคมจะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น มนุษย์จึงอยู่ในโลกแห่งสัญลักษณ์ที่มีความหมายและมีความสำคัญต่อชีวิตและพื้นฐานหลักของการมีปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ สามารถนำไปประกอบการวิเคราะห์ อภิปรายผลในบทต่อไปได้

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

สุชาติ รัตนภูมิพงษ์, 2546 ได้วิจัยวัฒนธรรมชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ศึกษากรณี แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมปัจจุบันของชุมชน บ้านปราสาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่าชาวบ้านปราสาทมีวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งปรากฏตามหลักฐานทางโบราณคดีทำให้บ้านปราสาทเป็นแหล่งท่องเที่ยว และทำหน้าที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และมีวัฒนธรรมปัจจุบันคือด้านการผลิต ความเชื่อ การอยู่รวมสัมพันธ์กัน เป็นวัฒนธรรมรองรับทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยว ต้องอาศัยพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นหลัก ดังนั้นชาวบ้านจึงให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมโดยเน้นให้ชุมชนใดมามีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน

จรงค์ อินทยนต์, 2545 ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านโปร่งน้ำร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ไวเปน 2 ประการคือ

1. การให้บริการและอำนวยความสะดวก ตลอดจนให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
2. การรักษาไวซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป นอกจากนี้ในการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวต้องคำนึงความสามารถที่รองรับได้ 3 ประการคือ

2.1 ความสามารถที่จะรองรับในเชิงกายภาพ (Physical Carrying Capacity) หมายถึง สภาพหรือลักษณะของพื้นที่ที่จะเอื้ออำนวยให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

2.2 ความสะดวกที่จะรองรับทางสังคม (Social Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถที่จะอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว หรือ ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่ผู้มาเที่ยวได้สูงสุด โดยปกติสถานที่ท่องเที่ยวประเภทชายหาดจะมีความสามารถที่จะรับนักท่องเที่ยวและได้สูงกว่าสถานที่ท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติ

2.3 ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา (Ecological Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในสถานที่นั้น และบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ท่องเที่ยวนั้นในการรองรับธุรกิจการท่องเที่ยวทั้งนี้ในพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติ

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์, 2529 ได้ศึกษาแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกี่ยวกับการสร้างงาน และผลกระทบทางเศรษฐกิจเกิดผลดังนี้ คือ สภาพเศรษฐกิจมีลักษณะ

การคามากขึ้น ราคาสินค้าจะผูกพันกับราคาราคาสินค้าจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี และมีราคาสูงขึ้น การพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถสร้างงานสร้างอาชีพ ดุดับการว่างงานแฝงนอกฤดูฤดูกาล ลดการว่างงานมีอาชีพใหม่เกิดขึ้น

ชินจิต จันโหมรัตน์, 2531 ได้ศึกษาทัศนคติของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ที่มีต่อนักท่องเที่ยวในประเทศไทย ได้สรุปแนวทางที่จะปรับปรุงและชักจูงให้นักท่องเที่ยว เดินทางเข้ามาเพิ่มขึ้นตามเป้าหมายไว้ดังนี้

1. ควรปรับปรุงกิจกรรมบริการในด่านอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว ภายในประเทศให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ
2. ปัญหาการจราจรติดขัดควรได้รับการแก้ไขโดยเร็ว
3. ปัญหาความสะอาด ความเปื้อนระเบียบ ควรมีการออกกฎหมายรณรงค์ให้เข้ามาขายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ควรจัดระเบียบร้านค้าให้เหมาะสม เพิ่มพนักงานรักษาความสะอาดให้เพียงพอ จัดที่สำหรับทิ้งขยะมูลฝอย
4. ปัญหาความปลอดภัย ควรเพิ่มกำลังตำรวจท่องเที่ยวร่วมกับเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวให้เพียงพอ
5. ปัญหาการอนุรักษ์ธรรมชาติ ควรประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฝึกอบรมบุคลากรในการดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีสภาพดีต่อไป
6. สถานเริงรมย์ควรมีการยกระดับมาตรฐานการบริการให้ดีขึ้น
7. ที่พักและอาหารควรเพิ่มความสะอาดและรักษาระดับราคาให้อยู่ในระดับ

พอสมควร

เดือนรัตน์ รัตนศิริ, 2533 ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวในภาคกลางตอนล่าง ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางไปเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้รับข่าวสารเผยแพร่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวจากสื่อบุคคลมากที่สุด รองลงมาได้รับจากสื่อมวลชนมากที่สุด และสื่อเฉพาะกิจตามลำดับ

สุจิต บุญประเสริฐ, 2533 ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยว : การศึกษาเฉพาะกรณีบ้านเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวสามารถกระจายรายได้สู่กลุ่มต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน เช่น ร้านจำหน่ายอาหาร กลุ่มสินค้าพื้นเมือง กลุ่มที่พัก เป็นต้น นอกจากนั้นยังส่งผลทางอ้อมสามารถ รองรับและผลิตสินค้าให้กับร้านค้าในท้องถิ่นในอำเภอเรณูนคร เช่น กิจกรรมทอผ้า ตัดเย็บเสื้อผ้า ทำให้เกิดระบบธุรกิจส่งผลต่อรายได้ เกิดแรงงานเพิ่มขึ้น และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้านการบริโภค

จุฑามาศ ไชยศรี, 2536 ได้ศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนา การท่องเที่ยวจังหวัดแมฮ่องสอน ผลการศึกษาปรากฏว่า แหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด 49 แห่ง แบ่งออกเป็น 3

ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม 7 แห่ง โดยวัดจองคำ วัดจองกลาง ในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนมีค่าศักยภาพสูงสุด และแมลลาคะ ในเขตอำเภอขุนยวม มีค่าศักยภาพต่ำสุด การจัดลำดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ศักยภาพสูงและปานกลาง จะพบในแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในเขตตัวเมือง โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน และค่าศักยภาพต่ำจะพบกระจายอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภท พบว่าแหล่งท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน และทางศิลปวัฒนธรรม มีค่าศักยภาพมากกว่าแหล่งท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติ

เพ็ญพร ถิตยประดิษฐ์, 2542 ได้ศึกษาปัญหาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า เส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยาง สภาพดี พาหนะที่ใช้ในการเดินทางสามารถใช้รถได้ทุกประเภท สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการในแหล่งท่องเที่ยวที่ส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำ สภาพธรรมชาติ และระบบนิเวศส่วนใหญ่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง แหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งไม่มีมลภาวะ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ รองลงมาคือนักท่องเที่ยวในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และน้อยที่สุด คือ นักท่องเที่ยวจากจังหวัดในภาคอื่น ๆ ความคิดเห็นของ นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการบริการ ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า การบริการอยู่ในระดับปานกลาง ความคิดเห็นต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับการบริการ สาธารณูปโภคมากที่สุด วิธีการแก้ไขปัญหาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นว่าควรมีการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้สวยงาม เป็นระเบียบ

อรรธรณ พันธุ์เนตร, 2541 ได้ศึกษาการประเมินความต้องการการมีส่วนร่วม และความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวของประชาชน กรณีบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอ เชียงของ จังหวัดเชียงราย พบว่าประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยว และมีความต้องการให้ หมู่บ้านมีการพัฒนาในระดับสูง และประชาชนต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหาดจับปลาบึก ในระดับกลาง ดานปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านจิตวิทยา ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดานประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความต้องการการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กรณีของประชาชนที่มีภูมิลำเนาแตกต่างกันมีความต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

รัชชัย รัตนซ้อน, 2542 ได้ศึกษาถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนที่สูง พบว่า การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชน ในดานระบบคุณค่า ระบบการผลิต และระบบความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมที่เคยได้ปฏิบัติกันมา ทำให้ชุมชนสามารถรวมกันจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นมาได้ และทำให้ชุมชนได้เกิดการ เรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างสัมพันธ์กันกับวัฒนธรรมชุมชน

วีระชัย มงคลพันธ์, 2542 ได้ศึกษาความต้องการและความพร้อมของ ประชาชนในท้องถิ่นในการเข้าร่วมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตอุทยานแห่งชาติ แม่ป่ง อำเภอสี จังหวัดลำพูน พบว่าประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีความต้องการเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวธรรมชาติ แต่ประชาชนท้องถิ่นเหล่านั้นส่วนใหญ่ ยังขาดความรู้ด้านสถานที่ท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติแม่ป่ง และยังขาดความพร้อมด้านเงินทุน และทรัพยากรที่ใช้ การให้บริการบริการด้านพาหนะส่งนักท่องเที่ยว ไม่ต้องการบริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงไม่ต้องการจัดบริการขายอาหาร และเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยวและประชาชน ท้องถิ่นไม่มีใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยว

มธุรส ปราบไพรี, 2543 ได้ศึกษาศักยภาพชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีชุมชนไทยทรงดำ และพบว่า แนวคิดทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เขาสุชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นอาชีพเสริมในการเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน โดยการอาศัยพื้นฐานด้านอาชีพเสริมเป็นหลักในการรวมกลุ่มอันจะเป็นศักยภาพในการพึ่งตนเองให้กับชุมชน โดยชุมชนจะไม่เกิดความสั่นคลอน หรือล่มสลายทางเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ เมื่อเกิดวิกฤตทางการท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวไม่ใช่อาชีพหลัก แต่ชุมชนเป็นผู้รวมกัน ค้นหา และตรวจสอบทรัพยากรของตนเอง

นิฐริน ไล่พันธ์, 2544 ได้ศึกษาศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติภูจองนายอย จังหวัดอุบลราชธานี ได้เสนอแนวทางในการ พัฒนาอุทยานแห่งชาติภูจองนายอยเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 6 ด้าน คือ ด้านการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อม ด้านการให้คำปรึกษาและสร้างจิตสำนึก ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมการตลาดและการนำเที่ยว ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการ และด้านการส่งเสริมการลงทุน

สุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์, 2546 ได้ศึกษานิเวศวัฒนธรรมรากฐานใหม่แห่งการท่องเที่ยว โดยชุมชน โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค ได้นำเสนอตัวอย่างการวิจัยทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ตำบลห้วยฮี อำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องของกับชนเผ่าปกากะญอ เช่นเดียวกับเอกสารอื่น ๆ เป็นส่วนใหญ่ งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนเขามามีส่วนร่วม นับตั้งแต่การรวมกันกับผู้วิจัย ในการสำรวจเส้นทางเพื่อการเรียนรู้ธรรมชาติ เช่น ผืนป่า ดินน้ำแม่มเย่นและน้ำตกแม่มเย่น ผืนป่าต้นน้ำแม่มเย่นและน้ำตกแม่มเย่น บ่อน้ำร้อนทาปาย ฯลฯ การรวมกับชาวปากกะญอ จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ปกากะญอ ตลอดจนการสร้างกระบวนการ มีส่วนรวมต่าง ๆ ได้แก่ การประชุมระดมความคิด การรวมกันคิดวางแผน การตัดสินใจ การกำหนดแนวทางดำเนินงาน ประเมินผลงาน และการรับประโยชน์ร่วมกัน ทั้งนี้ผลการวิจัย พบว่าฐานทรัพยากรด้านวัฒนธรรม ฐานทรัพยากรด้านธรรมชาติ และฐาน

ทรัพยากรบุคคล กระบวนการการมีส่วนร่วมดังกล่าวก่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรทองเที่ยวที่ไม่กระทบต่อ ธรรมชาติ การอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี และรื้อฟื้นภูมิปัญญา และก่อให้เกิดการเคารพในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน

พะยอม วงศ์สารศรี, 2542 ได้ศึกษาของการและการจัดการสรุปได้ 3 ประเด็นดังนี้

1. การจัดการเป็นศิลปะของการใช้บุคคลอื่นทำงานให้แก่องค์กร โดยการสนองตอบความต้องการ ความคาดหวังและจัดโอกาสให้เขาเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในการทำงาน
2. การจัดการเป็นกระบวนการที่เป็นระบบ มีการประสานงานและความร่วมมือ รวบรวมใจจากทรัพยากรมนุษย์ กระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ นี้ไม่ได้เริ่มต้นและสิ้นสุดในแต่ละ ขั้นตอนของตัวมันเอง แต่เป็นการดำเนินการที่ต่อเนื่องหมุนเวียนไปเรื่อย ๆ ขั้นตอนบางตอน อาจจะเขาไปแทรกในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งก็ได้ ฉะนั้น คำว่ากระบวนการนี้จึงมีลักษณะ ต่อเนื่องเป็นวัฏจักรไม่มีการสิ้นสุด
3. การจัดการคือกลุ่มของผู้จัดการ ในความหมายนี้ มององค์การเป็นบุคคล ที่หน้าที่บริหารหรือจัดการต่าง ๆ ในองค์การ เป็นผู้ดำเนินการตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายองค์กร และประสานงานให้สมาชิกในองค์การดำเนินการไปในทิศทางที่เป็นเป้าหมายเดียวกัน หลักการในการสร้างกระบวนการที่ใหม่ที่ชุมชนจะสามารถทำได้คือ ต้องมีเงื่อนไขและ โอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้กระทำได้แก่ การเมืองให้อำนาจท้องถิ่นการไหลบทบาทกับสื่อมวลชน ท้องถิ่นเสนอข่าว ประชาสัมพันธ์ ชุมชนต้องมีแนวทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของ ท้องถิ่นให้ยั่งยืน ไม่ทำลายรากฐานชีวิต ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของ คนที่เป็นเจ้าของสถานที่ การรักษาคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นกับรายได้จากการท่องเที่ยวไม่เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเกินขีดจำกัด โดยมุ่งหวังแต่รายได้จนทำลายรากฐาน ของท้องถิ่นต้นทั้งวิถีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่วยกันพัฒนาและรักษาเอกลักษณ์ท้องถิ่น ความรู้เรื่องการจัดการการค้าการตลาด ตลอดจนประชาสัมพันธ์อาจอาศัยชุมชนนอกท้องถิ่น เช่น สถาบันการศึกษา

พจนาน สนวนศรี, 2546 ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วม ของประชาชน ได้สรุปว่า การจัดการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นมิติของการพัฒนาแบบยั่งยืนในดาน

1. สิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรรวมทั้งจัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในน้อยที่สุด
2. การเมือง เป็นการให้ความสำคัญกับประชาชนระดับกลาง โดยการสร้างกระบวนการวางแผนในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน
3. ดานสังคมและวัฒนธรรม เป็นการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ของกลุ่มคนที่

ตางวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการรับรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมเมืองที่เติบโตจนไรราก

4. ดานเศรษฐกิจ นำไปสู่การกระจายรายได้และผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยว ให้เกิดกับชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้นประชาชนในพื้นที่ที่เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาและควบคุม ควบคุมเติบโตของการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง ภายใต้มิติที่ไม่มีความขัดแย้งการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

รัฐทิติยา หิรัณยหาด, 2544 ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพ หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดกาญจนบุรี ได้เสนอแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพบ้านหนองขาวให้เป้นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยได้เลือกแนวคิดทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เลือกรูปแบบชุมชนบริหารจัดการเอง โดยมีองค์กรภายนอกสนับสนุนให้คำปรึกษา และได้มีการวางแผนในการพัฒนาในด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีการวางแผนพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการท่องเที่ยว และกำหนดแนวทางการบริหารจัดการในลักษณะของการเลือกตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ

พจนารถ กริ่งไกร, 2545 ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม : กรณีศึกษา ตำบลโป่งงามอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่า บทบาทของผู้นำชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมทั้งด้านการรวมคิดวางแผนทางการรวมดำเนินการ การรวมประสานงาน การรวมรับผลประโยชน์ และการรวมติดตาม ผลการประเมินการจัดการแหล่งท่องเที่ยว สวนปัจจัยสวนของบุคคลของประชาชนเฉพาะด้านเพศ มีผลต่อการมีส่วนร่วมด้านการคิดวางแผนจัดการแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น และผลการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้นำชุมชนกับการมีส่วนร่วม และปัจจัยสวนบุคคลของประชาชน ก็กับการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมตำบลโป่งงาม

สมสมัย อ่อนคำ, 2547 ได้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแข่งเรือ ประเพณี แข่งเรือจะถูกจัดขึ้น ณ บอพันขันทุกปี ในเทศกาลออกพรรษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อบวงสรวงปูผานเจ้าพอบอพันขัน ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มาแต่โบราณ ให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากภัยทั้งปวง และเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงตลอดจนส่งเสริมความสามัคคีระหว่างชุมชน เปนงานประจำปีระดับอำเภอที่ยิ่งใหญ่ และเมื่อปี พ.ศ. 2540 ทางกิ่งอำเภอนองฮี และสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเด่นราษฎร์ ได้จัดทำแผนโครงการขอพระราชทานถวายรางวัลจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มาเป้นรางวัลเทศกาลบวงสรวงปูผานเจ้าพอบอพันขัน

ฉันทยา นวลละออง, 2547 ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม จังหวัดปทุมธานี ได้กล่าวถึงการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศไทย ถูกจัดว่าเป็นสาขาทางเศรษฐกิจหลักที่สำคัญที่สร้างรายได้เข้าประเทศ ได้เป้นจำนวนมาก ก่อให้เกิด

การหมุนเวียนและกระจายได้สู่ภูมิภาค รวมทั้งส่งเสริมการลงทุนในธุรกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตามการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมุ่งหวังที่จะให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการวางแผนการพัฒนาอย่างรอบคอบชัดเจน เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีส่วนสัมพันธ์กับทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งด้านธรรมชาติ ประเพณี จนถึงชีวิตของผู้คนในสังคมผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรม การท่องเที่ยวอ้อมส่งผลต่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการสำคัญและจำเป็นในการกำหนดกรอบทิศทางขั้นตอน และเป้าหมายการพัฒนา การท่องเที่ยวเพื่อป้องกันมิให้การพัฒนาการท่องเที่ยวไปตามยถากรรมและส่งผลเสียต่อสังคมในที่สุด

ยศ สันติสมบัติ, 2540 ได้วิจัยแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้าน วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอทามวง จังหวัดกาญจนบุรี กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรม พร้อมได้สรุปลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1. วัฒนธรรมเป็นความคิดรวม (Shared Ideas) และค่านิยมทางสังคม เป็นสิ่งกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมของคนในสังคมเดียวกัน
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is Learned) เปรียบเสมือน “มรดกทางสังคม” ที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดหรือกระบวนการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม (Enculturation)
3. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งสัญลักษณ์ที่สำคัญที่มนุษย์ใช้ก็คือ ภาษา สำหรับเป็นเครื่องมือสื่อความหมายระหว่างกัน นอกจากนี้ภาษาและระบบสัญลักษณ์อื่น ๆ ยังช่วยให้มนุษย์สามารถเก็บรวบรวมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติอย่างเป็นระบบ และสามารถถ่ายทอดความรู้นั้นไปยังคนรุ่นหลังต่อไป
4. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา มีหน้าที่ตอบสนอง ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ช่วยให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และยังเป็น รากฐานที่สำคัญของการพัฒนาทางเทคโนโลยี
5. วัฒนธรรม คือ กระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว โดยกระบวนการกำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิต อาจจะถูกออกมาในรูปแบบของความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม แล้วกลายมาเป็นการสร้าง “แนวความคิด” พื้นฐานของระบบการเมืองการปกครองในสังคมนั้น ๆ
6. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการเช่น การเปลี่ยนแปลงอาจเป็นผลมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion) การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีเกิดปรากฏการณ์ ที่เรียกว่า

“Culture Lag” ทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นเกิดความรู้สึกแปลกแยก (Alienation) หรือ อาจมีผลกระทบรุนแรงถึงขั้นทำให้วัฒนธรรมเกิดการแตกแยกและเสื่อมสลายไปในที่สุด อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้ให้กับประเทศและส่งผลบวกต่อระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญยิ่ง ซึ่งในการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวนี้ต้องเริ่มจากชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของ พื้นที่นั้นก็คือองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีบทบาทสำคัญในชุมชนที่สามารถควบคุม ดูแล ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง ดังนั้นหากองค์การบริหารส่วนตำบลทราบถึงบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ดีจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ มีคุณภาพชีวิตที่ดี ขึ้นตามลำดับ

ทรงคุณ จันทจร, 2549 ได้วิจัยการศึกษาและการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจองค์ความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ที่สามารถนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาการท่องเที่ยวในภาคอีสาน โดยเน้นจังหวัดมหาสารคาม เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางศิลปะและวัฒนธรรม ภาคอีสาน ทำได้โดยใช้ยุทธศาสตร์ MICE กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว ไซการประชุมสัมมนาการแสดงสิ่งประดิษฐ์ การประชุมใหญ่ระดับนานาชาติ และการจัดแสดงนิทรรศการควรวไฮสถาบันอุดมศึกษาและสวนราชการปนกัน เพราะจังหวัดมหาสารคามมีสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐมากที่สุดในภาคอีสาน กิจกรรมจะต้องสามารถนำเสนอจุดขายที่เด่นของสถาบัน หรือองค์กรเนนการวางแผนร่วมกันทำอย่างต่อเนื่องตลอดปี และควรวางแผนจัดการ ท่องเที่ยวให้กระจายไปทุกอำเภอเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้รับประโยชน์และมีรายได้เพิ่มขึ้น จากการจำหน่ายสินค้าแก่นักท่องเที่ยว ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยครั้งนี้คือ การเนนการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มนักวิชาการ ข้าราชการ นักศึกษาที่เป็นกลุ่มเป้าหมายรอง ควรวางแผนจัดการ ท่องเที่ยวให้กระจายไปทุกอำเภอเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้รับประโยชน์และมีรายได้เพิ่มขึ้น จากการจำหน่ายสินค้าแก่นักท่องเที่ยว ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยครั้งนี้คือ การเนนการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มนักวิชาการ ข้าราชการ นักธุรกิจ ควรมี Package การท่องเที่ยวให้เลือกอย่างหลากหลาย เนนการใช้จ่ายอย่างครบวงจรของนักท่องเที่ยว เริ่มตั้งแต่การเดินทาง การพักรวม แบบท้องถิ่น โรงแรมที่พักสินค้าพื้นบ้าน การแสดงวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ควรวไฮสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยราชการต่าง ๆ เป็นเจ้าภาพในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดทุกเดือน และควรวางแผนถึงฤดูกาลที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวแต่ละประเภท นอกจากนี้ ควรวส่งเสริมการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

เดชา โตสูงเนิน, 2543 ได้ศึกษาการบริหารจัดการท่องเที่ยวเกษตรกรรมศึกษา บานมวงคำ ตำบลโปงแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า มีการท่องเที่ยว เกิดขึ้นใน 3 พื้นที่ คือ บริเวณศูนย์ท่องเที่ยวเกษตรมวงคำ บริเวณถนนเชื่อมตอระหวางบานมวงคำ และบานโปงแยงในและหนาพานกกก ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการบริหาร จัดการท่องเที่ยวมีสาเหตุมาจากการมอบหมายอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารงานดานการท่องเที่ยวไม่ชัดเจน

เขาหน้าที และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเกษตรบ้านม่วงคำยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการบริหารงานดานการท่องเที่ยว ขาดงบประมาณ ขาดบุคลากร ขาดการประสานงาน และความร่วมมือระหว่างองค์กร และเกิดความขัดแย้งภายในและภายนอกชุมชน ดังนั้นสิ่งที่ต้องการดำเนินการโดยเร่งด่วน คือ การประสานความร่วมมือระหว่างชุมชน ในท้องถิ่นและองค์กรภายนอกอย่างต่อเนื่อง ลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้ แต่ต้องเร่งสร้างความสามัคคี เพื่อเพิ่มการรองรับทางการตลาดในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกษตรให้มากขึ้น

มธุรส ปราบไพร, 2543 ได้ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้กรณีศึกษาชุมชนไทยทรงดำ บ้านเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่าศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งในการรวมกลุ่ม ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ระบบอุดมการณ์ของชุมชน การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อตัดสินใจร่วมกันอย่างสมัครใจและยุติธรรม ทั้งนี้จะต้องมีผู้นำชุมชนทั้งแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ที่เข้มแข็งมีศักยภาพ โดยได้ระบุว่า ปัจจัยที่ส่งผลทำให้ชุมชนไทยทรงดำของบ้านเขาย้อยเกิดศักยภาพเพื่อการพัฒนา มี 3 ปัจจัย คือ 1) วัฒนธรรมชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง 2) การพึ่งตนเองของชุมชน โดยอาศัยปัจจัยภายในเป็นตัวสร้างรายได้ และเห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริม รายได้หลักของชุมชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับท่องเที่ยว มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและยอมรับนับถือให้ความเคารพผู้อาวุโสรวมทั้งผู้นำทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และ 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมนี้เกิดจากความสมัครใจและแรงจูงใจภายในชุมชนเองตั้งแต่ระดับรับรู้ข้อมูล จนถึงระดับของการแบ่งปันจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม

รัฐทิทยา หิรัณยหาด, 2544 ได้ศึกษาแนวทางพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยววิกรณศึกษา บ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และประเพณีพื้นบ้านของชุมชนบ้านหนองขาว ซึ่งเป็นชุมชนโบราณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จึงเกิดการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมของชนหลายชาติพันธุ์ได้อย่างกลมกลืนจึงเกิดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนขึ้น และมีการสืบทอด ดำรงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการสืบทอดงานประเพณีทั้งที่ปฏิบัติเป็นประจำทุกเดือนในรอบปีและประเพณีอันเกี่ยวเนื่องกับวิถีการดำเนินชีวิตนับแต่เกิดจนกระทั่งตาย การประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อ ภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ และโบราณวัตถุสถานที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี นักท่องเที่ยวที่เข้ามาส่วนมากเป็นชาวไทยที่เข้ามาเพื่อศึกษา และดูงานทางด้านวัฒนธรรมโดยมาเป็นหมู่คณะ มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่บริษัทนำมาเที่ยวก็มีบ้างเล็กน้อย ด้านศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของบ้านหนองขาว พบว่า มีศักยภาพในด้านคุณค่าทางการศึกษาความพลอดภัย สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การประชาสัมพันธ์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพของพื้นที่ในการรองรับการพัฒนาทางการท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูง แต่ศักยภาพในด้านความพร้อมของบุคลากร

ควรมีการปรับปรุง นอกจากนี้ต้องมีการเพิ่มเติมศักยภาพด้านสาธารณูปโภคขั้นสูงในสิ่งต่าง ๆ เช่น
ร้านอาหาร ร้านขายสินค้าที่ระลึก ห้องสุขาสำหรับนักท่องเที่ยว และศูนย์บริการขอลนักท่องเที่ยว

เนตรชนก นันท์, 2544 ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษา
ชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน พบว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน
วัดพระบาทห้วยต้ม พบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงและด้านสิ่งอำนวยความสะดวก
สะดวก มีจุดอ่อนในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก คือ การให้บริการอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่
หลากหลาย และขาดการให้บริการด้านข้อมูล ด้านการจัดการที่เหมาะสม สำหรับการพัฒนาเป็น
แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น ในเรื่องของการจัดโครงสร้างองค์การการท่องเที่ยว การจัดการด้าน
บุคลากร การจัดระบบการดำเนินงาน และการจัดการน้ำที่ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอ
ส่งผลให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน และชุมชนยังขาดทักษะในการลงมือปฏิบัติการ

สุวีณา นิยมคำ, 2547 ได้ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาเชิงล่อให้เป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีศักยภาพในมิติทางกายภาพและในมิติทาง
วัฒนธรรมอยู่ในระดับที่สูง ได้แก่ ประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีแหล่งโบราณคดี งานประเพณี วิถีชีวิต
อธยาศัยไมตรีของคนในท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่
สวยงาม การเข้าถึงสะดวก สาธารณูปโภคพื้นฐานเพียงพอ มีความปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวกยัง
ต้องมีการพัฒนาต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ยังพบว่าประชากรทุกกลุ่มมีความเข้าใจในเรื่องการ
ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นอย่างดี สำหรับเรื่องการทำความร่วมมือทางด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการ
ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นคนในชุมชนมีความพร้อมสูง

อนุชา ปัญจพันธ์, 2545 ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง :
กรณีศึกษาดำบลผาช้างน้อย อำเภอปางมะผ้า จังหวัดพะเยา พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบล
ผาช้างน้อย เป็นการดำเนินงานโดยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจ
นักท่องเที่ยว สภาพภายในแหล่งท่องเที่ยวมีลักษณะเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทาง
ชีวภาพพันธุ์พืชแลพพันธุ์สัตว์มีทรัพยากรประเภทวิวทัศน์ที่สวยงามเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามา
ท่องเที่ยวในพื้นที่ ลักษณะของกิจกรรม คือ การเดินป่า ศึกษาธรรมชาติ พักแรม การดำเนินการ
จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลผาช้างน้อยเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสม ควรดำเนินการ
ได้แก่ การประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่ กำหนดมาตรการควบคุม
เสียงที่อึกทึก วางแผนการจัดการขยะ น้ำเสีย ภายในแหล่งท่องเที่ยว จัดให้มีคู่มือเกี่ยวกับระบบนิเวศ
ให้นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการ
มากยิ่งขึ้น และสร้างเครือข่ายกับองค์กรที่สนับสนุนการท่องเที่ยว

ภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง, 2545 ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม :
กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พบว่า วิถีชีวิตความเป็นอยู่และ

ประเพณี วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ของชุมชนบ้านห้วยโป่งผาลาดมีวัฒนธรรมเฉพาะ ของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ ยังคงสืบทอดวัฒนธรรมการแต่งกาย โดยผู้ชายแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำทั้งชุด ผู้หญิงสวมชุดสีดำยาวตแต่งด้วยผ้าสีขาวที่บริเวณแขนและสายเสื้อ และมีการสืบทอดงานประเพณีปี ใหม่ที่เรียกว่า “เขาะจาเว” รวมทั้งพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันเป็นประจำทุกเดือนในรอบปีอันเกี่ยวเนื่องกับ การดำเนินวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ตลอดจนการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อต่าง ๆ พิธีไหวผี ประจำทิศ เพื่อบอกกล่าวผิวย่าให้มีผลเสียหายแก่พืชผล และพิธีกินข้าวใหม่ “การกินวอ” เป็นพิธีจัด ขึ้นก่อนที่จะมีการเก็บเกี่ยวข้าวนำมาเก็บไว้ได้ถุนยังฉาง

วาสิกา แสนคำ, 2545 ได้ศึกษาการพัฒนาการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียง หลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนมีความหลากหลายด้านกลุ่มชาติพันธุ์ ความ หลากหลายด้านวัฒนธรรม มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่ง ท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น มีความสวยงามตามธรรมชาติอันเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่มีระบบ สาธารณูปโภคพื้นฐานครบถ้วนเพียงพอสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว แต่ควรมีการปรับปรุงด้านสิ่ง อำนวยความสะดวกเบื้องต้น เช่น ศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยว และห้องน้ำสาธารณะสำหรับ นักท่องเที่ยว

ตัดดาว บุญปัญญาโรจน์, 2545 ได้ศึกษาแนวทางบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว วน อุทยานภูชี้ฟ้า ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้ามี ความพร้อมในองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว 3 ประการ คือ 1) สิ่งดึงดูดใจ 2) มีเส้นทางคมนาคม เข้าถึง 3) มีสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับระดับความรู้ของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพื้นที่วนอุทยานภู ชี้ฟ้า และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับปานกลางทั้งสองอย่าง ปัญหาและ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้าในมุมมองของนักท่องเที่ยว พบว่า การบริการข่าวสารข้อมูลยังขาดข้อมูลที่ละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ป้ายสัญลักษณ์ยังขาดความชัดเจน และขาดกิจกรรมการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวยังขาดการเป็น ธรรมชาติ ที่พักและร้านอาหารไม่เพียงพอในช่วงเทศกาล รวมทั้งไม่มีสินค้าที่ระลึกที่เป็นอัตลักษณ์ของ ภูชี้ฟ้าอีกทั้งยังขาดเจ้าหน้าที่ดูแลนักท่องเที่ยว น้ำใช้ ห้องน้ำ และจำนวนถังขยะสาธารณะไม่เพียงพอ สำหรับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังขาดความตระหนักในด้านสิ่งแวดล้อมและขาดมนุษย์ สัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวด้วยกันเอง ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว พบปัญหาและอุปสรรคที่ เกี่ยวกับข้อจำกัดของงบประมาณบุคลากรไม่เพียงพอในช่วงเทศกาล ด้านพื้นที่ไม่สามารถจำกัด จำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อกระจายนักท่องเที่ยวควรมีการเพิ่มจุดดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวในพื้นที่ ใกล้เคียง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดความเข้าใจในระบบการบริหารจัดการของหน่วยงานวนอุทยาน นักท่องเที่ยวบางส่วนไม่เคารพกฎระเบียบ และผู้ประกอบการฉกฉวยโอกาสขึ้นราคาในช่วงเทศกาล

เพลินพิศ เครือบุญ, 2545 ได้ศึกษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านจิวเหนือ ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่า 1) เนื่องจากในหมู่บ้านอุดมสมบูรณ์ไปด้วย หิน ดิน ทราย ดังนั้นประชากรในหมู่บ้านนี้ ได้นำเอาทรัพยากรดังกล่าวมาทำพระพุทธรูป ครกหิน เครื่องปั้นดินเผา เพื่อขายให้นักท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้ได้นำมาพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของบ้านจิวเหนือ ปัจจัยอื่น ที่นำมาสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน เช่น การวางแผนกิจกรรมความร่วมมือและการให้การสนับสนุนทางด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ เช่น หิน ดิน ทราย ขึ้นอยู่กับความต้องการผลิตภัณฑ์ของนักท่องเที่ยว ดังนั้นทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตจำเป็นต้องนำมาจากท้องถิ่นอื่น ดังนั้น สรุปการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกของประชากรในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติเป็นจุดเริ่มต้น 2) ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ข้อมูลข่าวสาร และการมีกิจกรรมในชุมชนมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำกับความรู้ในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว และความรู้มีความสัมพันธ์ระดับกลางกับทัศนคติในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทัศนคติในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจและนำมาสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ 3) ความคาดหวังทางสังคมมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำกับบรรทัดฐานการมีส่วนร่วมในโครงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังพบว่าบรรทัดฐานส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและนำมาสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ใบชา วงศ์ต๋อย, 2546 ได้ศึกษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชน : กรณีศึกษาบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าชุมชนมีการพัฒนาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยแบ่งพัฒนาตามช่วงเวลาการพัฒนาเส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้านกับพื้นที่ภายนอกและการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชนซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการทรัพยากรรูปแบบใหม่ที่เข้าไปสู่ชุมชนนั้น มีการดำเนินการให้เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำแม่กำปอง บริหารจัดการโดยคณะกรรมการ 3 ชุด ได้แก่ คณะกรรมการการท่องเที่ยว คณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำบ้านแม่กำปอง โดยสมาชิกหลักที่ให้บริการที่พัก จำนวน 6 หลัง และสมาชิกรองที่สำรองให้บริการที่พักจำนวน 9 หลัง รายได้ที่ได้รับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวในแต่ละครั้งจำนำเข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ในส่วนของความขัดแย้งพบว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีทั้งระหว่างชุมชนกับกลุ่มบุคคล ระหว่างกลุ่มบุคคลกับกลุ่มบุคคลและระหว่างกลุ่มบุคคลกับปัจเจกบุคคล โดยสามารถแยกประเด็นความขัดแย้งได้ 4 ประเด็น ได้แก่ ความขัดแย้งด้านการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ความขัดแย้งด้านวิถีชีวิต

ความขัดแย้งด้านแนวคิด และความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการความขัดแย้ง คือ ผู้นำชุมชน สำหรับแนวทางในการจัดการความขัดแย้งจะใช้วิธีการให้ความรู้ การทำความเข้าใจกับชาวบ้านเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

รสิกา อังกูร, 2547 ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่าการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกำลังได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะในกลุ่มที่ต้องการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและความงดงามในศิลปวัฒนธรรมไทย สำหรับรูปแบบที่เป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นการเที่ยวชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณสถาน ชมศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และการเที่ยวชมความงดงามของศิลปหัตถกรรมไทยที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น แต่การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวที่ผ่านมา แต่ละจังหวัดได้แก้ไขความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการปรับปรุง ปัญหาการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง ปัญหาบุคลากรในการบริการด้านการท่องเที่ยว ปัญหาการบริหารจัดการในชุมชน ปัญหาการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีและลดคุณค่าดั้งเดิมในศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ส่วนการเสนอแนวทางการพัฒนา ได้แก่การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นแกนหลักในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว การกระจายอำนาจการบริหารจัดการแก่ชุมชน และการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของวัฒนธรรม ตลอดจนทบทวนศักยภาพขีดความสามารถและข้อจำกัดของการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว

ชัยสิทธิ์ ดำรงวงศ์เจริญ, 2550 ได้วิจัยการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาภูผายนต์ อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร พบว่ามีการวางแผนแบบมีส่วนร่วมและมีแผนปฏิบัติการที่จะขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายโดยผู้นำด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีการฝึกอบรมภาคีให้แก่ชาวบ้าน มีการเตรียมการให้มีการแสดงด้านวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยี่ยมชมและพักผ่อนหย่อนใจ มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน

อัญชลี สมใจ, 2552 ได้วิจัยการพัฒนาแหล่งการท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา : วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวในวันของสัปดาห์ สาเหตุที่เดินทางมาเที่ยวเนื่องจากมีความเลื่อมใสศรัทธาเดินทางมาเที่ยวด้วยตนเอง มากับครอบครัวและญาติร่วมเดินทาง 1-5 คน เดินทางมาโดยรถยนต์ส่วนตัว

สมประสงค์ อ่อนแสง, 2551 ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดมุกดาหารเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดมุกดาหารมีศักยภาพการท่องเที่ยวที่หลากหลายเพียงพอ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และกิจกรรมเด่นที่มี

ลักษณะเฉพาะที่เน้นการปฏิบัติทางด้านจิตใจ การศึกษาประวัติความเป็นมา ศิลปะเอกลักษณ์ของท้องถิ่น การพักผ่อนหย่อนใจ และการชมทัศนียภาพที่สวยงาม ร่มรื่น รวมทั้งการรักษาสืบทอดประเพณีท้องถิ่น การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น สภาพเส้นทาง ลักษณะการเดินทาง ระยะทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พัก การบริการสาธารณสุข ปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร เครื่องดื่ม ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การประชาสัมพันธ์ และความพร้อมของบุคลากร ที่มีขีดความสามารถในการรองรับเพียงพอเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนของนักท่องเที่ยว เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวยังมีปริมาณน้อยจึงไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด ชาวบ้านในชุมชนก็ยังมีความรู้สึกว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมนั้นไม่ได้สร้างความเดือดร้อนรำคาญแต่อย่างใด

จากงานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ทำให้พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต้องมีความโดดเด่นที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ กลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา วรรณกรรม การละเล่นพื้นบ้าน ศาสนา พิธีกรรมและความเชื่อ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสภาพภูมิประเทศ และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Hritz Nancy, 2006 ได้ศึกษาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับผลกระทบต่อท้องถิ่น : กรณีรัฐอินเดียนาโพลิส มหาวิทยาลัยอินเดียนา ระดับปริญญาเอก กล่าวไว้ว่าเมื่อสิบกว่ามาแล้วเมืองอินเดียนาโพลิส ซึ่งเป็นศูนย์กลางการคาของรัฐบาลอินเดียนา มีความเจริญเติบโตทางด้านการท่องเที่ยวและเจริญขึ้นเรื่อย ๆ จากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีมากมาย จากการศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวใน 30 ปีล่าสุด มีการพัฒนาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาว่ามีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างไร และประชาชนได้เขามามีส่วนรวมกับการท่องเที่ยวธุรกิจการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรม การประชุมการท่องเที่ยวดานกีฬาอาจมีในรัฐอินเดียนา การศึกษาใหม่แก้ปัญหาที่กระทบต่อการท่องเที่ยว ระบบเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและสังคม ความแตกต่างก็ถูกค้นพบจากการศึกษา และให้เราสนับสนุนการท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรม ผู้มีนโยบายเกี่ยวข้องและวางแผนการท่องเที่ยวของอินเดียนาโพลิส ควรจะติดตามคุณภาพชีวิต และความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในตัวเมือง และการโฆษณา เพื่อดึงดูดความสนใจ กระตุ้นการท่องเที่ยวที่ไฮประโยชน์แก่สังคมและชุมชน

Bunten Alexisc. So, 2006 ได้ศึกษาการเป็นเจ้าของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับอุตสาหกรรมของท้องถิ่น ระดับปริญญาเอก มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ลอสแอนเจลิส กล่าว

า วิทยานิพนธ์นี้นำเสนอเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยของอเมริกาที่มีและไม่มีต้นกำเนิดหรือการกระทำผิดตาม การท่องเที่ยว และศึกษาให้เข้าใจเอกลักษณ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมของพวกเขาทั้งหลายการท่องเที่ยว ดานวัฒนธรรมนั้นเหมาะแก่การรักษาไว้ วิทยานิพนธ์ใช้เวลากว่า 3 ปี ที่เก็บข้อมูลศึกษากับชนเผ่าซึ่งเป็ นเจ้าของธุรกิจการท่องเที่ยวดานวัฒนธรรมในเมือง Sitka อลาสกา และการได้เข้าไปมีส่วนร่วมของ การท่องเที่ยวชาวอเมริกันอินเดียด้วย การท่องเที่ยววัฒนธรรมและสวนอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

Mayor Leah Elizabeth, 2006 ได้วิจัยการปรับปรุงการท่องเที่ยวของเราเอง (We come to rebuild ourselves : tourist spaces, and reconceptualizing transformative learning theory) การศึกษาระดับปริญญาเอกมหาวิทาลัยคอร์แนล ได้กล่าวถึง งานวิจัยของเขาวา ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีโอกาสเดินทางเพื่อที่จะเรียนรู้ และตรวจดูว่านักท่องเที่ยวที่หลากหลาย และมีประสบการณ์ และได้ร่วมวงสนทนากับอาสาสมัครระยะสั้น ๆ เหล่านี้ และ พักกับพวกเขาในมองโกเลีย ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลใช้เวลาหกเดือนครึ่ง ไขการสังเกต การสัมภาษณ์ อะไรไป สิ่งที่ผู้วิจัยพบวว่านักท่องเที่ยวเหล่านั้นมีส่วนร่วมในการทำวิจัยครั้งนี้ ตามประสบการณ์ที่เขามี ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวเหล่านี้ความแตกต่างกัน และเขาได้ให้ข้อมูลที่พัฒนา ปรับปรุง การท่องเที่ยวพอ ๆ กับเจ้าของบ้าน และผู้วิจัยได้คนพบบทสรุปหลักคือ นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการ เติบโต

Chailes S. and A. Var, 1976 ได้ศึกษา Planning For Tourism Development ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวใหม่มาเที่ยวชม แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มธรรมชาติ ได้แก่ ความงามทางธรรมชาติ และสภาพภูมิอากาศ
2. กลุ่มสังคม ได้แก่ งานประเพณี สินค้าพื้นเมือง งานแสดงสินค้า เอกลักษณ์ ของพื้นบ้าน
3. กลุ่มทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ โบราณสถาน ลักษณะเด่นทางประวัติศาสตร์
4. ความบันเทิงและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้แก่ รานขายสินค้า ดานการพักผ่อน ดานการศึกษา ดานสุขภาพ สถานบันเทิง
5. โครงสร้างพื้นฐานดานอาหารและที่พัก

Chan J.M, 2005 ได้ศึกษาธุรกิจการค้าขาย และการท่องเที่ยวในลาวไกล เวียดนาม กรณีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจีน-เวียดนาม และการพัฒนาชายแดน งานวิจัยนี้ชี้บอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างจีน-เวียดนาม และการพัฒนาชายแดน งานวิจัยนี้บอกถึงความสัมพันธ์ ะหว่างเวียดนามและจีนทางวัฒนธรรม การเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นแน่ชัดว่า สังคมได้มีความสัมพันธ์ที่ดี ะหว่างชาวเวียดนามและจีนในแง่เศรษฐกิจการค้าและการท่องเที่ยว ในบริเวณชายแดนของจีนและ เวียดนาม ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชาวเวียดนามและจีน ในแง่เศรษฐกิจ การค้า และการท องเที่ยว ในบริเวณชายแดนของจีนและเวียดนาม ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์

การพัฒนาสภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจได้มีการฟื้นฟูขึ้น ตั้งแต่ปี 1990 ได้มีการขยายขอบเขตในการติดต่อในขณะที่ศึกษาพบว่าการกระจายพรมแดนขยายตัวอย่างรวดเร็วซึ่งแสดงให้เห็นว่าการรวมงาน การใช้กลยุทธ์ และหนทางในการพัฒนาความสัมพันธ์ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากรัฐ มีการสร้างมิตรภาพ และความสัมพันธ์ที่ดี ลดความสลับซับซ้อนยุ่งยากในการแข่งขันสิ่งสำคัญที่สุดในการพัฒนาเศรษฐกิจ และประสบความสำเร็จ จะต้องมีความหมาย มีทัศนคติ มุมมองจากจุดเริ่มต้นด้วยกัน นอกจากนี้ต้องศึกษา เรียนรู้มานุษยวิทยา และวัฒนธรรมที่นำไปสู่ความทันสมัยต่อไป

Robert R. and J. Helber, 1980 ได้ศึกษา Tourism : Principles, Practies, Philosophies จากการศึกษาพบว่าตัวกระตุ้น (Motivator) ให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวเกิดขึ้นมี 4 ประเภทคือ

1. ตัวกระตุ้นทางกายภาพ (Physical Motivator) เป็นตัวกระตุ้นเพื่อผ่อนคลายทางกายภาพ หรือเพื่อร่างกายเช่น การไปพักผ่อนร่างกาย การไปตากอากาศชายทะเล เป็นต้น
2. ตัวกระตุ้นทางวัฒนธรรม (Calture Motivators) เป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดการเดินทางเพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของผู้คน
3. ตัวกระตุ้นทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Motivators) เป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดการเดินทางไปเยี่ยมญาติ เพื่อน หรือพบคนอื่น ๆ
4. ตัวกระตุ้นด้านฐานะและชื่อเสียง (Status and Prestige Motivators) เป็นตัวกระตุ้นที่ต้องการยกฐานะของตนเองให้สูงขึ้น เป็นการเดินทางไปประกอบธุรกิจ ในต่างประเทศ หรือไปศึกษาต่อ

Gunn, 1994 ได้ศึกษาการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว การวางแผนการท่องเที่ยวควรเริ่มจากกิจกรรมของคนที่เขาเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว และต้องการรวบรวมข้อมูลเพื่อหา กิจกรรมของนักท่องเที่ยวตลอดจนสามารถคาดการณ์ถึงแนวโน้มการเชื่อมโยงของสภาพแวดล้อมได้ การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ควรคำนึงถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเดียวควรมีการพัฒนาบุคคลที่เกี่ยวข้องของทั้งที่เป็นเจ้าบ้าน (Host) และแขก (Guest) หรือนักท่องเที่ยวที่มาเยือนอีกด้วย

Philip Feifan Xie, 2001 ได้ศึกษาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไหหลำ ประเทศจีน (Authenticating Cultural Tourism : Folk Villages in Haiman, Chaina) จากการศึกษาพบว่าการไปเที่ยวที่ไหหลำ เป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประจำเผ่าที่สืบทอดต่อกันมาในขณะที่เดียวกันก็มีการพิจารณาว่ามีความเหมาะสมกับ การลงทุนหรือไม่ นักวิจัยได้ทำการวิจัยโดยแสดงให้เห็นว่าเกาะไหหลำเป็นสถานที่เปี่ยมไปด้วยวัฒนธรรมอันเก่าแก่ วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายหลักคือ อธิบายให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชนเผ่าลี ในเกาะไหหลำ ประเทศจีน โดยพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คนที่เขาเข้ามามีบทบาทสำคัญคือรัฐบาล นักลงทุน นักท่องเที่ยว และกลุ่มชนพื้นเมือง โดยเปรียบเทียบกับ มาตรฐานการพัฒนา ปี ค.ศ. 1989 เกี่ยวกับสิ่งที่เกี่ยวข้อง

องกับสินค้า วิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ตัวการที่เก็บริกษาวัฒนธรรม ความมีเสรีภาพของชนเผ่า และ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ

แม้ว่าวัฒนธรรมหลายอย่างค่อนข้างจะสมบูรณ์และสวยงาม มีเอกลักษณ์แต่นักลงทุนบางคนมีความคิดเห็นขัดแย้งกับความเครียดในกลุ่มนักลงทุน เนื่องจากรัฐบาลสนใจเรื่องเสรีภาพของ ประชาชนมากกว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ฝ่ายนักลงทุนเข้าใจในเจตนาของชนเผ่าผิด ไปว่าพวกเขาต้องการทำงานและเงิน แต่พวกเขาต้องการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของพวกเขามากกว่า วิทยานิพนธ์ฉบับนี้แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่ได้อยู่แล้วไม่ควรจะไปให้ใครประเมินค่าเพื่อทำให้เกิดความ สนใจ อีกทั้งเกาะ ไทหล่านี้ควรยึดความเป้นธรรมชาติและเอกลักษณ์ของตนเองไว้ไม่ควรยึดมาตรฐาน พื้นฐานการศึกษา

Soper Anne K, 2006 ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเดินทางสู่โลกของการดอยพัฒนา กลาย มาเป็นที่นิยม เพราะโลกยุคโลกาภิวัตน์ นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปได้ไกล ๆ เพื่อค้นหา ภูมิภาค อื่น ผู้คนสามารถเดินทางรอบโลกซึ่งเป็นสิ่งท้าทายเพื่อคนหาระบบนิเวศน์ที่สมบูรณ์และ ยังคงมีการ ปฏิบัติตามวัฒนธรรมเดิม ปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้เยือนต่างประเทศ คือความเชื่อมั่น ของรัฐบาลใน การพัฒนาประเทศ

Liu Shiau-Yang, 2002 ได้วิจัยการศึกษาแนวทางการพัฒนาและการวางแผนการท่องเที่ยว กรณีศึกษาจาก PR จีน และมาเลเซียพบว่า การพัฒนาอย่างสำคัญในธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่ง ได้รับการวางแผน การสร้างรากฐาน จุดประสงค์ในการพัฒนาธุรกิจ การใส่ใจต่อ ลูกค้า นโยบายแบบ แผนที่พอเพียง การเตรียมความพร้อม แหล่งที่มาสมาคมและการทำงานเพื่อพัฒนาในธุรกิจการท่องเที่ยวได้สรุปนโยบายดังนี้คือ ขอบเขตของธุรกิจการท่องเที่ยวต้องมีการ วางแผน สมาคมต้องการวาง และมีส่วนเกี่ยวข้องของการพัฒนาเศรษฐกิจและธรรมชาติเพื่อนำมาสู่ท้องถิ่น ทรัพยากรที่ใช่ประโยชน์ ต้องได้ฝึกฝนการเรียนรู้ เขาใจในการพัฒนาเพื่อประชาชนใน จังหวัด Haiman ของจีน และ Kedan ของมาเลเซีย เป็นตัวอย่างการพัฒนามิยู่ทธศาสตร์ กลไกการช่วยรัฐบาลแบ่งเบาหนาทที่ ผลลัพธ์ชี้ให้เห็นว่าการวางในธุรกิจการท่องเที่ยวควรมีสถานที่กว้างและมีวัฒนธรรมที่เป้นเอ กลักษณ์ การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยว อุปสรรคที่สำคัญคือ ความขาดแคลนและปริมาณนักท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวจึงมีขีดจำกัด และความพอใจของนักท่องเที่ยว การบริการจะต้อง มาตรฐาน มียู่ทธศาสตร์รวมทั้งมีความหลากหลาย

Mitz Robyn, 2006 ได้วิจัยการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวผลจากการ สำรวจ โดยเฉพาะจากการสำรวจการท่องเที่ยวในชุมชน จากการเก็บข้อมูลจากบุคคลที่มีส่วนรวมทั้งกลุ่ มเล็กกลุ่มใหญ่ ผลลัพธ์ที่ได้มีทั้งผลดีและผลเสีย การที่ชุมชนมีรากฐานที่มั่นคง แข็งแรง ควบคู่กับการ พัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวไปด้วย จะเป็นแนวทางที่มีประโยชน์และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพใน การท่องเที่ยวต่อไป

Baskin S. and B. Aronoff, 1980 กล่าววาทะว่า กลุ่มเป็นระบบย่อยขององค์การ และมีความหมายถึงการรวมตัวกันของบุคคลจำนวนหนึ่งซึ่ง 1. มีวัตถุประสงค์เดียวกัน เพื่อที่จะดำเนินการให้ถึงจุดหมายเดียวกัน 2. มีปฏิริยาโต้ตอบต่อกันระหว่างบุคคลภายในกลุ่ม เพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน 3. บุคคลภายในกลุ่มมองตัวเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม และนอกจากนี้ ความเป็นปกแผนของกลุมนั้นประกอบด้วยความคล้ายคลึงกันของทัศนคติ ค่านิยม พฤติกรรม ของบุคคลในกลุ่มจำนวนสมาชิกของบุคคลในกลุ่ม ความคาดหวังของบุคคลที่มีต่อการรวมกลุ่มหรือสิ่งที่คาดหวังได้รับการตอบสนอง ประสิทธิภาพของการสื่อสารระหว่างสมาชิกของกลุ่ม

Gullely H.E., 1968 อธิบายเกี่ยวกับกลุ่มว่า จะต้องประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ 1. มีวัตถุประสงค์รวมกัน และวัตถุประสงค์นั้นจะต้องสนองต่อความต้องการ ของสมาชิกแต่ละคน 2. ผลของการดำเนินงานจะเกิดความร่วมมือของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม 3. มีการสื่อสารด้วยวาจา หรือมีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง

Cartwright D., 1949 ได้กล่าวถึงเหตุที่บุคคลจัดตั้งและเขารวมกิจกรรมกลุ่มว่ามีสาเหตุหรือปัจจัยดึงดูดให้เข้ากับกลุ่มอยู่ 2 ประการ คือ 1. ตัวกลุ่มเป็นความต้องการของบุคคล (The group itself is the object of the need) หมายความว่าบุคคลมีความพอใจในการรวมกลุ่มเพื่อสนองความต้องการของตนเอง เป็นการรวมกลุ่มที่เกิดจากความสนใจในกิจกรรม หรือโครงการขององค์การ หรือกลุมนั้น ๆ 2. การเขารวมกลุ่มจะเป็นวิธีสนองความต้องการมากกว่าอยู่นอกกลุ่ม (Groups as a means of satisfying needs outside the group) หมายถึงบุคคลเขาเป็นสมาชิกภาพของ กลุ่มเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายประการต่าง ๆ ซึ่งถ้าอยู่ภายนอกกลุ่ม ก็จะไม่สามารถบรรลุเป้าหมาย ดังกล่าวได้

นอกจากนี้ Gibson R. and S. Donnelly, 1982 ได้กล่าวถึงกลุ่มที่เป็นทางการ (Formal Groups) และกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Informal Groups) ว่ามีการจัดตั้งขึ้น โดยมีสาเหตุสำคัญ คือ 1. จัดตั้งขึ้นเพื่อสนองความต้องการและความพึงพอใจของมนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย (Security Needs) ความต้องการทางสังคม (Social Needs) ความต้องการด้านชื่อเสียงเกียรติยศ (Esteem Needs) 2. จัดตั้งขึ้นตามลักษณะความคล้ายคลึงและสิ่งดึงดูด (Proximity and Attraction) หมายถึงกลุ่มที่ถูกจัดตั้งขึ้นจากที่บุคคลได้มีการปฏิสัมพันธ์กัน โดยอาศัยการจัดตั้งตามคุณลักษณะทางกายภาพของบุคคลที่มีความเหมือนหรือความคล้ายคลึงกัน และจัดตั้งตามสิ่งที่ดึงดูดให้บุคคลมารวมกลุ่มกัน เพราะว่าบุคคลเหล่านั้นมีทัศนคติ หรือแรงจูงใจในบางสิ่งบางอย่าง ที่คล้ายคลึงหรือเหมือนกันนั่นเอง 3. การจัดตั้งกลุ่มเพราะเหตุผลในเชิงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (Economic Reasons) การจัดตั้งกลุ่มในกรณีนี้เกิดขึ้นเพราะบุคคลมีความเชื่อมั่นว่า ถ้าหากเขามารวมตัวกัน เป็นกลุ่มแล้ว จะทำให้ได้รับผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจจากกิจกรรมที่ทำอยู่

Brown Richard D., 1976 กล่าวว่าการยอมรับหรือการสร้างพฤติกรรมใหม่ของคนในสังคมต้องอาศัยปัจจัยสำคัญหลายอย่าง เช่น ความเชื่อในศักยภาพของคนที่จะพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อม การเปิดใจกว้างที่จะรองรับสิ่งใหม่ หรือประสบการณ์ใหม่ ความมุ่งมั่นที่จะก้าวเดินไปสู่ความสำเร็จของตนเอง และลูกหลาน การรู้คุณค่าของการเปลี่ยนแปลงและ การวางแผน รวมทั้งการมีอิสระในการคิดหรือการกระทำสิ่งใหม่ ๆ

Kennedy Eugene, 1977 กล่าวว่าการที่คนจะยอมรับสิ่งใหม่ ๆ นั้น ขึ้นอยู่กับว่าตัวเรามีความเชื่อ หรือศรัทธาในสิ่งใหม่นั้นเพียงใด เพราะการยอมรับอะไรใหม่ ๆ นั้นมีผลกระทบไม่เฉพาะแต่ตัวผู้รับแต่ยังรวมไปถึงบุคคลรอบข้างอีกด้วย

Marie R., 2003 ได้ประเมินติดตามการดำเนินงานตามโครงการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นชุมชนเป็นฐานที่ประเทศเนปาล ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไดก่อให้เกิดประโยชน์ระหว่างการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยเน้นที่การดูแลสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม ถือเป็นสิ่งกระตุ้นทางเศรษฐกิจของประเทศ ผลการติดตามโครงการพบว่าโครงการสามารถทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่โตจากการท่องเที่ยวไปยังท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ทรัพยากรธรรมชาติยังไม่ได้รับการดูแลอย่างเพียงพอสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปงานวิจัยต่างประเทศเกี่ยวกับการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ทำให้พบว่า การท่องเที่ยวที่เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต แหล่งท่องเที่ยวที่มีการพัฒนายุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในโครงการที่ประสบความสำเร็จนั้น เน้นในด้านการเตรียมการของชุมชนก่อนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อศึกษาจุดด้อยและจุดเด่นของชุมชน รัฐและเอกชนขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงต้องสร้างศูนย์วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในเมืองขึ้นและควบคุมแรงงานและอุตสาหกรรมโรงแรมตามกฎหมายท้องถิ่นและกฎหมายของชาติ

สรุปจากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ทำให้ได้ข้อค้นพบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจะต้องประกอบด้วย การส่งเสริมการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปะ ศาสนา วัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น การยกระดับโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว จัดให้มีและบำรุงรักษาสถานที่ท่องเที่ยว สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และสวนสาธารณะการพัฒนาศักยภาพบุคลากรเพื่อให้บริการด้านการท่องเที่ยว จัดให้มีศูนย์บริการข้อมูลสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง : การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ใช้วิธี
ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและ
ทุติยภูมิด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์เอกสาร (Document
Analysis) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
(Non- Participatory Observation) การสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured
Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลใน
ภาคสนาม(Field Study) ทุกอย่างด้วยตัวนักวิจัยเอง ซึ่งมีขอบเขตและวิธีการทำดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
  - 1.1 ขอบเขตเนื้อหา
  - 1.2 วิธีการวิจัย
  - 1.3 ระยะเวลาการวิจัย
  - 1.4 พื้นที่ในการศึกษาวิจัย
  - 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินการวิจัย
  - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
  - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 2.3 การจัดทำข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล
  - 2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้
กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา (Content scope)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพซึ่งมุ่งศึกษาตามความมุ่งหมายของการ
วิจัย ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาพัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ (2) เพื่อศึกษา
การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ และเพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนา
ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

เนื้อหาที่ทำการศึกษาเพื่อให้ได้เนื้อหาเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากศักยภาพความพร้อม 7 ด้าน ประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านการคมนาคม
2. ด้านที่พักและอาหาร
3. ด้านร้านขายของที่ระลึก
4. ด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว
5. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
6. ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์
7. ด้านการบริหารจัดการ

1.2. วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง : การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสำรวจเบื้องต้น การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม และการสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยได้เตรียมตัวลงสนามและทำการศึกษาค้นคว้าเบื้องต้นกับสภาพภูมิศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ทำการวิจัย โดยดำเนินการ ดังนี้

1.2.1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบริบทพื้นที่วิจัยในชุมชน ความเป็นมาและการปกครองโดยสอบถามจากผู้รับผิดชอบที่เป็นผู้นำชุมชน และผู้เกี่ยวข้องที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อใช้เป็นพื้นที่วิจัย

1.2.2 การศึกษาเทคนิควิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพจากเอกสารต่าง ๆ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับเก็บข้อมูลภาคสนามเมื่อลงไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ที่ทำการวิจัย

1.2.3 การกำหนดแผนการปฏิบัติงานลงภาคสนาม ก่อนลงมือทำจริงในช่วงระยะเวลาที่กำหนด

1.3. ระยะเวลาในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการศึกษาวิจัย เรื่อง การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ โดนเริ่มจากเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 ถึงเดือน เมษายน พ.ศ.

1.4. พื้นที่วิจัย

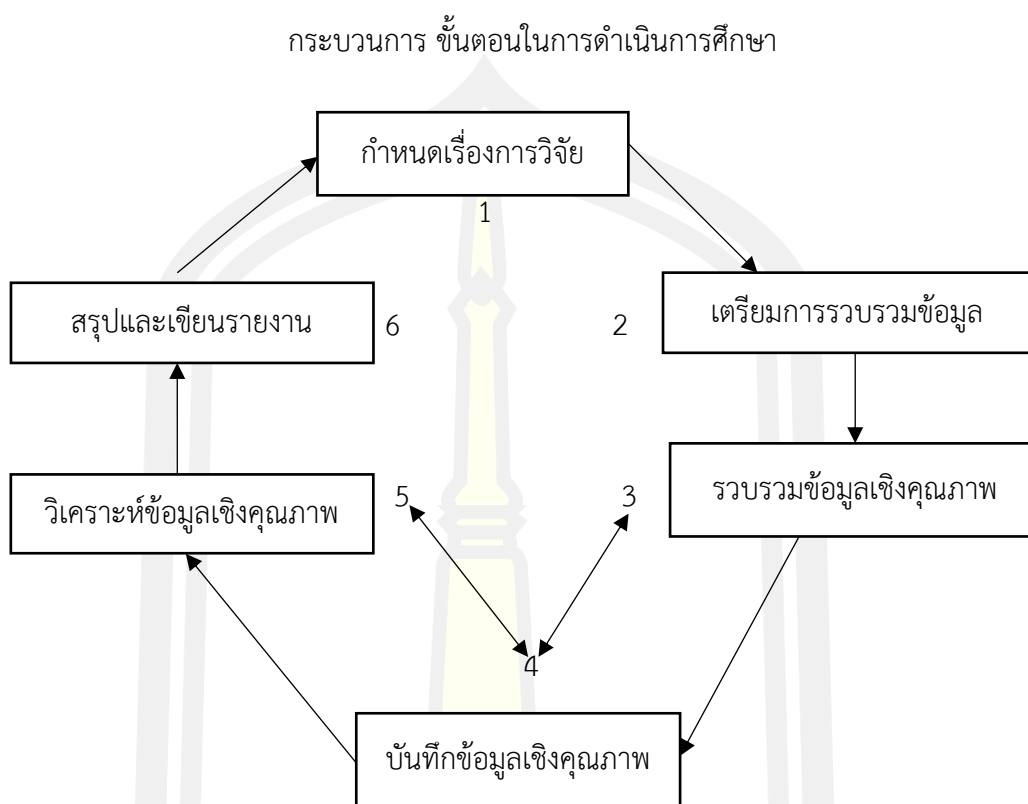
ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการวิจัยภาคสนามแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ 4 ประเภท คือ ประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเภทชุมชนโบราณ ประเภทศาสนสถาน และประเภทประเพณี และวัฒนธรรม

4.1 ประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ได้แก่ หมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เหตุผลที่เลือกหมู่บ้านช้าง เพราะเป็นชุมชนช้างเลี้ยงที่ใหญ่ที่สุดในโลก เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ มีอัตลักษณ์และวิถีชีวิตที่เป็นของตนเอง

4.2 ประเภทชุมชนโบราณ ได้แก่ ชุมชนบ้านภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ เหตุผลที่เลือกบ้านภูมิโปน เพราะ เมืองปราสาทภูมิโปนตั้งอยู่ และถือว่าเป็นปราสาทที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย มีสระน้ำโบราณ และระบบชลประทานสมัยโบราณที่น่าท่องเที่ยว ชุมชนยังรักษาวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น

4.3 ประเภทศาสนสถาน ได้แก่ พุทธอุทยานวัดเขาศาลาตูลฐานะจาวโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ เหตุผลที่เลือกพุทธอุทยานวัดเขาศาลาเป็นพื้นที่วิจัยเพราะวัดแห่งนี้ก่อตั้งขึ้นเพื่อรักษา ผืนป่าบนเขาศาลา ซึ่งมีไม้ที่มีคุณค่าหลงเหลืออยู่ และป่ายังมีสภาพสมบูรณ์ พระสงฆ์นอกจากจะปฏิบัติศาสนกิจของสงฆ์ตามปกติแล้วยังมีหน้าที่ร่วมกับทหารเพื่อตระเวนรักษาป่า บริเวณวัดมีธรรมชาติที่สวยงาม เหมาะสำหรับการมาทำบุญและท่องเที่ยว

4.4 ประเภทประเพณี และวัฒนธรรม ได้แก่ เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดอำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ เหตุผลที่เลือกเทศกาลงานปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดอำเภอชุมพลบุรี เป็นพื้นที่วิจัย เพราะ มีการจัดงานลักษณะนี้เพียงแห่งเดียวในประเทศไทย เป็นการนำเอาอัตลักษณ์ของท้องถิ่นคือปลาไหลกับข้าวหอมมะลิเป็นจุดขาย ไฮไลท์ของงานอยู่ที่ขบวนแห่วิถีชีวิต มีการนำเมล็ดข้าวหอมมะลิมาตกแต่งขบวนอย่างสวยงาม มีกิจกรรมที่สร้างความตื่นเต้นให้กับนักท่องเที่ยวและได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ยิ่งคือกิจกรรมแข่งขันจับปลาไหล แต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก

ภาพประกอบ 28 วัฏจักรของขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ คือ หมู่บ้านข้างบ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม ชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน ตำบลตม อำเภอสังขะ พุทธอุทยานวัดเขาศาลา อตุลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต และเทศบาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิและงานกาชาด อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วยกลุ่มบุคคล 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) จำนวน 93 คน มีรายละเอียด ดังนี้

5.2.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกในการศึกษาการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ รวมทั้งหมด 23 คน ประกอบด้วย

1) หน่วยงานราชการและเอกชนผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดสุรินทร์โดยตรง จำนวน 7 คน

(1) ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุรินทร์

- (2) วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์
- (3) พัฒนาการจังหวัดสุรินทร์
- (4) พัฒนาการอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์
- (5) พัฒนาการอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
- (6) พัฒนาการอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์
- (7) พัฒนาการอำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

2) หน่วยงานท้องถิ่นและผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 16 คน

- (1) เจ้าอาวาสวัด จำนวน 4 รูป
- (2) นายก อบต./ ส.อบต. จำนวน 4 คน
- (3) ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 4 คน
- (4) นักวิชาการศึกษา จำนวน 4 คน

5.2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกในการปฏิบัติได้กำหนดกลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 20 คน ดังนี้

- 1) ผู้นำเที่ยว/นักเล่าเรื่อง จำนวน 4 คน
- 2) ประธานแม่บ้านของทีระลึก จำนวน 4 คน
- 3) ตัวแทนพ่อค้าแม่ค้า จำนวน 4 คน
- 4) ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 4 คน
- 5) ประธานกรรมการวิสาหกิจชุมชน จำนวน 4 คน

5.2.3 กลุ่มทั่วไป (General Informant) เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 50 คน

- 1) กลุ่มประชาชนในอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 10 คน
- 2) กลุ่มประชาชนในอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 10 คน
- 3) กลุ่มประชาชนในอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 10 คน
- 4) กลุ่มประชาชนในอำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 10 คน
- 5) กลุ่ม นักท่องเที่ยวแต่ละพื้นที่ จำนวน 10 คน

กลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น จำนวน 93 คน

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างมีลักษณะคล้ายคลึงกัน (Homogenous Group) แต่สามารถครอบคลุมและเป็นตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนได้ โดยกำหนดเกณฑ์ ดังนี้

1. หน่วยงานราชการและเอกชน กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บุคลากรในหน่วยงานที่ทำงานในพื้นที่ศึกษา

2. หน่วยงานท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้นำหน่วยงานในระดับประธาน หัวหน้ากลุ่มที่เคยเข้าไปมีส่วนร่วม อย่างน้อย 1 ครั้ง หรือผู้ร่วมงานที่เคยเข้าชมน้อย 2 ครั้ง
3. ผู้นำในชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชนอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างน้อย 10 ปี เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส ราษฎรชาวบ้าน เป็นต้น
4. กลุ่มแม่บ้าน เป็นประชาชนในพื้นที่และอยู่ในพื้นที่อย่างน้อย 10 ปีรวมถึงกลุ่มส่งเสริมอาชีพ
5. นักวิชาการ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ รับผิดชอบงานการพัฒนาเศรษฐกิจและชุมชน ไม่น้อยกว่า 10 ปี เช่น ผู้เชี่ยวชาญ นักการศึกษา

2. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาเรื่อง การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ในครั้งนี้ประกอบด้วย

- 1) แบบสำรวจ (Survey) ผู้วิจัยใช้แบบสำรวจเพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ที่ทำการวิจัยผู้วิจัยกระทำโดยสอบถามชาวบ้านทั่วไป นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้สอบถามจากหน่วยงานราชการเพื่อนำมาเป็นองค์ความรู้เบื้องต้นในบริบทพื้นที่ที่ศึกษาวิจัยครั้งนี้และนำมาสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย
- 2) แบบสังเกต (Observation) มี 2 แบบ ประกอบด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยเข้าไปอยู่ในชุมชนโดยร่วมทำกิจกรรม สังเกต ชักถามข้อมูลที่ยังสงสัย จดบันทึก พร้อมกับเปิดเผยตัวเองว่าเป็นเป็นนักวิจัย และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ผู้วิจัยจะทำการสังเกตกิจกรรมในชุมชนอยู่วงนอกไม่เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน (ทรงคุณ จันทจร, 2549)
- 3) แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) มี 2 แบบ ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structural Interview) ทำการสัมภาษณ์ตามแนวทางแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ แต่ละประเด็นคำถาม และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structural Interview) โดยการสัมภาษณ์เปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ
- 4) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยใช้วิธีการนี้ ในการศึกษาวิจัยใช้เก็บข้อมูลกลุ่มและเป็นการตรวจสอบข้อมูลซึ่งผู้วิจัยจะนำไปวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายของการวิจัยร่วมกับข้อมูลที่ได้จากวิธีอื่น ๆ

5) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อนำประเด็นปัญหา แนวทางหรือเพื่อหาข้อสรุปแบบแนวการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับภาวะปัจจุบัน

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

2.1 รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา หนังสือ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

- 2.1.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา หนังสือ เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
- 2.1.2 วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาวิจัยเรื่อง การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นที่ 1 เป็นการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการศึกษาดูเอกสาร ตำรา หนังสือ วิชาการ งานวิจัยแนวคิดทฤษฎีและ สอบถามข้อมูลจากองค์กรภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง การเก็บรวบรวมข้อมูล ชั้นที่ 2 เรียกว่า การเก็บข้อมูลภาคสนาม

3. การสำรวจสำรวจ (Survey) ผู้วิจัยใช้แบบสำรวจเพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ทำการวิจัย เพื่อต้องการข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับระบบนิเวศวิทยา วิถีชีวิต ภูมิศาสตร์ชุมชนทางด้านกายภาพและชีวภาพ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ก่อนทำการวิจัยในครั้งนี้ซึ่งผู้วิจัยกระทำโดยสอบถามชาวบ้านทั่วไป นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังได้สอบถามจากหน่วยงานราชการเพื่อนำมาเป็นองค์ความรู้เบื้องต้นในบริบทพื้นที่ที่ศึกษาวิจัยครั้งนี้ และ นำมาสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย

4. การสังเกต (Observation) มี 2 แบบ ประกอบด้วย

4.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยเข้าไปอยู่ในชุมชนโดยร่วมทำกิจกรรม สังเกต ซักถามข้อมูลที่ยังสงสัย จดบันทึก พร้อมกับเปิดเผยตัวเองว่าเป็นนักวิจัย

4.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ผู้วิจัยจะทำการสังเกตกิจกรรมในชุมชนอยู่วงนอกไม่เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน

5. การสัมภาษณ์ (Interview Guide) มี 2 แบบ ประกอบด้วย

5.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structural Interview) ทำการสัมภาษณ์ตามแนวทางแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้แต่ละประเด็นคำถาม โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเพื่อหา

คำตอบตามความมุ่งหมายของการวิจัยจากผู้นำท้องถิ่น ผู้อาวุโสประชาชนชาวบ้านในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการพัฒนาชุมชน

5.2 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structural Interview) โดยการสัมภาษณ์เปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบเพื่อจับประเด็นนำมามีความหมายของการวิจัยโดยใช้ทฤษฎีและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มผู้รู้ (Key Informants) มีจุดสนใจในการสัมภาษณ์ในเรื่องการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

6. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยใช้วิธีการนี้ ในการศึกษาวิจัยซึ่งใช้เก็บข้อมูลกลุ่มและเป็นการตรวจสอบข้อมูลโดยกำหนดประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่คือกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มทั่วไปโดยกำหนดกลุ่มละประมาณ 5-10 คน จำนวน 4 กลุ่ม ในการสนทนาผู้วิจัยจะกล่าวนำและให้กลุ่มแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย และตรงไปตรงมาข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มผู้วิจัยจะได้ทำใบงานแบบประเด็นคำถามที่เกี่ยวกับความมุ่งหมายของการวิจัยซึ่งผู้วิจัยจะนำไปวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายของการวิจัยร่วมกับข้อมูลที่ได้จากวิธีอื่น ๆ

7. การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ผู้วิจัยจะใช้วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้กับผู้นำกลุ่ม ผู้นำชุมชน นักวิชาการในชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อเฝ้าระวังอุปสรรค ปัญหา ที่เกิดในแนวทางการพัฒนา การประชุมจะทำในระหว่างการทำวิจัยเพื่อเฝ้าระวังแนวทางการพัฒนา ศักยภาพอย่างแท้จริง วิธีดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบ PDCA จะดำเนินการโดยเชิญตัวแทนที่เกี่ยวข้อง ที่มีอำนาจตัดสินใจตลอดจนในความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ประชุมได้ เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถนำไปเป็นข้อมูลหรือข้อสรุปเพื่อการวิเคราะห์ที่ถูกต้องสมบูรณ์ได้ในบางครั้งผลการประชุมอาจเป็นการให้ข้อมูลเพิ่มเติมหรือเติมข้อมูลจากการวิจัยที่ขาดเหลืออยู่หรืออาจเป็นการยืนยันความถูกต้องของผลการศึกษาวิจัย

2.3 การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

2.3.1 การจัดกระทำข้อมูล

3.1.1 การจัดกระทำข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์จากการสนทนากลุ่มและบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ ทำการบันทึกข้อมูลลงในสมุดบันทึก บางกรณีจะใช้เครื่องมือบันทึกเสียงช่วยบันทึกข้อมูล ไขกลองถ่ายรูปแบบการบันทึกภาพ

3.1.2 นำข้อมูลมาสรุปในแต่ละวันทำการจัดหมวดหมู่หาคำตอบตามเนื้อหา ของการวิจัย

3.1.3 การตรวจสอบข้อมูลขณะเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยตรวจ ความแม่นยำ (Validity) และความเชื่อถือได้ (Reliability) ของข้อคำถามข้อมูลภาคสนามทุกครั้ง ที่เก็บข้อมูลด้วยการดูข้อคำถามสื่อความหมายตรงตามที่ต้องการหรือไม่ในขณะที่สัมภาษณ์คำตอบ ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนข้อมูลเดิม ข้อสังเกตของนักวิจัยหรือทดสอบกับสภาพแวดล้อม และข้อมูลอื่นที่มีเดิมอยู่จากแหล่งอื่น ๆ ในลักษณะทดสอบแบบสามเส้า (Triangulations)

ตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

1. การตรวจสอบสามเสาด้านข้อมูล (Data Triangulation)
2. การตรวจสอบสามเสาด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation)
3. การตรวจสอบสามเสาด้านทฤษฎี (Theory Triangulation)
4. การตรวจสอบสามเสาด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation)

เพื่อให้ข้อมูลมีความแม่นยำและครอบคลุมเนื้อหาได้มากที่สุดจากการสังเกต พฤติกรรม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการผู้ให้ข้อมูลหลักและบุคคลทั่วไปโดยมีการตรวจสอบสามเสาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ตรวจสอบข้อมูลโดยบุคคลที่เกี่ยวข้อง (Member Checks) หรือสมาชิกในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักฐานต่าง ๆ ในภาคสนามวิจัยตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูล พื้นฐาน ตลอดจนกระบวนการแสวงหาความรู้ ความจริงที่กระทำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
2. ตรวจสอบโดยกลุ่มเพื่อนนักวิจัย (Peer Group Examination) โดยขอรับฟังบุคคลหรือเพื่อนนักวิจัยใหลายละเอียด แสดงความคิดเห็น วิพากษ์ วิจัยหรือตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับข้อมูลหลักฐาน และแบบแผนอันเป็นแกนสาระที่วิเคราะห์ได้จากข้อมูลหลักฐานที่เก็บรวบรวมได้จากสนามวิจัย
3. เชื่อมโยงข้อมูลการวิจัยแบบสามเสา (Triangulation) เพื่อสื่อให้เห็นว่าข้อมูลหลักฐานและผลการวิจัยที่อาศัยการตีความหมายของข้อมูลหลักฐานที่เก็บรวบรวมได้มีความไว้วางใจได้ว่ามีความถูกต้อง ตรงตามความเป็นจริงที่น่าเสนอในทางปฏิบัติ จะกระทำโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง (Data Triangulation) หลากหลายวิธี (Methodological Triangulation) และโดยนักวิจัยหลายคน (Investigator Triangulation) เพื่อเป็นการตรวจสอบความไว้วางใจ และสามารถเข้าถึงข้อเท็จจริง (Fact) หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยที่ผู้วิจัยต้องการสืบค้นหาคำตอบได้อย่างละเอียด ถี่ถ้วนและลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น ตามปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย (ทรงคุณ จันทจร, 2549)

2.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ตำรา หนังสือ วิชาการ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้มาจากแบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต การจดบันทึก การอัดเทป การบันทึกภาพ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากการบันทึกรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยจำแนกข้อมูลแยกออกเป็นประเด็นตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ตั้งไว้ และตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องอีกครั้งหนึ่งว่าข้อมูลที่ได้มีความครบถ้วนเพียงพอเหมาะสมพร้อมแก่การนำไปวิเคราะห์สรุปผลแล้วหรือไม่ ในกรณีที่ข้อมูลที่ได้มาไม่สอดคล้องกันผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบ

แบบสามเส้า (Triangulation) และหากมีข้อมูลส่วนใดที่ยังไม่สมบูรณ์ผู้วิจัยก็จะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไป จากนั้นผู้วิจัยก็จะนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ประเด็นที่กำหนดไว้ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และอธิบายผลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย โดยหลักการและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดของ สุกงศ์ จันทวานิช (ทรงคุณ จันทจร, 2549) ได้แก่การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) และการวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) ดังนี้

3.2.1 การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสร้างข้อมูลจากข้อมูลรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็นจากการลงภาคสนาม เป็นต้นว่า กิจกรรมในชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาประยุกต์ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตวิถีชีวิตของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

3.3.2 การวิเคราะห์ โดยการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลมาจัดจำแนกเป็นประเภทตามความมุ่งหมายของการวิจัยแล้วจึงวิเคราะห์ด้วยทฤษฎี เพื่อมาอธิบายสภาพสังคมของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงและบทบาทหน้าที่ขององค์กรภายในชุมชนที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมภายนอกมากระทบชุมชนดั้งเดิมและนำไปสู่การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาพื้นบ้านของชุมชนที่มาประยุกต์ใช้ในแนวทางการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ โดยมีประชาชนเป็นเจ้าของการใช้ประโยชน์ร่วมกันและทุกชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ดูแลรักษาร่วมกันตลอดไปและไม่เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชน เพื่อพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างต่อเนื่องและตลอดไป

4. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิจัยนั้น หลังจากที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลส่วนหนึ่งแล้วและเพื่อให้ผลการวิจัยที่ได้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและมีความสอดคล้องกับความจริงมากที่สุด ผู้วิจัยจึงจัดให้มีการสนทนากลุ่มและอภิปราย เพื่อพิจารณาและวิภาคผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยการเสนอต่อที่ประชุมของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นมีส่วนเกี่ยวข้องที่มีส่วนร่วมในการวิจัยได้รับทราบ ในการพิจารณาตามประเด็นที่ทำการวิจัย สุดท้ายผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล เป็นกลุ่มตามความมุ่งหมายการวิจัยแล้วนำเสนอข้อมูลที่ได้นำสรุปอภิปรายผลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัย เรื่อง การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ มีพื้นที่วิจัย 4 อำเภอ 4 พื้นที่ คือ 1) ประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ได้แก่ หมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ 2) ประเภทชุมชนโบราณ ได้แก่ ชุมชนบ้านภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ 3) ประเภทศาสนสถาน ได้แก่ พุทธอุทยานวัดเขาศาลาตุลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ และ 4) ประเภทประเพณี และวัฒนธรรม ได้แก่ เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ ได้แก่ เพื่อศึกษาพัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ และศึกษาการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ค้นพบในระหว่างการวิจัย ประกอบด้วยแบบสำรวจแบบสังเกต (Observation) ประกอบด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง (Structural Interview and Non-Structural Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดและตามความมุ่งหมายของการวิจัย ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) จำนวน 93 คน นำข้อมูลที่ได้มาดำเนินการวิเคราะห์โดยใช้กรอบการวิเคราะห์ข้อมูลของทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ โดยมีลำดับการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์
2. การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

ตอนที่ 1 พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

ประวัติความเป็นมา

1.1 ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว

1.1.1 ประวัติหมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

บ้านตากกลางหรือหมู่บ้านช้าง แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 หมู่ คือ หมู่ที่ 9 และ หมู่ที่ 13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ อยู่ห่างจากตัวเมืองสุรินทร์ไปทางทิศเหนือ ตามเส้นทางสายสุรินทร์-ร้อยเอ็ด แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าปากทางบ้านกระโพ กิโลเมตรที่ 36 ลีกเข้าไปอีก 22

กิโลเมตรทางทิศตะวันตกก็จะถึงบ้านตากกลาง หรือจะมาทางบ้านท่าสว่าง เมืองสิง กระโพ และตากกลางระยะทาง 59 กิโลเมตร ก็ได้เช่นกัน บ้านตากกลางเป็นหมู่บ้านชาวกูยที่เลี้ยงช้าง และรู้จักกันในนามหมู่บ้านช้างที่มีชื่อเสียงที่สุดในประเทศไทย เป็นหมู่บ้านที่มีประวัติความเป็นนามามากกว่า 200 ปี มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ที่มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงประวัติความเป็นมาของชาวกูยอาศัยที่บ้านตากกลาง หมู่ 9 และ หมู่ 13 ให้ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยจะได้กล่าวประวัติความเป็นมาตั้งแต่ชาวกูย กวย หรือ ส่วย ซึ่งเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่มีฐานะเป็นชนชาติมานานแล้ว ซึ่งปรากฏจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของราชอาณาจักรไทยที่ได้กล่าวถึงชาวกูย ดังปรากฏในกฎหมายลักษณะอาญาหลวง ร.ศ. 1974 ได้ประกาศให้ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ไม่ไย่กลูกสาวให้ชาวต่างชาติ ต่างศาสนา เหล่านี้ คือ ฝรั่งเศส อังกฤษ วิลันดา กุลา มลายู แวก กวย และได้ปรากฏในกฎหมายในปีเดียวกัน ในมาตรา 25 ได้กล่าวถึงชาวต่างชาติ ต่างศาสนา ที่เข้ามาค้าขายทางบก ทางเรือ กับราชอาณาจักรไทย มี แวก พราหมณ์ ญวน ฝรั่งเศส อังกฤษ จีน วิลันดา ชาว มลายู ขอม พม่า รามัญ กวย (ไพฑูรย์ มีกุล. 2531: 30) หลักฐานอย่างหนึ่งที่กล่าวถึงชาวกูย คือ กัมพูชา ได้ขอความช่วยเหลือไปยังกษัตริย์ชาวกูยให้มาช่วยปราบศัตรู กษัตริย์ชาวกูยได้ยกกองทัพไปช่วยรบจนได้รับชัยชนะ และทั้งสองอาณาจักรต่างก็ได้มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันเรื่อยมา

จากหลักฐานดังกล่าวพอจะยืนยันได้ว่าชาวกูยได้มีถิ่นฐานอยู่อาศัยอยู่อย่างเป็นปึกแผ่น มีอาณาเขตปกครองเป็นของตนเองเหมือนกับชนชาติอื่น ๆ โดยตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนใต้ของประเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวแถบเมืองอัตตะปือ แสนปาง แขวงจำปาศักดิ์ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน

ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แตกแยกกันออกเป็น 3 รัฐ คือ หลวงพระบาง เวียงจันทน์ และจำปาศักดิ์ ความสัมพันธ์อันดีเสมือนพี่น้องเริ่มเปลี่ยนแปลงไป จำปาศักดิ์หันมาสร้าง และสะสมอาวุธเอาไว้เพื่อต่อสู้กับอาณาจักรทางเหนือ ขณะที่ชาวกูยอัตตะปือ แสนปาง เป็อหน่ายต่อการสงคราม ชาวจำปาศักดิ์เริ่มบังคับให้ชาวกูยส่งช้างเพื่อป้อนกองทัพตามจำนวนที่ต้องการ ในที่สุดก็ดำเนินการเข้ามาควบคุมการจับช้าง การฝึกช้าง ชาวจำปาศักดิ์เริ่มนำคำว่า “ข้า” มาใช้กับกลุ่มชาวกูย คำว่า “ข้า” เป็นคำที่กร่อนมาจากคำว่า “ซีข้า” ในภาษาของจำปาศักดิ์ ซึ่งตรงกับคำว่า “ซีข้า” ในภาษาไทย (ชิน ศรีสวัสดิ์. 2533 : 19)

ด้วยเหตุผลทางการเมืองดังกล่าว จึงทำให้ชาวกูยได้เดินทางอพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยการอพยพครั้งสำคัญเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2200 ชาวกูยได้เดินทางอพยพเข้ามาเป็นกลุ่ม ๆ ทั้งหมด 6 กลุ่ม ด้วยกัน คือ

กลุ่มที่ 1 มีหัวหน้า ชื่อ เชียงปุม มาตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านเมืองที่ (ตำบลเมืองที่ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน)

กลุ่มที่ 2 มีหัวหน้า ชื่อ เชียงสี มาตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านกุดหวาย หรือบ้านเมืองเตา (อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ในปัจจุบัน)

กลุ่มที่ 3 มีหัวหน้า ชื่อ เชียงมะ มาตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านอัจจะปะนึ่ง หรือบ้านโคกอัจจะ (อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ในปัจจุบัน)

กลุ่มที่ 4 มีหัวหน้า ชื่อ เชียงขัน มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านโคกลำดวน (อำเภอขุนซันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ในปัจจุบัน)

กลุ่มที่ 5 มีหัวหน้า ชื่อ เชียงไซ มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านกุดปะไท (บ้านจระพัตร์ อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ในปัจจุบัน)

กลุ่มที่ 6 มีหัวหน้า ชื่อ เชียงสง มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านเมืองสิงห์ ปัจจุบัน คือ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

กลุ่มชาวภูยกุยเหล่านี้ต่างปกครองกันอย่างพี่น้อง ทำมาหากิน ล่าสัตว์ เก็บของป่า ทำนา และเลี้ยงช้างสืบทอดกันเรื่อยมา ชาวภูยกุยบ้านตากกลางต่างก็สืบเชื้อสายมาจากชาวภูยกุยที่ได้อพยพมาจากเมืองอัตตะปือ แสนปาง แขวงจำปาศักดิ์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ดังกล่าว

หลังจากที่กลุ่มของเชียงสง ได้เดินทางอพยพมาถึงบ้านเมืองสิงห์ (อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ในปัจจุบัน) ก็ได้ตั้งหลักฐานมั่นคงเรื่อยมา อาชีพที่สำคัญของชาวภูยกุย คือ การคล้องช้างป่า ในขณะที่มีช้างป่าชุกชุมที่บริเวณดงพลอง (เขตอำเภอสตึก จังหวัดสุรินทร์ ในปัจจุบัน) โขลงช้างป่าจะพากันเดินทางจากดงพลองข้ามลำน้ำชีเข้ามาหากินอาหารที่ดงสายทอ (อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้านตากกลาง) เพราะบริเวณดงสายทอนั้นอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพรรณนานาชนิดที่เป็นอาหารของช้าง อีกอย่างบริเวณดังกล่าวเป็นบริเวณที่แม่น้ำ 2 สาย คือ แม่น้ำมูลกับลำน้ำชี ไหลมาบรรจบกัน เรียกว่า “วังทะเล” จะมีช้างมาหากินอาหารเป็นจำนวนมาก ชาวภูยกุยบ้านเมืองสิงห์ จึงได้เดินทางมาคล้องช้างป่าบริเวณนี้เสมอ

กลุ่มชาวภูยกุยที่เดินทางมาคล้องช้าง ได้แก่ หมอฮาย หมอแก้ว หมอโ๊ะ เป็นต้น บริเวณที่ดักจับช้าง คือบริเวณฝายน้ำทางทิศตะวันตกของดงสายทอ กลุ่มโขลงช้างจะเดินทางมากินน้ำบริเวณนี้เป็นประจำ คณะของหมอช้างที่เดินทางมาจึงต้องข้ามลำน้ำมูลตรงที่เรียกว่า “ท่าทะเล” ไปยังฝั่งซ้ายเพื่อตามโขลงช้างป่า ฝั่งซ้ายของลำน้ำมูลเต็มไปด้วยป่าไผ่เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นอาหารอย่างดีของช้าง ในขณะที่คณะของหมอช้างข้ามลำน้ำจะต้องอาศัยเรือของชาวบ้านที่ทำมาหากินตามลำน้ำข้ามฟาก โดยมี ตากัง ตาทิด และตาพรหม เป็นผู้นำคณะของหมอช้างข้ามฟากกลุ่มนี้ ได้ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่บริเวณนี้มาก่อนแล้ว ภาษาที่พูดเป็นภาษาลาว

ตากังตั้งบ้านเรือนอยู่ฝั่งขวาของลำน้ำมูล ทิศตะวันตกของดงสายทอ ตาทิตตั้งบ้านเรือนอยู่ฝั่งขวาของลำน้ำชี บริเวณที่ห่างจากดงพลองข้ามมายังป่าดงสายทอ ตาพรหมตั้งบ้านเรือนอยู่ฝั่งซ้ายลำน้ำมูล นอกเหนือจากอาชีพหาปลาแล้วยังมีการต้มเกลืออีกด้วย

จากการที่กลุ่มของชาวภูยได้เดินทางมาจากบ้านเมืองสิง คอยดักจับช้างป่าบริเวณท่าทะเลเป็นประจำทำให้เกิดความคุ้นเคยกับเจ้าของถิ่นเดิม และได้พิจารณาเห็นว่าบริเวณดังกล่าว มีความอุดมสมบูรณ์ จึงได้พาพรรคพวกเดินทางมาตั้งหลักแหล่งอยู่กับตากัง ตาทิต และตาพรหม ได้นำช้างซึ่งเป็นพาหนะประจำตัวเดินทางมาด้วย

เมื่อเวลาผ่านไปก็เริ่มกลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ขึ้น และกลายมาเป็นหมู่บ้าน เรียกชื่อหมู่บ้านตามชื่อของผู้อาศัยอยู่ก่อน คือ กลุ่มที่อาศัยอยู่กับตากัง เรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านตากัง” ต่อมาเพี้ยนเป็น “ตากกลาง” ปัจจุบันคือ บ้านตากกลาง หมู่ที่ 9 และหมู่ที่ 13 ตำบลกระโพ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดสุรินทร์ ส่วนกลุ่มที่อาศัยอยู่กับตาพรหม เรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านบ่อพรหม” (เพราะมีบ่อเกลือด้วย) ต่อมาเพี้ยนเป็นบ้าน “ยางบ่อภิรมย์” ปัจจุบัน คือ บ้านยางบ่อภิรมย์ ตำบลหนองเรือ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุรินทร์ ส่วนกลุ่มคนที่อาศัยอยู่กับตาทิต ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านตาทิต” ปัจจุบัน คือ บ้านตาทิต หมู่ที่ 8 ตำบลกระโพ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดสุรินทร์ (หลวงพ่อดำ ชาญณรงค์. 2561 : สัมภาษณ์)

1.1.2 สภาพปัจจุบัน

สภาพทั่วไปของหมู่บ้านช้างบ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดสุรินทร์

ปัจจุบันบ้านตากกลางหมู่ 9 มีนายประภิต กลางพัฒนาเป็นผู้ใหญ่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 903 คน ชาย 462 คน หญิง 441 คน จำนวนครัวเรือน 216 ครัวเรือน ประชากรช้าง 70 เชือก ส่วนบ้านตากกลาง หมู่ที่ 13 มีนางณัฐสุดา จงใจงาม เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 432 คน ชาย 217 คน หญิง 215 คน ประชากรช้าง 150 เชือก

หมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดสุรินทร์ ห่างจากตัวเมืองสุรินทร์ไปทางทิศเหนือประมาณ 58 กิโลเมตร ตามเส้นทางสายอำเภอกำแพงแสน – กำแพงแสน ก่อนถึงอำเภอกำแพงแสนจะมีทางแยกเข้าบ้านหนองตาด เดินทางด้วยเส้นทางถนนลาดยางเข้าไปอีก 22 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุรินทร์

ทิศใต้ ติดกับตำบลกระโพ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันออก ติดกับตำบลกระโพ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันตก ติดกับอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

หมู่บ้านตากกลางเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ตั้งอยู่ในตำบลกระโพ บริเวณท่ามกลางดงขนาดใหญ่ 2 แห่ง ขนาบข้างด้วยป่าดงสายทออยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน มีพื้นที่ 8,800 ไร่ และป่าภูดินหรือป่าดงพลอง อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน มีพื้นที่ 6,350 ไร่ หมู่บ้านได้ขยายใหญ่ขึ้น และประชากรเพิ่มมากขึ้นด้วย พื้นที่การทำมาหากินลดลง ประกอบกับเกิดน้ำท่วมในฤดูฝน ชาวบ้านบางส่วนจึงอพยพหาแหล่งทำมาหากินใหม่ตามพื้นที่ต่าง ๆ รวมทั้งได้นำช้างที่เลี้ยงไว้ไปหากินในแหล่งชุมชนเมือง (ประกิต กลางพัฒนา. 2561 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 29 ภาพถ่ายทางอากาศบ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

ประชากร

หมู่บ้านตากกลางแยกการปกครองออกเป็น 2 หมู่บ้าน ได้แก่หมู่ที่ 9และหมู่ที่13 มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 274 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,303 คน โดยแบ่งเป็นหมู่ที่ 9 จำนวนประชากรชาย 459 คน ประชากรหญิง 456 คน รวมทั้งสิ้น 915คน ในจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 186 ครัวเรือน หมู่ที่ 13 จำนวนประชากรชาย 193 คน ประชากรหญิง 195 คนรวมทั้งสิ้น 388 คน จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 88 ครัวเรือน (ณัฐสุดา จงใจงาม. 2561 : สัมภาษณ์)

ลักษณะการดำรงชีพเป็นแบบสังคมชนบท ผู้อาวุโสจะได้รับความเคารพนับถือ และยอมรับให้เป็นหัวหน้าครอบครัว ญาติพี่น้องนิยมปลูกบ้านเรือนใกล้เคียงกันมีความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่น และมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในการประกอบอาชีพการเลี้ยงช้าง เมื่อถึงฤดูกาลที่จะต้องนำช้างออกเดินเที่ยวในที่ต่าง ๆ เพื่อหารายได้ โดยจะชักชวนญาติพี่น้อง หรือผู้อื่นที่ไม่มีช้าง

ร่วมเดินทางไปด้วยตามความเหมาะสม จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความรักและความสามัคคีในหมู่คณะ (สิ
รา สุขศรี. 2561 : สัมภาษณ์)

การคมนาคม

อดีตการคมนาคมในหมู่บ้านตากกลางจะค่อนข้างลำบาก เนื่องจากถนนเข้าหมู่บ้านที่แยก
จากถนนหลวงเป็นถนนลูกรัง ในฤดูฝนถนนจะลื่นบางครั้งถนนขาดไม่สามารถสัญจรได้ เป็นอุปสรรค
ต่อการคมนาคมเป็นอย่างมาก ในปัจจุบันนี้ทางเข้าหมู่บ้านมีความสะดวกสบายมีการก่อสร้างถนน
หนทาง เป็นทางลาดยาง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้มาเยือนและนักท่องเที่ยว หมู่บ้านตากกลางมีรถ
ประจำทางทล้อ ที่ใช้เดินทางระหว่างตัวเมืองสุรินทร์มาถึงหมู่บ้านเป็นประจำทุกวัน อัตราค่าโดยสาร
ประมาณ 30 - 50 บาท ขึ้นอยู่กับระยะทาง ยานพาหนะที่ใช้ในหมู่บ้านมีรถจักรยานยนต์ รถยนต์
โดยสาร และรถยนต์ส่วนตัว (ประกิต กลางพัฒนา. 2561 : สัมภาษณ์)

เศรษฐกิจ

ลักษณะทั่วไปทางเศรษฐกิจของหมู่บ้านตากกลาง รายได้ส่วนใหญ่ได้จากการประกอบ
อาชีพการทำนา ทำสวนยางพารา การทำไร่ คำขาย การทอผ้า รับจ้าง เลี้ยงสัตว์ เช่น ควาย วัว และ
ช้าง ซึ่งถือเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้แก่หมู่บ้านตากกลาง (ประกิต กลางพัฒนา. 2561 :
สัมภาษณ์)

ได้รับการสนับสนุนโครงการข้างคั้นถิ่นบ้านตากกลาง เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2549
- ปัจจุบัน ซึ่งได้รับเป็นเงินเดือนๆ ละ 8,000 บาท โดยแยกเป็นค่าอาหารข้าง เป็นเงินจำนวน 3,000
บาท และควาญข้าง 5,000 บาท

การสาธารณสุข

หมู่บ้านตากกลาง มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล จำนวน 1 แห่ง มี
เจ้าหน้าที่ในการให้บริการ จำนวน 1 คน คือ นางแสงจันทร์ ไชยงาม

การสาธารณูปโภค

หมู่บ้านตากกลางมีไฟฟ้า และน้ำประปาใช้ทุกครัวเรือน มีถังประปาประจำหมู่บ้าน
นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่ชาวบ้านใช้ในฤดูแล้งจากแม่น้ำมูล และลำน้ำชีที่ไหลมาบรรจบกัน
ส่วนในด้านการสื่อสาร มีโทรศัพท์ใช้ในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นโทรศัพท์มือถือใช้กันทุกครัวเรือน
มีไปรษณีย์ตั้งอยู่ในตำบล ซึ่งห่างจากหมู่บ้านตากกลางเป็นระยะทาง 4 กิโลเมตร (ประกิต กลางพัฒนา.
2561 : สัมภาษณ์)

การศึกษา

หมู่บ้านตากกลาง มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา โดยมีสถานศึกษาที่
ดำเนินการจัดการศึกษา ดังต่อไปนี้

ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านตากกลางสอนระดับอนุบาล ประถมศึกษาปีที่ 1-6 มีจำนวนนักเรียน 122 คน จำนวนครู 9 คน

ระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนช่างบุญวิทยา สอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 มีจำนวนนักเรียน 239 คน จำนวนครู 22 คน

การศาสนา

ชาวบ้านตากกลางนับถือศาสนาพุทธ มีวัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ 1 แห่ง คือ วัดแจ้งสว่าง มีพระอธิการพุทธ วิสุทโท เป็นเจ้าอาวาส เป็นผู้ดูแลพระลูกวัด และมีสำนักสงฆ์ 1 แห่ง คือ สำนักสงฆ์ป่าอาเจียง มีพระสมุห์หาญ ปัญญาโร เป็นผู้ดูแลพระลูกวัด

ประเพณีและวัฒนธรรม

ชาวบ้านตากกลางโดยทั่วไปเป็นคนมีระเบียบวินัย และมีความเป็นเอกภาพในสังคมสูง โดยเฉพาะกลุ่มชาวกวยที่เรียกตนเองว่า “กวยดำแฉ้ย” (กวยซ่าง) ที่นับถือผีปะกำเมื่อถือผีปะกำแล้วจะต้องเคารพอย่างเคร่งครัดในศีลธรรมสูง ไม่ลักทรัพย์ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ประพฤติผิดทางกาม ไม่พูดเท็จ ไม่มีความลับในหมู่ชาวกวยด้วยกัน มีความเคารพนบถนอบเชื่อฟังผู้นำ และไม่ทะเลาะวิวาทกัน โดยเฉพาะตอนเข้าปะกำต้องถือโดยเคร่งครัด ไม่เฉพาะแต่ผู้ออกจับซ่างเท่านั้น บุคคลในครอบครัวที่อยู่ทางบ้านก็ต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัดเช่นกัน (พระสมุห์หาญ ปัญญาโร. 2561 : สัมภาษณ์)

ในเรื่องความเชื่อของชาวกวยบ้านตากกลาง มีความเชื่อในเรื่องของภูตผีปิศาจเช่นเดียวกับชาวไทยกลุ่มอื่น ส่วนใหญ่จะเป็นความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมที่ผูกพันกับการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น เรื่องศาลผีปู่ตา ผีเจ้าเข้าทรง เสน่ห์ยาแฝด และเครื่องรางของขลัง เพราะเวลาทำพิธีไหว้ผีแล้ว จะทำให้ผู้เช่นไหว้ไม่มีอันตราย เพราะผีจะช่วยปกป้องคุ้มครอง แต่ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสังคมในปัจจุบัน แต่ยังคงนับถือผีป่าเช่นเดิม (พระสมุห์หาญ ปัญญาโร. 2561 : สัมภาษณ์)

จากการศึกษาพบว่า ชาวกวยบ้านตากกลาง มีความเชื่อในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคล้องซ่าง การบวชนาคซ่าง ซึ่งผสมผสานระหว่างความเชื่อในด้านหลักพระพุทธศาสนา และความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษ โดยที่ชาวกวยมิได้ละเลยในพิธีกรรมสำคัญของการดำเนินความเชื่อแต่อย่างใด และสามารถนำมาผสมผสานกลมกลืนกันได้ลงตัว เห็นได้จากพิธีกรรมการคล้องซ่าง พิธีการบวชนาคซ่าง มีการเตรียมเครื่องใช้ต่าง ๆ แต่ละขั้นตอนที่ถูกต้องตามแบบอย่างของชาวกวยโดยทั่วไป แต่ก็เพิ่มเติมในส่วนที่เป็นความเชื่อของชาวกวยไว้ ไม่ว่าจะเป็นการเช่นผีปู่ตาวังทะเล เครื่องใช้ตามพิธีกรรมความเชื่อ การแต่งกายเวลาประกอบพิธีกรรมในการคล้องซ่าง การแต่งกายของนาค เครื่องใช้ในการบายศรีสู่ขวัญ เครื่องใช้ในพิธีเช่นขอขมา อีกทั้งยังนำซ่างมาร่วมในพิธีบวช มีการตกแต่งซ่างด้วยการวาดลวดลายต่าง ๆ ที่สวยงามลงบนตัวซ่าง เปรียบเสมือนการแต่งตัวให้นาคเช่นกัน และการให้ซ่างเป็นพาหนะแก่นาคในพิธีแห่ นาค เป็นการแสดงออกถึงบารมี ของผู้ที่บวชว่าเป็นผู้มีบุญหรือแม่แต่

พิธีกรรมที่ใช้แทนศาลงไปอบน้ำที่วังทะเลทุก ๆ ที่นาคนั่งอยู่บนหลังช้าง ก็ถือว่าเป็นการชำระสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ ออกจากตัว เพื่อให้เข้าสู่พิธีบวชโดยปราศจากกิเลสตัณหาต่าง ๆ ดังนั้นการที่มีการแสดงการคล้องช้างการบวชนาคช้างของชาวกวยบ้านตากกลางนั้น จึงเป็นการแสดงออกถึงเอกลักษณ์และวิถีชีวิตระหว่างคนกับช้างที่มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง เป็นการผสมผสานกลมกลืนกันระหว่างสองวัฒนธรรมอย่างลงตัว

1.1.3 พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านช้างบ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอน้ำตม จังหวัดสุรินทร์ เท่าที่ปรากฏจากเอกสาร งานวิจัย และสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่น ปรากฏว่า การท่องเที่ยวของชุมชนเริ่มขึ้นตั้งแต่ทางราชการมีโครงการนำช้างคืนถิ่น การเกิดขึ้นของศูนย์คชศึกษา ในปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา ซึ่งสามารถแบ่งเป็นช่วงเวลาพัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง ได้ดังนี้

ภาพประกอบ 30 ร้านค้าหน้าศูนย์คชศึกษา บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอน้ำตม จังหวัดสุรินทร์

ในการศึกษาพัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง ซึ่งเดิมที่นั่นก็เหมือนกับชุมชนอื่น ๆ ในแถบอำเภอท่าตูม จะแตกต่างจากชุมชนอื่นก็คือ ในขณะที่ชุมชนอื่นเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย ไร่ไผ่ไร่ข้าว แต่ชุมชนตากกลางกลับเลี้ยงช้างไว้ใช้งาน และช้างก็เปรียบเสมือนสมาชิกของครอบครัววิถีชีวิต จารีตประเพณีก็คล้ายกับชุมชนทั่วไป ไม่มีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยว ชุมชนตากกลางเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาตั้งแต่มีการจัดงานแสดงช้างที่อำเภอท่าตูม พ.ศ. 2503 ซึ่งจัดขึ้นครั้งแรกที่อำเภอท่าตูม นักท่องเที่ยวบางกลุ่มต้องการเดินทางมาดูช้างและวิถีชีวิตของชาวภูยกุ้ยที่บ้านตากกลาง การท่องเที่ยวจึงเริ่มเกิดขึ้น (ประภิต กลางพัฒนา. 2561 : สัมภาษณ์)

ผู้วิจัยขอกกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของศูนย์คชศึกษา เพราะถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวของหมู่บ้านช้างบ้านตากกลาง ดังนี้

ศูนย์คชศึกษา

ศูนย์คชศึกษา ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้านตากกลาง หมู่ 13 ในพื้นที่ 49 ไร่ ภายในศูนย์ประกอบด้วยอาคารแฝด 2 หลัง หลังด้านทิศใต้เป็นอาคารสารสนเทศ ด้านเหนือเป็นพิพิธภัณฑ์พันธุ์วิทยา นอกจากนี้ยังมีบ้านพักเจ้าหน้าที่ 2 หลัง ห้องน้ำ ระบบประปา ที่จอดรถ สนามแสดงช้างพร้อมอัตรกรรมี่เกยขึ้นลงช้าง 5 แห่ง โดยได้รับสนับสนุนงบประมาณจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2535 จำนวน 5,877,000 บาท ให้ดำเนินการก่อสร้าง อาคารศูนย์คชศึกษา ห้องน้ำ บ้านพักเจ้าหน้าที่ ระบบประปา ตู้ยาม ลานจอดรถ ลานแสดงช้าง อัตรกรรมี่ชมการแสดงช้าง 30 ที่นั่ง รั้วคอนกรีต จากมูลนิธิอนุรักษ์และคุ้มครองช้าง จังหวัดสุรินทร์ เพื่อเป็นค่าตอบแทนผู้จัดการศูนย์คชศึกษา 1,500บาท/เดือน ค่าตอบแทนนักรการภารโรง 1,500 บาท/เดือนจังหวัดสุรินทร์สนับสนุนงบประมาณต่างภายในศูนย์ จำนวน 120,000บาท ศูนย์คชศึกษาได้เปิดให้เข้าชมภายในศูนย์ได้ทุกวัน และได้เปิดการแสดงของช้างทุกวันเสาร์ เวลา 09.30 – 11.00 น. โดยผู้สนใจเข้าชม จะขึ้นรถยนต์บริการรับ – ส่ง ได้ที่หน้าสถานีรถไฟ เวลา 08.00 น. ราคา 250 บาท (รวมค่าผ่าประตู) (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์. 2537 : 15-16)

ภาพประกอบ 31 ทางเข้าสู่ศูนย์ศึกษา

ในปี พ.ศ. 2540 การบริหารจัดการประสบความล้มเหลว เนื่องจากขาดงบประมาณ ขาดผู้สนับสนุน รัฐบาลไม่มีงบประมาณมาสนับสนุน ไม่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ศึกษาขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ศูนย์ศึกษาจึงได้ปิดตัวลง (สิรา สุขศรี. 2561 : สัมภาษณ์)

ต่อมาในปีพ.ศ. 2549 สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ นายเสนีย์ จิตตเกษม ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ นายธงชัย มุ่งเจริญพรนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ ได้ทำโครงการนำช้างคืนถิ่น เพื่อพัฒนาจังหวัดสุรินทร์บ้านเกิดและมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านช้างจังหวัดสุรินทร์ คณะกรรมการบริหารศูนย์ศึกษา เพื่อบูรณะศูนย์ศึกษาบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ให้เป็น “หมู่บ้านท่องเที่ยว” เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของผู้เลี้ยงช้าง ปัญหาช้างเร่ร่อน เพิ่มรายได้ให้กับแหล่งชุมชน และครอบครัวผู้เลี้ยงช้าง รวมทั้งจัดหาที่ดินเพื่อปลูกอาหารช้างให้อุดมสมบูรณ์เหมือนในอดีต และได้ทำพิธีเปิดโครงการอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2549 โดยมี พล.อ. ธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นประธานในพิธี (พร พันธุ์ดี. 2561 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 32 ร้านขายของที่ระลึกบริเวณศูนย์คชศึกษา

ศูนย์คชศึกษา แบ่งออกเป็นอาคารคู่แฝด 2 หลัง คือ อาคารทางด้านทิศใต้เดิมเป็นตึกสารสนเทศ ปัจจุบันใช้เป็นที่ทำการสำนักงาน ห้องประชุม ห้องฉายวิดีโอทัศน์สำหรับให้นักท่องเที่ยวได้ชมประวัติความเป็นมาของช้างบ้านตากกลาง และอาคารทางด้านทิศเหนือ เดิมเป็นตึกพิพิธภัณฑ์พันธุ์วิทยา ปัจจุบันเป็นพิพิธภัณฑ์ช้าง จัดแสดงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านช้างบ้านตากกลาง บริเวณกลางห้องมีโครงกระดูกช้างขนาดใหญ่ที่มีความสมบูรณ์ที่สุด มีพินกรรมแสดงจำนวนฟันของช้าง มีลูกช้างที่แช่น้ำยาฟอมาลีนกันการเน่าเสียไว้ในตู้กระจก ช้างฝาผนังได้มีการจัดแสดงประวัติความเป็นมาของการคล้องช้าง การแต่งตัวของชาวควยในอดีต นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือเครื่องใช้ในการคล้องช้างและการคล้องช้างอีกด้วย

สำนักงานจังหวัดสุรินทร์ นายเสนีย์ จิตติเกษม รองผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ปฏิบัติราชการแทนผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ ได้มีคำสั่งจังหวัดสุรินทร์ ที่ 1452/2548 เรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการพัฒนาหมู่บ้านช้าง จังหวัดสุรินทร์ ลงวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2548 เพื่อสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของข้าราชการ พนักงานจ้าง ปฏิบัติหน้าที่ประจำศูนย์คชศึกษา ดังนี้

ฝ่ายสนับสนุน ได้แก่ ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดสุรินทร์ องค์การบริหารจังหวัดสุรินทร์ โครงการชลประทานจังหวัดสุรินทร์ เกษตรจังหวัดสุรินทร์ ปศุสัตว์จังหวัดสุรินทร์ โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดสุรินทร์ ทางหลวงชนบทจังหวัดสุรินทร์ สำนักงานพัฒนาการจังหวัดสุรินทร์ สำนักงานที่ดินจังหวัดสุรินทร์ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสุรินทร์ อำเภอกำแพงแสน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานวิทยาเขตสุรินทร์ สำนักงานจังหวัดสุรินทร์ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดสุรินทร์

จากการศึกษาพบว่า องค์การบริหารจังหวัดสุรินทร์ เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาบ้านตากกลาง และโดยความสนับสนุนจากหลายหน่วยงานดังกล่าวข้างต้น เพื่อเป็นการสนับสนุนคุณภาพชีวิตของชาวบ้านตากกลาง และพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวให้บรรลุตามจุดประสงค์ เพื่อป้องกันการนำช้างไปเร่ร่อน และจัดหาอาหารช้างให้เพียงพอ แต่ในทางปฏิบัติกลับไม่มีหน่วยงานใดให้ความสำคัญอย่างจริงจัง มีเพียงแต่องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์เป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด งบประมาณได้จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ และสำนักงานจังหวัดสุรินทร์ บุคลากรประจำศูนย์ศึกษามาจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ พื้นที่ที่ใช้เพาะปลูกอาหารช้าง ได้มาจากสำนักงานป่าไม้จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 316 ไร่

ภาพประกอบ 33 ช้างภายในศูนย์ศึกษา

การดำเนินงานของฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว

การดำเนินงาน ได้แก่ การจัดงานวันเด็ก ทางศูนย์คชศึกษาร่วมกับสำนักงานปศุสัตว์ จังหวัดสุรินทร์ จะจัดให้มีงานวันเด็กแห่งชาติขึ้นในเดือนมกราคม ที่ศูนย์คชศึกษาเป็นประจำทุกปี เพื่อให้ครูและนักเรียนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และจังหวัดใกล้เคียง ได้พานักเรียนเข้ามาเยี่ยมชมช้างในวิถีชีวิตของชาวบ้านตากกลาง การจดทะเบียนสมรสบนหลังช้าง ทางศูนย์คชศึกษาร่วมกับสำนักงาน ปลัดจังหวัดสุรินทร์ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวหมู่บ้านช้างให้ประจักษ์แก่นักท่องเที่ยว คู่บ่าวสาว ที่แต่งงานได้เข้าร่วมพิธีแต่งงานและจดทะเบียนบนหลังช้าง ในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ ของทุกปี การจัดงานวันช้างไทย เพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการจัดงานวันช้างไทย ทางศูนย์คชศึกษาได้ถือเอาวันที่ 13 มีนาคม ของทุกปี ตามประกาศของทางราชการ โดยการรวมช้างของบ้านตากกลาง ให้กลับมาร่วมงานที่ศูนย์คชศึกษา การจัดงานวันสงกรานต์ช้าง เพื่อเป็นการส่งเสริมประเพณีสงกรานต์ทางศูนย์คชศึกษาและชาวบ้านตากกลางร่วมกันจัดงานวันสงกรานต์ช้างขึ้น เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับช้างในวิถีชีวิตบ้านตากกลาง จึงกำหนดจัดงานวันที่ 13 – 15 เมษายน ของทุกปี การจัดงานประเพณีบวชนาคช้าง เพื่อเป็นการส่งเสริมประเพณีบวชนาคช้างให้คงอยู่ ทางศูนย์คชศึกษาและชาวบ้านตากกลางจึงร่วมกันจัดงานประเพณีบวชนาคช้างขึ้น ในวันที่ 10 – 12 พฤษภาคม ของทุกปี การปรับปรุงสถานที่แสดงช้าง การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมการแสดงความสามารถมากขึ้นเรื่อยๆ แต่เองจากอัมจันทร์ชมการแสดงช้าง มีโครงสร้างไม่แข็งแรง และหลังคามุงด้วยหญ้าแฝกได้ชำรุด จึงได้ดำเนินการจัดซื้อหญ้าคาและอุปกรณ์เพื่อจัดทำหลังคาอัมจันทร์ชมการแสดงชั่วคราว การประชาสัมพันธ์ การที่จะให้นักท่องเที่ยวได้ทราบถึงข้อมูลของศูนย์คชศึกษาบ้านตากกลางและมีความประสงค์จะเข้ามาศึกษา ทางศูนย์คชศึกษาร่วมกับปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ จึงได้จัดทำเว็บไซต์ แผ่นพับประชาสัมพันธ์เพิ่มเติมแผ่นพับประชาสัมพันธ์ภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น จัดทำป้ายไว้นิลสีมูมเมือง โปสเตอร์ และจัดทำโครงการให้คณะครูนักเรียนในจังหวัดสุรินทร์เข้าเยี่ยมชมศูนย์คชศึกษา โครงการขอรับการสนับสนุนการประชาสัมพันธ์จากบริษัทเบียร์ช้าง การบริการที่พนักงานท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) เมื่อนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากต่างถิ่น มีความประสงค์จะพักค้างคืน ที่หมู่บ้านตากกลางแห่งนี้ ทางศูนย์คชศึกษามีที่พัก 5 หลัง เพื่อบริการนักท่องเที่ยวในราคาคืนละ 100 บาท/คน และยังสามารถใช้บ้านของชาวบ้านตากกลางทุกหลังคาเรือนเป็นที่พักในราคาเดียวกันหรือตามข้อตกลงระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้าน การขายผลิตภัณฑ์ที่ได้จากช้าง ทางศูนย์คชศึกษาได้จัดทำสถานที่ไว้สำหรับการขายผลิตภัณฑ์ที่ได้จากช้าง เช่น สร้อยข้อมือ แหวน พวงกุญแจ เป็นต้น ทางศูนย์ได้มอบหมายให้ครอบครัวของควาญช้างเป็นผู้จัดจำหน่าย โดยทางศูนย์คชศึกษาไม่ได้คิดค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น เพื่อเป็นการสนับสนุนให้ครอบครัวของควาญช้างมีรายได้เพิ่มขึ้น การบริการอาหารเครื่องดื่มภายในศูนย์คชศึกษาทางศูนย์คชศึกษาได้ให้ผู้ที่ต้องการที่จะเข้ามาบริการอาหารเครื่องดื่มภายในศูนย์คชศึกษาฟรี โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด ส่วนใหญ่จะเป็นคนในพื้นที่ และ

ครอบครัวของควาญช้าง และจัดทำสัปดาห์ท่องเที่ยวประจำเดือน ทางศูนย์คชศึกษาได้ดำเนินการจัดทำสถิติของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมศูนย์คชศึกษา ซึ่งการจัดเก็บข้อมูลจะจัดเก็บทุกวัน และทุกเดือน

จากการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของศูนย์คชศึกษาบ้านตากกลาง ได้ดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ นักท่องเที่ยวเข้าชมวิถีทัศน์ในห้องรับรอง ชมภาพประวัติศาสตร์ความเป็นมาของช้าง และการโพชนช้างในอดีต การศึกษาหาความรู้เรื่องช้าง จากกับกำ หลวงพืดหรือครูบาใหญ่ตัวจริง ที่ยังมีชีวิตอยู่ แสดงการสาธิตการเป่าแสลงเกลให้นักท่องเที่ยวได้ชม เข้าชมโครงการกระดูกช้างที่สมบูรณ์ที่สุด และรับฟังคำบรรยายจากเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์คชศึกษา นักท่องเที่ยวฟังการบรรยายจากเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ เรื่องอุปกรณ์การคล้องช้าง ชมนิทรรศการช้าง ผนังเกี่ยวกับความรู้และสาระต่าง ๆ เกี่ยวกับช้าง และชมการแสดงความสามารถของช้าง วันละ 2 รอบ ๆ เข้า 10.00 น. รอบบ่าย 14.00 น. ตามรายการแสดงของช้าง 12 รายการ การแสดงในบางครั้งอาจไม่ครบตามรายการท เนื่องจากขึ้นอยู่กับสภาพอินฟ้าอากาศของแต่ละวัน และจำนวนของนักท่องเที่ยว

ปัจจุบันนี้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าเที่ยวชมการแสดงของช้างได้ทุกวัน ๆ ละ 2 รอบ รอบเช้า 10.00 – 11.00 น. ภาคบ่าย 14.00 – 15.00 น. ราคาบัตรเข้าชม เด็กโต 20 บาท ผู้ใหญ่ 50 บาท นักท่องเที่ยวต่างชาติ 100 บาท

กล่าวโดยสรุป การจัดการท่องเที่ยวในยุคนี้ แหล่งท่องเที่ยวจะอยู่ที่ศูนย์คชศึกษา และรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวจะตกอยู่ในกลุ่มควาญช้างและครอบครัว ส่วนชาวบ้านทั่วไปยังไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเท่าที่ควร

การจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านช้างบ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอน้ำตุม จังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน

ภาพประกอบ 34 ผู้วิจัยกำลังสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำกลุ่มผลิตภัณฑ์ otop นวัตกรรม

ปัจจุบันรัฐบาลกำหนด ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) มีกรอบแนวคิด ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ที่มุ่งเน้นการพัฒนาภาคการผลิตและบริการให้สามารถแข่งขันได้ เกิดความยั่งยืน ประชาชน มีคุณภาพชีวิต และมีรายได้ที่ดีขึ้น รวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน มีแนวทางเสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันในเชิงธุรกิจของภาคบริการ และพันธกิจกระทรวงมหาดไทย ข้อ 4. เสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนภารกิจอำนาจหน้าที่ของกรมการพัฒนาชุมชน ในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม ของประชาชน ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ รวมทั้งเสริมสร้างความสามารถและความเข้มแข็งของชุมชน

ภาพประกอบ 35 ผู้วิจัยกับผู้ให้สัมภาษณ์ที่บ้านตากกลาง หมู่ 13 ตำบลกระโพ
อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

คณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2561 ให้ความเห็นชอบแนวทางการจัดทำงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 จำนวน 150,000 ล้านบาท โดยมีแนวทางการจัดทำ 3 แนวทาง ได้แก่ 1) พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับสวัสดิการ ส่งเสริมและพัฒนา ศักยภาพ สร้างโอกาสในอาชีพ และการจ้างงาน 2) พัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านกระบวนการประชาคม การเข้าถึงแหล่งเงินทุน ในการพัฒนาอาชีพ และสร้างรายได้ในชุมชน สนับสนุนวิสาหกิจชุมชน และส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน เชื่อมโยงเส้นทาง การท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น 3) ปฏิรูปการ โครงสร้างการผลิตภาคการเกษตรทั้งระบบ ควบคุมการสร้าง มูลค่าเพิ่มสินค้าทางการเกษตร และ ส่งเสริมการตลาดสมัยใหม่ ดังนั้น โอกาสในการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ให้ชุมชนตาม แนวทางดังกล่าว จำเป็นต้องดำเนินการพัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านกระบวนการประชาคม ให้ชุมชน เข้าถึง แหล่งเงินทุนในการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ในชุมชน ด้วยการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน และ ส่งเสริม การท่องเที่ยวชุมชน เชื่อมโยงเส้นทาง การท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น

ภาพประกอบ 36 เด็กเลี้ยงช้าง นำช้างจากบ้านตากกลางไปเลี้ยงที่ป่าทามมูลบริเวณวังทะเล

รัฐบาลปัจจุบัน มีนโยบายลดความเหลื่อมล้ำของสังคมที่มุ่งเน้นสร้างรายได้และความเจริญ ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ โดยให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการร่วมกับ ภาครัฐ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ โดยมีการแต่งตั้ง คณะกรรมการระดับประเทศ คือ คณะกรรมการอำนวยการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ (ก.อนตผ.) เป็นผู้ขับเคลื่อน และมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชน เป็นผู้รับผิดชอบหลักส่งเสริมการ ดำเนินงาน OTOP จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลา 16 ปี โดยร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ สนับสนุนส่งเสริม ยกระดับผลิตภัณฑ์ และพัฒนาช่องทางการตลาดที่หลากหลาย เพื่อให้ขายได้ มุ่งปรับตัวสู่การค้าแบบ สากล ทำให้ผลิตภัณฑ์ของคนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่สามารถแข่งขันได้ ต้องออกไปขายสินค้าตามที่ต่าง ๆ ไม่มีความสุข รายได้ไปตกอยู่กับผู้ประกอบการคนเดียว หรือบางกลุ่มเล็ก ไม่กระจายถึงประชาชน กลุ่มใหญ่ในชุมชนอย่างแท้จริง ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก ไม่ประสบผลสัมฤทธิ์ เท่าที่ควร กอปรกับ รายได้จากการท่องเที่ยวที่เป็นกระแสหลักของประเทศ ส่วนใหญ่ตกไปอยู่ในกลุ่ม ทุนเอกชน เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ห้างร้านใหญ่ๆ กรู๊ปทัวร์ ไม่ลงไปถึงฐานรากเช่นเดียวกัน

ดังนั้น จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนผ่านยุคการผลิตต้นขายสินค้า OTOP ออกจากชุมชนเพียงด้านเดียว สู่การเพิ่มช่องทางสร้างรายได้ตามความต้องการ (Demand Driven Local Economy) โดยการขายสินค้า อยู่ในชุมชนที่มาจากการท่องเที่ยว โดยใช้เสน่ห์ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์ แปลงเป็นรายได้ ทั้งนี้ครอบครัวและลูกหลานยังอยู่ร่วมกัน ไม่ต้องแข่งขันนำผลิตภัณฑ์ออกไปขายนอกชุมชน เป็นชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นเจ้าบ้านที่ดี ชวนกันคิด ชวนกันทำ ผลิตสินค้าและบริการ รวมทั้งมีการเชื่อมโยง เส้นทางท่องเที่ยวระดับชุมชน ที่มีเสน่ห์ดึงดูด และมีคุณค่าเพียงพอให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมและ ใช้จ่ายเงินในทุกกิจกรรมของชุมชน ซึ่งรายได้จะกระจายอยู่กับคนในชุมชน ทุกคนมีความสุข เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (Strength with in) และเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างแท้จริง

ภาพประกอบ 37 ผลิตภัณฑ์จากกระดุกช้าง

ภาพประกอบ 38 พวงกุญแจตะขอช้าง

หมู่บ้านช้างบ้านตากกลาง ได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวโอท็อป นวัตวิถีหนึ่งใน 85 ชุมชนของจังหวัดสุรินทร์ โดยมีวิธีการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว ดังนี้

สภาพปัจจุบันและปัญหา

หมู่บ้านโฮมสเตย์ (Homestay) ซึ่งได้ผ่านการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในปี พ.ศ. 2549 และ พ.ศ. 2552 มีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยมีป่าไม้ และเป็นหมู่บ้านมีวิถีชีวิตของคนกับช้าง มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีประเพณีที่ทางหมู่บ้านที่จะต้องจัดประเพณีเป็นประจำทุกปี คือ ประเพณีบวชนาคช้าง ประเพณีกฐินช้าง และวันช้างไทย เป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิ และแหล่งผลิตพืชอาหารช้าง หมู่บ้านหนองบัวเป็นชุมชนที่ปลูกพืชอาหารสร้างเพื่อเป็นอาชีพเสริม แต่มีปัญหา คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านถนนสายหลักเข้าหมู่บ้าน

การสัญจรไปมาไม่สะดวก ขาดแหล่งน้ำทางการเกษตร ระบบประปาหมู่บ้านไม่ได้มาตรฐาน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาปีละหนึ่งครั้ง (นาปี) ทำให้มีรายได้ไม่แน่นอนและเกิดจากภัยธรรมชาติ ได้แก่ ภัยน้ำท่วม และภัยแล้ง

ภาพประกอบ 39 การสัญจรบนถนนในหมู่บ้านช้าง

ความโดดเด่นในการพัฒนา 4 ด้านของบ้านตากกลาง คือ

- 1) ด้านสถานที่ มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก สามารถสร้างแรงดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมได้อย่างสม่ำเสมอ และมีภูมิทัศน์สภาพแวดล้อมที่สวยงาม ปลอดภัย แหล่งท่องเที่ยว ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวมากที่สุด คือ สุสานช้าง วัดป่าอาเจียง ที่มีแห่งเดียวในโลก ซึ่งเป็นสถานที่ ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ให้ผู้คนเข้ามาศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทย ช่างนักรบคู่พระเจ้าแผ่นดินเมื่อครั้งออกรบในสมัยแต่ก่อน แหล่งท่องเที่ยวอีกที่หนึ่ง คือ ตากกลางโฮมสเตย์ เป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวมาสัมผัสทั้งแบบมาเข้าเย็นกลับ และพักค้างแรมกับเจ้าของบ้าน ถ้าเป็นแบบมาเข้าเย็นกลับส่วนมากจะมาเรียนรู้ตามจุดเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น เรื่องศาลปะกำ เรื่องสุสานช้าง เรื่องบ้านโบราณและอื่น ๆ อีกมากมาย

2) ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีผลิตภัณฑ์ OTOP ที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นและมีอาหารพื้นถิ่นรองรับการบริการนักท่องเที่ยว

อาชีพแกะสลักจากงาช้าง, กระจูดช้าง (OTOP ชุมชน) ผลิตภัณฑ์ตะขอย่าง และรับจ้างทั่วไป ส่วนเรื่องอาหารก็จะเป็นอาหารตามฤดูกาล เช่น แกงขี้เหล็ก แกงหอย แกงเห็ด แกงหน่อไม้ เป็นต้น

3) ด้านการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยชุมชนมีการอนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมประเพณี โดยสามารถถ่ายทอดและเป็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาของชุมชน

สืบสานตำนานหม้อซ่าง โดยการปะชิหม้อซ่าง เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมที่หาได้ยาก ประเพณีวัฒนธรรมที่โดดเด่นของหมู่บ้านอีกอย่างหนึ่งคือ กลืนซ่าง ซึ่งได้ทำขบวนแห่บนเกวียนประดับด้วยผ้าไหมอย่างสวยงาม แล้วให้ซ่างเป็นผู้ตั้งขบวนแห่กลืนซ่างร่วมกับชุมชน

4) ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีแกนนำ หรือ ผู้นำชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีความพร้อมที่จะร่วมขับเคลื่อนหมู่บ้าน และประชาชนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคีและแสดงความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีเป็นตากกลาง มีกิจกรรมที่น่าสนใจ ดังนี้

ภาพประกอบ 40 กำไลจากกระจูดและหางช้าง

กิจกรรมกลุ่มโฮมสเตย์

กลุ่มโฮมสเตย์บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 จัดตั้งขึ้น เนื่องจากการเปิดโครงการนำช้างคืนถิ่น พัฒนาสุรินทร์บ้านเกิด เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวหมู่บ้านช้าง ที่สนใจศึกษาวิถีชีวิตของคนกับช้าง การดำเนินชีวิตของชาวกวย จึงเป็นเหตุผลให้ทางองค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จึงจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ขึ้นมา เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ พร้อมด้วยกิจกรรมการแสดงของชุมชน ทำให้เกิดรายได้ในชุมชนตลอดมาซึ่งมีสมาชิกที่ร่วมเข้าโครงการทั้งหมด 11 ครัวเรือน โดยค่าที่พักนั้นคิดเป็น 100 บาท / 1 คน/ 1 คืน ,ค่าอาหารมื้อเช้า 80 บาท, มื้อเที่ยงและเย็นมื้อละ 100 บาท คิดเป็นเงิน 380 บาท

กิจกรรมการแกะสลักงาช้าง

ภาพประกอบ 41 กำไลจากงาช้าง

ชุมชนบ้านตากกลาง หมู่ 9,13 มีกลุ่มแกะสลักงาช้าง เพื่อเป็นของที่ระลึกในการมาท่องเที่ยวหมู่บ้านช้าง และยังเป็นของฝากจากสุรินทร์ ซึ่งเป็นงานแกะสลักที่สวยงาม มีเอกลักษณ์และยังสามารถสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มแกะสลักอย่างมาก และมีจำนวนการส่งผลิตภัณฑ์เพิ่มมากขึ้น ในปัจจุบันมาสมาชิกแกะสลักงาช้างทั้งหมด 14 ครอบครัว มีประธานกลุ่มแกะสลักงาช้าง คือ นายประดิษฐ์ ศาลางาม และรองประธาน นายสมศักดิ์ พันธุ์รัตน์

ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านตากกลาง มีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้เดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยขอนำสิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยวมานำเสนอ พอสังเขป ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

วังทะลุ

วังทะลุห่างจากหมู่บ้านช้างเพียง 3 กิโลเมตรที่นี้เป็นบริเวณที่แม่น้ำชีและแม่น้ำมูลไหลมาบรรจบกันที่บ้านตากกลาง ตำบลกระโปก่อนไหลลงสู่แม่น้ำโขง ที่จังหวัดอุบลราชธานีในอดีตเป็นสถานที่สำคัญที่เคยใช้เป็นสถานที่ประกอบ พิธี “บวชนาคช้าง” ของชาวบ้านตากกลางและหมู่บ้านใกล้เคียง แม้ในปัจจุบันจะเลิกใช้ “วังทะลุ” ประกอบพิธีกรรมดังกล่าวแล้ว แต่ด้วยบริเวณ “วังทะลุ” ยังมีความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพอีกทั้งยังเป็นที่อยู่อาศัยของช้าง ในหมู่บ้านยามเย็นท่ามกลางสายน้ำที่แวดล้อมไปด้วยป่าที่กว้างใหญ่ไพศาลก่อให้เกิดเป็นทัศนียภาพที่งดงามซึ่งหาชมได้ยาก

ภาพประกอบ 42 วังทะเล

ศูนย์คชศึกษา

ศูนย์คชศึกษา ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้านตากกลาง หมู่ 13 ในพื้นที่ 49 ไร่ ภายในศูนย์ประกอบด้วยอาคารแฝด 2 หลัง หลังด้านทิศใต้เป็นอาคารสารสนเทศ ด้านเหนือเป็นพิพิธภัณฑ์พันธุ์วิทยา นอกจากนี้ยังมีบ้านพักเจ้าหน้าที่ 2 หลัง ห้องน้ำ ระบบประปา ที่จอดรถ สนามแสดงช้างพร้อมอฒจรรย์มีเกยขึ้นลงช้าง 5 แห่ง โดยได้รับสนับสนุนงบประมาณจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2535 จำนวน 5,877,000 บาท ให้ดำเนินการก่อสร้าง อาคารศูนย์คชศึกษา ห้องน้ำ บ้านพักเจ้าหน้าที่ ระบบประปา ตู้ยาม ลานจอดรถ ลานแสดงช้าง อฒจรรย์ชมการแสดงช้าง 30 ที่นั่ง รั้วคอนกรีต จากมูลนิธิธนุรักษ์และคุ่มครองช้าง จังหวัดสุรินทร์ เพื่อเป็นค่าตอบแทนผู้จัดการศูนย์คชศึกษา 1,500บาท/เดือน ค่าตอบแทนนักการภารโรง 1,500 บาท/เดือน จังหวัดสุรินทร์สนับสนุนงบประมาณต่างภายในศูนย์ จำนวน 120,000บาท ศูนย์คชศึกษาได้เปิดให้เข้าชมภายในศูนย์ได้ทุกวัน และได้เปิดการแสดงของช้างทุกวันเสาร์ เวลา 09.30 – 11.00 น. โดยผู้สนใจจะชม จะขึ้นรถยนต์บริการรับ – ส่ง ได้ที่หน้าสถานีรถไฟ เวลา 08.00 น. ราคา 250 บาท (รวมค่าผ่าประตู) (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์. 2537 : 15-16)

ในปี พ.ศ. 2540 การบริหารจัดการประสบความล้มเหลว เนื่องจากขาดงบประมาณ ขาดผู้สนับสนุน รัฐบาลไม่มีงบประมาณมาสนับสนุน ไม่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

และเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ศึกษาชาติประสพการณ์ในการบริหารจัดการ ศูนย์ศึกษาจึงได้ปิดตัวลง (สิรา สุขศรี. 2561 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 43 ถนนหน้าศูนย์ศึกษา บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอกำแพง จังหวัดสุรินทร์

ต่อมาในปีพ.ศ. 2549 สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ นายเสนีย์ จิตตเกษม ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ นายธงชัย มุ่งเจริญพรนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ ได้ทำโครงการนำช้างคืนถิ่น เพื่อพัฒนาจังหวัดสุรินทร์บ้านเกิดและมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านช้างจังหวัดสุรินทร์ คณะกรรมการบริหารศูนย์ศึกษา เพื่อบูรณะศูนย์ศึกษาบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอกำแพง จังหวัดสุรินทร์ ให้เป็น “หมู่บ้านท่องเที่ยว” เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของผู้เลี้ยงช้าง ปัญหาช้างเร่ร่อน เพิ่มรายได้ให้กับแหล่งชุมชน และครอบครัวผู้เลี้ยงช้าง รวมทั้งจัดหาที่ดินเพื่อปลูกอาหารช้างให้อุดมสมบูรณ์เหมือนในอดีต และได้ทำพิธีเปิดโครงการอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2549 โดยมี พล.อ. ธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นประธานในพิธี (พร พันธุ์ดี. 2561 : สัมภาษณ์)

ปัจจุบันนี้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าเที่ยวชมการแสดงของช้างได้ทุกวัน ๆ ละ 2 รอบ รอบเช้า 10.00 – 11.00 น. ภาคบ่าย 14.00 – 15.00 น. ราคาบัตรเข้าชม เด็กโต 20 บาท ผู้ใหญ่ 50 บาท นักท่องเที่ยวต่างชาติ 100 บาท

วัดป่าอาเจียง

ประวัติวัดป่าอาเจียง

เดิมเป็นป่าช้าสาธารณะประโยชน์โคกดินเตอะฝั่งทั้งคนและช้างหมู่บ้านตากกลาง หนองบัว ตาทิตย์ หนองอีคูณ เป็นสถานที่ที่มีผีร้าย ผู้คนในแถบนี้จะกลัวมากโดยเฉพาะเวลาใกล้ค่ำ จะมีแสงไฟพลิวออกมาจากต้นไม้ใหญ่ใกล้ป่าช้าไปสู่ทุ่งนา เป็นดินแดนแห่งมนต์ดำหลังห้าโมงเย็นไปแล้ว ผู้คนแถบนี้ไม่กล้าสัญจรไปมาหาสู่กันง่าย ถ้าไม่จำเป็นจริง ๆ ต้องมีคนไปเป็นเพื่อนอย่างน้อย 2-3 คนขึ้นไปจึงจะกล้าเดินทางในยามวิกาล

ภาพประกอบ 44 หลวงพ่อหาญ ปัญญาโร เจ้าอาวาสวัดป่าอาเจียง กับผู้วิจัย

เมื่อก่อนมีผู้คนไปมาหาสู่กันระหว่างหมู่บ้านตากกลาง กับหมู่บ้านหนองบัว ใช้เส้นทางชายทุ่งนาผ่านด้านหลังวัดแจ้งสว่างมาด้านหลังสถานีอนามัยบ้านตากกลางปัจจุบัน ถ้าเป็นฤดูฝนหรือน้ำท่วมก็ใช้เส้นทางป่าดงภูดิน ทางด้านทิศใต้โรงเรียนบ้านหนองบัวมาทะเลหุ่ม 13 บ้านตากกลาง

ปี พ. ศ 2505 - 2520 ผู้คนเข้าไปปางป่าทำไร่ป่อ ไร่มันสำปะหลัง รอบบริเวณป่าช้า และปางดงภูดินเป็นเหตุให้บริเวณป่าช้าและปางดงภูดินลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด

ปี พ. ศ 2516 อดีตผู้ใหญ่เทียม อินทร์สำราญ คุณครูแสงบุญเหลือ อดีตผู้ใหญ่ตา จง ใจงาม อดีตคุณครูพุ่ม เทียงธรรม เป็นผู้นำพาชาวบ้าน หนองบัว บ้านตากกลาง เปิดเส้นทางสายใหม่ เข้ามาหากันตัดผ่านกลางหมู่บ้านหนองบัวขยับเข้ามาใกล้ป่าช้า ผ่านหน้าวัดแจ้งสว่าง (บ้านตากกลาง) ในปัจจุบันโดยใช้แรงงานคนในชุมชนทั้งสองหมู่บ้านพัฒนาเข้าหากัน เป็นเส้นทางถลันก่อน

ปี พ. ศ 2535 พระครูปลัดเถรานุวัธน์ (หลวงพ่อกาวนาพุทธโธ) ได้นำพาญาติธรรมสาย บุญมาร่วมจัดงานอุปสมบทหมู่แห่ด้วยขบวนช้าง ตั้งเป้าไว้ประมาณ 108 รูป แต่ได้นาคมากถึง 200 รูป และเกิดพฤษภาทมิฬ จึงแบ่งงานบวชออกเป็น 2 ครั้ง และเข้าไปปักกลดแผ่เมตตาอบรม พระที่อุปสมบทใหม่ในป่าช้าแห่งนี้เป็นเวลา 10 วัน ก่อนปล่อยกลับวัดบ้านเกิดของตน

ปี พ. ศ 2536 มีพระบวชใหม่จากต่างจังหวัดมาขอจำพรรษาด้วยประมาณ 10 รูป เกรงว่าจะมีปัญหา หลวงพ่อหาญ ปัญญาโร จึงนำพาออกไปปักกรตถือธุดงค์กรรมฐานอธิษฐาน จิตฉันทเจมื่อเดียวอยู่ในป่าช้าเป็นเวลา 3 เดือน นิमितเห็นยายคนหนึ่งมาขอความช่วยเหลือให้เอากระดูก ขึ้นมาทำบุญให้ด้วยพร้อมบอกชื่อนามสกุลและตำแหน่งที่ฝังศพไว้อย่างชัดเจนเนื่องจากลูกหลานเคย ทำบุญให้แล้วครั้งหนึ่ง แต่หากกระดูกไม่พบเมื่อสอบถามลูกหลานก็เป็นจริงจึงพากันขอขมาและอนุญาติ ขุดลงที่ตำแหน่งนั้นดู ปรากฏว่าพบโครงกระดูกจริง จึงอธิษฐานจิตขอให้ทุกคนอยู่เย็นเป็นสุขหาย จากทุกข์โศกโรคภัยไข้เจ็บ หลังออกพรรษาแล้วจะทำบุญล้างป่าช้าอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้ทุกคน ครั้ง นั้นมีศพเข้าร่วมโครงการ 38 ศพ ไปจ้างหมอลำกลอนจากจังหวัดมหาสารคามมาแสดงกลางวัน บริเวณป่าช้าด้วย

ปี พ. ศ 2537 หลังจากทำบุญล้างป่าช้าแล้ว ก็กลับเข้าไปจำพรรษาที่วัดบ้านตากกลาง เหมือนเดิม

ปี พ. ศ 2538 มีหลายคนคิดไม่ทัน มามอบศพให้ทำบุญล้างป่าช้าอีกเป็นครั้งที่ 2 ได้ 20 คนขณะทำมาปนกิจบริเวณป่าช้า เวลาฝนตกจะเห็นพระภิกษุ สามเณร ญาติโยมที่มาร่วมงาน ต่างก็พากันวิ่งหนีเอาตัวรอดบางครั้งก็ทิ้งให้ลูกหลานอยู่ดูแลกันเองเพียง 2 - 3 คนกับสัปเหร่อ จึงขอ อนุญาติไม้ศาลาหลังเก่าที่ลื้อทิ้งไว้ได้ถูกกุฎิออกไปสร้างศาลาพัศพบบริเวณป่าช้า น่าจะดีกว่าทิ้งไว้ให้ เป็นอาหารปลวกหรือที่หลบซ่อนของงู ตะขาบ จากหลวงปู่ลี สีลเตโช เจ้าอาวาส แต่หลวงตารูป 1 ไม่เห็นด้วยจึงยกเลิก

ต่อมาหลวงพ่อกาญ ปัญญาโร ได้ปัจจัยจากงานศพก็ซื้อไม้ยูคาจากชาวบ้านตากกลาง มาสร้างเป็นศาลาหลังเล็ก ๆ เสา 6 ต้น สำหรับหลบแดดฝน และปลูกป่ารักษาสิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติ ควบคู่กันไปเนื่องจากคนแถบนี้ยังมีความเชื่ออยู่ว่าหากบรรพบุรุษของตนเคยฝังหรือเผา บริเวณใดก็จะฝังหรือเผาบริเวณนั้นเป็นเหตุให้ต้นไม้บริเวณนั้นถูกตัดไปด้วยทุกครั้งเช่นกัน

ปี พ. ศ 2538 จึงออกไปปกครองจำพรรษาอีกครั้งด้วยกระท่อมหญ้าคา เพื่อหาปัจจัย มาสร้างเมรุ เนื่องจากที่วัดก็มีทุนเก่าอยู่บ้างแล้วจากการจัดงานทอดกฐินข้าง 2 ครั้ง คืองานบุญกฐิน ข้างในปี พ. ศ 2535 – 2536 ก็ถูกตัดค่านอีก แต่ด้วยอำนาจบุญบารมีของพระพุทธเจ้า หรือสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์บริเวณป่าช้า ก็มีคุณโยมสิ่งให้ไชย มงคล เศรษฐีผู้ใจบุญจากกรุงเทพฯ มาเป็นเจ้าของภาพสร้างให้ จนแล้วเสร็จพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ที่จำเป็นให้ เช่นห้องน้ำ ประปา เครื่องเสียง ฯลฯ ทั้งที่ ไม่เคยคิดจะสร้างเป็นวัดแต่อย่างใด

ปี พ. ศ 2540 เกิดแนวคิดใหม่ว่า ป่าช้าคือสถานที่ฝังศพ ที่คนทั่วไปกลัวและ กลียดชัง ขยะแขยง ฯลฯ ไม่น่าเข้าใกล้ด้วยประการทั้งปวง จึงทบทวนประสบการณ์ที่เคยออกธุดงค์ อยู่ปริวาสกรรมตามสถานที่ต่าง ๆ มาทำให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ส่งเสริมกิจกรรม สามเณรภาคฤดูร้อน หากมีศรัทธาไม่สึกขาลาเพศก็จะส่งเสริมให้ศึกษาในระดับที่สูงขึ้นจนกว่าจะหยุด เรียนเอง และให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตคนกับช้าง ตลอดทั้งช้างกับพระพุทธศาสนาให้ครบวงจร อยู่ในสถานที่เดียวกัน

ปี พ. ศ 2544 หลวงปู่ลี สีลเตโช ออกมาจำพรรษาด้วย เนื่องจากปัญหาสุขภาพ ประกอบกับที่วัดแจ้งสว่าง เริ่มส่อแววจะมีปัญหา จึงตัดสินใจออกมา และมรณภาพอยู่ที่ป่าช้าแห่งนี้ และมรณภาพในปี พ. ศ 2546 ประกอบกับผู้ไม่หวังดีในชุมชนบ้านตากกลางก็ทำหนังสือร้องเรียน และไล่ที่ จึงให้หมู่บ้านหนองบัวขออนุญาตสร้างเป็นวัดประจำชุมชนของตน โดยย้ายไปขออนุญาตใช้ สถานที่ป่าสงวนแห่งชาติดิงภูดินจากกรมป่าไม้คือสถานที่ปัจจุบันสร้างเป็นวัดให้ถูกต้องตามมติของ สงฆ์ ทั้งที่ไม่เคยคิดจะสร้างวัดท่ามกลางความขัดแย้งเพราะได้เห็นตัวอย่างจากวัดต่างๆที่อยู่ล้อมรอบ ให้เก็บมาคิดเป็นครู(หลวงพ่อกุญชร ญาณธโร. 2561 : สัมภาษณ์)

สถานที่ปัจจุบัน

เดิมเป็นป่าสงวนป่าแห่งชาติดิงภูดิน เนื่องจากชุมชนรอบข้างมีหมู่บ้านหนองบัว ตา กลาง จินดา ตาทิตย์ ภูดิน โนนโพธิ์ ตระมุง ฯลฯ เข้าไปทำไร่ป่อ ไร่มันสำปะหลัง กลายเป็นป่าเสื่อม โทรม เป็นที่พักอาศัยของ วัว ควาย ช้างในฤดูน้ำหลากของปี น่อง ทางบ้านยางปัทมย์ อางเย ผักบู้ แคน กะเทิน และบ้านโนนสวรรค์ ฯลฯ ฝังอำเภอลพบุรี บางปีมีน้ำท่วมนานถึง 3-4 เดือน ติดต่อกัน ปัจจุบันป่าสงวนแห่งนี้ได้มอบหมายให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เป็นผู้ดูแล

ภาพประกอบ 45 ประตูทางเข้าวัดป่าอาเจียงด้านทิศเหนือ

ปี พ.ศ. 2549 หลังออกพรรษาแล้ว ชุมชนบ้านหนองบัว ตากกลาง โดยการนำของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 13, 14 พร้อมชาวบ้านได้เชิญชวนกันออกมาเตรียมสถานที่ที่จะสร้างวัดแห่งใหม่ และเตรียมต้อนรับงานบุญกฐินข้างสามัคคีของคุณจำพนม ยีรัมย์ มาทอดถวายในวัน อาทิตย์ที่ 29 ตุลาคม 2549 ตรงกับวันขึ้น 8 ค่ำเดือน 12 และเตรียมพื้นที่สำหรับก่อสร้างศาลา “เอราวัณ” ในเดือนมกราคม 2550 พร้อมเตรียมต้อนรับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ที่จะนำมาถวาย และสร้างเป็นวัดเรื่อยมา ถึงปัจจุบัน(หลวงพ่อหาญ ปัญญาโร. 2561 : สัมภาษณ์)

สุสานข้าง

เป็นโครงการหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยไม่มีผู้ใดคาดคิดมาก่อนล่วงหน้า เมื่อข้างเสียชีวิตก็จะฝังที่บริเวณนั้น ต่อมาได้ขอขมิ้นขบต มาฝังในป่าข้าง ใกล้ถนนเส้นทางบ้านตากกลาง หนองบัว และขอขมิ้นขบตกระดูกข้างที่ฝังมานานแล้วเกิน 5 ปีขึ้นไปมาทำเป็นสุสานข้างบริเวณเดียวกัน โดยมุ่งเน้นสอนให้ทุกคนได้เห็นคุณค่าของข้างและคิดตอบแทนบุญคุณของข้างที่เคยมีบทบาทความสำคัญผูกพันกับพระพุทธศาสนา ประเทศชาติบ้านเมือง และมวลมนุษยชาติมาช้านาน แม้เพียงน้อยนิดในบั้นปลายชีวิต ขอให้ได้กลับมาอยู่ร่วมกัน ถึงจะเป็นเพียงโครงกระดูกก็พอใจ หลังจากนั้นก็ได้้นำเรื่องราวดังกล่าว

ภาพประกอบ 46 ป้ายประวัติสุสานช้าง ที่วัดป่าอาเจียง ตำบลกระโพ อำเภอน้ำตุม จังหวัดสุรินทร์

เข้าไปปรึกษาหารือกับ ผ.ศ ดร. อัจฉรา ภาณุรัตน์ อธิการบดีสถาบันราชภัฏสุรินทร์ ในขณะนั้น ท่านก็เห็นด้วยเป็นอย่างดีหากทำได้ก็จะเป็นบุญกุศลของชุมชนและเมืองสุรินทร์ ตลอดทั้งประเทศชาติในที่สุด และค่อยๆทำเลื่อยมาตามกำลังทรัพย์ที่บังสุกุลมาได้ถึง 42 หลุมคิดว่าจะทำให้ถึง 100 หลุมเป็นอย่างน้อย ลักษณะของหลุมเป็นสี่เหลี่ยม อยู่มาวันหนึ่งนายอนันตพล บุญชู นายอำเภอน้ำตุม และนายเสนีย์ จิตตเกษม รองผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ขณะนั้น มาเยี่ยมเยียนที่วัด ได้เห็นขณะกำลังก่ออิฐทำเป็นหลุมเก็บกระดูกช้างอยู่ ท่านจึงสอบถามถึงวัตถุประสงค์การทำสุสานช้างในคราวครั้งนั้นว่าแต่ละหลุมใช้งบประมาณเท่าไรทุนทรัพย์ได้มาอย่างไรพร้อมกระดูกช้าง ? จึงตอบท่านว่าน่าจะอยู่ประมาณ 2 – 3,000 บาท ส่วนโครงกระดูกช้างก็ขอรับบริจาคจากผู้เป็นเจ้าของที่มีจิตศรัทธามา ท่านได้เห็นความสำคัญของงานนี้จึงบอกให้พักไว้ก่อนเนื่องจากสถานที่ดังกล่าวผู้คนเข้ามาเยี่ยมชมได้ยาก เพราะต้นไม้กำลังเกิดขึ้นหนาแน่น ต้องการให้หาสถานที่แห่งใหม่

ที่สามารถพัฒนาได้ รถและผู้คนสามารถเข้าไปเยี่ยมชมได้ง่าย และสะดวก ท่านจะไปของบผู้ว่า ซีอีโอ มาสนับสนุนให้ครบจำนวน 100 หลุมตามที่ต้องการและจัดบให้ 35,000 (สามแสนห้าหมื่นบาทถ้วน) พอมาเข้าประมูลแบบทางราชการก็ได้เพียง 70 หลุม ตกหลุมละ 3,500 บาท ต่อมา องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพได้สนับสนุนงบประมาณมาทำถนนหินคลุกขึ้นไปให้ และปรับสถานที่ให้ดูสวยงามตามสมควร ลักษณะหลุมเป็นสี่เหลี่ยมติดกระจกด้านบนมองเห็นกระดูกข้างได้ แต่ไม่ปลอดภัยจึงถูกลักขโมย ยังไม่ถูกใจ จึงได้คิดออกแบบใหม่อีกครั้ง คือมาเป็นแบบต่อไม้ สรรวมหมวกใบตาลปิดมิดชิดที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งก็จะได้ทั้งความหมายและความสำคัญที่เคยผูกพันกันมาแล้วในอดีต คิดว่าน่าจะถูกต้องแล้ว

ภาพประกอบ 47 สุสานข้างวัดป่าอาเจียง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

ปัจจุบัน ผู้คนเริ่มหันมาสนใจและคิดจะตอบแทนบุญคุณของข้างมากขึ้นตามลำดับ เนื่องจากได้หยิบยกเอาเรื่องราวของข้างในคัมภีร์พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก พุทธประวัติ ตำนาน ชาดก มาตั้งคะลีลา (คัมภีร์ของพราหมณ์) และคติความเชื่อโบราณอันเกี่ยวเนื่องด้วยข้าง ในกลุ่มผู้เลี้ยงข้างมาปรับใช้ จึงได้มีบุคคลแสดงความจำนงและสนองเจตนารมณ์บริจาคโครงกระดูกข้างให้มาทำเป็นสุสานข้างมากขึ้นตามลำดับเพียงแต่ทางวัดยังขาดทุนทรัพย์ และงบประมาณในการดำเนินงาน ที่สำคัญเมื่อข้างไปเสียชีวิตอยู่ต่างจังหวัดก็จะใช้รถบรรทุกกลับมาฝังที่สุสานข้าง (วัดป่าอาเจียงแห่งนี้) และทำบุญอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้อย่างสมเกียรติ และภาคภูมิใจ ที่ได้ตอบแทนบุญคุณของข้างในชั้นปลายชีวิตแม้เพียงน้อยนิดที่ข้างเคยมีบุญคุณต่อครอบครัวและวงศ์ตระกูลของตน อย่างน้อยก็ให้ลูกหลานได้ชื่นชมพร้อมผู้สนใจทั่วไปทั้งในและต่างประเทศอย่างปัจจุบัน แต่ก็ยังมีผู้คน

บางกลุ่มเมื่อมีช้างล้มตายก็จะฝังทิ้งเสียเปล่า คือล้มตายอยู่บริเวณใดก็ฝังทิ้งอยู่บริเวณตรงนั้นโดยไม่สนใจโยตีแต่อย่างใด

ในอนาคต อันใกล้นี้คิดว่า จะสร้างอาคารนิทรรศการเก็บโครงกระดูกช้างที่สมบูรณ์มาต่อประกอบไขว้ไว้อย่างน้อย 5 – 10 เชือก และอาคารเสะต๊อปช้างไขว้ไว้อีกอย่างน้อย 2 -4 เชือก พร้อมภาพประวัติของช้างแต่ละเชือกให้ผู้สนใจได้ศึกษา จากนั้นก็สร้างรูปปั้นปูนปั้นบุคคลสำคัญๆที่เคยได้รับตำแหน่งหมอช้างสูงสุดไว้ใกล้กับศาลพระครูปะกา ไว้เป็นที่ระลึกที่ท่านเหล่านั้นได้ทิ้งมรดกทางวัฒนธรรมตำนานคนกับช้างอันล้ำค่าไว้ให้ลูกหลานได้สานต่อเจตนารมณ์กว่าจะมาเป็นที่นี้ และปรับพื้นที่ภูมิทัศน์รอบๆบริเวณสุสานช้างให้ดูสวยงามตามธรรมชาติในระบบฟิงพาและผูกพัน และปรับถนนให้ผู้สนใจได้เข้าถึงสุสานช้าง และวัด ทะลุถึงศูนย์คชศึกษา ฯลฯ ได้อย่างสะดวกขึ้น (หลวงพ่อกาญ ปัญญาโร. 2561 : สัมภาษณ์)

ศาลาเอราวัณ

ศาลา “เอราวัณ “อาคารเป็นรูปช้าง 6 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1. ชั้นล่างเป็นที่ปฏิบัติธรรมกรรมฐาน เข้าค่ายอบรม ให้เป็นมุมสงบ และฉายวีดิทัศน์

1. เสาทั้งหมดมี 132 ต้น จะเปิดโอกาสให้ผู้มีบุญได้จองเป็นเจ้าของภาพ
2. รอบนอกตัวอาคารทำเป็นหินขนาดใหญ่ จำลองเป็นป่าหิมพานต์
3. ภายในตัวอาคารเป็นถ้ำสำหรับประดิษฐานครูบาอาจารย์ และเทพต่างๆ

เกี่ยวกับช้าง ตลอดทั้งรูปปั้นพระมอเฒ่า หมอกำหลวง ฯลฯ ทุกระดับชั้นที่เคยมีชื่อเสียงในอดีต และล่องลับไปแล้วมาประดิษฐานไว้ และเป็นที่ยอมรับกรรมฐาน ฉายวีดิทัศน์ กฎแห่งกรรมทางพระพุทธศาสนา การเปลี่ยนแปลง วิวัฒนาการของช้าง ฯลฯ พระเทวกรรม พระพิฆเนศร์ พระศิวะหรือพระอิศวร พระนารายณ์หรือพระวิษณุหรือเทพต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยช้าง

พูน ปณ ทัต ชิว

ภาพประกอบ 48 ศาลาเอราวัณ วัดป่าอาเจียง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

4. เสาทุกต้นรอบนอกอาคารทำเป็นรูปเศียรช้าง “ยื่นออกมาทั้งหมด มี 36 เศียร เปิดโอกาสให้ผู้มีจิตศรัทธาจองเป็นเจ้าของภาพ ประมาณเศียรละ 15,000 บาท(หนึ่งหมื่นห้าพันบาท)

ชั้นที่ 1- 3 เป็นที่ประชุมหรือเข้าค่ายอบรม เป็นครั้งคราว จิตรกรรมฝาผนัง จำลองวิถีชีวิตคนกับช้างตั้งแต่การอพยพ ทางนิเวศวิทยา การคล้องช้าง จับช้าง โพนช้าง ช้างช่วยงานมนุษย์ ช้างลากซุง ช้างบรรทุกสิ่งของ พิธีกรรมต่างๆอันเกี่ยวเนื่องด้วยช้าง ในระบบพึ่งพาและผูกพัน

ชั้นที่ 4-5 เป็นที่พักผ่อน หลับนอนของญาติธรรมสายบุญที่มากจากทุกสารทิศ เวลามีนางบุญ ฝาผนังเป็นรูปช้างในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ช้างในชาดก ช้างในพุทธประวัติ ช้างในตำนาน ช้างในคติความเชื่อโบราณ ช้างมงคลหัตถ์ ช้างสำคัญ และช้างสามัญ ฯลฯ เป็นที่สวดมนต์ไหว้พระ ปฏิบัติธรรมกรรมฐาน

ชั้นที่ 6 หมายถึงจุดชมวิวยุโรปทิศทาง เช่น ตลาดอำเภอสตึก อำเภอชุมพลบุรี ทุ่งกุลาร้องไห้ แม่น้ำมูล ลำน้ำชี ตรงกลางเป็นช้างเอราวัณ เป็นที่ประดิษฐาน “พระพุทธรูปทำจากงาช้างใหญ่ที่สุดในโลก ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ที่อันเชิญมาจากประเทศอินเดีย ศรีลังกา งาช้างที่เก่าแก่เป็นฟอสซิล ของมีค่าทุกประเภทในอดีต เป็นพิพิธภัณฑฯ ฯลฯ เป็นการจำลองสวรรค์ชั้นพระนิมิตวสะวัตตี พร้อมบริวารกล่าวถึงการบำเพ็ญทานบารมีของ *มฆมานพ* พร้อมสหายทั้ง ๓๒ คน ก่อนจะมาเป็นท้าวสักกะเทวราช และช้าง”เอราวัณ “อยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์(หลวงพ่อกาญ ปัญญาโร. 2561 : สัมภาษณ์)

2) ขนบธรรมเนียมประเพณี

บวชนาคช้าง

ประเพณีการบวชนาคของชาวกูย เป็นประเพณีเก่าแก่ที่เกิดขึ้นมานานแล้ว แต่ไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นเพียงการบอกเล่าต่อ ๆ กันมาจนเป็นที่เข้าใจตรงกัน ประเพณีนี้จัดขึ้นในวันขึ้น 13 – 14 – 15 ค่ำ เดือนหกของทุกปีโดยมีความเป็นมาดังนี้

ชาวกูยแม้จะมีวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่แตกต่างไปจากชนกลุ่มอื่นในพื้นที่เดียวกัน แต่ก็นับถือศาสนาพุทธเช่นเดียวกัน ซึ่งชาวพุทธมีความเชื่อว่า ถ้ามีบุตรชาย และบวชได้บวชเรียนในพระพุทธศาสนา จะส่งผลบุญต่อบิดามารดา เมื่อเวลาเสียชีวิตจะได้เกาะชายผ้าเหลืองลูกชายขึ้นสวรรค์ ดังนั้นบุตรชายที่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ที่มีความประสงค์จะบวชเรียนก็สามารถบวชได้ตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งกระทำในวันเวลาใดก็ได้ตามความสะดวกและเหมาะสม แต่ชาวกูยที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านตากกลาง มีความเชื่อว่า การบวชในวันดังกล่าว อันเป็นวันที่พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ผู้ใดได้บูชาด้วยการปฏิบัติตาม ผู้นั้นจะเห็นพระพุทธเจ้าจึงนิยมพากันบวชบุตรหลานในวันนี้

ในอดีตชาวกูยที่มีบุตรหลานเป็นผู้ชายที่เรียนจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว ยังไม่มีงานทำและไม่ได้ศึกษาต่อ แต่ยังมีอายุไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์ พร้อมทั้งจะอุปสมบทได้ และยังไม่ได้อุปสมบท บิดา มารดาจะนำไปฝากไว้ที่วัด เพื่อรอที่จะอุปสมบทในวันวิสาขบูชา และอีกอย่างเรียกว่าประเพณีเดือนหก

ภาพประกอบ 49 พิธีบวชนาคช้าง บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

การบวชนาคข้างของชาวกูยในสมัยโบราณ จะจัดขบวนแห่นาค โดยการแห่นาคเข้าวัด เพื่อรমনาคทุกองค์ที่จะบวชแล้วจึงเคลื่อนขบวนจากวัดไปบริเวณวังทะเล เพื่อขอขมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก่อนที่จะอุปสมบทที่ “วังทะเล” เป็นบริเวณที่แม่น้ำสองสายไหลมาบรรจบกันคือ แม่น้ำชีและแม่น้ำมูล ทำให้เกิดดินดอนหรือเนินดินที่ตรงกลางมีแม่น้ำล้อมรอบ หรือชาวบ้านเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “สิมน้ำ” ในสมัยก่อนชาวกูยใช้ประกอบพิธีอุปสมบท เนื่องจากยังไม่มีวัดจึงเรียกที่ตรงนั้นว่า “ดอนบวช” จนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 50 การแห่นาคข้าง บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

ต่อมาในปี พ.ศ. 2543 จังหวัดสุรินทร์ได้เห็นความสำคัญของประเพณีบวชนาคของชาวกูย ความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนที่ใด และเป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่ ควรปกปักรักษาไว้และสืบสานให้ชนรุ่นหลังได้รู้จัก อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดสุรินทร์ จึงเปลี่ยนชื่อใหม่จาก “ประเพณีบวชนาค” เป็น “ประเพณีบวชนาคข้าง” จนถึงปัจจุบัน (หลวงพ่อกาญ ปัญญารโ. 2561 : สัมภาษณ์)

3) วิถีชีวิตและการดำเนินชีวิต

การกินอยู่ของชาวกูย มีลักษณะคล้ายกับเขมร แต่มีบางแห่งรับประทานข้าวเหนียว สมัยก่อนรับประทานอาหารที่สุกแล้ว แต่บางส่วนหันมารับประทานลาบ ก้อยเหมือนกลุ่มชาติพันธุ์ลาว (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2544 : 219) ซึ่งชาวบ้านตากกลางโดยส่วนมากจะบริโภคอาหารเหมือนกับชาวอีสานโดยทั่วไป แต่ข้าวที่ชาวบ้านตากกลางใช้บริโภคส่วนมาก

คือ ข้าวเจ้า อาหารที่ได้มาก็จะได้มาจากธรรมชาติ และปลูกผัก เลี้ยงสัตว์เอาไว้เพื่อบริโภค เช่น ไก่ เป็ด เป็นต้น (วรรณ ศาลางาม. 2561 : สัมภาษณ์)

การตั้งบ้านเรือน ชาวภูยก่อสร้างบ้านเรือนเป็นกลุ่ม สภาพบ้านเรือนของชาวภูยก่อนหน้านี้ไม่ค่อยประณีต แต่ปัจจุบันได้พัฒนาการปลูกสร้างบ้านเรือนไปตามสมัยนิยม มีอาคาร สิ่งปลูกสร้างตามแบบสมัยใหม่เกิดขึ้นหลายหลัง ชาวภูยก็นับถือศาสนาพุทธ วัดจึงเป็นสถาบันหลักของชุมชน แต่ความเชื่อเริ่มมูต ผี วิญญาณ ของชาวภูยกยังคงมั่นคง และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน “ผีประจำ” เป็นผีที่มีอำนาจสูงสุดของชาวภูยก โดยเฉพาะภูยกเปราะ หรือเรียกตามภาษาเขมรว่า “ภูยกดำเรี่ย” (ภูยกข้าง)จะตั้งศาลผีประจำไว้ข้างบ้าน นอกจากนี้ยังนับถือผีปู่ตีเรียกว่า “หญ่าจู้ดุง” (ผีประจำบ้าน) และผีไร่ผืนาอีกด้วย

การแต่งกายของชาวภูยก หญิงสูงอายุมักจะนุ่งผ้าลายเฉพาะของชาวภูยก และนิยมใส่สร้อยคอลูกปัดพลาสติกและเงินและชอบทัดดอกไม้ที่หู ชาวภูยกมีธรรมเนียมว่า จะต้องดูแลการแต่งกายของแม่ที่สูงอายุให้ดี ให้แม่ได้นุ่งผ้าไหม เป็นต้น จึงจะถือว่าดูแลดี ผู้ชายไม่สวมเสื้อ มีผ้าขาวม้าพาดไหล่ นุ่งโจงกระเบน มีผ้าคาดเอว ในปัจจุบันการทอผ้าไหมหรือทอฝ้ายเริ่มลดน้อยลงชาวภูยกส่วนใหญ่นิยมที่จะซื้อด้ายจากตลาดมาทอ เพราะสะดวกกว่า การทอผ้าของชาวภูยกแบ่งเป็น การทอผ้านุ่งผ้าสไบหรือผ้าเปียงผ้าหัวซิ่นและตีนซิ่น ผ้าหัวซิ่น (หรืออิมเปิล)จะทอเป็นลายซิดคล้ายของไทยลาว ผ้าคาดเอวของผ้าชายจะเอาเหมือนหัวซิ่นแต่จะมีความกว้างมากกว่า จะเอาไว้ใส่ของดีต่าง ๆ (เครื่องรางของขลัง) คาดเอวเวลาออกไปจับช้างในป่า ส่วนตีนซิ่นจะมี 2 ชนิด คือ เจิง (หรือยั้ง) และกระบูล (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2544 : 215 – 217)

จารีตประเพณีของชาวภูยก

จารีตประเพณี คือ สิ่งที่สังคมถือว่า ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่กระทำตาม จะเป็นความผิดรุนแรง เพราะอาจมีผลทำให้เกิดความเดือดร้อนมาสู่บุคคล ครอบครัว และชุมชนได้ ทั้งนี้ก็เกี่ยวข้องกับเรื่องศีลธรรม บทบัญญัติ กฎหมาย ที่สังคมให้ความเชื่อถือ วิธีชีวิตของชาวภูยกถูกล้อมห่อด้วยจารีตประเพณีที่ดั่งามสืบต่อกันมา ชาวภูยกในพื้นที่นี้ยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมของตนเองอยู่อย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะการเลี้ยงช้าง ที่เป็นอาชีพหลักสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษซึ่งไม่ทราบแน่ชัดว่าเริ่มต้นมาตั้งแต่เมื่อใด ชาวภูยกเหล่านี้จะพากันออกไปจับช้างป่านำมาฝึกให้สามารถใช้งานได้ ชาวบ้านบางส่วนได้หันไปฝึกช้างให้เป็นสัตว์เลี้ยงในบ้านเช่นเดียวกับแมวและสุนัขและฝึกสอนให้ทำกริยาต่าง ๆ เลียนแบบมนุษย์ เพื่อนำไปแสดงละครให้คนชมแทนการทำงานหนัก (ประกิต กลางพัฒนา. 2561 : สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์นางวรรณ ศาลางาม ปราชญ์ชาวบ้าน กล่าวว่า จารีตประเพณีที่ชาวบ้านตากกลางให้ความสำคัญคือ การให้ความเคารพผู้อาวุโส ประเพณีที่สืบต่อกันมานั้นก็คือ ความ

เชื่อเรื่องศาลปะกำ ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ซึ่งนางวรรณฯ ยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า จารีตประเพณีเหล่านี้ถือเป็นสิ่งที่ดีงามของชาวบ้านตากกลาง (วรรณฯ ศาลางาม. 2561 สัมภาษณ์)

ประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้านตากกลาง มีดังนี้

ประเพณีแต่งงาน

การแต่งงาน เมื่อฝ่ายชายและฝ่ายหญิงตกลงจะแต่งงานกัน จะตกลงกันในการเชิญแขกมาร่วมงานเป็นสักขีพยาน โดยทั่วไปในการแต่งงานแขกจะเป็นผู้จัดหาของขวัญมากำนัลคู่บ่าวสาว คู่บ่าวสาวจะเลี้ยงอาหารขอบคุณแขก แต่หากเป็นแขกผู้ใหญ่หรือญาติสนิทที่เคารพนับถือ คู่บ่าวสาวจะจัดผ้าไหมมาไหว้แขก ในปัจจุบันฝ่ายเจ้าสาวจะเป็นผู้ไหว้ญาติฝ่ายเจ้าบ่าว นับว่าเป็นการแนะนำตัวหรือฝากเนื้อฝากตัวเข้าร่วมวงศ์ตระกูล และผู้รับไหว้จะต้องเตรียมเงินทองผูกแขนให้เหมาะสมสิ่งที่ของที่รับไหว้ ตามธรรมเนียมการแต่งงานของชาวกุยก์การไหว้แขกผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่าย ฝ่ายหญิงจะไหว้ญาติฝ่ายชายด้วยผ้าไหม จะเป็นผ้าชิ้น โสร่ง หรือผ้าขาวหรือผ้าฝ้าย ส่วนฝ่ายชายจะไหว้ญาติฝ่ายหญิงด้วยไก่ (ไก่เป็น) น้ำตาล อ้อย ชันน้ำ ฯลฯ ตามความเหมาะสม และญาติก็จะต้องเตรียมเงินรับไหว้ตามความเหมาะสมเช่นกัน (หลวงพ่อกาญ ปัญญารโ. 2561 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 51 พิธีแต่งงานบนหลังช้าง บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดสุรินทร์

ประเพณีแซนแซร์

ประเพณีแซนแซร์ เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำนา ก่อนที่จะลงมือทำนา ชาวภูยจะทำประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ แซนแซร์ “แซน” แปลว่า “เซ่น” “แซร์” แปลว่า “นา” หรือที่นา การประกอบอาชีพทำนาของชนชาวภูย จะขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากการทำนาจะทำได้ปีละ 1 ครั้ง ดังนั้น การทำนาของชาวภูย จึงต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก พิธีกรรมที่สำคัญคือการแซนแซร์ ซึ่งการแซนแซร์จะกระทำอยู่ 3 ขั้นตอน คือ

1. ทำก่อนลงมือปักดำ เรียกว่า “แ่งย” (เอาวัน) เป็นการกำหนดวันที่จะลงมือปักดำหรือไถตะ โดยจะนำเครื่องเซ่นไปบอกเจ้าที่นาก่อน เพื่อให้เจ้าที่รับทราบว่าจะลงมือปักดำแล้ว
2. ทำหลังเสร็จสิ้นการปักดำ เป็นการบอกเจ้าที่ให้ดูแลต้นข้าวให้เจริญงอกงาม ให้ได้ผลผลิตมาก ๆ
3. ทำหลังการเก็บเกี่ยว เป็นการขอบคุณเจ้าที่นา ที่ช่วยให้การทำนา ในครั้งนี้ได้ผลดี วัน เวลา ปฏิบัติในฤดูการทำนา และจะทำพิธีในตอนเช้า (หลวงพ่อดำหาญ ปัญญาธโร. 2561 : สัมภาษณ์)

ประเพณีเซ่นผีปะกำ

ภาพประกอบ 52 ศาลปะกำ บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

ชนเผ่ากวย มีความยึดมั่น และเคร่งครัดในประเพณีเป็นอย่างมากมีความเชื่อเรื่องผีสาง เทวดา ไม่ลบหลู่สิ่งที่ตนเคารพบูชา ซึ่งในแต่ละครอบครัวจะมีผีซึ่งตนเองเคารพอยู่เป็นประจำ เรียกว่า “ผีปะกำ” การเช่นผีปะกำจะกระทำกันก็ต่อเมื่อมีการไปคล้องช้าง พิธีแต่งงานหรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่คนในครอบครัวจัดให้มีขึ้น เพราะมีความเชื่อว่า ถ้าไม่ได้เช่นผีปะกำ มักจะทำให้มีอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย แต่ถ้าได้เช่นผีปะกำถูกต้องตามประเพณีแล้ว จะทำให้ชีวิตมีแต่ความสงบสุข และกิจการต่าง ๆ จะสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี (หลวงพ่อกาญ ปัญญาธโร. 2561 : สัมภาษณ์)

4) ภูมิปัญญา

การโพนช้างหรือการคล้องช้างป่า

ประวัติการคล้องช้าง

ในอดีตชายฉกรรจ์ชาวส่วยแสดงความสามารถ โดยการออกจับช้างป่า ถ้าหากผู้ใดสามารถจับช้างป่าได้ ก็จะเป็นที่รักใคร่ของญาติๆ และคนรอบข้าง แถมยังมีโอกาสหาและเลือกคู่ครอง การออกคล้องช้างแต่ละครั้ง ชาวกวยจะเลือกเดือนที่มีความเหมาะสม คือ ฤกษ์ยาม มีพิธีรีตอง และข้อห้าม (กะลา หรือ ไตร) อย่างเคร่งครัดทั้งผู้ที่ออกคล้องช้างและผู้ที่อยู่บ้าน

การคล้องช้างหรือจับช้าง มี 3 วิธี

1. การวังช้าง เป็นการทำคอกขนาดใหญ่หรือเพนียด
2. การคล้อง เป็นการทำเพนียดในป่า แล้วไล่ช้างเข้าเพนียด เลือกคล้องเอาเฉพาะที่

ต้องการ

3. การโพนช้าง เป็นการจับช้างโดยหมอช้าง ใช้ช้างต่อไล่จับ ใช้วงบาศ (หนังปะกำ) คล้องเข้าที่เท้าหน้าหรือเท้าหลังก็ได้

พหุ อนุ ทิโต ชิว

ภาพประกอบ 53 สาริตการคล้องช้างป่า บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอน้ำตม จังหวัดสุรินทร์บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอน้ำตม จังหวัดสุรินทร์

ชาวส่วยได้ใช้วิธีทั้งสามในการจับช้างมาแล้ว แต่วิธีที่นิยมที่สุดคือ วิธีที่สาม เพราะเป็นวิธีที่ให้ความตื่นเต้น ทำทนายใช้ความสามารถสูง และยังต้องใช้หลักวิชาอีกด้วย โดยบริเวณที่ชาวส่วยนิยมออกไปจับช้างป่า มี 3 แห่ง ได้แก่ แนวป่าดงดิบอุดรมีชัย ราชอาณาจักรกัมพูชา บริเวณป่าดงดิบแขวงจำปาศักดิ์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และบริเวณป่าลึกในจังหวัดเลย ได้แก่ เขตอำเภอวังสะพุง และบริเวณป่าดงลาน แต่ที่ชาวส่วยนิยมและไปคล้องช้างป่ามากที่สุด คือ แนวป่าดงดิบอุดรมีชัย ราชอาณาจักรกัมพูชา เพราะเป็นป่าที่มีช้างชุกชุม และยังเป็นพื้นที่ที่ราบลุ่มง่ายแก่การติดตามช้างป่า ตลอดจนได้รับการต้อนรับจากชาวบ้านและเจ้าหน้าที่บ้านเมืองบริเวณนั้นด้วยดี ด้วยเหตุเป็นกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกัน โดยเสียค่าธรรมเนียมการเข้าไปจับช้างป่าครั้งเดียวประมาณ 20 บาท สามารถเข้าไปจับช้างได้ตลอดทั้งปี

เครื่องมือที่ใช้ในการคล้องช้าง

1. หนังสปะกำ ใช้เป็นบ่วงบาศทำด้วยหนังกระบือ ถือเป็นอุปกรณ์ที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นที่สิงสถิตของวิญญาณบรรพบุรุษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เขาเคารพบูชา
2. ทามคอ เป็นเชือกหนังขนาดใหญ่ ใช้ผูกคอช้างเชลยล่ามไว้กับต้นไม้
3. สลกหรือชนก คล้ายทามคอ แต่ใช้กับช้างต่อผูกติดไว้กับหนังสปะกำ
4. ชนั๊ก ทำด้วยเหล็กบิดเป็นเกลียววง 3 ห่วงๆ ละ 2 ท่อน ใช้ผูกคอช้างต่อ เพื่อให้หมอช้างและความยึดกันไม่ให้พลัดตก

5. โยง ทำด้วยหนังบิดเกลียว ใช้ต่อผูกติดข้างให้โยงเข้ากับขาข้าง
  6. สนามมุก ทำด้วยหนังเย็บเป็นถุงใช้สำหรับใส่เครื่องกินและของใช้
  7. ไม้คั้นจาม ทำด้วยไม้เนื้อแข็งเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 นิ้ว ยาวประมาณ 5 เมตร ที่ปลายด้านหนึ่งสำหรับเหน็บเชือกหนังปะกำ หรือบ่วงบาศคล้องเท้าข้าง
  8. ไม้งัก เป็นไม้เนื้อแข็ง ลักษณะงอคล้ายค้อน ยาว 50-60 เซนติเมตร ปลายด้านหนึ่งเจาะรูร้อยเชือก สำหรับผูกข้อมือไม่ให้หลุด ใช้ตีที่ท้ายข้างต่อ เพื่อเร่งความเร็วขณะไล่ข้างป่า
  9. กาทหิ้นหรือเตื่อง เป็นหวงเหล็กใหญ่และเล็กติดกัน มีเดือยสลักหวงเล็กสอดกับรูบนขอบหวงใหญ่ ใช้เป็นตัวเชื่อมระหว่างทามคอกกับหวงโซ่ เวลาล่ามข้างป่ากับต้นไม้ โดยกาทหิ้นจะทำหน้าที่กันไม่ให้ทามคอรัดคอข้างป่าแน่นเกินไป
  10. สะแนงแกล (ซัง) ทำจากเขาควาย ใช้เป่าให้สัญญาณแก่กันและกัน ขณะเดินทางในป่า โดยจะเป่าในโอกาส ดังนี้
    - 10.1 เมื่อจะออกไปคล้องข้าง ก่อนที่จะออกไปพันหมู่บ้านเสมือนประหนึ่งเป็นการบอกกล่าวอำลาบ้าน ผีบ้านผีเรือน
    - 10.2 อยู่ในป่าขณะออกไปคล้องข้าง เป่าเพื่อบ่งบอกตำแหน่ง ทิศทางที่แต่ละหมู่หรือค่ายพักอยู่ ณ จุดใด
    - 10.3 หลังเสร็จภารกิจขณะออกจากป่า เป่าเป็นสัญญาณออกเดินทางกลับบ้าน และเมื่อเข้าเขตหมู่บ้านเพื่อบอกหมู่บ้านว่าเดินทางกลับมาแล้ว
- พิธีเช่นไหว้ผีปะกำ
- ผีปะกำ คือ ประเพณีการบวงสรวงเช่นไหว้อย่างหนึ่ง ที่บรรพบุรุษของคนเลี้ยงช้าง (ชาว กูยอาเจียง) ยึดมั่นเคร่งครัด และสืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบัน ชาวกูยอาเจียงเชื่อว่า ผีปะกำ เป็นผีที่มีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของชีวิตเขาและครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง หากไม่ปฏิบัติหรือเช่น บวงสรวงผีปะกำ ก่อนประกอบพิธีกรรมต่างๆ แล้ว ชีวิตเขาและคนในครอบครัว อาจจะได้รับ ความเดือดร้อน หรือสูญเสียอะไรไปก็อาจเป็นไปได้ แต่ตรงกันข้าม หากปฏิบัติเช่นบวงสรวงก่อนแล้ว พิธีกรรมต่างๆ ที่จะปฏิบัติก็จะดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย
- ศาลปะกำ เป็นสิ่งปลูกสร้างขนาดกว้าง 2 วา ยาว 3 วา ใช้เสา 4 ต้น เป็นเสาไม้ล่อน ถากด้วยมือสูง 3 วา ยกพื้นกระดานสูงจากพื้นราว 2 เมตร 2 ชั้น ชั้นบนสูงกว่าชั้นแรกหนึ่งศอกครึ่ง ตีฝา 3 ด้าน มุงด้วยวัสดุที่ หาได้ในพื้นที่ ชั้นบนเป็นที่เก็บหนังปะกำและวัสดุอื่นๆ ที่ใช้ในการคล้องข้างป่า ชั้นล่างใช้เป็นที่นั่งบริการมคาธาของหมอใหญ่และทายาทสายตรง
- หนังปะกำ ทำด้วยหนังคายนตัวผู้สีดำ พันเป็นเกลียว 3 เส้น (ห้ามมีรอยต่อ) หนังปะกำเส้นหนึ่งๆ จะมีความยาวประมาณ 30-40 เมตร

การเช่นบวงสรวงผีปะกำ จะกระทำก็ต่อเมื่อ มีการออกไปคล้องช้างป่า คนในตระกูลจัดให้ผีพิธีแต่งงาน พิธีเคลื่อนย้ายศาลปะกำ หรือกิจกรรมอื่นๆ ที่คนในตระกูลจัดให้มีขึ้น

เครื่องเช่นที่ใช้ในพิธีเช่นบวงสรวงผีปะกำ ประกอบด้วย

1. หัวหมู 1 หัว พร้อมเครื่องในหมู (อาจใช้เปิดแทนก็ได้)
2. ไก่ต้ม 1 ตัว
3. เหล้าขาว 1 ขวด
4. กรวยชั้นห้าพร้อมดอกไม้ 1 ชุด
5. เทียน 1 คู่ รูป 3 ดอก
6. หมาก 2 คำ บุหรี่ 2 มวน
7. ข้าวสุก 1 จาน แกง 1 ชุด
8. น้ำเปล่า 1 แก้ว
9. ขมิ้นผง
10. ด้ายผูกแขน (สีขาว สีแดง ก็ได้)

ผู้ที่ทำหน้าที่ ในพิธีเช่นผีปะกำได้แก่ ผู้ที่ดำรงตำแหน่ง ครูบาใหญ่ (ปะกำหลวง) หรือครูบา หรือหมอสะดำ คนใดคนหนึ่งหรือพร้อมกันก็ได้

พิธีปะสะ

เป็นพิธีสารภาพความผิดและเปลื้องมลทินของหมอช้าง ก่อนออกไปจับช้างป่าแต่ละครั้ง โดยหมอเฒ่าจะทำพิธีไต่สวนความผิด หากพบผู้ใดกระทำความผิดในศีล 5 ข้อใดข้อหนึ่งจะไม่ได้รับอนุญาตให้ร่วมในการออกจับช้าง จนกว่าจะผ่านพิธีปะสะก่อน

เครื่องเช่นไหว้ประกอบพิธีปะสะ มีดังนี้

1. ข้าวสาร 1 ถ้วย
2. กรวยใบตองเสียบด้วยดอกไม้ 5 กรวย
3. เทียน 1 คู่
4. เงินปรับตามแต่โทษนั้นๆ ได้แก่

ความผิดฐานลักทรัพย์ ปรับ 12 บาท

ความผิดฐานปล้นทรัพย์ ปรับ 40 บาท

ความผิดฐานทำร้ายผู้อื่น ปรับ 60 บาท

ความผิดฐานล่วงเกินภรรยาผู้อื่น ปรับ 60 บาท

5. ความผิดที่ไม่สามารถล้างมลทินได้ คือ ความผิดฐานกินงูเหลือม

ทั้งนี้ หมอเฒ่า จะเป็นผู้นำให้แก่ผู้ทำความผิด ประกาศตัวให้ผีसांगเจ้าป่าเจ้าเขา เทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์รับรู้ เพื่อขอให้ช่วยชำระความผิด ให้ผู้ทำความผิดกราบขอขมาต่อพระแม่ธรณี 3 ครั้ง แล้วให้พระอาทิตย์เป็นเทพแห่งจักรวาล ฉายแสงชำระผู้กระทำผิดให้บริสุทธิ์

พิธีเปิดป่า

หลังพิธีปะสะ หมอเฒ่าจะทำพิธีเปิดป่า หรือเบิกไพร มีเครื่องเช่นสังเวย เป็นเนื้อสัตว์ 1 ตัว หมากพลู บุหรี่ เหล้า โดยตั้งเป็นศาลขนาดเล็ก พร้อมกับกล่าวคำเบิกไพร ดังนี้ “วันนี้ พวกข้าพเจ้าและช่างต่อ ได้เข้ามาเดินหาลูกช้าง ลูกม้าของเจ้าป่า โดยมีของมาถวาย ขอให้เจ้าป่าได้ไล่โขลงช้างป่าออกมา ส่วนสัตว์ร้ายต่างๆ นั้น ขออย่าได้ปล่อยมารบกวนพวกข้าพเจ้า”

หลังคำประกาศของหมอเฒ่า ทุกคนก็เปล่งเสียงพร้อมๆ กันว่า “อากง...เอย” อากง คือ หมอช่างคนแรกที่อยู่กับช่างป่า พอเห็นโขลงช้างป่าก็กระโดดขึ้นขี่คอช่างป่า หายเข้าไปในป่า จึงได้เป็นเจ้าของโขลงช้างป่า เมื่อเสร็จพิธีเบิกป่า หมอเฒ่าก็จะเช่นเจ้าป่า แล้วเริ่มบริการมคาถาบังคับช้าง พร้อมให้ก่อกองไฟขึ้น 3 กอง เรียกว่า “กองกำพวด”

กองที่ 1 จุดไว้ที่หน้าค่าย เรียกว่า กำพวดเชิง

กองที่ 2 จุดไว้ด้านขวามือ เรียกว่า กำพวดสะดำ

กองที่ 3 จุดไว้ด้านขวามือ เรียกว่า กำพวดสะเดียง

กองไฟทั้งสามกอง เป็นกองไฟอันศักดิ์สิทธิ์ สามารถคุ้มครองทุกคนให้แคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวงได้ กองไฟด้านขวาและด้านซ้าย ห้ามใช้ทำประโยชน์อื่นๆ นอกจากเพื่อป้องกันภัย ส่วนกองไฟด้านหน้าใช้ทำประโยชน์อย่างอื่นได้ เช่น หุงอาหาร เป็นต้น

การคล้องช้าง

หมอเฒ่า จะแบ่งกลุ่มช่างต่อออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหมอสะดำ หมอสะเดียง และครูบาใหญ่ โดยสั่งให้สองกลุ่มขยายออกเป็นแนวปีกกาซ้ายขวา เพื่อไล่ต้อนโขลงช้างป่าออกมายังที่โล่ง แล้วไล่ช่างต่อเข้าประชิดช้างป่าที่เราต้องการคล้อง หมอช่างก็จะใช้คันจามที่มีบ่วงบาศวางลงตามจังหวะการวิ่งของช่างป่า เมื่อเท้าช่างป่าเหยียบลูกบ่วงบาศ หมอช่างก็จะกระตุก เพื่อให้บ่วงบาศรัดเท้าช่างป่า เสร็จแล้วก็โยยหนังปะกำบ่วงบาศ ลงดินทั้งหมด เหลือแต่ปลายอีกด้านซึ่งผูกติดกับคอช่างต่อ แล้วไล่ช่างต่อเข้าหาต้นไม้ใหญ่ เพื่อนำปลายหนังปะกำผูกติดกับต้นไม้ใหญ่ อีกทีหนึ่ง แต่ถ้าหากช่างป่าเชือกนั้นมีพละกำลังมาก ก็จะนำปลายหนังปะกำผูกติดกับสมอที่ทำด้วยเขากวาง แล้วปล่อยให้ช่างป่าลากไป ส่วนสมอเขากวางก็จะทำหน้าที่เหมือนเบรกรถยนต์ โดยการเกาะติดต้นไม้หรือรากไม้ไปเรื่อยๆ จนช่างป่าหมดแรงแล้วค่อยจับผูกไว้กับต้นไม้ใหญ่อีกที แล้วปล่อยให้ช่างที่จับได้หรือเรียกอีกอย่างว่า ช่างเชลย อดน้ำอดอาหาร 2-3 วัน เพื่อให้หมดแรง หลังจากนั้น มะจะทำหน้าที่

เปลี่ยนเครื่องพันธนาการเดิมเป็นทามคอ โดยใช้ข้างต่อ 2 เชือกประกบ หากข้างป่าดั้นแรงเท่าใด ทามคอก็จะทำหน้าที่ทิ่มแทงคอก่อนหน้านั้น

กรณีความทุกข์หลายคนจับข้างป่าเชือกเดียวกันและขาเดียวกัน ให้หมอข้างเป็นผู้ตัดสินว่าใครสมควรได้ โดยพิจารณาจากบ่วงบาศที่อยู่บนสุดเป็นผู้มีสิทธิ์ ถ้าบ่วงบาศหนึ่งติดเท้าหน้า อีกบ่วงบาศหนึ่งติดเท้าหลัง ให้บ่วงบาศที่ติดเท้าหลังมีสิทธิ์เป็นคนแรก แต่ทั้งนี้อยู่ที่พยานบุคคลโดยรอบสนับสนุนด้วย

พิธีปิดรังความทุกข์ข้างเขลย

เมื่อคล้องข้างป่าได้แล้ว ครูบาใหญ่จะทำพิธีปิดรังความทุกข์ภูตผีป่า เรียกว่า มะเร็งงเวียร ออกจากตัวข้างป่า โดยใช้กิ่งไม้หรือผ้าขาวม้าปัดที่หลังข้างป่า พร้อมกับบริกรรมคาถา “สะปะข้างป่า” กำกับ

การแบ่งผลประโยชน์จากการคล้องข้าง

การแบ่งผลประโยชน์จากการคล้องข้างที่ได้ในสัดส่วน คือ เจ้าของข้างต่อ หมอข้าง ความและมะ ดังนี้ ถ้าได้สองเชือกเจ้าของข้างต่อเอาไปหนึ่งเชือก ที่เหลือขายเอาเงินแบ่งกันตามสัดส่วน ถ้าได้สามเชือกเจ้าของข้างต่อเลือกก่อนหนึ่งเชือก ที่เหลือขายหรือแบ่งกันตามสัดส่วน “พี่สองน้องหนึ่ง” ลดหลั่นกันตามลำดับ

กฎหรือข้อปฏิบัติขณะออกคล้องข้างป่า

กฎหรือข้อปฏิบัติเหล่านี้ ชาวข้างเรียกว่า “การเข้าปะกำ” ทุกคนทุกฝ่ายต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ผู้ใดละเมิดอาจถึงตายได้

ก. กฎหรือข้อปฏิบัติฝ่ายออกคล้องข้างป่า

1. ห้ามแต่งกายสวยงาม ให้ใส่เสื้อผ้าเก่าๆ (สมัยโบราณห้ามใส่เสื้อ)
2. หลังพิธีเช่นหนังปะกำแล้ว ห้ามขึ้นเรือนของตนอีกจนกว่าจะกลับมา และอัญเชิญหนังปะกำขึ้นไว้บนศาล

3. ห้ามยุ่งเกี่ยวกับสตรีโดยเด็ดขาด ใครฝ่าฝืนจะถูกเสือกคาบไปกิน

4. ห้ามใช้ผ้าขาวม้าโพกศรีขณะเดินทาง

5. ต้องเคารพและเชื่อฟังหมอเฒ่าอย่างเคร่งครัด

6. พุดกันโดยภาษาป่า หรือภาษาผีเท่านั้น ห้ามพุดภาษาพื้นบ้าน

7. ห้ามพุดเท็จหรือมีความลับต่อกัน

8. หมอข้างคนอื่นๆ ต้องเข้านอนหลังหมอเฒ่า ก่อนนอนต้องกราบไหว้หนังปะกำ

และครูบา

9. เมื่อสูบบุหรี่ต้องบังแสงไฟ จะปล่อยแสงไฟให้เห็นไม่ได้
  10. ห้ามคล้องเอาลูกข้างป่าที่อยู่ระหว่างติดแม่เป็นอันขาด
- ข. กฎหรือข้อปฏิบัติสำหรับผู้ที่อยู่ที่บ้าน (ภรรยา บุตร หลาน)
1. ห้ามรับคนอื่นขึ้นบ้านพักโดยเด็ดขาด
  2. ห้ามคนในบ้านนั่งตามชั้นบันไดโดยเด็ดขาด
  3. ห้ามตัดเล็บ ตัดผม
  4. ห้ามทาขมิ้น ทาแป้ง ผัดหน้า หรือใช้เครื่องสำอาง
  5. ห้ามสระผม หวีผม
  6. ห้ามไปนอนหรือค้างคืนที่บ้านอื่น
  7. ผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวไม่ว่าหญิงหรือชาย ต้องไว้ผมยาว
  8. ถ้ามีคนมาถาม ห้ามขานรับขณะอยู่บนบ้าน ไม่ว่าจะเป็นเวลาใด
  9. ให้กราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีสงฆ์ เทวดา ก่อนเข้านอนทุกวัน
  10. ห้ามพูดเท็จ ดุด่าว่ากัน ด้วยถ้อยคำหยาบคาย
  11. ห้ามนุ่งผ้าใหม่
  12. เวลาหุงข้าว ห้ามชักฟืนออก ให้ดินฟืนเข้าเตาเท่านั้น
  13. ขณะตัดหรือผ่าฟืน ห้ามใช้เท้าเหยียบ ให้ฟืนจนกว่าจะขาดไปเอง

ในปีพุทธศักราช 2533 ในขณะที่ขึ้น ศรีสวัสดิ์ ศึกษาค้นคว้าเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับส่วย” ยังปรากฏงานศึกษาวิจัยของ รักษาพล สกุลวัฒนา เรื่อง “ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมการคล้องช้างของชาวส่วย : กรณีบ้านตากกลางตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณีการคล้องช้างของชาวส่วย รวมทั้งโครงการพัฒนาหมู่บ้านตากกลาง โครงการอนุรักษ์และคุ้มครองช้างสุรินทร์

รักษาพล สกุลวัฒนา ได้ข้อสรุปว่า หมู่บ้านเลี้ยงช้างตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ของชนพื้นเมืองดั้งเดิมของสุรินทร์ที่เรียกตัวเองว่า “ส่วย” “กวย” หรือ “กูย” ซึ่งมีความหมายว่า “คน” และมีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับช้างมีประวัติและวัฒนธรรมความเป็นมาอันยาวนาน ชาวบ้านในหมู่บ้านแห่งนี้มีอาชีพจับช้างป่า โดยมีแหล่งที่สำคัญคือ แลบชายแดน – กัมพูชา ซึ่งมีช้างป่าชุกชุม เพราะมีสภาพพื้นที่อุดมสมบูรณ์ และมีสภาพความเป็นป่าดงดิบอยู่มาก ต่อมาเกิดปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศกัมพูชา จึงมีผลทำให้ชาวส่วยไม่สามารถเข้าไปคล้องช้างป่าได้อีกต่อไป

ในปีพุทธศักราช 2547 ศรีไพร พริ้งเพราะ ได้ศึกษาวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมชุมชนการจัดแสดงช้างในบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตาก

กลาง แบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลา ช่วงแรกก่อนปี พ.ศ. 2538 และช่วงที่ 2 ปี พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา การพัฒนาการท่องเที่ยวในบ้านตากกลางเพื่อรับกับนโยบายของรัฐที่ต้องการขยายแหล่งท่องเที่ยวและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นอีกทั้งยังสามารถอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมให้คงความเป็นเอกลักษณ์ไว้ โดยผู้ที่เกี่ยวข้องในการผลักดันให้มีบูรณาการการจัดแสดงข้างในหมู่บ้าน มีทั้งหน่วยงานภาครัฐและประชาชนท้องถิ่นที่เห็นว่าหมู่บ้านมีศักยภาพที่สามารถจัดให้มีการแสดงข้างได้ (จักรพงษ์ เจือจันทร์. 2554 : 66 – 67)

แกลมอ

แกลมอ เป็นการพอรำของชาวไทยภูเขาสุรินทร์ ซึ่งเป็นหนึ่งในความเชื่อความชาวกูย ที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อว่า ชาวกูยทุกคนจะมีดวงวิญญาณของบรรพบุรุษคอยปกป้องคุ้มครอง ปกป้องรักษาอยู่ตลอดเวลา ในทุกๆ ปีชาวกูยจะจัดให้มีพิธีกรรมการแสดง แกลมอ เพื่อบูชาดวงวิญญาณบรรพบุรุษและสิ่งสิทธิ์ เพื่อเป็นการเสริมสร้างกำลังใจ ตลอดถึงการรักษาผู้ป่วยไข้เช่นเดียวกับการโถมะมัวตของชาวเขมร

กลุ่มชาวไทยลาวเรียกว่า ผีฟ้าผีแดน ฯลฯ ต่างก็มีลักษณะร่วมที่คล้ายคลึงกัน เช่น มีดนตรีประกอบพิธีกรรม มีการพอรำ มีเครื่องบูชาครู มีล่ำมคอยสื่อภาษา เป็นต้น

พิธีแกลมอ จะมีอยู่ 3 ประเภท คือ

1. การบูชาดวงวิญญาณบรรพบุรุษเพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจ
2. การประกอบพิธีกรรมเพื่อรักษาผู้ป่วย ซึ่งเป็นการอัญเชิญดวงวิญญาณของบรรพบุรุษมาให้ความช่วยเหลือ ขอคำแนะนำผ่านล่ำม หรือ คนทรงเพื่อหาสาเหตุของการเจ็บป่วยและหาทางรักษาตามความเชื่อ
3. การประกอบพิธีกรรมเพื่อเป็นการแก้บน หรือ สักการะตอบแทนดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่ดลบันดาลให้ได้รับความสำเร็จตามคำขอของลูกหลาน

พิธีกรรมจะเริ่มต้นจากการอัญเชิญดวงวิญญาณบรรพบุรุษมาเข้าประทับร่างแม่หมอ หรือ คนทรง ร่างของแม่หมอจะสั่นเทิ้มไปทั้งร่าง จากนั้นลูกหลานที่ร่วมพิธีจะผูกข้อมือให้แม่หมอ และแจ้งถึงความประสงค์ที่ได้อัญเชิญดวงวิญญาณของบรรพบุรุษมา เสร็จแล้วแม่หมอ หรือ คนทรงก็จะตีหมากินเครื่องเช่นสังเวย ก่อนที่จะลุกขึ้นพอรำไปรอบๆ เครื่องสักการะผู้ที่มีส่วนอยู่ในพิธีก็จะมีอาการสั่นเทิ้มไปตามๆ กัน คนที่อยู่ใกล้ก็จะผูกข้อมือรับและผู้ที่มีการดังกล่าวก็จะลุกขึ้นพอรำไปรอบๆ เครื่องสักการะเช่นเดียวกับแม่หมออย่างสนุกสนาน ซึ่งใช้เวลาข้ามวันข้ามคืน(สายฟ้า ศาลางาม. 2561 : สัมภาษณ์)

กลุ่มหมู่บ้านตากกลางโฮมสเตย์

หมู่บ้านช้างบ้านตากกลาง มีแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากมาย บ้านพักโฮมสเตย์ของหมู่บ้านตากกลาง มีจำนวน 30 หลัง ได้ร่วมกันจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว 2 แบบ คือ ทริป 1 วัน กับทริป 2 วัน 1 คืน

ทริป 1 วัน มีตารางการท่องเที่ยว ดังนี้

- 07.00 – 09.00 น. ลงทะเบียน
- 09.00 – 11.00 น. ชมการแสดงช้าง พิธีเซ่นผีปะกำ/ผลิตภัณฑ์ otop นวัตกรรม
- 11.30 – 12.30 น. พักรับประทานอาหาร
- 12.30 – 13.00 น. สาธิตการทำตะขอช้าง
- 13.00 – 14.00 น. ชมพิพิธภัณฑ์ช้าง การทำกระดาษสา และการทอผ้าไหม
- 14.00 – 16.00 น. ชมวิถีชุมชนคนกับช้าง/อาบน้ำช้าง/ชมทิวทัศน์แม่น้ำสองสาย

ทริป 2 วัน 1 คืน มีตารางการท่องเที่ยว ดังนี้

- 07.00 – 09.00 น. ลงทะเบียน
- 09.00 – 11.00 น. ชมการแสดงช้าง/ผลิตภัณฑ์ otop นวัตกรรม
- 11.30 – 13.00 น. พักรับประทานอาหาร
- 13.00 – 14.00 น. สาธิตการทำตะขอช้าง
- 14.00 – 16.00 น. ชมพิพิธภัณฑ์ช้าง การทำกระดาษสา และการทอผ้าไหม
- 16.30 – 20.00 น. กิจกรรมการต้อนรับ
  - บายศรีสู่ขวัญ
  - ชมการแสดงช้าง

วันที่ 2

- 06.30 – 08.30 น. ทำบุญตักบาตรช้าง/ฟังเทศนา
- 08.30 – 09.00 น. ชมการทำปุ๋ยหมักจากมูลช้าง
- 09.00 – 12.00 น. ชมวิถีชุมชนคนกับช้าง/อาบน้ำช้าง
  - ชมทิวทัศน์แม่น้ำสองสาย
  - รับประทานอาหารกลางวัน

ราคานักท่องเที่ยวต่างชาติ 800 บาท

ราคานักท่องเที่ยวชาวไทย 500 บาท

กิจกรรมที่นอกเหนือจากโปรแกรม

กิจกรรมแท็กซี่ช้าง ผู้ใหญ่ 50 บาท เด็ก 20 บาท ชาวต่างชาติ 100 บาท

ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีผลิตภัณฑ์ OTOP ที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นและมีอาหารพื้นถิ่น
รองรับการบริการนักท่องเที่ยว

ภาพประกอบ 54 พวงกุญแจหางช้าง

อาชีพแกะสลักจากกระดุกช้าง ผลิตภัณฑ์แหวนหางช้าง ผลิตภัณฑ์พวงกุญแจ การทำ
ปุ๋ยอินทรีย์จากมูลช้าง (OTOP ชุมชน) ผลิตภัณฑ์ตะขอช้าง และรับจ้างทั่วไป

กล่าวโดยสรุป ชุมชนท่องเที่ยว otop นวัตกรรม เป็นชุมชนท่องเที่ยวที่น่าสนใจเพราะมีสิ่ง
ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมากมาย มีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะวิถีคนกับช้างซึ่งหาชมได้ที่นั่น
ประเพณีใน 12 เดือนที่หมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง พากันยึดปฏิบัติ ได้แก่

เดือนมกราคม บุญขึ้นปีใหม่ เป็นประเพณีที่ชาวบ้านร่วมกันทำบุญตักบาตร
พระสงฆ์ เป็นการส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ กิจกรรมส่วนมากจะเป็นการเลี้ยงสังสรรค์ของชาวบ้าน
บุญผ้าป่า เป็นบุญที่จัดร่วมกับบุญขึ้นปีใหม่ ชาวบ้านที่ไปทำงานในกรุงเทพมหานครหรือต่างจังหวัด
จะกลับมาเยี่ยมบ้าน มีการนำเงินมาร่วมกันทำบุญทอดผ้าป่า การจัดงานเลี้ยง มีมหรสพเฉลิมฉลอง
ถ้าโรงเรียนเป็นแม่ข่ายในการจัดจะมีการรวมศิษย์เก่าของโรงเรียนด้วย

เดือนกุมภาพันธ์ - เดือนมีนาคม ประเพณีไหว้ปู่ตา เป็นประเพณีทางความเชื่อ
ของชาวบ้านในเรื่องผี เป็นการเลี้ยงผี หรือการบวงสรวงผีปู่ตา หรือผีบรรพบุรุษ ประเพณีนี้แม้จะ
เป็นการเลี้ยงผี แต่ในประเพณีแล้วชาวบ้านก็ยังให้ความสำคัญกับวัด โดยเมื่อชาวบ้านจัดเลี้ยงผีปู่ตา
เสร็จในเวลาเช้า ก็จะไปทำพิธีถวายภัตตาหารที่วัดเสมอ โดยมีการทำบุญถวายภัตตาหาร ทำบุญเลี้ยง

พระที่วัด

เดือนเมษายน ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีที่จัดว่าเป็นงานประจำปีเลยทีเดียว ได้มีการสงฆ์พระนอนและ มีการจัดรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ประเพณีการขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย การสงฆ์พระ และการเล่นน้ำสงกรานต์ ประเพณีทอดผ้าป่า ในบุญสงกรานต์มีอีกประเพณีที่จัดทั่วไปของชาวบ้าน คือมีการทำบุญถวายผ้าป่า ชาวบ้านหรือคนชุมชนที่ไปทำงานในต่างจังหวัด มักจะนำเงินทำเป็นบุญผ้าป่ามาถวายวัดที่หมู่บ้าน บางชุมชนถวายที่โรงเรียน เป็นประเพณีการรวมญาติ มีมหรสพสมโภช ซึ่งจะจัดในวันเดียวกันกับบุญสงกรานต์ มีการทอดผ้าป่า การบายศรีสู่ขวัญ ให้กับลูกหลานที่มากลับจากทำงาน

เดือนพฤษภาคม ทำบุญวันวิสาขบูชา เป็นประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการรณรงค์จัดงานวันวิสาขบูชาอย่างยิ่งใหญ่ และจัดทั่วไปในทุกวัดทุกชุมชน พิธีกรรมหรือการจัดงานเป็นไปในทำนองเดียวกันกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอื่น

เดือนมิถุนายน - เดือนกรกฎาคม ประเพณีเข้าพรรษา เป็นประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ชาวบ้านมักจะทำให้ลูกหลานในหมู่บ้านบวชในช่วงเข้าพรรษานี้เป็นที่ทราบกันทั่วไป ทุกหมู่บ้านเป็นการทำบุญทางพระพุทธศาสนา การอธิษฐานเข้าจำพรรษาของพระภิกษุสงฆ์ การอธิษฐานจิตเลิกเหล้าเข้าพรรษาของชาวบ้าน การตั้งใจเริ่มทำความดีตลอดสามเดือน เช่น รักษาศีลอุโบสถในวันพระตลอดพรรษา มีการทำบุญตักบาตร บวชชีพรามณ์ ประเพณีวันอาสาฬหบูชา เป็นประเพณีวันสำคัญที่จัดต่อเนื่องกันก่อนวันเข้าพรรษา มีการจัดแสดงธรรมตลอดทั้งคืน การเวียนเทียน รักษาศีลอุโบสถ ประเพณีถวายผ้าอาบน้ำฝน เป็นประเพณีที่เนื่องในวันเข้าพรรษาและอาสาฬหบูชา เป็นการถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์ ในตอนปลายของวันอาสาฬหบูชา การทำความสะอาดและพัฒนาวัด หมู่บ้านตลอดจนสถานที่ราชการ บางวัดมีการถวายผ้าป่าด้วย ในชุมชนที่อยู่ใกล้ตัวเมืองผ้าอาบน้ำฝนมักจะเป็นผ้าที่ซื้อจากร้านเป็นผ้าอาบน้ำฝนสำเร็จรูป ส่วนตามชนบทออกไปเป็นการถวายผ้าด้ายดิบที่ย้อมสีซึ่งในปัจจุบันหายากแล้ว

เดือนสิงหาคม ทำบุญเนื่องในวันแม่แห่งชาติ เป็นประเพณีการทำบุญตักบาตร ทำความสะอาดชุมชน พัฒนาชุมชน ทำความดีบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในบางวัดจัดบุญถวายสังฆทาน ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์และมีการบวชชีพรามณ์

เดือนกันยายน บุญตักบาตร ในบางชุมชนทำบุญตักบาตรในวันเพ็ญหรือวันพระ พิธีกรรมได้แก่การสมาทานศีล การเทศน์ หรือในบางชุมชนก็ไม่มีพิธีกรรม และการถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์

เดือนตุลาคม - เดือนพฤศจิกายน ประเพณีทำบุญออกพรรษา ประเพณีทางพระพุทธศาสนา มีการจัดงานบุญตามประเพณีทางพระพุทธศาสนาเช่น มีการสมาทานรักษาศีล ในบางชุมชนนี้ผู้สมาทานอุโบสถศีลครั้งเดือนก่อนถึงวันออกพรรษา ในวันนี้เป็นวันปวารณา

ออกพรรษา ทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหาร ประเพณีลอยกระทง การจัดบุญลอยกระทงในเดือนนี้ มักจะจัดพร้อมกับการจัดบุญไหลเรือไฟหรือบุญกฐิน ซึ่งมีการเฉลิมฉลององค์ผ้ากฐินในเวลากลางคืน เป็นการจัดทำกระทงเพื่อประกวด และทำด้วยวัสดุในท้องถิ่นเป็นส่วนมาก ประเพณีทอดกฐิน หลังจากออกพรรษามีเวลาอีก 1 เดือนในการถวายผ้ากฐิน ส่วนมากเป็นกฐินที่มีผู้ถวายหรือเจ้าภาพ และกฐินสามัคคี เป็นการรวบรวมเงินเพื่อสมทบทุนเป็นค่าก่อสร้างเสนาสนะในวัดเป็นส่วนมาก

เดือนธันวาคม งานเฉลิมฉลองวันพ่อแห่งชาติ มักจะเป็นการทำบุญตักบาตร ข้าวสารอาหารแห้ง การร่วมกันพัฒนาชุมชน ทำความสะอาดสถานที่สำคัญของชุมชน และการเฉลิมฉลองวันพ่อแห่งชาติ ส่วนมากจะจัดโดยหน่วยงานราชการ

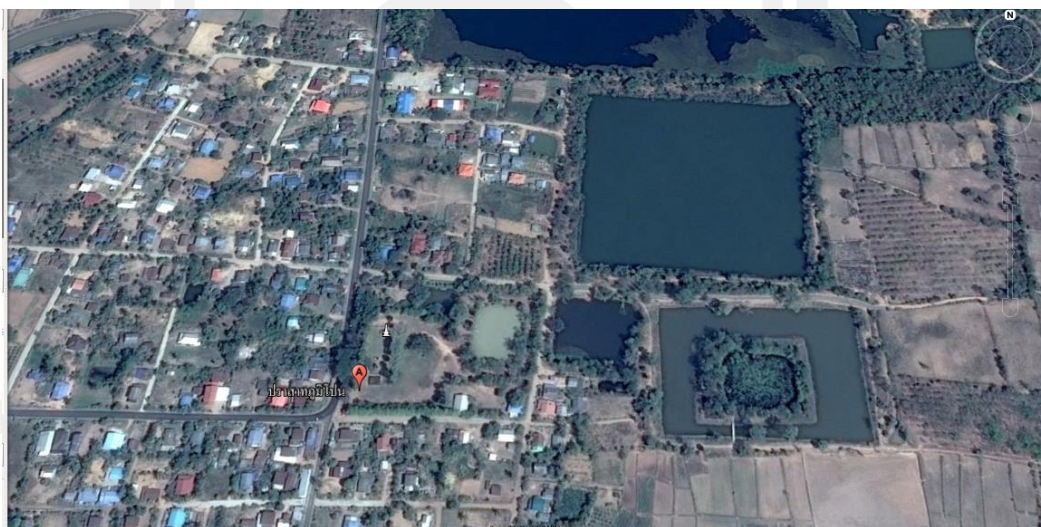
นอกจากนี้แล้วประเพณีต่าง ๆ เฉพาะชุมชนมีอีกมากมาย เช่น งานแต่งงาน ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ประเพณีเกี่ยวกับการตาย และกิจกรรมของชุมชนทั้งในส่วนของวัด หมู่บ้านและโรงเรียนหรือหน่วยราชการ จะเห็นได้ว่าประเพณีทั้ง 12 เดือนของหมู่บ้านข้าง บ้านตากกลาง โดยส่วนมากชาวบ้านมักจะร่วมกันจัดที่วัด หรือหากจัดที่บ้านก็มักจะมีการทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ซึ่งประเพณีเหล่านี้สืบทอดกันมาจากคนรุ่นก่อน ๆ ในชุมชนใดที่มีอายุการก่อตั้งชุมชนมานาน มักจะมีประเพณีต่าง ๆ มากกว่าชุมชนที่มีอายุการก่อตั้งใหม่ ๆ และอีกหลายปัจจัยเช่นความพร้อมและความเข้มแข็งของชุมชน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านและความร่วมมือกันของชาวบ้านมีส่วนในการจัดการงานบุญต่าง ๆ เหล่านี้ อย่างน้อย ๆ ก็ได้กำหนดให้พ่อเป็นพิธีกรรมทางศาสนา และขนาดของหมู่บ้านก็มีส่วนทำให้มีความแตกต่างของประเพณีทั้ง 12 เดือน (พระสมุห์หาญ ปัญญาโร. 2561 : สัมภาษณ์)

การมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนมีกิจกรรมก็จะมีการประชุม แต่งตั้งคณะกรรมการ รับผิดชอบงานนั้น ๆ แกนนำที่สำคัญ เช่นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิกอบต. เป็นต้น และกิจกรรมที่มากกว่างานบุญประเพณีต่าง ๆ โดยความรู้จักกันในชุมชน ให้ความร่วมมือในฐานะสมาชิกของชุมชน มีความสำคัญเป็นหนึ่งของชุมชน ไม่มีการลงโทษแต่เป็นการมองด้วยการให้ความสำคัญและความนับถือเชื่อมั่น ทุกชุมชนให้ความร่วมมือในลักษณะดังที่กล่าวแล้วในข้างต้น ปราชญ์ชาวบ้านมีส่วนสำคัญในการร่วมวางแผน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดำเนินการตามแผนงาน และผู้อาวุโส ผู้ที่มีอายุเป็นที่นับถือของชุมชนเป็นผู้ให้ความเห็นชอบ ในการปฏิบัติตามแผนงานที่ได้วางเอาไว้ ในการทำบุญประเพณีทุกคนให้ความร่วมมือ มีบุญเป็นแรงจูงใจในการทำ มักจะไม่มีการทำงานหรือให้ความร่วมมือในลักษณะการจ้างงาน (ประภิต กลางพัฒนา. 2561 : สัมภาษณ์)

1.2 ชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน

1.2.1 ประวัติความเป็นมา

ในดินแดนเขมรป่าดง ซึ่งหมายรวมถึงพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ชุมชนสังขะ ชุมชนพุนทราย และชุมชนภูมิโปนนั้น มีเทือกเขาสำคัญที่ทอดตัวยาวจากทิศตะวันออกเฉียงจรดทิศตะวันตก คือ เทือกเขาพนมดงรัก เป็นเทือกเขาพรมแดนที่กั้นระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา มีความยาวจากย่านหุบปากก้างซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำน้ำมูล จังหวัดนครราชสีมาถึงแก่งหลี่ผี แขวงจำปาศักดิ์ สาธารณประชาธิปไตยประชาชนลาว ประมาณ 450 กิโลเมตร พนมดงรักและปริมณฑล คือแหล่งอารยธรรมเก่าแก่ของโลก เป็นแหล่งที่ชาวออสตริกซึ่งอพยพมาจากอินเดียสมัยก่อนพุทธกาลเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกับชนพื้นเมืองและสร้างกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นมาใหม่เรียกว่า “ออสโตรเอเชียติก” ประกอบด้วยกลุ่มเวดติก เซมิง ซาไก เนกริโต กวย ขแมร์ และมอญ เป็นต้น กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้คือบรรพบุรุษดั้งเดิมของท้องถิ่น ซึ่งเรียกว่าอินโดจีนก็ไม่ผิด ด้วยการสร้างสรรค์อันยาวนานและต่อเนื่องนับเป็นพันปี พนมดงรักจึงเป็นแหล่งสรรพวิทยาการทั้งในเชิงภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยา โบราณคดี ตติชนวิทยาและแม้แต่รูปวิถีชุมชน ศิลปวัฒนธรรมทางด้านชุมชนโบราณ (Ancient Settlement) ที่มีการค้นพบแล้วประมาณ 400 แห่ง มีร่องรอยความเจริญทางด้านเกษตรกรรม ชลประทานและแหล่งสมุนไพรในย่านอโรคยาศาลา ทางด้านคมนาคมมีช่องโบราณเพื่อการคมนาคมขนส่ง ติดต่อกับชายประมาณ 100 ช่อง

ภาพประกอบ 55 ภาพถ่ายทางอากาศบ้านภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

เมืองสุรินทร์หรือเมืองประทายสมันต์ในอดีตนั้น เป็นเมืองที่อยู่ในป่าที่มีสัตว์น้อยใหญ่อาศัยอยู่อย่างชุกชุม เป็นที่ลุ่มน้ำมีคูคันดินล้อมรอบ บ้านเรือนของชายเมืองส่วนใหญ่ตั้งอยู่ใกล้ซีกกับบริเวณที่เรียกว่าโคกสูง (บริเวณวัดกลางและเป็นที่ตั้งของศาลหลักเมืองปัจจุบัน) ชาวกัมพูชาที่อาศัย

อยู่ในบริเวณเมืองสุรินทร์นั้น ในอดีตจะถูกกำหนดให้อยู่ระหว่างกำแพงเมืองชั้นในกับชั้นนอกทางด้านทิศใต้ หรือที่ถูกเรียกว่า “ครัวเขมร” (ปัจจุบันคือชุมชนโดนโซ) ในปี พ.ศ. 2450 บ้านเมืองในแถบอีสานใต้มีความเจริญมากขึ้น ประกอบกับการคมนาคมก็ได้รับการพัฒนาขึ้น จึงมีชาวจีนอพยพมาจากกรุงเทพมหานครมาอยู่สระบุรี นครราชสีมาและเมืองสุรินทร์มากขึ้น นอกจากนี้ยังมีพวกแขกและกุลาที่เข้ามาเพื่อทำการค้า โดยเดินทางมาทางเรือตามแม่น้ำมูล เขตอำเภอท่าตูมและบางส่วนเข้ามาทางช่องจอม (อารีย์ ทองแก้ว. 2549 : 60-61)

ชุมชนโบราณในเขตจังหวัดสุรินทร์ ในระยะแรกอายุ 2,000 – 4,000 ปี จะอยู่บริเวณที่ราบลุ่มฝั่งเมืองมักเป็นรูปวงรี เป็นชุมชนสมัยทวารวดี ต่อมามักจะสร้างชุมชนเนินดินสูง หรือที่ลาดเชิงเขา โดยสร้างแหล่งเก็บกักน้ำแทนแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นอ่างเก็บน้ำรูปสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ เรียกว่า “บาราย” พร้อมทั้งสร้างศาสนสถาน และสระน้ำศักดิ์สิทธิ์แหล่งชุมชนตั้งอยู่รอบ ๆ สระน้ำหรือศาสนสถาน ลักษณะผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหรือสี่เหลี่ยมจัตุรัส ชุมชนดังกล่าวนี้มีอายุอยู่ในสมัยอาณาจักรขอม ตามประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์ที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงข้างต้น

สอดคล้องกับบันทึกของฟรังซิส กากนิเย (F.Garnier) (อ้างถึงใน เอเจียน แมอนิเย. 2541 : 147) ที่กล่าวถึงเมืองสุรินทร์ไว้ว่า เป็นเมืองที่มีที่ตั้งรูปสี่เหลี่ยมล้อมด้วยกำแพงสองชั้นหรือคันดินกำแพงชั้นนอก ซึ่งมีความยาวถึง 3,000 เมตร กากนิเย ให้ความเห็นว่า การที่เมืองมีรูปสี่เหลี่ยม นั้นเพราะว่ามีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่สองแห่ง และมีสระเปียงซึ่งเป็นเนินเขาเทียมอยู่ด้านทิศตะวันออกและตะวันตก แต่ละด้านของกำแพงล้อมรอบด้วยคูน้ำ และที่อยู่อาศัยสมัยนั้นเป็นกระท่อมจะตั้งอยู่ในบริเวณกำแพงรูปสี่เหลี่ยม ซึ่งก็คือชุมชนต่าง ๆ นั้นเอง

ภาพประกอบ 56 ป้ายทางเข้าปราสาทภูมิโปน

จากหลักฐานภาพถ่ายทางอากาศ แหล่งโบราณคดีในเขตจังหวัดสุรินทร์ มีอยู่ 92 แห่ง กระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ (กรมศิลปากร. 2542 : 44) ดังนี้

ชุมชนโบราณทางตอนเหนือ อยู่ในพื้นที่สามอำเภอ ได้แก่ อำเภอชุมพลบุรีมีชุมชนโบราณหนาแน่นถึง 23 แห่ง อำเภอท่าตูมมีชุมชนโบราณ 5 แห่ง และอำเภอรัตนบุรี มีชุมชนโบราณ 2 แห่ง บริเวณที่ตั้งจะอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ และมีความสูงระหว่าง 120 -140 เมตร ซึ่งต่ำกว่าบริเวณอื่น ๆ

ชุมชนโบราณตอนกลาง อยู่ในพื้นที่ 5 อำเภอ คือ อำเภอเมืองสุรินทร์ มีชุมชนโบราณหนาแน่นถึง 28 แห่ง อำเภอศีขรภูมิมีชุมชนโบราณ 12 แห่ง อำเภอสำโรงทาบมีชุมชนโบราณ 2 แห่ง อำเภอจอมพระและอำเภอลำดวนมีชุมชนโบราณ อำเภอละ 1 แห่ง บริเวณที่ตั้งจะอยู่บนที่สูงกว่าชุมชนโบราณตอนเหนือ มีระดับความสูง 140 – 160 เมตร

ชุมชนโบราณทางตอนใต้ของจังหวัดอยู่ในพื้นที่สามอำเภอ คือ อำเภอสังขะ มีชุมชนโบราณหนาแน่นที่สุด คือ 10 แห่ง อำเภอปราสาทมีชุมชนโบราณ 7 แห่ง อำเภอกาบเชิงมีชุมชนโบราณ 1 แห่ง บริเวณชุมชนจะตั้งอยู่บนพื้นที่สูงขึ้นจากตอนกลาง มีความสูงตั้งแต่ 160 เมตร ขึ้นไป มีชนที่ตั้งอยู่บนที่สูงสุดของจังหวัดคือ ชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน ตำบลตม อำเภอสังขะ ซึ่งมีความสูงมากกว่า 180 – 200 เมตร และเป็นพื้นที่สำหรับการวิจัยเรื่อง การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ประเภทชุมชนโบราณด้วย

จากการสำรวจที่ตั้งทางภูมิศาสตร์จะพบว่า การตั้งชุมชนโบราณแต่ละแห่งมักจะอยู่ห่างจากแหล่งน้ำประมาณ 1 กิโลเมตร ชุมชนที่อยู่ไกลแหล่งน้ำมากที่สุดประมาณ 19 กิโลเมตร และคนในชุมชนจะตั้งถิ่นฐานโดยสัมพันธ์กับปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น ที่ราบลุ่มแม่น้ำเป็นสำคัญ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์. 2542)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นบริเวณที่ปรากฏร่องรอยของอารยธรรมเขมรกระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะบริเวณลุ่มแม่น้ำมูลตอนล่างแถบจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และนครราชสีมา อิทธิพลของเขมรในบริเวณดังกล่าว เริ่มปรากฏขึ้นตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าภวรมันที่ 1 แห่งอาณาจักรเจนละ ที่เชื่อกันว่ามีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองศรีขรบุรี คุ้มจำปาศักดิ์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อันเป็นบริเวณที่ตั้งของปราสาทวัตภูในปัจจุบัน

ราวพุทธศตวรรษที่ 15-18 อาณาจักรเขมรโบราณได้ก่อตั้งศูนย์กลางของอาณาจักรแห่งใหม่ คือ เมืองยโสธรปุระ หรือที่รู้จักกันต่อมาในชื่อ เมืองพระนคร ตั้งอยู่บริเวณริมทะเลสาบใหญ่ แถบเมืองเสียมเรียบ โดยมีกษัตริย์ปกครองสืบต่อมาหลายพระองค์ ในช่วงนั้น อาณาจักรเขมรโบราณมีความเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด ทั้งทางด้านการเมือง ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม อารยธรรมของเขมรโบราณ

ในช่วงเวลาดังกล่าวกว้างขวางแผ่ขยายไปทุกทิศทาง นอกจากพื้นที่ในประเทศกัมพูชาในปัจจุบันแล้ว ยังครอบคลุมไปถึงดินแดนบางส่วนของประเทศลาว บางส่วนในแถบภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย หลักฐานที่แสดงถึงอิทธิพลทางศิลปวัฒนธรรมของอาณาจักรเขมรโบราณ ที่ปรากฏให้เห็นจากศิลปกรรมทางศาสนาที่ได้ก่อสร้างขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะศิลปกรรมที่เรียกว่า “ปราสาท” ซึ่งมีจำนวนนับพันแห่ง ทั้งที่พบในกัมพูชาและประเทศใกล้เคียง

จังหวัดสุรินทร์ซึ่งตั้งอยู่บริเวณภาคอีสานตอนล่าง มีพรมแดนติดต่อกับประเทศกัมพูชา มีช่องทางเดินข้ามเทือกเขาหลายช่องที่ถูกใช้เป็นเส้นทางในการติดต่อคมนาคมระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชามาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งได้ปรากฏร่องรอยหลักฐานของงานศิลปกรรมอันเนื่องมาจากอิทธิพลของอารยธรรมเขมรโบราณจำนวนมากและต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนาน ศิลปกรรมดังกล่าวปรากฏทั้งในด้านของสถาปัตยกรรม ประติมากรรม ตลอดจนจารึก และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มีอายุต่อเนื่องตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12-18

ปราสาทศิลปะแบบเขมร

ปราสาทในเขตภาคอีสานตอนใต้ เมื่อก่อนเรียกปราสาทแบบลพบุรี ต่อมามีการพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีมากขึ้น ปรากฏว่ามีปราสาทเป็นจำนวนมากที่มีอายุก่อนสมัยลพบุรี และจากการเปรียบเทียบรูปแบบปราสาทแผนผังการก่อสร้าง รูปทรงลดทอนลงแบบหลังและส่วนประกอบอื่น ๆ ตลอดจนศิลปวัตถุที่พบรวมทั้งเทวรูปหรือประติมากรรมลอยตัวอื่น ๆ พบว่าปราสาทแต่ละสมัยมีความคล้ายคลึงกันมากเหมือนมีการลอกเลียนกันมา ซึ่งเป็นความนิยมแต่ละสมัย การแบ่งยุคสมัยศิลปะแบบเขมรนั้น แบ่งออกเป็น 3 สมัยใหญ่ ๆ โดยเอาเมืองพระนคร (นครวัด) ของประเทศเขมรเป็นหลัก และในแต่ละสมัยจะแบ่งย่อยเป็นแบบต่าง ๆ คือ

1. สมัยก่อนพระนคร หมายถึง สมัยที่ยังไม่มีการก่อสร้างใด ๆ ในเขตบริเวณนครวัด
  - 1.1 ศิลปะแบบพนดา ประมาณ พ.ศ. 1090-1150 (เฉพาะประติมากรรม)
  - 1.2 ศิลปะแบบถาวาปรีวัต ประมาณ พ.ศ. 1150 (เฉพาะทับหลัง)
  - 1.3 ศิลปะแบบสมโบร์ไพรกุก ประมาณ พ.ศ. 1150-1200
  - 1.4 ศิลปะแบบไพรกเมง ประมาณ พ.ศ. 1180-1250
  - 1.5 ศิลปะแบบกำพงพระ ประมาณ พ.ศ. 1250-1350
2. สมัยเมืองพระนคร หมายถึง สมัยที่เริ่มสร้างเมืองในเขตบริเวณใกล้หรือรอบ ๆ นครวัด จนถึงสมัยละทิ้งเมืองพระนครจนถึงพระนครร้าง
  - 2.1 ศิลปะแบบกุเลน ประมาณ พ.ศ. 1370-1420
  - 2.2 ศิลปะแบบพระโค ประมาณ พ.ศ. 1420 – หลัง พ.ศ. 1436

2.3 ศิลปะแบบบาเคง	ประมาณ พ.ศ. 1436 – 1470
2.4 ศิลปะแบบเกาะแกร์	ประมาณ พ.ศ. 1464 – 1490
2.5 ศิลปะแบบแปรรูป	ประมาณ พ.ศ. 1490 – 1510
2.6 ศิลปะแบบบันทายศรี	ประมาณ พ.ศ. 1510 – 1550
2.7 ศิลปะแบบคลัง	ประมาณ พ.ศ. 1550 – 1560
2.8 ศิลปะแบบปาปวน	ประมาณ พ.ศ. 1560 – 1630
2.9 ศิลปะแบบนครวัด	ประมาณ พ.ศ. 1650 – 1720 (สร้างปราสาทนครวัด)
2.10 ศิลปะแบบบายน	ประมาณ พ.ศ. 1720 – 1780 (สร้างปราสาทนครธม)

3. สมัยหลังเมืองพระนคร เป็นสมัยที่ไทยเริ่มก่อสร้างอาณาจักรสุโขทัย นครวัดถูกโจมตีโดยอาณาจักรจามปา และไทยในระยะต่อมา จนกระทั่งเขมรต้องทิ้งเมืองพระนคร และกลายเป็นเมืองร้าง (ทองเหลือง บุญพร้อม. 2536 : 5 – 6)

ปราสาทเขมรในจังหวัดสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดหนึ่งในเขตอีสานใต้ ที่มีหลักฐานในการสร้างปราสาท ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่สำคัญในวัฒนธรรมขอมหรือเขมรโบราณ ในเขตจังหวัดสุรินทร์ ได้พบสถาปัตยกรรมในลักษณะปราสาทที่ใช้เป็นศาสนสถานมากกว่า 30 แห่ง ทั้งที่เป็นปราสาทหลังเดียว ปราสาท 3 หลัง และปราสาท 5 หลัง ปราสาทเหล่านี้มีอายุการสร้างตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 12 ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 อันเป็นระยะเวลาของการก่อตั้งอาณาจักรโบราณในดินแดนภาคอีสานของประเทศไทย คือ อาณาจักรเจนละ และอาณาจักรขอมหรือเขมรโบราณ

สถาปัตยกรรมแบบเขมรที่พบในจังหวัดสุรินทร์มีทั้งที่ก่อด้วยอิฐ ศิลาลง และศิลาทราย ทั้งนี้ ไม่ว่าสถาปัตยกรรมนั้นจะสร้างด้วยวัสดุชนิดใดก็ตาม แต่ส่วนประกอบที่สำคัญ เช่น ทับหลัง และเสาประดับกรอบประตู มักใช้ศิลาทรายเป็นส่วนประกอบเสมอ ส่วนประกอบดังกล่าวมักมีการจำหลักลวดลายเอาไว้ ซึ่งเมื่อนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับลวดลายที่ปรากฏบนสถาปัตยกรรมในประเทศกัมพูชาที่นักวิชาการชาวฝรั่งเศสได้กำหนดอายุเอาไว้แล้วด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ศิลปะ ให้ทราบถึงวิวัฒนาการและรูปแบบทางศิลปะของปราสาทเขมรที่พบในจังหวัดสุรินทร์ ดังนี้

1. สมัยก่อนราชวงศ์มหิธร

ปราสาทก่อนสมัยราชวงศ์มหิธรในจังหวัดสุรินทร์ เท่าที่พบสามารถแบ่งตามรูปแบบศิลปะออกเป็น 3 แบบ คือ ศิลปะไพรกเมง ศิลปะแบบเกาะแกร์ และศิลปะแบบแปรรูป

1.1 ศิลปะแบบไพรกเมง (ราว พ.ศ. 1185 – 1250)

สถาปัตยกรรมแบบไพรกเมงที่พบในจังหวัดสุรินทร์มีเพียงแห่งเดียว ได้แก่

ปราสาทภูมิโปน

1.2 ศิลปะแบบเกาะแกร์ (ราว พ.ศ. 1465 – 1490)

สถาปัตยกรรมแบบเกาะแกร์ที่พบในจังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ ปราสาทสังข์ศิลป์ชัยหรือปราสาทบ้านจารย์

1.3 ศิลปะแบบแปรรูป (ราว พ.ศ. 1490 – 1510)

สถาปัตยกรรมเขมรแบบแปรรูปที่พบในจังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ ปราสาทเบงและปราสาทหมื่นชัยหรือมีชัย

2. สมัยราชวงศ์มหิธร

สถาปัตยกรรมสมัยราชวงศ์มหิธรในจังหวัดสุรินทร์เท่าที่สำรวจพบสามารถจำแนกตามรูปแบบศิลปะออกเป็น 3 แบบ คือ ศิลปะแบบบาปวน ศิลปะแบบนครวัด และศิลปะแบบบายน

2.1 ศิลปะแบบบาปวน (ราว พ.ศ. 1555 – 1625)

สถาปัตยกรรมร่วมสมัยกับศิลปะแบบบาปวนที่พบในจังหวัดสุรินทร์ มีจำนวนมากกว่า 10 แห่ง แต่ยังคงสภาพหรือได้รับการขุดแต่งจนสามารถศึกษารูปแบบทางศิลปกรรมได้มีอยู่ 7 แห่ง ได้แก่ ปราสาทตาเมือนธม ปราสาททะนง ปราสาทบ้านไพล ปราสาทบ้านพลวง ปราสาทบ้านปราสาท ปราสาทบ้านอนันต์ และปราสาทนางบัวตูม

2.2 ศิลปะแบบนครวัด (ราว พ.ศ. 1650 – 1720)

ศิลปะแบบนครวัดที่พบในจังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ ปราสาทยายเหงา และปราสาทศิธรภูมิ

2.3 ศิลปะแบบบายน (ราว พ.ศ. 1720 -1780)

ปราสาทสมัยบายนที่พบในจังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ ปราสาทตาเมือน ปราสาทตาเมือนโตจ ปราสาทช่างปี ปราสาทจอมพระ ปราสาทหมื่นชัย และปราสาทบ้านปราสาทปราสาทภูมิโปน

ปราสาทภูมิโปน เป็นศิลปะแบบไพรกเมง ตั้งอยู่ที่บ้านภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลดมอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ตัวปราสาทตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน มีสระน้ำขนาดใหญ่ 3 สระ อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของปราสาท คือ สระปรีอ สระตราว และสระตา นอกจากนี้ยังมีสระน้ำขนาดเล็ก ห่างจากปราสาทไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเล็กน้อย แต่ปัจจุบันมีสภาพตื้นเขิน ด้านทิศตะวันตกมีคูน้ำคันดินล้อมรอบหมู่บ้าน เชื่อมต่อไปทางด้านทิศเหนือแล้วตัดตรงไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ซึ่งมีลำน้ำห้วยเสนไหลผ่าน

แผนผังและลักษณะทางสถาปัตยกรรมของปราสาทภูมิโปน ประกอบด้วยกลุ่มโบราณสถาน 4 หลัง เรียงกันในแนวเหนือใต้ คือ ปราสาทก่ออิฐ ฐานอาคารก่อศิลาแลง วิหารก่ออิฐ และฐานอาคารก่ออิฐ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ปราสาทก่ออิฐ

ตัวปราสาทตั้งอยู่บนฐานย่อมุมคอนกรีตข้างเดียว ก่อด้วยอิฐ องค์เรือนธาตุเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ก่ออิฐทับแบบกำแพงรับน้ำหนัก หันหน้าไปทางทิศตะวันออกมีประตูเข้าทางด้านหน้า ส่วนอีก 3 ด้านทำเป็นประตูหลอก ผนังองค์เรือนธาตุทั้ง 4 ด้าน มีการก่อมุขเป็นรูปซุ้มปราสาทตั้งแต่เหนือฐานปัทม์ขึ้นไปจนถึงชั้นเชิงบาตรชั้นแรก คล้ายคลึงกับปราสาทเขมรสมัยก่อนเมืองพระนครในประเทศกัมพูชาที่มีการตกแต่งผนังด้วยปราสาทจำลอง ภายในเรือนธาตุเป็นห้องทึบ ผนังด้านทิศเหนือมีท่อนโสมสุตรอยู่ในระดับเดียวกับพื้นห้อง หลังคาปราสาททำเลียนแบบองค์เรือนธาตุ โดยย่อส่วนให้เล็กลงแล้วก่อลดชั้นสูงขึ้นไป แต่ปัจจุบันส่วนยอดบนสุดของหลังคาปราสาทพังทลายลง บริเวณกรอบประตูทางเข้าเหนือทับหลังประดับแท่งศิลาทรายตกแต่งเป็นรูปใบไม้และรูปสัตว์

2. ฐานอาคารศิลาแลง

เป็นฐานอาคารก่อด้วยศิลาแลง อยู่ทางด้านทิศใต้ของปราสาทก่ออิฐ มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีบันไดทางขึ้นก่อด้วยศิลาแลงเว้าเข้าไปในฐาน บริเวณตรงกลางฐานศิลาทรายเป็นหลุมรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส และมีร่องรอยของหลุมเสาอยู่ที่มุมทั้งสี่ของฐานด้วย

3. วิหารก่ออิฐ

ตั้งอยู่บนฐานเขียง แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส หันหน้าไปทางทิศตะวันออก เหนือฐานเขียงเป็นชุดฐานปัทม์ ไม่พบบันไดทางขึ้นนอกจากแนวก่ออิฐเป็นชั้น ๆ ลดหลั่นกันขึ้นไป และพบร่องรอยก่ออิฐเป็นมุขยื่นออกมาทุกด้าน ภายในวิหารเป็นรูปห้องสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีหลุมอยู่ตรงกลางเหมือนปราสาทก่ออิฐ

ทับหลังของวิหารก่ออิฐ จำหลักลายครึ่งนกกครึ่งสิงห์หันหน้าเข้าหากันอยู่ที่ปลายของทับหลังทั้ง 2 ข้าง ระหว่างรูปสัตว์มีลายวงโค้ง 4 วง คั่นด้วยลายรูปเหรียญหรือวงรูปไข่ ประดับด้วยลายพันธุ์พฤกษา 3 วง เหนือลายวงโค้งเป็นลายใบไม้รูปสามเหลี่ยม ส่วนเบื้องล่างเป็นลายพวงมาลัยสลักกับพวงอุษะ

สำหรับเสาประดับกรอบประตูนั้น มีลักษณะกลม บัวหัวเสาเป็นรูปคล้ายผ้าโพกหัว แยกด้านบนเสาเป็นลายพวงมาลัยและพวงอุษะ มีลายเส้นนูนหนึ่งเส้นคั่นอยู่ข้างล่าง ที่กึ่งกลางเสามีลายวงแหวน และมีลายที่โคนเสาด้วย

4. ฐานอาคารก่ออิฐ

เป็นฐานอาคารก่ออิฐ แผนผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ต่อยื่นออกมาจากฐานของปราสาทก่ออิฐ มีร่องรอยการก่ออิฐเป็นมุขยื่นออกมาทางด้านทิศตะวันออกเป็นประตูทางเข้า ภายในห้องเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส (กฤษฎา พินศรี. 2553 : 82-104)

ชุมชนบ้านภูมิโปน

ภาพประกอบ 57 ป้ายชุมชนบ้านภูมิโปน

ชุมชนภูมิโปนเป็นชุมชนโบราณที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ มีศาสนาสถานที่สร้างด้วยอิฐ คือ ปราสาทภูมิโปน ที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 1 – 13 ซึ่งนับว่าเป็นศาสนาสถานที่เก่าแก่มากที่สุด ในประเทศไทย ตั้งอยู่กลางเมือง ชุมชนโบราณแห่งนี้จะตั้งอยู่บริเวณเนินสูงทางฝั่งขวาของลำน้ำ ห้วยเสนง ห่างจากทิวเขาพนมดงรักถึง 20 กิโลเมตร ลักษณะกำแพงดินด้านทิศตะวันตกยังคงสภาพ เดิมไว้อย่างชัดเจน กำแพงดินนี้จะโค้งไปทางทิศใต้ และวกมาทางด้านหน้าปราสาททางทิศตะวันตก จรดกับกำแพงดินของสระตา ซึ่งเป็นกลุ่มสระน้ำที่อยู่ทางทิศตะวันออกของปราสาท

พหุ อนุ ชาติ ชีวะ

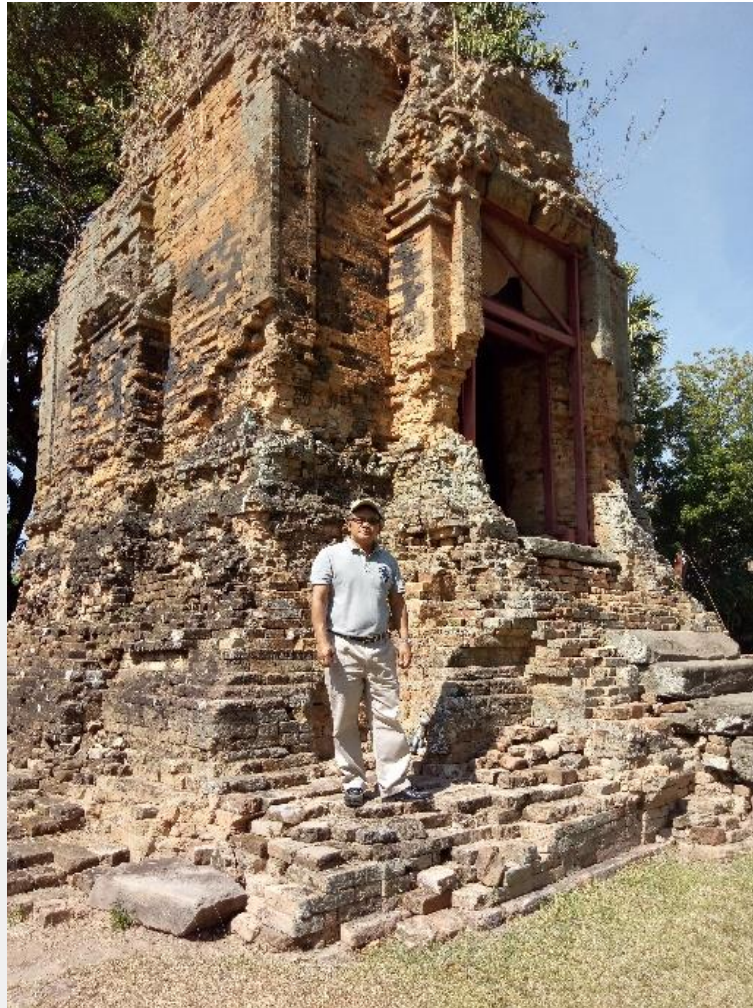
ภาพประกอบ 58 สระน้ำโบราณที่รายล้อมปราสาทภูมิโพน

ชุมชนแห่งนี้จะมีความเจริญขนาดเป็นนครรัฐ เนื่องจากมีพื้นที่กว้างใหญ่มาก และมีร่องรอยที่แสดงถึงภูมิปัญญาในการจัดการเรื่องแหล่งน้ำผิวดินไว้สำหรับอุปโภคบริโภค และการเพาะปลูก เนื่องจากตั้งอยู่ในภูมิภาคที่เป็นเนินดินสูงกว่าชุมชนโบราณอื่นๆ พบในจังหวัดสุรินทร์ คือ สูงราว 180 – 200 เมตร ปรากฏกลวิธีการขุดสระน้ำหลายขนาด และกลวิธีสร้างความสวยงามของผังสระน้ำ เช่น ขุดสระซ้อนสระ ได้แก่ สระเล็กอยู่กลางสระใหญ่ เรียกว่า สระกนาล (สระกลาง) สำหรับกลวิธีสร้างความสวยงามให้สระคล้ายอุทยาน ได้แก่ สระปรีอ เป็นสระน้ำขนาดใหญ่ยาวเกือบ 1 กิโลเมตร มีต้นไม้เป็นป่าอยู่กลางสระ ในพื้นที่ชุมชนชั้นใน พบสระน้ำขนาดกว้างประมาณ 40 เมตร ไม่ต่ำกว่า 10 สระ กระจายอยู่ตามพื้นที่ทั่วไป ความสามารถในการเก็บกักน้ำใช้นี้ จะพบเพิ่มเติมจากหลักฐานการขุดคูเมืองทางด้านทิศตะวันตก และทิศตะวันตกเฉียงเหนือของชุมชนโบราณแห่งนี้ซึ่งจะมีแนวคันดินขนาดใหญ่ทอดตัวยาวเป็นเส้นตรง ไปยังลำห้วยเสน เป็นการบังคับให้ลำน้ำเปลี่ยนทิศทางการเดิน เพื่อให้น้ำไหลเข้าไปในพื้นที่ของชุมชน

ภาพประกอบ 59 ปราสาทภูมิโปน

นอกจากนี้ ยังมีการสร้างทำนบยาวเหยียดขวางทางเดินของน้ำชาวบ้านเรียกว่า ทน็อล คัลย์ (ทน็อล แปลว่า ถนน คัลย์ แปลว่า ขาด) ส่วนในพื้นที่บริเวณที่ติดต่อกับชุมชนอื่น จากชุมชนภูมิโปนไปยังชุมชนบ้านตมพบการออกแบบคูน้ำคันดิน เพื่อใช้น้ำร่วมกับชุมชนใกล้เคียง เช่น สระคลอง สระปรือ สระปรือเล็ก และสระหนองตม จากการพิจารณาลักษณะชุมชนจากภาพถ่ายทางอากาศ พบว่าผังเมืองมีลักษณะคล้ายเลข 8 อารบิก ด้านตะวันตกเป็นที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน ด้านตะวันออกเป็นกลุ่มสระที่มีการใช้คูน้ำคันดินร่วมกัน สันนิษฐานว่าในสมัยโบราณคงจะเป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีน้ำใช้ตลอดปีส่วนโบราณวัตถุที่ค้นพบ ได้แก่ ศิลาจารึกอักษรปัลลวะและอักษรขอมโบราณ เศษภาชนะเครื่องปั้นดินเผา เครื่องมือหินขัด และเครื่องประดับที่ทำด้วยแก้ว

ภาพประกอบ 60 ปราสาทภูมิโปน พ.ศ. 2561

ความเจริญของชุมชนโบราณบ้านภูมิโปนนี้ น่าจะมีความเกี่ยวข้องกับศูนย์กลางอำนาจของอาณาจักรฟูนัน ซึ่งสันนิษฐานว่าอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางบริเวณปราสาทเมืองภูประเทศสาธารณประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2544 : 70 – 71)

1.2.2 สภาพปัจจุบัน

สภาพทั่วไปของชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลม อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์
ทำเลที่ตั้ง

ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสงขลา ระยะทาง 9 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดสุรินทร์
55 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 5,360 ไร่ แบ่งออกเป็นที่อยู่อาศัย 987 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร
3,850 ไร่

อาณาเขตติดต่อ ทิศเหนือ จรดบ้านดม หมู่ที่ 1 ตำบลม ทิศใต้ จรด บ้านศาลา หมู่ที่ 6
ตำบลม ทิศตะวันออก จรด บ้านภูมิโพธิ์ หมู่ที่ 9 ตำบลม ทิศตะวันตก จรด บ้านภูมิโปนหมู่ที่ 3
ตำบลม

ประชากร มีจำนวนครัวเรือน 289 ครัวเรือน มีจำนวนประชากร 993 คน เป็นชาย
491 คน เป็นหญิง 502 คน

ภาพประกอบ 61 ผู้วิจัยขณะสัมภาษณ์คุณยายเผย-ตาฤทธิ์ ออกอุ่น ที่มีบ้านอยู่ติดกับปราสาทภูมิโปน

ประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ประเพณีแซนโถงตา ประเพณีสืบสานงานปราสาทภูมิโปน
ผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ผ้าไหม กระเป๋าผ้าไหม หัตถกรรมจักสาน พิมพ์เสน ไก่อบสมุนไพร
กบยัดไส้ น้ำพริกแค้ปหมู และขนมดอกกล้าเจียก

1.2.3 พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน ตำบลตม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ เป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่ และมีความยิ่งใหญ่ในสมัยโบราณ มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11-13 มีแหล่งท่องเที่ยวหลักคือองค์ปราสาทที่เหลืออยู่สามองค์ นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมส่วนใหญ่เป็นนักเรียน นิสิตนักศึกษา หรือคณะศึกษาดูงานที่มาเป็นหมู่คณะ มาเที่ยวชมแค่องค์ปราสาทแล้วเดินทางต่อไปแหล่งท่องเที่ยวอื่น เช่น วัดเขาศาลา ปราสาทยายเหงา หรือตลาดการค้าช่องจอม (ทต แม่นผล. 2561 : สัมภาษณ์)

บุคคลที่เริ่มเข้ามาส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนโบราณภูมิโปนคนแรก คือ นายกอบชัย สืบบุญการณ ส.ส.สุรินทร์สมัยนั้น โดยเป็นผู้ริเริ่มจัดงานสืบสานตำนานปราสาทภูมิโปน โดยเฉพาะการแสดง แสง สี แสง **ตำนานเนียง ตี๋ฮ์-ธม** ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก เพราะมีการว่าจ้างนักแสดงที่มีชื่อเสียงระดับประเทศมาแสดง ต่อมาอำเภอสังขะ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอสังขะ และองค์การบริหารส่วนตำบลตม โดยการสนับสนุนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานสุรินทร์ จัดงาน“ประเพณีสืบสานตำนานปราสาทภูมิโปน” เป็นประจำปี โดยจัดขึ้นในเดือนเมษายน ช่วงก่อนและหลังงานสงกรานต์ โดยมีการประกวดพานบายศรี การประกวดร้องเพลงพื้นบ้าน การออกร้านจำหน่ายสินค้า OTOP การจำหน่ายฉลากการกุศล การเช่นไหว้พระภูมิเจ้าที่และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การบวงสรวงองค์ปราสาท การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน การเดินแบบแฟชั่นผ้าไหมพื้นเมืองสุรินทร์ กิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและวันครอบครัว (พิชัย สิงห์ชัย. 2561 : สัมภาษณ์)

งานสืบสานตำนานปราสาทภูมิโปน ถือเป็นงานประจำปีของบ้านภูมิโปน งานนี้มีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2536 – ปัจจุบัน ถือเป็นงานเทศกาล ไม่ได้สร้างรายได้ให้กับชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมน้อย ผลประโยชน์จากการจัดงานตกเป็นของคนกลุ่มที่จัดงานและนักแสดง แต่สองปีหลังมานี้ (พ.ศ. 2559 – 2561) การแสดงแสง สี เสียง ใช้คนในท้องถิ่นร่วมแสดง ทำให้ชุมชนหันมาสนใจชุมชนตนเองมากขึ้น ส่วนในเวลาปกติที่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชม ถ้ามีหนังสือขอความอนุเคราะห์มา อบต.ตม จะจัดนักเล่าเรื่องไปให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ประกอบด้วย นายทต แม่นผล และ ผอ.พิชัย สิงห์ชัย เป็นผู้ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว (มยุรี สุวรรณราช. : สัมภาษณ์)

ปี พ.ศ. 2561 ชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน ได้รับการคัดเลือกเป็นชุมชนท่องเที่ยว otop นวัตวิถี ซึ่งเป็นหนึ่งใน 85 ชุมชนทั่วจังหวัดสุรินทร์ ขณะนี้อยู่ในระหว่างการดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล และมีพัฒนาการอำเภอสังขะ อบต.ตม เข้ามาช่วยเหลือ (พงษ์รัตน์ ปัดภัย. 2651 : สัมภาษณ์)

กล่าวโดยสรุป ในด้านการจัดการท่องเที่ยวชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน มีรูปแบบที่ชัดเจนขึ้นในปี พ.ศ. 2561 ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ที่มีกรอบแนวคิด ด้านการสร้างความสามารถ ในการแข่งขัน ที่มุ่งเน้นการพัฒนาภาคการผลิตและบริการให้สามารถแข่งขันได้ เกิด

ความยั่งยืน ประชาชน มีคุณภาพชีวิต และมีรายได้ที่ดีขึ้น รวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน มีแนวทางเสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันในเชิงธุรกิจของภาคบริการ และพันธกิจกระทรวงมหาดไทย ข้อ 4. เสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนภายใต้หลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนภารกิจอำนาจหน้าที่ของกรมการพัฒนาชุมชน ในการส่งเสริมกระบวนการ เรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ รวมทั้งเสริมสร้าง ความสามารถและความเข้มแข็งของชุมชน

ประเพณีใน 12 เดือนที่ชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน พากันยึดปฏิบัติ ได้แก่

เดือนมกราคม บุญขึ้นปีใหม่ เป็นประเพณีที่ชาวบ้านร่วมกันทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ เป็นการส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ กิจกรรมส่วนมากจะเป็นการเลี้ยงสังสรรค์ของชาวบ้านบุญผ้าป่า เป็นบุญที่จัดร่วมกับบุญขึ้นปีใหม่ ชาวบ้านที่ไปทำงานในกรุงเทพมหานครหรือต่างจังหวัดจะกลับมาเยี่ยมบ้าน มีการนำเงินมาร่วมกันทำบุญทอดผ้าป่า การจัดงานเลี้ยง มีมหรสพเฉลิมฉลองถ้าโรงเรียน เป็นแม่ข่ายในการจัดจะมีการรวมศิษย์เก่าของโรงเรียนด้วย

เดือนกุมภาพันธ์ - เดือนมีนาคม ประเพณีไหว้ปู่ตา เป็นประเพณีทางความเชื่อของชาวบ้านในเรื่องผี เป็นการเลี้ยงผี หรือการบวงสรวงผีปู่ตา หรือผีบรรพบุรุษ ประเพณีนี้แม้จะเป็นการเลี้ยงผี แต่ในประเพณีแล้วชาวบ้านก็ยังให้ความสำคัญกับวัด โดยเมื่อชาวบ้านจัดเลี้ยงผีปู่ตาเสร็จในเวลาเช้า ก็จะไปทำพิธีถวายภัตตาหารที่วัดเสมอ โดยมีการทำบุญถวายภัตตาหาร ทำบุญเลี้ยงพระที่วัด

เดือนเมษายน ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีที่จัดว่าเป็นงานประจำปีและมีการจัดรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ประเพณีการขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย การสงฆ์น้ำพระ และการเล่นน้ำสงกรานต์ ประเพณีทอดผ้าป่า ในบุญสงกรานต์มีอีกประเพณีที่จัดทั่วไปของชาวบ้าน คือมีการทำบุญถวายผ้าป่า ชาวบ้านหรือคนชุมชนที่ไปทำงานในต่างจังหวัดมักจะนำเงินทำเป็นบุญผ้าป่ามาถวายวัดที่หมู่บ้าน เป็นประเพณีการรวมญาติ มีมหรสพสมโภช ซึ่งจะจัดในวันเดียวกันกับบุญสงกรานต์ มีการทอดผ้าป่า การบายศรีสู่ขวัญให้กับลูกหลานที่มากลับจากทำงาน

เดือนพฤษภาคม ทำบุญวันวิสาขบูชา เป็นประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการรณรงค์จัดงานวันวิสาขบูชา

เดือนมิถุนายน - เดือนกรกฎาคม ประเพณีเข้าพรรษา เป็นประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ชาวบ้านมักจะให้ลูกหลานในหมู่บ้านบวชในช่วงเข้าพรรษานี้เป็นที่ทราบกันทั่วไป ทุกหมู่บ้านเป็นการทำบุญทางพระพุทธศาสนา การอธิษฐานเข้าจำพรรษาของพระภิกษุสงฆ์ การอธิษฐานจิตเลิกเหล้าเข้าพรรษาของชาวบ้าน การตั้งใจเริ่มทำความดีตลอดสามเดือน เช่น รักษาศีลอุโบสถในวันพระตลอดพรรษา มีการทำบุญตักบาตร บวชชีพราหมณ์ ประเพณี

วันอาสาฬหบูชา เป็นประเพณีวันสำคัญที่จัดต่อเนื่องกันก่อนวันเข้าพรรษา มีการจัดแสดงธรรมตลอดทั้งคืน การเวียนเทียน รักษาศีลอุโบสถ ประเพณีถวายผ้าอาบน้ำฝน เป็นประเพณีที่เนื่องในวันเข้าพรรษาและอาสาฬหบูชา เป็นการถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์ ในตอนบ่ายของวันอาสาฬหบูชา การทำความสะอาดและพัฒนาวัด หมู่บ้านตลอดจนสถานที่ราชการ

เดือนสิงหาคม ทำบุญเนื่องในวันแม่แห่งชาติ เป็นประเพณีการทำบุญตักบาตรทำความสะอาดชุมชน พัฒนาชุมชน ทำความดีบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในบางวัดจัดบุญถวายสังฆทาน ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์และมีการบวชชีพราหมณ์

เดือนกันยายน บุญตักบาตร ในบางชุมชนทำบุญตักบาตรในวันเพ็ญหรือวันพระ พิธีกรรมได้แก่การสมาทานศีล การเทศน์ หรือในบางชุมชนก็ไม่มีพิธีกรรม และการถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์

เดือนตุลาคม - เดือนพฤศจิกายน ประเพณีทำบุญออกพรรษา ประเพณีทางพระพุทธศาสนา มีการจัดงานบุญตามประเพณีทางพระพุทธศาสนาเช่น มีการสมาทานรักษาศีลในบางชุมชนนี้ผู้สมาทานอุโบสถศีลครั้งเดือนก่อนถึงวันออกพรรษา ในวันนี้เป็นวันปวารณาออกพรรษา ทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหาร ประเพณีลอยกระทง ซึ่งมีการเฉลิมฉลององค์ผ้ากฐินในเวลากลางคืนเป็นการจัดทำกระทงเพื่อประกวด และทำด้วยวัสดุในท้องถิ่นเป็นส่วนมาก ประเพณีทอดกฐินหลังจากออกพรรษามีเวลาอีก 1 เดือนในการถวายผ้ากฐิน ส่วนมากเป็นกฐินที่มีผู้ถวายหรือเจ้าภาพและกฐินสามัคคี เป็นการรวบรวมเงินเพื่อสมทบทุนเป็นค่าก่อสร้างเสนาสนะในวัดเป็นส่วนมาก และในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 จะมีประเพณีไหว้พระจันทร์ด้วย

เดือนธันวาคม งานเฉลิมฉลองวันพ่อแห่งชาติ มักจะเป็นการทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง การร่วมกันพัฒนาชุมชน ทำความสะอาดสถานที่สำคัญของชุมชน และการเฉลิมฉลองวันพ่อแห่งชาติ ส่วนมากจะจัดโดยหน่วยงานราชการ

นอกจากนี้แล้วประเพณีต่าง ๆ เฉพาะชุมชนมีอีกมากมาย เช่น งานแต่งงานประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ประเพณีเกี่ยวกับการตาย และกิจกรรมของชุมชนทั้งในส่วนของวัดหมู่บ้านและโรงเรียนหรือหน่วยราชการ จะเห็นได้ว่าประเพณีทั้ง 12 เดือนของชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน โดยส่วนมากชาวบ้านมักจะร่วมกันจัดที่วัด หรือหากจัดที่บ้านก็มักจะมีการทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ซึ่งประเพณีเหล่านี้สืบทอดกันมาจากคนรุ่นก่อน ๆ ในชุมชนใดที่มีอายุการก่อตั้งชุมชนมานาน มักจะมีประเพณีต่าง ๆ มากกว่าชุมชนที่มีอายุการก่อตั้งใหม่ ๆ และอีกหลายปัจจัยเช่น ความพร้อมและความเข้มแข็งของชุมชน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านและความร่วมมือกันของชาวบ้านมีส่วนในการจัดการงานบุญต่าง ๆ เหล่านี้ อย่างน้อย ๆ ก็ได้กำหนดให้พ่อเป็นพิธีกรรมทางศาสนา และขนาดของหมู่บ้านก็มีส่วนทำให้มีความแตกต่างของประเพณีทั้ง 12 เดือน (ทต แม่นผล. 2561 : สัมภาษณ์)

1.3 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน

1.3.1 ประวัติความเป็นมา

วัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร เป็นวัดที่พระครูภาวนาวิทยาคม หรือพระราชาวิสุทฺธิมุนี เจ้าอาวาสวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ ฝ่ายธรรมยุตปัจจุบัน โดยผู้บุกเบิกโดยการขึ้นมาปฏิบัติธรรมในป่าแห่งนี้เป็นรูปแรก เดิมทีภูเขาแห่งนี้ชาวบ้านไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านจากบ้านจรัสสามัคคี บ้านสะพาน บ้านชำปะโต บ้านกระเวกที่เข้ามาหาของป่า ต่างก็เรียกป่าแห่งนี้ว่า “ป่าเขาศาลา” จากตำนานเล่าขานของชาวบ้านแห่งนี้ว่า เขาศาลาเป็นเขาที่มีลักษณะแปลกกว่าภูเขาลูกอื่น ๆ ที่ตั้งอยู่โดยรอบ คือพื้นดินบนภูเขาเมื่อขึ้นไปจะมีลักษณะเรียบเสมอ และเหตุที่เรียกเขาศาลานั้นเพื่อเชื่อว่าบนเขามีศาลาที่ทำด้วยศิลาแลงกว้างใหญ่ตั้งอยู่ตรงกลางภูเขาแห่งนี้ และจากคำบอกเล่าของพระราชาวิสุทฺธิมุนีว่าเมื่อสมัยมาบุกเบิกสร้างวัดใหม่ๆ ท่านพาพระเดินสำรวจป่าตรงบริเวณลานกระต่าย มีปราสาทหินที่ใหญ่และสวยงามตั้งอยู่ แต่พอไปอีกครั้งไม่เห็น สถานที่ตรงนี้ท่านเจ้าคุณนิยมนพาพระไปพักปฏิบัติธรรมมากท่านบอกว่าเทวดาเขาอาศัยอยู่เยอะ

ภาพประกอบ 62 ป้ายทางเข้าวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร

สถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และนำอศรรยชาวบ้านใกล้เคียงเวลาเข้าไปหาของป่าบางคนหลงป่าบริเวณหน้าวัดอยู่เป็นสัปดาห์ ก็มีเรื่องแปลกที่เกิดขึ้น ท่านเจ้าคุณเคยเล่าว่าที่วัดแห่งนี้ เป็นมิดิลึกลับสำหรับคนทิพย์ บางคนเข้ามาร่วมโครงการปฏิบัติธรรม ต้องการทำพิธีจนไปปีศาจวง

บนก้อนหิน พอกลับไปถึงบ้านเป็นอัมพฤกษ์ไปครึ่งตัว แต่เมื่อมาขอขมา กลับหายเป็นปกติ สถานที่แห่งนี้ นอกจากจะเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสงฆ์แล้ว ประชาชนทั่วไปก็นิยมมาสวดมนต์ในเวลา ค่ำคืนเกือบทุกวัน สืบเนื่องมาจากสถานที่แห่งนี้มีธรรมชาติที่สัปปายะ มีความสงบร่มเย็นเป็นกลิ่นอาย ที่ธรรมชาติได้มอบไว้ให้

ภาพประกอบ 63 ถนนลาดยางทางเข้าวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร

ช่วงระหว่างปี พ.ศ.2531 พระพิศาลศาสนกิจ ได้จาริกแสวงหาความสงบวิเวกที่เอื้อต่อ การประพฤติปฏิบัติธรรมตามป่าเขาลำน้ำไพร ท่านเคยมาปักกลดปฏิบัติธรรมบริเวณพื้นที่ป่าเขาศาลา ประจำทุกปีแต่ยังไม่ได้อยู่ประจำอย่างเป็นทางการ เพียงเป็นการมาปักกลดปฏิบัติธรรมสองสามคืน ก็ กลับไปประจำอยู่ที่วัดบ้านโดน คือ วัดป่าอตุลบุญญลักษณ อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน ใน ระหว่างที่ท่านเข้ามาปักกลดในพื้นที่ป่าเขาศาลาแห่งนี้ ทำให้ได้รับรู้รับทราบถึงสถานการณ์ป่า ที่มีการ บุกรุกทำลายพื้นที่ป่าของชุมชน ท่านมองเห็นปัญหาที่จะตามมาในภายภาคหน้าอย่างเป็นระบบ เหมือนลูกโซ่ เพราะในตอนนั้นป่าไม้บริเวณเชิงเขาศาลา มีกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ที่อาศัยอยู่รอบ ๆ บุกรุกจับจองเพื่อทำไร่ทำนากันเกือบหมด ไม่มีสภาพความเป็นป่าให้เห็นแม้แต่น้อย มีสภาพโล่งเตียนเป็น บริเวณกว้าง บางคนจับจองได้แล้วไม่พอก็ขยายพื้นที่ไปเรื่อย ๆ ยิ่งจับจองได้เท่าไร ยิ่งดีสำหรับผู้ไม่มี

ที่ทำกิน แต่หารู้ไม่ว่าความต้องการที่มากเกินไป เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอันล้ำค่าของ ประเทศชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้ลดลงเรื่อย ๆ

บริเวณพื้นที่ป่าแถบนี้ยังไม่มีเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาดูแล และชาวบ้านก็ไม่ได้รู้ด้วยซ้ำไปว่าพื้นที่ป่า ตรงนี้เป็นของใคร เมื่อไม่มีเจ้าของก็พากันจับจองได้อย่างสะดวก รวมถึงการตัดต้นไม้ทำลายป่าและ การขยายพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นตลอดจนเจ้าหน้าที่บางคน ที่เห็นแก่ประโยชน์ ส่วนตนมากกว่าประเทศชาติพระพิศาลศาสนกิจได้เข้าพบพันเอกอนันต์ นอบไทย รองผู้บัญชาการสุร นารี (ตำแหน่งสมัยนั้น) เพื่อปรึกษาหารือถึงความเป็นไปได้ในพื้นที่ป่าเขาศาลา ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต ที่ทางคณะสงฆ์ธรรมยุต จังหวัดสุรินทร์ จะดำเนินการขอใช้ประโยชน์ป่า เพื่อจัดตั้งเป็นวัดใน พระพุทธศาสนา มีกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ควบคู่กับกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนา อันเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน ผลจากการเข้าพบเพื่อหารือเรื่องการขอ จัดตั้งวัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมก็มีภูมิลำเนา และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ควบคู่กันไป กองทัพบก ให้ความเห็นชอบด้วยและได้ประสานให้ พลเอกเชษฐา ฐานะจาโร ผู้บัญชาการกองกำลังสุรนารีสมัยนั้น ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงรับทราบและดำเนินการ ได้มีคำสั่งให้ทหารช่าง ช พัน 6 ทำถนน ขึ้นเขาศาลา และได้ดำเนินการก่อสร้างวัดในเนื้อที่ 15 ไร่ จากกรมป่าไม้ (ประวัติวัดเขาสาลาดุล ฐานะจาโร. 2550 : 5 - 7)

ภาพประกอบ 64 พระวิเชียร ธรรมสิริ พระลูกวัดขณะให้สัมภาษณ์ผู้วิจัย

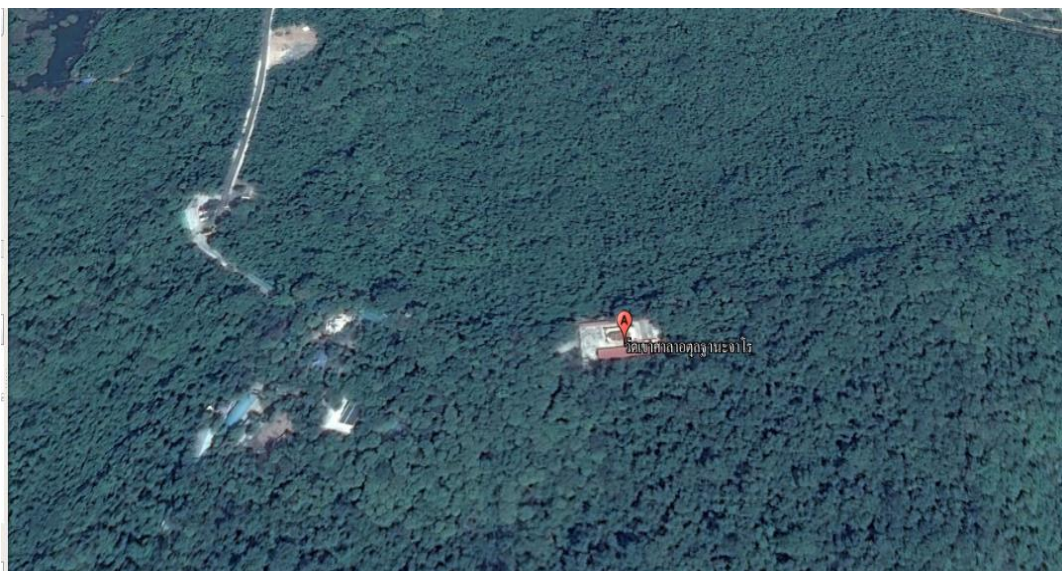
เมื่อเรื่องขอจัดตั้งเป็นวัดในเขตพื้นที่ป่าเขาศาลา ได้รับอนุมัติจากกรมป่าไม้ พระสงฆ์ได้เริ่มดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่องตามลำดับ มีการสร้างเสนาสนะและถาวรวัตถุ อันเป็นหลักฐานสำคัญให้รู้ว่า สถานที่แห่งนี้เป็นวัด ใช้ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และในปีมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมายุ 5 รอบ 60 พรรษา ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พระบรมราชินีนาถ พระพิศาลศาสนกิจ ผู้มีอุดมการณ์ที่จะรักษาป่าผืนนี้ให้กลับคืนสู่สภาพป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์อย่างที่เคยเป็นมา ท่านได้ดำเนินการอย่างเร่งด่วน โดยได้ประสานไปยังกองทัพภาคที่ 2 และกองกำลังสุรนารี โดยมีพันเอกสนั่น มะเริงสิทธิ์ และกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ภาค 2 ส่วนแยกที่ 2 ร่วมกันจัดทำและเสนอโครงการพุทธอุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พระบรมราชินีนาถซึ่งได้รับอนุมัติให้วัดใช้ประโยชน์ในพื้นที่ที่ขออนุญาต 10,865 ไร่ ซึ่งนายปรีชา อบอุ่น รองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ปฏิบัติหน้าที่แทนปลัดกระทรวง เสนอเห็นควรอนุมัติต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดำเนินการต่อไป โครงการขอใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่า เพื่อดำเนินการจัดตั้งเป็นพุทธอุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พระบรมราชินีนาถนั้นมีการแต่งตั้งคณะทำงานในรูปแบบคณะกรรมการด้านต่าง ๆ ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายฆราวาส เพื่อให้โครงการพุทธอุทยานสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนั้น นายวุฒิชัย มากศิริ ในฐานะประธานโครงการได้เสนอเรื่องต่อสำนักราชเลขาธิการ เพื่อนำความกราบบังคมทูลพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรชายาทิดามาทู เพื่อขอประทานเชิญทรงเป็นประธานคณะกรรมการอุปถัมภ์โครงการปรับปรุงป่าเขาศาลา และป่าปริมนทลเป็นพุทธอุทยาน เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2535 พระองค์ก็ทรงรับเป็นประธานอุปถัมภ์โครงการพุทธอุทยานนี้ โครงการพุทธอุทยานได้รับการอนุมัติจากกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในสมัยนั้น เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2536 ซึ่งเป็นที่มาของคำว่า “พุทธอุทยานวัดเขาศาลาตุลฐานะจาโร” (ประวัติวัดเขาศาลาตุลฐานะจาโร. 2550)

1.3.2 สภาพปัจจุบัน

สภาพทางภูมิศาสตร์ของเขาคาลา

เขาคาลาเป็นภูเขาที่ตั้งอยู่บริเวณแนวเทือกเขาพนมดงรัก มีอาณาบริเวณติดต่อกับชายแดนไทย – กัมพูชา เป็นพื้นที่ที่มีสภาพป่าที่สมบูรณ์ที่สุดในอีสานตอนใต้ ลักษณะเป็นป่าเบญจพรรณ และป่าดงดิบแล้ง มีต้นไม้ขนาดใหญ่เกิดขึ้นทั่วบริเวณป่า มีพืชสมุนไพรหลายชนิด สัตว์ป่านานาชนิด ชาวบ้านใกล้เคียงนิยมเข้ามาล่าสัตว์ป่า และตัดต้นไม้ ปัจจุบันพระสงฆ์ได้รณรงค์ห้ามตัดล่า นำของป่าออกนอกพื้นที่ และมีกฎหมายป่าไม้ต่างๆ ออกมาทำให้ปัญหานี้ลดลงบ้าง สิ่งที่น่าสังเกตอีกอย่าง คือในเขตพื้นที่ที่เป็นพุทธอุทยานนั้นสภาพป่าอุดมสมบูรณ์กว่าพื้นที่ป่าที่เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แต่อย่างไรก็ตามทุกอย่างต้องอาศัยความร่วมมือหลายๆ ฝ่ายเข้ามาช่วยกัน

ภาพประกอบ 65 ภาพถ่ายทางอากาศวัดเขาค้อภูธรานะจาร์

ภาพประกอบ 66 ทัศนียภาพที่มองจากผานางคอย

สภาพพื้นที่ภายในวัด ได้รับการปรับปรุงถนนทางเข้า และถนนภายในวัด เป็นถนนลาดยาง ระยะทางตั้งแต่ด้านหน้าทางเข้าวัดไปจนถึงผานางคอย มีระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตรการก่อสร้างเสนาสนะต่าง ๆ เน้นความเป็นธรรมชาติไม่นิยมนำไม้มาทำเสนาสนะ ส่วนใหญ่การก่อสร้างเสนาสนะ

ภาพประกอบ 67 ถนนและป้ายบอกทางในวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร

จะใช้ปูนซีเมนต์เป็นหลัก มีโบล ศาลา กุฏิพระเณร ห้องรับรองผู้ปฏิบัติ โรงครัว ห้องน้ำ อริยะเจดีย์ และพระพุทธรูปใหญ่ พระภิกษุสามเณรในแต่ละปีที่จำพรรษาเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าปีละ 10 รูป ส่วนใหญ่พระที่จำพรรษาจะเป็นพระจากต่างจังหวัดเกินครึ่งเป็นพระที่มาจาก การอุปสมบทในโครงการบวชภาคฤดูร้อน

อาณาเขต

วัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ตั้งอยู่ที่ ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ มีพื้นที่ป่าจำนวน 10,865 ไร่ ระยะทางจากอำเภอบัวเขตไปวัดระยะทาง 17 กิโลเมตร

ทิศเหนือ	ติดถนนหลวงสายบัวเขต-จรัส และบ้านสะพาน
ทิศใต้	ติดอ่างเก็บน้ำบ้านจรัส และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
ทิศตะวันออก	ติดบ้านจรัสสามัคคี

ทิศตะวันตก ดิตเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า

เนื่องจากพระสงฆ์ในวัดแห่งนี้ได้ดำเนินการจัดตั้งโครงการพุทธอุทยานเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งเรียกติดปากในหมู่พระเถรและประชาชนทั่วไปว่า “พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร” หรือ “วัดเขาศาลา” ได้ดำเนินการส่งเสริมกิจกรรมด้านพุทธศาสนา และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในกิจกรรมต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อาจกล่าวได้ว่า พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร นอกจากเป็นพื้นที่ที่มีสภาพป่าอุดมสมบูรณ์เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมแล้วยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจในกลุ่มนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

แหล่งท่องเที่ยววัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร

วัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร โดยพระราชวิสุทธินุณี ได้ดำเนินการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบต่างๆ ปัจจุบันสภาพพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์บวกกับสภาพทางภูมิประเทศเป็นภูเขาที่สูงมีหน้าผาชันสามารถมองเห็นรอบๆ ได้ทุกทิศ เป็นที่ประทับใจแก่ผู้มาเยือนเป็นอย่างมาก เช่น

1. จุดชมวิวที่หน้าหลวงพ่อโสธร หรือบริเวณอุโบสถ เป็นที่มองเห็นอำเภอบัวเชด และได้รับสมญานามว่า “สวิสเซอร์แลนด์แห่งอีสานใต้”

ภาพประกอบ 68 จุดชมวิวหน้าหลวงพ่อโสธร

2. ผาพระภูศาลา หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ผานางคอย” เป็นจุดชมวิวที่สวยงามและประทับใจอีกที่หนึ่งถ้าเราไปยืนตรงผามองไปจะเห็นอ่างเก็บน้ำบ้านจรัสที่ทอดยาวเป็นแนว และทิวทัศน์ของธรรมชาติที่เขียวชอุ่ม ในยามเช้าจะเห็นดวงอาทิตย์ขึ้นเปล่งแสงอำไพในยามรุ่งอย่างสวยงาม นอกจากนี้ยังสามารถขึ้นไปพักผ่อนและนมัสการพระพุทธรูปปางนาคปรกที่สูงสง่าริมหน้าผา เหตุผลที่ท่านเจ้าคุณสร้างตรงจุดนี้ ท่านให้เหตุผลว่า สถานที่ตรงนี้มีความเกี่ยวข้องกับปราสาทเขาพระวิหาร และนครวัดนครธม ซึ่งพระนาคปรกนี้ไม่ได้หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก แต่หันไปทางเขาพระวิหารลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม ถือเป็นสิ่งมหัศจรรย์ในปรัชญาประติมากรรมการสร้างที่แฝงอยู่ และในองค์พระพุทธรูปยังได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ได้รับพระราชทานนามจากสมเด็จพระสังฆราชด้วย

ภาพประกอบ 69 ผานางคอยหรือผาพระภูศาลา

3. รอยพระพุทธรูปจำลอง ซึ่งถือว่าใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ตั้งอยู่บนก้อนหินกลางป่า ห่างจากพระอารีย์เจดีย์ 300 เมตร จุดเด่นก็คือ รอยพระพุทธรูปนั้นยังปรากฏอยู่อย่างชัดเจน ซึ่งกรมศิลปากร ได้ไปทำการสำรวจ และขึ้นทะเบียนไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535

ภาพประกอบ 70 รอยพระบาทที่พบในบริเวณวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร

ภาพประกอบ 71 พระพุทธบาทจำลอง

4. น้ำตกไตรคีรี เป็นต้นน้ำของอ่างเก็บน้ำบ้านจรัส ซึ่งไหลมาจากช่องกะลันหลัก กิโลเมตรที่ 4 รอยต่อระหว่างไทย - กัมพูชา ในช่วงฤดูฝนน้ำจะไหลแรง สวยงาม อยู่ห่างจากวัดไป ประมาณ 3 กิโลเมตร อาศัยการเดินเท้า รถกระบะ หรือนั่งเรือจากอ่างเก็บน้ำบ้านจรัสก็ได้

ภาพประกอบ 72 น้ำตกไตรคีรี

5. เทียวชมธรรมชาติ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่คงความอุดมสมบูรณ์ มีนกป่าหลายๆ ชนิด มีต้นไม้ใหญ่ เช่น ต้นตะเคียน ต้นจระบก ต้นพะยุง และต้นประดู่ จากความอุดมสมบูรณ์นี้เอง ทำให้ป่าแห่งนี้มีพืชสมุนไพรขึ้นมากมายหลายชนิด ถือเป็นโรงพยาบาลกลางป่า ซึ่งท่านเจ้าคุณได้อนุรักษ์ไว้

ภาพประกอบ 73 สภาพป่าบริเวณภายในวัดเขาศาลาตูลฐานะจาโร

พระราชวิสุทธิคุณได้ทำการพัฒนาบริเวณวัด และปริมนทลโดยตลอด โดยเฉพาะการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า ตามโครงการพุทธอุทยานเขาศาลา และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในด้านการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธรูปศานานั้น ได้จัดโครงการบรรพชาอุปสมบทเฉลิมพระเกียรติภาคฤดูร้อนเป็นประจำทุกปี โครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม และปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติแก่ข้าราชการ ผู้นำชุมชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา ผู้สูงอายุตลอดจนพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป

จากบทบาททั้งในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องนี้เองทำให้วัดเขาศาลาตูลฐานะจาโร เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย และเป็นที่ยอมรับในศักยภาพของพระสงฆ์ ผู้เป็นนักพัฒนา นักอนุรักษ์ ทำให้ชุมชน วัด ธรรมชาติ อยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างยั่งยืนต่อไป

1.3.3 พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยววัดเขาศาลา จะมีจุดประสงค์ 2 ประการคือ หนึ่งมาทำบุญ มาปฏิบัติธรรมเพราะมีความเชื่อว่าสถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ขออะไรมักประสบความสำเร็จเสมอ และประการที่สองคือการมาเที่ยวชมธรรมชาติที่ยังคงมีสภาพเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์

อากาศบริสุทธิ์ โดยเฉพาะกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี จะมีนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปเข้ามาร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก เรียกว่าได้ทั้งบุญและได้ทั้งสุขภาพ (พระวิชัย ธรรมสิริ. 2561 : สัมภาษณ์)

พระสงฆ์ที่วัดเขาศาลาปฏิบัติหน้าที่หลัก ๆ อยู่ 2 ประการ คือ หนึ่งปฏิบัติศาสนกิจตามหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ประการที่สอง มีหน้าที่รักษาป่า โดยพระจะแยกจำวัดอยู่ตามจุดเสี่ยงต่างๆ ร่วมกับทหารเพื่อป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า โดยเฉพาะไม้พยูง ซึ่งเป็นไม้ที่มีราคาแพงเป็นที่ต้องการของพ่อค้ามาก ถ้าส่งไปขายที่จีนจะตกราคากิโลกรัมละ 3,000 บาท จึงเป็นแรงจูงใจให้ทั้งชาวเขมรและคนไทยเข้ามาลักลอบตัดไม้เป็นประจำ ฉะนั้นหน้าที่ของพระอีกประการหนึ่งที่สำคัญไม่แพ้การรักษาพระวินัย คือ การอุทิศตนเพื่อรักษาป่า (พระวิชัย ธรรมสิริ. 2561 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 74 ถนนภายในบริเวณวัด

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นที่วัดแห่งนี้เกิดจากนักท่องเที่ยวต้องการเดินทางมาทำบุญไหว้พระ มาปฏิบัติธรรม และท่องเที่ยวชมความงามของธรรมชาติ ทางวัดเองก็ได้สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ถนนภายในวัดทุกสายเป็นถนนลาดยางทั้งหมด มีห้องน้ำถึงขยะไว้บริการนักท่องเที่ยวเป็นระยะ มีน้ำประปา ไฟฟ้า มีร้านสวัสดิการของวัดไว้บริการนักท่องเที่ยว และมีร้านบุชาวัตถุมงคลสำหรับนักท่องเที่ยวได้เช่าบูชาด้วย

การบริหารจัดการวัด เป็นหน้าที่ของพระราชวิสุทธิมุนี และพระสงฆ์ในวัด คณะกรรมการวัดมีบทบาทน้อยมาก เพราะการสร้างศาสนสถานที่เกิดขึ้นจากแรงศรัทธา โดยใครมีศรัทธาจะก่อสร้าง

สิ่งใดที่แจ้งอารณาต่อเจ้าคุณเจ้าอาวาส และเจ้าภาพจะเป็นผู้บริหารจัดการเรื่องทุนก่อสร้างเองโดยไม่ต้องผ่านคณะกรรมการวัด ส่วนเงินที่นักท่องเที่ยวมาทำบุญโดยการหยอดตู้บริจาค หรือทำบุญในเทศกาลต่างๆ ก็จะมีเจ้าหน้าที่จัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย เพื่อเป็นค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าแรงช่างในการดูแลซ่อมแซมวัด หน่วยงานต่างๆ ไม่ได้เข้ามาส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวแต่อย่างใด แต่การท่องเที่ยวเกิดจากการทำบุญและการเที่ยวชมธรรมชาติ (พระวิชัย ธรรมสิริ. 2561 : สัมภาษณ์)

1.4 ประเภทประเพณี และวัฒนธรรม ได้แก่ เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

1.4.1 ประวัติความเป็นมา

เมื่อปีมะเมีย จัตวาศก ศักราช 1144 พ.ศ. 2425 รศ. 101 ประชาชนทางเมืองสุรินทร์ ได้อพยพครอบครัวข้ามฝากไปตั้งอาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูล อาทิตบ้านทัพค่าย เป็นต้น เมื่อประชาชนไปตั้งหลักฐาน มั่นคงหนาแน่นขึ้น ก็เกิดมีเรื่องกันกับเมืองสุวรรณภูมิ ได้ร้องเรียนที่จะเอาบ้านทัพค่ายไปอยู่แขวงเมืองของตน เจ้าเมืองสุรินทร์ในสมัยนั้น คือ พระยาสุรินทร์ภักดีศรีไพศมณต์ (ม่วง) จึงได้กราบบังคมทูล สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอตั้งบ้านทัพค่ายขึ้นเป็นเมืองและขอโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระยาวิเศษราชาเป็นเจ้าเมือง

ดังนั้นเมื่อ ปีวอก รศ. 103 พ.ศ. 2427 จุลศักราช 1246 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามเมืองว่า “เมืองชุมพลบุรี” ตามพระนามข้าหลวงใหญ่ต่างพระองค์สำเร็จราชการมณฑลอีสาน ว่าราชการเมืองอุบลราชธานี คือ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ (พระองค์เจ้าชุมพลสมโภช) เป็นปีที่ 7 ในราชการที่ 5 แหะโปรดเกล้าฯ ให้พระวิเศษราชา (ทองอิน) เป็นที่หลวงวรินทร์เป็นเจ้าเมืองชุมพลบุรี ภายหลังได้รับการสถาปนา เป็นพระฤทธิธัญยุทธ ซึ่งเป็นต้นตระกูลฤทธิธรมในปัจจุบัน

เมื่อพระฤทธิธัญยุทธ (ทองอิน) ได้เป็นเจ้าเมืองแล้วพิจารณาเห็นว่าบ้านทัพค่ายเป็นหมู่บ้านเล็ก ตั้งอยู่บนที่สูง พื้นที่คับแคบมีขนาดที่กว้างประมาณ 3 เส้น ยาวประมาณ 5 เส้น พื้นที่ประมาณ 20 ไร่ ไม่เหมาะที่จะขยายเมืองให้เจริญต่อไปในอนาคต จึงได้ขอย้ายเมืองไปตั้งใหม่ที่โคกขาม ซึ่งเป็นพื้นราบกว้างขวาง อยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านทัพค่าย และอยู่ห่างจากที่เดิมประมาณ 20 เส้น เป็นเมืองในนามเดิม “เมืองชุมพลบุรี” มีหมู่บ้านอยู่ในความปกครอง คือ บ้านคูบ้านอ้อตลิ่งชัน บ้านไพรขลา บ้านซัดุ่น บ้านยะวิก บ้านตึกชุม บ้านไพรเวง และบ้านโนนครก (โพนครก) จึงเชื่อได้ว่าศาลเจ้าพ่อหลักเมืองชุมพลบุรี น่าจะได้มีการสร้างขึ้นเพื่อเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมืองในเวลาดังกล่าวนี้

เมื่อปีมะเมีย รศ. 133 ตรงกับ พ.ศ. 2437 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้จัดระเบียบการปกครองใหม่ที่ราชอาณาจักร โดยรวมท้องที่ในเขตจังหวัดจัดเป็นเมือง เอก โท

ตรี จัตวา มีผู้ว่าราชการเมืองเป็นหัวหน้าบังคับบัญชาขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ บ้างเมืองน้อยขึ้นแก่เมืองใหญ่บ้าง รวมทั้งที่ส่วนอื่นๆ แห่งราชอาณาจักรเข้าเป็นมณฑล มีสมุหเทศาภิบาลเป็นหัวหน้าบังคับบัญชาเหนือผู้ว่าราชการอีกชั้นหนึ่ง เมื่อรูปการปกครองได้ดำเนินไปสู่ความเป็นระเบียบเรียบร้อยแล้ว ก็ทั้งได้ขยายออกไปทั่วราชอาณาจักร เมืองเล็กผู้คนน้อยจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อยุบลงเป็นชั้นอำเภอ และรวมทั้งที่หลายเมืองเข้าเป็นเมืองเดียวกัน คงไว้เฉพาะ แต่เมืองที่ลักษณะภูมิประเทศอันเหมาะสมแก่การปกครอง ดังนั้นเมืองชุมพลบุรีเป็นเมืองเล็กผู้คนน้อย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ อยุบลงเป็นอำเภอให้ชื่อว่า “อำเภอชุมพลบุรี” (รวมยกฐานะเป็นเมืองชุมพลบุรี 10 ปี)

ภาพประกอบ 75 แผนที่อำเภอชุมพลบุรี แสดงการแบ่งเขตการปกครอง

เมื่อยุบลงเป็นอำเภอแล้ว ได้จัดแบ่งเป็นการปกครองออกเป็น 4 ตำบล คือ ตำบลชุมพลบุรี ตำบลไพรัชลา ตำบลยะวิค และตำบลพรหมเทพ

ต่อมาเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2480 ตรงกับปีฉลู ข้าหลวงประจำจังหวัดสุรินทร์ได้พิจารณาจากอำเภอชุมพลบุรี ไปขึ้นอำเภอท่าตูม อำเภอชุมพลบุรี เป็นอำเภอเล็ก พลเมืองน้อยหาสมควรที่จะอยู่ในฐานะที่เป็นอำเภอไม่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ อยุบอำเภอชุมพลบุรีเป็นกิ่งอำเภอ เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2480 ในเขตการปกครองของอำเภอท่าตูม มีฐานะเป็นกิ่งอำเภออยู่ 16 ปี

ต่อมาประชาชนซึ่งอยู่ในอำเภอใกล้เคียง เห็นว่ากิ่งอำเภอชุมพลบุรีเป็นเมืองสงบไม่มีโจรผู้ร้ายชุกชุมเหมือนอำเภออื่นๆ ประกอบกับการทำมาหาปลาก็ได้ผลดี ประชาชนที่รับความสงบก็พากันอพยพเข้ามาทำมาหากินมากขึ้นๆ และตั้งรากฐานมั่นคง อาณาเขตกิ่งอำเภอชุมพลบุรีก็กว้างขวาง

ระยะทางที่อยู่ห่างไกลจากอำเภอที่ตนสังกัดอยู่สภาพทั่วไปก็เจริญมากขึ้น จึงมีพระราชกฤษฎีกายกฐานะกิ่งอำเภอชุมพลบุรีขึ้นเป็นอำเภอ เรียกว่า อำเภอชุมพลบุรี ตั้งแต่วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2496 จนกระทั่งบัดนี้ อำเภอชุมพลบุรีแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 ตำบล คือ ตำบลชุมพลบุรี ตำบลนาหนองไผ่ ตำบลหนองเรือ ตำบลไพรขลา ตำบลกระเบื้อง ตำบลยะวิ๊ก ตำบลศรีณรงค์ ตำบลเมืองบัว และตำบลสระซูด

1.4.2 สภาพปัจจุบัน

อำเภอชุมพลบุรี ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ห่างจากศาลากลางจังหวัดสุรินทร์ประมาณ 92 กิโลเมตร อยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำมูล มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตจังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด
โดยมีลำน้ำพลับพลากั้นเขตแดน

ทิศตะวันออก ติดกับเขตอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

ทิศใต้ ติดต่อกับเขตอำเภอท่าตูม และอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์
โดยมีแม่น้ำมูลกั้นเขตแดน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตอำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีลำน้ำพิงชুকั้นเขตแดน

ต่อมามีประชากรเพิ่มขึ้น เพื่อให้ปกครองดูแล การให้บริการรวดเร็วทั่วถึง จึงประกาศกฤษฎีกาแบ่งการปกครองเพิ่มขึ้นอีก 3 ตำบล คือ ตำบลสระซูด ตำบลหนองเรือ ตำบลกระเบื้อง อำเภอชุมพลบุรี แบ่งเขตการปกครอง 9 ตำบล 122 หมู่บ้าน (สภาวัฒนธรรมอำเภอชุมพลบุรี. 2555 : 8-10)

1. ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของอำเภอชุมพลบุรี มีลักษณะพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ และมีลำน้ำขนาด 3 ด้าน คือ ด้านทิศตะวันตกมีลำพิงชুকั้นไว้ ด้านทิศใต้มีลำพลับพลา และด้านทิศเหนือ มีลำพลับพลา บริเวณที่มีความสูงที่สุดของอำเภอชุมพลบุรี คือ ทางตอนเหนือของตำบลสระซูดแถบบริเวณบ้านม่วงน้อย มีความสูง 138 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง และลาดลงสู่แม่น้ำมูล บริเวณตำบลเมืองบัวมีลักษณะเป็นแอ่งกระทะหลายในบริเวณตอนกลางของพื้นที่ และตั้งแต่ตำบลยะวิ๊กไปจนถึงสุดเขตของตำบลไพรขลาด้านทิศตะวันออก มีลักษณะภูมิประเทศบริเวณตอนกลางของพื้นที่ จะมีลักษณะเป็นหลังเต่าและลาดลงสู่แม่น้ำทั้ง 2 ด้าน (ด้านเหนือ คือ ลำพลับพลา ด้านใต้ คือ แม่น้ำมูล) ตามแถบชายฝั่งแม่น้ำมูลระยะห่างโดยเฉลี่ยประมาณ 1 กิโลเมตร จะมีสันดอนซึ่งเกิดจากการทับถมกันของตะกอนลำน้ำมีความสูงจากพื้นเดิม ตั้ง 3 - 7 เมตร ซึ่งบริเวณสันดอนเหล่านี้จะเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านต่าง ๆ

ความสูงของระดับดินเดิมของอำเภอชุมพลบุรี ค่าระดับความสูงที่สุด 138 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ค่าระดับต่ำสุด 124-128 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ซึ่งบริเวณ

ดังกล่าวจะอยู่ตามแถบชายฝั่งแม่น้ำ และจะเป็นที่ที่น้ำท่วมถึง ตำบลที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ตำบลศรีณรงค์ ความสูงโดยเฉลี่ยประมาณ 133 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง เป็นพื้นที่ที่มีปัญหาน้ำท่วมบ่อยมาก นอกนั้นเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาเรื่องน้ำท่วมทั้งหมด ซึ่งทั้งนี้ก็เนื่องจากค่าระดับสูงของพื้นที่มีค่าระดับใกล้เคียงกับระดับความสูงของตลิ่ง เมื่อระดับน้ำในลำน้ำมูลเอ่อท่วมตลิ่งครั้งใด พื้นที่เหล่านี้ย่อมเกิดสภาวะน้ำท่วมไปด้วย

2. ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศ สภาพอากาศ อุณหภูมิ ความชื้นสัมพัทธ์ และอิทธิพลของลมมรสุมต่าง ๆ ของอำเภอชุมพลบุรี ไม่มีความแตกต่างจากพื้นที่ที่อยู่ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้มากนัก จะมีส่วนที่แตกต่างก็เฉพาะปริมาณน้ำฝนเท่านั้น

ฤดูกาลในรอบปี ประกอบด้วย 3 ฤดูกาล แต่ละฤดูกาลมีช่วงเวลาไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและอิทธิพลของลมมรสุมเป็นหลัก โดยทั่วไปฤดูร้อนจะอยู่ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์หรือเดือนมีนาคม ถึง เดือนพฤษภาคม ฤดูฝน อยู่ระหว่างเดือนพฤษภาคมหรือเดือนมิถุนายน ถึง เดือน ตุลาคม และฤดูหนาว อยู่ระหว่างเดือนตุลาคมหรือเดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนมกราคม

3. สภาพเศรษฐกิจ

อาชีพหลักของชาวบ้านในอำเภอชุมพลบุรี คือ การทำนา โดยเฉพาะการปลูกข้าวหอมมะลิ ซึ่งปลูกกันมากที่สุดบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ ทั้งนี้ผลผลิตจะได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนและปริมาณน้ำในแม่น้ำมูล เพราะยังไม่มีระบบการชลประทานที่มีประสิทธิภาพ แม้จะมีการผันน้ำจากแม่น้ำมูลไปตามคลองเข้าสู่ผืนนา แต่ก็ได้ผลน้อยและต้นทุนสูง หลังฤดูเก็บเกี่ยวชาวบ้านจะปลูกพืชอายุสั้น เช่น แดงโม ข้าวโพด ผักสวนครัวไว้จำหน่ายในชุมชน โดยเฉพาะแดงโมบ้านระหาร มีการปลูกเป็นจำนวนมาก ส่งไปขายทั่วประเทศ ได้รับความนิยมมากที่ภาคใต้ สามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ตำบลไพรขลายังมีโรงเรียนทำเฟอร์นิเจอร์ขนาดใหญ่ ส่งเฟอร์นิเจอร์ออกขายทั่วประเทศรวมถึงประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว กัมพูชา สร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่น นอกจากนี้อำเภอชุมพลบุรียังมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหลายแห่ง เช่น ทะเลสาบทุ่งกุลา จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะช่วงเทศกาลวันหยุดนักขัตฤกษ์และวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ หมู่บ้านช้างชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านขุนไชยทอง ในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก

4. ประเพณีและวัฒนธรรม

ประเพณีฮีตสิบสอง

ฮีตสิบสองมาจากคำ 2 คำ คือ ฮีต กับ สิบสอง ฮีตมาจากคำว่า จาริต หมายถึงสิ่งที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีที่ดีงาม ชาวอีสาน เรียกว่า จาริต หรือฮีต สิบสองในหนึ่งปี

คองสิบสี่ หมายถึง ครอบธรรม 14 อย่าง เป็นกรอบหรือแนวทางที่ใช้ปฏิบัติระหว่างกัน ของผู้ปกครอง กับผู้ใต้ปกครอง พระสงฆ์ และระหว่างบุคคลทั่วไป เพื่อความสงบสุขร่มเย็นของ บ้านเมือง วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสานที่ดำรงชีพอยู่ในสังคมเกษตรกรรม ตามสภาพแวดล้อมทาง ธรรมชาติที่แห้งแล้งกันดารนั้น ในความเชื่อต่อการดำเนินชีวิตที่มีความผาสุกและเจริญรุ่งเรืองเกิดขึ้น แก่ครอบครัวและบ้านเมืองก็ต้องมีการประกอบพิธีกรรม มีการเช่นสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย และ ร่วมทำบุญตามประเพณีทางพุทธศาสนาด้วยทุก ๆ เดือนในรอบปีนั้นมีการจัดงานบุญพื้นบ้านประเพณี พื้นเมืองกันเป็นประจำ จึงได้ถือเป็นประจำ 12 เดือนเรียกกันว่า ฮีตสิบสอง ถือกันว่าเป็นมรดกทาง วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน

คติความเชื่อในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม เพื่อสร้างขวัญและ กำลังใจต่อการดำรงชีวิตชาวอีสานจึงมีงานบุญพื้นบ้านมากมายจนได้ชื่อว่าเป็นภูมิภาคที่มีงาน ประเพณีพื้นบ้านมากที่สุดในประเทศ

ฮีตสิบสองเดือนหรือประเพณีสิบสองเดือนนั้น ชาวอีสานร่วมกันประกอบพิธีนับแต่ต้นปี คือ เดือนอ้าย หรือเดือนเจียง งานบุญเข้ากรรม มิ่งงานบุญดอกผ้า (นำผ้าห่มหนาวไปถวาย สงฆ์) ประเพณีเส็งกลอง ทำลานตี (ลานนวดข้าว) ทำปลาแดก (ทำปลาร้าไว้เป็นอาหาร) เกี่ยวข้าวใน นา เล่นว่าว ชักว่าวสนุก นิมนต์พระสงฆ์เข้าประวาสกรรม ตามประเพณีนั้นมีการทำบุญทางศาสนา เพื่ออนิสงค์ทดแทนบุญคุณต่อบรรพบุรุษ ชาวบ้านเลี้ยงผีแถน ผีบรรพบุรุษ มีการเตรียมเก็บสะสม ข้าวปลาอาหารไว้กินในยามแล้ง

เดือนยี่ งานบุญคุณลาน ทำบุญที่วัด พระสงฆ์เทศน์เรื่องแม่โพสพ ทำพิธีปลงข้าวในลอม และฟาดข้าวในลาน ขนข้าวเปลือกขึ้นเล้า (ยุ้งฉาง) นับเป็นความเชื่อในการบำรุงขวัญและสิริมงคล ทางเกษตรกรรม มีทั้งทำบุญที่วัดและบางครั้งทกบุญที่ลานนวดข้าว เมื่อขนข้าวใส่ยุ้งแล้วมักไปทำบุญ ที่วัด

เดือนสาม บุญข้าวจี มีพิธีเลี้ยงลาตาแฮก (พระภูมินา) เพราะขนข้าวขึ้นยุ้งแล้ว งานเอ็น ขวัญข้าวหรือกู่ขวัญข้าว เพ็ญเดือนสามทำบุญข้าวจีตอนเย็นทำมาฆบูชา ลงเซ็นฝ้ายหาหัวฟืน (ไม้เชื้อเพลิงถ้าไม้ไผ่ตายแล้ว กิ่งไม้แห้ง-ฟืน) ตามประเพณีหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวใส่ยุ้งแล้ว มีการ ทำบุญเช่นสรวงบูชาเจ้าที่นา ซึ่งชาวอีสานเรียกว่าตาแฮก และทำบุญแผ่ส่วนกุศลให้ผีปู่ตายาย อัน เป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ โดยการทำข้าวจี(ข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อนสอดใส่น้ำตาลหรือน้ำอ้อยชุบไข่โป้งจนเหลือง) นำไปถวายพระพร้อมอาหารคาวหวานอื่น ๆ

เดือนสี่ บุญพระเวส (อ่านออกเสียงพระ-เวด) มิ่งงานบุญพระเวส (ฟังเทศน์มหาชาติ) แห่งพระอุปัฏฐกตั้งศาลเพียงตา ทำบุญแจกข้าวอุทิศให้ผู้ตาย (บุญเปตพลี) ประเพณีเทศน์มหาชาติ เหมือนกับประเพณีภาคอื่น ๆ ด้วย เป็นงานบุญทางพุทธศาสนาที่ถือปฏิบัติทำบุญถวายภัตตาหารแล้ว

ตอนบ่ายฟังเทศน์ เรื่องเวสสันดรชาดก ตามประเพณีวัดติดต่อกัน 2-3 วันแล้วแต่กำหนดในช่วงที่จัดงานมีการแห่พระอุปัชฌ์เพื่อขอให้บันดาลให้ฝนตกด้วย

เดือนห้า บุญสงกรานต์ หรือเทศกาลสงกรานต์ ชาวอีสานเรียกกันว่า สังขานต์ ตามประเพณีจัดงานสงกรานต์นั้น บางแห่งจัดกัน 3 วัน บางแห่ง 7 วัน แล้วแต่กำหนดมีการทำบุญ ถวายภัตตาหารคาวหวาน หรือถวายจันทน์เช้า-เพลตลอดเทศกาล ตอนบ่ายมีสงกรานต์ รดน้ำผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าก่อนเจดีย์ทราย

เดือนหก บุญบั้งไฟ บางแห่งเรียก บุญวิสาขบูชา มีงานบุญบั้งไฟ (บุญขอฝน) บุญวิสาขบูชา วันเพ็ญเดือนหก เกือบตลอดเดือนหกนี้ ชาวอีสานจัดงานบุญบั้งไฟ จัดวันใดแล้วแต่คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนดถือเป็นการทำบุญบูชาแถน (เทวดา) เพื่อขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลและความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหารในปีต่อไปครั้งวันเพ็ญหก เป็นงานบุญวิสาขบูชาประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนา มีการทำบุญฟังเทศน์และเวียนเทียนเพื่อผลแห่งอานิสงส์ในภพหน้า

เดือนเจ็ด บุญซำฮะ มีพิธีเลี้ยงตาแฮก ปู่ตา หลักเมือง งานบุญเบิกบ้านเบิกเมือง งานเข้านาคเพื่อบวชนาค คติความเชื่อหลังจากหวานข้าวกล้าดำนาเสร็จ มีการทำพิธีเช่นสรวงเจ้าที่นา เพื่อความเป็นสิริมงคลให้ข้าวกล้าในนางงอกงาม บ้านที่กุลบุตรมีงานอุปสมบททดแทนบุญคุณบิดามารดาและเตรียมเข้ากรรมในพรรษา

เดือนแปด งานบุญเข้าพรรษา มีพิธีหล่อเทียนพรรษางานบุญเทศกาลเข้าพรรษา แต่ละหมู่บ้านช่วยกันหล่อเทียนพรรษา ประดับให้สวยงาม จัดขบวนแห่เพื่อนำไปถวายเป็นพุทธบูชา มีการทำบุญถวายภัตตาหาร เครื่องไทยทานและผ้าอาบน้ำฝน เพื่อพระสงฆ์จะได้นำไปใช้ตลอดเทศกาลเข้าพรรษา

เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน จัดงานวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 นับแต่เข้ามีด ชาวบ้านจัดอาหารคาวหวาน หมากพลูบุหรีใส่กระทงเล็ก ๆ นำไปวางไว้ตามลานบ้าน ใต้ต้นไม้ ข้างพระอุโบสถ เพื่อเป็นการให้ทานแก่เปรตหรือวิญญาณที่ตกทุกข์ได้ยากตอนสายมีการทำบุญที่วัด ฟังเทศน์เป็นอานิสงส์

เดือนสิบ บุญข้าวสาก ข้าวสากหมายถึงการกวณกระยาสารท คล้ายงานบุญสลากภัตในภาคกลาง จัดงานวันเพ็ญเดือน 10 นำสำหรับคาวหวานพร้อมกับข้าวสาก(กระยาสารท) ไปทำบุญที่วัด ถวายผ้าอาบน้ำฝนและเครื่องไทยทาน แต่ก่อนที่จะถวายนั้นจะทำสลากติดไว้ พระสงฆ์องค์ใดจับสลากได้ก็รับถวายจากเจ้าของสำรับนั้น ตอนบ่ายฟังเทศน์เป็นอานิสงส์

เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา มีพิธีถวายผ้าห่มหนาวในวันเพ็ญ มีงานบุญตักบาตรเทโว พิธีกวณข้าวทิพย์ พิธีลอยเรือไฟ นับเป็นช่วงที่จัดงานใหญ่กันเกือบตลอดเดือน นับแต่วันเพ็ญ มีการถวายผ้าห่มหนาวแต่พระพุทธรูปพระสงฆ์ วันแรม 1 ค่ำ งานบุญตักบาตรเทโว ตอนเย็นวันขึ้น 14 ค่ำ

มีพิธีกวนข้าวทิพย์ มีงานช่วงเฮือ (แข่งเรือ) ในวันเพ็ญมีงานแห่ปราสาทผึ้ง พิธีลอย เฮือไฟ (ไหลเรือไฟ) เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา มีทั้งงานบุญกุศลและสนุกสนานรื่นเริง

เดือนสิบสอง บุญกฐิน ทำบุญข้าวเม่าพิธีถวายกฐินเมื่อถึงวันเพ็ญจัดทำข้าวเม่า(ข้าวใหม่) นำไปถวายพระ พร้อมสัรับความหวานขึ้นตอนบายฟังเทศน์เป็นอันสงส์จัด พิธีทอดกฐินตามวัดที่ จอง กฐินไว้ งานบุญในฮีตสิบสองนั้น ตามหมู่บ้านที่เคร่งประเพณียังคงจัดกันอย่างครบถ้วนบางแห่งจัด เฉพาะงานบุญใหญ่ๆตามแต่คณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกันจัด ปัจจุบันนี้มีการฟื้นฟูการจัดงานฮีตสิบสองเป็นงานใหญ่ๆเพื่อการอนุรักษ์สินมรดกทางวัฒนธรรมและส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วย

อำเภอชุมพลบุรี ยังให้ความสำคัญกับฮีตสิบสอง ซึ่งเป็นประเพณีของชาวอีสาน มีการอนุรักษ์ สืบสานและถือปฏิบัติกันอยู่ปัจจุบัน

ก่อนที่จะกล่าวถึงเทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดชุมพลบุรี ผู้วิจัยขอ นำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับปลาไหลนาชุมพลบุรี มานำเสนอพอสังเขปเพื่อจะได้เข้าใจที่ชัดเจนขึ้นดังนี้ ปลาไหลนา

ปลาไหลนาเป็นสัตว์น้ำที่มีการแพร่กระจายอย่างกว้างขวาง มีการแพร่กระจายในประเทศซีแถบเอเชียหลายประเทศ ตั้งแต่ประเทศอินเดียจนถึงจีน ญี่ปุ่น มาเลเซีย อินโดนีเซียและบังคลาเทศ(Talwar and Jhingran. 1992) ออสเตรเลีย แอฟริกาตะวันตก เม็กซิโก อเมริกากลางและอเมริกาใต้ สำหรับในประเทศไทย ปลาไหลนาเป็นปลาน้ำจืดที่พบเห็นທ่ทุกภาค โดยเฉพาะบริเวณแหล่งน้ำนิ่ง คูน้ำ หนอง แลบึงต่าง ๆ พบมากเป็นพิเศษ ชอบอาศัยอยู่ในดินโคลนที่มีซากพืชซากสัตว์เน่าเปื่อยหรือปกคลุมด้วยวัชพืช ปลาไหลนาที่พบในประเทศไทยมี 2 ชนิด คือ สีดำ กับ สีเหลือง สามารถอยู่ในพื้นที่ที่แห้งแล้งได้นาน ๆ ในฤดูร้อนปลาไหลนาจะขุดรูอาศัยลึกประมาณ 1-1.50 เมตร ปลาชนิดนี้มีการอพยพย้ายถิ่นในช่วงเวลากลางคืน เพื่อไปสู่แหล่งอาหารหรือที่อยู่ใหม่ ปัจจุบันนี้แหล่งน้ำธรรมชาติต่างมีจำนวนลดลงจากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศน์ การใช้สารเคมีในนาข้าว เป็นสาเหตุที่ทำให้ปลาไหลนาในธรรมชาติมีปริมาณลดน้อยลงเรื่อย ๆ

ปลาไหลนาในบริเวณอำเภอชุมพลบุรี เป็นปลาน้ำจืดที่มีเนื้ออร่อย และเป็นที่ยิยมในการบริโภค มีลำตัวกลมไม่มีเกล็ด ลำตัวเป็นเมือก ในฤดูแล้งจะขุดรูอยู่ตามบริเวณทุ่งนาที่เป็นที่ลุ่ม ดินที่ปลาไหลนาชอบขุดรูอาศัยอยู่ต้องเป็นดินเหนียวผสมดินทรายและต้องม่น้ำชุ่มตลอดเวลา ที่เรียกว่าดินสมอง หรือดินตาก ส่วนบริเวณใดที่เป็นดินร่วนหรือดินทรายปลาไหลนาจะไม่ขุดรูอาศัยอยู่นอกจากนั้นปลาไหลน่ายังชอบทำรูตามขอบสระ หนอง บึง ที่มีน้ำอยู่ใกล้ ๆ เพราะปลาไหลนาต้องอาศัยความชื้นจากน้ำที่ทำให้ดินเหนียวอ่อนตัว และอุ้มน้ำได้ดี รูของปลาไหลนาจึงมีน้ำอยู่ตลอดปี (ยอดเด่น บุญสด. 2561 : สัมภาษณ์)

องค์ความรู้เกี่ยวกับปลาไหลนา

ระบบนิเวศที่อยู่อาศัยของกับปลาไหลนา

กลวิธีการดักจับปลาไหลนา

เครื่องมือดักจับปลาไหลนา

อาหารที่ได้จากปลาไหลนา

มีรายละเอียด ดังนี้

ด้านระบบนิเวศที่อยู่อาศัยของกับปลาไหลนา

ภาพประกอบ 76 ระบบนิเวศที่อยู่อาศัยของปลาไหลนา

ผู้วิจัยได้ศึกษาระบบนิเวศที่อยู่อาศัยของปลาไหลนาตามแหล่งต่าง ๆ ตั้งแต่ป่าทามมูลทุ่งนา สระน้ำ หนองน้ำตามธรรมชาติ เช่น ลำปลับปลา และออกภาคสนามศึกษาพร้อมกับผู้รู้หลาย ๆ ท่านในพื้นที่วิจัยต่าง ๆ ดังนี้

“การหาอยู่หากินของบ้านเราสมัยก่อนบ่อดบ่อยาก ในน้ำมีปลาในนามีข้าว ยามแล้งแบกแหล่งทาม ขึ้นทุ่งหากบหา เขียด หานู หาเอียน เอียนทำรูอยู่ในทุ่งนา มันเคยอยู่ตรงไหนมันจะอยู่แต่ตรงนั้น ดินที่เอียนทำรูอยู่ต้องเป็นดินตาก ดินสมองหรือดินขี้เอียนเท่านั้น ดินขี้เอียนคือดินเหนียวสีขาวอมเหลือง เราจะสังเกตฝาลังไ้(ฝาลังรูปปลาไหลนา) มันจะทำรูอยู่ใกล้ ๆ กัน

เป็นกลุ่ม ๆ ในบริเวณที่เป็นดินดังกล่าว ต่อมาเมื่อมีการขุดบ่อตักปลามากขึ้น ปลาไหลนาจะลงไปทำรู อยู่ในบ่อตักปลา แต่ในทุ่งนาก็มีเหมือนเดิม การทำรูของปลาไหลนา สามารถทำนายความอุดมสมบูรณ์ของปีต่อไปได้ กล่าวคือ ถ้าปีต่อไปฝนดี ฝนมาเร็ว ปลาไหลนาจะทำรูในทุ่งนาที่เป็นที่สูง และมีปริมาณมาก แต่ถ้าปีต่อไปฝนจะแล้ง ปลาไหลนาจะทำรูในที่ลุ่มต่ำ นี่เป็นคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่” (สำลี้น เดชบุญ. 2561 : สัมภาษณ์.)

“รูกับ รูปู รูปลาไหล จะมีลักษณะคล้ายกันแต่ไม่เหมือนกัน กบจะทำรูอยู่ตื้น ๆ ฝ่าปีตรู มีขนาดใหญ่ รูปูส่วนใหญ่ไม่ปิดปากรู รูปลาไหลนาจะอยู่บริเวณที่เป็นดินเหนียว ดินดากหรือดินสมอง มีฝ่าปีตรูขนาดเล็ก เมื่อเปิดฝารูออกลักษณะของรูจะเกลี้ยงเกลามาก ลึกลงไปประมาณหนึ่งคืบจะมีการปิดรูอีกชั้นหนึ่ง คาดว่าน่าจะเพื่อป้องกันงู” (ไพศาล บุญหล้า. 2561 : สัมภาษณ์.)

“ยามแล้งปลาไหลนาจะทำรูในบ่อขุดตักปลา บ่อที่ปลาไหลนาชอบอยู่อาศัยจะเป็นบ่อเก่าที่ไม่ได้รื้อ ดินเป็นดินเหนียว โดยจะทำรูริมฝั่งน้ำเมื่อน้ำลดลงจะสังเกตเห็นรูปลาไหลนาได้ง่าย เมื่อดูใกล้ ๆ จะเห็นว่ารูมีลักษณะเกลี้ยงเกลามาก เพราะปลาไหลนาจะไผ่ขึ้นมาหายใจ และปลาไหลนาก็จะวางไข่ไว้ในรูนี้ด้วย ไข่ปลาไหลนาจะมีลักษณะเป็นพวงสี่เหลี่ยม ยาวประมาณ 15-20 เซนติเมตร” (ไพศาล บุญหล้า. 2561 : สัมภาษณ์.)

“ฤดูฝนปลาไหลนาจะออกหากินอาศัยอยู่ตามแหล่งน้ำไป ชอบอยู่ในที่รกทึบ ฤดูแล้งจะขุดรูอยู่ตามบ่อ ตามหนองน้ำ และออกหากินบริเวณใกล้ ๆ ที่อยู่” (ไพศาล บุญหล้า. 2561 : สัมภาษณ์.)

“เอียน(ปลาไหลนา) มันเคยอยู่ตรงไหน มันจะอยู่ที่เดิม ที่ที่เป็นดินเหนียวปนทราย หรือดินเหนียว ที่เรียกว่าดินสมอง ดินดาก หรือดินขี้เอียนเท่านั้น เอียน(ปลาไหลนา) จะไม่อยู่บริเวณที่เป็นดินทรายหรือดินร่วนเพราะหน้าแล้งมันจะตายเนื่องจากขาดน้ำ เพราะดินดาก ดินสมอง หรือดินขี้เอียนเป็นดินที่อุ้มน้ำได้ตลอดปี” (ไพศาล บุญหล้า. 2561 : สัมภาษณ์.)

“ทุกวันนี้มีการขุดบ่อตักปลามากขึ้น ปลาไหลนาจะลงไปอยู่ในบ่อขุดตักปลาเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะบ่อที่มันเคยอยู่ เป็นบ่อที่เป็นดินเหนียว ไม่ได้รื้อกันบ่อมาเป็นเวลาหลายปีเพราะปลาไหลนาจะขุดรูตามขอบบ่อและอาศัยอยู่ในโคลนเลน จะออกหากินบริเวณใกล้ ๆ รูที่มันสร้างไว้ หรือแม้แต่การวางไข่ก็วางไข่ในรู แต่ก็มีเหมือนกันที่ปลาไหลนาขุดรูอยู่ตามพื้นนาบริเวณที่มันเคยอยู่ การขุดรูของปลาไหลนาสามารถทำนายฤดูฝนในปีถัดไปได้ด้วย โดยจะสังเกตจะสังเกตว่าถ้าปีใดปลาไหลนาขุดรูในบริเวณพื้นที่เป็นที่สูง และขุดรูอยู่ตื้น ๆ แสดงว่าปีต่อไปฝนจะมาเร็ว และฝนดี แต่ถ้าปีใดปลาไหลนาขุดรูอยู่เฉพาะบริเวณที่ลุ่มต่ำ รูลึก แสดงว่าปีต่อไปฝนจะมาช้า และน้ำน้อย” (อุดม บุญสด. 2561 : สัมภาษณ์.)

ระบบนิเวศน์ที่อยู่อาศัยของปลาไหลนา จากการสัมภาษณ์และการสังเกตพบว่า ในแต่ละฤดูกาล ปลาไหลนาจะมีถิ่นที่อยู่ที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ ต้นฤดูฝนเมื่อฝนตกลงมาจนมีน้ำขังปลาไหลจะเริ่มออกจากรูเพื่อออกหากินและวางไข่ตามทุ่งนา บ่อขุดตักปลา และแหล่งน้ำทั่วไป สามารถ

พบได้ทั่วไปในบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ เนื่องจากปลาไหลนาจะกินเบ็ดที่ชาวบ้านใส่เบ็ดปลาในนาข้าว อาหารที่ปลาไหลนาชอบกิน เช่น ไล่เดือนดิน ปลาตัวเล็ก ๆ และเขียด รวมถึงแมลงตัวเล็ก ๆ เวลาปลาติดเบ็ดกับปลาไหลนาติดเบ็ดจะสังเกตไม่ยาก กล่าวคือ ถ้าเป็นปลาติดเบ็ดสายเชือกเบ็ดที่พันกอข้าวหรือกอหญ้าจะไม่ทำให้ออกข้าวหรือกอหญ้าล้มมากนัก แต่ถ้าเป็นปลาไหลนากอข้าว กอหญ้าจะล้มระเนระนาดพันกันยุ่งเหยิงไปหมด เพราะปลาไหลนามีแรงดึงมากกว่าปลานั้นเอง พอถึงปลายฤดูฝนน้ำเริ่มลดลงปลาไหลนาจะเริ่มขุดรูตามทุ่งนา บ่อขุดตักปลาและหนองน้ำทั่วไป แต่ลักษณะของดินที่ปลาไหลนาชอบขุดรูอยู่อาศัยนั้น ต้องเป็นดินที่ชาวบ้านเรียกว่า “ดินสมอง” “ดินตาก” หรือ “ดินขี้เอียน” คุณสมบัติของดินชนิดนี้คือ เนื้อดินละเอียด มีสีขาวออกเหลือง ๆ อุ้มน้ำได้ดี ปลาไหลนาจะทำรูอยู่อาศัยในดินลักษณะนี้เท่านั้น ส่วนดินที่เป็นดินร่วนปนทรายปลาไหลนาจะไม่ขุดรูอยู่อาศัย ฉะนั้นชาวบ้านที่มีอาชีพจับปลาไหลนาก็จะรู้โดยความเคยชินว่า จะสามารถหาปลาไหลนาได้บริเวณไหน ซึ่งหมายความว่าปลาไหลนาเคยขุดรูอยู่บริเวณใดก็จะอยู่บริเวณนั้นตลอด นั่นหมายความว่า ชาวบ้านจะต้องมีความคุ้นเคยกับพื้นจึงจะสามารถหาปลาไหลนาได้ง่าย จากการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาชาวบ้านยังให้ความรู้อีกต่อไปว่าการขุดรูของปลาไหลนา สามารถทำนายฤดูฝนปีหน้าได้ด้วย กล่าวคือ ถ้าปลาไหลนาขุดรูในพื้นที่ที่อยู่สูงและขุดรูอยู่ทั่วไปตามทุ่งนา และรูไม่ลึก สามารถทำนายได้ว่าปีหน้าฝนจะมาเร็ว และฝนจะดี แต่ถ้าปีใดปลาไหลนาขุดรูอยู่เฉพาะที่ลุ่มต่ำและรูลึกก็ทำนายได้ว่า ปีหน้าฝนจะมาช้าและแห้งแล้ง นอกจากนี้จะขุดรูอยู่ตามทุ่งนาที่มีดินเหนียวปนดินทรายที่เรียกว่า ดินสมอง ดินตาก หรือดินขี้เอียนแล้ว ปลาไหลนาก็ชอบขุดรูอยู่ตามปลาขุดตักปลาโดยบ่อขุดตักปลาที่เป็นบ่อเก่าที่เป็นดินเหนียวปนทรายและมีหญ้าขึ้นรกปลาไหลนาจะชอบอยู่อาศัยมากกว่าบ่อที่ขุดใหม่ หรือบ่อที่เป็นดินทราย เวลาที่วิดบ่อ จะสามารถจับปลาไหลนาได้เป็นจำนวนมากโดยการแหงด้วยแหลมแทงปลาไหลนา หรือโยเล่นด้วยมือเปล่า นอกจากนี้ปลาไหลนาก็ชอบอาศัยอยู่ในหนองน้ำที่มีหญ้าขึ้นรก มีสวะและดินต้องเป็นดินเหนียวปนทรายเพราะปลาไหลนาสามารถขุดรูอยู่ได้ในฤดูหนาวและฤดูร้อน “รูปลาไหลนาจะเป็นรูที่เกลี้ยงเกลาซึ่งต่างจากรูปูและรูกบ กล่าวคือ รูปูจะมีลักษณะไม่เรียบและมีรอยเท้าของปู ส่วนรูกบกับรูปลาไหลนาจะคล้ายกัน ต่างกันตรงที่รูกบจะอยู่ตื้นกว่ารูปลาไหลนา และรูปลาไหลนาจะทำฝาปิดไว้สองชั้น คือ ชั้นบนจะสังเกตเห็นฝาปิดที่เป็นเนื้อดินที่ละเอียดมาก เป็นฝากลมๆ และปิดรูจนสนิท เมื่อเปิดฝาชั้นบนออกจะมองเห็นรูที่เกลี้ยงเกลา และลึกลงไปประมาณหนึ่งคืบ จะมีฝาปิดอีกชั้นหนึ่ง จากการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาชาวบ้านทำให้ทราบว่า การที่ปลาไหลนาทำฝาปิดรูสองชั้นก็เพื่อป้องกันอันตรายจากศัตรูและเพื่อพรางตัวนั่นเอง”

(บุญ บุญสด. 2561 : สัมภาษณ์)

ด้านการดักจับปลาไหลนา

กลวิธีในการดักจับปลาไหลนาของคนทุ่งกุลาร้องไห้สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

ดักด้วยเบ็ด

จากการศึกษาภาคสนามทั้งจากการปฏิบัติด้วยตนเอง และลงพื้นที่พร้อมพรานปลาไหลนา จากการสัมภาษณ์และการสังเกต มีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

“การดักเบ็ดปลาไหลนาสามารถทำได้ตลอดปี เพียงแต่มีวิธีการที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในฤดูฝนและฤดูหนาว เราจะดักปลาไหลนาด้วยเบ็ดบริเวณทุ่งนา ห้วยหนอง คลองบึง ด้วยเหยื่อไส้เดือนดิน การดักปลาไหลนาในฤดูนี้จริง ๆ แล้วเราปักเบ็ดเพื่อดักปลา แต่ปลาไหลนากลับมากินเหยื่อที่เราดักปลา การดักในฤดูแล้งจะเป็นการดักปลาไหลนาโดยตรง กล่าวคือ เราจะเดินสำรวจตามบ่อดักปลาเพื่อหารูปปลาไหลนา เมื่อพบเราจะใช้เบ็ดซึ่งต้องเป็นเบ็ดขนาดเบอร์ 1-3 เพราะเป็นเบ็ดขนาดใหญ่เมื่อปลาไหลนาติดเบ็ดแล้วจะไม่หลุด และเชือกที่ผูกเบ็ดนิยมใช้เชือกเอ็นตกลปลาเพราะเหนียวไม่ขาดง่าย ใช้เบ็ดเสียบไส้เดือนดิน แล้วหย่อนลงที่ปากรูปลาไหลนา เมื่อปลาไหลนาออกมาหายใจก็จะกินเหยื่อที่ล่อไว้” (สา สร้อยจิตร. 2561 : สัมภาษณ์.)

“ในฤดูฝนปลาไหลนาจะออกหากินตามทุ่งนาและแหล่งน้ำทั่วไป อาหารของปลาไหลนาได้แก่ ไส้เดือนดิน ปลาตัวเล็ก ๆ ซากสัตว์ และอาหารที่มีกลิ่นคาวทุกชนิด กลวิธีดักจับปลาไหลนาด้วยเบ็ดทำได้ 2 ลักษณะคือ เสียบเบ็ดด้วยไส้เดือนดินข้างคันนาหรือมุมคันนา โดยให้เหยื่อที่ใช้ล่อปลาจมน้ำ กลวิธีดักจับแบบนี้จะได้ปลาชนิดต่าง ๆ เช่น ปลาช่อน ปลาหมอ ปลาตุ๊ก และปลาชนิดอื่น ๆ ที่กินเนื้อเป็นอาหารรวมทั้งปลาไหลนาด้วย อีกวิธีหนึ่งก็คือ ในช่วงปลายฤดูฝนจนถึงฤดูแล้งปลาไหลนาจะชูดรูอยู่ตามตลิ่งน้ำ หรือบ่อขุดดักปลา เราจะสังเกตเห็นรูของปลาไหลอยู่ตามขอบบ่อริมน้ำ หรือใช้มือขุดรูปลาไหลที่อยู่ในน้ำ เมื่อพบรูปลาไหลแล้วใช้เหยื่อที่มีกลิ่นคาว เช่น ไส้เดือนดิน ปลาตัวเล็ก ๆ จิ้งหรีด เสียบเบ็ดแล้วหย่อนลงในรูปลาไหลนา เมื่อปลาไหลนาจะออกมาหายใจหรือออกมาหากิน ก็จะติดเบ็ดที่เราดักเอาไว้ การดักปลาไหลนาด้วยวิธีการดักเบ็ด สามารถทำได้ทั้งในฤดูฝน โดยปักเบ็ดตามคันนา และฤดูแล้งโดยวิธีหย่อนเบ็ดลงในรูปลาไหลนาโดยใช้เหยื่อดักที่มีกลิ่นคาว” (สา สร้อยจิตร. 2561 : สัมภาษณ์.)

สรุปได้ว่าการดักปลาไหลนาด้วยเบ็ดนั้น สามารถดักได้ตลอดปี กล่าวคือ ในฤดูฝนและฤดูหนาวปลาไหลนาเป็นผลพลอยได้จากการปักเบ็ดดักปลา ส่วนการดักในฤดูแล้งที่ใช้เหยื่อล่อบริเวณปากรูปลาไหลนา เป็นการดักปลาไหลนาด้วยเบ็ดโดยตรง และเบ็ดที่ใช้ดักปลาไหลนาต้องเป็นเบ็ดขนาดใหญ่ เชือกผูกเบ็ดต้องเป็นเชือกขนาดใหญ่และเหนียวมาก

แทงด้วยส้อม

ภาพประกอบ 77 หลังการสูบสระจะมีปลาไหลซ่อนตัวอยู่ในโคลน ในรูปเป็นการแทงปลาไหลนาด้วยส้อมหรือแหลมแทงปลาไหล

การดักจับปลาไหลนาด้วยวิธีการนี้สามารถกระทำได้ตลอดทั้งปี แต่จะสามารถหาปลาไหลนาได้เป็นจำนวนมากคือในช่วงปลายฤดูฝนต้นฤดูหนาวที่ปลาไหลนาเริ่มขุดรูอยู่ตามทุ่งนาและปลาไหลนาเข้าไปอาศัยอยู่ในบ่อขุดดักปลา จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ผู้รู้พบว่าในช่วงปลายฤดูฝนน้ำในทุ่งนาเริ่มลดลง ปลาไหลนาเริ่มหาที่ขุดรูเพื่ออาศัยในฤดูแล้ง ดินที่ปลาไหลนาชอบขุดรูอยู่ต้องเป็นดินเหนียวผสมดินทรายที่เรียกว่า “ดินสมอง” ดินซีเอียน” หรือ “ดินดาก” เพราะอุ้มน้ำได้ดี สามารถรักษาความชื้นได้ตลอดฤดูแล้งจนถึงฤดูฝนของปีถัดไป ชาวบ้านจะสังเกตทุ่งนาบริเวณที่เคยมีปลาไหลนาอาศัยอยู่เป็นประจำ ถ้าบริเวณนั้นเป็นนาข้าวได้ต่อซึ่งข้าวที่ล้มทับถมกันเมื่อใช้มือค่อย ๆ แหวกออกจะพบว่ามีน้ำชุ่ม ๆ เมื่อใช้มือคลำดูจะพบรูของปลาไหลนา ถ้าสังเกตดูให้ดีจะพบรอยปลาไหลนาออกหากินรอบ ๆ รูของมัน การจับปลาไหลนาด้วยวิธีการนี้ทำได้โดยใช้มือปั้นดินเป็นคันท่อรอบ ๆ รูปลาไหลให้มีรัศมีกว้างพอประมาณ แล้ววิดน้ำออกให้แห้ง แล้วใช้ส้อมแทงรอบ ๆ รูปลาไหลนาที่คิดว่าปลาไหลนามันจะอาศัยอยู่ เมื่อแทงถูกปลาไหลนาจะรู้สึกได้ว่าส้อมจะถูกบิดและมีแรงดึง ถึงตอนนี้

เราก็จะใช้มือโยกดินออกและสามารถจับปลาไหลนาได้โดยง่าย ฤดูนี้ปลาไหลนาจะชุกชุมยังไม่ลึก บางทีแค่ใช้มือล้วงไปตามรูก็สามารถจับปลาไหลนาได้เช่นเดียวกัน แต่ต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญเท่านั้น เมื่อน้ำในทุ่งนาแห้งหมดแล้ว ก็สามารถที่จะหารูปลาไหลนาได้เช่นเดียวกัน โดยสังเกตบริเวณที่เคยมีปลาไหลนาอาศัยอยู่เป็นประจำ ส่วนใหญ่จะเป็นที่ลุ่มต่ำที่เป็นดินสมอง ดินตาก หรือดินซีเอียน จะสังเกตได้จากสีของดินที่เป็นฝารูของปลาไหลนา จะมีสีขาวแกมเหลืองเนื้อดินละเอียด เมื่อเอามือเปิดฝารูออกจะเห็นรูปลาไหลนาที่เกลี้ยงเกลา สวยงามมากและลึกลงไปอีกเล็กน้อยจะมีการปิดรูเอาไว้อีกชั้นหนึ่ง ผู้รู้เรื่องปลาไหลนาบอกว่า ปลาไหลนาปิดรูไว้เพื่อความปลอดภัยจากงู ดินพื้นนาระยะนี้ยังอ่อนนุ่มอยู่ สามารถใช้ส้อม(แหลมแทงปลาไหล)แทงรอบ ๆ รูปลาไหลนา เมื่อแทงถูกจะรู้สึกได้ว่าจะนุ่มส้อมจะถูกปิดและมีแรงดึง เนื่องจากดินในทุ่งนาเริ่มแข็งตัวแล้ว ก็จะใช้เสียมขุดตามแหลมลงไป และจะพบปลาไหลนาที่ถูกแทงอยู่ไม่ลึกนัก บางครั้งปลาไหลนาจะทำรูอย่างหลายตัวบริเวณใกล้ ๆ กัน ลักษณะเหมือนหมูบ้านของมนุษย์ เคยมีบางคนสามารถแทงปลาไหลนาได้ในบริเวณเดียวกันหลายสิบกิโลกรัม การดักจับปลาไหลนาอีกวิธีการหนึ่ง คือ วิธีแทงด้วยส้อม(แหลมแทงปลาไหลนา) กล่าวคือ เมื่อน้ำในทุ่งนาแห้งหมด เหลือแต่น้ำในบ่อขุดดักปลา ปลาไหลนาที่ไม่ชุกชุมอยู่ตามทุ่งนาก็จะลงไปอาศัยอยู่ในบ่อขุดดักปลา โดยชุกชุมอยู่รอบ ๆ ขอบบ่อรูของปลาไหลนามีทั้งรูที่อยู่ตามขอบบ่อที่น้ำแห้ง ปลาไหลนาจะอาศัยรูที่ทำไว้ขึ้นมาหายใจ รูจึงมีความชื้นอยู่ตลอดเวลา และรูปลาไหลนาที่อยู่ใต้น้ำ รูนี้จะเป็นรูที่ปลาไหลนาใช้เป็นทางออกไปหากิน เมื่อชาวบ้านวิดบ่อจนน้ำแห้งและจับปลาหมดแล้ว สิ่งที่ชาวทุ่งกุลาร้องไห้ทำต่อคือการแทงปลาไหลนา โดยใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิม คือ ใช้ส้อม(แหลมแทงปลาไหล) แทงจากพื้นบ่อด้านล่างไล่ขึ้นมาด้านบน ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นบริเวณมุมของบ่อเพราะมีเลน ตามซึ่งปลาไหลนาชอบอยู่ วิธีนี้จะสามารถจับปลาไหลนาได้มาก และคนแทงปลาไหลนาต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญ แต่ถ้าแทงปลาไหลโดยวิธีแทงจากขอบบ่อตอนบนไล่ลงมาด้านล่างจะไม่ค่อยได้ปลาไหลนาเพราะปลาไหลนาจะดันลงไปข้างล่างและลงสู่โคลนตมที่มีความลึก ซึ่งไม่สามารถจะแทงได้ง่าย ๆ บางบ่อที่เป็นบ่อเก่าคือไม่ได้รื้อบ่อหลายปีและมีโคลนตมเยอะ ลักษณะเป็นบ่อดินเหนียวจะมีปลาไหลนาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก บางบ่อสามารถจับได้มากถึง 20 กิโลกรัม นอกจากนี้ก็วิธีดักจับปลาไหลนาด้วยวิธีการแทงด้วยส้อม(แหลมแทงปลาไหลนา) สามารถทำได้ตลอดปี เช่น ตามบ่อขุดดักปลา ตามหนองน้ำธรรมชาติ

ดักด้วยลัน

ภาพประกอบ 78 ตามบ่อขุดดักปลาจะมีปลาไหลนาอาศัยอยู่จึงสามารถดักปลาไหลนาด้วยลันwfh

การดักจับปลาไหลนาด้วยวิธีการนี้ สามารถกระทำได้ตลอดปี แต่ที่นิยมคือ ฤดูฝน โดยเฉพาะช่วงปลายฤดูฝนต้นฤดูหนาวระหว่างเดือนตุลาคม-ธันวาคม เพราะน้ำเริ่มลดสามารถ ดักจับได้สะดวก และได้ปลาไหลนาเป็นจำนวนมาก กลวิธีเริ่มตั้งแต่การหาเหยื่อเพื่อล่อปลาไหลนา เนื่องจากปลาไหลนาชอบกินอาหารที่มีกลิ่นความและกินซาก เช่น ปลาตัวเล็ก ๆ หอย หัวอาหารปลา หัวอาหารกบ และไส้เดือน

“การดักลัน สิ่งสำคัญที่สุด คือ เหยื่อล่อ เหยื่อล่อปลาไหลนามีหลายชนิด เช่น หอย ปลาชิว หัวอาหารปลา และไส้เดือนดิน จากประสบการณ์เหยื่อที่ปลาไหลนาชอบมากที่สุดคือ ไส้เดือนดิน วิธีการเตรียมเหยื่อ คือ หาไส้เดือนดินมาได้แล้วนำมาสับให้เป็นท่อน แล้วตำผสมกับดิน จอมปลวกผสมน้ำเล็กน้อย ให้สามารถปั้นเป็นก้อนได้ ถ้าเป็นการดักด้วยลันก็ปั้นเหยื่อเป็นก้อนแล้วยัด ใส่ในบั้งลัน ก้อนขนาดเท่าไข่ไก่ บางคนก็จะนำเหยื่อทาที่ขาของลันด้วยเพื่อให้ปลาไหลนาได้กลิ่นของ เหยื่อ ถ้าดักตามหนองน้ำต้องหาบริเวณที่มีหญ้า ต้นกก หรือผักตบชวาขึ้นรก แล้วใช้สันเท้าเหยียบดิน

ให้เป็นร่องยาวประมาณ 1 ช่วงแขน แล้วปักหนายของลันลงในร่อง ใ้รู้แพ้ผล่พ่นน้ำเหตุผลที่ใ้รู้แพ้
 โผล่พ่นน้ำก็เพื่อใ้ปลาไหลนาที่ติดลันสามารถขึ้นมาหายใจได้ แล้วใ้สวะคลุมไว้ป้องกันขโมย ถ้าเป็น
 การดักในนาข้าว ต้องหาบริเวณที่เหมาะสม คือ ตามมุนาที่มีกอข้าวขึ้นหนาแน่น ใ้ส่นเท้าเหยียบดินใ้
 เป็นร่องยาวราว 1 ช่วงแขนแล้วปักหนายของลันลงริมคันนาใ้ลันขนานกับคันนา และใ้รู้แพ้ผล่พ่น
 น้ำเช่นเดียวกัน แล้วใ้หญ้าที่มีแฉะ ๆ นั้นคลุมปลายลันเอาไว้ และถ้าเป็นการดักในบ่อขุดดักปลา ต้อง
 ดักตามริมฝั่ง หรือตามมุมบ่อ บ่อที่จะมีปลาไหลนามากต้องเป็นบ่อเก่าที่ใ้ใ้รู้แพ้กันบ่อ และบ่อนั้นต้อง
 เป็นดินเหนียวและมีหญ้าหรือวัชพืชขึ้นรกแล้วใ้ส่นเท้าเหยียบเป็นร่องยาวราว 1 ช่วงแขนแล้วปัก
 หนาย ลงปลายร่องที่เหยียบไว้ใ้รู้แพ้ผล่พ่นน้ำเช่นกัน แล้วใ้เศษหญ้าคลุมปลายบั้งลันเอาไว้ ถ้าดัก
 ลันตอนเย็นก็ใ้ตอนเช้า ถ้าดักตอนเช้าก็ใ้ตอนเย็น หรือดักไว้หลาย ๆ วันแล้วค่อยมากู้ก็ได้ เพราะปลา
 ไหลนาเมื่อติดลันแล้วจะออกมาไม่ได้เพราะติดงลัน และมันก็สามารถโผล่ขึ้นมาหายใจได้ทางรูแพ้”
 (คุณ ปาปะไ้. 2561 : สัมภาษณ์)

“ปลาไหลนาชอบกินอาหารที่มีกลิ่นคาว แต่ไม่ชอบอาหารเน่าหรือมีกลิ่นเหม็น เวลาดัก
 ปลาไหลนาด้วยลันหลังจากใ้เสร็จแล้วต้องล้างบั้งลัน หรือใ้ใ้รู้แพ้ให้สะอาด อย่าใ้มีเศษเหยื่อติดในงาของ
 ลันหรือใ้ใ้รู้แพ้เพราะปลาไหลจะไม่เข้ามาติดลันอีก แต่ถ้าใ้ปลาชีวดเป็นเหยื่อต้องล้างใ้สะอาดก่อนจึง
 นำไปดักปลาไหลนา” (อุดม บุญสด. 2561 : สัมภาษณ์.)

“การดักลันยามน้ำแก่งขึ้น(น้ำมูลลันตลิ่งเข้าท่วมป่าทามมูล) เราต้องดักตามกองสวะที่ลอย
 ไปติดพุ่มไม้ ใ้บั้งลันเสียบลงบริเวณกองสวะที่ลอยติดอยู่ตามพุ่มไม้ ปลาไหลนาที่หากินตามกองสวะก็
 จะเข้ามากินเหยื่อที่เรใ้ใ้ล่อไว้ในบั้งลัน”(อุดม บุญสด. 2561 : สัมภาษณ์.)

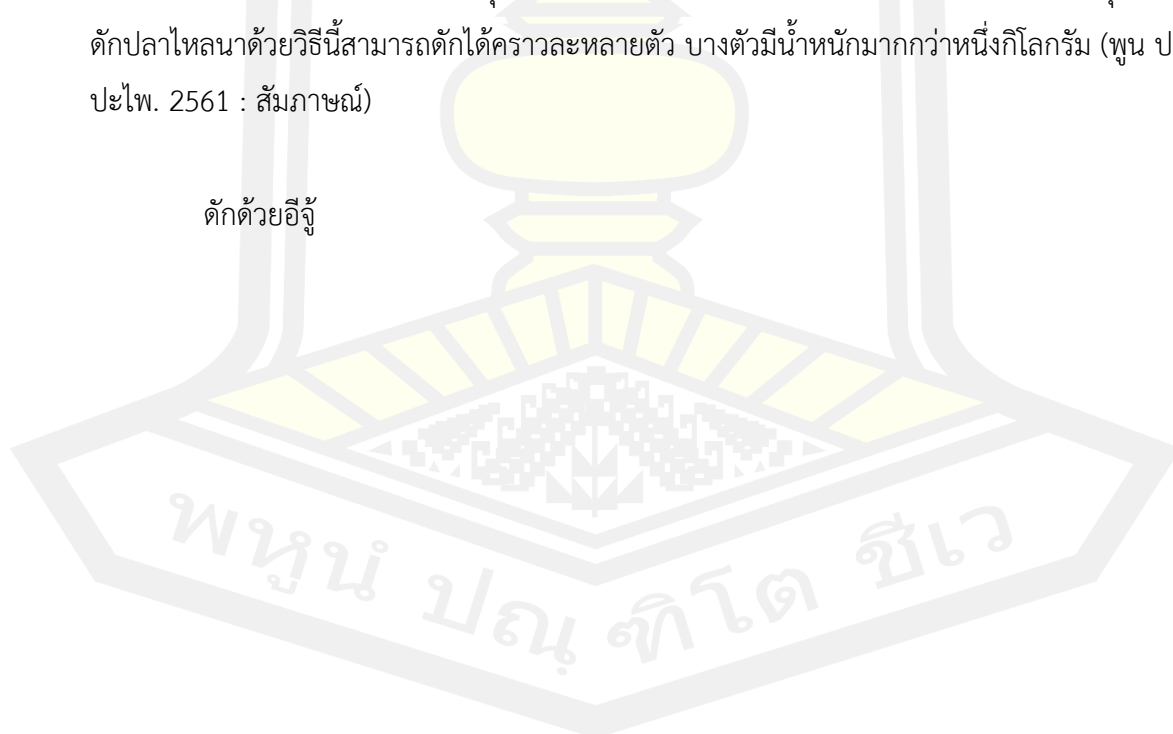
จากการสังเกตและการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า เหยื่อที่ปลาไหลนาชอบกินที่สุด คือ ใ้เดือนดิน
 การดักจับปลาไหลนาเริ่มตั้งแต่การเตรียมเหยื่อ การหาใ้เดือนดินทำได้โดยการขุดด้วยเสียมหรือจอบ
 ใ้เดือนดินชอบอยู่ใ้ล้นน้ำ หลังจากทีขุดใ้เดือนดินมาได้ก็นำไปตำผสมกับดินจอมปลวก เพราะมี
 ความเชื่อว่าดินจอมปลวกมีกลิ่นหอมและปลาไหลนาชอบกิน ถ้าเป็นดินชนิดอื่นไม่ค่อยได้ผล หลังจาก
 ตำใ้เดือนดินผสมดินจอมปลวกจนได้ที่แล้ว คือ แหกพอประมาณ นำมาทาบริเวณงาของลัน และปั้น
 เป็นก้อนกลม ๆ ขนาดเท่าหัวแม่มือยัดใ้ในบั้งลัน บริเวณที่นิยมดักลัน ได้แก่ ริมคันนา ขอบบ่อขุดดัก
 ปลา ขอบหนองน้ำธรรมชาติ

การดักบริเวณริมคันนานิยมดักในช่วงเดือนตุลาคม – พฤศจิกายน เพราะน้ำในนาเหลืออยู่
 น้อย ทั้งปลาและปลาไหลชอบหากินตามริมขอบคันนา พรานปลาไหลนาจะเลือกบริเวณมุมคันนาหรือ
 บริเวณที่มีหญ้าขึ้นรก เมื่อเลือกได้ที่ที่เหมาะสมแล้วก็จะใ้เท้าเหยียบ ๆ พื้นดินใ้เป็นร่องยาวประมาณ
 หนึ่งศอกแล้วปักหนาย(ทำจากไม้ไผ่มีลักษณะกลมยาวประมาณ 20-25 เซนติเมตร)ของลันลงดินโดย
 ใ้ปากของลันเฉียงกับพื้นดิน และใ้ปลายของลันโผล่พ่นน้ำ เพราะถ้าปลายลันจมจะทำให้ปลาไหล

นาตายเพราะหายใจไม่ได้ แล้วใช้หญ้าคลุมไว้ ถ้าตัดไว้ตอนเย็น ตอนเช้าค่อยมาถ้ำ ถ้าตัดเช้าตอนเย็นมา ถ้ำ หรือบางครั้งก็ใส่ไว้หลายวัน(สำลีน เดชบุญ. 2561 : สัมภาษณ์)

การตัดในบ่อขุดตักปลา นิยมตัดในช่วงต้นฤดูหนาว ประมาณเดือนตุลาคม-ธันวาคม ระยะเวลา น้ำในนาข้าวแห้งแล้ว ทั้งปลาและปลาไหลน่าจะมาอาศัยอยู่ในบ่อขุดตักปลา จากการสังเกตและการ สัมภาษณ์พบว่า บ่อขุดตักปลาที่เป็นบ่อเก่า และไม่ได้ลอกดินมีหญ้าหรือสวะขึ้นรกจะมีปลาไหลนา มากกว่าบ่อใหม่ และบ่อที่ลอกดิน เหตุผลก็คือ ปลาไหลนาชอบอาศัยและทำรูอยู่ในดิน โดยเฉพาะดิน เหนียว ยิ่งบ่อใดมีโคลนเลนมาก บ่อนั้นจะมีปลาไหลนามาก วิธีการตัดก็คือ หาบ่อที่ขุดมานานแล้ว และไม่ได้รื้อลอกหน้าดิน มีหญ้าขึ้นรก แล้วลงสำรวจบริเวณขอบบ่อ ใช้มือคลำดูใต้น้ำ ถ้าพบรูปลาไหล นาให้ปักลันใกล้กับรูปลาไหลนา เมื่อปลาไหลนาออกมาหากินก็จะติดลันที่ตักเอาไว้ แต่ถ้าไม่พบรูให้ เลือกรูบริเวณที่เป็นมุมบ่อ ใช้เท้าเหยียบให้เป็นรอยยาว(แต่บางคนก็ไม่เหยียบ) เพราะให้เป็นทางที่ปลา ไหลนาจะเลื้อยเข้ามาหาลัน บริเวณที่จะปักหนายของลันนั้น ควรอยู่ลึกประมาณหัวเข่า โดยให้บังลัน เฉียงขึ้นราว 45 องศา ให้ปลายของบังลันโผล่พ้นน้ำเพื่อให้ปลาไหลนาสามารถขึ้นมาหายใจได้ ถ้าตัด ตอนเย็นก็ถ้ำตอนเช้า ถ้าตัดตอนเช้าก็ถ้ำตอนเย็น วิธีทำทำได้โดยใช้มือจับส่วนที่เป็นปากลันแล้วถอน หนายของลันที่ปักไว้กับพื้นดิน ถ้าปลาไหลนาติดลันก็จะมีเสียงชลกชลก จับปากลันตั้งขึ้น ถอดหนาย และงาลันออก แล้วเทปลาไหลนาใส่ถุงแล้วมัดปากให้แน่นเพื่อป้องกันปลาไหลนาออกมานอกถุง การ ตักปลาไหลนาด้วยวิธีนี้สามารถตักได้คราวละหลายตัว บางตัวมีน้ำหนักมากกว่าหนึ่งกิโลกรัม (พูน ปา ปะไพ. 2561 : สัมภาษณ์)

ตักด้วยอีจู้

ภาพประกอบ 79 เหี้ยล่อปลาไหลนา นำไส้เดือนดินมาสับเป็นชิ้นๆและตำผสมกับดินจอมปลวก

ภาพประกอบ 80 บริเวณขอบบ่อที่มีวัชพืชขึ้นปกคลุมจะแหล่งหากินของปลาไหลนา สามารถดักปลาไหลนาด้วยอีจู้ได้

อีจู้เป็นอุปกรณ์ดักปลาไหลนาที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทำจากไม้ไผ่บ้าน โดย
 สานเป็นรูปทรงคล้ายข้องแต่เรียวยาวและปากแคบกว่า เมื่อสานเสร็จต้องเจาะรูด้านข้างเพื่อใส่กา
 (คล้ายกรวยแต่สานด้วยไม้ไผ่ สำหรับไว้เป็นทางเข้าของปลาไหลนา) และต้องสานกะพ่อง(ลักษณะ
 กลมยาวมีความกว้างเท่ากับปากอีจู้ มีความยาวเกือบถึงก้นอีจู้ มีไว้สำหรับใส่เหยื่อล่อปลาไหลนาให้
 เข้ามาติดอีจู้) ยัดลงเพื่อปิดบริเวณปากของอีจู้ จากการสังเกตและสัมภาษณ์พบว่า อีจู้สามารถนำมา
 ดักปลาไหลนาได้ทุกฤดูกาล แต่ที่นิยมจะเป็นช่วงปลายฤดูฝนต้นฤดูหนาว เพราะเมื่อปลาไหลนาใน
 ระยะเวลานี้จะอโรย น่ารับประทาน สามารถดักได้ตามมูกันนา ปากบ่อขุดดักปลา หนองน้ำธรรมชาติ ป่า
 ทาม ฯลฯ ปลาไหลนาชอบอาศัยอยู่ในบริเวณที่รก เหยื่อที่ใช้ล่อปลาไหลนาด้วยกลวิธีการดักด้วยอีจู้
 นั้นมีหลายอย่าง เช่น ปลาชิว ไล่เดือนดิน หอย(ส่วนที่เป็นหัว) ปลาต้มใส่เครื่องเทศ ได้แก่ กะเพรา
 โหระพา ตะไคร้ (เครื่องปรุงที่ใช้ต้มปลาไหลนา) เป็นต้น ถ้าเป็นการดักบริเวณริมคันนา บ่อขุดดักปลา
 หนองน้ำ ต้องเลือกบริเวณที่มีหญ้า ผักตบชวา บึง ขึ้นรกทึบ เพราะปลาไหลนาชอบอาศัยในที่รก เมื่อ
 เลือกที่ได้เหมาะแล้วใช้เท้าเหยียบพื้นดินในน้ำให้เรียบ อย่าให้ลึกเกินบริเวณคอของอีจู้เพื่อให้ปลาไหล
 นาที่ติดแล้วขึ้นมาหายใจได้ เอาเหยื่อใส่ลงในกะพ่องก่อนวางอีจู้ต้องเขย่าอีจู้ในน้ำขึ้นลงเพื่อให้กลิ่น
 ของเหยื่อกระจายออกไป แล้ววางอีจู้กับพื้นดินแล้วใช้ต้นหญ้าพันรอบอีจู้ไว้ไม่ลัม พร้อมนำสวะ ผักตบ
 ที่มีอยู่บริเวณนั้นคลุมอีจู้ไว้ ถ้าเป็นการดักอีจู้ในน้ำลึก เช่น ช่วงที่น้ำมูลล้นเอ่อขึ้น ทำให้น้ำท่วมขึ้นทั่ว
 บริเวณป่าทามมูล ก็สามารถดักปลาไหลนาด้วยอีจู้ได้เช่นกัน โดยดักบริเวณที่มีสวะ ผักตบ กอหญ้า ที่
 ไหลไปติดพุ่มไม้ เมื่อเลือกบริเวณที่จะดักปลาไหลนาได้แล้ว ก็วางอีจู้โดยแหวกสวะ หรือผักตบออกให้
 พอดีกับอีจู้ เขย่าอีจู้ 2-3 ครั้งแล้ววาง หาไม้มาปักเพื่อมัดอีจู้เข้ากับหลัก ให้ปากของอีจู้อยู่พ้นน้ำ แล้ว
 นำสวะ ผักตบมาปกคลุมอีจู้ไว้ การดักปลาไหลนาด้วยวิธีการนี้จะได้ปลาไหลนาครั้งละหลายตัว
 แล้วแต่ว่าบริเวณนั้นมีปลาไหลนามากน้อยเพียงใด บางครั้งอาจมีปลาไหลนามาติดอีจู้มากถึง 12 ตัว
 น้ำหนักรวมกันเกือบสองกิโลกรัม (สำริน เดชบุญ. 2561 : สัมภาษณ์)

ชุดด้วยจอบ และเสียม

การจับปลาไหลนาด้วยวิธีนี้ จากการสังเกตและการสัมภาษณ์พบว่า
 สามารถทำได้ตั้งแต่หน้าในท้องนาเริ่มแห้ง จนถึงหน้าแล้ง การดักจับด้วยวิธีการนี้จะเริ่มตั้งแต่ผู้หาปลา
 ไหลนาต้องรู้ว่าบริเวณใดบ้างที่เคยมีปลาไหลนาอาศัยอยู่เป็นประจำ เพราะปลาไหลนาจะขุดรูใน
 บริเวณพื้นดินที่เป็นดินเหนียวปนทรายที่เรียกว่าดินสมอง ดินดาก หรือดินขี้เียนเท่านั้น เพราะ

ภาพประกอบ 81 ปลาไหลนาจะทำรูอยู่ตามท้องทุ่งนา

ภาพประกอบ 82 การขุดปลาไหลนาตามทุ่งนา

ดินชนิดนี้จะอุ้มน้ำได้ดี ทำให้บริเวณที่ปลาไหลนาอาศัยอยู่มีน้ำหล่อเลี้ยงตลอดปี ถ้าดินแห้งปลาไหลนา ก็จะตาย ฉะนั้นรูของปลาไหลนาต้องชื้นและมีน้ำหล่อเลี้ยงอยู่เสมอ ส่วนใหญ่แล้วบริเวณที่เคยมีปลาไหลนาอาศัยอยู่มักจะเป็นบริเวณที่ลุ่มต่ำกว่าบริเวณที่อยู่ใกล้เคียง จะพบฝาลังไง(ดินที่ปลาไหลนาทำไว้เพื่อปิดปากรู) อยู่เป็นกลุ่ม ๆ ในบริเวณที่ใกล้เคียงกัน เหมือนนิคมหมู่บ้านของมนุษย์ “เมื่อพบฝาลังไงซึ่งจะมีลักษณะกลม ๆ เนื้อดินละเอียดสีขาวอมเหลืองแล้ว เมื่อเราเปิดออกดูก็จะเห็นรูปลาไหลนาจะบอกขนาดของปลาไหลนาได้ คือถ้าขนาดรูใหญ่ ปลาไหลนาในรูนั้นก็จะมีขนาดใหญ่ด้วย หลังจากเปิดฝาลังไงออกถ้าดินแข็งก็ใช้จอบขุดเปิดปากบ่อให้กว้างพอประมาณเพื่อไม่ให้รูปลาไหลนาหาย แต่ถ้าดินยังนิ่มอยู่ไม่ต้องใช้จอบขุดนำเพราะดินที่เหนียวจะติดจอบจนขุดไม่สะดวก ใช้เสียมขุดตามรูปลาไหลนาพร้อมใช้มือแยงรูไปเรื่อย ๆ เพื่อตามรูไม่ให้หาย ขุดแบบนี้ไปเรื่อย ๆ เมื่อใกล้จะถึงตัวปลาไหลนา จะได้ยินเสียงดัง “โกก โกก โกก” ออกมาจากในรู และมีดินเหนียวพ่นออกมา ใช้มือล้วงตามก็จะสามารถจับปลาไหลนาออกมาได้ จากการสังเกตสัมภาษณ์พบว่า ถ้าเสียงที่ดังออกมาจากรูปลาไหลนามีเสียงใหญ่ จะได้ปลาไหลนาตัวใหญ่ และถ้าเป็นเสียงเล็กดัง “ กอก กอก กอก” จะเป็นปลาไหลนาตัวเล็ก นอกจากนี้ยังมีเคล็ดลับในการจับปลาไหลนาที่ควรทราบ เนื่องจากปลาไหลนามีลำตัวที่เป็นหนังมีเมือกสลิ้น การจับปลาไหลนาต้องจับด้วยมือเพียงสองนิ้ว กล่าวคือ กางนิ้วหัวแม่มือออก นิ้วชี้กับนิ้วกลางเหยียดออก ส่วนนิ้วนางกับนิ้วก้อยชิดกันแล้วงอพับติดกับฝ่ามือ เมื่อจับปลาไหลนาให้กดนิ้วชี้กับนิ้วกลางลงมา ใช้นิ้วหัวแม่มือกดนิ้วชี้กับนิ้วนางไว้ วิธีการนี้จะสามารถจับปลาไหลนาไม่ให้ดินหลุดมือได้ การขุดปลาไหลนาด้วยจอบและเสียมสามารถทำได้ตั้งแต่ต้นฤดูหนาวจนถึงฤดูแล้งของทุก ๆ ปี” (สำลี้น เดชบุญ. 2561 : สัมภาษณ์)

เครื่องมือดักจับปลาไหลนา

เบ็ดปลาไหลนา

ใช้ล่อดักจับปลาไหลนาที่อาศัยอยู่ในรู ดักได้ตลอดปี ใช้เหยื่อไส้เดือน ลูกปลา ไส้ไก่ หรือเนื้อหมู เกี้ยวเบ็ด หย่อนเหยื่อลงในรูปลาไหลนา เมื่อปลาไหลนากินเหยื่อติดเบ็ด จะดึงถอยตัวลึกลงในรู เวลาจะจับปลาไหลนาต้องค่อย ๆ ดึงตัวปลาไหลนาให้ออกจากรู

ปลาไหลนาเป็นสัตว์น้ำทำรูอาศัยอยู่ริมน้ำโดยทั่วไป ใช้น้ำหล่อเลี้ยงความชื้นให้ตนเอง ออกหาอาหารในเวลากลางวัน การดักจับจึงนิยมใช้ลันและอีจู้ ดักในน้ำปล่อยทิ้งไว้ข้ามคืน หากต้องการจับเวลากลางวันใช้ส้อมแทงหรือใช้เบ็ดล่อให้ปลาไหลนากินเหยื่อติดตัวเบ็ด ดึงขึ้นจากรูใช้เวลาได้รวดเร็วกว่าการดักด้วยลันหรืออีจู้

เบ็ดปลาไหลนาเป็นเบ็ดขนาดกลางวัดจากวนโค้งถึงหุยาประมาณ 2.5 เซนติเมตร ผูกต่อด้ายเชือกแล้วพันเชือกขึ้นมายาวประมาณ 5 เซนติเมตร เชือกยาวประมาณ 1 เมตร ปลายเชือกผูกติดกับกระบอกไม้ไผ่สั้น ๆ ฟองน้ำหรือโฟม หรือใช้เชือกเปล่าใช้ปลายเชือกผูกบังคับติดกับกบ

หญ้าข้างรูปลาไหลนา การดักจะเสาะสำรวจหารูปลาไหลนาขึ้นมา หากพบรูปลาไหลนาอาจใช้ไม้สอดรู เพื่อสังเกตดูน้ำที่ติดปลายไม้ หรืออาจมองเห็นน้ำในรู จึงใช้เบ็ดเกี่ยวเหยื่อหย่อนหรือไม้แห่ช่วย “อ้อยเหยื่อ” เข้าที่ปากรู ลึกประมาณ 1 คืบหรือลึกมากกว่านั้น วางไม้ไผ่ โปม ฟองน้ำ หรือใช้เชือกที่ เหลือผูกยึดติดกับกอหญ้าข้างปากรูแล้วปล่อยทิ้งไว้ เมื่อปลาไหลนากินเบ็ด ปลาไหลนาจะถอยลึกลง ในรู ทำให้สายเบ็ดตึง จึงค่อย ๆ ดึงสายออกช้า ๆ ปลาไหลนาจะไม่ยอมออกมาโดยง่าย จะฝืนขัดขึ้น อยู่ภายในหากใจร้อนดึงยื้อสายเบ็ดสู้ อาจทำให้สายเบ็ดขาดหรือเบ็ดหลุดออกได้ ดังนั้น จึงต้องยอม ผ่อนปลายสายเบ็ดบ้าง “อ้อยสายปล่อยเหยื่อตามปลา” คล้ายกับการใช้เบ็ดปัจจุบันที่ใช้รอก สามารถ บังคับให้หยุดและปล่อยสายได้ ในชั้นเชิงบังคับต่อสู้กัน เพื่อให้ปลาไหลนาเผลอตัวตายใจแล้วจึงดึง ขยับขึ้นอีก เมื่อปลาไหลนาเข้าใกล้ปากรูจึงดึงออกได้ทันที จะเห็นปลาไหลนาหลุดออกมาจากรูได้ อย่างประหลาดใจ

ภาพประกอบ 83 นายหัด บุญสด ภูมิปัญญาชาวบ้านกำลังเหลาคันเบ็ดเพื่อใช้ดักปลาไหล

เบ็ดปลาไหลนา

ที่เรียกว่าเบ็ดปลานา เพราะเป็นเบ็ดที่ใช้อย่างแพร่หลายในท้องทุ่งนาปากเบ็ดไว้ริม คุคนนา เกี่ยวเหยื่อด้วยไส้เดือน หย่อนลงน้ำในแปลงนา ใช้ลวดดักจับปลาตุ๊ก ปลาช่อน ปลาหมอ และ ปลาไหลนา ที่หากินในช่วงกลางฤดูฝนที่มีน้ำมาก ชาวตั้งท้อง แดกกอ

ชาวบ้านจะทำคันเบ็ดไว้ก่อนฤดูฝน โดยตัดไม้ไผ่เป็นท่อนยาวประมาณ 90 เซนติเมตร ผ่าเหลาไม้ไว้ผิวออกเป็นเส้น ๆ ที่โคนเหลาเป็นเส้นกลมยาวประมาณ 50 เซนติเมตร เสี้ยมปลายโคนแหลม แล้วเหลาเอาเนื้อไม้ด้านในออกเหลาให้เรียบแบนไปที่ปลายอีก 40 เซนติเมตร บากปลายเล็กน้อย เหลาเตรียมไว้เป็นจำนวนมาก จากนั้นจึงกวาดเศษไม้ไผ่จุดไฟเผา นำคันเบ็ดมาอังไล่ความหวานและความชื้นในเนื้อไม้ ออก จากนั้นจึงนำขึ้นวางทิ้งไว้บนตะแกรงที่ผูกติดไว้เหนือเตาไฟ เพื่อให้ความร้อนจากไฟที่ก่อขึ้นหุงหาอาหารเวลาเข้าเย็นไล่ความหวานและความชื้นอีกครั้งหนึ่ง รวมทั้งให้ความร้อนไฟรมเนื้อไม้ให้แห้งแข็งแรง ทนทาน ป้องกันปลวก มอด แมลงเจาะกินเนื้อไม้ ซึ่งต่างจากเบ็ดที่ซื้อมาจากท้องตลาด แบ่งขายเป็นมัด มัดละ 100 คัน หากซื้อมาแล้วเคาะลงบนพื้นแข็ง ๆ จะเห็นขุยไม้ ขี้มอดฟุ้งกระจาย แสดงว่าไม่ผ่านกระบวนการรักษาเนื้อไม้แบบชาวบ้านที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เอง เมื่อเข้าสู่ฤดูฝนก็จะนำลงจากตะแกรง ใช้เชือกผูกเป็นหูที่กลางคันเบ็ด เพื่อให้ตัวเบ็ดเกี่ยวขณะไม่ใช้

เบ็ดปลานาใช้ครวระหลาย ๆ คัน มีชาวบ้านหลายคนหาปลาเป็นอาชีพเสริมจะใช้คันเบ็ดจำนวน 200 – 300 คัน ใช้เหยื่อไส้เดือนเกี่ยวเบ็ด วางเรียงกันริมคันนา ความห่างของคันเบ็ดขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้หาปลา การดักเบ็ดปลานาในบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้นอกจากจะได้ปลาชนิดต่าง ๆ แล้วยังได้ปลาไหลนาด้วย เพราะปลาไหลนากินไส้เดือนเป็นอาหาร แต่เบ็ดที่จะดักปลาไหลนาได้นั้นต้องเป็นเบ็ดขนาดกลางขึ้นไปถึงขนาดใหญ่สุด และเชือกจะต้องเป็นเชือกที่มีความเหนียวมากเพราะเวลาปลาไหลนาติดเบ็ดจะมีแรงดึงมาก ปลาไหลนาจะใช้หางเกี่ยวกอข้าวกอหญ้าบริเวณที่ปักคันเบ็ดจนยุ่งเหยิงไปหมด

ภาพประกอบ 84 เบ็ดดักปลาไหลนาชนิดเป็นเบ็ดปัก

ลันดักปลาไหล

ลันเป็นเครื่องมือดักปลาไหลนา พบเห็นมีใช้อยู่ทั่วไปในชนบท ทำจากไม้ไผ่บ้าน ทั้งลำ ตัดแบ่งเป็นช่วง ช่วงละประมาณสี่ซ้อยไม้ ตัดหลังข้อแรกออกได้ปากกระบอก ข้ามไปสามข้อแล้ว ตัดหลังข้อที่สามเป็นกัน เจาะบากช่องบนปล้องสุดท้ายยาวประมาณหนึ่งคืบใช้เป็นช่องให้ปลาไหลนา หายใจ เรียกว่า “รูแพ” ใช้เหล็กทะลวงข้อภายในเว้นข้อสุดท้าย ทำงาเป็นรูปกรวย สวมหันปลายงา เข้าที่ปากกระบอกให้ก้นงาคับพอดีกับปากกระบอก เจาะรูข้างริมบนข้างปาก ด้านเดียวกับช่องหายใจ ที่ก้นกระบอก ให้ทะลุตรงไปด้านล่าง เหลาไม้เสียบยาวประมาณ 30 เซนติเมตร เรียกว่า “หนาย” เสียบพอดีกับรูที่เจาะผ่านข้างงาทะลุเลยลงด้านล่างใช้เป็นไม้เสียบ ช่วยให้งาติดแน่นกับปากกระบอก และใช้ยึดเสียบดิน

ลันทำจากไม้ไผ่ มีขนาดยาว 100-120 เซนติเมตร ช่องปากกว้าง 5 – 8 เซนติเมตร หากพิจารณาจะพบว่าปลาไหลนาตัวเล็กอาจจะกลับตัวแล้วหาช่องว่างระหว่างซี่งา แทรกหัวเอาตัวลันไหล ออกได้ แต่โดยทั่วไปช่องกว้างภายในไม่กว้างพอให้ปลาไหลนากลับตัวได้ นับว่าเป็นภูมิปัญญาของ ชาวบ้านที่บังคับให้ปลาไหลนาติดอยู่ในบั้งลันจนกว่าผู้หาปลาไหลนาจะมากู้บั้งลัน ปัจจุบันนี้มีการทำ บั้งลันจากท่อ PVC มากขึ้นเนื่องจากไม้ไผ่บ้านนับวันจะหายาก และการทำลันจากไม้ไผ่ก็ยุ่งยากกว่า การทำบั้งลันจากท่อ PVC ที่หาง่ายมาขายทั่วไปตามท้องตลาด

ภาพประกอบ 85 บั้งลันสำหรับดักปลาไหลนา

ภาพประกอบ 86 ลั่นดักปลาไหลนา

อีจู้

เป็นเครื่องมือดักจับปลาไหลนาที่มีชื่อเฉพาะเป็นของตนเอง อีจู้มีส่วนประกอบสองส่วน ได้แก่ พวยใส่เหยื่อและตัวอีจู้ ทำจากไม้ไผ่เหลาเป็นตอกแบน ขึ้นรูปจากกันที่พื้น เป็นรูปสี่เหลี่ยมมีตาห่างเล็กน้อย ใช้ไม้ไผ่สองชิ้นขัดเป็นรูปกากบาทสอดที่มุมทั้งสี่ เพื่อยึดพื้นให้แข็งแรง แล้วจึงขึ้นรูปด้านบนโดยสานขิดขยายตัวให้ป่องแล้วสอบขึ้นไปถึงคอ จากนั้น จึงใช้ตอกเส้นเล็กสานผายให้ปากกว้างออกเล็กน้อย มีรูปทรงคล้ายขวดคอกยาว สูงประมาณ 50 เซนติเมตร ส่วนกว้างสุดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 25 เซนติเมตร คอกกว้าง 8 เซนติเมตร ปากกว้าง 10 เซนติเมตร ด้านข้างเกือบติดพื้นเจาะรูกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 6 เซนติเมตร สวมงาหันปลายงาเข้าด้านใน ยึดรัดปากงาติดกับตัวอีจู้ให้แน่น

พวยเป็นส่วนประกอบสำคัญ มีหน้าที่ในการเก็บเหยื่อ จะสวมลงในปากอีจู้ทำจากไม้ไผ่เหลาเป็นตอกแบนขึ้นรูปทรงกระบอกปิดที่ปลายกัน สานเป็นช่องตาห่างเล็กน้อย ยาวประมาณ 35 เซนติเมตร ปากผายบานออก เมื่อสวมลงในอีจู้ ปากพวยจะปิดค้ำพอดีกับปากอีจู้ ใช้แทนฝาปิด เมื่อต้องการเทปลาไหลนาออกก็จะดึงพวยออก

บางพื้นที่นิยมใช้ลั่นดักปลาไหลนา แต่บางพื้นที่นิยมใช้อีจู้ดัก ที่อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ ชาวบ้านหลายคนใช้อีจู้ดักปลาไหลนาขายเป็นอาชีพ หลังเสร็จสิ้นจากการเก็บเกี่ยวไปจนถึงกลางเดือนเมษายน โดยจะนำอีจู้ประมาณ 40 -50 หลัง แบ่งผูกมัดเท่า ๆ กัน ถ่วงสองข้างด้านหลังรถจักรยานยนต์ ออกดักปลาไหลนาบริเวณแหล่งน้ำในท้องทุ่งกุลาร้องไห้ใกล้บ้านตัวเอง ได้ปลาไหล

นามาก็ขายให้กับแม่ค้าที่ตลาดค้าปลาริมถนน และที่อำเภอชุมพลบุรีในเขตทุ่งกุลาร้องไห้มีปลาไหลนา
มาก ทางอำเภอได้จัดเทศกาลกินปลาไหลนา จับปลาไหลนาเป็นงานประจำปี

ภาพประกอบ 87 อีจู้ตักปลาไหลนา

ภาพประกอบ 88 พรานปลาไหลนากำลังเทปลาไหลนาออกจากอีจู้ใส่ถุง

ส้อม

เป็นเครื่องมือใช้เสียบแทงล่าปลาไหลนาที่หลบอาศัยทำรูอยู่ในดินโคลนตามแหล่งน้ำ สระน้ำที่เริ่มแห้ง ดินโคลนหดตัวแตกกระแหง ส้อมมีซี่เป็นง่ามสองซี่ มีคันและด้ามมือจับใช้เสียบแทงปลาไหลนาในดินโคลน

ภาพประกอบ 89 ส้อม (แหลมแทงปลาไหลนา)

ปลาไหลนาเป็นสัตว์วางไข่ในฤดูฝน ตัวลื่นมีเมือกยาวเหมือนงู หากินในเวลากลางคืน กินสัตว์ที่มีชีวิตและตายหรือเน่าแล้วเป็นอาหาร จะทำรูเป็นที่หลบอาศัย แอบซ่อนเพื่อรักษาความชื้นให้ตัวเอง สามารถหายใจรับอากาศได้โดยตรง ภายในรูมีเส้นทางและความลึกไม่แน่นอน ชาวบ้านจะใช้ส้อม สุ่มแทง หลังหมดฤดูเก็บเกี่ยวไปจนถึงเริ่มต้นฝนใหม่

ส้อมทำจากเหล็กหรือเส้นสแตนเลสยาวประมาณ 80 เซนติเมตร เฝ้าไฟตีให้เป็นแท่งสี่เหลี่ยม โคนหนาแล้วค่อย ๆ แบนที่ปลาย ปลายผ่าแยกเป็นสองง่ามยาวประมาณ 6 เซนติเมตร ง่ามห่างกัน 2 เซนติเมตร ตะไบปลายง่ามให้แหลม แต่ไม่แหลมคม เพราะหากกดย่ำลงบนตัวปลาไหลนาอาจจะขาดออกจากกันได้ ตีบ้องเหล็กยาว 12 เซนติเมตร เชื่อมต่อที่โคน ถากเหลาไม้เนื้อแข็งให้โค้งงวยาว 18 เซนติเมตร ขนาดพอเหมาะสำหรับผู้ใช้ เจาะบากตรงกลางส่วนที่โค้ง แล้วเหลาไม้อีกชิ้นหนึ่งยาว 15 เซนติเมตร ยึดต่อลงในส่วนโค้งให้แน่นแล้วสวมลงในบ้องเหล็กยึดให้แน่นใช้เป็นด้ามจับ

เสียม

เป็นอุปกรณ์สำหรับขุดแยะ พรวนดิน ใช้ช่วยดึงหญ้าหรือวัชพืชออกจากต้นไม้ที่ปลูกมีหลายขนาดใช้งานแตกต่างกัน เช่น ขนาดเล็ก ใช้ขุดพรวนดินในพื้นที่เล็ก ๆ ขนาดใหญ่ใช้ขุดแต่งหลุมปรับพื้นดินปลูกต้นไม้ ขุดเสารั้ว เสาเรือน หากมีหน้ากว้างใช้ขุดดินนึ่มหรือตักดินโคลน เสียมที่นิยมนำมาขุดปลาไหลมาเป็นเสียมหน้าแคบเนื่องจากดินที่ปลาไหลนาชอบทำรูจะเป็นดินเหนียวปนทราย เวลาขุดดินเหนียวมักติดมากับเสียม ทำให้ไม่สะดวกเวลาขุดและแกะดินเหนียวออกยาก แต่ถ้าเป็นเสียมหน้าแคบจะสะดวกในการขุดและแกะดินออกจากเสียมได้ง่าย เสียมทำจากเหล็กเป็นรางสั้น ๆ ปลายตัด โคนม้วนเป็นบ้องสำหรับสวมด้าม ชาวบ้านใช้เสียมสารพัดประโยชน์รวมทั้งใช้ขุดปลาไหลในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคมด้วย เนื่องจากกระแสน้ำในท้องนากำลังลด ดินนุ่ม สะดวกในการขุดปลาไหล ชาวบ้านในเขตอำเภอชุมพลบุรีนิยมขุดปลาไหลนาหลังฤดูเก็บเกี่ยวประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคมเพราะปลาไหลนาฤดูนี้จะมีลำตัวโต เนื้ออร่อย ไม่มีกลิ่นคาวเหมือนปลาไหลนาในฤดูฝน

ภาพประกอบ 90 เสียมขุดปลาไหลนา

อาหารที่ได้จากปลาไหลนา

จากการสนทนาและสัมภาษณ์ผู้รู้หลาย ๆ ท่านพบว่า การที่ปลาไหลนาของอำเภอชุมพลบุรีตัวโต มีเนื้อที่อร่อย นำมารับประทานนั้นมีปัจจัยสนับสนุนหลายประการ กล่าวคือ พื้นที่ของอำเภอชุม

พลบุรีตั้งอยู่ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ลักษณะของดินเป็นดินเค็มเพราะมีเกลือผสมอยู่ในเนื้อดิน และ ลักษณะภูมิประเทศของอำเภอชุมพลบุรีจะมีลักษณะเป็นที่ราบสูงทางทิศตะวันตกและทิศเหนือ เป็นที่ ลุ่มต่ำทางด้านทิศใต้ เมื่อถึงฤดูฝนน้ำจะไหลหลากจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก และไหลจากทุ่ง กุลาร้องไห้ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือลงสู่ป่าทามมูลซึ่งอยู่ทางด้านทิศใต้ ลักษณะเช่นนี้จะทำให้ทุ่งกุลาร้องไห้ มีความอุดมสมบูรณ์มากในฤดูฝน เพราะปลานานาชนิดที่อาศัยอยู่และบริบาลตัวอ่อนอยู่ในป่าทามมูล ได้พากันอพยพขึ้นไปหากินและวางไข่ในทุ่งหญ้าบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ประหลาดและน่า อัศจรรย์มากเพราะทุ่งกุลาร้องไห้ในฤดูแล้งจะมีแต่ความกันดาร แห้งแล้ง ขาดน้ำและอากาศร้อนมาก แต่พอถึงฤดูฝน เมื่อฝนตกลงมาความอุดมสมบูรณ์จะกลับมาทันที และทันทีที่มีน้ำขังตามทุ่งนาจะมี กบ เขียด ปู ปลาทันที ปลาไหลนาซึ่งซึ่งเป็นสัตว์ที่กินปลา ปู หอย ไล่เตียนดิน และซากเป็นอาหาร เมื่อมีอาหารที่อุดมสมบูรณ์จึงทำให้พื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้บริเวณอำเภอชุมพลบุรีมีปลาไหลนาอาศัยอยู่ เป็นจำนวนมาก มีลักษณะตัวโต และเนื้อมีรสชาติอร่อยน่ารับประทาน(สมบัติ สวามีชัย. 2556 : สัมภาษณ์)

เนื้อปลาไหลนาสามารถนำมาปรุงเป็นอาหารได้หลายประเภททั้งปิ้งย่าง ต้ม ผัด และทอด แต่ถ้าเป็นสูตรอาหารแบบดั้งเดิม มักนำมาปิ้งย่าง ตำน้าพริกปลาร้า น้ำยาขมจีน เนื้อตากแห้ง ต้มส้ม ในปัจจุบันนี้มีการคิดสูตรอาหารจากเนื้อปลาไหลนาเป็นจำนวนมาก เช่น ต้มเปรตปลาไหลนา ผัดเผ็ด เนื้อแดดเดียว ฯลฯ อาหารที่ทำจากเนื้อปลาไหลนาควรปรุงรสจัดเพื่อเพิ่มรสชาติ เป็นที่น่า สังเกตว่าเนื้อปลาไหลนาเวลาปรุงอาหารจะไม่มีกลิ่นคาวเหมือนเนื้อปลาทั่ว ๆ ไป(นาง บัญเลิศ. 2556 : สัมภาษณ์)

การทำให้ปลาไหลนาตายเพื่อนำเนื้อมาปรุงอาหารนั้นทำได้หลายวิธี หุบหัวด้วยของแข็ง หมักน้ำแข็ง หมักเกลือ หมักเหล้าขาว หลังจากปลาไหลนาตายแล้วนำมาล้างให้สะอาด ใช้ใบตะไคร้ รูดตามลำตัวเพื่อขจัดเมือกออก (บางที่ใช้ขี้เถ้าหรือแกลบ) ปลาไหลที่ไม่มีเมือกผิวหนังจะเป็นหนัง ล้าง ให้สะอาดด้วยน้ำเกลือเพื่อขจัดกลิ่นคาว และนำไปปรุงอาหารตามที่อยู่บริโภคต้องการ ปัจจุบันปลาไหล นาเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคมาก ราคาซื้อขายอยู่ที่กิโลกรัมละ 120- 200 บาท

พูน ปณ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 91 เนื้อปลาไหลนาทอด

ภาพประกอบ 92 ต้มเปรตปลาไหลนา

ภูมิปัญญาชาวบ้านมีความเชื่อว่าผู้ที่ไม่ควรรับประทานเนื้อปลาไหลนาเพราะจะทำให้ผิดโรค ได้แก่ ผู้ป่วยโรคกรดสีดวง โรคเรื้อน หรือโรคอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับเลือด และโรคผิวหนัง เพราะจะทำให้โรคกำเริบขึ้นและรักษาไม่หาย(ช่วง สุนทรธา. 2561 : สัมภาษณ์)

ความเชื่อเกี่ยวกับปลาไหลนา

ความเชื่อเกี่ยวกับปลาไหลนา

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องปลาไหลนาของคนบริเวณอำเภอชุมพลบุรี เนื่องจากมีที่ตั้งที่เหมาะสมมีแม่น้ำมูลอยู่ทางทิศใต้ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมีป่าทามมูลเป็นที่เพาะพันธุ์และอนุบาลพันธุ์ปลา ทิศเหนือเป็นทุ่งกุลาร้องไห้พื้นดินเป็นดินเหนียวปนทรายที่ชาวบ้านเรียกว่าดินตาก ดินสมองหรือดินขี้เียนและเป็นดินเค็มซึ่งเป็นดินที่ปลาไหลนาชอบและสามารถทำรูหลบอาศัยได้ในฤดูแล้ง จึงทำให้ทุ่งกุลาร้องไห้บริเวณอำเภอชุมพลบุรีมีปลาไหลนาชุกชุมมากมาตั้งแต่ครั้งโบราณ คนชุมพลบุรีจึงมีความรู้และเกี่ยวข้องกับปลาไหลนาตั้งแต่เกิด เพราะการหาปลาไหลนามาเพื่อประกอบอาหารเป็นเรื่องที่ง่าย สามารถหาได้ทุกฤดูกาล แต่คนชุมพลบุรีก็ไม่รับประทานเนื้อปลาไหลนาทุกคน จากการศึกษาพบว่าผู้ที่บริโภคเนื้อปลาไหลนาส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ผู้หญิงรับประทานน้อยกว่าเพราะส่วนใหญ่เชื่อว่าปลาไหลนาชอบกินของเน่าเหม็นหรือกินซากศพเป็นอาหาร บางคนเชื่อว่า กินเนื้อปลาไหลนาแล้วจะทำให้เลือดกำเดาไหลไม่หยุด บางคนเชื่อว่า ถ้าเลือดปลาไหลนากระเด็นถูกเนื้อตัวส่วนใดจะทำให้เป็นขี้กะตอด (เป็นหูด) บางคนเชื่อว่าคนที่เป็โรคเกี่ยวกับเลือดและผิวหนัง เช่น โรคเรื้อน โรคมะเร็ง กินปลาไหลนาแล้วจะผิโรค แต่บางคนมีความเชื่อว่าเนื้อปลาไหลนาเป็นสุดยอดของเนื้อกินแล้วจะทำให้ร่างกายแข็งแรง และบางคนก็เชื่อว่าถ้าเลี้ยงปลาไหลเผือกแล้วจะทำให้ครอบครัวมั่งมีศรีสุข ร่ำรวย จากการศึกษาความเชื่อเรื่องปลาไหลนาและข้อชะล่า(ข้อห้าม) เกี่ยวกับปลาไหลนา มีผู้ให้ข้อมูลดังนี้

“คนแก่คนเฒ่าเขาบอกว่าปลาไหลนากินของสกปรก เคยมีคนไปส่องปลาแล้วพบปลาไหลนาบริเวณหลุมฝังศพในป่าช้า แสดงว่ามันไปกินศพ เขาจึงไม่กล้ากินปลาไหลนา” (ไพศาล บุญหล้า. 2561 : สัมภาษณ์)

“ใครที่เป็นโรคขี้ทูต(โรคเรื้อน) กินปลาไหลนาไม่ได้ เพราะจะทำให้รักษาไม่หาย ตายเร็ววัน” (ไส ศรีละออง. 2561 : สัมภาษณ์)

“เอียน(ปลาไหลนา)กินแล้วผิหลายโรค เช่น โรคเลือดออกทางจมูก โรคขี้ทูต(โรคเรื้อน) โรคมะเร็ง และถ้าเลือดปลาไหลนากระเด็นไปถูกเนื้อตัวจะทำให้เป็นขี้กะตอด(เป็นหูด)ซึ่งต้องแก้ด้วยการทาด้วยยางมะละกอ” (สา สร้อยจิต. 2561 : สัมภาษณ์)

“เนื้อปลาไหลนาเป็นสุดยอดของเนื้อ กินแล้วจะทำให้ร่างกายแข็งแรง เพราะปลาไหลนาไม่มีไขมัน เป็นเนื้อที่ร่อย ทำให้ร่างกายกระชุ่มกระชวย เพราะปลาไหลนาจะกินทั้งสัตว์ที่มีชีวิตและสัตว์ที่ตายแล้ว ปลาไหลนาชอบกินของคาว ถ้ามีกลิ่นเหม็นปลาไหลนาจะไม่กิน สังเกตได้จากการดักด้วยลันหรืออั้ง ถ้าใส่เหยื่อที่เน่าเหม็นปลาไหลนาจะไม่มากิน แต่ถ้าใส่เหยื่อที่มีกลิ่นคาวปลาไหลนาจะเข้ามากิน จนเต็มอั้งหรือเต็มบั้งลัน” (ยง พลหาญ. 2561 : สัมภาษณ์)

“ปลาไหลนาถ้าอายุมาก ๆ มันจะกลายเป็นจอนพอน(พังพอน) (สุข พลหาญ. 2561 : สัมภาษณ์)

“ปลาไหลนาเผือกเป็นของหายาก ใครได้เป็นเจ้าของจะทำให้ฐานะมั่นคง ร่ำรวย” (แก้ว โยรัมย์. 2561 : สัมภาษณ์)

กล่าวโดยสรุปความเชื่อเกี่ยวกับปลาไหลนาของชุมชนทุ่งกุลาร้องไห้บริเวณอำเภอชุมพลบุรี จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับข้อห้าม(ข้อชะล่า)สำหรับผู้ที่ เป็นโรคแล้วรับประทานเนื้อปลาไหลนาไม่ได้ เช่น โรคที่เกี่ยวกับเลือด และถ้าเลือดปลาไหลกระเด็นถูกอวัยวะส่วนใดแล้วจะทำให้เป็นหูด (ซึกะตอด) ปลาไหลนาถ้าตัวใหญ่มาก ๆ จะมีหู รวมถึงเชื่อว่าปลาไหลนาถ้าอายุมาก ๆ จะกลายเป็นพังพอนและมีความเชื่อว่าผู้ที่เลี้ยงปลาไหลนาเผือกจะทำให้มีฐานะร่ำรวย

อำเภอชุมพลบุรีนั้นถือว่าเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งแหล่งดินและแหล่งน้ำ เนื้อดินซึ่งอุดมไปด้วยแร่ธาตุเพราะเป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ “ทุ่งกุลาร้องไห้” และยังเป็นพื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำที่ขนานกับลำปลับปลา และลำน้ำมูล เหมาะแก่การทำการเกษตรกรรม จากชุมทรัพย์ทางธรรมชาติเหล่านี้จึงส่งผลให้ อำเภอชุมพลบุรีเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพ ปลอดภัยและมีรสชาติดี โดยเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้จะมีลักษณะเฉพาะคือ ยาว ขาว นุ่ม หุงขึ้นหม้อ หอมอร่อย มีผลผลิตไม่ต่ำกว่า 1.2 แสนตันต่อปี หลังจากเกษตรกรได้มีการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน เป็นต้นไป จะเป็นช่วงที่ปลาไหลเจริญเติบโตเหมาะแก่การบริโภค โดยปลาไหลของอำเภอชุมพลบุรี เป็นปลาไหลธรรมชาติ มีลักษณะตัวโตสีเหลือง ลำตัวถึงโคนหางกลมอวบ ไม่มีกลิ่นคาวเหมือนปลาไหลในพื้นที่อื่นๆ ทั่วไป จึงทำให้เป็นที่นิยมบริโภคและเพื่อเป็นการส่งเสริมการค้าขายตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียงและแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่นอันน่าทึ่งของอำเภอชุมพลบุรี

1.4.3 พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดชุมพลบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานเทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดชุมพลบุรี จำนวนหลายท่านเพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการของเทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิชุมพลบุรี ตั้งแต่เริ่มจัดงานเทศกาลดังกล่าว คือ ตั้งแต่ ปี 2536 – ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2561) โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงดั้งเดิม ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2536 – 2546 และช่วงพัฒนาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2547 – 2561 เหตุผลในการแบ่งเนื่องจากในระหว่าง ปี พ.ศ. 2536 – 2546 การจัดงานไม่ได้จัดทุกปี ไม่มีการกำหนดวันที่แน่นอน กิจกรรมในงานเปลี่ยนไปทุกปีตามสภาพและนโยบายของผู้บริหาร ส่วน ปี พ.ศ. 2547 – 2561 มีการขยายวันในการจัดงาน กำหนดวันที่แน่นอน มีรูปแบบพร้อมกับประเพณีกรรมให้ลงตัวปรากฏผลดังรายละเอียดต่อไปนี้

เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ ชุมพลบุรี เกิดขึ้นครั้งแรก ปี พ.ศ. 2536 สมัยที่นายสมพงษ์ อรุณโรจน์ปัญญา เป็นนายอำเภอชุมพลบุรี เพื่อหาเอกลักษณ์ของอำเภอชุมพลบุรี โดยมีนายประทักษิณ เครือฝื่อ ครูโรงเรียนชุมพลวิทยาสรรค์ เป็นผู้เสนอว่า ชุมพลบุรีตั้งอยู่ชายขอบทุ่งกุลาร่องไห้ทางทิศใต้ มีลำน้ำมูลกับลำปลับพลาขนานข้างทางทิศเหนือใต้ โดยมีลำปลับพลาอยู่ทางทิศเหนือ และลำน้ำมูลอยู่ทางทิศใต้ ทำให้พื้นที่ลาดเอียงจากทิศเหนือลงไปทิศใต้ ลักษณะดินเป็นดินเหนียวปนทราย และดินมีเกลืออยู่ในดินทำให้เหมาะแก่การปลูกข้าวหอมมะลิ และลักษณะที่ดินเป็นดินเหนียวผสมดินทราย เรียกว่า ดินสมอง หรือ ดินดาก เหมาะที่จะเป็นที่อยู่อาศัยของปลาไหลนา ฉะนั้น อำเภอชุมพลบุรี มีของดีสองอย่างคือ ปลาไหลนา กับข้าวหอมมะลิ ซึ่งมีลักษณะพิเศษกว่าที่อื่น กล่าวคือ ปลาไหลนาชุมพลบุรี จะมีลำตัวอวบอ้วน ตัวโต เนื้ออร่อยไม่มีกลิ่นคาว และมีเป็นจำนวนมาก ส่วนข้าวหอมมะลิ เป็นข้าวที่มีเมล็ดขาว ยาว อวบ เวลาหุงมีกลิ่นหอมไปไกล อร่อย เป็นที่นิยมในการบริโภค นายสมพงษ์ อรุณโรจน์ปัญญา จึงได้นำข้อเสนอนี้ไปหารือกับข้าราชการในอำเภอ และได้จัดเทศกาลปลาไหลข้าวใหม่หอมมะลิ ชุมพลบุรี ครั้งที่ 1 เมื่อ ปี พ.ศ. 2536 (ประทักษิณ เครือฝื่อ. 2561 : สัมภาษณ์)

เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ ชุมพลบุรี ครั้งที่ 1 จัดขึ้นใน ปี พ.ศ. 2536 กำหนดวันจัดงาน คือ วันเสาร์ – อาทิตย์ ที่สองของเดือนมกราคมโดยความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ สมัยนั้น อำเภอชุมพลบุรี มี 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลชุมพลบุรี ตำบลนาหนองไผ่ ตำบลไพรขลา ตำบลศรีณรงค์ ตำบลยะวีก และตำบลเมืองบัว เป็นหน่วยงานหลักในการจัดงาน โดยแต่ละตำบลจะต้องนำเสนอวิถีชีวิตของคนชุมพลบุรีผ่านขบวนแห่ ต่าง ๆ มีการนำรวงข้าวมาประดับขบวนรถแห่ให้สวยงาม ในระยะดั้งเดิมนี้ ขบวนแห่วิถีชีวิตจะเน้นไปที่นำรวงข้าวเป็นรวงๆ มามัดรวมกันตกแต่งเป็นรูปร่างต่าง ๆ มีการนำเครื่องมือดักจับปลาไหล มาแสดง มีการประกวดขบวนต่าง ๆ รวมถึงขบวนของฮิต 12 คอง 14 อีสาน ไฮไลต์ของงานอยู่ที่ขบวนแห่ ในวันเสาร์ จะเป็นขบวนแห่วิถีชีวิต และวันอาทิตย์แข่งจับปลาไหล ซึ่งก็ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

ในช่วงดั้งเดิมนี้อำเภอชุมพลบุรีไม่มีการจัดเทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ ชุมพลบุรีอยู่ 2 – 3 ปีในสมัยนายกฤษดา พงษ์เจริญ เป็นนายอำเภอ เพราะขาดงบประมาณ แต่หลังจากนั้นก็มีการจัดต่อเนื่องทุกปี (ประทักษิณ เครือฝื่อ. 2561 : สัมภาษณ์)

กล่าวโดยสรุป เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ ชุมพลบุรี ช่วงดั้งเดิม เป็นการจัดที่ให้แก่ละตำบลนำเสนองานโดยเน้นวิถีชีวิต ขบวนแห่ก็ใช้คนลาก ขบวนแห่ที่ตกแต่งด้วยข้าวหอมมะลิก็จจะเป็นการออกแบบแล้วนำรวงข้าวทั้งรวงมามัดให้เป็นรูปร่างต่าง ๆ ที่สวยงาม มีการประกวดแข่งขัน คล้ายๆ กับปีต่อๆ มา ระยะเวลาหน่วยงานภายนอกยังไม่เข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์การจัดงาน หน่วยงานในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินการเกือบทั้งหมด

ภาพประกอบ 93 เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ ชุมพลบุรี

ช่วงพัฒนาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2547 – 2561

เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานชาตชุมพลบุรีตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2547 ที่เปลี่ยนไปจากรูปแบบเดิมที่เน้นวิถีชีวิตเป็นหลัก มาเป็นการตกแต่งขบวนแห่ที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ เช่น เดิมขบวนแห่ที่ประดับด้วยรวงข้าวเปลือกก็พัฒนามาเป็นเอาเมล็ดข้าวมาติดเรียงเม็ดทีละเม็ดติดตามแบบที่ทำไว้ให้เป็นรูปแบบต่าง ๆ เช่น พญานาค เทวดา ปราสาท ปลาไหล ฯลฯ โดยช่างที่ชำนาญจะร่างรูปลงในแบบแผ่นไม้อัด เขียนลายไทยลงในแบบ และตัดเป็นรูป ขึ้นต่อมาคือการทากาว โรยทรายจากแม่น้ำมูล แล้วนำเมล็ดข้าวเปลือก(ข้าวหอมมะลิ) มาติดตามรอยที่ช่างทำไว้ทีละเม็ดๆ จนเป็นรูปร่างตามต้องการ แล้วนำรูปที่ตัดแต่ละส่วนมาประกอบกันให้เป็นรูปร่าง แล้วนำไปตกแต่งบนขบวนรถแห่ ซึ่งขบวนงานนี้ต้องใช้ความสามารถมาก เพราะต้องเรียงเมล็ดข้าวให้สวยงาม ซึ่งต้องใช้แรงงานคน ความอดทน ความมุ่งมั่น ความเสียสละอย่างมาก การติดเมล็ดข้าวตามแบบที่ร่างนั้นต้องใช้ผู้คนเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นนักเรียน ครู เจ้าหน้าที่เทศบาล หรือตำบล และรวมถึงชาวบ้านในแต่ละชุมชนด้วย (รณรงค์ คุณมาศ. 2561 : สัมภาษณ์)

ผู้วิจัยขอเสนอบรรยากาศการจัดงานเทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาตชุมพลบุรี บางปีมาให้ศึกษาเพื่อที่จะได้เห็นภาพบรรยากาศของงานได้ชัดเจนขึ้น

เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ ชุมพลบุรี ปี พ.ศ. 2553

งานเทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ ที่อำเภอชุมพล จังหวัดสุรินทร์ ปีนี้จัดขึ้นเป็นครั้งที่ 13 ในระหว่างวันที่ 18-20 ธ.ค. 2553 และวันที่ 20 ธ.ค. 2553 เป็นวันสุดท้ายของงาน ชมการแข่งขัน

เรือพายไม่เกิน 8 ฝีพาย การแข่งขันนวดข้าว- ตำข้าว การแข่งขันหุงข้าวแบบโบราณ การประกวดอาหารสูตรเด็ดจากปลาไหล เช่น ต้มเปรตปลาไหล ปลาไหลย่างซอส ปลาไหลแดดเดียว ผัดเผ็ดปลาไหล น้ำพริกปลาไหล หลามไหล ฯลฯ การประกวดจัดสำหรับอาหาร นิทรรศการของดีเมืองชุมพลบุรี การจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ OTOP ด้วย

อำเภอชุมพลบุรี เขตทุ่งกุลาร้องไห้ เมืองปลาไหล ฟ้าใหม่สวย รวยข้าวหอมมะลิ งามพร้อมลำน้ำมูล”นี้คือคำขวัญ ประจำอำเภอชุมพลบุรี เป็น ดินแดนทุ่งทอง ของข้าวหอมมะลิที่ดีที่สุดในโลก อำเภอที่ขึ้นชื่อว่า ในอดีตเคยแห้งแล้ง แต่ปัจจุบันกลับกลายเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ที่สุด นอกจากนี้ข้าวหอมมะลิที่หอม อร่อยที่สุดในโลกแล้ว พื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ อ.ชุมพลบุรี ยังมีปลาไหลทุ่งนา ที่มีลักษณะเหลือง เนื้อนุ่ม ไม่คาว เหมือนปลาไหล ในพื้นที่ทั่วไป ทั้งนี้เกิดจากเนื้อดินทุ่งกุลาร้องไห้ ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุนั่นเอง

ในแต่ละปีเกษตรกรจะเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จในเดือนพฤศจิกายนก็จะเป็นช่วง ที่ปลาไหลเจริญเติบโตเหมาะแก่การจับมาบริโภคและปลาไหลมีเป็นจำนวนมาก โดยปลาไหลของ อ.ชุมพลบุรีเป็นปลาไหลธรรมชาติ มีลักษณะตัวโตสีเหลือง ลำตัวถึงโคนหางกลมอวบ ไม่มีกลิ่นคาวเป็นที่นิยมบริโภค ในแต่ละปีเกษตรกรสามารถจับปลาไหลมาบริโภคและจำหน่าย มีน้ำหนักรวมกันไม่ต่ำกว่า 5 ตันต่อปี โดยจะขายกิโลกรัมละ 130 บาท ทำให้ชาวชุมพลบุรี มีรายได้เข้าครัวเรือน พร้อมกันนี้ชาวอำเภอชุมพลบุรียังได้พร้อมใจกันจัดงาน เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ ขึ้น เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ของดีเมืองชุมพลบุรีให้กับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้รู้จัก

ภาพประกอบ 94 เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ ชุมพลบุรี ปี พ.ศ. 2553

เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด ชุมพลบุรี ปี พ.ศ. 2554

จังหวัดสุรินทร์ โดยอำเภอชุมพลบุรีจัดงาน “เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด ประจำปี 2554” ในวันที่ 17-18 ธันวาคม 2554 ณ สนามหน้าที่ว่าการอำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ เพื่อเป็นการรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชนและประชาสัมพันธ์ของดีของอำเภอชุมพลบุรี ได้แก่ ข้าวหอมมะลิ ปลาไหล ปลาช่อนนา ผ้าไหม ให้เป็นที่รู้จักรวมทั้งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดสุรินทร์

อำเภอชุมพลบุรีนั้น เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดสุรินทร์ มีตั้งอยู่ในบริเวณที่เรียกว่า “ทุ่งกุลาร้องไห้” เป็นแหล่งปลูกข้าวหอมมะลิที่สร้างชื่อเสียงให้จังหวัดสุรินทร์เป็นอย่างมาก ด้วยเป็นข้าวหอมมะลิปลอดสารเคมีและสารพิษ มีลักษณะเฉพาะหอม ยาว ขาว และนุ่ม ทั้งในพื้นที่ดังกล่าวมีภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำสองสายคือ ลำพลับพลาและลำน้ำมูลขนานข้าง เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาไหลธรรมชาติ ที่มีลักษณะพิเศษกว่าแหล่งอื่นๆ คือ ตัวโต สีเหลือง บริเวณตั้งแต่ส่วนหัวตลอดถึงโคนหางอวบกลม ไม่มีกลิ่นคาว นำมาประกอบอาหารมีรสชาติดี จึงเป็นที่มาของการจัดงานเทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิฯ

ภายในงานมีกิจกรรมที่น่าสนใจต่าง ๆ อาทิ ขบวนรถตกแต่งด้วยเมล็ดข้าวหอมมะลิและขบวนฟ้อนรำศิลปวัฒนธรรม (เฉพาะในวันที่ 17 ธันวาคม 2554), การแข่งขันจับปลาไหลประเภททีมชาย ทีมหญิง และทีมนานาชาติ, การประกวดปลาไหลใหญ่ – ยาว, การประกวดอาหารสูตรเด็ดจากปลาไหล เช่น ต้มเปรตปลาไหล ปลาไหลย่างซอส ฯลฯ และการประกวดจัดสำรับอาหาร, การประกวดข้าวหอมมะลิ, การแข่งขันนวดข้าว ตำข้าว การแข่งขันหุงข้าวแบบโบราณ, การแข่งขันเรือพายไม่เกิน 8 ฝีพาย งานมหรสพยามค่ำคืน เช่น การแสดงหมอลำ การแสดงดนตรี เป็นต้น

ททท.จึงขอเชิญชวนนักท่องเที่ยวมาพิสูจน์ ความหอมอร่อยของข้าวหอมมะลิที่เก็บเกี่ยวใหม่ๆ และเมนูเด็ดจากปลาไหลมากมาย ของ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์ และท่องเที่ยวในแหล่งใกล้เคียง หมู่บ้านข้างบ้านตากกลาง อ.ท่าตูม หรือร่วมงานมหรสพว่าวอีสานบุรีรัมย์ อ.ห้วยราช จ.บุรีรัมย์ ซึ่งจัดงานในห้วงเวลาเดียวกัน (สามารถเดินทางตามเส้นทางอ.สตึก ผ่านเข้า จ.บุรีรัมย์ ระยะทางประมาณ

60 กม

พูน บณู ทิโต ชิว

ภาพประกอบ 95 เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด ชุมพลบุรี ปี พ.ศ. 2554

เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด ชุมพลบุรี ปี พ.ศ. 2555

นายพิภพ คำทองสุข รองผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ ได้เดินทางมาเป็นประธานเปิดงาน “เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดประจำปี 2555” บริเวณหน้าที่ว่าอำเภอชุมพลบุรี ที่ทางจังหวัดสุรินทร์ ร่วมกับ อำเภอชุมพลบุรี เทศบาลตำบล และเทศบาลตำบล 6 แห่ง ในพื้นที่ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์ จัดขึ้นอย่างคึกคัก ซึ่งเป็นงานประเพณีชื่อดังของ อ.ชุมพลบุรี ดินแดนแห่งทุ่งกุลาร้องไห้แหล่งปลูกข้าวหอมมะลิคุณภาพก้องโลก ที่จัดงานหลังฤดูเก็บเกี่ยวสืบทอดกันมาเป็นประจำทุกปีโดยภายในงานมีการจัดประกวดขบวนแห่ข้าวหอมมะลิ ที่นำรวงข้าว และเมล็ดข้าวเปลือกหอมมะลิมาร้อยเรียง ประดิษฐ์ประดับตกแต่งขบวนรถเป็นรูปต่างๆ เช่น ครุฑ พญานาค เต่า อย่างวิจิตรงดงามอลังการ และบางตำบลนำดอกไม้สดมาจัดตกแต่งร่วมกับเมล็ดข้าว รวงข้าวอย่างสวยงามตระการตา เป็นที่ประทับใจแก่ประชาชนนักท่องเที่ยวที่มาร่วมงานเป็นอย่างมาก พร้อมทั้งได้ตื่นตาตื่นใจกับการประกวดปลาไหลใหญ่ยาว ทั้งนี้ ปลาไหล อ.ชุมพลบุรี ที่อาศัยอยู่ตามทุ่งนา ห้วยหนอง คลอง บึง กลางทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งเป็นดินเหนียวร่วนปนทรายนั้นนอกจากจะปลูกข้าวหอมมะลิได้คุณภาพดีที่สุดในโลกแล้ว ยังเป็นแหล่งปลาไหลรสชาดีอร่อย ตัวใหญ่ยาว เนื้อนุ่ม ไม่มีกลิ่นคาวเหมือนปลาไหลในท้องที่อื่นๆ อีกด้วยผลการประกวดปลาไหลใหญ่ยาว ปีนี้ นายมิตร บุตรวัต หมู่ 4 ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี เจ้าของปลาไหลน้ำหนัก 1.2 กิโลกรัม (กก.) ความยาวลำตัว 90 เซนติเมตร (ซ.ม.) คว่ำรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 ปลาไหลใหญ่ยาวที่สุดในประเทศไปครอง ส่วนรองชนะเลิศอันดับ 1 เป็นปลาไหลของ นายสุภาพ สอนสุด ต.ไพร

ขลา อ.ชุมพลบุรี ขนาดน้ำหนัก 1 กก.ความยาวลำตัว 89 ซม. และรองชนะเลิศอันดับ 2 ปลาไหล น้ำหนัก 1 กก. ความยาวลำตัว 86 ซม.

นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมการแข่งขันการหุงข้าวใหม่หอมมะลิ การปรุงอาหารด้วยเมนูปลาไหล เช่น ต้มยำปลาไหล ย่างปลาไหล หลามปลากระบอกไม้ไผ่ และการแข่งขันจับปลาไหลในบ่อโคลน ซึ่งมีทั้งประชาชนชาวไทย และชาวต่างชาติร่วมแข่งขันกันอย่างสนุกสนาน อีกทั้งภายในงานมีปลาไหลสดๆ มาวางขายให้หาซื้อไปประกอบอาหารรับประทานในราคา กก.ละ 150 บาท รวมทั้งการออกร้านจำหน่ายสินค้าเกษตร ผลิตภัณฑ์ชุมชนชื่อดัง และของดีจากภูมิปัญญาท้องถิ่น จ.สุรินทร์ ให้เลือกซื้อกันเป็นจำนวนมาก

ภาพประกอบ 96 เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด ชุมพลบุรี ปี พ.ศ. 2555

เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิและงานกาชาดชุมพลบุรี ปี พ.ศ. 2556

ที่อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดประจำปี 2556 ซึ่งอำเภอชุมพลบุรีได้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยในวันเปิดงานได้รับเกียรติจาก นายถาวร กุลโชติ รองผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ เดินทางมาเป็นประธานเปิดงาน โดยมีนายธีรพล สกกุลรักษ์ นายอำเภอชุมพลบุรี เป็นผู้กล่าวรายงาน ถึงวัตถุประสงค์และข้อมูลการจัดงาน ทั้งนี้เพื่อเป็นประชาสัมพันธ์ของดีของอำเภอชุมพลบุรี โดยเฉพาะอำเภอชุมพลบุรีเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิ ที่เรียกว่าพื้นที่ "ทุ่งกุลาร้องไห้" ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสุรินทร์ มีลักษณะเฉพาะคือ หอม ยาว ขาว นุ่ม

ผลผลิตไม่ต่ำกว่า 1.2 แสนตันต่อปี และปลาไหลของ อำเภอชุมพลบุรี ที่เป็นปลาไหลธรรมชาติ มีลักษณะตัวโตสีเหลือง ลำตัวถึงโคนหางกลมอวบ ไม่มีกลิ่นคาวเป็นที่นิยมบริโภค

โดยในทุก ๆ ปีจะมีการประกวดปลาไหล ซึ่งในปีนี้เป็นปลาไหลใหญ่จากเทศบาลนาหนองไผ่ มีเส้นรอบวงถึง 13 ซม. ปลาไหลยาวจากเทศบาลชุมพลบุรี มีความยาว 96 ซม. ปลาไหลจาก อบต.ศรีณรงค์ มีความหนัก 1,200 กรัม ปลาไหลแปลกได้แก่ปลาไหลสีทอง ของนายเชิดพงษ์ ทับแก้ว และปลาไหลสวยงามชนะเลิศ จากสำนักงานสัสดีอำเภอชุมพลบุรี

งานเทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดของอำเภอชุมพลบุรี จะมีไปจนถึงวันที่ 23 ธันวาคม 2556 ณ สนามหน้าที่ว่าอำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ กิจกรรมในงานยังมีการแสดงศิลปวัฒนธรรม นิทรรศการของดีเมืองชุมพลบุรี ผลิตภัณฑ์ OTOP การประกวดข้าวหอมมะลิ ประกวดมะละกอใหญ่ ประกวดผ้าไหม การแข่งขันนวดข้าว ตำข้าว หุงข้าวแบบโบราณ การประกวดอาหารสูตรเด็ดจากปลาไหล เช่น ต้มเปรตปลาไหล ปลาไหลแดดเดียว ผัดเผ็ดปลาไหล ปลาไหลย่างซอส หลามปลาไหล การประกวดจัดสำรับอาหารจากประเภปลาไหล ซึ่งประธานในพิธีก็ได้เดินชิมเมนูเด็ดจากปลาไหล และเชิญชวนแขกผู้มีเกียรติที่เข้าร่วมงาน ลิ้มลองรสชาติอาหารรสชาติเด็ดจากปลาไหล

ภาพประกอบ 97 เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด ชุมพลบุรี ปี พ.ศ. 2556

งานปลาไหล ปี พ.ศ. 2557

เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดประจำปี 2557” อ.ชุมพลบุรี เมืองช้าง อย่างยิ่งใหญ่ เผยขบวนแห่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นชาวชุมพลบุรี จาก 10 ตำบล พร้อมรถประดับเมล็ด ข้าวหอมมะลิอย่างวิจิตรอลังการยาวเหยียดกว่า 2 กิโลเมตร เพื่อประชาสัมพันธ์ของดีส่งเสริมการท่องเที่ยว ประชาชนแห่ร่วมงานแน่น

นายถาวร กุศลโชติ รองผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ เป็นประธานเปิดงาน เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ งานกาชาดประจำปี 2557 ครั้งที่ 17 โดยมี นายธีรพล สกกุลรักษ์ นายอำเภอชุมพลบุรี ร่วมกับหัวหน้าส่วนราชการ และประชาชน นำขบวนแห่ฟ้อนรำ การแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และวิถีชีวิตชาวชุมพลบุรี จาก 10 ตำบล พร้อมขบวนรถแห่ที่ตกแต่งประดับประดาด้วยเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอย่างวิจิตรสวยงาม เข้าร่วมพิธีอย่างยิ่งใหญ่อลังการ

ทั้งนี้ เพื่อประชาสัมพันธ์ของดี และส่งเสริมการท่องเที่ยว อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์ ซึ่งชุมพลบุรี เป็นอำเภอตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ที่เรียกว่า “ทุ่งกุลาร้องไห้” แหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่มีชื่อเสียงของโลก และเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิปลอดสารเคมี และสารพิษ ตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดสุรินทร์ อีกด้วย โดยมีลักษณะเฉพาะ คือ หอม ยาว ขาว นุ่ม มีผลผลิตไม่ต่ำกว่า 1.2 แสนตันต่อปี

นอกจากนี้ อ.ชุมพลบุรี เป็นพื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำมูล โดยมีแม่น้ำขนาด 2 สาย คือ ลำพลับพลา และแม่น้ำมูล เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม การดำรงชีพ และการขยายพันธุ์ปลา ซึ่งแต่ละปีหลังเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จในเดือนพฤศจิกายนจะเป็นช่วงที่ปลาไหลเจริญเติบโตเหมาะแก่การบริโภค และมีจำนวนมาก โดยปลาไหล อ.ชุมพลบุรี เป็นปลาไหลธรรมชาติ มีลักษณะตัวโตสีเหลือง ลำตัวถึงโคนหางกลมอวบ ไม่มีก้านคาว เป็นที่นิยมบริโภค ซึ่งในแต่ละปีเกษตรกรสามารถจับปลาไหลมาบริโภค และจำหน่ายได้รวมไม่น้อยกว่า 5 ตัน

โดยภายในงานมีกิจกรรมสำคัญ เช่น นิทรรศการของดีเมืองชุมพลบุรี ผลิตภัณฑ์ OTOP เช่น ผ้าไหม ข้าวหอมมะลิ ปลาไหล ขบวนแห่ฟ้อนรำ ขบวนประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตชาวชุมพลบุรี ขบวนรถตกแต่งด้วยเมล็ดข้าวหอมมะลิ การแสดงศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และการประกวดเทพีปลาไหล เป็นต้น ซึ่งงานเทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิฯ จะมีไปจนถึงวันที่ 22 ธ.ค.นี้

ภาพประกอบ 98 เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ ปี พ.ศ. 2557

เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด ปี พ.ศ. 2558

ที่บริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอชุมพลบุรี จ.สุรินทร์ นายชูศักดิ์ ราชบุรี นายอำเภอชุมพลบุรี เปิดการแข่งขันการจับปลาไหล ในงานเทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด อำเภอชุมพลบุรี ปี 2558 ดินแดนแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิคุณภาพดีระดับโลก วัตถุประสงค์เพื่อประชาสัมพันธ์และจำหน่ายของดีเมืองชุมพลบุรี ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ตลอดจนเพื่อส่งเสริมการดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปีนี้จัดขึ้นเป็นครั้งที่ 18 ตั้งแต่วันที่ 17-21 ธันวาคม 2558 นี้

กิจกรรมที่ได้รับความสนใจจากประชาชนและนักท่องเที่ยว คือ การแข่งขันจับปลาไหลของชาวอำเภอชุมพลบุรี จาก 10 ตำบล ประเภทชายและหญิง บรรยากาศการแข่งขันจับปลาไหลก็เป็นไปอย่างสนุกสนาน กองเชียร์จากหมู่บ้านต่างๆ มาร่วมเชียร์ผู้เข้าแข่งขันเป็นตัวแทนของตำบลเป็นจำนวนมาก บรรยากาศการแข่งขันเป็นไปอย่างสนุกสนาน ทั้งประเภทชายและประเภทหญิง

โดยเฉพาะประเภทหญิง สีสันการลงจับปลาไหลได้รับแรงเชียร์จากผู้ชมแต่ละตำบลอย่างสนุกสนาน เนื่องจากปลาไหลมีความลื่นไหล เมื่อผู้หญิงจับปลาไหลต้องใช้ทุกวิถีทางเพื่อที่จะจับปลาไหลให้ได้ สร้างความเฮฮา และความสนุกสนานให้แก่ผู้ชมเป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ตาม การแข่งขันจับปลาไหล ทางคณะกรรมการผู้จัดการแข่งขันได้ใช้ความระมัดระวังไม่ให้ปลาบอบช้ำมาก เมื่อหลุดมือแล้วก็ให้ปล่อยลงน้ำคืน และให้จับตัวใหม่เพื่อเป็นการไม่ทรมานปลาไหลมากจนเกินไป

ขณะที่การแข่งขันจับปลาไหล ชาวต่างชาติ ทั้งชาย 10 คน และหญิง 10 คน ให้ความสนใจเข้าร่วมแข่งขันจับปลาไหล มีผู้เข้าร่วมการแข่งขัน 9 ชาติ ประกอบด้วย ชาวจีน ชาวเยอรมัน ชาวญี่ปุ่น ชาวสวีเดน ออสเตรเลีย ชาวอเมริกัน ชาวสเปน ชาวสกอตแลนด์ และชาวเนเธอร์แลนด์ ซึ่งบรรยากาศเป็นไปด้วยความคึกคัก ทุกคนลงจับปลาไหลในบ่อน้ำดิน ที่ทางอำเภอชุมพลบุรีจัดสร้างขึ้นชั่วคราว พร้อมนำปลาไหลลงทะเลงไว้ในบ่อดินเป็นจำนวนมาก

โดยมีชาวเยอรมัน M.r Luis Steinger จับปลาไหลได้ 4 ตัว Mr.Erik Eriksson ชาวสวีเดน จับได้ 3 ตัว ขณะที่ฝ่ายหญิง Miss.Bethary Tietjen ชาวอเมริกัน จับปลาไหลได้ 11 ตัว และ Miss.Hisano Ishimaru ชาวญี่ปุ่น จับปลาไหลได้ 9 ตัว ซึ่งทางอำเภอชุมพลบุรี โดยนายชูศักดิ์ ราชบุรี นายอำเภอชุมพลบุรี ได้มอบรางวัลเงินสดจำนวนหนึ่งพร้อมด้วยผ้าขาวม้า และประกาศนียบัตรแก่ชาวต่างชาติทุกคนที่เข้าร่วมการแข่งขันสร้างความสนุกสนานทั้งชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติได้รับชม โดยกติกาในการแข่งขันจับปลาไหล จะใช้เวลาในการจับปลาไหลเป็นเวลา 10 นาที ใครสามารถจับปลาไหลจากบ่อน้ำดินมาใส่บั้งไม้ไผ่ได้มากที่สุดเป็นผู้ชนะ

บรรยากาศการแข่งขัน แต่ละคนที่เป็นอย่างชาวต่างชาติลงจับปลาไหล ในส่วนฝ่ายผู้ชายส่วนใหญ่ไม่ได้กลัวหรือตกใจในการจับปลาไหลแต่อย่างใด ทุกคนต่างมุ่งมั่นในการจับปลาไหล ลงลุยน้ำในบ่อดินจับปลาไหล บางคนถึงกับนอนเล่นน้ำไปด้วยอย่างสนุกสนาน ในการมีส่วนร่วมจับปลาไหลต่างพากันลงจับปลาไหลที่อยู่ในน้ำบ่อดินอย่างตั้งอกตั้งใจ โชว์ความสามารถการจับปลาไหลได้อย่างไม่แพ้ชาวไทย เมื่อจับปลาไหลได้ ก็จะนำไปใส่บั้งไม้ไผ่ แล้ววิ่งลงมาจับปลาไหลในบ่อใหม่อีกครั้งจนกระทั่งหมดเวลาการแข่งขัน

ขณะที่ชาวต่างชาติ ฝ่ายหญิง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียนตามโครงการแลกเปลี่ยนนักเรียนระหว่างประเทศ และเป็นครูสอนภาษาต่างประเทศในโรงเรียนมัธยม ทั้งในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ และบุรีรัมย์ ต่างก็ได้ประลองความสามารถในการแข่งขันจับปลาไหล หลายคนไม่เคยจับปลาไหลมาก่อน และก็มีบางคนที่เคยเข้าร่วมแข่งขันจับปลาไหลที่อำเภอชุมพลบุรีในปีที่ผ่านมาแล้วก็ไม่ได้กลัวอะไร แต่คนที่ไม่เคยจับปลาไหลเหมือนจะกลัว ไม่กล้าจับปลาไหล แต่สุดท้ายก็สามารถจับปลาไหลในท่าแปลกๆ ได้อย่างสนุกสนาน สร้างความประทับใจแก่ผู้ชมชาวไทย ชาวอำเภอชุมพลบุรี และนักท่องเที่ยวทั่วไป

นายวินัย ตรงจิตพิทักษ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ เป็นประธานเปิดงาน “เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิและงานกาชาดชุมพลบุรี ประจำปี 2558” ซึ่งจัดขึ้นที่สนามหน้าโรงพยาบาลชุมพลบุรี อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยมีนายชูศักดิ์ ราชบุรี นายอำเภอชุมพลบุรี ในนามคณะกรรมการจัดงาน นำข้าราชการ ผู้บริหารและสมาชิกองค์กรส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พ่อค้าและประชาชน ร่วมในพิธี

นายชูศักดิ์ กล่าวว่าอำเภอชุมพลบุรี เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ที่เรียกว่า "ทุ่งกุลาร้องไห้" โดยเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งปลอดภัยและมีสารพิษตามยุทธศาสตร์ของจังหวัด มีลักษณะเฉพาะคือ หอม ยาว ขาว นุ่ม มีผลผลิตไม่ต่ำกว่า 1.2 แสนตันต่อปี นอกจากนี้อำเภอชุมพลบุรี ยังเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ โดยมีลำน้ำขนาบสองด้านคือ ลำพลับพลา และลำน้ำมูล เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม การดำรงชีพ และการขยายพันธุ์ปลา ซึ่งแต่ละปีเกษตรกรจะเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จในเดือนพฤศจิกายน และเป็นช่วงที่ปลาไหลเจริญเติบโตเหมาะแก่การบริโภค ทำให้ในแต่ละปีเกษตรกร จะสามารถจับปลาไหลมาบริโภคและจำหน่ายได้ไม่น้อยกว่า 5 ตัน สำหรับการจัดกิจกรรมดังกล่าวก็เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามนโยบายของรัฐบาล โดยในปี พ.ศ. 2558 จัดขึ้นเป็นครั้งที่ 18 งานมีขึ้นระหว่างวันที่ 17-21 ธันวาคม ณ สนามหน้าที่ว่าการอำเภอชุมพลบุรี นอกจากนี้ยังเป็นการประชาสัมพันธ์ของดีอำเภอชุมพลบุรี

กิจกรรมในงานประกอบด้วย นิทรรศการของดีเมืองชุมพลบุรี ผลิตภัณฑ์ OTOP เช่น ผ้าไหม ข้าวหอมมะลิ ปลาไหล ขบวนแห่ประเพณีวิถีชีวิตของชาวชุมพลบุรี ขบวนรถตกแต่งด้วยเมล็ดข้าวหอมมะลิ และขบวนฟ้อนรำวัฒนธรรมประเพณี การแสดงศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

การประกวดเทพีปลาไหล การประกวดมะละกอใหญ่ ยาว หนัก การแสดงดนตรี หมอลำ การแสดงของนักเรียน การแข่งขันส้มตำ การประกวดข้าวหอมมะลิ การประกวดปลาไหลใหญ่ ยาว หนัก และการประกวดผ้าไหม

พูน บุญจิต โสวั

ภาพประกอบ 99 เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดชุมพลบุรี ปี พ.ศ. 2558

เทศกาลปลาไหลข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดชุมพลบุรี ปี พ.ศ. 2560

นาย พรพจน์ บัญญัติยานุรักษ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ เป็นประธานเปิดงาน "เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ" มี นายชูศักดิ์ ราชบุรี นายอำเภอชุมพลบุรี ร่วมกับหัวหน้าส่วนราชการ ร่วมเปิดงาน "เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ งานกาชาดประจำปี 2560" ระหว่างวันที่ 15-19 ธันวาคม 2560 โดยมี ขบวนแห่ประเพณีวิถีชีวิตของชาวชุมพลบุรี ขบวนการแสดง ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น นิทรรศการของดีเมืองชุมพลบุรี ผลิตภัณฑ์ OTOP ของแต่ละตำบลทั้ง 10 ตำบล ขบวนแห่ใช้ผู้แสดง หลายร้อยคน อาทิ การฟ้อนรำ ขบวนชีวประวัติ ขบวนสืบสานประเพณี รถแห่ ออกแบบ เป็นสวดลายต่างๆ ประดับประดาด้วยเมล็ดพันธุ์ข้าว วิจิตรสวยงาม

ทั้งนี้ เพื่อประชาสัมพันธ์ของดี และส่งเสริมการท่องเที่ยว อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์ ซึ่งชุมพลบุรี เป็นอำเภอตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ที่เรียกว่า “ทุ่งกุลาร้องไห้” แหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่มีชื่อเสียงของโลก และเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิปลอดสารเคมี และสารพิษ ตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดสุรินทร์ อีกด้วย โดยมีลักษณะเฉพาะ คือ หอม ยาว ขาว นุ่ม มีผลผลิตไม่ต่ำกว่า 1.2 แสนตันต่อปี ท่ามกลางพี่น้องประชาชนชาวอำเภอชุมพลบุรีทั้ง 10 ตำบล และนักท่องเที่ยว ไทย-เทศ นับหมื่นคน บรรยากาศเป็นไปด้วยความคึกคัก สุดยิ่งใหญ่ และอลังการ รถบุปผชาติข้าวหอมมะลิ สูดงดงาม ตระการตา

ส่วนไฮไลท์ อยู่ในวันเสาร์ที่ 17 ธ.ค.60 เริ่มตั้งแต่ เวลา 09.00 น. กิจกรรมที่ทุกคนรอคอย คือ การแข่งขันจับปลาไหล ประเภททีม บุคคล และนานาชาติ โดยในทุกปีจะมีชาวต่างชาติให้ความสนใจมาร่วมแข่งขันเพื่อสร้างสีสันจำนวนมาก การประกวดปลาไหลใหญ่-ยาว ประกวดข้าวหอมมะลิ การประกวดผ้าไหม นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวจะได้ชมการแสดงช้าง แข่งขันกินขนมจีน แข่งขันดำข้าว

แบบโบราณ แข่งขันหุงข้าวแบบโบราณ และเดินแบบผ้าไหม และในวันอาทิตย์ที่ 18 ธ.ค.60 จะมี กิจกรรมสนุกๆ อีกมากมาย อาทิ การประกวดอาหารสูตรเด็ดจากปลาไหล การประกวดจัดสำรับ อาหารจากปลาไหล การแข่งขันส้มตำ การแข่งขันผัดหมี่ การแสดงมหรสพ และการแสดงของนักเรียน เป็นต้น

ภาพประกอบ 100 เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดชุมพลบุรี ปี พ.ศ. 2560

เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดชุมพลบุรี ปี พ.ศ. 2561

จังหวัดสุรินทร์โดยอำเภอชุมพลบุรี กำหนดจัดงาน “เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดประจำปี 2561” ระหว่างวันที่ 14-18 ธันวาคม 2561 ณ บริเวณสนามหน้าที่ว่าการ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและประชาสัมพันธ์ของดีเมืองชุมพลบุรี เช่น ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ปลาไหลธรรมชาติ ปลาช่อนนา ผ้าไหม และสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

นางสาวธมลวรรณ เจริญวงศ์พิสิฐ ผู้อำนวยการ ททท. สำนักงานสุรินทร์ กล่าวว่า อำเภอชุมพลบุรีนั้นถือว่าเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งแหล่งดินและแหล่งน้ำ เนื้อดินซึ่งอุดมไปด้วยแร่ธาตุเพราะเป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ “ทุ่งกุลาร้องไห้” และยังเป็นทีราบลุ่มริมแม่น้ำที่ขนากับลำน้ำพลับพลา และลำน้ำมูล เหมาะแก่การทำการเกษตรกรรม จากชุมทรัพย์ทางธรรมชาติเหล่านี้จึงส่งผล

ให้อำเภอชุมพลบุรีเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพ ปลอดภัยและมีสารพิษ โดยเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้จะมีลักษณะเฉพาะคือ ยาว ขาว นุ่ม หุงขึ้นหม้อ หอมอร่อย มีผลผลิตไม่ต่ำกว่า 1.2 แสตันต่อปี หลังจากเกษตรกรได้มีการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน เป็นต้นไป จะเป็นช่วงที่ปลาไหลเจริญเติบโตเหมาะแก่การบริโภค โดยปลาไหลของอำเภอชุมพลบุรี เป็นปลาไหลธรรมชาติ มีลักษณะตัวโตสีเหลือง ลำตัวถึงโคนหางกลมอวบ ไม่มีกลิ่นคาวเหมือนปลาไหลในพื้นที่อื่นๆ ทั่วไป จึงทำให้เป็นที่นิยมบริโภคและเพื่อเป็นการส่งเสริมการดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียงและแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่นอันน่าทึ่งของอำเภอชุมพลบุรี จึงได้กำหนดจัดงานเทศกาลประจำปีขึ้น ภายใต้ชื่อ งานเทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดประจำปี 2561 ระหว่างวันที่ 14-18 ธันวาคม 2561 ณ บริเวณสนามหน้าที่ว่าการอำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ พบกับกิจกรรมเด็ดๆ มากมายภายในงาน ที่จะสร้างความสนุกสนาน ครึกครื้น เรียกเสียงหัวเราะให้กับผู้ชมทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ดังนี้

วันที่ 14 ธ.ค.61 ชมพิธีสู่วัชฎ์ข้าว,ประกวดผ้าไหม,ประกวดข้าวหอมมะลิ

วันที่ 15 ธ.ค.61 ชมขบวนแห่ประเพณีวิถีชีวิตของชาวชุมพลบุรี ชมขบวนรถตกแต่งด้วยเมล็ดข้าว และขบวนฟ้อนรำวัฒนธรรมประเพณีที่สวยงาม

วันที่ 16 ธ.ค.61 ชมชมการแข่งขันการจับปลาไหล การประกวดปลาไหล การแสดงการประกอบอาหารเมนูจากปลาไหลชมการแสดงช้าง, ชมการแข่งขันดำข้าวแบบโบราณ,ชมการแข่งขันหุงข้าวแบบโบราณ และ ชมการแสดงแฟชั่นศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น “เดินแบบผ้าไหม”

วันที่ 17 ธ.ค.61 ชมการประกวดอาหารสูตรเด็ดจากปลาไหล,ประกวดสารอาหาร

วันที่ 18 ธ.ค.61 กิจกรรมงานกาชาดงานราตรีสัมพันธ์ สืบสานวัฒนธรรมประเพณี

ททท. จึงขอเชิญชวนนักท่องเที่ยวมาพิสูจน์ ความหอมอร่อยของข้าวหอมมะลิที่เก็บเกี่ยวใหม่ๆ และเมนูเด็ดจากปลาไหลมากมาย ของ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์ นอกจากนี้สามารถเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งใกล้เคียง เช่น หมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง อำเภอท่าตูม และหมู่บ้านหัตถกรรมเครื่องเงินเขวาสินรินทร์ เป็นต้น

พหุบัน ปณุ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 101 เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดประจำปี 2561

กล่าวโดยสรุป เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิและงานกาชาดชุมพลบุรี มีการจัดงานที่เป็นรูปแบบมากขึ้น มีการกำหนดวันงานที่ชัดเจน มีหน่วยงานอื่นๆเข้ามาสนับสนุนการจัดงาน เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดสุรินทร์ เข้ามาสนับสนุนเรื่องการประชาสัมพันธ์ สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอชุมพลบุรี สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอชุมพลบุรี เทศบาล และอบต.อื่นๆ ให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือในการจัดงาน นอกจากนี้รูปแบบการประชาสัมพันธ์การจัดงานมีรูปแบบที่ทันสมัยขึ้น จากคนในชุมชนทั้ง 9 ตำบล ผ่านแอฟพลิเคชั่น ไลน์ เฟสบุ๊ก และระบบเครือข่าย อินเทอร์เน็ตต่างๆ ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถวางแผนมาท่องเที่ยวเทศกาลปลาไหลข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดชุมพลบุรี และเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น ทะเลสาบทุ่งกุลา หมู่บ้านท่องเที่ยว Otop นวัตวิถีบ้านขุนไชยทอง หมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง หรือหมู่บ้านผ้าไหม บ้านท่าสว่าง ได้สะดวกขึ้น

ตาราง 1 พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ประเภทวิถีชีวิตความเป็นอยู่ : บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโงป อำเภอกาบเตม จังหวัดสุรินทร์

ช่วงเวลา			หมายเหตุ
พ.ศ.2503-2543	พ.ศ.2544-2560	พ.ศ.2561-ปัจจุบัน	
ปี พ.ศ.2503 มีการจัดงานช้างขึ้นครั้งแรกที่อำเภอท่าตูมจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านช้างได้เชิญชวนให้ชาวภูมที่มีอาชีพเลี้ยงช้างได้นำช้างของตนมาจัดแสดงและจัดขบวนแห่ช้างให้ประชาชนทั่วไปได้ชม พ.ศ. 2539 การท่องเที่ยวจึงเกิดขึ้นครั้งแรก เมื่อมีการตั้งศูนย์ศึกษา เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของคนกับช้างให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชม	ปีพ.ศ. 2549 สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ นายเสนีย์ จิตเกษม ผู้อำนวยการจังหวัดสุรินทร์ นายธงชัย มุ่งเจริญพรนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ ได้ทำโครงการนำช้างคืนถิ่น และตั้งศูนย์ศึกษาบ้านตากกลาง ตำบลกระโงป อำเภอกาบเตม จังหวัดสุรินทร์ ให้เป็น “หมู่บ้านท่องเที่ยว” และ ธกส. ส่งเสริมเรื่องสินค้า OTOP เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน	ปี พ.ศ. 2561 กรมพัฒนาชุมชนได้คัดเลือกหมู่บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 เป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ซึ่งเป็น 1 ใน 85 ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีกิจกรรมท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ชุมชนที่น่าสนใจ สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวหมู่บ้านช้างได้เป็นอย่างดี	

ตาราง 2 พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ประเพณีโปงลาง : บ้านภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลตม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

ช่วงเวลา		หมายเหตุ
พ.ศ.2536-2543	<p>ผู้มาท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นหน่วยงานราชการ เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย และประชาชนทั่วไปที่สนใจ เดินทางมาเที่ยวชมปราสาท ภูมิโปน ต่อมาในปี พ.ศ. 3536 นายกองชัย สิบนุ การณ์ ส.ส.สุรินทร์สมัยนั้น โดยเป็นผู้ริเริ่มจัดงานสืบสานตำนานปราสาทภูมิโปน โดยเฉพาะการแสดง แสง สี</p> <p>แสง ตำนานเนียง ด้อย ธม ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก</p>	พ.ศ.2561-ปัจจุบัน
พ.ศ.2544-2560	<p>การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานสุรินทร์ จัดงาน “ประเพณีสืบสานตำนานปราสาทภูมิโปน” เป็นประจำปี โดยจัดขึ้นในเดือนเมษายน ช่วงก่อนและหลังงานสงกรานต์ โดยมีกิจกรรมประกวดพานบายศรี การประกวดร้องเพลงพื้นบ้าน การออกร้านจำหน่ายสินค้า OTOP การจำหน่ายลูกากการ กุศล การเช่นไหว้พระภูมิเจ้าที่ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การ บวงสรวงองค์ปราสาท</p>	<p>ปี พ.ศ. 2561 ชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน ได้รับการคัดเลือกเป็นชุมชนท่องเที่ยว otop นวัตกรรม ซึ่งเป็นหนึ่งใน 85 ชุมชนทั่วจังหวัดสุรินทร์ ขณะนี้อยู่ในระหว่างการทำเนิการตามนโยบายของรัฐบาล และมีพัฒนาการ อำเภอสังขะ อบต.ตม เข้ามาให้ความช่วยเหลือ</p>

ตาราง 3 พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ประเภทศาสนสถาน : วัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์

	ช่วงเวลา	หมายเหตุ
<p data-bbox="715 1792 960 1832" style="text-align: center;">คณะกรรมการท่องเที่ยว</p>	<p data-bbox="421 958 453 1191" style="text-align: center;">พ.ศ.2536 – ปัจจุบัน</p> <p data-bbox="475 562 1024 1599"> วัดไม่มีการจัดการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยววัดเขาศาลา จะมีจุดประสงค์ 2 ประการคือ หนึ่งมาทำบุญ มาปฏิบัติธรรมเพราะมีความเชื่อว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ขออะไรก็ประสบความสำเร็จเสมอ และประการที่สองคือการมาเที่ยวชมธรรมชาติที่ยังคงมีสภาพเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ อากาศบริสุทธิ์ โดยเฉพาะกิจกรรมสวนต้นไม้ จะมีนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปเข้ามาชมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นที่วัดแห่งนี้เกิดจากนักท่องเที่ยวต้องการเดินทางมาทำบุญไหว้พระ มาปฏิบัติธรรม และท่องเที่ยวชมความงามของธรรมชาติ ทางวัดเองก็ได้สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ถนนภายในวัดทุกสายเป็นถนนลาดยางทั้งหมด มีห้องน้ำ ถึงขยะไว้บริการนักท่องเที่ยวเป็นระยะ มีน้ำประปา ไฟฟ้า มีร้านสวัสดิการของวัดไว้บริการ นักท่องเที่ยว และมีร้านขายวัตถุมงคลสำหรับนักท่องเที่ยวได้เข้าไปชื้อด้วย </p>	

ตาราง 4 พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ประเภทประเพณีและวัฒนธรรม : เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดอำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

ช่วงเวลา			หมายเหตุ
พ.ศ.2536-2546	พ.ศ.2547-2560	พ.ศ.2561-ปัจจุบัน	
เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ ชุมพลบุรี เกิดขึ้นครั้งแรก ปี พ.ศ. 2536 สมัยที่นายสมพงษ์ อรุณ โรจนปัญญา เป็นนายอำเภอชุมพล บุรี เพื่อหาเอกลักษณ์ของอำเภอ ชุมพลบุรี โดยมีนายประทีปชิน เครือฝื่อ ครูโรงเรียนชุมพลวิทยา สรรค์ เป็นผู้เสนอว่า ชุมพลบุรีควร มีงานประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของ ตน โดยนำปลาไหลมากับข้าวหอม มะลิมาเป็นจุดขาย ช่วงนี้เป็นเป็น นำเสนอวิถีชีวิตและเครื่องมือ ทำมาหากิน	เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอม มะลิ และงานชาตชุมพลบุรีตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2547 ที่เปลี่ยนไปจากรูปแบบเดิมที่เน้น วิถีชีวิตเป็นหลัก มาเป็นการ ตกแต่งขบวนแห่ที่ใช้ความคิด สร้างสรรค์ เช่น เต้นขบวนแห่ที่ ประดับด้วยรวงข้าวเปลือกก็ พัฒนามาเป็นเอาเมล็ดข้าวมาติด เรียงเม็ดที่ละเม็ดติดตามแบบที่ทำ ไว้ให้เป็นรูปแบบต่าง ๆ นำข้าวเปลือก(ข้าวหอมมะลิ) มา ติดตามรอยที่ช่างทำไว้ที่ละเม็ดๆ จนเป็นรูปร่างตามต้องการ	พ.ศ.2561-ปัจจุบัน ลักษณะการจัดงานคล้ายกับ ช่วง พ.ศ.2547-2560 คือ มีการตกแต่งขบวนแห่ที่ใช้ ความคิดสร้างสรรค์เมล็ดข้าว มาติดเรียงเม็ดที่ละเม็ดติดตาม แบบที่ทำไว้ให้เป็นรูปแบบ ต่าง ๆ เช่น พญานาค เทวดา ปราสาท ปลาไหล ฯลฯ และมีกิจกรรมออกร้านชุมชน OTOP นวัตกรรมจากชุมชน ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในอำเภอ ชุมพลบุรีและจังหวัดใกล้เคียง	

เอกสารประกอบการท่องเที่ยว

ตาราง 5 สรุปสภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

ประเภท	กิจกรรมด้านต่างๆ						
	คมนาคม	ที่พักและอาหาร	ของที่ระลึก	ข้อมูลการ ท่องเที่ยว	กิจกรรม	ประชาสัมพันธ์หมายเหตุ	การบริหาร จัดการ
1. วิถีชีวิตความเป็นอยู่ บ้านตากกลาง หมู่ 9.13 ต.กระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์	บางช่วงค่อนข้างแคบ บางช่วงก็เป็นถนนที่ก่อกอง และชำรุด ถนนหนทางบริเวณแหล่งท่องเที่ยวค่อนข้างแคบ พื้นถนนในหมู่บ้านไม่ค่อยสะอาด มีมูลวัวควายตกตามพื้นถนน รวมถึงมีฝุ่นและขยะตามพื้นถนน ไม่มีร่องระบายน้ำ	เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ไม่ทำตามข้อตกลงของกลุ่ม เช่นรับนักท่องเที่ยวเกินที่กำหนด ไม่แบ่งนักท่องเที่ยวให้บ้านพักอื่น เป็นต้น แสดงให้เห็นปัญหาด้านการวางแผนการจัดการองค์กรที่ไม่มีประสิทธิภาพ	ร้านค้าขายของที่ระลึกส่วนใหญ่เป็นของครอบครัวของควาญช้างในโครงการนำช้างคืนถิ่น รวมถึงเป็นพักโฮมสเตย์ด้วย ซึ่งถือเป็นคนส่วนน้อยในชุมชนที่ได้น้อยในชุมชนที่เข้าร่วมโครงการองค์กรที่	ไม่มีจุดให้บริการนักท่องเที่ยว ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่แล้ว นักท่องเที่ยวจะรายได้จะตกเป็นของเจ้าของช้าง ซึ่งเป็นคนส่วนน้อยในชุมชน คนส่วนใหญ่ไม่มีช้างจึงไม่มีรายได้จากส่วนนี้	ส่วนใหญ่จะมีกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในช่วงที่เป็นงานเทศกาล เช่น การแต่งงานบนหลังช้าง วันช้างโลก และการบวชขนาดช้าง เป็นต้น แต่กิจกรรมที่เป็นต้น แต่กิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิต ไม่มี การประชาสัมพันธ์	ส่วนใหญ่จะมีกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในช่วงที่เป็นงานเทศกาล เช่น การแต่งงานบนหลังช้าง วันช้างโลก และการบวชขนาดช้าง เป็นต้น แต่กิจกรรมที่เป็นต้น แต่กิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิต ไม่มี การประชาสัมพันธ์	- ปัญหาขาดแผนประชาสัมพันธ์ในวงใหญ่ - ปัญหาขาดป้ายบอกทางในสถานที่ท่องเที่ยว - ปัญหาขาดการประชาสัมพันธ์ - ปัญหาขาดศูนย์บริการข้อมูล - ปัญหาขาดมีคู่แข่ง

ประเภท	กิจกรรมด้านต่างๆ						
	คมนาคม	ที่พักและอาหาร	ของที่ระลึก	ข้อมูลการ ท่องเที่ยว	กิจกรรม	ประชาสัมพันธ์ หมายเหตุ	การบริหาร จัดการ
สถานที่ 2. ชุมชนโบราณ บ้านภูมิโปน หมู่ 5 ต.ตม อสังขะ จ.สุรินทร์	รอบๆ ชุมชนยังมี สระน้ำโบราณ กระจายอยู่ รอบๆ ชุมชนอีก หลายแห่ง รวมถึงกำแพง เมืองโบราณที่ อยู่รอบนอก ยัง ไม่มีการพัฒนา ถนนเชื่อมต่อ ระหว่างสระน้ำ โบราณ ไม่มีป้าย บอกทาง	ไม่ค่อยมี นักท่องเที่ยวมาก ต่าง จะมี นักท่องเที่ยวมาก ค้างในข่วงที่มีงาน เทศกาลสำคัญ เท่านั้น เช่น งาน แสดงแสงสีเสียง ตำนานปราสาท ภูมิโปน หรืองาน แลกเปลี่ยน ศิลปวัฒนธรรม นานาชาติ เป็นต้น	ยังไม่มีร้านขาย ของที่ระลึกที่ ชัดเจน ชาวบ้าน จะนำผ้าไหม เครื่องจักสาน สาน ผลิตภัณฑ์ จากชุมชนมา วางขายในช่วงมี งานสำคัญเท่านั้น นอกจากนี้ไม่มี	ยังไม่มีบริการ ข้อมูลการ ท่องเที่ยวที่เป็น รูปธรรม ข้อมูล การท่องเที่ยวที่ได้ ส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวจะ เป็นผู้สืบค้นด้วย ตนเอง	กิจกรรมใน แหล่งท่องเที่ยว ยังมีน้อย เช่น งานแสดงแสง สีเสียง ดำนา ปราสาทภูมิ โปน กิจกรรม แลกเปลี่ยน ศิลปวัฒนธรรม พื้นบ้าน นานาชาติ และ งานประเพณีใน ท้องถิ่น	ยังขาดการบริหาร จัดการเกี่ยวกับ ประชาสัมพันธ์ที่เป็น ระบบ ยังมีการ กำหนดทิศทาง การกิจ และเป้าหมายในการ ประชาสัมพันธ์ที่ ชัดเจน ไม่มีศูนย์ ประชาสัมพันธ์ ประชาสัมพันธ์	-ปัญหาขาด แผนที่รวม ขนาดใหญ่ - ปัญหาขาด ป้ายบอกทาง ในสถานที่ ท่องเที่ยว - ปัญหาขาดกา ประชาสัมพันธ์ ปัญหาขาด ศูนย์บริการ ข้อมูล - ปัญหาขาด มีคูปอง

ประเภท สถานที่	กิจกรรมด้านต่างๆ							การบริหาร จัดการ
	คมนาคม	ที่พักและอาหาร	ของที่ระลึก	ข้อมูลการ ท่องเที่ยว	กิจกรรม	ประชาสัมพันธ์หมายเหตุ		
3. ศาสนสถาน วัดเขาสถาอ ตุลฐานะจากร ต.จรัส อ.บัวเขต จ. สุรินทร์	มีลานจอดรถแต่ ค่อนข้างคับแคบ ทางขึ้นวัด ค่อนข้างชัน ถนน ภายในวัด ค่อนข้างแคบ และในช่วง เทศกาลทางวัดไม่ อนุญาตนำ รถยนต์ขึ้นไป บริเวณวัด ทำให้ นักท่องเที่ยวต้อง เดินทางไกล	นักท่องเที่ยวจะ ต้องการพักค้างที่ วัดก็สามารถพักได้ ตามสถานที่ทางวัด จัดให้ แต่อาหาร นักท่องเที่ยวหรือผู้ มาปฏิบัติธรรม จะต้องจัดหาเอง	มีร้านวัดชุมชน ของทางวัด เพื่อให้ นักท่องเที่ยวและ ผู้มาแสวงบุญได้ บูชา ร้านขายของ ที่ระลึกยังมี	วัดไม่มีกิจกรรมนี้ แต่สามารถรู้ ข้อมูลได้จาก พระสงฆ์ภายใน วัด ซึ่งก็พบได้ น้อย และ ปร. ของวัดที่เป็นผู้จัด ระเบียบการจอด รถ	กิจกรรมบวช ภาคฤดูร้อน ซึ่ง ในแต่ละปีจะมี ผู้แจ้งความ ประสงค์ที่จะ บวชเป็นจำนวน มากถือเป็นงาน สำคัญของวัด และอีกหนึ่ง กิจกรรม คือ การสวดมนต์ ข้ามปี แต่ไม่ได้ จัดในเชิง ท่องเที่ยว	ทางวัดไม่มีการ ประชาสัมพันธ์เรื่อง การทำบุญหรือการ ท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ นักท่องเที่ยวและผู้ แสวงบุญส่งต่อภาพ และกิจกรรมของวัด ผ่านทางเว็บไซต์ เฟสบุ๊ก และไลน์	-ปัญหาขาด แผนที่รวม ขนาดใหญ่ -ปัญหาขาด ป้ายบอกทาง ในสถานที่ ท่องเที่ยว -ปัญหาขาด การ ประชาสัมพันธ์ ปัญหาขาด ศูนย์บริการ ข้อมูล - ปัญหาขาด มัคคุเทศก์	

ประเภท สถานที่	กิจกรรมด้านต่างๆ							การบริหาร จัดการ
	คมนาคม	ที่พักและอาหาร	ของที่ระลึก	ข้อมูลการ ท่องเที่ยว	กิจกรรม	ประชาสัมพันธ์ หมายเหตุ	ปัญหาขาด แผน ขนาดใหญ่ - ปัญหาขาด ป้ายบอกทาง ในสถานที่ ท่องเที่ยว - ปัญหาขาดกา ประชาสัมพันธ์ ปัญหาขาด ศูนย์บริการ ข้อมูล - ปัญหาขาด มีคู่แข่ง	
4. ประเพณี และวัฒนธรรม เทศกาลปลา ไหลม ข้าวใหม่ หอมมะลิ และ งานกาชาด อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์	ถนนสายสุรินทร์ – สตึก ช่วงตั้งแต่แยก ตาชะ – ทางพาด ชุมพลบุรี ซึ่งผ่าน ตัวอำเภอชุมพลบุรี ระยะทางประมาณ 45 กิโลเมตร เป็น ถนนที่มีความสูง จากพื้นปกติ ไม่มี ไหล่ถนน และช่อง วังจระจกครบมาก เกิดอุบัติเหตุ บ่อยครั้ง	ไม่มีสถานที่ ท่องเที่ยวในเวลา กลางวัน ไม่มี ร้านอาหารที่ หลากหลาย รึ สปอร์ตและ ท่องเที่ยวก็มีน้อย ไม่เพียงพอกับ ความต้องการ ของนักท่องเที่ยว	ยังไม่มีร้าน จำหน่ายของที่ ระลึก ส่วนใหญ่ ชาวบ้านจะนำมา ออกร้านและ วางขายในช่วง เทศกาลนั้น	หน่วยงานทาง ราชการยังไม่มี การบริหาร จัดการที่เป็น ระบบ ไม่มี ผู้รับผิดชอบที่ ชัดเจน	รถขบวนแต่ไม่มี สีที่ดึงดูดใจให้ นักท่องเที่ยวได้ ชื่นชมความงาม เพราะสถานที่ คับแคบ และ นำเสนอวิถีชีวิต ของชุมชนน้อย ไป ไม่มีការนำ กิจกรรมที่เป็น วิถีชาวบ้านมา เป็นจุดขาย	หน่วยงานในพื้นที่ยังไม่ มีการวางแผนการ ประชาสัมพันธ์ที่ ชัดเจน การ ประชาสัมพันธ์การจัด งานเทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิและ งานกาชาดอำเภอชุม พลบุรี จึงเป็นหน้าที่ ของผู้รับผิดชอบเป็น ส่วนใหญ่	- ปัญหาขาด แผน ขนาดใหญ่ - ปัญหาขาด ป้ายบอกทาง ในสถานที่ ท่องเที่ยว - ปัญหาขาดกา ประชาสัมพันธ์ ปัญหาขาด ศูนย์บริการ ข้อมูล - ปัญหาขาด มีคู่แข่ง	

ตาราง 6 สรุปการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

ประเภท		กิจกรรมด้านต่างๆ						
สถานที่	คมนาคม	ที่พักและอาหาร	ของที่ระลึก	ข้อมูลการ ท่องเที่ยว	กิจกรรม	ประชาสัมพันธ์หมายเหตุ	การบริหาร จัดการ	
1. วิถีชีวิตความเป็นอยู่ บ้านตากกลาง หมู่ 9.13 ต.กระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์	มีการปรับปรุงถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวหลายเส้นทางมีการพัฒนาให้มีสภาพดีขึ้น มีการขยายผิวการจราจรให้กว้างขึ้น นักท่องเที่ยวสามารถใช้นักท่องเที่ยวสามารถเช่าจักรยานยนต์	มีการจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์บ้านตากกลาง หมู่ 9.13 ขึ้นมา เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ พร้อมด้วยกิจกรรมการแสดงของชุมชน สร้างกิจกรรมการไว้เนื้อเหนี่ยวแน่นของนักท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่สะดวกแก่นักท่องเที่ยว	13 มีกลุ่มที่ทำผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP เป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถเป็นทั้งเครื่องประดับและเป็นเครื่องรางของขลังเพื่อเป็นของที่ระลึกในการมาท่องเที่ยวชมชุมชน สามารถใช้สร้างกิจกรรมการไว้เนื้อเหนี่ยวแน่นของนักท่องเที่ยว	หมู่บ้านช้าง ได้มีการบริหารจัดการด้านข้อมูลท่องเที่ยวที่เป็นปัจจุบัน มีศูนย์ให้บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถสอบถามข้อมูลนักท่องเที่ยว	บ้านตากกลางมีความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว วัฒนธรรมในพื้นที่โดยเปิดโอกาสในการศึกษาตลอดถึงการท่องเที่ยวถึงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เว็บไซต์ให้บริการด้านบริการด้านนักท่องเที่ยว ให้ นักท่องเที่ยวได้เลือกที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวรวมถึงการท่องเที่ยวที่ปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามหน้าซึ่งสามารถเข้าชมปี การปรับตัวล่าสุดของแหล่งท่องเที่ยวคือ แหล่งท่องเที่ยวจะสร้างควมอาร์ตได้รวดเร็วในแหล่งท่องเที่ยว	ปัจจุบันภาครัฐได้เข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวแก่ชุมชน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการท่องเที่ยวใน ระดับชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ	

ประเภท	กิจกรรมด้านต่างๆ						
	คมนาคม	ที่พักและอาหาร	ของที่ระลึก	ข้อมูลการ ท่องเที่ยว	กิจกรรม	ประชาสัมพันธ์ เหตุ	การบริหาร จัดการ
สถานที่ 2. ชุมชนโบราณ บ้านภูมิโปน หมู่ 5 ต.ดม อสังขะ จ. สุรินทร์	มีการปรับปรุง ถนนเข้าสู่แหล่ง ท่องเที่ยวหลาย เส้นทางมีการฟื้นฟู ถนนให้มีสภาพดี ขึ้น มีการขยาย ผิวการจราจรให้ กว้างขึ้น นักท่องเที่ยว สามารถใช้ โปรแกรม GPS	ปัจจุบันบ้านภูมิโปน ถูกคัดเลือกให้เป็น หมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม มี กลุ่มบ้านพักโฮมส เตย์ เพื่อให้บริการ นักท่องเที่ยว ขณะนี้ นักท่องเที่ยว อยู่ในระหว่างการ ดำเนินการ แต่ถ้ นักท่องเที่ยว ต้องการพักค้างก็ สามารถติดต่อกับ ผู้นำชุมชน	ของที่ระลึกส่วนใหญ่จะเป็นผ้าไหม ที่ทำจากฝีมือ ชาวบ้าน จำนวน วางจำหน่าย เฉพาะในช่วงเวลา มีงานสำคัญช่วง เทศกาลเทศกาล ยังไม่มีการ จำหน่ายของที่ ระลึกอย่างเป็นทางการ	มีการบริหารจัดการ ด้านการท่องเที่ยว เป็นปัจจุบัน มี ศูนย์ให้บริการ ข้อมูลแก่นัก ท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว สามารถสืบค้น อาร์ไคฟ์และเข้าถึง แหล่งข้อมูลได้	มีการจัด กิจกรรมการให้ ความรู้เกี่ยวกับ อาณาจักร โบราณ และ ปราสาทภูมิโปน มีการ มีบริการ รถจักรยานเพื่อ สุขภาพ และ บริการเที่ยวชม ระบบ ชลประทาน โบราณด้วยรถ มอเตอร์ไซด์พ่วง	เผยแพร่ผ่านทาง เฟสบุ๊ค โลก เป็นต้น ถือเป็นการปรับตัวด้าน การประชาสัมพันธ์มี ประสิทธิภาพสูงสุดใน ปัจจุบัน การปรับตัว ล่าสุดของแหล่ง ท่องเที่ยวคือแหล่ง ท่องเที่ยวจะสร้างคิ อาร์ไคฟ์ได้ไวในแหล่ง ท่องเที่ยว	ปัจจุบันภาครัฐได้ เข้ามาให้ความรู้ เกี่ยวกับการจัด การท่องเที่ยวแก่ ชุมชน มีการ แต่งตั้ง คณะกรรมการ บริหารจัดการ ท่องเที่ยวใน ระดับชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วม ในการจัดการ ท่องเที่ยว

ประเภท สถานที่	กิจกรรมด้านต่างๆ									
	คมนาคม	ที่พักและอาหาร	ของที่ระลึก	ข้อมูลการ ท่องเที่ยว	กิจกรรม	ประชาสัมพันธ์ เหตุ	การบริหาร			
3. ศาสนสถาน วัดเขาศาลาอ ตุลฐานะจาร์ ต.จรัส อ.บัวเขต จ. สุรินทร์	มีการพัฒนาและ ปรับปรุงถนนเพื่อ เข้าสู่แหล่ง ท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม วัดเขา ศาลาอตุลฐานะ จาร์ ให้ได้รับ ความ สะดวกสบายทุก เส้นทาง โดย นักท่องเที่ยว สามารถหา เส้นทางได้โดยใช้ ระบบ GPS	ที่พักให้ นักท่องเที่ยวได้พัก ค้างฟรี แต่ นักท่องเที่ยวต้อง เตรียมหาอาหาร ไปเอง เนื่องจาก วัดไม่มีการบริหาร จัดการเรื่องการ ท่องเที่ยวที่เป็น รูปแบบ	วัดเขาศาลาอตุล ฐานะจาร์ เป็น วัดฝ่ายธรรมยุต ไม่มีธุรกิจเชิง พุทธพาณิชย์และ บริเวณผานาง คอยจะมีร้านเช่า วัดอุดมคงคาลงวัด เงินรายได้จะ นำมาเป็นค่าน้ำ ค่าไฟ และ รายจ่ายเบ็ดเตล็ด ของวัด	นักท่องเที่ยว สามารถขอถึง แหล่งข้อมูลการ ท่องเที่ยวได้ หลายช่องทาง เช่นเว็บไซต์การ ท่องเที่ยวแห่ง ประเทศไทย เพจ การท่องเที่ยวต่าง ๆ รวมถึงเฟสบุ๊ค และไลน์จาก นักท่องเที่ยวที่ เคยเดินทางมา ท่องเที่ยว	กิจกรรมการ ท่องเที่ยว กิจกรรมที่จัด ขึ้นส่วนใหญ่จะ เป็นกิจกรรม ส่งเสริมส่งเสริม พระพุทธศาสนา เช่น การบวช สามเณรหมู่ภาค ฤดูร้อน การ สวดมนต์ข้ามปี	เนื่องจากวัดเขา ศาลาอตุลฐานะจาร์ เป็นวัดสายธรรมยุต จึงไม่มีการบริหารการ จัดการประชาสัมพันธ์ เรื่องการท่องเที่ยว	วัดเขาศาลาอ ตุลฐานะจาร์ เป็นวัดสาย ธรรมยุต จึงไม่มี การบริหารการ จัดการเรื่องการ ท่องเที่ยว			

ประเภท สถานที่	กิจกรรมด้านต่าง ๆ							
	คมนาคม	ที่พักและอาหาร	ของที่ระลึก	ข้อมูลการ ท่องเที่ยว	กิจกรรม	ประชาสัมพันธ์ หมายเหตุ	การบริหาร จัดการ	
4. ประเพณี และวัฒนธรรม เทศกาลปลา ไหลม ข้าวใหม่ หอมมะลิ และ งานกาชาด อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์	มีการปรับปรุง ขยายช่องจราจร ระยะทางจากทาง พาดชุมพลบุรี ถึง ตัวอำเภอชุมพลบุรี ทำให้การจราจร สะดวกยิ่งขึ้น และ นักท่องเที่ยว สามารถเข้าถึง แหล่งท่องเที่ยว โดยใช้ google map และระบบนำ ทาง GPS	นักท่องเที่ยว สามารถพักค้าง ได้เพราะมี บ้านพักโฮมสเตย์ เพียงพอกับ นักท่องเที่ยว	ปัจจุบันยังมี ร้านขายของที่ ระลึกที่เป็น รูปธรรม ยังมี การตั้งศูนย์ จำหน่าย ผลิตภัณฑ์ใน ชุมชน เช่น ผ้า ไหม ผลิตภัณฑ์ จากข้าว หรือ ปลาไหล ที่เป็น รูปธรรม	นักท่องเที่ยว สามารถซื้อถึง แหล่งข้อมูลการ ท่องเที่ยวได้ หลายช่องทาง เช่นเว็บไซต์การ ท่องเที่ยวแห่ง ประเทศไทย เพจ การท่องเที่ยวต่าง ๆ รวมถึงเฟซบุ๊ก และไลน์จาก นักท่องเที่ยวที่ เคยเดินทางมา	ขบวนแห่เทศกาลปลาไหล มีการแข่งขันจับ ปลาไหล ประเพณี บุคคล และ นามาชาติ การ ประกวดปลา ไหลใหญ่-ยาว ประกวดข้าว หอมมะลิ การ ประกวดผ้าไหม	สามารถค้นคว้า หลายช่องทาง ปัจจุบัน นักท่องเที่ยว สามารถค้นหา ข้อมูลได้ด้วย สแกนคิวอาร์โค้ดที่ แหล่งท่องเที่ยว จัดทำขึ้นก็จะ สามารถเข้าถึง ข้อมูลได้อย่าง รวดเร็ว	ปัจจุบันภาครัฐได้ เข้ามาให้ความรู้ เกี่ยวกับ จัดการท่องเที่ยว แก่ชุมชน มีการ แต่งตั้ง คณะกรรมการ บริหารจัดการ ท่องเที่ยวใน ระดับชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วม ในการจัดการ ท่องเที่ยว	

สภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

2. สภาพปัญหาขององค์กรปกครองทั้ง 7 ด้าน ของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

สภาพปัญหาการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ 1) ประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ได้แก่ หมู่บ้านช้าง บ้านตากลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ 2) ประเภทชุมชนโบราณ ได้แก่ ชุมชนภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ 3) ประเภทศาสนสถาน ได้แก่ พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ 4) ประเภทประเพณี และวัฒนธรรม ได้แก่ เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยมีรายละเอียดของสภาพปัญหาดังนี้

1. ประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ได้แก่ หมู่บ้านช้าง บ้านตากลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

สภาพปัญหาของหมู่บ้านช้าง บ้านตากลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาการศึกษาโดยแยกประเด็นศึกษาตามกรอบแนวคิดได้ 7 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านการคมนาคม พบว่าเส้นทางที่เข้าถึงแหล่งที่จะเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านตากลาง หมู่ 9.13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ สามารถเข้าถึงได้หลายเส้นทาง โดยเส้นทางที่ 1 ทางเครื่องบิน เมื่อลงเครื่องบินที่สนามบินบุรีรัมย์ซึ่งอยู่ที่อำเภอสตึก แล้วเดินทางต่อโดยรถยนต์ระยะทางประมาณ 39 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 45 นาที ถ้าเดินทางจากตัวจังหวัดสุรินทร์ มาทางบ้านท่าสว่างซึ่งเป็นหมู่บ้านทอผ้าไหม ผ่านเมืองสิง กระโพ และสิ้นสุดที่หมู่บ้านช้างบ้านตากลาง ระยะทางประมาณ 54 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 48 นาที ถ้าเดินทางจากอำเภอชุมพลบุรี ระยะทางประมาณ 26 กิโลเมตรใช้เวลาขับรถประมาณ 35 นาที และถ้าเดินทางจากอำเภอท่าตูมระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 36 นาที ถนนทุกสายเป็นถนนลาดยาง บางช่วงค่อนข้างแคบ บางช่วงก็เป็นถนนหักศอก และชำรุด ถนนหนทางบริเวณแหล่งท่องเที่ยวค่อนข้างแคบ พื้นถนนในหมู่บ้านไม่ค่อยสะอาด มีมูลวัวควายตกตามพื้นถนน รวมถึงมีฝุ่นและขยะตามพื้นถนน ไม่มีร่องระบายน้ำ แหล่งท่องเที่ยวยังขาดการบริหารจัดการด้านการวางแผน ที่เกี่ยวกับการกำหนดทิศทาง ภารกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนกรอบแนวคิด แนวทางและวิธีปฏิบัติ ขาดการจัดทำโครงสร้างขององค์กรและกำหนดระบบงาน บทบาท อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ และหน้าที่ของบุคลากร เพื่อให้ปฏิบัติงานให้เป็นระบบ (ศิริศักดิ์ ร่วมพัฒนา. 2561 : สัมภาษณ์)

1.2 ด้านที่พักและอาหาร พบว่าหมู่บ้านช้างบ้านตากลาง หมู่ 9,13 มีบ้านพักโฮมสเตย์จำนวน 30 หลัง การเข้าที่พัก จะคิดค่าบริการในลักษณะจัดเป็นทริปการท่องเที่ยวกล่าวคือ

ระยะเวลา 2 วัน 1 คืน รวมค่าที่พัก ค่าอาหาร และเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวรวมถึงการเข้าร่วม พิธีกรรมที่เจ้าบ้านจัดให้ร่วมกิจกรรม เช่น การสู่ขวัญบายศรี คิดค่าบริการสำหรับนักท่องเที่ยว ต่างชาติ คนละ 800 บาท และนักท่องเที่ยวชาวไทย คนละ 600 บาท ปัญหาที่พบคือ เจ้าของ บ้านพักโฮมสเตย์ไม่ทำตามข้อตกลงของกลุ่ม เช่นรับนักท่องเที่ยวเกินที่กำหนด ไม่แบ่งนักท่องเที่ยวให้ บ้านพักอื่น เป็นต้น แสดงให้เห็นปัญหาด้านการวางแผน การจัดการองค์กรที่ไม่มีประสิทธิภาพ ขาด ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตามในการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่องค์กร อย่างเต็มที่ ไม่มีการกำหนดเกณฑ์และมาตรฐานขั้นตอน การติดตาม ตรวจสอบประเมินและแก้ไขให้ การดำเนินงานสามารถบรรลุเป้าหมายได้ (ประกิต กลางพัฒนา. 2561 : สัมภาษณ์)

1.3 ด้านร้านขายของที่ระลึก พบว่า ร้านขายของที่ระลึกจะมีอยู่บริเวณด้านหน้าทางเข้า ชมศูนย์ศึกษา ซึ่งเป็นของครอบครัวของควายช้างในโครงการนำช้างคืนถิ่น รวมถึงเป็นพักโฮมสเตย์ ด้วย ซึ่งถือเป็นคนส่วนน้อยในชุมชนที่ได้ประโยชน์ คนส่วนใหญ่ในชุมชนไม่ได้ผลประโยชน์จากการ ขายของที่ระลึกซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์จากช้างและผ้าไหม แสดงให้เห็นปัญหาการจัดการ ซึ่งเป็น กระบวนการนำทรัพยากรการบริหารมาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นการบริหาร ตั้งแต่การวางแผน การจัดการองค์การ นำ และการควบคุม และการดำเนินงานให้สอดคล้องกับข้อจำกัดของเหตุการณ์และ สภาพแวดล้อมที่เป็นจริง (วรรณภา ศาลางาม. 2561 : สัมภาษณ์)

1.4 ด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว พบว่าในแหล่งท่องเที่ยวยังมีการให้บริการ ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวค่อนข้างน้อย ไม่มีจุดให้บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่แล้ว นักท่องเที่ยวจะค้นหาจากอินเทอร์เน็ต หรือสอบถามเจ้าหน้าที่ที่ศูนย์ศึกษา แสดงให้เห็นถึงปัญหา เรื่องการจัดการองค์การด้านข่าวสารข้อมูล ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ยอมรับแล้วว่าทุกองค์กรจะละเอียดในเรื่อง ของข้อมูลข่าวสารไม่ได้ โดยเฉพาะข้อมูลที่เป็นสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกซึ่งรวมถึงสภาพ เศรษฐกิจ เทคโนโลยี การเงิน วัฒนธรรมประเพณีของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (สิรา สุขศรี. 2561 : สัมภาษณ์)

1.5 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่าแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมู่บ้านช้าง บ้าน ตากลางหมู่ 9.13 มีกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวหลายลักษณะ เช่น ชมการแสดงช้าง ชมสินค้าโอท็อป การสาธิตการทำตะขอช้าง ชมพิพิธภัณฑ์ช้าง การทำกระดาษสาจากมูลช้าง การทอผ้าไหม การทำบุญ ตักบาตรช้าง ชมการทำปุ๋ยหมักจากมูลช้างชมวิถีคนกับช้าง อาบน้ำให้ช้าง ชมทิวทัศน์แม่น้ำสองสาย (แม่น้ำมูล กับ แม่น้ำชี ที่ไหลมาบรรจบกัน) และกิจกรรมแท็กซี่ช้าง ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้รายได้จะตก เป็นของเจ้าของช้างซึ่งเป็นคนส่วนน้อยในชุมชน คนส่วนใหญ่ไม่มีช้างจึงไม่มีรายได้จากส่วนนี้ แสดงให้ เห็นถึงปัญหาของการจัดการองค์การคือแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีการจัดโครงสร้างองค์กร และกำหนด ระบบงาน บทบาท อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบและหน้าที่ของบุคลากร เพื่อให้ปฏิบัติงานให้เป็น

ระบบ และสอดคล้องกันภายในหน่วยงาน ซึ่งจะทำให้องค์กรสามารถดำเนินงานสู่เป้าหมายร่วมกัน
ราบรื่น และใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ(พร พันธุ์ดี. 2561 : สัมภาษณ์)

1.6 ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ พบว่าแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมู่บ้านช้าง
บ้านตากกลางหมู่ 9.13 เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเพราะถือได้ว่าเป็น
หมู่บ้านช้างเลี้ยงที่ใหญ่ที่สุดในโลก มีวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ชุมชนที่เป็นของตนเองได้รับการส่งเสริม
ประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวจากหลายหน่วยงาน แต่ส่วนใหญ่จะมีการประชาสัมพันธ์ในช่วงที่เป็น
งานเทศกาล เช่น การแต่งงานบนหลังช้าง วันช้างโลก และการบวชนาคช้าง เป็นต้น แสดงให้เห็นถึง
ปัญหาการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ได้เกิดจากคนในชุมชน แต่เกิดจากองค์กรภายนอก เช่น การท่องเที่ยว
แห่งประเทศไทย การท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ พัฒนาชุมชนจังหวัดสุรินทร์ อบจ.สุรินทร์ ที่หวังให้
นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวตามเทศกาล ซึ่งการประชาสัมพันธ์ยังขาดความต่อเนื่องในรูปแบบวิถีชีวิต
ซึ่งยังมีสิ่งที่น่าสนใจอีกเป็นจำนวนมากในชุมชน (ประดิษฐ์ ศาลางาม. 2561 : สัมภาษณ์)

1.7 ด้านการบริหารจัดการ จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่โดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์
และการสอบถามจากผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ พบว่า การบริหารจัดการมีปัญหา ดังนี้

1.7.1 ปัญหาขาดแผนที่รวมขนาดใหญ่ที่เป็นภาษาอังกฤษ และภาษาต่างประเทศอื่น
ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยว

1.7.2 ปัญหาขาดป้ายบอกทางในสถานที่ท่องเที่ยว

1.7.3 ปัญหาขาดการประชาสัมพันธ์ และ ขาดป้ายขนาดใหญ่บนนอกพื้นที่

1.7.4 ปัญหาขาดศูนย์บริการข้อมูลรวมทั้งเอกสารต่าง ๆ ที่เป็นแผ่นพับต่าง ๆ

1.7.5 ปัญหาขาดมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่มีความสามารถด้านภาษาต่างประเทศ

2. ประเภทชุมชนโบราณ ได้แก่ ชุมชนภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
สภาพปัญหา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาการศึกษาโดยแยกประเด็นศึกษาตาม
กรอบแนวคิดได้ 7 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านการคมนาคม ชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลม อำเภอสังขะ
จังหวัดสุรินทร์ อยู่ห่างจากตัวเมืองสุรินทร์ ระยะทางประมาณ 60 กิโลเมตร ใช้เวลาในการขับรถยนต์
ประมาณ 59 นาที และอยู่ห่างจากอำเภอสังขะ ประมาณ 16 กิโลเมตร ใช้เวลาในการขับรถยนต์
ประมาณ 30 นาที เป็นถนนลาดยาง เดินทางได้สะดวกแต่ที่พบว่าเป็นปัญหาคือ ชุมชนโบราณบ้านภูมิ
โปน นอกจากจะมีองค์ปราสาทที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเยี่ยมชมแล้ว รอบ ๆ ชุมชนยังมีสระน้ำโบราณ
กระจายอยู่รอบๆ ชุมชนอีกหลายแห่งรวมถึงกำแพงเมืองโบราณที่อยู่รอบนอก ยังไม่มีการพัฒนาถนน
เชื่อมต่อระหว่างสระน้ำโบราณ ไม่มีป้ายบอกทาง ยังขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบ ไม่มี
ผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน ขาดบุคลากรหรือมัคคุเทศก์นำเที่ยว และให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว ถ้ากลุ่ม

นักท่องเที่ยวมีหนังสือแจ้งมาก่อนและขอความอนุเคราะห์มัคคุเทศก์ อบต.ตม จะจัดมัคคุเทศก์ให้แต่ก็เป็นคร่าวๆ ยังไม่มีพาหนะนำเที่ยว จึงเป็นปัญหาที่จะต้องดำเนินการจัดการให้เป็นระบบในอนาคต เพราะชุมชนโบราณแห่งนี้ถือว่ามีปราสาทที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย(ทศ แม่นผล. 2562 : สัมภาษณ์)

2.2 ด้านที่พักและอาหาร พบว่าในปัจจุบันชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน เป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี มีที่พักและอาหารที่จัดไว้บริการนักท่องเที่ยวในรูปแบบของที่พักรีสอร์ท จากการสัมภาษณ์เจ้าของพื้นที่คือเจ้าของบ้านพักรีสอร์ท ปรากฏว่ามีนักท่องเที่ยวมาพักค้างในช่วงที่มีงานเทศกาลเท่านั้น นอกนั้นจะไม่มีนักท่องเที่ยวมาพักค้างในชุมชน อีกประการหนึ่งคือ มีรีสอร์ทเป็นจำนวนมากให้นักท่องเที่ยวได้เลือกพักค้าง แต่ค่อนข้างจะมีปัญหาเรื่องอาหารเพราะไม่มีร้านอาหารในชุมชนยังขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบ (ทศ แม่นผล. 2562 : สัมภาษณ์)

2.3 ด้านร้านขายของที่ระลึก พบว่าชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลตม อำเภอสังขะ ยังไม่มีร้านขายของที่ระลึก เท่าที่เห็นและสัมภาษณ์คนในชุมชน ได้รับคำตอบว่า ของที่ระลึกส่วนใหญ่จะเป็นผ้าไหม และนำมาวางขายเป็นครั้งคราวในงานเทศกาลสำคัญเท่านั้น ปกติจะไม่มีแสดงให้เห็นถึงปัญหาเรื่องการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่ยังขาดการวางแผน การกำหนดทิศทางภารกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ขององค์กร ตลอดจนกรอบแนวคิด แนวทาง และวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินงานของแหล่งท่องเที่ยวบรรลุความสำเร็จตามที่ต้องการ (มยุรี สุวรรณราช. 2562 : สัมภาษณ์)

2.4 ด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์พบว่าชุมชนโบราณบ้านภูมิโปนยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการวางแผน การกำหนดทิศทาง ภารกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ขององค์กรเกี่ยวกับการบริการข้อมูลการท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรม ข้อมูลการท่องเที่ยวที่ได้ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะเป็นผู้สืบค้นด้วยตนเอง หรือไม่ก็สอบถามผู้คนในแหล่งท่องเที่ยวซึ่งก็ให้ข้อมูลได้ไม่รอบด้าน (ทศ แม่นผล. 2562 : สัมภาษณ์)

2.5 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลตม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายกิจกรรม เช่น งานแสดงแสง สี เสียง ตำนานปราสาทภูมิโปน ซึ่งจัดขึ้นในเดือนเมษายน กิจกรรมวันเพ็ญ เดือน 12 งานไหว้พระจันทร์ “ป้ออกเปรียะแค ป้อนข้าว (แม่) พระจันทร์ และแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านนานาชาติ ปัญหาที่พบคือ ไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเท่าที่ควร ปัญหาเกิดจากขาดการประชาสัมพันธ์ ชุมชนได้ประโยชน์จากการจัดงานน้อย และคนในชุมชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการจัดงานหรือมีก็เป็นส่วนน้อย ยังขาดการบริหารจัดการที่ดี (พิชัย สิงห์ชัย. 2562 สัมภาษณ์)

2.6 ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลตม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ยังขาดการบริหารจัดการเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ที่เป็นระบบ ยังไม่มี

การกำหนดทิศทาง ภารกิจ และเป้าหมายในการประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจน นักท่องเที่ยวได้ข่าวจาก เฟสบุ๊คเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้รับผิดชอบด้านการประชาสัมพันธ์โดยตรง (ธนุสร ทองบัว. 2562 : สัมภาษณ์)

2.7ด้านการบริหารจัดการ จากการศึกษาวิจัยได้ลงพื้นที่โดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสอบถามจากผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ พบว่า การบริหารจัดการมีปัญหา ดังนี้

2.7.1 ปัญหาขาดแผนที่มีรวมขนาดใหญ่ที่เป็นภาษาอังกฤษ และภาษาต่างประเทศ อื่นๆ ที่แสดงให้เห็นถึงภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยว

2.7.2 ปัญหาขาดป้ายบอกทางในสถานที่ท่องเที่ยว

2.7.3 ปัญหาขาดการประชาสัมพันธ์ และ ขาดป้ายขนาดใหญ่บนพื้นที่

2.7.4 ปัญหาขาดศูนย์บริการข้อมูลรวมทั้งเอการต่าง ๆ ที่เป็นแผนพับต่าง ๆ

2.7.5 ปัญหาขาดมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่มีความสามารถด้านภาษาต่างประเทศ

3. ประเภทศาสนสถาน ได้แก่ พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์

สภาพปัญหา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาการศึกษาโดยแยกประเด็นศึกษาตามกรอบแนวคิดได้ 7 ด้านดังนี้

3.1 ด้านการคมนาคม พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ อยู่ห่างจากจังหวัดสุรินทร์ ประมาณ 106 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 1 ชั่วโมง 32 นาที อยู่ห่างจากอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ประมาณ 84 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 1 ชั่วโมง 10 นาที อยู่ห่างจากอำเภอสังขะ ประมาณ 40 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 44 นาที อยู่ห่างจากตลาดการค้าจอม ประมาณ 36 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 42 นาที และ อยู่ห่างจากปราสาทภูมิโพน ประมาณ 22 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 24 นาที ถนนทุกสายเป็นถนนลาดยางเดินทางสะดวก แต่ที่พบว่าเป็นปัญหาคือ เนื่องจากวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ตั้งอยู่บนหน้าผาสองบริเวณทางขึ้นมีลานจอดรถแต่ค่อนข้างคับแคบเมื่อเทียบกับปริมาณรถของนักท่องเที่ยวและผู้มาทำบุญในชองเทศกาล ทางขึ้นวัดค่อนข้างชัน ถนนภายในวัดค่อนข้างแคบ และในช่วงเทศกาลทางวัดไม่อนุญาตนำรถยนต์ขึ้นไปบริเวณวัด ทำให้นักท่องเที่ยวต้องเดินทางไกลซึ่งไม่เหมาะกับผู้สูงอายุหรือเจ็บป่วย แต่วัดก็แก้ไขปัญหาโดยใช้รถสองแถวรับส่งนักท่องเที่ยวตลอดเทศกาล สรุปก็คือ ยังไม่มีการบริหารจัดการ การวางแผน เกี่ยวกับการคมนาคมในแหล่งท่องเที่ยว เพราะวัดขาดบุคลากรที่จะเข้ามาบริหารจัดการด้านนี้ (คุณ ไชยเชษฐ์. 2562 : สัมภาษณ์)

3.2 ด้านที่พักและอาหาร พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ เป็นวัดสายธรรมยุต มีวัดปฏิบัติที่เคร่งครัด นอกจากพระที่นี้จะปฏิบัติศาสนกิจ

อย่างเคร่งครัดตามพระธรรมวินัยแล้ว พระยังมีหน้าที่รักษาป่าและจำวัตรอยู่ตามจุดต่างๆ ฉะนั้นถ้า นักท่องเที่ยวจะต้องการพักค้างที่วัดก็สามารถพักได้ ตามสถานที่ทางวัดจัดให้ แต่อาหารนักท่องเที่ยว หรือผู้มาปฏิบัติธรรมจะต้องจัดหาเองซึ่งในบริเวณวัดมีร้านสวัสดิการอยู่ 1 ร้าน สามารถหาซื้ออาหาร ประง่ายๆได้ แต่จากการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวหรือผู้แสวงบุญจะไม่รับประทานอาหารตอน เย็นเพราะต้องการปฏิบัติธรรมด้วย (วัชรญาณ ไชยทอง. 2562 : สัมภาษณ์)

3.3 ด้านร้านขายของที่ระลึก พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ไม่มีร้านขาย ของที่ระลึก แต่บริเวณผานางคอยซึ่งเป็นจุดชมวิวที่สวยงาม และมีร้านวัตถุมงคลของทางวัด เพื่อให้ นักท่องเที่ยวและผู้มาแสวงบุญได้บูชาเท่านั้น (พระวิชัย ธรรมสิริ. 2562 : สัมภาษณ์)

3.4 ด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและผู้แสวงบุญผ่านทางเว็บไซต์ เฟสบุ๊ก และไลน์ จากการส่งต่อกันมาเรื่อยๆ ส่วนทางวัดไม่มีกิจกรรมนี้ ต่อก็พอจะได้ข้อมูลบ้างจาก ภาร.ของวัดที่เป็นผู้จัดระเบียบการจราจร จะเป็นผู้ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวที่ต้องการข้อมูล (สุขใจ จินดาพล. 2562 : สัมภาษณ์)

3.5 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ มีกิจกรรมที่น่าสนใจ ได้แก่ กิจกรรมบวชภาคฤดูร้อน ซึ่งในแต่ละปีจะมีผู้ แข็งความประสงค์ที่จะบวชเป็นจำนวนมากถือเป็นงานสำคัญของวัด และอีกหนึ่งกิจกรรม คือ การ สวดมนต์ข้ามปี ในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวและผู้แสวงบุญมาร่วมพิธีเป็นจำนวนมาก ทางวัดจัด กิจกรรมนี้ตามหลักศาสนา ไม่ได้จัดในเชิงธุรกิจหรือส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่นักท่องเที่ยวจะเดินทาง มาเป็นจำนวนมากเพราะถือว่าการได้เที่ยวชมความงามของธรรมชาติแล้วยังได้ทำบุญ สวด มนต์ไหว้พระด้วย(พุทธา พาสมบูรณ์. 2562 : สัมภาษณ์)

3.6 ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ตำบล จรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ส่วนหนึ่งเกิดจากความศรัทธาในเจ้า คุณเขื่อน (พระราวีสุทธิมนี) เจ้าอาวาสวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ ฝ่าย ธรรมยุตปัจจุบัน เพราะท่านเป็นพระนักปฏิบัติ เป็นผู้ดูแลป่าโดยเฉพาะป่าไม้พะยุง ซึ่งยังหลงเหลืออยู่ แห่งเดียวในประเทศไทย ความเจริญรุ่งเรืองของวัดเกิดจากแรงศรัทธาของผู้มาเยือน และบอกต่อๆ กัน ทางวัดไม่มีการประชาสัมพันธ์เรื่องการทำบุญหรือการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์เกิดจาก นักท่องเที่ยวและผู้แสวงบุญส่งต่อภาพและกิจกรรมของวัดผ่านทางเว็บไซต์ เฟสบุ๊ก และไลน์ ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและผู้แสวงบุญทั่วไป(ระชา นันท์ไสย. 2562 : สัมภาษณ์)

3.7 ด้านการบริหารจัดการ จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่โดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสอบถามจากผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ พบว่า การบริหารจัดการมีปัญหา ดังนี้

3.7.1 ปัญหาขาดแผนที่มีรวมขนาดใหญ่ที่เป็นภาษาอังกฤษ และภาษาต่างประเทศ อื่นๆ ที่แสดงให้เห็นถึงภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยว

3.7.2 ปัญหาขาดป้ายบอกทางในสถานที่ท่องเที่ยว

3.7.3 ปัญหาขาดการประชาสัมพันธ์ และ ขาดป้ายขนาดใหญ่บนนอกพื้นที่

3.7.4 ปัญหาขาดศูนย์บริการข้อมูลรวมทั้งเอกสารต่าง ๆ ที่เป็นแผ่นพับต่าง ๆ

3.7.5 ปัญหาขาดมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่มีความสามารถด้านภาษาต่างประเทศ

4. ประเภทประเพณี และวัฒนธรรม ได้แก่ เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงาน กาศาตอำเภอลุมพบุรี จังหวัดสุรินทร์

สภาพปัญหา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาการศึกษาโดยแยกประเด็นศึกษาตาม กรอบแนวคิดได้ 7 ด้านดังนี้

4.1 ด้านการคมนาคม จากการสัมภาษณ์พบว่า อำเภอลุมพบุรี เป็นอำเภอเล็กๆ อยู่ห่างจากจังหวัดสุรินทร์ ประมาณ 91 กิโลเมตร ใช้เวลาในการขับรถประมาณ 1 ชั่วโมง 28 นาที อยู่ห่างจากอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุรินทร์ ประมาณ 40 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 41 นาที อยู่ห่างจากอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ประมาณ 32 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 35 นาทีและอยู่ ห่างจากอุบลราชธานีประมาณ 44 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 44 นาที เทศกาลปลาไหลข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดลุมพบุรี จะจัดขึ้นในสัปดาห์ที่สองของเดือน ธันวาคมของทุกปี ปัญหาที่พบคือถนนสายสุรินทร์ – สตึก ช่วงตั้งแต่แยกตาฮะ – ทางพาดลุมพบุรี ซึ่งผ่านตัวอำเภอลุมพบุรี ระยะทางประมาณ 45 กิโลเมตร เป็นถนนที่มีความสูงจากพื้นปกติ ไม่มี ไหล่ถนน และช่องจราจรค่อนข้างแคบ ทำให้เกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง และบริเวณจัดงานที่หน้าที่ว่า การอำเภอก็คับแคบ ทำให้รถติด ไม่สะดวกเวลาที่มีขบวนแห่เทศกาลปลาไหลและต้องปิดช่องจราจร เป็นการช่วงคราว ทำให้เกิดปัญหากับรถที่สัญจรไปมา (เด่น ลุนาบุตร. 2562 : สัมภาษณ์)

4.2 ด้านที่พักและอาหาร จากการสัมภาษณ์พบว่า อำเภอลุมพบุรีเป็นอำเภอเล็กๆ อยู่ไกลจากตัวจังหวัดมากที่สุด ประชาชนมีวิถีชีวิตแบบชนบท ไม่มีสถานที่ท่องเที่ยวในเวลากลางคืน ไม่มีร้านอาหารที่หลากหลาย รีสอร์ทและห้องพักมีน้อย ไม่เพียงพอกับความต้องการของ นักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาล นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวต้องหาที่พักบริเวณอำเภอใกล้เคียง เช่น อำเภอส ตึก อำเภอลำทะเมนชัย อำเภอลำทะเมนชัย หรือไม่ก็ไปพักบ้านญาติ (ประทักษิณ เครือผือ. 2562 : สัมภาษณ์)

4.3 ด้านร้านขายของที่ระลึก จากการสังเกตและสัมภาษณ์พบว่า เทศกาลปลาไหล ข้าว ใหม่หอมมะลิและงานกาชาดอำเภอลุมพบุรี จัดมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 – ปัจจุบัน ยังไม่มีร้าน

จำหน่ายของที่ระลึก ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะนำมาออกร้านและวางขายในช่วงเทศกาลนั้น สินค้าส่วนใหญ่จะเป็นพวกผ้าไหมที่ทอจากมือของชาวบ้านเอง(รณรงค์ คุณมาศ. 2562 : สัมภาษณ์)

4.4 ด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์พบว่า ไม่มีศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยว เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิและงานกาชาดอำเภอชุมพลบุรี เป็นงานที่มีเอกลักษณ์ไม่เหมือนใครเพราะได้นำสิ่งที่มีในท้องถิ่น 2 ชนิดมาเป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวคือ ปลาไหลนา และข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ ที่มีรสชาติดีและมีกลิ่นหอมไปไกลในเวลาหุง แต่ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวที่เป็นของหน่วยงานทางราชการยังไม่มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ ไม่มีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวของอำเภอชุมพลบุรีส่วนใหญ่เกิดจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวแล้วเผยแพร่ทางเว็บไซต์ เฟสบุ๊ก ไลน์ และมีการแชร์ต่อ ๆ กันไป (ไชยา พิมพ์สิงห์ 2562 : สัมภาษณ์)

4.5 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์พบว่า เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดอำเภอชุมพลบุรี เป็นการนำเสนอวิถีชีวิตของคนชุมพลบุรี ซึ่งมีพื้นที่ตั้งอยู่บริเวณชายขอบของทุ่งกุลาร้องไห้ กิจกรรมที่เป็นไฮไลท์ของงานมีหลายกิจกรรม ที่เด่น ๆ ได้แก่ ขบวนแห่วิถีชีวิตของชุมชนทั้ง 9 ตำบล สิ่งที่น่าอัศจรรย์ใจคือ การนำเมล็ดข้าวหอมมะลิ มาเรียงกันทีละเมล็ดจนกลายเป็นลวดลายและรูปทรงต่าง ๆ อย่างสวยงามสดงดงาม วิจิตรการตา เช่น รูปปราสาท ข้าว ช้าง พญานาค ครุฑ ปลาไหล มีการตกแต่งขบวนรถแห่ด้วยผ้าไหม พืชผักผลไม้ และขบวนแห่ฮัตสึบสองคองสีบสีของแต่ละตำบล มีการประกวดธิดาปลาไหล และประกวดขบวนแห่ทุกปี กิจกรรมที่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติคือการแข่งขันจับปลาไหล ซึ่งทั้งสนุกตื่นเต้นและฆ่า ฮา เป็นที่ชื่นชอบของกองเชียร์เป็นอย่างมาก แต่ปัญหาที่พบคือ รถขบวนแห่ไม่มีที่จอดแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมความงามเพราะสถานที่คับแคบ และการจัดงานควรจัดให้ใกล้เคียงกับกับวันขึ้นปีใหม่ อาจจะทำก่อนหรือหลังปีใหม่เล็กน้อยก็ได้เพื่อที่นักท่องเที่ยวจะได้เดินทางมาเที่ยวชมมากขึ้น (ยุพา ยอดสุรินทร์ 2562 : สัมภาษณ์)

4.1.6 ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ จากการสัมภาษณ์พบว่า เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดอำเภอชุมพลบุรี จะจัดขึ้นในสัปดาห์ที่สองของเดือนธันวาคมเป็นประจำทุกปี ซึ่งเป็นระยะหลังการเก็บเกี่ยว อยู่ในช่วงข้าวใหม่ ปลาใหม่ ปัญหาที่พบคือการประชาสัมพันธ์ส่วนใหญ่เกิดจากองค์กรภายนอก ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดสุรินทร์ และอบจ.สุรินทร์ เป็นต้น ข่าวกิจกรรมส่วนใหญ่เกิดจากคนในชุมชนที่ทราบข่าวแล้วพากันเผยแพร่ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต เช่น เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก ไลน์ ให้คนรู้จักและเผยแพร่ต่อ ๆ กันไป หน่วยงานในพื้นที่ยังไม่มีวางแผนการประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจน เพราะการจัดงานที่ผ่านจัดโดยการประมูล ชุมชนทั้งเก้าตำบลไม่ได้ร่วมจัด ฉะนั้นการประชาสัมพันธ์การจัดงานเทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่

หอมมะลิและงานกาชาดอำเภอชุมพลบุรี จึงเป็นหน้าที่ของผู้รับจัดงานเป็นส่วนใหญ่ (จารุวรรณ มี
สัจจะ. 2562 : สัมภาษณ์)

4.1.7 ด้านการบริหารจัดการ จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่โดยใช้การสังเกต การ
สัมภาษณ์และการสอบถามจากผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ พบว่า การบริหารจัดการมีปัญหา ดังนี้

4.1.7.1 ปัญหาขาดแผนที่มีรวมขนาดใหญ่ที่เป็นภาษาอังกฤษ และภาษาต่างประเทศ
อื่นๆ ที่แสดงให้เห็นถึงภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยว

4.1.7.2 ปัญหาขาดป้ายบอกทางในสถานที่ท่องเที่ยว

4.1.7.3 ปัญหาขาดการประชาสัมพันธ์ และ ขาดป้ายขนาดใหญ่บนพื้นที่

4.1.7.4 ปัญหาขาดศูนย์บริการข้อมูลรวมทั้งเอกสารต่างๆ ที่เป็นแผ่นพับต่างๆ

4.1.7.5 ปัญหาขาดมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่มีความสามารถด้านภาษาต่างประเทศ

ตอนที่ 2 การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

การวิจัยเรื่อง : การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ จากข้อมูลที่
ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่โดยได้สัมภาษณ์นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการปรับตัวของ
แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ 4 ประเภท คือ ประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ได้แก่
หมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ประเภทชุมชนโบราณ
ได้แก่ ชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ประเภทศาสนสถาน
ได้แก่ พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ ประเภท
ประเพณี และวัฒนธรรม ได้แก่ เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดอำเภอชุมพลบุรี
จังหวัดสุรินทร์

ผลการศึกษาได้ดังนี้

4.1 ประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ได้แก่ หมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง หมู่ 9,13
ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

1. การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวบ้านตากกลาง ช่วงก่อนปี พ.ศ.2538

ช่วงที่หนึ่ง ก่อนปี พ.ศ. 2530

การคล้องช้างป่าได้ยุติลง ประมาณปี พ.ศ. 2500 เนื่องจากปัญหาพิพาทกรณี

ชายแดนไทย – กัมพูชา ทำให้ชาวบ้านหันมาประกอบอาชีพทางการเกษตร นอกจากนี้ยังมีการนำช้าง
ออกไปท่องเที่ยวในจังหวัดต่าง ๆ ในแถบภาคอีสาน ทั้งให้คนที่เชื่อเกี่ยวกับการลอดท้องช้าง ชีช้าง มี
การรับจ้างในงานบวชนาค ซึ่งชาวบ้านจะมีรายได้จากสิ่งเหล่านี้ การนำช้างไปเที่ยวในช่วงนี้ยังไม่มีกร
ขายของคู่กับการนำช้างไปเที่ยว ปี พ.ศ. 2498 ที่บริเวณหนองสกี้อล บ้านตากกลาง ซึ่งมีการรวมช้าง
กว่า 300 เชือก ในปี พ.ศ. 2503 อำเภอท่าตูมต้องการที่จะให้มีการฉลองที่ว่าการอำเภอใหม่ จึงจัดให้

มีการเฉลิมฉลองด้วยการแสดงของช่าง จึงควรประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปทราบและสนใจอำเภอดำเนินการตาม ซึ่งการแสดงของช่างในปีนั้นทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติสนใจที่จะชมการแสดงของ ช่างสุรินทร์ ชาวบ้านในแถบจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดใกล้เคียงต่างพากันเดินทางมาชมการแสดงของ ช่างเต็มถนนทางลูกรัง ซึ่งนี่ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่มีส่วนในการผลักดันการแสดงของช่างให้เป็นงาน ระดับจังหวัดและระดับชาติ การแสดงของช่างในอำเภอดำเนินการนี้ส่วนหนึ่งก็เป็นช่างมาจากหมู่บ้านตา กลาง ดังนั้นในปี พ.ศ. 2504 ทางจังหวัดสุรินทร์ร่วมกับองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดกิจกรรมการแสดงของช่างให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติชม ต่อมา ในปี พ.ศ.2505 ได้ มีการย้ายการแสดงของช่างจากอำเภอดำเนินการไปแสดงที่จังหวัดสุรินทร์ แต่การรวมตัวของช่าง การซ้อม การแสดงของช่าง พิธีกรรมการเช่นไหว้ผีประกรรมใหญ่ จะทำที่บริเวณศูนย์ศึกษาในปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2511 ได้มีตัวแทนช่างจากหมู่บ้านได้รับเชิญให้เข้าร่วมงานแสดงสินค้านานาชาติที่ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเจ้าของช่างคือ นายเสียง กลางพัฒนา ปรากฏว่าหลังจากที่ได้นำช่างออกเดินทางไปแสดงดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านมี ความสนใจที่จํานำช่างของตนไปแสดงประจำตามสวนสัตว์ และสวนสนุกในสถานที่ต่าง ๆ จนถึง ปัจจุบัน (ประกิต กลางพัฒนา. 2651 : สัมภาษณ์)

ในช่วงปี พ.ศ. 2513 เกิดเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้ช่างในหมู่บ้านตากกลางได้รับความสนใจ และมีชื่อเสียงจากนักท่องเที่ยวและคนทั่วไปอย่างมากคือ การที่ช่างในหมู่บ้านตากกลางได้มีโอกาสเข้าร่วมในงาน EXPO'70 ที่เมืองโอซากา ประเทศญี่ปุ่น จากการทำช่างบ้านตากกลางมีความน่ารัก แสนรู้ ทำให้คนญี่ปุ่นมีความสนใจที่จะชมการแสดงของช่างสุรินทร์ ต่อมาได้มีการติดต่อช่างและควาญช่าง สุรินทร์ไปแสดงประจำที่ประเทศญี่ปุ่น

ช่วงที่ 2 ช่วงปี พ.ศ. 2530 – 2537

ในปี พ.ศ. 2530 จังหวัดสุรินทร์ได้ประกาศให้บ้านตากกลางเป็น “หมู่บ้านช่าง” ตาม นโยบายปีการท่องเที่ยวไทย 2530 และมีการพยายามที่จะรื้อฟื้นการท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชนบทในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ และมีการคิดคำขวัญประจำจังหวัดสุรินทร์ไว้ว่า “สุรินทร์ ถิ่นช่างใหญ่ ผ้าไหมดี มากมีปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอม พร้อมวัฒนธรรม” ทำให้พื้นที่แห่งนี้ได้รับความสนใจจาก นักท่องเที่ยวและคนกลุ่มต่าง ๆ ทั้งเพื่อเข้ามาศึกษา เข้ามาเพื่อให้ความช่วยเหลือ เข้ามาเพื่อถ่ายทำ สารคดีเกี่ยวกับช่าง เป็นต้น ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้เป็นที่สนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ในวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2533 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จมาทัศนศึกษาและทรง วิชาการ ณ บ้านตากกลาง ทรงนำคณะนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ พระองค์ทรงเห็นว่าหมู่บ้าน แห่งนี้มีศักยภาพในการจัดให้เป็นหมู่บ้านแหล่งท่องเที่ยวขึ้น เพราะมีเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรมที่ไม่ เหมือนที่อื่น

จังหวัดสุรินทร์ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ประสานกับคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจุลจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์โครงการจากสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อประมวลหาข้อเสนอนโยบายมาตรฐานทางกายภาพในการพัฒนา “หมู่บ้านช้าง” โดยมุ่งที่จะสนองการท่องเที่ยวและควบคุมสภาพแวดล้อม ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพดี อีกทั้งมีการจัดทำโครงการพัฒนาหมู่บ้านช้างจังหวัดสุรินทร์ เพื่อเป็นโครงการเทิดพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งทางจังหวัดสุรินทร์ได้มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

1) ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งสาธารณูปโภค สาธารณูปการ พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้ทันสมัย การให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

2) พัฒนาส่งเสริมให้หมู่บ้านช้างเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวใหม่ ที่จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาชมช้างและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งปี โดยใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันก็จะป้องกันมิให้สภาพทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอันดีงามและสภาพแวดล้อมอันมีคุณค่า ซึ่งมีอยู่เดิมต้องได้รับผลกระทบอันเนื่องจากการพัฒนา

3) จัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ เสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4) ส่งเสริมอาชีพให้แก่คนเลี้ยงช้าง จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ช้างสุรินทร์ เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมความรู้เกี่ยวกับช้างและวัฒนธรรมท้องถิ่น

5) ส่งเสริมให้มีศูนย์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น

6) การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวโดยทั่วไป

โครงการหมู่บ้านช้างจังหวัดสุรินทร์ ทำให้จังหวัดสุรินทร์มีการขออนุมัติเปลี่ยนแปลงโครงการการก่อสร้างถนนลาดยาง สายจากบ้านกระหม่อม – เขาสวาย อำเภอเมืองสุรินทร์ มาเป็นโครงการพัฒนาหมู่บ้านช้างสุรินทร์

ปลายปี พ.ศ. 2537 คณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ มีมติให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดรับผิดชอบ และทางจังหวัดสุรินทร์มีการแจ้งไปยังกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทยเห็นชอบตามที่จังหวัดเสนอให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดดูแล ซึ่งขณะนั้นผู้เป็นประธานคือผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์

2. การปรับตัวในช่วงปี พ.ศ. 2538 – ปัจจุบัน

2.1 ช่วงที่หนึ่ง ปี พ.ศ. 2538-2539

การพัฒนาการท่องเที่ยวในบ้านตากกลาง ในช่วงปี พ.ศ. 2538 เริ่มจากนายอำเภอท่าตูมขณะนั้นคือ นายสมพงษ์ อรุณโรจน์ปัญญา นายชื่น ศรีสวัสดิ์ และเจ้าหน้าที่ของอำเภอท่าตูมอีกหลายคน รวมทั้งคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านช้าง ได้มีแนวคิดที่จะจัดงานแสดงของช้างขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อเป็น

การเผยแพร่วัฒนธรรม ความรู้ ความสามารถของชาวบ้าน และเห็นว่ากิจกรรมเหล่านี้สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน นอกจากนี้ยังมีคนในหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ของอำเภอท่าตูมได้มีส่วนในการผลักดันให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวขึ้นเป็นประจำทุกสัปดาห์ การแสดงของช้างในช่วงแรกได้รับความสนใจทั้งจากประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านแห่งนี้ แต่ช่วงหลังการแสดงของช้างแต่ละสัปดาห์นั้นก็ไม่ได้มีการตอบรับจากนักท่องเที่ยวเท่าใดนัก นักท่องเที่ยวเข้ามาชมการแสดงแต่ไม่มากนัก

ปลายปี พ.ศ. 2539 มูลนิธิช้างการบินไทยสุรินทร์ได้ก่อตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

- 1) เพื่อช่วยเหลือและตอบแทนสังคม รวมทั้งมีส่วนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เป็นมรดกโลกต่อไป
- 2) เพื่อเป็นการแก้ปัญหาการนำช้างไปเร่ร่อนหากินในต่างถิ่น
- 3) เพื่อพัฒนาป่าและแหล่งเลี้ยงช้าง โดยสร้างที่อยู่ตามธรรมชาติแห่งใหม่ให้กับช้าง ซึ่งสามารถใช้เป็นแหล่งศึกษาเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของช้างไทยให้กับเยาวชนและผู้สนใจ
- 4) ให้การดูแลรักษาอย่างถูกวิธี รวมทั้งฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจก่อนกลับคืนสู่ธรรมชาติ
- 5) สร้างรายได้และพัฒนาอาชีพ ตลอดจนจนความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแก่เจ้าของและความสุขรวมถึงชาวบ้านในชุมชนใกล้เคียง
- 6) เผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมไปถึงพัฒนาโครงการศิลปชีพที่มีอยู่เดิมหรือดำเนินการจัดสร้างขึ้นมาใหม่
- 7) สร้างจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

การกำเนิดของมูลนิธิช้างการบินไทยสุรินทร์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้การท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว

ช่วงที่สอง ปี พ.ศ. 2540 – 2542

ปี พ.ศ. 2540 มูลนิธิช้างการบินสุรินทร์และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเห็นว่าการท่องเที่ยวในหมู่บ้านยังไม่มีนักท่องเที่ยว จึงมีการทำตลาดกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยมีการเขียนโครงการและโฆษณาร่วมกับสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยว เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวสนใจที่จะมาเที่ยวชมการแสดงของช้างและวัฒนธรรมที่บ้านตากกลาง ซึ่งก็ได้รับการตอบรับจากนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นอย่างดี ปี พ.ศ. 2541 นักท่องเที่ยวที่เป็นชาวยุโรปเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ประเทศที่เดินทางมามาก ได้แก่ ฮอลแลนด์ เบลเยียม และเยอรมัน นักท่องเที่ยวเดินทางมาแบบกรุ๊ปใหญ่ เดือนที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุด คือ เดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือน มีนาคม เพราะช่วงนี้ประเทศตะวันตกเป็นช่วงอากาศหนาวเย็นจัดทำให้นักท่องเที่ยวต้องการหนีอากาศหนาวไปหาบริเวณที่มีอากาศอบอุ่นกว่า ปี พ.ศ. 2542 – 2543 มีการสร้างบ้านกวยขึ้นในศูนย์ศึกษาเพื่อเพิ่มเติมจากที่มีอยู่ โดยหวังจะให้

เป็นที่พักนักท่องเที่ยว แต่ปรากฏว่าไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว นอกจากนี้การบินไทยได้โปรโมทการท่องเที่ยวโดยใช้สายการบินกรุงเทพ – สติก เพื่อหวังให้นักท่องเที่ยวขึ้นเครื่องมาชมการแสดงของช้างที่บ้านตากกลาง แต่ก็มีนักท่องเที่ยวจำนวนน้อยที่สนใจ

ช่วงที่สาม ปี พ.ศ. 2543 – 2544

ปี พ.ศ. 2543 ได้มีโครงการนำช้างกลับบ้าน เนื่องจากมูลนิธิหมู่บ้านช้างการบินไทย สุรินทร์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว (ATTA) เห็นว่าหมู่บ้านช้างเป็นหมู่บ้านที่เคยมีวิถีชีวิตอันงดงามที่ผูกพันระหว่างคนกับช้าง ต่างก็เอื้อประโยชน์ต่อกันมาเป็นเวลานานหลายชั่วอายุคน จนกระทั่งรัฐบาลสั่งปิดป่า ช้างจำนวนมากต้องตกงาน คนเริ่มมีรายได้ที่ไม่แน่นอน ความเอื้ออาทรของคนกับช้างเริ่มไม่เหมือนเดิม ช้างและคนต่างกระจัดกระจาย เร่รอนไปอยู่ตามเมืองใหญ่ทั่วประเทศเพื่อความอยู่รอด ก่อให้เกิดปัญหาสังคมโดยแม้ว่าบริษัทการบินไทยจำกัด (มหาชน) ร่วมกับจังหวัดสุรินทร์ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จะได้พยายามรื้อฟื้นวิถีชีวิตระหว่างคนกับช้างเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวยังหมู่บ้านช้าง โดยหวังที่จะสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านให้อบอุ่นเหมือนเดิมดังในอดีต ปรากฏว่าสิ่งที่ดำเนินการไม่ประสบผลสำเร็จ ช้างมีอยู่ตามเมืองใหญ่ ๆ เพิ่มขึ้น สมาคมไทยธุรกิจ (ATTA) ได้ทราบถึงปัญหาและได้เดินทางไปสำรวจศักยภาพของหมู่บ้านตากกลางและหมู่บ้านใกล้เคียง เห็นว่ามีความเป็นไปได้ของโครงการที่จะพัฒนาให้เป็นจุดแวะชมของนักท่องเที่ยวได้ จึงได้กำหนดโครงการนี้ขึ้นเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน และสืบสานวิถีชีวิตและความผูกพันระหว่างคนกับช้างให้ยั่งยืนตลอดไป

โครงการนี้เป็นจุดกำเนิดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่มีการจัดบ้าน 9 หลัง แต่โครงการนี้ไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งจากปัญหาที่นักท่องเที่ยวเข้ามาน้อย และเงินของโครงการหมดลง นักท่องเที่ยวไม่เห็นช้างเป็นร้อย ๆ ในหมู่บ้านหรือทุ่งนาตามที่ประชาสัมพันธ์ไป การที่ช้างไม่อยู่ให้เห็นตามทุ่งนาจำนวนมากเนื่องจากช้างส่วนใหญ่อยู่ตามเมืองใหญ่ ๆ ในต่างจังหวัด ส่วนหนึ่งชาวบ้านนำไปเลี้ยงในป่าเพราะถ้าอยู่ในบ้านจะไม่มีอาหารให้ช้าง นอกจากนี้การที่รัฐไม่ช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง ปัญหาการจัดการแสดงช้าง ล้วนแต่ทำให้การดำเนินงานของโครงการไม่ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งไว้

ช่วงที่สี่ ปี พ.ศ. 2545 – ปัจจุบัน

ในช่วงนี้การท่องเที่ยวของหมู่บ้านประสบปัญหาอย่างมาก ทั้งปัญหานักท่องเที่ยวไม่มีหรือมีก็น้อย ปัญหาการจัดการเรื่องรายได้ ปัญหาทางด้านการแบ่งงานให้กับเจ้าของช้าง ปัญหาระหว่างผู้จัดการท่องเที่ยวกับเจ้าของช้าง ปัญหาเส้นทางการท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่ไกลจากเส้นทางการท่องเที่ยวสายอีสานใต้ ทำให้นักท่องเที่ยวไม่ยอมมาท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามรัฐก็พยายามเข้ามาช่วยเหลือ โดยการจัดโครงการหมู่บ้านโอท็อป และล่าสุดโครงการชุมชน otop นวัตกรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

ผลกระทบจากการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยว

1. ผลกระทบ ด้านสิ่งแวดล้อม

1.1 ผลกระทบในเชิงบวก สิ่งแวดล้อม

พบว่าการบินไทยในฐานะที่เป็นสายการบินแห่งชาติ มีแนวคิดที่จะช่วยเหลือความอยู่ดี งาม และช่างเร่ร่อนให้กลับคืนสู่ถิ่นที่อยู่ และพัฒนาชุมชนแห่งนี้ให้เป็นแหล่งอนุรักษ์ช้างต่อไป จึงร่วมมือกับจังหวัดสุรินทร์ จัดทำโครงการหมู่บ้านช้างการบินไทยสุรินทร์ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์พันธุ์ช้างไทยอย่างเป็นระบบและพัฒนาพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม แหล่งน้ำ และแหล่งอาหารของช้าง ให้มีความอุดมสมบูรณ์ ให้การดูแลรักษาช่วยเหลืออย่างถูกต้อง เผยแพร่เรื่องราว ความรู้ ประเพณี วัฒนธรรม การเลี้ยงช้าง ตลอดจนสร้างรายได้ และความเป็นอยู่ที่ดีแก่คนในพื้นที่โครงการ โดยปรับปรุงอ่างเก็บน้ำในพื้นที่บริเวณรอบศูนย์การศึกษา เพื่อจัดสร้างระบบประปาของหมู่บ้านในการบรรเทาความเดือดร้อนในเบื้องต้นเกี่ยวกับแหล่งน้ำที่ใช้อุปโภคบริโภคของประชาชน และช้างในหมู่บ้าน พัฒนาพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมประมาณ 1,000 ไร่ อยู่ห่างจากชุมชนไปทางทิศเหนือ ประมาณ 3 กิโลเมตร ตัดแม่น้ำมูล และลำน้ำชี สำหรับใช้เป็นพื้นที่เลี้ยงช้าง โดยทำการปลูกต้นไม้พันธุ์พื้นเมืองให้มีสภาพป่าเหมือนในอดีต

1.2 ผลกระทบเชิงลบ ด้านสิ่งแวดล้อม

หลังจากที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านตากกลาง ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการใช้ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เช่น บริเวณศูนย์การศึกษาในอดีตเคยเป็นป่า เป็นจันทรมและที่ปลูกหม่อนของชาวบ้าน ต่อมาเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านทำให้เกิดมลภาวะด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ขยะ น้ำเสีย เพราะชาวบ้านคิดว่าการท่องเที่ยวไม่ทำให้เกิดความสกปรกหรือมีปัญหาด้านนี้มากนัก เนื่องจากปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านไม่มากนัก และส่วนใหญ่ที่ทำให้เกิดความสกปรกส่วนหนึ่งเกิดจากชาวบ้านเอง คือ ต่างคนต่างทิ้งขยะเคลื่อนศูนย์การศึกษา เมื่อมีการกวาดขยะและทำการเผา การเผาขยะก็ทำให้เกิดปัญหาเรื่องมลภาวะมาสู่คน ยังมีขยะมากและมีวิธีกำจัดที่ไม่ ย่อมส่งผลต่อคุณภาพของผู้นคนในแหล่งท่องเที่ยว

2. ผลกระทบ ด้านเศรษฐกิจ

2.1 ผลกระทบเชิงบวก ด้านเศรษฐกิจ

พบว่า โครงการสนับสนุนให้ชาวบ้านเพิ่มรายได้ โดยการสนับสนุนให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริมโดยการผลิตผ้าไหม ผ้าฝ้าย ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม โดยการสนับสนุนทางการเงิน และอาจรับซื้อผลิตผลจากหมู่บ้าน หากผลิตได้มาตรฐานที่บริษัทสามารถรับได้ และตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา ชาวบ้านมีรายได้จากการขายสินค้าโอท็อปให้กับนักท่องเที่ยว ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

และใน ปี พ.ศ. 2561 บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ถูกคัดเลือกให้เป็นชุมชนท่องเที่ยว otop นวัตวิถี ที่มี การจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชน ทำให้มีรายได้จากนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

2.2 ผลกระทบเชิงลบ ด้านเศรษฐกิจ

พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่จะอยู่ในหมู่บ้านระหว่างเดือนสิงหาคม – ธันวาคม เพื่อทำงาน และนำช้างออกหากินเวลาที่เหลือ การนำช้างเร่ร่อนออกมารับจ้างเริ่มมีปัญหา หลังจากมีคำสั่งห้ามนำช้างเข้ามารับจ้างและหากินในกรุงเทพมหานครแล้ว ก็มีแนวโน้มว่าคำสั่ง ลักษณะเดียวกันนี้จะถูกนำไปบังคับใช้ในเมืองใหญ่ที่มีปัญหาความแออัดและการจราจรเช่นที่ กรุงเทพมหานคร

3. ผลกระทบทางด้านสังคม

3.1 ผลกระทบเชิงบวก ด้านสังคม

กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการพัฒนาชุมชน เล็งเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และต้องการตอบสนองนโยบายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ของรัฐบาล ที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางควบคู่ ไปกับการสร้างสรรค์นวัตกรรมที่มีคุณค่าเพื่อสร้างพลังทางสังคม ลดความเหลื่อมล้ำ เกิดการกระจาย รายได้ให้แก่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม สอดคล้องกับนโยบาย “ประเทศไทย 4.0” โมเดลใหม่ของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศไทยที่มุ่งปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” ให้เกิดการพัฒนาย่างยั่งยืนโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

ด้วยแนวคิดดังกล่าว จึงเป็นที่มาของโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ที่มุ่งพัฒนา OTOP รูปแบบใหม่ เน้นการสร้างรายได้จากความต้องการของชุมชน เพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากที่ มั่นคง ให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ เกิดการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว ดึงดูดนักท่องเที่ยว เข้าสู่ท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ชาวบ้านสามารถขายสินค้าได้ภายในชุมชน โดยไม่ต้องวิ่งหาตลาดให้เหนื่อย เหมือนในอดีต กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านและทรัพยากรท้องถิ่นผสมผสานกับเทคโนโลยี สมัยใหม่ โดยมีความคิดสร้างสรรค์เป็นแรงขับเคลื่อน ก่อให้เกิดสินค้าโอท็อปนวัตกรรม ที่สร้างสรรค์ ใหม่ให้มีคุณค่าและมูลค่า เพิ่มจำนวนสินค้าโอท็อปใหม่ๆ ได้อย่างไม่รู้จบเหมือนกับ “ไอ้ต๊ะ” ต้น ตำรับโอท็อปของญี่ปุ่น ที่ชาวบ้านผลิตสินค้าด้วยตัวเอง และรับซื้อสินค้าในชุมชนมาขายให้ นักท่องเที่ยว เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ช่วยเพิ่มโอกาสการขายได้อย่าง ต่อเนื่อง

โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ที่เกิดจากความตั้งใจของกรมพัฒนาชุมชนที่จะดึง เสน่ห์แห่งภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์ มาแปลงเป็นเม็ดเงิน เกิดการ กระจายรายได้ภายในชุมชน สร้างชุมชนที่เข้มแข็ง โดยลูกหลานไม่ต้องลำบากออกไปหางานนอกบ้าน ก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนตามนโยบายรัฐบาล เมื่อชาวบ้านเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านมา ผลิตสินค้าโอท็อปเป็นของกินของใช้เอง เท่ากับลดรายจ่าย เหลือจากการบริโภคก็นำออกขายในตลาด

เท่ากับเพิ่มรายได้ เมื่อรากฐานแน่น การพัฒนาสินค้าโอท็อปเชิงธุรกิจต่อไป ก็ไม่น่ามีปัญหาเพราะไม่เสี่ยงเกินไป เพราะเป็นสินค้าที่ชาวบ้านต้องกินต้องใช้ทุกวัน กล่าวได้ว่า โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เป็นนโยบายที่ดี เพราะช่วยให้ชาวบ้านเกิดการพัฒนารูปแบบเป็นระบบ ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ ก้าวออกจากวัฒนธรรมอุปถัมภ์เข้าสู่วัฒนธรรมข้อมูลและความรู้ได้อย่างแท้จริง ทำให้สังคมชนบทของไทยมีโอกาสเติบโตอย่างเข้มแข็งได้ในระยะยาว ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีบ้านตากกลาง ได้ดำเนินกิจกรรมตามโครงการดังกล่าว ทำให้คนในชุมชนหันมาทำงานเป็นกลุ่ม สร้างผลิตภัณฑ์เป็นของตนเอง ส่วนใหญ่จะเป็นผลิตภัณฑ์จากช้าง เช่น พวงกุญแจหางช้าง กำไลจากงาช้าง แหวนกระดูกช้าง ตะขอช้าง และจัดตั้งกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ ซึ่งทำให้มีการรวมกลุ่มสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

3.2 ผลกระทบเชิงลบ ด้านสังคม

จากการสัมภาษณ์คนในหมู่บ้าน คนภาครัฐและภาคเอกชน พบว่าปัจจุบันมีการขัดแย้งทางด้านสังคมของคนในหมู่บ้านมาก ทั้งนี้จากการขัดกันผลประโยชน์การจัดการท่องเที่ยวนั่นเอง นอกจากนี้ยังมีผลกระทบเรื่องความเคารพนับถือและเชื่อฟังคนในหมู่บ้านเดียวกัน เพราะปัจจุบันมีความแตกแยกของคนในหมู่บ้านสูง ส่วนใหญ่เกิดจากบุคคลภายนอกที่เข้าไปดำเนินการในกิจกรรมการท่องเที่ยว จนทำให้เกิดความคลางแคลงใจกัน ไม่เชื่อใจกัน ไม่เข้าใจกัน จนกลายเป็นผลกระทบทางสังคม

4. ผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม

4.1 ผลกระทบเชิงบวก ด้านวัฒนธรรม

ชาวภูยกายบ้านตากกลางมีความเชื่อในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตอย่างแน่นแฟ้น เช่น การคล้องช้าง การบวชนาคช้าง ผสมผสานระหว่างความเชื่อในด้านหลักพระพุทธศาสนา และความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษ โดยที่ชาวภูยกายมีได้ละเลย ในพิธีกรรมสำคัญของการดำเนินตามความเชื่อแต่ละอย่าง และสามารถนำมาผสมผสานกลมกลืนกันได้อย่างลงตัว เห็นได้จากพิธีกรรมสาริดการคล้องช้าง พิธีการบวชนาคช้าง มีการเตรียมเครื่องต่าง ๆ แต่ละขั้นตอนที่ถูกต้องตามแบบอย่างโบราณ และเพิ่มเติมในส่วนที่เป็นความเชื่อของชาวภูยกายไว้ด้วย ไม่ว่าจะเป็นการเช่นผีปู่ตาวังทะเล เครื่องใช้ในพิธีกรรมตามความเชื่อ การแต่งกายเวลาประกอบพิธีกรรมในการคล้องช้าง การแต่งกายของนาค เครื่องใช้ในการบายศรีสู่ขวัญ เครื่องใช้ในพิธีเช่นขอขมา อีกทั้งการนำช้างมาร่วมในพิธีบวช มีการตกแต่งช้างด้วยการวาดลวดลายต่าง ๆ ที่สวยงามลงบนตัวช้าง เปรียบเสมือนการแต่งตัวให้นาคเช่นกัน และการให้ช้างเป็นพาหนะแก่นาคในพิธีแห่นาคลงไปอาบน้ำที่วังทะเลทุก ๆ ที่นาคนั่งอยู่บนหลังช้าง ก็ถือเป็นการชำระสิ่งไม่ดีต่าง ๆ ออกจากตัว เพื่อให้เข้าสู่พิธีบวชโดยปราศจากกิเลสตัณหาต่าง ๆ ดังนั้นการที่มีการแสดงการคล้องช้าง การบวชนาคช้างของชาวภูยกายบ้านตากกลาง จึง

เป็นการแสดงออกถึงเอกลักษณ์และวิถีชีวิตระหว่างคนกับช้างที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแท้จริง ถือเป็นวัฒนธรรมที่มีการอนุรักษ์มาจนถึงปัจจุบัน

4.2 ผลกระทบเชิงลบ ด้านวัฒนธรรม

นักท่องเที่ยวที่เข้าไปท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ไม่ค่อยซึมซับในวัฒนธรรมเท่าไรนัก ส่วนใหญ่จะเข้าไปเที่ยวชมแล้วก็กลับ ยังไม่เข้าใจถึงวัฒนธรรมที่แท้จริง ผลกระทบประการสำคัญคือการเลี้ยงช้างแบบทุนนิยม กล่าวคือ การเลี้ยงช้างแบบนี้ได้เข้ามาในหมู่บ้านแห่งนี้และหมู่บ้านใกล้เคียงเพิ่มขึ้น ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบเรื่องภาระหนี้สินของคนในหมู่บ้าน ที่มีการกู้เงินมาเพื่อซื้อช้าง และการกู้เงินนี้ต้องกู้ในอัตราดอกเบี้ยที่แพง เพราะคนที่ซื้อช้างส่วนใหญ่ไม่มีเงินสำรองส่วนตัว แต่จะไปกู้กับภาครัฐ คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และผู้ที่กู้ได้ต้องเป็นลูกค้ำและมีหลักทรัพย์ประกันจึงจะสามารถกู้ได้ ส่วนคนที่ไม่ได้เป็นสมาชิก ธกส. ก็จะไปกู้เงินนอกระบบกับนายทุนในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะให้กู้ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 5 ต่อเดือน ซึ่งนับว่าแพงมาก เพราะฉะนั้นเจ้าของช้างในลักษณะนี้จะต้องพยายามนำช้างออกหาเงินเพื่อให้ได้เงินมาส่งเงินต้นและดอกเบี้ย เพราะมิฉะนั้นแล้วจะถูกยึดช้างหรือสิ่งของที่นำไปจำนองหรือจำนำไว้กับนายทุนนั่นเอง

นอกจากนี้ยังมีปัญหาและผลกระทบในเรื่องการที่คนในหมู่บ้านบางส่วนได้มีการขายปะกำให้กับบุคคลอื่น ทำให้เกิดขบวนการกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมของคนในหมู่บ้านแห่งนี้ เพราะวาทนังปะกำเก่าเปรียบเสมือนวิญญาณของบรรพบุรุษที่จะคอยคุ้มครองและปกป้องคนในครอบครัวให้มีความสุข แต่กลายมาเป็นสินค้าชนิดหนึ่งในการท่องเที่ยวเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีผลกระทบทำให้เกิดอาชีพการเป็นนายหน้าซื้อขายช้างให้กับนักธุรกิจ ทำให้คนในหมู่บ้านรับเอาระบบทุนนิยมเข้าไปในการดำเนินชีวิตอย่างเต็มที่

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่ชุมชนจะมีการปรับตัวกลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 แต่ละครอบครัวจะเลี้ยงช้างไว้ใช้งาน หรือบางทีก็ออกเร่ขายผลิตภัณฑ์จากช้าง และถือว่าช้างเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของครอบครัว บริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านด้านทิศตะวันออก ทิศใต้และทิศตะวันตกมีป่าที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะในการเลี้ยงช้าง ด้านทิศเหนือและทิศตะวันตกเป็นแม่น้ำมูลและมีน้ำชี ต่อมีเมื่อป่าถูกทำลาย อาหารของช้างลดลง ทำให้เจ้าของช้างพาช้างออกเร่ร่อน เพื่อหาเงิน กลายเป็นปัญหาช้างเร่ร่อน ต่อมาทางรัฐราชการมีโครงการนำช้างคืนถิ่น โดยมีค่าตอบแทนให้เป็นรายเดือน มีการปลูกหญ้าเพื่อเป็นอาหารช้าง และมีการพัฒนาถนนจากสุรินทร์เข้าสู่หมู่บ้านช้าง และมีการตั้งศูนย์ศึกษาขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2539 การท่องเที่ยวจึงเกิดขึ้นครั้งแรก ต่อมาหน่วยต่างๆ เริ่มเข้ามาส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น ธกส. ส่งเสริมเรื่องสินค้า OTOP และเมื่อ ปี พ.ศ. 2561 กรมพัฒนาชุมชน ได้คัดเลือกหมู่บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 เป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ซึ่ง

เป็น 1 ใน 85 ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของจังหวัดสุรินทร์ การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยว ได้เกิดผลดีต่อแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ในองค์ประกอบ 6 ด้าน ดังนี้

(1) ด้านการคมนาคม จากการสัมภาษณ์พบว่า ปัจจุบันมีการปรับปรุงถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวหลายเส้นทาง เช่น จากทางแยกถนนใหญ่สายสุรินทร์-ร้อยเอ็ด บริเวณบ้านหนองตาดถึงบ้านตากกลางระยะทางประมาณ 22 กิโลเมตร ได้รับการปรับปรุงให้มีสภาพดีขึ้น ถนนบางช่วงมีการขยายผิวการจราจรให้กว้างขึ้น รถนักท่องเที่ยวสามารถสัญจรไปมาได้สะดวก และถนนจากตัวเมืองสุรินทร์ ท่าสว่าง เมืองสิง กระโพ ถึงบ้านตากกลางกำลังขยายพื้นถนนเป็น 4 เลน ทำให้การจราจรสะดวก และเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้เร็วขึ้น ในปัจจุบันมีเทคโนโลยีที่ทันสมัย นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างง่ายดายโดยการใช้โปรแกรม GPS ในโทรศัพท์มือถือ แต่ส่วนใหญ่แล้วนักท่องเที่ยวนานาชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวหมู่บ้านช้างคือกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เคยเดินทางมาแล้วอย่างน้อย 2 ครั้ง และส่วนใหญ่มากับคณะทัวร์หรือคนรู้จักพามาท่องเที่ยว การปรับตัวล่าสุดของแหล่งท่องเที่ยวคือแหล่งท่องเที่ยวจะสร้างคิวอาร์โค้ดติดไว้ในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถสแกนคิวอาร์โค้ดและเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ทันที (ประภิต กลางพัฒนา. 2561 : สัมภาษณ์)

(2) ด้านที่พักและอาหาร ปัจจุบัน บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 เป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี มีการจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ขึ้นมา เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ พร้อมด้วยกิจกรรมการแสดงของชุมชน ทำให้เกิดรายได้ในชุมชนตลอดมาซึ่งมีสมาชิกที่ร่วมเข้าโครงการทั้งหมด 30 ครัวเรือน โดยค่าที่พักนั้นคิดเป็น 150 บาท /1 คน/ 1 คืน , ค่าอาหารมื้อเช้า 80 บาท, มื้อเที่ยงและเย็นมื้อละ 150 บาท คิดเป็นเงิน 380 บาท การปรับตัวล่าสุดของแหล่งท่องเที่ยวคือแหล่งท่องเที่ยวจะสร้างคิวอาร์โค้ดติดไว้ในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถสแกนคิวอาร์โค้ดและเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ทันที

(3) ด้านร้านขายของที่ระลึก ปัจจุบันชุมชนบ้านตากกลาง หมู่ 9,13 มีกลุ่มที่ทำผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP 10 กลุ่ม 10 ผลิตภัณฑ์ เป็นสินค้าที่มีความนิยมทางการตลาดเฉพาะกลุ่มที่สนใจ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถเป็นทั้งเครื่องประดับและเป็นเครื่องรางของขลัง ตามความเชื่อของคนโบราณ และเพื่อเป็นของที่ระลึกในการมาท่องเที่ยวหมู่บ้านช้างบ้านตากกลาง และยังเป็นของฝากจากสุรินทร์ เป็นผลิตภัณฑ์ที่สวยงาม มีเอกลักษณ์และยังสามารถสร้างรายได้ให้แก่ กลุ่มเป็นอย่างมาก และมีจำนวนการสั่งผลิตภัณฑ์เพิ่มมากขึ้น ในปัจจุบันมาสมาชิกการทำผลิตภัณฑ์ยังมีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ การปรับตัวล่าสุดของแหล่งท่องเที่ยวคือแหล่งท่องเที่ยวจะสร้างคิวอาร์โค้ดติดไว้ในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถสแกนคิวอาร์โค้ดและเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ทันที(สิริรา สุขศรี. 2561 : สัมภาษณ์)

(4) ด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์ พบว่า ปัจจุบันนี้ นักท่องเที่ยวสามารถหาข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยวได้จากแอปพลิเคชัน ต่างๆ ได้ด้วยตนเอง และ

สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างง่ายดาย ทั้งนี้เพราะแหล่งท่องเที่ยว หมู่บ้านช้าง ได้มีการบริหารจัดการด้านข้อมูลการท่องเที่ยวที่เป็นปัจจุบัน และนักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว การปรับตัวล่าสุดของแหล่งท่องเที่ยวคือแหล่งท่องเที่ยวจะสร้างคิวอาร์โค้ดติดไว้ในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถสแกนคิวอาร์โค้ดและเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ทันที(ประภิต กลางพัฒนา. 2561 : สัมภาษณ์)

(5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์พบว่า บ้านตากกลางมีความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยววัฒนธรรมในพื้นที่โดยเปิดโอกาสในการศึกษา ตลอดถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ หมู่บ้านช้าง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ โดยมีกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเรียนรู้เรื่องราวของช้างจากหมอช้าง และควาญช้างที่มีความชำนาญเป็นพิเศษ เกี่ยวกับตำนานกุยชาลอาเจียง(คนเลี้ยงช้าง)ชมการแสดงของช้างแสนรู้และน่ารัก ลานแสดงช้างศูนย์คชศึกษาเดินทางมาชมสุสานช้าง ที่วัดป่าอาเจียงและเที่ยวชมศาลาเอราวัณที่รวบรวมเรื่องราวของช้างในพระพุทธศาสนา และช้างในวัฒนธรรมดั้งเดิมของกุยอาเจียง พาช้างเดินป่าทามไปที่ลำน้ำชี เพื่อจะได้สัมผัสกับวิถีชีวิตการเลี้ยงช้างแบบโบราณ และอาบน้ำให้ช้าง กิจกรรมปั่นจักรยานชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกุยอาเจียง เป็นต้น การปรับตัวล่าสุดของแหล่งท่องเที่ยวคือแหล่งท่องเที่ยวจะสร้างคิวอาร์โค้ดติดไว้ในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถสแกนคิวอาร์โค้ดและเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ทันที(จำลอง ศาลางาม. 2561 : สัมภาษณ์)

(6) ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันสามารถทำได้หลายช่องทาง หลายหน่วยงานที่เข้ามาดูแลเรื่องการท่องเที่ยวหมู่บ้านช้าง ต่างมีช่องทางในการประชาสัมพันธ์ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็มีเว็บไซต์ให้บริการด้านการท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวได้เลือกที่จะเดินทางมาท่องเที่ยว รวมถึงการจองที่พักในแหล่งท่องเที่ยว ล่วงหน้าซึ่งสามารถทำได้ข้ามปี การปรับตัวล่าสุดของแหล่งท่องเที่ยวคือแหล่งท่องเที่ยวจะสร้างคิวอาร์โค้ดติดไว้ในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถสแกนคิวอาร์โค้ดและเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ทันที (ประดิษฐ์ ศางาม. 2561 : สัมภาษณ์)

(7) ระยะแรกการบริหารจัดการท่องเที่ยวอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล ในปัจจุบันภาครัฐได้เข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวแก่ชุมชน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการท่องเที่ยวในระดับชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และความต้องการของชุมชนทำให้การจัดการท่องเที่ยวตอบสนองความต้องการนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนอย่างแท้จริง

4.2 ประเภทชุมชนโบราณ ได้แก่ ชุมชนโบราณภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลคม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

ปราสาทภูมิโปน เป็นปราสาทหินที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย สร้างในราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 ศิลปะแบบไพรกเมง ประกอบด้วยโบราณสถาน 4 หลัง คือ ปราสาทอิฐหลังที่ 1 อยู่ทางด้านเหนือสุด มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมไม่ ย่อมุม เหลือเพียงฐานกรอบประตูทางเข้าและผนังบางส่วน ปราสาทอิฐหลังที่ 2 อยู่ต่อจากปราสาทหินหลังแรกมาทางใต้ ปัจจุบันเหลือเพียงฐานและกรอบประตูทราย ปราสาทอิฐหลังที่ 3 หรือปรางค์ประธานเป็นปราสาทหลังใหญ่ก่อด้วยอิฐไม่สอปูน แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสไม่ย่อมุม มีบันไดและประตูทางเข้าทางทิศตะวันออก อีกสามด้านเป็นประตูหลอก เสาประดับ กรอบประตู และทับหลังทำด้วยหินทราย ใต้หน้าบันเหนือทับหลังขึ้นไปเป็นลายรูปใบไม้ฉนวน รูปแบบและเทคนิคการก่อสร้าง เทียบได้กับปราสาทขอมสมัยก่อนพระนครร่วมสมัยกับปราสาทหลังที่ 1 ได้พบจารึกเป็นภาษาสันสกฤตด้วย อักษรปัลลวะ ซึ่งเคยใช้เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 12-13 ซึ่งสอดคล้องกับอายุของรูปแบบศิลปะของปราสาท นับเป็นปราสาทแบบศิลปะขอมที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย และปราสาทอิฐหลังที่ 4 อยู่ต่อจากปราสาทประธานมาทางใต้ ปัจจุบันเหลือเพียงฐานเท่านั้น ณ ที่แห่งนี้มีตำนานการก่อสร้างกล่าวถึง กษัตริย์ขอมองค์หนึ่งได้สร้างเมืองลับไว้กลางป่า ชื่อว่าปราสาทภูมิโปน ต่อมาเมื่อเมืองหลวงเกิดความไม่สงบมีข้าศึกมาประชิดเมือง กษัตริย์ขอมจึงส่งพระราชธิดาพร้อมไพร่พลจำนวนหนึ่งมาหลบซ่อนลี้ภัยที่ภูมิโปนพระราชธิดานั้นมีพระนามว่า พระนางศรีจันทร์ หรือ เนียง คีฮุ รม แต่คนทั่วไปมักเรียกนางว่า พระนางนมใหญ่ แต่ด้วยกิตติศัพท์ความงามของนางเป็นที่โจษขานไปทั่ว จึงเป็นที่หมายปองของพระราชามือต่าง ๆ ที่ต้องการพระนางมาเป็นพระชายา แต่แล้วก็มีชายหนุ่มเพียง 2 คน คือเจ้าชายโฮลมา แห่งเมืองโฮลมา และนายบุญจันทร์ ทหารคนสนิท ที่มีโอกาสได้ใกล้ชิดและสร้างสายสัมพันธ์กับพระนาง สุดท้ายแล้วพระนางศรีจันทร์ จะเลือกชายใดเป็นสามี และปริศนาของต้นลำเจียกที่ไม่เคยออกดอก จนเกิดเป็นตำนานปราสาทภูมิโปน “เนียง คีฮุ รม” ที่เล่าขานสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ในการศึกษา เรื่อง การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ประเภทชุมชนโบราณ บ้านภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลคม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

ศึกษาจากภาคสนาม โดยสำรวจ สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนาและชาวบ้านจำนวนทั้งสิ้น 10 คน และศึกษาเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง นำมาเรียบเรียงข้อมูลเพื่อลำดับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาโดยการนำแนวคิดระบบการท่องเที่ยว นโยบายของรัฐ และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเป็นแนวในการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอเพื่อให้เห็นถึงการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเภทชุมชนโบราณ ตามระยะเวลา ได้ดังนี้

1. ระยะเวลาแรก การสำรวจพื้นที่ทางกายภาพและทุนทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยว (พ.ศ. 2529 – 2544)

การท่องเที่ยวในระยะนี้ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักท่องเที่ยวต่างชาติที่ซื้อโปรแกรมการท่องเที่ยวจากบริษัทนำเที่ยวเพื่อเข้าไปทำกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว เช่น งานแสดงแสงสี เสียง ตำนานปราสาทภูมิโปน งานแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมนานาชาติที่จัดขึ้น (พิชัย สิงห์ชัย. 2561 : สัมภาษณ์)

ระยะที่สาม การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน (พ.ศ. 2541 – 2550)

จังหวัดสุรินทร์เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากจากการขยายตัวของเศรษฐกิจ ทำให้การท่องเที่ยวเติบโตอย่างรวดเร็ว กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือทั้งทางภาครัฐและผู้นำชุมชนให้ความสำคัญเนื่องจากก่อให้เกิดการสร้างรายได้ขึ้นในชุมชน เช่น การนำที่พักรมาจัดทำเป็นโฮมสเตย์ การขายของที่ระลึก ร้านค้าต่าง ๆ เป็นต้น ชาวบ้านในชุมชนให้ความสนใจการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นจากการที่มีรายได้เพิ่มมากขึ้นนอกจากการประกอบอาชีพหลัก คือ การเกษตร สอดรับกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 8 – 9 (พ.ศ. 2540 -2549) ที่มีแนวคิดเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการวางแผนโดยการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนหรือประชาชนเป็นศูนย์กลางและเน้นกระบวนการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม พร้อมกับยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางมุ่งพัฒนาสู่ความสมดุลและยั่งยืน เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง

จากแนวคิดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นแนวคิดที่ต้องการให้แต่ละหมู่บ้านมีผลิตภัณฑ์หลักหนึ่งประเภท และเป็นผลิตภัณฑ์ที่ชาวตถุติบจากทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่น ไปสู่เมืองใหญ่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดขึ้น อีกทั้งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง นับเป็นกลยุทธ์การพัฒนาที่อาศัยหมู่บ้านเป็นหน่วยการพัฒนาเบื้องต้น (Unit Development) และรวมเป็นเครือข่ายใต้ตำบล (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.

<http://www.thaitambon.com>. 2547)

พื้นฐาน 3 ขอ ของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มีดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล (Local Yet Global) ผลิตภัณฑ์และบริการที่ใช้ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล
2. พึ่งตนเองและคิดอย่างสร้างสรรค์ (Self-reliance-creativity) ทำความฝันให้เป็นจริง ด้วยกระบวนการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยสร้างกิจกรรมที่อาศัยศักยภาพของท้องถิ่น
3. การสร้างทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) พูมพกประชาชนให้ใช้ชีวิตด้วยความท้าทายและด้วยจิตวิญญาณแห่งการสร้างสรรค์

หลักการของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มีดังนี้คือ

1. การให้ความสนับสนุน (Support) มากกว่าให้เงินช่วยเหลือ (Subsidy) หลักการของขบวนการนี้ ไม่ได้เน้นการให้เงินสนับสนุน (Subsidy) แก่ท้องถิ่น เพราะ มักจะไปทำลาย

ความสามารถในการพึ่งตนเอง รัฐบาลเพียงให้การสนับสนุนแก่ชุมชนต่าง ๆ ในด้านเทคนิคเพื่อที่จะพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ตลอดจนช่วยเหลือในด้านการโฆษณาและ ประชาสัมพันธ์ในการตลาด
 ทองถิ่นจะรับความช่วยเหลือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์อย่างเต็มเต็มใจ เช่น จากศูนย์วิจัยและแนะแนวทางการเกษตรและประมง (Agricultural and Marine Product Processing Research and Guidance Center) ในด้านการตลาดเพื่อที่จะเพิ่มยอดขาย อาจจัดตั้งบริษัทหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Product Corporation) เพื่อให้เป็นช่องทางในการกระจายสินค้าสู่ตลาดต่าง ๆ

2. นโยบายหลักของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มี 3 ประการ คือ

2.1 มาตรฐานผลิตภัณฑ์คุณภาพพระดับโลก ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นนั้นต้องมีคุณภาพได้มาตรฐาน มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับวัฒนธรรม และมีจุดเด่นเฉพาะ เป็นที่ยอมรับของตลาดภายในประเทศและตลาดโลก

2.2 มีเอกลักษณ์เป็นที่ลือชื่อเพียงหนึ่งเดียว ต้องมีการระดมความคิดในการคิดค้นและพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดเท่าที่จะช่วยกันทำได้โดยคำนึงถึงการรื้อฟื้นวัฒนธรรมและประเพณีในแต่ละท้องถิ่นให้สอดคล้องอย่างเหมาะสม ไม่ซ้ำแบบกัน และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของหมู่บ้านหรือตำบลให้เป็นที่ยอมรับทั่วไป

2.3 พัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการปรับปรุงเทคโนโลยี การสร้างบุคคลที่มีความคิดกว้างไกล มีความรู้ความสามารถให้เกิดขึ้นในสังคมมีการวางแผนการตลาด มุ่งเน้นการผลิตและบริการโดยคำนึงถึงผู้บริโภคเป็นหลัก

3. กิจกรรมหลักของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ คือ

3.1 ขยายสินค้าท้องถิ่นไปยังตลาด ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น เพื่อเป็นการอนุรักษ์และเป็นจุดเด่นของท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพ เพื่อขยายฐานตลาดจากเครือข่ายท้องถิ่นออกสู่ตลาดในเมืองและตลาดโลก ผลิตและคิดค้นขึ้นเองในท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตและคิดค้นขึ้นโดยอาศัยความรู้ความสามารถของคนในชุมชนให้ความร่วมมือกัน และรับผิดชอบร่วมกัน โดยมีหน่วยงาน ของจังหวัด กระทรวง กรม กอง เป็นผู้ให้คำแนะนำและการสนับสนุนในด้านของเทคโนโลยีและ การคิดค้นอุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ การสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพของท้องถิ่นท้องถิ่นนั้น ๆ ต้องมีการเลือกเฟ้นบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ มองการณ์ไกล สามารถวางแผนงานในระยะยาว รวมถึงต้องเป็นที่ยอมรับของคนใน ท้องถิ่น เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมมือกันแก้ปัญหาและพัฒนาผลิตภัณฑ์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ภายใตแนวคิดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. สถานอบรมสำหรับกลุ่มสนใจ

2. สถานอบรมสำหรับความรู้ด้านการผลิต การเกษตร
3. สถานอบรม/วิทยาลัย สำหรับการออกแบบแนวความคิดเพื่อท้องถิ่นด้านต่าง ๆ และ สถาบันปัญญาท้องถิ่น
4. การไหลบทบาทของสตรีเป็นพลังของการพัฒนา
5. การสร้างเครือข่ายกลุ่มองค์กรพัฒนาต่าง ๆ เป็นการสร้างแรงจูงใจ (Motivation) โดยมีเนื้อแท้ (Vitality) ของความเป็นตัวตนของตนเองอย่างเป็นอิสระ (Self-reliance Independence)

การพึ่งตนเอง - ความเป็นอิสระ (ภูมิปัญญาท้องถิ่น - ประชาชน) การที่จะสามารถดำเนินงานด้วยตนเองให้ประสบความสำเร็จต้องมีการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ คือ

1. สถานฝึกอบรมสำหรับการสร้างความมั่งคั่งให้ท้องถิ่น (Land of Abundance Training School)
2. อุปกรณ์ช่วยพหุประสงค์ (Multi-purpose Public Use Facility)
3. การจัดการประชุม นำเสนอ และแลกเปลี่ยนแนวคิดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon one Product Presentation and Exchange Meeting)
4. โปรแกรมการฝึกอบรมต่างวประเทศ (Overseas Training Program)
5. รางวัลคุณภาพ (One Tambon one Product Movement Displays Effort Awards-merit awards)

การจัดการด้านการตลาด สามารถดำเนินการในหลายด้าน ดังนี้

1. ตลาดผสมผสาน (One Tambon one Product Bazaar-interaction Market)
2. บริษัทหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon one Product Inc.)
3. การจัดการแสดงสินค้า (One Tambon one Product Movement Product Exhibition)
4. การจัดการมหกรรม/เทศกาล (One Tambon one Product Festival)
5. ร้านค้าในเมืองตนเอง (Home Town Shop)
6. ร้านทดสอบตลาด (One Tambon one Product Antenna Shop)
7. ทำ Homepage สำหรับสินค้าของชุมชนผ่าน Thaitambon.com
8. เชื่อมชุมชน/สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ผ่านเครือข่ายสารสนเทศเพื่อการค้า (Counter Balance)

ขั้นตอนของแนวคิดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์สู่การปฏิบัติงาน แม้ว่าการคิดค้นผลิตภัณฑ์ประสบความสำเร็จ ว่าจะจะมีผลิตภัณฑ์อะไรจึงจะเหมาะสม แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าความหวังจะประสบความสำเร็จ ถ้าปราศจากการกระจายสินค้าเหล่านี้ไปสู่ตลาด ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นตอนของการพัฒนาต้องมีใจที่ทำให้ได้ การนี้อาจจำเป็นต้องอาศัย สื่อมวลชน ช่วยสร้างกระแสที่จะเป็นไปได้โดยสร้างกระแสว่า “ทำไมหมู่บ้านข้าง ๆ เขาถึงได้ พัฒนาได้ หมู่บ้านเราจะแพ้ไม่ได้ ต้องทำให้ได้” ซึ่งนำไปสู่การฝึกอบรมและการสะสมประสบการณ์

ขั้นที่ 2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์เริ่มจากการพิจารณาว่า ผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมของท้องถิ่น มีอะไรบ้าง หลังจากนั้นจึงทำการพิจารณา ตลาดมีความต้องการผลิตภัณฑ์นั้นหรือไม่ โดยทำการ สสำรวจตลาด หรือ ทำการวิจัย เพื่อหาเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสม การพิจารณาผลิตภัณฑ์ว่ามี อะไรบ้าง อาจดูได้จากท้องถิ่นที่ก้าวหน้ากว่าทั้งภายในประเทศตลอดจนนอกประเทศ โดยทำการ เลียนแบบดูบ้าง ในขั้นนี้ควรจัดตั้งศูนย์แนะนำการเกษตรและประมง เพื่อเป็นแหล่งรวบรวม ผลการวิจัยด้านเทคนิคการผลิต การฝึกอบรม การแนะแนว ตลอดจนข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ

ขั้นที่ 3 การกระจายสินค้า ในกรณีนี้หน่วยงานในระดับต่าง ๆ ได้ช่วยโฆษณาสินค้า ช่วยสืบเสาะหาตลาดและทำวิจัยตลาด รวมทั้งทำการขายด้วย

แนวคิดของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นการสร้างรายได้ โดยการพึ่งตนเองจาก ผลิตภัณฑ์แต่ละหมู่บ้านหรือตำบลเป็นสินค้าคิดค้นและสร้างสรรค์บนรากฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งมีการจัดการทางดานทรัพยากรมนุษย์และทางด้านการตลาด เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการดำเนินโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จากแนวคิดดังกล่าว ชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน ได้เข้าร่วมโครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยมีผลิตภัณฑ์ของชุมชน คือ ผ้าไหมทอมือ

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวของชุมชนโบราณ บ้านภูมิโปน ในระยะนี้เป็นผลที่เกิดจากการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวจากภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นเพื่อเป็นการตอบสนอง กระแสการท่องเที่ยวของจังหวัดสุรินทร์ ผู้นำชุมชนมีบทบาทเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว และเป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนกับชาวบ้านในชุมชน ชาวบ้านในชุมชน มีการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวและ มัคคุเทศก์กับชาวบ้านในชุมชน เกิดกิจกรรมให้บริการทางการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เช่น การบริการ บ้านพักโฮมสเตย์ และการขายของที่ระลึก เป็นต้น

3. ระยะที่สี่ การเปลี่ยนแปลงของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (พ.ศ. 2551 – ปัจจุบัน)

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา เป็นช่วงเวลาที่เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน กล่าวคือ ผู้นำและชาวบ้านในชุมชน ได้เข้าร่วมกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาว่า เป็นการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยประเด็นหลัก ได้แก่ ชุมชนมีแนวคิดในการนำการท่องเที่ยว เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์โบราณสถานและวัฒนธรรม ผลประโยชน์ที่คนในชุมชนได้รับจากการ

ท่องเที่ยวคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวทางลบน้อยกว่าก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนด้านต่าง ๆ เช่นเดียวกัน

สำหรับประเด็นของการนำการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์โบราณสถานและวัฒนธรรม กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านภูมิโปน มีการสร้างจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยว ได้แก่ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยในการท่องเที่ยวในแต่ละประเภทมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์เข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การใช้สมุนไพรในการนวดแผนโบราณ อาหารเพื่อสุขภาพ ตลอดจนการทอผ้าและการปักผ้าเป็นสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

ปี พ.ศ. 2661 โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ถูกขับเคลื่อนพัฒนาประเทศตามโครงการ “ไทยนิยม ยั่งยืน” จากการที่รัฐบาลปัจจุบัน มีนโยบายลดความเหลื่อมล้ำของสังคมที่มุ่งสร้างรายได้และความเจริญ ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ โดยให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการร่วมกันภาครัฐ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 ในภูมิภาคทั่วประเทศ และมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชน เป็นผู้รับผิดชอบหลักส่งเสริมดำเนินงาน OTOP โดยร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ยกระดับผลิตภัณฑ์ และพัฒนาช่องทางการตลาดที่หลากหลาย เพื่อให้ขายสินค้าได้ อีกทั้งยังมุ่งปรับตัวสู่การค้าแบบสากล โดยต้องมีการเปลี่ยนผ่านยุคการผลิตด้านขายสินค้า OTOP ออกจากชุมชน สู่รายได้ตามความต้องการ (Demand Driven Local Economy) โดยการจำหน่ายสินค้าที่อยู่ในชุมชนจากการท่องเที่ยว มีการใช้เสน่ห์ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์ แปลงเป็นรายได้ รวมทั้งทำให้มีคุณค่าเพียงพอ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม และใช้จ่ายเงินในทุกกิจกรรมของชุมชน ส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชนโดยรอบ เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างแท้จริง

นโยบายของกรมการพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นหน่วยงานหลัก จะมีการรองรับการปฏิบัติตามแผนนโยบายของรัฐบาลใน “โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี” จึงต้องเร่งทำการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานโครงการฯ ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายตลอดจนสร้างการรับรู้สู่สาธารณชนในวงกว้าง กรมการพัฒนาชุมชนจึงจัดทำแผนการประชาสัมพันธ์และการตลาดออนไลน์ขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดรายได้กับชุมชน โดยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึง กระตุ้นเศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศให้มีความเข้มแข็ง
2. เพื่อเชื่อมโยงเส้นทางในการท่องเที่ยว (กระแสหลัก เมืองรอง ชุมชน) ให้มีความโดดเด่น มีความพร้อมบนอัตลักษณ์ของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี

3. เพื่อสร้างและพัฒนาบุคลากร ผู้ประกอบการ และผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ให้มีขีดความสามารถในการคิดเชิงสร้างสรรค์ และนำมาต่อยอดการบริหารจัดการชุมชนได้อย่างเหมาะสม

เป้าหมาย

ประชาชนได้รับการพัฒนาอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น ยกระดับเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง โดยเชื่อมโยงชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีจำนวน ๓,๒๗๓ หมู่บ้าน กับเส้นทางการท่องเที่ยวกระแสหลัก เมืองรอง และแหล่งท่องเที่ยว ให้เกิดรายได้ที่กระจายไปสู่ผู้ประกอบการกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และประชาชนเกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP กลุ่ม Quadrant D เพิ่มขึ้น จำนวน 64,570 ผลิตภัณฑ์ ให้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (Strength with in) และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งอย่างแท้จริง เพื่อสร้างรอยยิ้ม คืนความสุข เพื่อคนไทยทุกคน

จากนโยบายของรัฐ ชุมชนโบราณ บ้านภูมิโปน ได้รับการคัดเลือกเป็นชุมชนท่องเที่ยว otop นวัตวิถีของจังหวัดสุรินทร์ โดยมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว คือ การเที่ยวชมปราสาทภูมิโปน นั่งรถซาเล้งเที่ยวชมบารายหรือสระน้ำโบราณ รอบ ๆ ชุมชน กิจกรรมปั่นจักรยานเพื่อสุขภาพ มีที่พักโฮมสเตย์พร้อมที่จะรองรับนักท่องเที่ยวตลอดเวลา

จากข้อมูลข้างต้นกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวในระยะ พ.ศ. 2551 – ปัจจุบัน ชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้และดำเนินการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งนี้มาจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสชีวิตของชุมชนที่แท้จริง ทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้าสู่หมู่บ้านมีจำนวนมากขึ้นตามไปด้วย การแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ที่มีศักยภาพสูงมาใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเริ่มมีความเสื่อมขยายวงกว้างออกไป ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวก็ได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชน คือ ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในชุมชน รวมถึงผลกระทบที่มีต่อสังคม วัฒนธรรมที่เป็นปัญหาให้แก่ชุมชน

ผลกระทบจากการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1. ผลกระทบ ด้านสิ่งแวดล้อม

1.1 ผลกระทบในเชิงบวก สิ่งแวดล้อม

จากการพัฒนาจนกลายเป็นชุมชนท่องเที่ยวทำให้ชุมชนได้รับการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ถนนหนทาง ระบบน้ำประปา สถานที่เที่ยวได้รับการบำรุงรักษา คนในชุมชนตื่นตัวเรื่องการรักษาความสะอาดในบริบทพื้นที่ของตน ถนนหนทาง การปลูกไม้ยืนต้น ไม้ดอกไม้ประดับ เพื่อให้ชุมชนร่มรื่นสวยงาม มีถึงขยะไว้บริการนักท่องเที่ยวตามจุดต่าง ๆ มีโครงการอนุรักษ์แหล่งน้ำ สระน้ำโบราณ เพื่อการท่องเที่ยว

1.2 ผลกระทบเชิงลบ ด้านสิ่งแวดล้อม

1.2.1 ปัญหาจากการตั้งขยะในชุมชน จากการสังเกต พบว่า ถังขยะจะมีเพียงพอ เฉพาะในบริเวณปราสาทภูมิโปนเท่านั้น แต่สถานที่อื่นๆ เช่น เส้นทางท่องเที่ยวตามบารายต่าง ๆ ไม่พบถังขยะ

1.2.2 ปัญหาการใช้สารเคมีในชุมชน ปัจจุบันชาวบ้านหันมาปลูกยางพารา อ้อย มันสำปะหลัง เป็นจำนวนมาก ซึ่งพืชเหล่านี้ต้องใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืช จึงมีการใช้ยามาภายในไร่ของตน จำส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ สถานที่ท่องเที่ยว

2. ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

2.1 ผลกระทบในเชิงบวก ด้านเศรษฐกิจ

2.1.1 รายได้จากการให้บริการทางการท่องเที่ยว มาจากการที่อยู่ดั้งเดิมของชาวบ้าน นำมาให้บริการนักท่องเที่ยวได้พักพิง ซึ่งเรียกว่า โฮมสเตย์(Homestay) ซึ่งพบว่าชุมชนที่มีการให้บริการบ้านพักในรูปแบบโฮมสเตย์ทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น

ทั้งนี้รายได้จากการนำเที่ยว โดยกิจกรรมนำชมหมู่บ้าน เป็นอีกทางหนึ่งของรายได้ที่สมาชิกของชุมชนได้รับเงินเพิ่มขึ้น รวมถึงรายได้จากการแสดงศิลปะพื้นบ้าน ซึ่งชาวบ้านรวมตัวกันจัดแสดงให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้าพักในหมู่บ้าน และได้รับเงินค่าแสดงจากนักท่องเที่ยว

2.1.2 เกิดอาชีพใหม่ที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า เดิมชาวบ้านชุมชนภูมิโปน มีอาชีพทำการเกษตร แต่เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านได้เกิดอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น เป็นนักร้อง นักวิจัยการท่องเที่ยวในชุมชน การเปิดร้านขายของให้นักท่องเที่ยว เป็นต้น

2.1.3 นำรายได้จากการท่องเที่ยวมาใช้ในการบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน

ผลจากการวิจัยพบว่า การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนภูมิโปน เป็นไปในรูปแบบของคณะกรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน มีการประชุมร่วมกันสร้างข้อตกลงเรื่องการจัดสรรประโยชน์จากการท่องเที่ยว คือ นำรายได้ส่วนหนึ่งจากการท่องเที่ยวมาใช้ในการบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน เช่น การสร้างลานกิจกรรมของชุมชน การปรับปรุงห้องน้ำบริเวณปราสาทภูมิโปน เป็นต้น

2.2. ผลกระทบทางลบ ด้านเศรษฐกิจ

2.2.1 การขยายตัวของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงเศรษฐกิจไม่มีความต่อเนื่อง

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนภูมิโปน เป็นหมู่บ้านที่มีหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนเข้ามาเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อกระบวนการของงานวิจัย โดยนำการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในเชิงเศรษฐกิจและสังคม แต่ทั้งนี้จากอดีตถึงปัจจุบัน การขยายตัวของการท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาสู่ชุมชน ซึ่งเมื่อการทำงานของหน่วยงานภายนอกสิ้นสุด

ลง การขยายตัวของการท่องเที่ยวในชุมชนก็หยุดลงเช่นกัน และการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ โดยอาศัย การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือก็ชะงัก และขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาเช่นกัน

2.2.2 การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ไม่ทั่วถึง

ผลการวิจัยพบว่า รายได้จากการท่องเที่ยวมาจากค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่เข้ามา ใช้บริการการท่องเที่ยวในชุมชน แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้านจะได้รับเงิน รายได้จากการท่องเที่ยว เพราะรายได้จากค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวจะจ่ายให้แก่ การบริการบ้านพัก โฮมสเตย์ การแสดง การนำเที่ยวในชุมชน แต่หากชาวบ้านคนใดไม่ได้เป็นคณะกรรมการการท่องเที่ยว ในหมู่บ้าน ก็จะไม่มียาได้จากส่วนนี้

3.ผลกระทบด้านสังคม

3.1 ผลกระทบเชิงบวก ด้านสังคม

3.1.1 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงาน

ภายนอก

ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการทำงาน ร่วมกันของชาวบ้านกับหน่วยงานภาคเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งจากผลของการดำเนินการ ดังกล่าวทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสได้พบปะบุคคลภายนอก ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำให้มีความ รู้เท่าทันกับสังคมภายนอกมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ระบุว่า มีนักวิจัยเข้า มาเก็บรวบรวมข้อมูลจากชาวบ้านในชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 จนถึงปัจจุบัน และได้เข้ามาพักใน หมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับคนภายนอกชุมชน (พิชัย สิงห์ชัย. 2561 : สัมภาษณ์)

3.1.2 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยอาศัยองค์ความรู้

ของชุมชน

ผลจากการวิจัยพบว่า ชุมชนภูมิโปน ได้รับการส่งเสริมให้เป็นหมู่บ้าน ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยหน่วยงานภาคเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ ที่เข้ามาช่วยส่งเสริมให้มีการ พัฒนาในหมู่บ้าน โดยพัฒนาในกระบวนการเรียนรู้ มีประเด็นของการพัฒนาทางสังคมเพื่อพัฒนา ศักยภาพทางความคิดของชาวบ้าน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.1.3 บทบาทของผู้นำชุมชน ได้รับการพัฒนาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว มากขึ้น

ผลจากการวิจัยพบว่า การที่ชุมชนภูมิโปน ได้รับโอกาสทำงานร่วมกับ หน่วยงานภายนอก ทำให้ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการติดต่อประสานงาน และเรียนรู้วิธีการทำงาน กับบุคคลภายนอกมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้นำเรียนรู้การทำงานในประเด็นการจัดการท่องเที่ยวที่เป็นระบบ

เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านเพื่อแบ่งหน้าที่การทำงานกันอย่างชัดเจน เป็นต้น

3.2 ผลกระทบทางลบ ด้านสังคม

3.2.1 การท่องเที่ยวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพและการออกจากหมู่บ้านของวัยหนุ่มสาว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนภูมิโปน เป็นชุมชนที่ได้รับการส่งเสริมการพัฒนาจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสได้พบปะกับบุคคลภายนอกที่เข้าสู่หมู่บ้าน ทำให้มีแรงผลักดันให้ชาวบ้านที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว ต้องการไปทำงานยังต่างถิ่น ทำให้บทบาทความรับผิดชอบในครอบครัว เป็นของผู้อาวุโส และเด็ก ๆ เป็นส่วนใหญ่

3.2.2 การปรับตัวของชาวบ้านในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชน

ผลการสำรวจพบว่า ชาวบ้านชุมชนภูมิโปน มีความเคยชินกับวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และการสื่อสารโดยใช้ภาษาเขมร เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน ชาวบ้านต้องปรับตัวโดยใช้ภาษากลางหรือภาษาไทยในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว รวมทั้งการใช้ภาษาท่าทางกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ

4. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม และพิธีกรรม

4.1 ผลกระทบทางบวก ด้านวัฒนธรรม และพิธีกรรม

4.1.1 การท่องเที่ยวทำให้เกิดกระแสอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนภูมิโปนเป็นหมู่บ้านต้นแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการร่วมงานกันของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ร่วมมือกับชาวบ้านในชุมชนทำการรวบรวมวัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรม ซึ่งมีผลให้ผู้อาวุโส หนุ่มสาวและเยาวชนของชุมชน ได้ร่วมมือกันฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่ วัฒนธรรมการอยู่ วัฒนธรรมการบริโภค และวัฒนธรรมการแต่งกายและเป็นหมู่บ้านที่มีการประกอบพิธีกรรมครบ 12 เดือน ในหนึ่งปี

4.1.2 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมช่วยสร้างสรรค์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในชุมชนกับนักท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า วิถีชีวิตชาวบ้านของชุมชนภูมิโปน ดำเนินประเพณีพิธีกรรมในรอบปีได้อย่างปกติ โดยไม่ได้มุ่งเน้นจัดแสดงให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งหากนักท่องเที่ยวมาในช่วงการจัดงานประเพณี หรือพิธีกรรม ที่ทางชุมชนให้เข้าร่วมได้ นักท่องเที่ยวจะได้รับการเรียนรู้จากสมาชิกในชุมชนเป็นอย่างดี เป็นการสร้างความเข้าใจและยอมรับในวัฒนธรรมที่แตกต่าง

4.1.3 การท่องเที่ยวช่วยสร้างความตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม

ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านมีความภูมิใจในวัฒนธรรมของตน เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน ชาวบ้านมีใจพร้อมจะถ่ายทอดและให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวอย่างมาก

จากการสำรวจภาคสนามของผู้วิจัย ในงานฉาปนกิจศพของคนในชุมชน พบว่า ผู้รู้ของชุมชนได้ให้ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนของการจัดงานศพ ความหมายของพิธีกรรมแต่ละขั้นตอน และยินดีให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือชาวบ้านด้วยความเต็มใจ

4.2 ผลกระทบทางลบ ด้านวัฒนธรรม และพิธีกรรม

ความไม่เท่าเทียมของชาวบ้านต่อการขยายตัวมีผลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ความภูมิใจของชาวบ้าน คือ การได้ดำเนินประเพณี พิธีกรรมในรอบปีได้อย่างปกติ จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการหมู่บ้าน ระบุว่า เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาก็จะประทับใจและถ่ายภาพนำไปเผยแพร่ในสื่อต่าง ๆ ทำให้บ่อยครั้งที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมในหมู่บ้าน โดยที่ชาวบ้านไม่ทันเตรียมความพร้อมในการต้อนรับ ทำให้เกิดปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว

การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทำให้เกิดผลดีต่อชุมชน ในองค์ประกอบ 6 ด้าน ดังนี้

(1) ด้านการคมนาคม จากการสัมภาษณ์ พบว่า ปัจจุบันนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปท่องเที่ยวชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน ได้หลายเส้นทาง ได้แก่ จากอำเภอสังขะ ถึงปราสาทภูมิโปน ระยะทางประมาณ 25 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถ ประมาณ 25 นาที จากอำเภอบัวเขต ถึงปราสาทภูมิโปนระยะทาง ประมาณ 20 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 25 นาที จากแหล่งท่องเที่ยววัดเขาศาลาตุลฐานะจาโร ระยะทางประมาณ 22 กิโลเมตร ใช้เวลาในการขับรถประมาณ 26 นาที และจากแหล่งท่องเที่ยวตลาดการค้าชองจอม ระยะทางประมาณ 32 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 40 นาที ถนนทุกสายเป็นถนนลาดยาง เดินทางได้สะดวก และในปัจจุบันนักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้ โปรแกรม google map หรือ ระบบ GPS นำทางได้อย่างแม่นยำ การปรับตัวล่าสุดของแหล่งท่องเที่ยวคือแหล่งท่องเที่ยวจะสร้างคิวอาร์โค้ดติดไว้ในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถสแกนคิวอาร์โค้ดและเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ทันที (มยุรี สุวรรณราช. 2562 : สัมภาษณ์)

(2) ด้านที่พักและอาหาร พบว่า ปัจจุบันบ้านภูมิโปนถูกคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี มีผลิตภัณฑ์ชุมชน 10 ผลิตภัณฑ์ มีกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ เพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว ขณะนี้อยู่ในระหว่างการค้าดำเนินการ แต่ถ้านักท่องเที่ยวต้องการพักค้างก็สามารถติดต่อได้กับผู้นำชุมชน หรือหารีสอร์ทที่พักได้ในบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ท่องเที่ยว การปรับตัวล่าสุดของแหล่งท่องเที่ยวคือแหล่งท่องเที่ยวจะสร้างคิวอาร์โค้ดติดไว้ในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถสแกนคิวอาร์โค้ดและเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ทันที (ทต แม่นผล. 2562 : สัมภาษณ์)

(3) ด้านร้านขายของที่ระลึก จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ พบว่า ของที่ระลึกส่วนใหญ่จะเป็นผ้าไหมที่ทำจากฝีมือชาวบ้าน จำหน่ายจำหน่ายเฉพาะในช่วงเวลาปฏิบัติงานสำคัญช่วงเทศกาล ยังไม่มีร้านจำหน่ายของที่ระลึกอย่างเป็นทางการ การปรับตัวล่าสุดของแหล่งท่องเที่ยวคือแหล่งท่องเที่ยวจะสร้างคิวอาร์โค้ดติดไว้ในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถสแกนคิวอาร์โค้ดและเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ทันที (มยุรี สุวรรณราช. 2562 : สัมภาษณ์)

(4) ด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว พบว่าปัจจุบันชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน กำลังได้รับความสนใจจากนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ ที่ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน การให้บริการข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปแบบของเฟสบุ๊ค และไลน์เป็นส่วนมาก การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดสุรินทร์ เป็นหน่วยงานหลักในเรื่องการให้บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยว การปรับตัวล่าสุดของแหล่งท่องเที่ยวคือแหล่งท่องเที่ยวจะสร้างคิวอาร์โค้ดติดไว้ในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถสแกนคิวอาร์โค้ดและเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ทันที (ธนูศร ทองเบา. 2562 : สัมภาษณ์)

(5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ชุมชนโบราณบ้านภูมิโปนเปิดตัวเป็นแหล่งท่องเที่ยว ประมาณปี พ.ศ. 2536 เมื่อนายกอบชัย สืบญการ ส.ส.สุรินทร์สมัยนั้น ได้จัดงาน“ประเพณีสืบสานตำนานปราสาทภูมิโปน” ประจำปี 2536 ซึ่งถือว่าเป็นการจัดงานท่องเที่ยว ครั้งที่ 1 จนถึงปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2561 จัดเป็นครั้งที่ 19 กิจกรรมน่าสนใจภายในงานได้แก่ การแสดงแสง สี เสียง “ตำนานเนียงคือยุ ธม” การประกวดพานบายศรี การประกวดร้องเพลงพื้นบ้าน การออกร้านจำหน่ายสินค้า OTOP การจำหน่ายฉลากการกุศล การเช่นไหว้พระภูมิเจ้าที่และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การบวงสรวงองค์ปราสาท การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน การเดินแบบแฟชั่นผ้าไหมพื้นเมืองสุรินทร์ กิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและวันครอบครัว เป็นต้น การปรับตัวล่าสุดของแหล่งท่องเที่ยวจะสร้างคิวอาร์โค้ดติดไว้ในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถสแกนคิวอาร์โค้ดและเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ทันที (มยุรี สุวรรณราช. 2562 : สัมภาษณ์)

(6) ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ พบว่า ปัจจุบันการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดสุรินทร์ สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอสังขะ ที่รับผิดชอบโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี อบต.ดม ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ ตลอดถึงนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมแล้วได้เผยแพร่ผ่านทางเฟสบุ๊ค ไลน์ เป็นต้น ถือเป็นการปรับตัวด้านการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในปัจจุบัน การปรับตัวล่าสุดของแหล่งท่องเที่ยวคือแหล่งท่องเที่ยวจะสร้างคิวอาร์โค้ดติดไว้ในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถสแกนคิวอาร์โค้ดและเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ทันที (ธนูศร ทองเบา. 2562 : สัมภาษณ์)

(7) ระยะแรกการบริหารจัดการท่องเที่ยวอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล ในปัจจุบันภาครัฐได้เข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวแก่ชุมชน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการท่องเที่ยวในระดับชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และความต้องการของชุมชนทำให้การจัดการท่องเที่ยวตอบสนองความต้องการนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนอย่างแท้จริง

4.3 ประเภทศาสนสถาน ได้แก่ พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

วัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ตั้งอยู่ที่ ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ เป็นพุทธอุทยานแห่งแรกของประเทศไทย มีเนื้อที่ 10,865 ไร่ ได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้ผ่านกรมการศาสนา ให้วัดเป็นผู้ดูแล เพื่อจัดสร้างโครงการพุทธอุทยาน เถลิงพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (ในรัชกาลที่ 9) ตามพระราชเสาวนีย์ เมื่อครั้งที่พระองค์เสด็จมาเยี่ยมเยือนราษฎรในพื้นที่ เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2536 ทรงรับสั่งให้ราษฎรช่วยกันรักษาป่าและสัตว์ป่าไว้เพื่อเป็นสมบัติของชาติและอนุชนรุ่นหลัง ต่อมาได้มีการค้นพบรอยพระพุทธรูปบาทบนแผ่นหินขนาดใหญ่ ยาว 4 เมตร สูง 3 เมตร

อยู่ภายในป่าแยกจากถนนลึกเข้าไปประมาณ 400 เมตร เชื่อกันว่ามีมาตั้งแต่ 1,500 ปีมาแล้ว ซึ่งรอยพระพุทธรูปที่พบนี้เป็นพระบาทข้างขวา ยาว 6.2 เมตร สันพระบาทกว้าง 0.7 เมตร ปลายพระบาทกว้าง 1.5 เมตร องค์พระบาทถูกแกะสลักลึกลงไป 0.2 เมตร ขนาดนิ้วพระบาทแทบจะเท่ากัน มีลายกันหอยประดับทั้งส่วนปลายนิ้วและข้อนิ้ว ลายบนฝ่าพระบาททั้งหมดอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมเส้นนูนล้วนเป็นรูปสัตว์และพันธุ์พฤกษา ซึ่งลวดลายบางอย่างมีความเก่าแก่ร่วมสมัยกับลายเขมรในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17-19

นอกจากนี้ ภายในวัดยังมีพระสถูปเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จุดชมทิวทัศน์ คือ ผา นางคอย ซึ่งบริเวณนี้มีรูปหล่อพระพุทธรูปปางต่าง ๆ เช่น หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และพระพุทธรูปมี สยามบุรีพิทักษ์ เป็นพระพุทธรูปปางนาคปรกขนาดใหญ่สีทองอร่าม หน้าตักกว้าง ๙ เมตร เป็นต้น และจากจุดชมทิวทัศน์ สามารถมองเห็นอ่างเก็บน้ำบ้านจรัสและทิวเขาพนมดงรัก ซึ่งเป็นแนวเขตชายแดนไทย-กัมพูชา สำหรับผู้สนใจถือปฏิบัติธรรม สามารถเข้ารับการฝึกปฏิบัติธรรมต่าง ๆ ตามความต้องการ

วัดเขาศาลาก่อตั้งขึ้นเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพระสงฆ์ ในเขตพื้นที่ป่าพุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ตลอดแนวป่าบริเวณเทือกเขาพนมดงรักเป็นป่ากันชนตามแนวชายแดนของราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา

จากบทบาทการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่พุทธอุทยานเขาศาลา พระสงฆ์ต้องประสบกับปัญหาอุปสรรคหลายอย่าง กว่าจะดำเนินการได้เหมือนอย่างในปัจจุบันนี้ เมื่อมีการอนุรักษ์ยอมเป็นการสร้างความไม่พอใจ และมีความขัดแย้งกับชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบ ๆ พื้นที่ป่า ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษาจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากพระสงฆ์ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่เพื่อตอบคำถามผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

และพิธีกรรม ที่เกิดขึ้นจากการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ประเภทศาสนสถาน ซึ่งก็คือ พุทธอุทยานวัดเขาศาลาตูลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์

ผลกระทบจากการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน

1. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

1.1 ผลกระทบเชิงบวก ด้านสิ่งแวดล้อม

วัดเขาศาลาตูลฐานะจาโร ในปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันว่าเป็นวัดที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ป่าไม้ ซึ่งมีบริเวณทั้งสิ้น 10,865 ไร่ เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่สุดในป่าแห่งนี้ เป็นป่าต้นน้ำของลำน้ำในชุมชนหลายสาย สภาพต้นไม้มีความหนาแน่น บางจุดเป็นป่าดงดิบ บางจุดเป็นป่าเบญจพรรณ จากการดำเนินการอนุรักษ์อย่างจริงจังของพระสงฆ์ ทำให้พื้นที่ป่าเพิ่มปริมาณมากขึ้น

1.2 ผลกระทบเชิงลบ ด้านสิ่งแวดล้อม

1.2.1 ปัญหาการลักลอบตัดไม้

จากปัญหาการตัดไม้ของชาวบ้านในพื้นที่ มีการนำไม้แปรรูปไปสร้างเป็นที่อยู่อาศัย และมีนายทุนผู้มีอิทธิพลจ้างวานให้ชาวบ้านเข้าไปตัดไม้ให้ ซึ่งสาเหตุเหล่านี้ถ้าไม่มีการแก้ไขอย่างเร่งด่วนพื้นที่ป่าในเขตเขาศาลาและพื้นที่ใกล้เคียงอาจลดลงและหมดไปได้ การป้องกันการลักลอบตัดไม้ในเขตพื้นที่พุทธอุทยานวัดเขาศาลาตูลฐานะจาโรนั้น ได้ทหารพรานเป็นหลักร่วมกับพระสงฆ์ในวัด ช่วยกันกระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ การสำรวจป่าพระสงฆ์จะเดินร่วมกับทหาร และการสำรวจแต่ละครั้งมีกำหนดไม่แน่นอน เจ้าหน้าที่เดินทั้งกลางวันและกลางคืน ต้นไม้ที่ถูกตัดเป็นไม้ที่มีราคา เช่น ไม้พะยุง ประดู่ ตะเคียนหิน เป็นต้น

1.2.2 ปัญหาการบุกรุกขยายพื้นที่ทำกิน

ในพื้นที่เขาศาลาเป็นอีกพื้นที่ที่ประสบปัญหาเหล่านี้ ปัญหารุกที่ทำกินเป็นปัญหาเรื้อรังมานาน จากการที่ผู้วิจัยลงไปในพื้นที่ พบว่า ทางวัดมีวิธีแก้ปัญหาเรื่องนี้เป็นอย่างดี โดยใช้หลักประนีประนอม ให้มีความขัดแย้งน้อยที่สุด เพราะชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบ ๆ พื้นที่ป่าเขาศาลาเป็นกำลังสำคัญ วัดต้องพึ่งพาอาศัยชาวบ้าน และชาวบ้านก็ต้องพึ่งพาอาศัยวัด หรือต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

1.2.3 ปัญหาเรื่องไฟฟ้า

ปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่น่ากลัว และสร้างความสูญเสียที่ส่งผลกระทบหลาย ๆ ด้านต่อพื้นที่ นั่นคือ ไฟป่า หรือไฟที่เกิดจากฝีมือของคนที่ต้องการให้เกิดขึ้นในพื้นที่ เมื่อเกิดไฟป่าขึ้นไม่สามารถประเมินความเสียหายได้ และที่น่าเป็นห่วงคือ พื้นที่ใดที่ถูกไฟไหม้ จะกลายเป็นพื้นที่ที่แห้งแล้ง ไม่มีความชุ่มชื้นของต้นไม้ สัตว์ป่าต้องอพยพเข้าไปในป่าลึกติดแนวชายแดนไทย - กัมพูชา นายพรานที่เข้าไปล่าสัตว์สามารถล่าได้สะดวกขึ้น ปัจจุบันนี้ป่าตามแนวชายแดนไทย -

กัมพูชา มีคนตัดไม้กันมาก บ้างก็ใช้วิธีการตอนหรือบากเอาเปลือกไม้ออก ปล่อยให้แห้งตาย กลายเป็นเชื้อไฟอย่างดี

2. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

2.1 ผลกระทบเชิงบวก ด้านเศรษฐกิจ

การเก็บของป่าที่อาศัยอยู่รอบ ๆ ป่า มีทั้งที่ทำเป็นอาชีพ และเป็นอาชีพเสริม รายได้ในครัวเรือน ที่ทำเป็นอาชีพคือ เข้าป่าเป็นประจำทุกวัน ทุกเดือน ทุกปี ไม่มีวันหยุด เรียกได้ว่า มีชีวิตอยู่ได้เพราะอาศัยป่า นอกจากนี้ทางวัดยังมีการส่งเสริมพัฒนาอาชีพให้กับผู้คนในชุมชน ดำเนินการโดยการจัดตั้งเป็นกลุ่ม เช่น บ้านชาปะโตะ เมื่อก่อนถือว่าเป็นหมู่บ้านที่มีการตัดไม้มากที่สุด ทุกวันนี้กลายเป็นหมู่บ้านที่มีสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ทำเฟอร์นิเจอร์จากรากไม้ เป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างดี

2.2 ผลกระทบเชิงลบ ด้านเศรษฐกิจ

ปัญหาจริง ๆ ของเขาศาลาไม้ใช้เรื่องการตัดไม้ แต่เป็นปัญหาเรื่องที่ดินทับซ้อน ที่ชาวบ้านบางกลุ่มเข้ามาทำกิน เมื่อมีการประกาศเป็นเขตพุทธอุทยาน จำเป็นต้องปักเขตแดน ให้ชัดเจน เมื่อที่ของวัดทับที่ของชาวบ้านไม่มีความชัดเจน ป่าไม้ก็ต้องเข้ามาดูแลและดำเนินการ แก้ปัญหา ซึ่งในการปักเขตนั้นเป็นการทำงานร่วมกันทั้งชาวบ้านที่มีที่ดิน ทหาร วัด และป่าไม้ เมื่อทุกอย่างเรียบร้อย ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นก็สามารถแก้ไขหาข้อยุติลงได้ แต่ที่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง คือ ผู้มีอิทธิพลในพื้นที่บางคนปลุกกระดมชาวบ้านว่า วัดมาเอาที่ทำกินของตน จึงเป็นปัญหา เรื้อรังมานาน

3. ผลกระทบทางด้านสังคม

3.1 ผลกระทบเชิงบวก ด้านสังคม

ระบบความเป็นอยู่ของชาวบ้านเป็นระบบแบบเครือญาติ มีความเป็นอยู่ที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างแน่นแฟ้น ปัจจุบันวิถีของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปเพราะอิทธิพลของความเจริญด้านต่าง ๆ เริ่มเข้ามาสู่ชีวิตความเป็นอยู่ แต่วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมยังคงมีปรากฏให้เห็น เช่น การเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนบ้าน เข้าป่าได้อะไรก็เอามาแบ่งปันกัน รายได้ที่ได้จากการนำของป่ามาขาย จึงไม่สูงสำหรับชาวบ้าน ทุกคนคิดเพียงว่าทำอย่างไรให้ตนและครอบครัวมีชีวิตอยู่ได้ เช่น เก็บเห็ดมาก็แบ่งให้ญาติไปรับประทานด้วย ถ้าหามาได้มากเหลือจากการแบ่งญาติพี่น้องก็นำไปขายให้ร้านค้า หรือเพื่อนบ้านที่ต้องการในราคากันเอง ป่าแห่งนี้สำหรับชาวบ้านแล้วถือเป็นแหล่งพบเพื่อน หลาย ๆ หมู่บ้านต่างไปพบเจอกันในป่าและได้ทำความรู้จักมักคุ้นกัน ทำให้เกิดผลดีในทางสังคมตามมา

3.2 ผลกระทบเชิงลบ ด้านสังคม

การอนุรักษ์ป่าไม้ของพระสงฆ์ในเขตพุทธอุทยานเขาศาลา ได้ส่งผลต่อชาวบ้าน 2 กลุ่ม ใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่ตัดไม้กับกลุ่มที่มีที่ทำกินในเขตพุทธอุทยานเขาศาลา ส่วน

ชาวบ้านทั่วไปนั้นไม่ส่งผลกระทบต่ออย่างใด กลุ่มชาวบ้านที่มีที่ทำกินอยู่ในเขตพุทธอุทยาน มองว่าพระมาดิดที่ทำกินของตน พระสงฆ์ทำไม่ถูกต้อง มองว่าพระเป็นป่าไม้ พระเป็นเจ้าหน้าที่เข้ามาแอบแฝงเพื่อสังเกตการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจากความขัดแย้งและมุมมองที่ต่างกัน ได้เป็นชนวนนำไปสู่การเดินขบวนขับไล่พระสงฆ์ออกจากพื้นที่ เมื่อ ปี พ.ศ. 2537 – 2538 แต่พระสงฆ์ก็แก้ไขความขัดแย้งได้อย่างสันติวิธี

4. ผลกระทบด้านวัฒนธรรม

4.1 ผลกระทบเชิงบวก ด้านวัฒนธรรม

โครงการบรรพชา – อุปสมบทเฉลิมพระเกียรติภาคฤดูร้อน เป็นโครงการที่ทางวัดร่วมกับชมรมพุทธศาสตร์ กระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินการมาเป็นเวลานาน วัดอุประสงค์ของการจัดโครงการนี้ นอกจากจะเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา และถวายเป็นพระราชกุศลในวาระต่าง ๆ แล้ว เพื่อต้องการให้กุลบุตรทั้งหลายที่บรรพชา ข อุปสมบทเข้ามา ได้สัมผัสกับบรรยากาศเรียนรู้ชีวิต ดังนั้น ในช่วงฤดูร้อนบนเขาศาลาจะมีพระกระจายอยู่ตามจุดต่าง ๆ เพื่อบำเพ็ญสมณธรรมในป่า ตอนกลางคืนก็จะมีพระสวดมนต์ให้พระ เจริญสมาธิภาวนาและฟังธรรมจากเจ้าอาวาส วัดเขาศาลาอุบลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ได้รับการแต่งตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เป็นสถานที่อบรมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไปที่สนใจเข้าฝึกอบรม ศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งนี้มีความพิเศษกว่าศูนย์อื่น ๆ คือ ธรรมชาติบรรยากาศที่เอื้ออำนวย มีความเงียบสงบ ไม่มีสิ่งรบกวน

4.2 ผลกระทบเชิงลบ ด้านวัฒนธรรม

ปกติแล้วนักท่องเที่ยวที่ไปเที่ยวชมวัดเขาศาลาอุบลฐานะจาโร มีจุดประสงค์ 2 ประการ คือ การไปปฏิบัติธรรม ไหว้พระขอพร และเที่ยวชมความงามของธรรมชาติที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ในบริเวณวัด ปัญหาด้านวัฒนธรรมส่วนใหญ่เกิดจากนักท่องเที่ยวที่เป็นเด็กวัยรุ่น ที่อาศัยอยู่ในระแวกวัดที่จับกลุ่มกันมาและลักลอบซื้อรถจักรยานยนต์ขึ้นไปบริเวณวัด เพราะเจ้าหน้าที่ของวัดมีน้อยดูแลไม่ทั่วถึง แต่ถ้าหากเจ้าหน้าที่พบก็จะมีการว่ากล่าวตักเตือนทันที ส่วนใหญ่จะเป็นการแต่งกายที่ไม่เหมาะสมเท่านั้น

การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน เกิดผลดีต่อองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว 6 ด้าน ดังนี้

(1) ด้านการคมนาคม จากการสัมภาษณ์พบว่า ปัจจุบันมีการพัฒนาและปรับปรุงถนนเพื่อเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม วัดเขาศาลาอุบลฐานะจาโร ให้ได้รับความสะดวกสบายทุกเส้นทาง โดยนักท่องเที่ยวสามารถหาเส้นทางโดยใช้ระบบ GPS จากโทรศัพท์มือถือในการเดินทาง และสามารถหาระยะทางจากการใช้ google map ในโทรศัพท์มือถือเพื่อความสะดวกในการเดินทาง จากการศึกษาพบว่า ระยะทางจากตัวเมืองสุรินทร์ถึงวัดเขาศาลาอุบลฐานะจาโร ระยะทางประมาณ

80 กิโลเมตร ใช้เวลาในการขับรถประมาณ 1 ชั่วโมง 20 นาที ห่างจากอำเภอบัวเขต ประมาณ 12 กิโลเมตร ใช้เวลาในการขับรถ ประมาณ 18 นาที ห่างจากตำบลจรัส ประมาณ 11 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 25 นาที ห่างจากแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณบ้านภูมิโปน ประมาณ 22 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 26 นาที และอยู่ห่างจากตลาดการค้าช่องจอม ประมาณ 38 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 35 นาที ถนนทุกสายเป็นถนนลาดยาง มีป้ายบอกทางเป็นระยะ จนถึงบริเวณวัด(คุณ ไชยเชษฐ์. 2562 : สัมภาษณ์)

(2) ด้านที่พักและอาหาร วัดเขาศาลาดตุลฐานะจาโร มีที่พักให้นักท่องเที่ยวได้พักค้างฟรี แต่นักท่องเที่ยวต้องเตรียมหาอาหารไปเอง เนื่องจากวัดไม่มีการบริหารจัดการเรื่องการท่องเที่ยวที่เป็นรูปแบบ ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะเดินทางไปทำบุญและชมความงามของธรรมชาติที่อยู่ในบริเวณวัด(พุทธา พาสมบูรณ์. 2562 : สัมภาษณ์)

(3) ด้านร้านขายของที่ระลึก วัดเขาศาลาดตุลฐานะจาโร เป็นวัดฝ่ายธรรมยุต ไม่มีธุรกิจเชิงพานิชย์ แต่มีร้านสวัสดิการจำหน่ายสินค้าเล็กๆ น้อย ๆ เช่น มาม่า ของขบเคี้ยวเล็กๆ น้อยๆ วั้บริการนักท่องเที่ยว และบริเวณผานางคอยจะมีร้านเช่าวัดถุ่มงคลของวัด เงินรายได้จะนำมาเป็นค่าน้ำค่าไฟ และรายจ่ายเบ็ดเตล็ดของวัด ซึ่งไม่ถือว่าเป็นรายจำหน่ายของที่ระลึกที่เป็นรูปธรรม(สุขใจ จินดาพล. 2562 : สัมภาษณ์)

(4) ด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์ พบว่า พุทธอุทยาน วัดเขาศาลาดตุลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ วัดแห่งนี้เป็นวัดป่าสายธรรมยุต ตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีป่าและภูเขาล้อมรอบ มีเนื้อที่ ครอบคลุม ประมาณ 10,865 ไร่ ซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้สมุนไพรหายาก รวมทั้งสัตว์ป่านานาชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธาร มีทัศนียภาพที่งดงาม สภาพแวดล้อมเงียบสงบร่มเย็น เหมาะกับการศึกษาปฏิบัติธรรม และท่องเที่ยวที่สำคัญยิ่ง ผืนป่าบางส่วนติดชายแดนไทย-กัมพูชา ถึงแม้ว่าจะมีร่องรอยการตัดไม้ทำลายป่าให้เห็นอยู่บ้าง (โดยเฉพาะไม้พะยุง ไม้หายากที่วากันว่าราคาสูงมาก ถือว่าไม้พะยุงเป็นทองคำแห่งผืนป่าแห่งนี้เลย) แต่อย่างไรก็ตาม ป่าทั้งผืนแห่งนี้ จัดได้ว่าอุดมสมบูรณ์มากที่สุดในพื้นที่ของประเทศไทย ปัจจุบันนักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลการท่องเที่ยวได้หลายช่องทาง เช่นเว็บไซต์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพจการท่องเที่ยวต่าง ๆ รวมถึงเฟสบุ๊ก และไลน์จากนักท่องเที่ยวที่เคยเดินทางมาท่องเที่ยว การปรับตัวล่าสุดของแหล่งท่องเที่ยวคือแหล่งท่องเที่ยวจะสร้างคิอาร์โค้ดติดไว้ในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถสแกนคิอาร์โค้ดและเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ทันที (สิระชา นันท์ไสย์. 2562 : สัมภาษณ์)

(5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวจากการสัมภาษณ์ กิจกรรมที่จัดขึ้นส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมส่งเสริมส่งเสริมพระพุทธศาสนา เช่น การบวชสามเณรหมู่ภาคฤดูร้อน การสวดมนต์ข้ามปี ซึ่ง

จะมีผู้แสวงบุญและนักท่องเที่ยวเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก ส่วนกิจกรรมการท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวนิยมเดินชมความงามของธรรมชาติที่มีอยู่ในวัด (พระวิชัย สิริธัมมโม. 2562 : สัมภาษณ์)

(6) ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ เนื่องจากวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร เป็นวัดสายธรรมยุต จึงไม่มีการบริหารจัดการจัดการประชาสัมพันธ์เรื่องการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ที่วัดจัดทำขึ้นจะเป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมทางศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวจะเป็นหน่วยงานอื่น หรือนักท่องเที่ยวได้จัดทำเพจ หรือเว็บไซต์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การปรับตัวด้านการประชาสัมพันธ์มีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ นักท่องเที่ยวสามารถหาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวของวัดได้จาก google เว็บไซต์การท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้ (พุทธา พาสมบุรณ์. 2562 : สัมภาษณ์)

(7) วัดก่อตั้งขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม และอนุรักษ์ป่าไม้ จึงไม่มีการบริหารจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

4.4 ประเภทประเพณี และวัฒนธรรม ได้แก่ เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ อำเภอลำดวนบุรี จังหวัดสุรินทร์

การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเภทประเพณี และวัฒนธรรม ถ้าแบ่งช่วงเวลาของการปรับตัวตามรูปแบบการจัดงาน สามารถแบ่งได้เป็น 2 ช่วงเวลา ดังนี้

1. ระยะเวลาที่หนึ่ง การนำเสนอวิถีชีวิตของชุมชน (พ.ศ. 2536 – 2546)

ระยะนี้รูปแบบของการจัดงานจะเป็นลักษณะการนำเสนอวิถีชีวิตของคนทุ่งกุลาร้องไห้ อำเภอลำดวนบุรี เป็นการนำเสนอเครื่องมือทำมาหากิน เช่น คันไถที่ทำจากไม้ คราดไม้ แอก สุ่มปลา แห สวิง บั้งลันที่ทำจากไม้ไผ่ ครกตำข้าว ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับข้าวหอมมะลิ และปลาไหลนา ขบวนแห่ถือเป็นหัวใจของงาน โดยแต่ละตำบลจะจัดทำขบวนแห่ที่สวยงาม ประดับตกแต่งด้วยเมล็ดข้าว และรวงข้าวที่นำมามัดให้เป็นรูปทรงต่าง ๆ เช่น ช้าง ปราสาท เทวดา สัตว์เลี้ยง ประดับผ้าไหมในรถแห่อย่างสวยงาม ขบวนรถแห่ในระยะนี้ใช้คนลากจูง เริ่มขบวนแห่จากหน้าโรงพยาบาลลำดวนบุรี ถึงที่ว่าการอำเภอลำดวนบุรี ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร ก่อนจะนำขบวนไปจอดรวมกันเพื่อการตัดสิน กิจกรรมของงานในระยะนี้ ได้แก่ กิจกรรมขบวนแห่วิถีชีวิต กิจกรรมแข่งขันจับปลาไหล กิจกรรมประกวดผ้าไหม และแข่งขันมัดหมี่ กิจกรรมประกวดข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ประกวดปลาไหล แข่งขันตำข้าวและการแข่งขันหุงข้าวแบบโบราณ กิจกรรมประกวดจัดสำหรับอาหารและประกวดส้มตำ ผัดหมี่ และกิจกรรมประกวดเทพีปลาไหล ระยะเวลาจัดงาน ระยะเวลาจัดงานไม่แน่นอน อยู่ในระหว่าง 3-4 วัน

2. ระยะเวลาที่สอง การนำเสนอวิถีชีวิตของชุมชนและนโยบายการท่องเที่ยว (พ.ศ. 2547 – ปัจจุบัน)

ระยะนี้รูปแบบการจัดงานจะคล้ายกับระยะที่ 1 คือมีกิจกรรมเหมือนเดิม แต่ที่เพิ่มเติมเข้ามาคือ ขบวนแห่ที่เป็นภูมิปัญญาเรื่องข้าวหอมมะลิที่นำมาตกแต่งขบวนแห่ จากการที่นำรวงข้าวมามัดเป็นรูปทรงต่าง ๆ ก็มีการออกแบบลวดลายบนไม้อัดที่สวยงามขึ้น ใช้กาเวลาที่กษัตราตามลวดลายที่ช่างออกแบบไว้ แล้วนำเมล็ดข้าวเปลือกที่เป็นข้าวหอมมะลิมาติดเรียงกันที่ละเมล็ดจนเป็นรูปทรงที่สวยงาม ซึ่งต้องใช้แรงงานในการติดเมล็ดข้าวเป็นจำนวนมาก ฉะนั้นแต่ละ อบต/เทศบาล ต้องขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ในสำนักงาน ชาวบ้านในเขตบริการ รวมทั้งเด็กนักเรียนช่วยกันติดเมล็ดข้าวตามแบบที่ได้มา ก่อนที่ช่างจะนำไปประกอบเป็นรูปทรงต่าง ๆ อย่างสวยงาม โดยนำไปประกอบบนรถขบวนแห่ และประดับด้วยผ้าไหมอีกครั้ง รถขบวนแห่ของแต่ละ อบต/เทศบาลจึงสวยงามงดงามวิจิตรการตา เป็นที่ตื่นตาตื่นใจสำหรับนักท่องเที่ยว ขบวนแห่จากการที่ใช้คนลากจูงก็พัฒนามาเป็นใช้รถไถนา รถอีดัก รถกระบะ เป็นรถลากจูงแทน ส่วนกิจกรรมที่เพิ่มเข้ามาได้แก่ งานกาชาด ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (สินค้าโอท็อป) และในปี พ.ศ. 2561 มีสินค้า otop นวัตกรรมวิถีมารวางจำหน่ายในงาน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมและเลือกซื้อด้วย

ผลกระทบจากการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทประเพณีและวัฒนธรรม

1. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

1.1 ผลกระทบเชิงบวก ด้านสิ่งแวดล้อม

พบว่า อำเภอลำทะเมนชัย เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ชายขอบของทุ่งกุลาร้องไห้ทางด้านทิศใต้ บริบทพื้นที่ทิศเหนือเป็นทุ่งกุลาร้องไห้ ทิศใต้เป็นป่าทางมูล จะขาดน้ำในฤดูแล้ง พอถึงฤดูฝนจะมีแต่ความอุดมสมบูรณ์ น้ำฝนจะไหลจากทุ่งกุลาลงสู่ป่าทางมูล ปลาจะว่ายทวนน้ำขึ้นไปวางไข่ในทุ่งดินในพื้นที่อำเภอลำทะเมนชัยเป็นดินเหนียวปนทราย เป็นที่อยู่ของปลาไหลนา ฉะนั้นในฤดูฝนอำเภอลำทะเมนชัยจะอุดมสมบูรณ์ไปด้วยข้าวหอมมะลิ และปลารวมถึงปลาไหลนาด้วย การทำนาศมัยก่อนทำแบบพออยู่พอกิน ชาวบ้านไม่มีหนี้สิน หาอยู่หากินกับสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติเหมือนคนอีสานทั่วไป แต่หลังจากมีสหกรณ์ และธกส.เข้ามาตั้งในอำเภอลำทะเมนชัย ชาวบ้านเริ่มมีแนวคิดที่เปลี่ยนไปตามกระแสทุน เริ่มมีการกู้เงินมาลงทุนทำนา ซื้อเครื่องมือการเกษตร ใช้จ่ายในครอบครัว และส่งลูกเรียนหนังสือสิ้นปีต้องจ่ายเงินต้นและดอกเบี้ยแก่สหกรณ์และธกส. ปีไหนฝนแล้งไม่มีเงินส่งธนาคาร และสุดท้ายก็กลายเป็นหนี้เรื้อรัง ชาวบ้านจำเป็นต้องทำนามากขึ้น ต้นทุนทำนาจึงมากขึ้น เริ่มมีการใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าหญ้าในวงกว้างมากขึ้นเรียกว่าใช้เกือบทุกหลังคาเรือน ซึ่งเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้คนเจ็บป่วยเป็นจำนวนมาก สิ่งแวดล้อมเสียหาย อากาศเป็นพิษ น้ำเป็นพิษ ไม่สามารถใช้อุปโภคบริโภคได้เลย ปัจจุบันทางราชการจึงส่งเสริมให้ชาวบ้านทำนาอินทรีย์เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม และกำลังส่งเสริมให้เกิดกลุ่มนาอินทรีย์ขึ้นทุกหมู่บ้านในอำเภอลำทะเมนชัย

1.2 ผลกระทบเชิงลบ ด้านสิ่งแวดล้อม

พบว่า ประชากรในอำเภอชุมพลบุรีประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก และปลูกข้าวหอมมะลิทุกพื้นที่ การทำนาในปัจจุบันลงทุนสูง ต้องจ้างทุกขั้นตอน จึงกลายเป็นคนมีหนี้สินเรื้อรังจากการที่มีภาระหนี้สินมาก เวลาทำนาก็ต้องการได้ผลผลิตมากเพื่อที่จะมีเงินใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และใช้หนี้ จึงต้องใช้สารเคมีและยาฆ่าหญ้าในการทำนา ผลกระทบที่ตามมาคือ ดินเสื่อม อากาศเป็นพิษ น้ำใช้อุปโภคบริโภคไม่ได้ และสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ แม้ทางราชการจะรณรงค์เรื่องอันตรายจากสารเคมีหรือยาฆ่าหญ้า แต่ชาวบ้านก็ยังคงลักลอบใช้เหมือนเดิม

2. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

2.1 ผลกระทบเชิงบวก ด้านเศรษฐกิจ

เทศบาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดอำเภอชุมพลบุรี เป็นงานกระตุ้นเศรษฐกิจของอำเภอชุมพลบุรี โดยชุมชนจะมีรายได้จากงานนี้ กล่าวคือ กลุ่มที่มีอาชีพเกี่ยวกับการจับปลาไหลขาย ก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายปลาไหลให้ร้านอาหารและหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาออกร้านอาหารในงาน และมีเมนูที่เกี่ยวกับปลาไหลนา ชุมชนต่าง ๆ นำข้าวหอมมะลิบรรจุถึงมาวางจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อ กลุ่มทอผ้าไหมก็นำผ้าไหมและผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมมาจำหน่าย เด็กนักเรียน วัยรุ่นหนุ่มสาวมีรายได้จากการเป็นนางรำหน้าชบวนแห่ ชาวบ้านนำผักปลอดสารพิษและปลาไหลมาจำหน่าย ร้านเสริมสวยมีรายได้จากการรับแต่งหน้า รวมถึงคนเก็บขยะก็มีรายได้จากการเก็บขยะไปขาย เป็นต้น

2.2 ผลกระทบเชิงลบ ด้านเศรษฐกิจ

ประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้บริโภค ไม่ใช่ผู้ผลิต ฉะนั้นในเทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิและงานกาชาด อำเภอชุมพลบุรี ประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้ซื้อ การจัดงานในบางปีชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดงาน แต่เป็นการจัดงานโดยผ่านการประมูล ผู้จัดงานคือเอกชน ซึ่งเอกชนที่อื่น ฉะนั้นผลประโยชน์ในการจัดงานไม่ได้ตกอยู่กับคนในชุมชนแต่ตกอยู่กับผู้จัดงาน และร้านค้าที่มาจากที่อื่นเป็นส่วนใหญ่ คนในชุมชนได้รับประโยชน์น้อยมาก

3. ผลกระทบทางด้านสังคม

3.1 ผลกระทบเชิงบวก ด้านสังคม

รูปแบบของการจัดงานเทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดอำเภอชุมพลบุรี ทางอำเภอจะแบ่งผู้เข้าร่วมเป็น 10 เทศบาล ได้แก่ เทศบาลตำบลชุมพลบุรี เทศบาลทุ่งศรีชุมพล เทศบาลตำบลนาหนองไผ่ เทศบาลตำบลไพรขลา เทศบาลตำบลหนองเรือ เทศบาลตำบลศรีณรงค์ เทศบาลตำบลกระเบื้อง เทศบาลตำบลยะวีก เทศบาลตำบลสระซุด และเทศบาลตำบลเมืองบัว โดยแต่ละเทศบาลจะต้องไปบริหารจัดการระดมสรรพสมอง สรรพกำลังในการจัดงานในชุมชนของตน จึงทำให้เกิดการทำงานร่วมกันขององค์กรต่าง ๆ ในชุมชนอันได้แก่ เทศบาล วัด

โรงเรียน และชุมชน โดยการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบและประสานงานกัน จึงทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ เกิดความรักในชุมชนของตน

3.2 ผลกระทบเชิงลบ ด้านสังคม

พบว่า การทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะย่อมทำให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรม การไม่ให้ความร่วมมือ การเอาใจเอาเปรียบ รวมถึงผลประโยชน์ไม่ลงตัว ย่อมนำมาซึ่งความขัดแย้งในสังคม แต่ส่วนใหญ่เกิดจากรายได้ที่ไม่เป็นธรรม และปัญหาการทุจริตในการจัดงาน

4. ผลกระทบด้านวัฒนธรรม

4.1 ผลกระทบเชิงบวก ด้านวัฒนธรรม

พบว่า เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดอำเภอชุมพลบุรี เป็นงานที่นำเสนอวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวกับข้าว ปลา และวิถีชีวิต ทุกชนนแห่งจะมีขบวนนางรำที่แสดงออกถึงศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของคนอีสาน เป็นอนุรักษ์ศิลปพื้นบ้านของคนอีสาน นางรำจะนุ่งห่มด้วยผ้าไทยหรือผ้าไหม อันเป็นการรักษาวัฒนธรรมอันดีงาม

4.2 ผลกระทบเชิงลบ ด้านวัฒนธรรม

พบว่า เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด อำเภอชุมพลบุรี มีนักท่องเที่ยวและผู้มาร่วมเที่ยวชมเป็นจำนวนมาก จากการสังเกตมีนักท่องเที่ยวและคนในพื้นที่หลายกลุ่มที่แต่งตัวตามสมัยนิยม แต่งตัวไม่มิดชิดซึ่งถือว่าไม่ช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ควรมีการรณรงค์ให้ใช้ผ้าไทยสำหรับผู้มาเที่ยวชมงานนี้

การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ตามสภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยว 7 ประการ ผลการศึกษามีดังนี้

(1) ด้านการคมนาคม พบว่า อำเภอชุมพลบุรีอยู่ห่างจากจังหวัดสุรินทร์ ระยะทางที่ไกลที่สุด ประมาณ 84 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที ห่างจากอำเภอท่าตูม ระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 41 นาที ห่างจากอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ประมาณ 32 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 35 นาที ห่างจากอำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ระยะทางประมาณ 62 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 55 นาที และอยู่ห่างจาก อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ระยะทางประมาณ 46 กิโลเมตร ใช้เวลาขับรถประมาณ 44 นาที ถนนทุกสายเป็นถนนลาดยาง ปัจจุบันมีการปรับปรุงขยายช่องจราจรระยะทางจากทางพาดชุมพลบุรี ถึงตัวอำเภอชุมพลบุรี ทำให้การจราจรสะดวกยิ่งขึ้น และนักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้ google map และระบบนำทาง GPS ใช้ในการหาเส้นทางได้ เป็นการปรับตัวด้านการคมนาคมที่สะดวกและรวดเร็วขึ้น

(2) ด้านที่พักและอาหาร อำเภอชุมพลบุรีเป็นอำเภอเล็ก ๆ มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านขุนไชยทอง ตำบลหนองเรือ ถือเป็นหมู่บ้านช้างแห่งหนึ่ง

ของอำเภอชุมพลบุรี มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปี นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับวิถีของคนกับช้างอย่างใกล้ชิด นักท่องเที่ยวสามารถพักค้างได้เพราะมีบ้านพักโฮมสเตย์เพียงพอกับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้อำเภอชุมพลบุรียังมีทะเลสาบทุ่งกุลาร ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อน นักท่องเที่ยวนิยมมาเล่นน้ำ รับประทานอาหารที่บ้าน ที่บ้านโปนม่วง – ม่วงสวรรค์ ซึ่งก็ได้รับการคัดเลือกเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ซึ่งมีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่น่าสนใจได้แก่ ผ้าไหม ปลาไร่ทรงเครื่อง เป็นต้น ขณะนี้กำลังมีการจัดตั้งกลุ่มที่พักโฮมสเตย์ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้พักค้าง ส่วนในช่วงเทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานชาดชุมพลบุรี ซึ่งอยู่ในช่วงปลายฝนต้นหนาว เดือนธันวาคม จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก กิจกรรมที่เป็นไฮไลท์ของงาน คือขบวนแห่วิถีชีวิตที่ยิ่งใหญ่อลังการแล้วก็จะมามีกิจกรรมแข่งขันจับปลาไหล ซึ่งได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ปัจจุบันกำลังมีการสร้างรีสอร์ท รวมถึงตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่นับวันแต่จะมีมากขึ้น

(3) ด้านร้านขายของที่ระลึก ปัจจุบันยังไม่มีร้านขายของที่ระลึกที่เป็นรูปธรรม หน่วยงานของทางราชการยังไม่มีการบริหารจัดการเรื่องนี้อย่างเป็นรูปธรรม ชาวบ้านจำนำของที่ระลึกมาจำหน่ายในช่วงมีเทศกาลหรืองานสำคัญเท่านั้น ยังไม่มีการตั้งศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ในชุมชน เช่น ผ้าไหม ผลิตภัณฑ์จากข้าว หรือปลาไหล ที่เป็นรูปธรรม

(4) ด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว อำเภอชุมพลบุรี เปิดตัวเป็นแหล่งท่องเที่ยวประมาณ ปี พ.ศ. 2536 จากแนวคิดที่จะนำจุดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ของตนมาเป็นจุดขาย นั่นคือ ข้าวหอมมะลิกับปลาไหลนา จึงทำให้เกิดเทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมาได้เพิ่มงานกาชาดเข้ามาอีก 1 งาน ข้อมูลข่าวสารได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดสุรินทร์ ในระยะต่อมาเมื่อการสื่อสารมีการพัฒนาขึ้นด้วยระบบอินเทอร์เน็ต ชาวสารด้านการท่องเที่ยวเทศกาลงานปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดชุมพลบุรี สามารถค้นคว้าได้หลายช่องทาง ปัจจุบันนักท่องเที่ยวสามารถค้นหาข้อมูลได้ด้วยการสแกนคิวอาร์โค้ด

(5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว "เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ" ของอำเภอชุมพลบุรี จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ปี พ.ศ. 2561 เป็นครั้งที่ 20 เพื่อประชาสัมพันธ์ของดี และส่งเสริมการท่องเที่ยว อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์ ซึ่งชุมพลบุรี เป็นอำเภอตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ที่เรียกว่า “ทุ่งกุลาร้องไห้” แหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่มีชื่อเสียงของโลก และเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิปลอดสารเคมี และสารพิษ ตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดสุรินทร์อีกด้วย โดยมีลักษณะเฉพาะ คือ หอม ยาว ขาว นุ่ม มีผลผลิตไม่ต่ำกว่า 1.2 แสนตันต่อปี หลังเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ เป็นช่วงที่ปลาไหลธรรมชาติเจริญเติบโตเหมาะแก่การบริโภค เกษตรกรสามารถจับปลาไหลได้ปริมาณมาก และเป็นที่ยอมรับบริโภค ดังนั้นพี่น้องชาวชุมพลบุรี จึงได้คิดริเริ่มและร่วมแรงร่วมใจกัน กำหนดให้มีกิจกรรมการจัดงาน เทศกาลปลาไหล

ข้าวใหม่หอมมะลิและงานกาชาดประจำปีขึ้น ท่ามกลางพี่น้องประชาชนชาวอำเภอชุมพลบุรีทั้ง 10 เทศบาลและ อบต. และนักท่องเที่ยว ไทย-เทศ นับหมื่นคน ที่มาร่วมงาน ซึ่งบรรยากาศเป็นไปด้วยความคึกคัก ยิ่งใหญ่อลังการอย่างยิ่ง ส่วนไฮไลท์ กิจกรรมที่ทุกคนรอคอยคือ การแข่งขันจับปลาไหล ประเภททีม บุคคล และนานาชาติ โดยในทุกปีจะมีชาวต่างชาติให้ความสนใจมาร่วมแข่งขันเพื่อสร้างสีสันจำนวนมาก การประกวดปลาไหลใหญ่-ยาว ประกวดข้าวหอมมะลิ การประกวดผ้าไหม

นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวจะได้ชมการแข่งขันดำข้าวแบบโบราณ แข่งขันหุงข้าวแบบโบราณ และเดินแบบผ้าไหม และมีกิจกรรมสนุกๆ อีกมากมาย อาทิ การประกวดอาหารสูตรเด็ดจากปลาไหล การประกวดจัดสำรับอาหารจากปลาไหล การแข่งขันส้มตำ การแข่งขันผัดหมี่ การแสดงมหรสพ และการแสดงของนักเรียน เป็นต้น ปีนี้เป็นปีแรกที่มีการนำผลิตภัณฑ์ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีมาตั้งศูนย์เพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์และของที่ระลึก ถือเป็น การปรับตัวด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวอีก รูปแบบหนึ่ง

(6) ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดชุมพลบุรี ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดสุรินทร์ ในระยะต่อมาเมื่อการสื่อสารมีการพัฒนาขึ้นด้วยระบบอินเทอร์เน็ต ชาวสารด้านการท่องเที่ยวเทศกาลงานปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาดชุมพลบุรี สามารถค้นคว้าได้หลายช่องทาง ปัจจุบันนักท่องเที่ยวสามารถค้นหาข้อมูลได้ด้วยการเสกนควาร์โค้ดที่แหล่งท่องเที่ยวจัดทำขึ้นก็จะสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว

(7) ระยะแรกการบริหารจัดการท่องเที่ยวอยู่ภายใต้การกำนดแลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล ในปัจจุบันภาครัฐได้เข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวแก่ชุมชน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการท่องเที่ยวในระดับชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และความต้องการของชุมชนทำให้การจัดการท่องเที่ยวตอบสนองความต้องการนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ทั้ง 4 ประเภท และองค์ประกอบทั้ง 7 ด้าน มีการปรับตัวตามนโยบายของรัฐ และตามกระแสการท่องเที่ยวของโลก แหล่งท่องเที่ยวได้จัดทำระบบฐานข้อมูลเผยแพร่ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถสืบค้นหาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ด้านการคมนาคม ที่พักและร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ข้อมูลการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ได้ ด้วยระบบอินเทอร์เน็ต ที่สะดวกที่สุดคือ โทรศัพท์มือถือ ฉะนั้นระบบอินเทอร์เน็ตทำให้แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ต้องปรับตัวเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

กล่าวโดยสรุป การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ทั้ง 4 ประเภท และองค์ประกอบทั้ง 7 ด้าน มีการปรับตัวตามนโยบายของรัฐ และตามกระแสการท่องเที่ยวของโลก แหล่งท่องเที่ยวได้จัดทำระบบฐานข้อมูลเผยแพร่ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถสืบค้นหาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ด้านการคมนาคม ที่พักและร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ข้อมูลการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ได้ ด้วยระบบอินเทอร์เน็ต ที่สะดวกที่สุดคือ โทรศัพท์มือถือ ฉะนั้นระบบอินเทอร์เน็ตทำให้แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ต้องปรับตัวเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

ตอนที่ 3 รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่โดยการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว และผู้เกี่ยวข้องด้านต่างๆ เกี่ยวกับปัญหาด้านต่างๆ และผลกระทบที่เกิดจากการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 7 ด้านซึ่งได้แก่ 1) ด้านการคมนาคม 2) ด้านที่พักและอาหาร 3) ด้านร้านขายของที่ระลึก 4) ด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว 5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว 6) ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ 7) ด้านการบริหารจัดการ ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์นักวิชาการ และการประชุมเชิงปฏิบัติการ จากปัญหาทั้ง 7 ด้าน ในที่ประชุมได้สรุปเป็นศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็น 3 ด้าน คือ ด้านการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านการรองรับนักท่องเที่ยว และด้านบริหารจัดการ และเพื่อเกิดความยั่งยืนจึงได้รูปแบบแนวทางพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ โดยแบ่งแนวทางการพัฒนาออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

1. แนวทางการพัฒนาโดยทั่วไป ต้องพัฒนาตามพันธกิจ จุดอ่อน จุดแข็งของแต่ละพื้นที่ โดยเจ้าของพื้นที่และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วม โดยการวางแผน สร้างกลยุทธ์ และปฏิบัติการตามแผนงาน โดยบริบทของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแต่ละแห่งต้องสอดคล้องกับนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐและกลไกทางการตลาด

2. แนวทางการพัฒนาตามความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ และสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายโดยตรง ผู้วิจัยได้สรุปแต่ละประเด็นคำถามจึงได้แนวทางที่เป็นมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภท ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเภทชุมชนโบราณ ประเภทศาสนสถาน และประเภทประเพณี และวัฒนธรรม

3. แนวทางการพัฒนาตามศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ด้านการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านการรองรับนักท่องเที่ยว และด้านบริหารจัดการ

จาก 3 แนวทางดังกล่าว จึงได้รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแต่ละประเภทโดยสังเคราะห์ได้เป็นรูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทวิถีชีวิตความเป็นอยู่ รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทชุมชนโบราณ รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน และรูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทประเพณี และวัฒนธรรมในภาพรวมตามลำดับ ได้ดังนี้

1. รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ได้แก่ บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอกำแพง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เป็นหมู่บ้านช้างเลี้ยงที่ใหญ่ที่สุดในโลก มีวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวกวย ในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวชมวิถีชีวิตชาวกวยเป็นจำนวนมาก ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการจึงได้เข้าสู่รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ คือ บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอกำแพง จังหวัดสุรินทร์ โดยมีรายละเอียดขั้นตอนและกระบวนการพัฒนา ดังนี้

1.1 เป้าประสงค์

หมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอกำแพง จังหวัดสุรินทร์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพสูง และมีชื่อเสียงระดับโลก มีจุดขายทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับความต้องการและดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว

1.2 พันธกิจ

เพื่อให้มีความสำเร็จตามเป้าประสงค์ ต้องมีการพัฒนา 3 ด้าน คือ (1) เพิ่มสิ่งดึงดูดใจ (2) เพิ่มขีดความสามารถด้านการรองรับ (3) เพิ่มขีดความสามารถด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้บังเกิดผลตามเป้าประสงค์ การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ต้องดำเนินภารกิจ 3 ประการ คือ เพิ่มสิ่งดึงดูดใจ เพิ่มขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว พัฒนาการบริหารจัดการ

1.3 กลยุทธ์

กำหนดกลยุทธ์และแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับพันธกิจ และเป้าประสงค์ ดังนี้

1.3.1 กลยุทธ์การเพิ่มสิ่งดึงดูดใจ เพิ่มกิจกรรมด้านศิลปะการแสดงพื้นเมือง กิจกรรมการละเล่น กิจกรรมถนนวัฒนธรรม ตลอดจนจัดจำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรม

1.3.2 กลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถการรองรับ ด้วยการปรับปรุงทัศนียภาพและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ปรับภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวให้มีความสวยงาม สถานที่เอื้ออำนวยต่อนักท่องเที่ยว โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม รวมทั้งเพิ่มเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้ได้มากขึ้น

1.3.3 กลยุทธ์เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยการ
บริหารจัดการแบบครบวงจร เน้นความต้องการของนักท่องเที่ยว ผู้รับบริการ ใช้วิธีการเชิงกลยุทธ์
และการประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

1.4 ความสำเร็จและตัวชี้วัดความสำเร็จ

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ มุ่งผลสัมฤทธิ์
ที่เป็นความสำเร็จของการดำเนินการและตัวชี้วัด 3 ประการ ดังนี้

1.4.1 นักท่องเที่ยวรู้จักและพึงพอใจแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น

1.4.2 จำนวนและระดับการร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

1.4.3 แหล่งท่องเที่ยวมีความเข้มแข็งและชุมชนมีส่วนร่วมในการบริการการ
ท่องเที่ยวมากขึ้น

1.5 กระบวนการพัฒนา

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีกระบวนการในการพัฒนา
อย่างครบวงจร ขึ้นตอน ตามลำดับ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว

ดำเนินการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยการสัมภาษณ์
นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมและใช้บริการในแหล่งท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายด้านสิ่งดึงดูดใจ การ
รองรับนักท่องเที่ยว และการบริหารจัดการ

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการกำหนดแนวทาง และแผนการพัฒนาศักยภาพแหล่ง
ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

โดยการประสานงานและจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกรรมการและบุคลากรที่
เกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ขั้นปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแผนที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ร่วมกัน
กำหนด และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยจัดให้มีคณะกรรมการรับผิดชอบดำเนินการใน
แต่ละโครงการและสนับสนุนปฏิบัติการจากหน่วยงานที่ปรึกษา

ขั้นที่ 4

ดำเนินการโดยจัดให้มีการติดตาม ประเมิน และรายงานผลการพัฒนาใน
แต่ละโครงการ ทั้งการประเมินตนเองของผู้รับผิดชอบโครงการ การประเมินภายในโดยคณะกรรมการ
พัฒนา และประเมินภายนอกโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือหน่วยงานที่ได้รับมอบหมาย

ขั้นที่ 5 ขั้นปรับปรุงพัฒนา

ดำเนินการโดยนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในแต่ละประเภท โดยจัดให้มีการเผยแพร่การประเมิน และทบทวนแผนการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในรอบ 6 เดือน หรือรอบ 1 ปี ตามความเหมาะสม

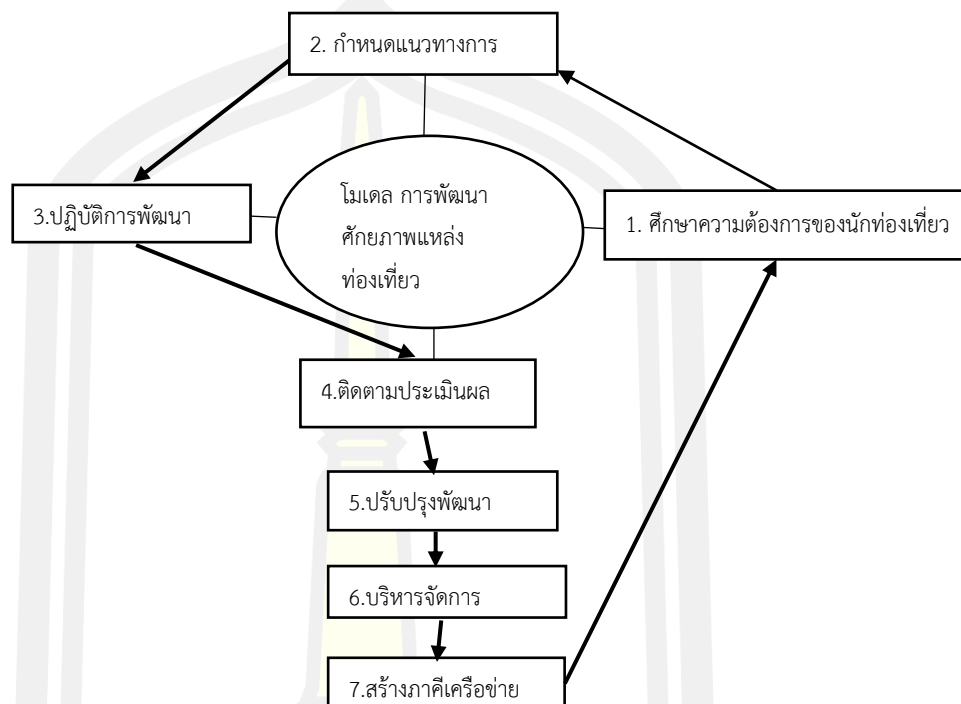
ขั้นที่ 6 ขั้นการสร้างภาคีเครือข่าย

ดำเนินการโดยร่วมมือกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเดียวกัน สร้างเครือข่ายขึ้นเพื่อจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกันเพื่อให้นักท่องเที่ยวแวะชมแหล่งท่องเที่ยวตามแผนการที่กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวจัดขึ้น

1.6 เงื่อนไขความสำเร็จ

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามรูปแบบที่กำหนดนี้ จะสำเร็จได้ต้องมีปัจจัยสนับสนุน ดังนี้

1. มีการบริหารจัดการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวแบบครบวงจร โดยดำเนินการตามขั้นตอนทั้ง 6 ขั้นตอน มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบโครงการ และรับผิดชอบงานการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม
  2. การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ต้องพัฒนาทั้งตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ควบคู่กับความต้องการและภารกิจหลักของแหล่งท่องเที่ยวนั้น เป็น Need Functional Approach) เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวิถีชีวิต ต้องคำนึงถึงจารีต ประเพณี ความเชื่อของคนในแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนโบราณต้องคำนึงถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีของชุมชน แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวัด ต้องคำนึงถึงภารกิจของวัดเป็นสำคัญ
  3. ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา การดำเนินการพัฒนาต้องให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและยอมรับการพัฒนา ทั้งร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผลและร่วมรับประโยชน์
  4. องค์กรที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเป็นผู้นำในการพัฒนา คือ ผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องเห็นชอบความต้องการ และเป็นผู้นำ ผู้ริเริ่มในการพัฒนา รวมทั้งต้องสนับสนุน ส่งเสริม ดูแล และปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปตามแผน และเป้าประสงค์ที่กำหนด
- แนวทางการพัฒนาดังกล่าว สรุปในภาพรวมได้ดังนี้

ภาพประกอบ 102 รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทวิถีชีวิต
ความเป็นอยู่

สรุป ผลจากการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ตามกลยุทธ์ 3 ด้าน ตามแผนของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในแต่ละด้านสูงขึ้น เนื่องจากพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้มีการพัฒนา โดยเพิ่มกิจกรรมที่หลากหลาย และมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ตลอดจนปรับปรุงสาธารณูปโภค ด้านสถานที่จอดรถ ถนนวัฒนธรรม เพิ่มห้องสุขา ส่วนด้านการรองรับได้ร่วมมือกับเจ้าของกิจการด้านที่พัก คือ โฮมสเตย์และรีสอร์ทในพื้นที่ใกล้เคียงกับชุมชน รวมทั้งการเพิ่มกิจกรรมด้านบันเทิง เช่น การแสดงดนตรีพื้นบ้าน การปั่นจักรยาน การนั่งเรือท่องเที่ยวชมทัศนียภาพป่าทามมูล สำหรับศักยภาพด้านบริหารจัดการ เพิ่มระบบารพัฒนาเชิงรุก ด้านการตลาดทางการท่องเที่ยวในหลายรูปแบบและหลายมิติ

2. รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทชุมชนโบราณ ได้แก่ บ้านภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลคม อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้านชุมชนที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น มีวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวเขมร ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการจึงได้

เข้าสู่รูปแบบทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทชุมชนโบราณ ตำบลมอ อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์ โดยมีรายละเอียดขั้นตอนและกระบวนการพัฒนา ดังนี้

2.1 เป้าประสงค์

ชุมชนโบราณบ้านภูมิลำเนา ตำบลมอ อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพสูง มีจุดขายทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับความต้องการและดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว

2.2 พืชกิจ

เพื่อให้มีความสำเร็จตามเป้าประสงค์ ต้องมีการพัฒนา 3 ด้าน คือ (1) เพิ่มสิ่งดึงดูดใจ (2) เพิ่มขีดความสามารถด้านการรองรับ (3) เพิ่มขีดความสามารถด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้บังเกิดผลตามเป้าประสงค์ การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ต้องดำเนินการกิจ 3 ประการ คือ เพิ่มสิ่งดึงดูดใจ เพิ่มขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว พัฒนาการบริหารจัดการ

2.3 กลยุทธ์

กำหนดกลยุทธ์และแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับพันธกิจ และเป้าประสงค์ ดังนี้

2.3.1 กลยุทธ์การเพิ่มสิ่งดึงดูดใจ เพิ่มกิจกรรมด้านศิลปะการแสดงพื้นเมือง กิจกรรมการละเล่น กิจกรรมถนนวัฒนธรรม ตลอดจนจัดจำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรม

2.3.2 กลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถการรองรับ ด้วยการปรับปรุงทัศนียภาพและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ปรับภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวให้มีความสวยงาม สถานที่เอื้ออำนวยต่อนักท่องเที่ยว โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม รวมทั้งเพิ่มเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้ได้มากขึ้น

2.3.3 กลยุทธ์เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยการบริหารจัดการแบบครบวงจร เน้นความต้องการของนักท่องเที่ยว ผู้รับบริการ ใช้วิธีการเชิงกลยุทธ์ และการประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2.4 ความสำเร็จและตัวชี้วัดความสำเร็จ

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ มุ่งผลสัมฤทธิ์ที่เป็นความสำเร็จของการดำเนินการและตัวชี้วัด 3 ประการ ดังนี้

2.4.1 นักท่องเที่ยวรู้จักและพึงพอใจแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น

2.4.2 จำนวนและระดับการร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

2.4.3 อהל่งท่องเที่ยวมีความเข้มแข็งและชุมชนมีส่วนร่วมในการบริการการ
ท่องเที่ยวมากขึ้น

2.5 กระบวนการพัฒนา

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีกระบวนการในการพัฒนา
อย่างครบวงจร ขั้นตอน ตามลำดับ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว

ดำเนินการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยการสัมภาษณ์
นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมและใช้บริการในแหล่งท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายด้านสิ่งดึงดูดใจ การ
รองรับนักท่องเที่ยว และการบริหารจัดการ

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการกำหนดแนวทาง และแผนการพัฒนาศักยภาพแหล่ง
ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

โดยการประสานงานและจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกรรมการและบุคลากรที่
เกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ขั้นปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแผนที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ร่วมกัน
กำหนด และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยจัดให้มีคณะกรรมการรับผิดชอบดำเนินการใน
แต่ละโครงการและสนับสนุนปฏิบัติการจากหน่วยงานที่ปรึกษา

ขั้นที่ 4

ดำเนินการโดยจัดให้มีการติดตาม ประเมิน และรายงานผลการพัฒนาใน
แต่ละโครงการ ทั้งการประเมินตนเองของผู้รับผิดชอบโครงการ การประเมินภายในโดยคณะกรรมการ
พัฒนา และประเมินภายนอกโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือหน่วยงานที่ได้รับมอบหมาย

ขั้นที่ 5 ขั้นปรับปรุงพัฒนา

ดำเนินการโดยนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพแหล่ง
ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในแต่ละประเภท โดยจัดให้มีการเผยแพร่การประเมิน และทบทวนแผนการ
พัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในรอบ 6 เดือน หรือรอบ 1 ปี ตามความเหมาะสม

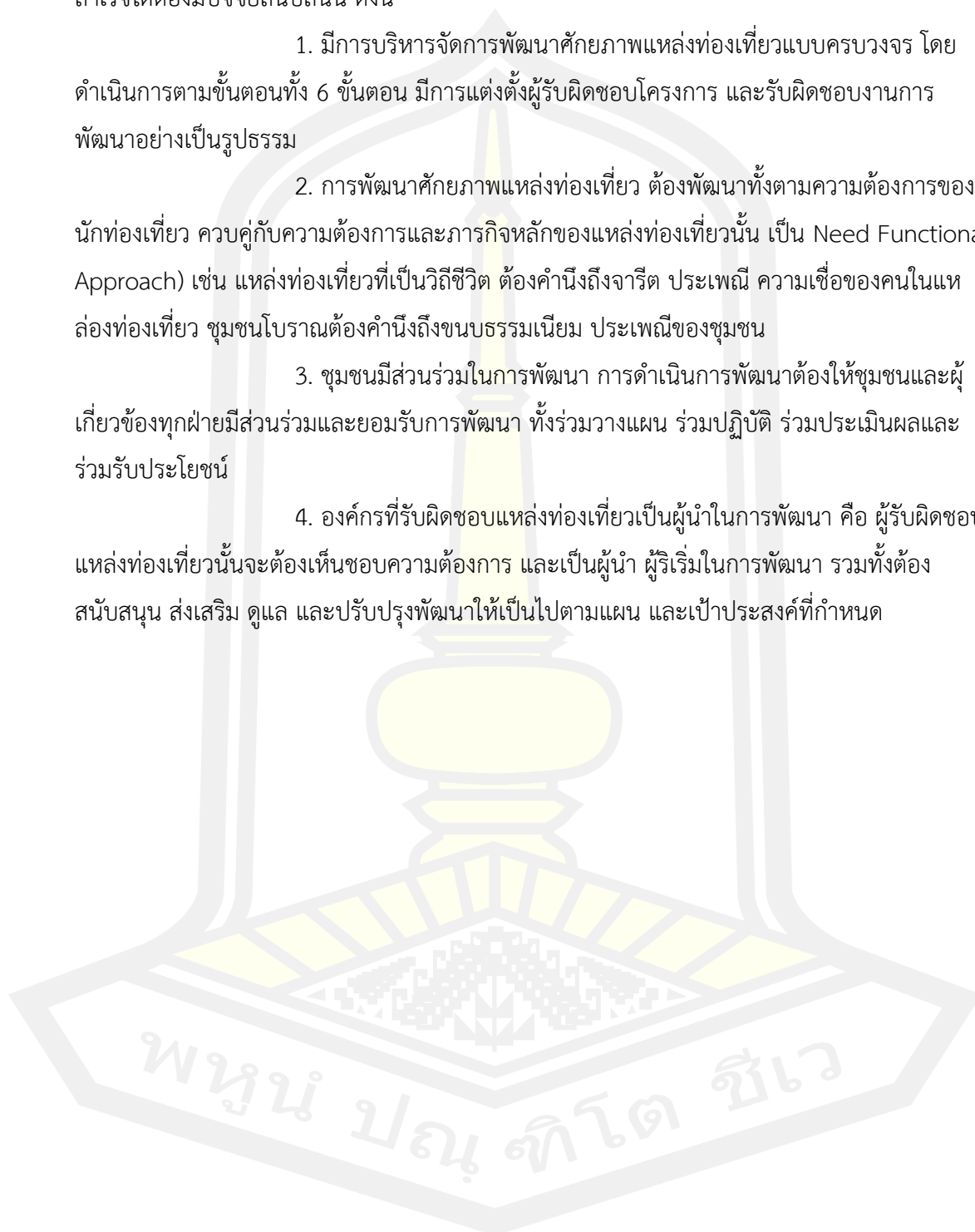
ขั้นที่ 6 ขั้นการสร้างเครือข่าย

ดำเนินการโดยร่วมมือกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยว
เดียวกัน สร้างเครือข่ายขึ้นเพื่อจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกันเพื่อให้นักท่องเที่ยวแวะชมแหล่ง
ท่องเที่ยวตามแผนการที่กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวจัดขึ้น

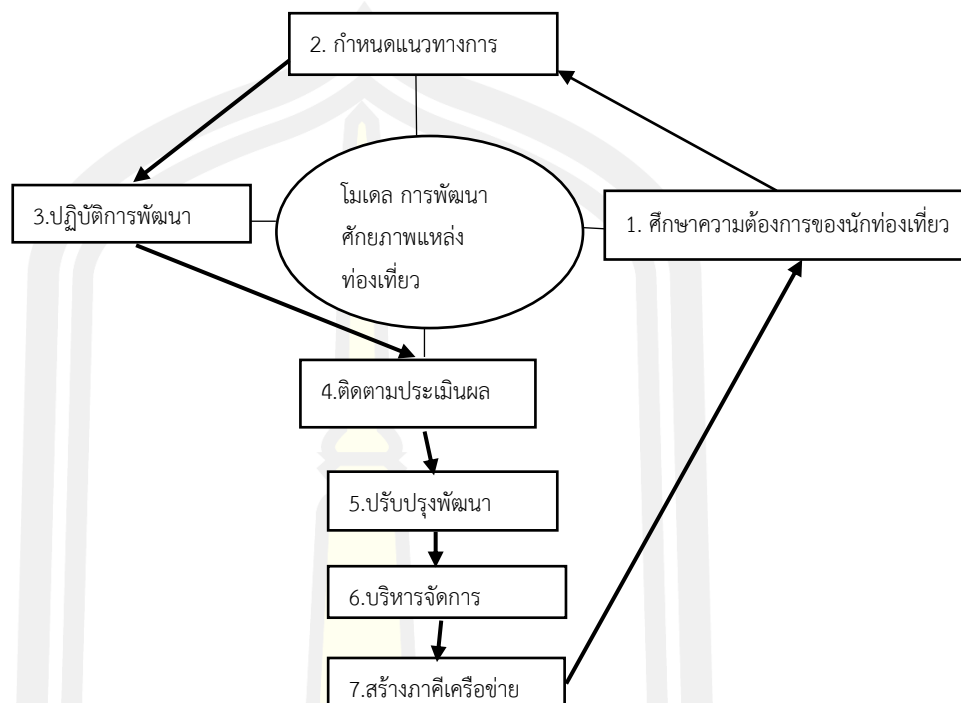
2.6 เงื่อนไขความสำเร็จ

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามรูปแบบที่กำหนดนี้ จะสำเร็จได้ต้องมีปัจจัยสนับสนุน ดังนี้

1. มีการบริหารจัดการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวแบบครบวงจร โดยดำเนินการตามขั้นตอนทั้ง 6 ขั้นตอน มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบโครงการ และรับผิดชอบงานการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม
2. การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ต้องพัฒนาทั้งตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ควบคู่กับความต้องการและภารกิจหลักของแหล่งท่องเที่ยวนั้น เป็น Need Functional Approach) เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวิถีชีวิต ต้องคำนึงถึงจารีต ประเพณี ความเชื่อของคนในแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนโบราณต้องคำนึงถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีของชุมชน
3. ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา การดำเนินการพัฒนาต้องให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและยอมรับการพัฒนา ทั้งร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผลและร่วมรับประโยชน์
4. องค์กรที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเป็นผู้นำในการพัฒนา คือ ผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องเห็นชอบความต้องการ และเป็นผู้นำ ผู้ริเริ่มในการพัฒนา รวมทั้งต้องสนับสนุน ส่งเสริม ดูแล และปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปตามแผน และเป้าประสงค์ที่กำหนด

แนวทางการพัฒนาดังกล่าว สรุปในภาพรวมได้ดังนี้

ภาพประกอบ 103 รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทชุมชนโบราณ

สรุป ผลจากการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทชุมชนโบราณ ตามกลยุทธ์ 3 ด้าน ตามแผนของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมพบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในแต่ละด้านสูงขึ้น เนื่องจากพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้มีการพัฒนา โดยเพิ่มกิจกรรมที่หลากหลาย และมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ตลอดจนปรับปรุงสาธารณูปโภค ด้านสถานที่จอดรถ ถนนวัฒนธรรม เพิ่มห้องสุขา ส่วนด้านการรองรับได้ร่วมมือกับเจ้าของกิจการด้านที่พัก คือ โฮมสเตย์และรีสอร์ทในพื้นที่ใกล้เคียงกับชุมชน รวมทั้งการเพิ่มกิจกรรมด้านบันเทิง เช่น การแสดงดนตรีพื้นบ้าน การปั่นจักรยาน การนั่งเรือท่องเที่ยวชมทัศนียภาพสระน้ำโบราณ และห้วยเสน สำหรับศักยภาพด้านบริหารจัดการ เพิ่มระบบารพัฒนาเชิงรุก ด้านการตลาดทางการท่องเที่ยวในหลายรูปแบบและหลายมิติ

3. รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน ได้แก่ พุทธอุทยานวัดเขาศาลา ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้านศาสนสถาน ที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น มีธรรมชาติที่สวยงาม ในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวชมธรรมชาติและปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการจึงได้

เข้าสู่รูปแบบทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน คือ พุทธอุทยานวัดเขาศาลา ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ โดยมีรายละเอียดขั้นตอนและกระบวนการพัฒนา ดังนี้

3.1 เป้าประสงค์

พุทธอุทยานวัดเขาศาลา ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพสูง และมีธรรมชาติที่สวยงาม มีจุดขายทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับความต้องการและดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว

3.2 พันธกิจ

เพื่อให้มีความสำเร็จตามเป้าประสงค์ ต้องมีการพัฒนา 3 ด้าน คือ (1) เพิ่มสิ่งดึงดูดใจ (2) เพิ่มขีดความสามารถด้านการรองรับ (3) เพิ่มขีดความสามารถด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้บังเกิดผลตามเป้าประสงค์ การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ต้องดำเนินภารกิจ 3 ประการ คือ เพิ่มสิ่งดึงดูดใจ เพิ่มขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว พัฒนาการบริหารจัดการ

3.3 กลยุทธ์

กำหนดกลยุทธ์และแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับพันธกิจ และเป้าประสงค์ ดังนี้

3.3.1 กลยุทธ์การเพิ่มสิ่งดึงดูดใจ เพิ่มกิจกรรมด้านศิลปะการแสดงพื้นเมือง กิจกรรมการละเล่น กิจกรรมถนนวัฒนธรรม ตลอดจนจัดจำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรม

3.3.2 กลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถการรองรับ ด้วยการปรับภูมิทัศน์และเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ปรับภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวให้มีความสวยงาม สถานที่เอื้ออำนวยต่อนักท่องเที่ยว โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม รวมทั้งเพิ่มเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้ได้มากขึ้น

3.3.3 กลยุทธ์เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยการบริหารจัดการแบบครบวงจร เน้นความต้องการของนักท่องเที่ยว ผู้รับบริการ ใช้วิธีการเชิงกลยุทธ์ และการประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3.4 ความสำเร็จและตัวชี้วัดความสำเร็จ

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ มุ่งผลสัมฤทธิ์ที่เป็นความสำเร็จของการดำเนินการและตัวชี้วัด 3 ประการ ดังนี้

3.4.1 นักท่องเที่ยวรู้จักและพึงพอใจแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น

3.4.2 จำนวนและระดับการร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

3.4.3 แหล่งท่องเที่ยวมีความเข้มแข็งและชุมชนมีส่วนร่วมในการบริการการท่องเที่ยวมากขึ้น

3.5 กระบวนการพัฒนา

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีกระบวนการในการพัฒนาอย่างครบวงจร ขั้นตอน ตามลำดับ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว

ดำเนินการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมและใช้บริการในแหล่งท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายด้านสิ่งดึงดูดใจ การรองรับนักท่องเที่ยว และการบริหารจัดการ

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการกำหนดแนวทาง และแผนการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

โดยการประสานงานและจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกรรมการและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ขั้นปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแผนที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ร่วมกันกำหนด และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยจัดให้มีคณะกรรมการรับผิดชอบดำเนินการในแต่ละโครงการและสนับสนุนปฏิบัติการจากหน่วยงานที่ปรึกษา

ขั้นที่ 4

ดำเนินการโดยจัดให้มีการติดตาม ประเมิน และรายงานผลการพัฒนาในแต่ละโครงการ ทั้งการประเมินตนเองของผู้รับผิดชอบโครงการ การประเมินภายในโดยคณะกรรมการพัฒนา และประเมินภายนอกโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือหน่วยงานที่ได้รับมอบหมาย

ขั้นที่ 5 ขั้นปรับปรุงพัฒนา

ดำเนินการโดยนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในแต่ละประเภท โดยจัดให้มีการเผยแพร่การประเมิน และทบทวนแผนการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในรอบ 6 เดือน หรือรอบ 1 ปี ตามความเหมาะสม

ขั้นที่ 6 ขั้นการสร้างเครือข่าย

ดำเนินการโดยร่วมมือกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเดียวกัน สร้างเครือข่ายขึ้นเพื่อจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกันเพื่อให้นักท่องเที่ยวแวะชมแหล่งท่องเที่ยวตามแผนการที่กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวจัดขึ้น

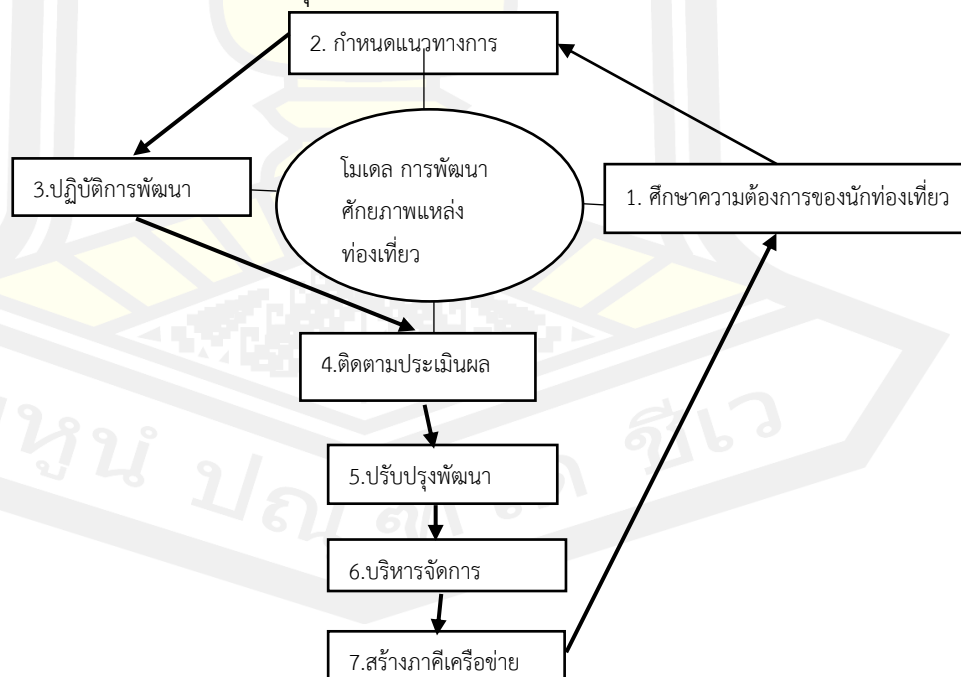
3.6 เงื่อนไขความสำเร็จ

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามรูปแบบที่กำหนดนี้ จะสำเร็จได้ต้องมีปัจจัยสนับสนุน ดังนี้

1. มีการบริหารจัดการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวแบบครบวงจร โดยดำเนินการตามขั้นตอนทั้ง 6 ขั้นตอน มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบโครงการ และรับผิดชอบงานการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม
2. การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ต้องพัฒนาทั้งตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ควบคู่กับความต้องการและภารกิจหลักของแหล่งท่องเที่ยวนั้น เป็น Need Functional Approach) เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวิถีชีวิต ต้องคำนึงถึงจารีต ประเพณี ความเชื่อของคนในแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนโบราณต้องคำนึงถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีของชุมชน แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวัด ต้องคำนึงถึงภารกิจของวัดเป็นสำคัญ
3. ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา การดำเนินการพัฒนาต้องให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและยอมรับการพัฒนา ทั้งร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผลและร่วมรับประโยชน์
4. องค์กรที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเป็นผู้นำในการพัฒนา คือ ผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องเห็นชอบความต้องการ และเป็นผู้นำ ผู้ริเริ่มในการพัฒนา รวมทั้งต้องสนับสนุน ส่งเสริม ดูแล และปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปตามแผน และเป้าประสงค์ที่กำหนด

แนวทางการพัฒนาดังกล่าว สรุปในภาพรวมได้ดังนี้

ภาพประกอบ 104 รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน

สรุป ผลจากการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน ตามกลยุทธ์ 3 ด้าน ตามแผนของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในแต่ละด้านสูงขึ้น เนื่องจากพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้มีการพัฒนาโดยเพิ่มกิจกรรมที่หลากหลาย และมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ตลอดจนปรับปรุงสาธารณูปโภค ด้านสถานที่จอดรถ ถนนวัฒนธรรม เพิ่มห้องสุขา ส่วนด้านการรองรับการจัดที่พักภายในบริเวณวัดเพิ่มขึ้น และร่วมมือกับเจ้าของกิจการด้านที่พัก คือ โฮมสเตย์และรีสอร์ทในพื้นที่ใกล้เคียงกับวัด รวมทั้งการเพิ่มกิจกรรมด้านศาสนา เช่น การฝึกสมาธิ การเดินธุดงค์ การปั่นจักรยาน สำหรับศักยภาพด้านบริหารจัดการ เพิ่มระบบารพัฒนาเชิงรุก ด้านการตลาดทางการท่องเที่ยวในหลายรูปแบบและหลายมิติ แต่ต้องไม่ให้เกิดกระทบกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและศาสนกิจของพระสงฆ์

4. รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทประเพณี และวัฒนธรรม ได้แก่ เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้านประเพณี และวัฒนธรรม ที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวชมงานเทศกาลเป็นจำนวนมาก ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการจึงได้เข้าสู่รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทประเพณี และวัฒนธรรม คือ เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยมีรายละเอียดขั้นตอนและกระบวนการพัฒนา ดังนี้

4.1 เป้าประสงค์

เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพสูง และมีชื่อเสียงระดับโลก มีจุดขายทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับความต้องการและดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว

4.2 พันธกิจ

เพื่อให้มีความสำเร็จตามเป้าประสงค์ ต้องมีการพัฒนา 3 ด้าน คือ (1) เพิ่มสิ่งดึงดูดใจ (2) เพิ่มขีดความสามารถด้านการรองรับ (3) เพิ่มขีดความสามารถด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้บังเกิดผลตามเป้าประสงค์ การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ต้องดำเนินการ 3 ประการ คือ เพิ่มสิ่งดึงดูดใจ เพิ่มขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว พัฒนาการบริหารจัดการ

4.3 กลยุทธ์

กำหนดกลยุทธ์และแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับพันธกิจ และเป้าประสงค์ ดังนี้

4.3.1 กลยุทธ์การเพิ่มสิ่งดึงดูดใจ เพิ่มกิจกรรมด้านศิลปะการแสดงพื้นเมือง กิจกรรมการละเล่น กิจกรรมถนนวัฒนธรรม ตลอดจนจัดจำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรม

4.3.2 กลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถการรองรับ ด้วยการปรับภูมิทัศน์และเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ปรับภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวให้มีความสวยงาม สถานที่เอื้ออำนวยต่อนักท่องเที่ยว โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม รวมทั้งเพิ่มเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้ได้มากขึ้น

4.3.3 กลยุทธ์เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยการบริหารจัดการแบบครบวงจร เน้นความต้องการของนักท่องเที่ยว ผู้รับบริการ ใช้วิธีการเชิงกลยุทธ์ และการประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4.4 ความสำเร็จและตัวชี้วัดความสำเร็จ

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ มุ่งผลสัมฤทธิ์ที่เป็นความสำเร็จของการดำเนินการและตัวชี้วัด 3 ประการ ดังนี้

4.4.1 นักท่องเที่ยวรู้จักและพึงพอใจแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น

4.4.2 จำนวนและระดับการร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

4.4.3 แหล่งท่องเที่ยวมีความเข้มแข็งและชุมชนมีส่วนร่วมในการบริการการท่องเที่ยวมากขึ้น

4.5 กระบวนการพัฒนา

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีกระบวนการในการพัฒนาอย่างครบวงจร ขึ้นตอน ตามลำดับ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว

ดำเนินการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมและใช้บริการในแหล่งท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายด้านสิ่งดึงดูดใจ การรองรับนักท่องเที่ยว และการบริหารจัดการ

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการกำหนดแนวทาง และแผนการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

โดยการประสานงานและจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกรรมการและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ขั้นปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแผนที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ร่วมกันกำหนด และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยจัดให้มีคณะกรรมการรับผิดชอบดำเนินการในแต่ละโครงการและสนับสนุนปฏิบัติการจากหน่วยงานที่ปรึกษา

ขั้นที่ 4

ดำเนินการโดยจัดให้มีการติดตาม ประเมิน และรายงานผลการพัฒนาในแต่ละโครงการ ทั้งการประเมินตนเองของผู้รับผิดชอบโครงการ การประเมินภายในโดยคณะกรรมการพัฒนา และประเมินภายนอกโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือหน่วยงานที่ได้รับมอบหมาย

ขั้นที่ 5 ขั้นปรับปรุงพัฒนา

ดำเนินการโดยนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในแต่ละประเภท โดยจัดให้มีการเผยแพร่การประเมิน และทบทวนแผนการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในรอบ 6 เดือน หรือรอบ 1 ปี ตามความเหมาะสม

ขั้นที่ 6 ขั้นการสร้างภาคีเครือข่าย

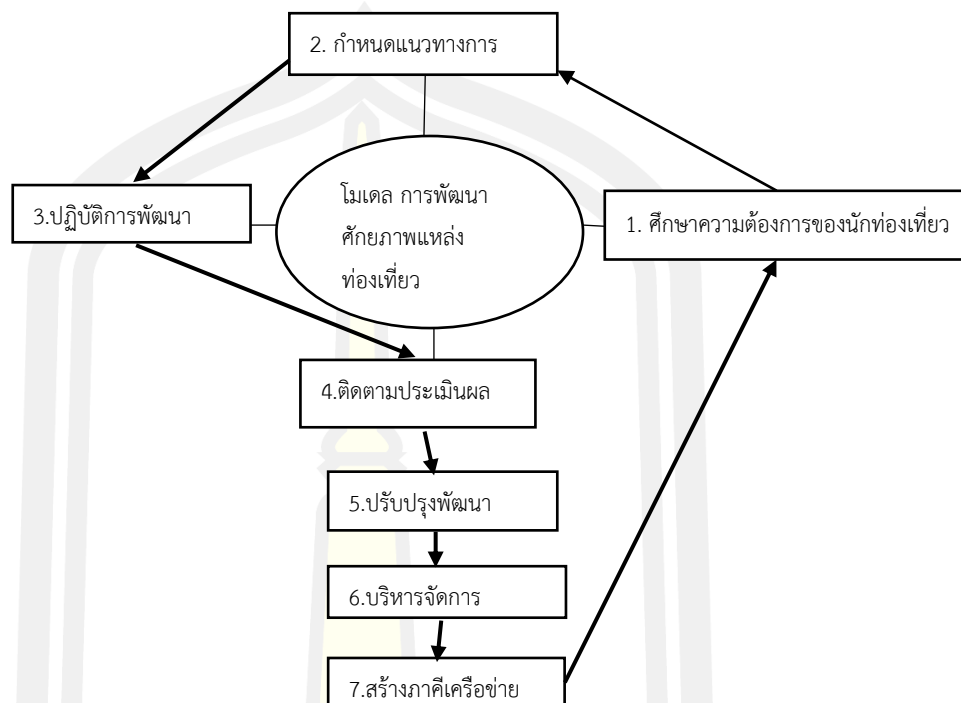
ดำเนินการโดยร่วมมือกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเดียวกัน สร้างเครือข่ายขึ้นเพื่อจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกันเพื่อให้นักท่องเที่ยวแวะชมแหล่งท่องเที่ยวตามแผนการที่กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวจัดขึ้น

4.6 เงื่อนไขความสำเร็จ

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามรูปแบบที่กำหนดนี้ จะสำเร็จได้ต้องมีปัจจัยสนับสนุน ดังนี้

1. มีการบริหารจัดการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวแบบครบวงจร โดยดำเนินการตามขั้นตอนทั้ง 6 ขั้นตอน มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบโครงการ และรับผิดชอบงานการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม
2. การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ต้องพัฒนาทั้งตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ควบคู่กับความต้องการและภารกิจหลักของแหล่งท่องเที่ยวนั้น เป็น Need Functional Approach) เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวิถีชีวิต ต้องคำนึงถึงจารีต ประเพณี ความเชื่อของคนในแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนโบราณต้องคำนึงถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีของชุมชน แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวัด ต้องคำนึงถึงภารกิจของวัดเป็นสำคัญ
3. ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา การดำเนินการพัฒนาต้องให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและยอมรับการพัฒนา ทั้งร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผลและร่วมรับประโยชน์
4. องค์กรที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเป็นผู้นำในการพัฒนา คือ ผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องเห็นชอบความต้องการ และเป็นผู้นำ ผู้ริเริ่มในการพัฒนา รวมทั้งต้องสนับสนุน ส่งเสริม ดูแล และปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปตามแผน และเป้าประสงค์ที่กำหนด

แนวทางการพัฒนาดังกล่าว สรุปในภาพรวมได้ดังนี้

ภาพประกอบ 105 รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทประเพณี และวัฒนธรรม

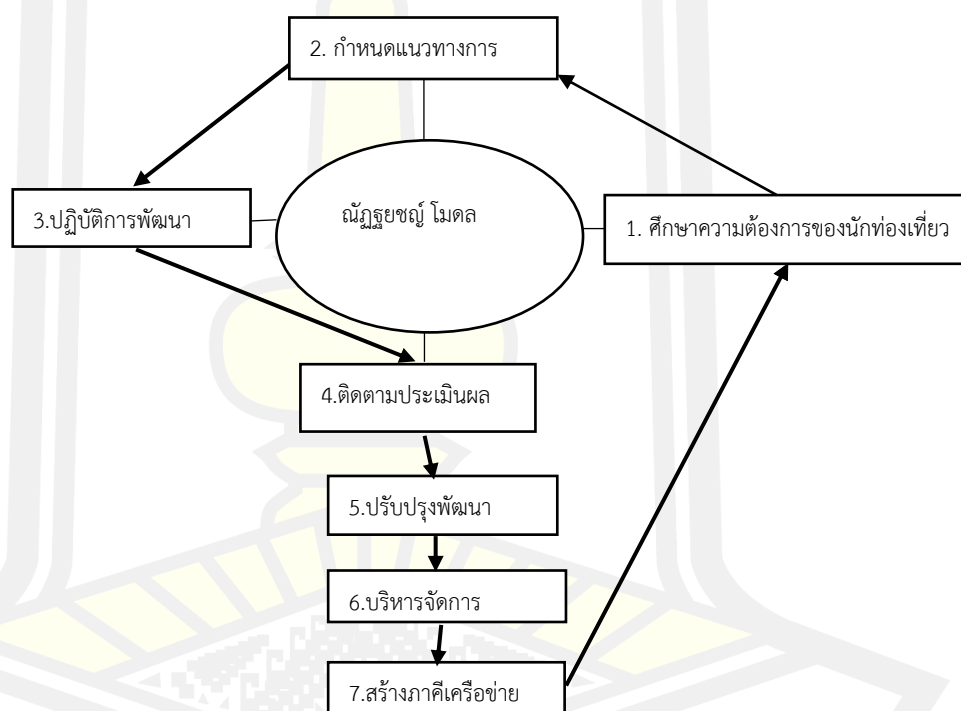
สรุป ผลจากการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทประเพณี และวัฒนธรรม ตามกลยุทธ์ 3 ด้าน ตามแผนของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในแต่ละด้านสูงขึ้น เนื่องจากพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้มีการพัฒนา โดยเพิ่มกิจกรรมที่หลากหลาย และมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ตลอดจนปรับปรุงสาธารณูปโภค ด้านสถานที่จอดรถ ถนนวัฒนธรรม เพิ่มห้องสุขา ส่วนด้านการรองรับได้ร่วมมือกับเจ้าของกิจการด้านที่พัก คือ โฮมสเตย์และรีสอร์ทในพื้นที่ใกล้เคียงกับบริเวณจัดงาน รวมทั้งการเพิ่มกิจกรรมด้านบันเทิง เช่น การแสดงดนตรีพื้นบ้าน สำหรับศักยภาพด้านบริหารจัดการ เพิ่มระบบการพัฒนาเชิงรุก จัดงานโดยชุมชนเข้ามาร่วมจัด ด้านการตลาดทางการท่องเที่ยวในหลายรูปแบบและหลายมิติ

จากรูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเพณีชุมชนโบราณ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ประเภทประเพณี และวัฒนธรรม จึงได้สรุปเป็นรูปแบบการพัฒนาแบบองค์รวม ภายใต้ “ณัฏฐยชญ์ โมเดล” ซึ่งประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ดังนี้

- 1) เป้าประสงค์
- 2) พันธกิจ
- 3) กลยุทธ์
- 4) ตัวชี้วัดความสำเร็จ
- 5) กระบวนการพัฒนา
- 6) เงื่อนไขความสำเร็จ

สามารถนำมาสร้างเป็นรูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ภายใต้ชื่อ “ณัฏฐยชญ์ โมเดล” ได้ดังนี้

ภาพประกอบ 106 รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ แบบ “ณัฏฐยชญ์ โมเดล”

จาก แบบ “ณัฏฐยชญ์ โมเดล” สามารถอธิบายได้ ดังนี้

1. เป้าประสงค์ คือ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ที่มีศักยภาพตามจุดขายทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับความต้องการและสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

2. พันธกิจ คือ เพื่อให้บังเกิดผลตามเป้าประสงค์ การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ต้องดำเนินการกิจ 3 ประการ คือ

- 2.1 เพิ่มสิ่งดึงดูดใจ
- 2.2 เพิ่มขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว
- 2.3 พัฒนาการบริหารจัดการ

3. กลยุทธ์ คือ กำหนดกลยุทธ์และแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับพันธกิจและเป้าประสงค์ ดังนี้

- 3.1 กลยุทธ์การเพิ่มสิ่งดึงดูดใจ
- 3.2 กลยุทธ์การปรับภูมิทัศน์และเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
- 3.3 กลยุทธ์การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

4. ตัวชี้วัดความสำเร็จ คือ การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ มุ่งผลสัมฤทธิ์ที่เป็นความสำเร็จของการดำเนินการ และตัวชี้วัดสำคัญ 3 ประการ คือ

- 4.1 นักท่องเที่ยวรู้จักและพอใจในแหล่งท่องเที่ยว
- 4.2 จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น
- 4.3 แหล่งท่องเที่ยวมีความเข้มแข็ง และชุมชนมีส่วนร่วมในการบริการนักท่องเที่ยว

มากขึ้น

5. กระบวนการพัฒนา คือ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีกระบวนการในการพัฒนาครบวงจร ตามลำดับ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว

ดำเนินการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมและใช้บริการในแหล่งท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายด้านสิ่งดึงดูดใจ การรองรับนักท่องเที่ยว และการบริหารจัดการ

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการกำหนดแนวทาง และแผนการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

โดยการประสานงานและจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกรรมการและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ขั้นปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแผนที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ร่วมกันกำหนด และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยจัดให้มีคณะกรรมการรับผิดชอบดำเนินการในแต่ละโครงการและสนับสนุนปฏิบัติการจากหน่วยงานที่ปรึกษา

ขั้นที่ 4 ขั้นประเมินการพัฒนา

ดำเนินการโดยจัดให้มีการติดตาม ประเมิน และรายงานผลการพัฒนาในแต่ละโครงการ ทั้งการประเมินตนเองของผู้รับผิดชอบโครงการ การประเมินภายในโดยคณะกรรมการพัฒนา และประเมินภายนอกโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือหน่วยงานที่ได้รับมอบหมาย

ขั้นที่ 5 ขั้นปรับปรุงพัฒนา

ดำเนินการโดยนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในแต่ละประเภท โดยจัดให้มีการเผยแพร่การประเมิน และทบทวนแผนการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในรอบ 6 เดือน หรือรอบ 1 ปี ตามความเหมาะสม

ขั้นที่ 6 ขั้นการสร้างเครือข่าย

ดำเนินการโดยร่วมมือกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเดียวกัน สร้างเครือข่ายขึ้นเพื่อจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกันเพื่อให้นักท่องเที่ยวแวะชมแหล่งท่องเที่ยวตามแผนการที่กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวจัดขึ้น

6. เงื่อนไขความสำเร็จ

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามรูปแบบที่กำหนดนี้ จะสำเร็จได้ต้องมีปัจจัยสนับสนุน ดังนี้

1. มีการบริหารจัดการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวแบบครบวงจร โดยดำเนินการตามขั้นตอนทั้ง 6 ขั้นตอน มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบโครงการ และรับผิดชอบงานการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม
2. การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ต้องพัฒนาทั้งตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ควบคู่กับความต้องการและภารกิจหลักของแหล่งท่องเที่ยวนั้น เป็น Need Functional Approach) เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวิถีชีวิต ต้องคำนึงถึงจารีต ประเพณี ความเชื่อของคนในแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนโบราณต้องคำนึงถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีของชุมชน แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวัด ต้องคำนึงถึงภารกิจของวัดเป็นสำคัญ
3. ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา การดำเนินการพัฒนาต้องให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและยอมรับการพัฒนา ทั้งร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผลและร่วมรับประโยชน์
4. องค์กรที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเป็นผู้นำในการพัฒนา คือ ผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องเห็นชอบความต้องการ และเป็นผู้นำ ผู้ริเริ่มในการพัฒนา รวมทั้งต้องสนับสนุน ส่งเสริม ดูแล และปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปตามแผน และเป้าประสงค์ที่กำหนด

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษา เรื่อง การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ มีจุดมุ่งหมายหลัก 2 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ 2) เพื่อศึกษาการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้พื้นที่ศึกษา 4 แห่ง คือ 1) บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ 2) บ้านภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ 3) พุทธอุทยานวัดเขาศาลา ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ 4) อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยศึกษาประเด็นหลัก 4 ประเด็น คือ 1) ประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ 2) ประเภทชุมชนโบราณ 3) ประเภทศาสนสถาน 4) ประเภทประเพณี และวัฒนธรรม ผลการศึกษา ดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษาการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

สรุปผล

การวิจัยเรื่อง การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ครั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปผลตามความมุ่งหมายของการวิจัย โดยสรุปดังนี้

- 1 พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

1.1 ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภท วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเภทชุมชนโบราณ ประเภทศาสนสถาน และประเภทประเพณีและวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิตจัดขึ้นเพื่อนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างชาว

กวยกับช้างที่บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม ซึ่งความสัมพันธ์นี้ไม่เหมือนที่ใดในโลก เพราะถือว่าช้างเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว ชาวทวยมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง มีความคิด ความเชื่อ พิธีกรรมและวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ และถือว่าเป็นหมู่บ้านช้างเลี้ยงที่ใหญ่ที่สุดในโลก แหล่งท่องเที่ยวประเภทชุมชนโบราณ บ้านภูมิโปนหมู่ 5 ตำบลดม อำเภอสังขะ จัดขึ้นเพื่อนำเสนอปราสาทที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย สมัยอาณาจักรเจนละ และระบบชลประทานสมัยโบราณ และบารายหรือสระน้ำโบราณที่มีอยู่รายรอบชุมชน มชนภูมิโปนเป็นชุมชนที่พูดภาษาเขมร และยังรักษาจารีตประเพณีในรอบ 12 เดือน ไว้อย่างเหนียวแน่น แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร ก่อตั้งขึ้นจากพระราชวิสุทธิดุณ เจ้าอาวาสวัดเขาศาลา เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ ฝ่ายธรรมยุต เพื่อเป็นการรักษาผืนป่า และเป็นที่ปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ รวมถึงเพื่อใช้เป็นสถานที่ฝึกอบรมเยาวชน และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเภทประเพณี และวัฒนธรรม ได้แก่ เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด อำเภอชุมพลบุรี จัดขึ้นเพื่อนำเสนออัตลักษณ์ของอำเภอชุมพลบุรี ซึ่งเป็นอำเภอเล็ก ๆ ตั้งอยู่บริเวณชายขอบของทุ่งกุลาร้องไห้ด้านทิศใต้ ซึ่งเป็นแหล่งปลูกข้าวหอมมะลิที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสุรินทร์ นอกจากนี้จะมีข้าวหอมมะลิที่มีชื่อเสียงแล้ว อำเภอชุมพลบุรียังมีปลาไหลนาที่มีลำตัวใหญ่ ยาว เนื้อปลามีรสชาติอร่อย เป็นที่ต้องการของนักบริโภค

1.2 สภาพปัจจุบัน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ในภาพรวมมีวัตถุประสงค์ สภาพและคุณค่าทางวัฒนธรรมตามสภาพปกติของแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมนั้น โดยมีผู้ดูแลรับผิดชอบแตกต่างกันไปตามประเภทของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

1.2.1 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทวิถีชีวิต หมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ความเป็นอยู่ อยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ และองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์

1.2.2 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทชุมชนโบราณ บ้านภูมิโปน หมู่ 5 อยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลดม

1.2.3 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร อยู่ภายใต้การดูแลของวัด โดยมีเจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัดเป็นผู้รับผิดชอบและมีวัตถุประสงค์เฉพาะทางของตนเอง

1.2.4 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทประเพณี และวัฒนธรรม อยู่ในการดูแลของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ และเทศบาลตำบล 10 เทศบาล

1.3 สภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยว

จากการลงพื้นที่วิจัย พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ จะพบปัญหาคล้าย ๆ กัน สรุปได้ดังนี้

- 1.3.1 ด้านการคมนาคม พบว่า ป้ายบอกทางยังมีน้อย แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งถนนคับแคบเดินทางไม่สะดวก
- 1.3.2 ด้านที่พักและอาหาร พบว่า ที่พักโฮมสเตย์มีน้อย บางแห่งยังไม่ได้มาตรฐาน
- 1.3.3 ด้านร้านขายของที่ระลึก พบว่า ไม่ค่อยมีพบของที่ระลึกที่เป็นอัตลักษณ์ ส่วนใหญ่จะเหมือนของที่ระลึกทั่ว ๆ ไป และมีราคาค่อนข้างแพง
- 1.3.4 ด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว พบว่า เกือบทุกแหล่งท่องเที่ยวไม่มีอาคารศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยว หรือมีแต่ไม่มีเจ้าหน้าที่อยู่ประจำ ไม่สามารถให้บริการนักท่องเที่ยวได้
- 1.3.5 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่หลากหลาย และเป็นกิจกรรมเดิม ๆ ไม่มีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้น่าสนใจ
- 1.3.6 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่าด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ การโฆษณาที่เกิดขึ้นจากแหล่งท่องเที่ยวมีน้อย ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะได้ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต หรือจากการแชร์ข้อมูลของนักท่องเที่ยว

1.4 พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ทั้ง 4 แหล่งมีพัฒนาการเกิดขึ้นไม่พร้อมกันแต่เกิดขึ้นในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน แหล่งท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่มีพัฒนาการเกิดขึ้นก่อนแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น เนื่องจากชาวบ้านตากกลางเป็นช่างแสนรู้ สามารถนำมาฝึกเพื่อการแสดงได้ง่าย ชาวภูยกบ้านตากกลาง มีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง และหน่วยงานต่าง ๆ ต้องการเข้ามาอนุรักษ์ช่าง และช่วยเหลือความช่างที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายจากรัฐ ส่วนแหล่งท่องเที่ยวอีก 3 แหล่งมีพัฒนาการเกิดขึ้นใกล้เคียงกัน แต่แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานก่อตั้งขึ้นไม่มีจุดประสงค์ด้านการท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวถือเป็นผลจากการพัฒนาวัด โดยวัดพัฒนาเส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งธรรมชาติซึ่งยังคงเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ นักท่องเที่ยวจึงได้ประโยชน์จากการได้ทำบุญไหว้พระและเที่ยวชมความงามของธรรมชาติด้วย

2. การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

2.1 ประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่

ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ชาวบ้านตากกลางไม่ได้ออกไปคล้องช้างป่าอีกเลย เนื่องจากการพิพาทด้านชายแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา จึงเห็นมาใช้ประโยชน์จากช่างโดยการนำมาฝึกเพื่อจัดแสดงให้ผู้มาชม ต่อมาเมื่อรัฐมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว หมู่บ้านตากกลางจึงเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยมีหน่วยงานของรัฐและเอกชนเข้ามาช่วยเหลือ ปัจจุบันบ้านตากกลาง หมู่ 9,13 ได้รับคัดเลือกเป็นชุมชนท่องเที่ยว otop นวัตกรรมที่มีจุดขายคือ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกวยกับช่าง

2.2 ประเภทชุมชนโบราณ

การท่องเที่ยวได้เริ่มจากการจัดงานแสดงแสง สี เสียง ตำนานปราสาทภูมิโปน โดยใช้นักแสดงชั้นนำระดับประเทศ เป็นตัวละครในตำนาน ต่อมานโยบายของรัฐที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว จึงเกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน ชุมชนภูมิโปนเป็นชุมชนที่มีจุดขายด้านการท่องเที่ยวคือ มืองค์ปราสาทภูมิโปนซึ่งถือว่าเป็นปราสาทที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย และระบบการชลประทานในสมัยโบราณ ปัจจุบันบ้านภูมิโปน เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านนานาชาติ และในปี พ.ศ. 2561 ได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี

2.3 ประเภทศาสนสถาน

พุทธอุทยานวัดเขาศาลา ก่อตั้งขึ้นโดยไม่มีวัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยวเป็นการ เฉพาะ วัดก่อตั้งขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจของพระสงฆ์ แต่เนื่องจากตั้งอยู่บนเขาและมี ธรรมชาติที่สวยงาม ร่มรื่น จึงทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาทำบุญและชมความงามของธรรมชาติ

2.4 ประเภทประเพณี และวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเกิดจากการตั้งการนำเสนออัตลักษณ์ของอำเภอชุมพลบุรี โดยมี ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว 2 ประการคือ ข้าวหอมมะลิกับปลาไหลนา โดย เริ่มจัดงานขึ้นครั้งแรก ปี พ.ศ. 2536 โดยใช้ชื่อว่า เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ อำเภอชุมพล บุรี จนถึง ปีพ.ศ. 2547 มีการจัดงานกาชาดด้วยจึงใช้ชื่องานว่า เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ และงานกาชาด อำเภอชุมพลบุรี

ผลกระทบจากการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ มีความ แตกต่างกันไปตามแต่ละประเภท ซึ่งมีทั้งผลดีและผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม สภาพเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม

กล่าวโดยสรุป การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ทั้ง 4 ประเภท และองค์ประกอบทั้ง 7 ด้าน มีการปรับตัวตามนโยบายของรัฐ และตามกระแสการท่องเที่ยวของโลก แหล่งท่องเที่ยวได้จัดทำระบบฐานข้อมูลเผยแพร่ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถสืบ ค้นหาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ด้านการคมนาคม ที่พักและร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ข้อมูลการ ท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ได้ ด้วยระบบอินเทอร์เน็ต ที่สะดวก ที่สุดคือ โทรศัพท์มือถือ ฉะนั้นระบบอินเทอร์เน็ตทำให้แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ต้องปรับตัวเพื่อสนอง ความต้องการของนักท่องเที่ยว

3. แนวทางในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

1. เพิ่มสิ่งดึงดูดด้านการท่องเที่ยวตามศักยภาพและภารกิจของแหล่งท่องเที่ยว แต่ละประเภทโดยจัดกิจกรรมทางศาสนาให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรมจริง จัดกิจกรรมทาง วัฒนธรรม บูรณาการในกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่นการละเล่น การแสดงศิลปะพื้นเมือง การจัดถนน วัฒนธรรม และการจำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรม จัดแหล่งเที่ยววิถีชีวิตตามสภาพจริง

2. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการแหล่งเที่ยวโดยเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวโดยจัดจัดใหม่อยู่รับผิดชอบเป็นการเฉพาะกำหนดแผนในการบริหารจัดการยึดลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญรวมทั้งจัดให้มีการประเมินผลการจัดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3. ปรับภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภทให้คงความสวยงาม เพราะความงดงามทางศิลปะและคุณค่าทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

4. เพิ่มศักยภาพการรองรับนักท่องเที่ยวโดยจัดระบบการขนส่งเฉพาะสู่แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยสถานที่ให้เอื้อต่อการท่องเที่ยว

5. แสวงหาวิธีการในการยกระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้วยการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4. รูปแบบในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ เป็นรูปแบบวิธีการในองครวมในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประกอบด้วย เป้าประสงค์ พันธกิจ กลยุทธ์ ความสำเร็จและตัวชี้วัด กระบวนการพัฒนาและเงื่อนไขความสำเร็จ โดยเป้าประสงค์เป็นจุดหมายของการพัฒนา-มุ่งพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงตามจุดหมายทางวัฒนธรรม

พันธกิจ - เป็นงานที่ต้องดำเนินการ - ดำเนินการ 3 ประการ คือ 1) เพิ่มสิ่งดึงดูดใจ 2) พัฒนาการบริหารจัดการและ 3) เพิ่มขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว กลยุทธ์-วิธีการพัฒนา - ดำเนินการพัฒนาในแต่ละพันธกิจโดย 1) การเพิ่มสิ่งดึงดูดใจทางศาสนา และวัฒนธรรม 2) เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการการบริการนักท่องเที่ยวและ 3) การปรับภูมิทัศน์และเส้นทางการเดินทางมาถึงแหล่งท่องเที่ยวและความสำเร็จ - ผลที่ต้องการให้เกิดขึ้น เมื่อพัฒนาแล้วประกอบด้วย

1. นักท่องเที่ยวรู้จักและพอใจในแหล่งท่องเที่ยว

2. นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้น

3. แหล่งท่องเที่ยวเข้มแข็งชุมชนมีส่วนร่วม

ตัวชี้วัดความสำเร็จ - วิธีการวัดความสำเร็จมี 3 ตัวชี้วัดประกอบด้วย 1) ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว 2) อัตราการเพิ่มของนักท่องเที่ยวที่ร่วมกิจกรรม 3) ระดับการมีส่วนร่วมผู้รับผิดชอบและชุมชน

กระบวนการพัฒนา-ขั้นตอนการพัฒนา - ดำเนินการพัฒนา 6 ขั้นตอนประกอบด้วย

1) ขั้นศึกษาความต้องการนักท่องเที่ยว 2) ขั้นตอนปฏิบัติการกำหนดแนวทางการพัฒนา 3)

ขั้นตอน ปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว 4) ขั้นติดตามและประเมินผล และ 5)

ขั้นตอน ปรับปรุงพัฒนา 6. การสร้างภาคีเครือข่าย เงื่อนไขความสำเร็จ - สิ่งที่เป็นเงื่อนไขตามความเสี่ยงที่ต้องจัดการ-ต้องการควบคุม

เงื่อนไขการพัฒนา4เงื่อนไขสำคัญคือ 1) ต้องการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 2) ต้องพัฒนาตามความต้องการของนักท่องเที่ยวควบคู่กับภารกิจหลักของแหล่งเที่ยว 3) ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา 4) ผู้รับผิดชอบต้องเป็นผู้ริเริ่มและเป็นศูนย์การพัฒนา

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ครั้งนี้ ผู้วิจัยอภิปรายผลตามความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

1.1 ประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ได้แก่ หมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง หมู่ 9,13

ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ชาวภูยได้เดินทางอพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยการอพยพครั้งสำคัญเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2200 ชาวภูยได้เดินทางอพยพเข้ามาเป็นกลุ่ม ๆ ทั้งหมด 6 กลุ่มหลังจากที่กลุ่มของเชียงสง ได้เดินทางอพยพมาถึงบ้านเมืองสิง (อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ในปัจจุบัน) ก็ได้ตั้งหลักฐานมั่นคงเรื่อยมา อาชีพที่สำคัญของชาวภูย คือ การคล้องช้างป่า ในขณะนั้นมีช้างป่าชุกชุมที่บริเวณดงพลอง (เขตอำเภอสตึก จังหวัดสุรินทร์ ในปัจจุบัน) โขลงช้างป่าจะพากันเดินทางจากดงพลองข้ามลำชีเข้ามาหากินอาหารที่ดงสายทอ (อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้านตากกลาง) เพราะบริเวณดงสายทอนั้นอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพรรณนานาชนิดที่เป็นอาหารของช้าง อีกอย่างบริเวณดังกล่าวเป็นบริเวณที่แม่น้ำ 2 สาย คือ แม่น้ำมูลกับลำน้ำชี ไหลมาบรรจบกัน เรียกว่า “วังทะลุ” จะมีช้างมาหากินอาหารเป็นจำนวนมาก ชาวภูยบ้านเมืองสิงจึงได้เดินทางมาคล้องช้างป่าบริเวณนี้เสมอ จากการที่กลุ่มของชาวภูยได้เดินทางมาจากบ้านเมืองสิงคอยดักจับช้างป่าบริเวณท่าทะลุเป็นประจำทำให้เกิดความคุ้นเคยกับเจ้าของถิ่นเดิม และได้พิจารณาเห็นว่าบริเวณดังกล่าว มีความอุดมสมบูรณ์ จึงได้พาพรรคพวกเดินทางมาตั้งหลักแหล่งอยู่กับตากัง ตาทิต และตาพรหม ได้นำช้างซึ่งเป็นพาหนะประจำตัวเดินทางมาด้วย เมื่อเวลาผ่านไปก็เริ่มกลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ขึ้น และกลายมาเป็นหมู่บ้าน เรียกชื่อหมู่บ้านตามชื่อของผู้อาศัยอยู่ก่อน คือ กลุ่มที่อาศัยอยู่กับตากัง เรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านตากัง” ต่อมาเพี้ยนเป็น “ตากกลาง” ปัจจุบันคือ บ้านตากกลาง หมู่ที่ 9 และหมู่ที่ 13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ สอดคล้องกับแนวคิดของ

รุ่งรัตน์ หัตถกรรม (2545 : 12) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการเดินทางเพื่อศึกษาเรียนรู้ถึงวิถีชีวิต สภาพสังคม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่าง ๆ และการได้เข้าไปสัมผัสและชื่นชมประเพณี งานฉลอง งานเทศกาล งานมหรหรรรม งานแสดงศิลปะที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของสังคมทั้งในแง่มานุษยวิทยาและสังคมวิทยา และสอดคล้องกับแนวคิดของ วิลเลียม และวาร์ ซาลีย์

(Chailes, William and Var. 1976) และโรเบิร์ต และเฮลเบอร์ (Robert and Helber. 1980) พบว่า กลุ่มแหล่งเที่ยวที่ดึงดูดและกระตุ้นนักท่องเที่ยวในมาเที่ยวชม คือ ความงามทางธรรมชาติ และสภาพภูมิอากาศ งานประเพณี สินค้าพื้นเมือง เอกลักษณ์ของพื้นที่บ้าน โบราณสถาน ลักษณะเด่นทางประวัติศาสตร์ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และโครงสร้างพื้นฐานด้านอาหาร และที่พัก

1.2 ประเภทชุมชนโบราณ ได้แก่ ชุมชนโบราณภูมิโปน หมู่ 5 ตำบลคม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ชุมชนภูมิโปนเป็นชุมชนโบราณที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ มีศาสนสถานที่ยังคงอยู่ คือ ปราสาทภูมิโปน ที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 1 – 13 ซึ่งนับว่าเป็นศาสนสถานเก่าแก่มากที่สุดในประเทศไทย ตั้งอยู่กลางเมือง ชุมชนโบราณแห่งนี้จะตั้งอยู่บริเวณเนินสูงทางฝั่งขวาของลำน้ำห้วยเสนง ห่างจากทิวเขาพนมดงรักถึง 20 กิโลเมตร ลักษณะกำแพงดินด้านทิศตะวันตกยังคงสภาพเดิมไว้อย่างชัดเจน กำแพงดินนี้จะโค้งไปทางทิศใต้ และวกมาทางด้านหน้าปราสาททางทิศตะวันตก จรดกับกำแพงดินของสระตา ซึ่งเป็นกลุ่มสระน้ำที่อยู่ทางทิศตะวันออกของปราสาท ความเจริญของชุมชนโบราณบ้านภูมิโปนนี้ น่าจะมีความเกี่ยวข้องกับศูนย์กลางอำนาจของอาณาจักรพูนัน ซึ่งสันนิษฐานว่าอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางบริเวณปราสาทเมืองภู ประเทศสาธารณประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน สอดคล้องกับแนวคิดของ รัฐทิทยา หิรัณยหาด (2544 : 15) ที่ว่าการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม เป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน ศาสนสถานรวมทั้งการ

เดินทางเพื่อชมวิถีชีวิต เทศกาล งานประเพณีและศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุชาติ รัตนภูมิพงษ์ (2546 : 104-106) พบว่าวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งปรากฏตามหลักฐานทางโบราณคดีทำให้ปราสาทเป็นแหล่งท่องเที่ยวและทำหน้าที่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจ นักท่องเที่ยว นอกจากนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพรศุณี อินยะรัตน์ (2547 : 181-189) วาสภาพโบราณสถานมีความพร้อมที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเนื่องจากสภาพสิ่งแวดล้อม จุดเด่น ด้านศิลปกรรมและธรรมชาติที่สวยงาม มีความปลอดภัย การคมนาคมสะดวก มีการจัดภูมิทัศน์รอบ ๆ อย่างสวยงาม และสอดคล้องกับงานวิจัยของศศิธร ยิ้มศิริ (2546: 102-115) วามาตรฐาน การพัฒนาให้ได้มาตรฐานที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ได้มากขึ้น เป้าหมายหลักที่จะต้องทำอย่างเร่งด่วน คือ การพัฒนาให้ได้มาตรฐานที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ได้มากขึ้น เป้าหมายหลักที่จะต้องทำอย่างเร่งด่วนคือ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่ง

ท่องเที่ยว การทำนุบำรุงขนบธรรมเนียม ประเพณีของท้องถิ่นรวมทั้งมาตรฐานความปลอดภัยและความสะอาด แนวทางการพัฒนาเสนอแนะ ไว้ 5 แนวทาง คือ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลาย การปรับปรุงสภาพแวดล้อม ภูมิทัศน์ และองค์ประกอบโดยรวมของแหล่งท่องเที่ยวให้มีความร่มรื่น สวยงาม และปลอดภัย การจัดระบบ เส้นทางท่องเที่ยวและการสัญจรที่เหมาะสมโดยการจัดทำ

โครงการแสนทางทองเที่ยว การปรับปรุง ระบบการประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่ข้อมูลให้กว้างขวางและทั่วถึงมากขึ้น และการที่ทุกฝ่าย มีส่วนเกี่ยวข้องของให้ร่วมมือกันพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

1.3 ประเภทศาสนสถาน ได้แก่ พุทธอุทยานวัดเขาศาลาตูลฐานะจาโร ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ พบว่า วัดเขาศาลาตูลฐานะจาโร เป็นวัดที่พระครูภาวนาวิทายาคม หรือ พระราชวิสุทธิมุนี เจ้าอาวาสวัดเขาศาลาตูลฐานะจาโร เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ ฝ่ายธรรมยุตปัจจุบัน โดยผู้บุกเบิกโดยการขึ้นมาปฏิบัติธรรมในป่าแห่งนี้เป็นรูปแรก เดิมทีภูเขาแห่งนี้ชาวบ้านไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านจากบ้านจรัสสามัคคี บ้านสะพาน บ้านชำปะโต บ้านการะเวกที่เข้ามาหาของป่า ต่างก็เรียกป่าแห่งนี้ว่า “ป่าเขาศาลา” บริเวณพื้นที่ป่าแถบนี้ยังไม่มีเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาดูแล และชาวบ้านก็ไม่ได้ด้วยเข้าไปว่าพื้นที่ป่าตรงนี้เป็นของใคร เมื่อไม่มีเจ้าของก็พากันจับจองได้อย่างสะดวก รวมถึงการตัดต้นไม้ทำลายป่าและการขยายพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นตลอดจนเจ้าหน้าที่บางคนที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประเทศชาติพระพิศาลศาสนกิจได้เข้าพบพันเอกอนันต์ นอบไทย รองผู้บัญชาการสุรนารี (ตำแหน่งสมัยนั้น) เพื่อปรึกษาหารือถึงความเป็นไปได้ในพื้นที่ป่าเขาศาลา ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต ที่ทางคณะสงฆ์ธรรมยุต จังหวัดสุรินทร์ จะดำเนินการขอใช้ประโยชน์ป่าเพื่อจัดตั้งเป็นวัดในพระพุทธศาสนา มีกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ควบคู่กับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับการศึกษาของอัญชลี สมใจ (2551 ; 193-194) ได้วิจัยการพัฒนาแหล่งการท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา : วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวในวันของสัปดาห์ สาเหตุที่เดินทางมาเที่ยวเนื่องจากมีความเลื่อมใสศรัทธา เดินทางมาเที่ยวด้วยตนเอง มากับครอบครัวและญาติร่วมเดินทาง 1-5 คน เดินทางมาโดยรถยนต์ส่วนตัว

1.4 ประเภทประเพณี และวัฒนธรรม เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุรินทร์ พบว่า เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ ลำทะเมนชัย เกิดขึ้นครั้งแรก ปี พ.ศ. 2536 สมัยที่นายสมพงษ์ อรุณโรจน์ปัญญา เป็นนายอำเภอลำทะเมนชัย เพื่อหาเอกลักษณ์ของอำเภอลำทะเมนชัย โดยมีนายประทักษิณ เครือผือ ครูโรงเรียนชุมพลวิทยาสรรค์ เป็นผู้เสนอว่า ชุมพลบุรี ตั้งอยู่ชายขอบทุ่งกุลาร้องไห้ทางทิศใต้ มีลำน้ำมูลกับลำปลับพลาขนานข้างทางทิศเหนือได้ โดยมีลำปลับพลาอยู่ทางทิศเหนือ และลำน้ำมูลอยู่ทางทิศใต้ ทำให้พื้นที่ลาดเอียงจากทิศเหนือลงไปทิศใต้ ลักษณะดินเป็นดินเหนียวปนทราย และดินมีเกลืออยู่ในดินทำให้เหมาะแก่การปลูกข้าวหอมมะลิ และลักษณะที่ดินเป็นดินเหนียวผสมดินทราย เรียกว่า ดินสมอง หรือ ดินดาก เหมาะที่จะเป็นที่ยู่ออาศัยของปลาไหลนา ฉะนั้น อำเภอลำทะเมนชัย มีของดีสองอย่างคือ ปลาไหลนา กับข้าวหอมมะลิ ซึ่งมีลักษณะพิเศษกว่าที่อื่น เทศกาลปลาไหล ข้าวใหม่หอมมะลิ ลำทะเมนชัย เกิดขึ้นครั้งแรก ปี พ.ศ. 2536 สมัยที่นายสมพงษ์ อรุณโรจน์ปัญญา เป็นนายอำเภอลำทะเมนชัย เพื่อหาเอกลักษณ์ของอำเภอลำทะเมนชัย

โดยมีนายประทักษิณ เครือผือ ครูโรงเรียนชุมพลวิทยาสรรค์ เป็นผู้เสนอว่า ชุมพลบุรีตั้งอยู่ชายขอบทุ่งกุลาร้องไห้ทางทิศใต้ มีลำน้ำมูลกับลำปลับพลาขนบข้างทางทิศเหนือได้ โดยมีลำปลับพลาอยู่ทางทิศเหนือ และลำน้ำมูลอยู่ทางทิศใต้ ทำให้พื้นที่ลาดเอียงจากทิศเหนือลงไปทิศใต้ ลักษณะดินเป็นดินเหนียวปนทราย และดินมีเกลืออยู่ในดินทำให้เหมาะแก่การปลูกข้าวหอมมะลิ และลักษณะที่ดินเป็นดินเหนียวผสมดินทราย เรียกว่า ดินสมอง หรือ ดินดาก เหมาะที่จะเป็นที่อยู่อาศัยของปลาไหลนา ฉะนั้น อำเภอชุมพลบุรี มีของดีสองอย่างคือ ปลาไหลนา กับข้าวหอมมะลิ ซึ่งมีลักษณะพิเศษกว่าที่อื่น ๆ สอดคล้องกับการศึกษาของ กุลภพ โปธิ์กิ่ง (2554 : 78-81) ได้วิจัยผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวงานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขนที่มีต่อวิถีชุมชนในเขตเทศบาลตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย พบว่า วัฒนธรรมการท่องเที่ยวจะปรากฏอย่างชัดเจนเมื่อคนเรามีการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงผลิตสินค้าเป็นจำนวนมากในรูปแบบเดียวกันเพื่อคนจำนวนมาก ผู้คนเริ่มกดดันกับการใช้ชีวิตเนื่องจากการทำงานที่มากขึ้น เพื่อให้ผ่อนคลายจากการทำงานในชีวิตประจำวัน และเพื่อหลีกเลี่ยงจากสังคมเมืองที่วุ่นวาย จึงเกิดมีการท่องเที่ยวขึ้น มีนักท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเกิดขึ้น มีการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับประชาชนเป็นจำนวนมาก และยังเป็นรายได้ที่สำคัญของประเทศด้วย ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวงานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขน ที่มีต่อวิถีชุมชนในเขตเทศบาลตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย นอกจากจะทำให้เห็นภาพการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับงานประเพณีและวิถีชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และพบเห็นผลกระทบทั้งในเชิงบวกและเชิงลบที่เกิดจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวในด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ แล้วยังเป็นคำตอบและทางเลือกสำหรับชาวบ้านในเขตเทศบาลตำบลด่านซ้ายว่า จะปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างไรถึงจะเหมาะสมและอยู่ร่วมกันได้ และจะรักษารูปแบบวัฒนธรรมของงานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขนอย่างไรให้มีความสมบูรณ์เป็นเอกลักษณ์สามารถถ่ายทอดไปยังอนุชนรุ่นหลังได้อย่างยั่งยืนและสืบสานต่อไป

2. สภาพปัจจุบันและปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ทั้ง 4 ประเภท พบว่า ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้อง 7 ประเด็น ดังนี้ 1) ด้านการคมนาคม พบว่า ถนนในแหล่งท่องเที่ยวคับแคบ ไม่มีป้ายบอกทาง ไม่มีเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวก ไม่มีพื้นที่จอดรถที่เพียงพอ 2) ด้านที่พักและอาหาร พบว่าที่พักและร้านอาหารไม่เพียงพอ บางแหล่งไม่มีทั้งที่พักและร้านอาหาร เจ้าของบ้านไม่สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้อย่างเข้าใจ ขาดมัคคุเทศก์ และนักเล่าเรื่อง 3) ด้านร้านขายของที่ระลึก ไม่มีร้านจำหน่ายของที่ระลึกและของที่ระลึกไม่มีอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ไม่น่าสนใจ ขาดการบริหารจัดการด้านการตลาด 4) ด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ไม่มีศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยว 5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวขาดความเป็นเอกลักษณ์ และไม่หลากหลาย 6) ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะเป็นผู้สืบหาข้อมูลด้วย

ตนเอง ทำให้ได้ข้อมูลการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นปัจจุบัน 7) ด้านการบริหารจัดการ ยังไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรม ขาดองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการ

สอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ที่กล่าวว่าวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่น ๆ ได้ต้องยึดหลักทางวัฒนธรรม คือ ความคิดและพฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่ใด วัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น

ดังนั้น การแพร่กระจายเกิดขึ้นมาได้ เมื่อมีการติดต่อกันระหว่างคนต่างชุมชน หรือ โดยเฉพาะคนที่ต่างวัฒนธรรมกัน การติดต่อกันระหว่างบุคคลสองพวกนี้จึงเป็นการแพร่ความรู้ และสิ่งแปลกใหม่ที่เรียกว่า “นวัตกรรม” หรือความเจริญได้ทางหนึ่ง การฝกอบรมชุมชนใด มีประชากรที่ได้รับการฝกอบรมสูงมากเท่าไรก็จะทำให้ชุมชนนั้น ๆ เกิดการพัฒนาขึ้น

3. การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ จากแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้ง 4 ประเภท 6 ด้าน จากข้อค้นพบดังกล่าว สอดคล้องกับชาร์ลส และวาร (Chales and Var. 1976 : 231-A) ได้ศึกษา Planning For Tourism Development ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวใหม่เที่ยวชม แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มธรรมชาติ ได้แก่ ความงามทางธรรมชาติ และสภาพภูมิอากาศ
2. กลุ่มสังคม ได้แก่ งานประเพณี สินค้าพื้นเมือง งานแสดงสินค้า เอกลักษณ์

ของพื้นบ้าน

3. กลุ่มทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ โบราณสถาน ลักษณะเด่นทางประวัติศาสตร์
4. ความบันเทิงและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้แก่ ร้านขายสินค้า

ด้านการพักผ่อน ด้านการศึกษา ดานสุขภาพ สถานบันเทิง

สอดคล้องกับงานวิจัยของภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง (2545 : 85-90) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พบว่า วิถีชีวิตความเป็นอยู่และประเพณี วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ของชุมชนบ้านห้วยโป่งผาลาดมีวัฒนธรรมเฉพาะของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ ยังคงสืบทอดวัฒนธรรมการแต่งกาย โดยผู้ชายแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำทั้งชุด ผู้หญิงสวมชุดสีดำยาวตกแต่งด้วยผ้าสีขาวที่บริเวณแขนและสายเสื้อ และมีการสืบทอดงานประเพณีปีใหม่ทีเรียกว่า “เขาะจาเว” รวมทั้งพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันเป็นประจำทุกเดือนในรอบปีอันเนื่องมาจากการดำเนินวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ตลอดจนการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อต่าง ๆ พิธีไหว้ผีประจำทิศ เพื่อบอกกล่าวผีอย่าให้มีผลเสียหายแก่พืชผล และพิธีกินข้าวใหม่ “การกินวอ” เป็นพิธีจัดขึ้นก่อนที่จะมีการเก็บเกี่ยวข้าวนำมาเก็บไว้ได้ถุนยู่ฉาง

สอดคล้องกับงานวิจัยของวาสิกา แสนคำ (2545 : 70-76) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนมีความหลากหลายด้านกลุ่มชาติพันธุ์ ความหลากหลายด้านวัฒนธรรม มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น มีความสวยงามตามธรรมชาติอันเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่มีระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานครบถ้วนเพียงพอสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว แต่ควรมีการปรับปรุงด้านสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น เช่น ศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยว และห้องน้ำสาธารณะสำหรับนักท่องเที่ยว

สอดคล้องกับงานวิจัยของทัศนาว บุญปัญญาโรจน์ (2545 : 100-109) ที่ได้ศึกษาแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานภูชี้ฟ้า ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยวอุทยานภูชี้ฟ้ามีความพร้อมในองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว 3 ประการ คือ 1) สิ่งดึงดูดใจ 2) มีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง 3) มีสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับระดับความรู้ของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพื้นที่วนอุทยานภูชี้ฟ้า และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับปานกลางทั้งสองอย่าง ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวอุทยานภูชี้ฟ้าในมุมมองของนักท่องเที่ยวพบว่า การบริการข่าวสารข้อมูลยังขาดข้อมูลที่ละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ป้ายสัญลักษณ์ยังขาดความชัดเจน และขาดกิจกรรมการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวยังขาดการเป็นธรรมชาติ ที่พักและร้านอาหารไม่เพียงพอในช่วงเทศกาล รวมทั้งไม่มีสินค้าที่ระลึกที่เป็นอัตลักษณ์ของภูชี้ฟ้าอีกทั้งยังขาดเจ้าหน้าที่ดูแลนักท่องเที่ยว น้ำใช้ห้องน้ำ และจำนวนถังขยะสาธารณะไม่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังขาดความตระหนักในด้านสิ่งแวดล้อมและขาดมนุษยสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวด้วยกันเอง ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว พบปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวกับข้อจำกัดของงบประมาณบุคลากรไม่เพียงพอในช่วงเทศกาล ด้านพื้นที่ไม่สามารถจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อกระจายนักท่องเที่ยวควรมีการเพิ่มจุดดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดความเข้าใจในระบบการบริหารจัดการของหน่วยงานอุทยาน นักท่องเที่ยวบางส่วนไม่เคารพกฎระเบียบ และผู้ประกอบการฉกฉวยโอกาสขึ้นราคาในช่วงเทศกาล

สอดคล้องกับงานวิจัยของเพลินพิศ เครือบุญ (2545 : 78-80) ที่ได้ศึกษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านจิวเหนือ ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่า 1) เนื่องจากในหมู่บ้านอุดมสมบูรณ์ไปด้วย หิน ดินทราย ดังนั้นประชากรในหมู่บ้านนี้ ได้นำเอาทรัพยากรดังกล่าวมาทำพระพุทธรูป ครกหิน เครื่องปั้นดินเผา เพื่อขายให้นักท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้ได้นำมาพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของบ้านจิวเหนือ ปัจจัยอื่น ที่นำมาสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน เช่น การวางแผนกิจกรรมความร่วมมือและการให้การสนับสนุนทางด้านต่าง ๆ แก่

ชุมชน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ เช่น หิน ดิน ทราย ขึ้นอยู่กับความต้องการผลิตภัณฑ์ของนักท่องเที่ยว ดังนั้นทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตจำเป็นต้องนำมาจากท้องถิ่นอื่น ดังนั้น สรุปการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกของประชากรในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติเป็นจุดเริ่มต้น 2) ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ข้อมูลข่าวสาร และการมีกิจกรรมในชุมชนมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำกับความรู้ในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว และความรู้มีความสัมพันธ์ระดับกลางกับทัศนคติในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทัศนคติในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจและนำมาสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ 3) ความคาดหวังทางสังคมมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำกับบรรทัดฐานการมีส่วนร่วมในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังพบว่าบรรทัดฐานส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและนำมาสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

สอดคล้องกับงานวิจัยของใบชา วงศ์ดุษฎี (2546 : 139-150) ที่ได้ศึกษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชน : กรณีศึกษาบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าชุมชนมีการพัฒนาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยแบ่งพัฒนาตามช่วงเวลาการพัฒนาเส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้านกับพื้นที่ภายนอกและการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชนซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการทรัพยากรรูปแบบใหม่ที่เข้าไปสู่ชุมชนนั้น มีการดำเนินการให้เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำแม่กำปอง บริหารจัดการโดยคณะกรรมการ 3 ชุด ได้แก่ คณะกรรมการการท่องเที่ยว คณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำบ้านแม่กำปอง โดยสมาชิกหลักที่ให้บริการที่พัก จำนวน 6 หลัง และสมาชิกรองที่สำรองให้บริการที่พัก จำนวน 9 หลัง รายได้ที่ได้รับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวในแต่ละครั้งจำนำเข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ในส่วนของความขัดแย้งพบว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีทั้งระหว่างชุมชนกับกลุ่มบุคคล ระหว่างกลุ่มบุคคลกับกลุ่มบุคคลและระหว่างกลุ่มบุคคลกับปัจเจกบุคคล โดยสามารถแยกประเด็นความขัดแย้งได้ 4 ประเด็น ได้แก่ ความขัดแย้งด้านการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ความขัดแย้งด้านวิถีชีวิต ความขัดแย้งด้านแนวคิด และความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการความขัดแย้ง คือ ผู้นำชุมชน สำหรับแนวทางการจัดการความขัดแย้งจะใช้วิธีการให้ความรู้ การทำความเข้าใจกับชาวบ้านเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

สอดคล้องกับงานวิจัยของอรสิกา อังกูร (2547 : 98) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่าการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกำลังได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะใน

กลุ่มที่ต้องการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและความมั่งคั่งในศิลปวัฒนธรรมไทย สำหรับรูปแบบที่เป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นการเยี่ยมชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณสถาน ชมศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และการเยี่ยมชมความมั่งคั่งของศิลปหัตถกรรมไทยที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น แต่การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวที่ผ่านมา แต่ละจังหวัดได้แก้ไขความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการปรับปรุง ปัญหาการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง ปัญหาบุคลากรในการบริการด้านการท่องเที่ยว ปัญหาการบริหารจัดการในชุมชน ปัญหาการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีและลดคุณค่าดั้งเดิมในศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ส่วนการเสนอแนวทางการพัฒนา ได้แก่การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นแกนหลักในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว การกระจายอำนาจการบริหารจัดการแก่ชุมชน และการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของวัฒนธรรม ตลอดจนทบทวนศักยภาพขีดความสามารถและข้อจำกัดของการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว

สอดคล้องกับงานวิจัยของชัยสิทธิ์ ดำรงวงศ์เจริญ (2550 : 90) ที่ได้วิจัยการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาภูผายนต์ อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร พบว่ามีการวางแผนแบบมีส่วนร่วมและมีแผนปฏิบัติการที่จะขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายโดยผู้นำด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีการฝึกอบรมภาคีให้แก่ชาวบ้าน มีการเตรียมการให้มีการแสดงด้านวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยี่ยมชมและพักผ่อนหย่อนใจ มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน

สอดคล้องกับงานวิจัยของอัญชลี สมใจ (2551 ; 193-194) ที่ได้วิจัยการพัฒนาแหล่งการท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา : วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวในวันของสัปดาห์ สาเหตุที่เดินทางมาเที่ยวเนื่องจากมีความเลื่อมใสศรัทธา เดินทางมาเที่ยวด้วยตนเอง มากับครอบครัวและญาติร่วมเดินทาง 1-5 คน เดินทางมาโดยรถยนต์ส่วนตัว

สอดคล้องกับงานวิจัยของสมประสงค์ อ่อนแสง (2551 : 188-191) ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดมุกดาหารเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดมุกดาหารมีศักยภาพการท่องเที่ยวที่หลากหลายเพียงพอ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และกิจกรรมเด่นที่มีลักษณะเฉพาะที่เน้นการปฏิบัติทางด้านจิตใจ การศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา ศิลปะเอกลักษณ์ของท้องถิ่น การพักผ่อนหย่อนใจ และการชมทัศนียภาพที่สวยงาม รมรื่น รวมทั้งการรักษาสืบทอดประเพณีท้องถิ่น การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น สภาพเส้นทาง ลักษณะการเดินทาง ระยะทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก

เช่น ที่พัก การบริการสาธารณูปโภค ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร เครื่องดื่ม ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การประชาสัมพันธ์ และความพร้อมของบุคลากร ที่มีขีดความสามารถในการรองรับเพียงพอเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนของนักท่องเที่ยว เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวยังมีปริมาณน้อยจึงไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด ชาวบ้านในชุมชนก็ยังมีความรู้สึกว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมนั้นไม่ได้สร้างความเดือดร้อนรำคาญแต่อย่างใด

สอดคล้องกับงานวิจัยของเสถียรพงศ์ ตุงคนาคกร (2552 : 59-60) ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในเขตเทศบาลตำบลแม่สาย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า สิ่งดึงดูดใจเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเที่ยวได้ตลอดปี ด้านการเข้าถึง การคมนาคมและถนนไปแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวกสบาย ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก คือ แหล่งท่องเที่ยวมีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ด้านกิจกรรม คือ กิจกรรมซื้อขายสินค้าและของที่ระลึก และด้านที่พัก คือ จำนวนที่พักให้บริการในเขตเทศบาลแม่สายมีจำนวนเพียงพอและเหมาะสม ปัญหาสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวในเขตเทศบาลตำบลแม่สาย คือ หน่วยงานราชการขาดการประชาสัมพันธ์ ปัญหาการจราจร ถนนภายในแหล่งท่องเที่ยวคับแคบและที่จอดรถไม่เพียงพอหาบเร่แผงลอยขอทานมีจำนวนมากขึ้นทุก ๆ ปี ทำให้กีดขวางการจราจร การเดินรถของนักท่องเที่ยว ปัญหาความไม่เป็นระเบียบ และความสะอาดของที่จอดรถ สถานที่ท่องเที่ยวรวมถึงถนน แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในเขตเทศบาลตำบลแม่สาย คือ หน่วยงานราชการควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวในเขตเทศบาลตำบลแม่สายให้มากขึ้น เพื่อดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากขึ้น ตำรวจจราจร เจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องช่วยกันแก้ปัญหาด้านการจราจร เทศบาลควรขยายถนนในแหล่งท่องเที่ยวและจัดหาสถานที่จอดรถเพิ่มขึ้น ตำรวจเทศกิจ สุภกากร ควรจัดระเบียบหาบเร่แผงลอย ขอทานที่มากขึ้นทุกปี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรณรงค์ให้ทุกคนช่วยกันรักษาความสะอาด ปรับปรุงภูมิทัศน์รอบสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อภาพลักษณ์ที่ดีของแหล่งท่องเที่ยว

4. ผลการวิจัยพบว่าปัญหาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาการสร้าง ความดึงดูดใจสิ่งอำนวยความสะดวกและปัญหาการจัดแหล่งท่องเที่ยวไม่ตรงกับบทบาทหน้าที่ปัญหา การสร้างความดึงดูดใจเป็นจุดอ่อนสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สาเหตุสำคัญเกิดจากความไม่เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมของผู้รับผิดชอบดูแลทำให้ทะเลาะเรื่องการจัดการดูแล การให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย นอกจากนั้นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศาสนสถาน มีบทบาท เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเป็นการเฉพาะด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว จัดเป็นงานรองไม่ได้ผสมผสานเป็น ภารกิจส่วนหนึ่งของแหล่งเที่ยวนั้นในขณะที่ยุคสมัยโดยรอบจะคือการท่องเที่ยวศาสนสถานที่ไม่ เกิดประโยชน์ตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อมนำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างวัดและชุมชนโดยรอบอีก ด้วยการจัดแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงค่อนข้างมีความ ละเอียดอ่อนต่ออาศัยความศรัทธาและความเห็นที่สอดคล้องกันของผู้เกี่ยวข้องทุกอย่าง

5. แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 3 แนวทางสำคัญ ได้แก่ การเพิ่มกิจกรรมความดึงดูดใจ การอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวและเพิ่มการบริการชนิดเขาถึงและรองรับนักท่องเที่ยวแนวทางการพัฒนานั้นเป็นผลความเห็นที่สอดคล้องกันของผู้รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องและเป็นแนวทางที่สนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยเรียงลำดับความระดับความต้องการ การเพิ่มกิจกรรมความดึงดูดใจทั้งกิจกรรมทางพรมกิจกรรมทางศาสนา การบูรณาการกิจกรรมทางวัฒนธรรมสอดคล้องกับประสงค์ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ประสงค์จะร่วมกิจกรรมทางศาสนาเช่นการทำบุญตักบาตร การนั่งสมาธิ แม้กระทั่งการเขาวัดปฏิบัติธรรมที่กำลังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวพุทธและศาสนาอื่น การบูรณาการกิจกรรมทางวัฒนธรรม โดยจัดกิจกรรมการละเล่นการแสดงการจัดการแสดงและการจัดถนนวัฒนธรรมเป็นการเพิ่มโอกาส พรมกิจกรรมการบูรณาการกิจกรรมใหม่เบ็ดเสร็จเฉพาะจุดที่ช่วยให้การท่องเที่ยวแต่ละแห่ง และการจัดกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตต้องจัดความสภาพจริงนั้นเป็นแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางพัฒนาความที่สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ยังคงให้แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งได้ปฏิบัติหน้าที่หลักควบคู่กับการจัดบริการท่องเที่ยวอย่างบูรณาการจะช่วยให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นไปอย่างยั่งยืนสำหรับการเพิ่มบริการเพื่อการเข้าถึงและการรองรับนักท่องเที่ยวและการบริหารจัดการเป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวสอดคล้องกับทฤษฎีการบริหารจัดการ สมัยใหม่ มุ่งความสำคัญของผู้รับบริการ เพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและความพึงพอใจของผู้บริการ รวมทั้งการให้ความสำคัญของการพัฒนาการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาของศักยภาพแหล่งการท่องเที่ยวโดยยึดความต้องการของนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของนุชคินี ยศปกรณ (2547 : 1) ได้ศึกษาศักยภาพความพึงพอใจ ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการบริการจัดการด้านกลยุทธ์การตลาดของการท่องเที่ยวและพบว่า ความประทับใจมีความสำคัญเหนือสิ่งอื่นใดของผู้บริการการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว จึงต้องอาศัยความต้องการและความประทับใจของนักท่องเที่ยวเป็นขอมูลสำคัญในการพัฒนา สอดคล้องกับผลงานวิจัยของดิเรก สาระวดี (2549 : 1) ที่ศึกษายุทธศาสตร์สถาปนาธุรกิจของชุมชน และพบว่าการพัฒนาธุรกิจชุมชนและประสบความสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ องค์กรเอกชน นักวิชาการและสื่อมวลชน ในกรณีการท่องเที่ยวแบบ มีส่วนร่วมสอดคล้องกับผลงานวิจัยของพจนา สนวนศรี (2541 : 1) ที่เปรียบเทียบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองเกาอยุธยาและทรายวาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยกลุ่มมูลนิธิใหม่ประโยชน์ต่อชุมชนมากกว่าการจัดการของชุมชนดั้งเดิม

6. ผลการวิจัยพบวาระรูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ เป็นแบบวิธีการในองครวมเป็นวิธีการพัฒนาศักยภาพแต่ละด้านสอดคล้องกับการกิจหลักของแหล่งท่องเที่ยวยึดความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญและพัฒนาอย่างเป็นระบบครบวงจรการพัฒนาไม่ขอควรอภิปรายเพิ่มเติม ดังนี้

รูปแบบวิธีการ (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่มุ่งสรุปความคิดรวบยอดของแนวทางการดำเนินหรือการพัฒนาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้เห็นสภาพรวมของแนวทาง การดำเนินการรูปแบบพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์นี้จึงเป็นรูปแบบสภาพรวมของแนวทางการดำเนินงานทั้งเป้าประสงค์ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของการพัฒนาและความสำเร็จซึ่งผลการในแต่ละด้าน แนวทางในการพัฒนา ซึ่งเนนสาระสำคัญของรูปแบบชี้ให้เห็นพันธกิจที่ต้องระมัดระวัง และการในการและวิธีการ ในการพัฒนาการดำเนินการ (กลยุทธ์) สำเร็จที่ต้องระมัดระวัง และการจัดการในการพัฒนาศักยภาพ ประกอบด้วยขั้นตอนการพัฒนา และเงื่อนไขความสำเร็จในการพัฒนาที่ต้องระมัดระวังหรือสร้างภูมิคุ้มกันไว้ก่อน สาระของรูปแบบจึงเป็นวิธีการในองครวมครบถ้วน 3 ด้าน ความแนวคิด เชิงยุทธศาสตร์ คือ สวนเป้าประสงค์สวนแนวทาง และสวนการจัดการ

รูปแบบการพัฒนานี้ เป็นรูปแบบที่กำหนดแนวทางการพัฒนาตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ส่งเคราะห์วิธีการโดยผู้รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องมีการทดลองปฏิบัติการโดยจัดให้มีแผนและด้านการรองรับ มีการกำกับการทำหน้าที่ผลเป็นรูปธรรม และรูปแบบนี้ได้ผ่านการตรวจสอบของผู้ปฏิบัติและผู้เกี่ยวข้องด้วยแล้ว ผู้วิจัยใช้ข้อมูลความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นข้อมูลระดมปัญหาและแนวคิดการของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมายแต่ละแห่ง ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ต่างกัน มีความปฏิบัติจริงและการตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบวิธีการ ที่กำหนดความรูปร่างนี้จึงมีความเป็นไปได้จริงและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวจริง

แนวทางการพัฒนาที่ดี โดยสร้างสิ่งดึงดูดใจ จึงมีความสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของแหล่งท่องเที่ยวบูรณาการจัดการกิจกรรมให้เบ็ดเสร็จและโดดเด่นและพฤติกรรมบริหารจัดการให้ประทับใจ เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับทฤษฎีการบริหารจัดการแนวใหม่ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามภารกิจหน้าที่ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภท หรือจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับภารกิจหลักการของแหล่งท่องเที่ยว โดยพยายามรับรองชุมชน และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะช่วยให้การพัฒนาจะเป็นไปอย่างมั่นคงยั่งยืนผู้เกี่ยวข้องได้ประโยชน์รองรับอย่างสมดุลทั้งผู้ประกอบการท่องเที่ยวและชุมชนโดยรอบหรือผู้เกี่ยวข้อง การได้ประโยชน์ร่วมกันกับจะช่วยให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมั่นคงดังกล่าว

รูปแบบการพัฒนานี้ มีศักยภาพความเป็นไปได้และยอมรับในวงจรวิชาการในวงกว้างและได้รับผลผลักดันให้มีการแนะนำสู่การผลิตศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง รวมทั้งมีการบริหารจัดการพัฒนาการประเมินผลการพัฒนาและการปรับปรุงผลได้อย่างครบวงจร ต่อไป

ดังนั้นโดยภาพรวมจากการศึกษา การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ จัดได้ว่าจังหวัดสุรินทร์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถพัฒนาศักยภาพสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี เพราะมีความพร้อมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านศักยภาพในการดึงดูดใจ

ด้านการท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีความเป็นอัตลักษณ์ สวยงาม มีคุณค่าด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว สามารถบริหารจัดการให้สามารถรองรับ และให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้และศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สามารถพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่นั้นให้เป็นที่รู้จัก และเหมาะสมแก่การท่องเที่ยวสิ่งที่ขาดอยู่คือ การประชาสัมพันธ์ การพัฒนา ความพร้อมของบุคลากรที่เกี่ยวข้องของการท่องเที่ยว และวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ซึ่งหากสามารถปฏิบัติตามแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมที่วางแผนไว้อย่างมีประสิทธิภาพ จังหวัดนสุรินทร์จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในด้านศาสนา ด้านประเพณี ด้านโบราณสถาน ด้านกิจกรรมที่พักแรม (Home Stay) และด้าน อาหารและของที่ระลึก ที่มีเสน่ห์จะสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้นักถึง และพอใจที่จะเดินทางมาท่องเที่ยว มาชื่นชมเสน่ห์ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัด นสุรินทร์

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดนสุรินทร์ ผู้วิจัยมี ข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ สำหรับเจ้าหน้าที่ภาครัฐและ เอกชนที่เกี่ยวข้อง
  - 1.1 ควรให้ความสำคัญ และการสนับสนุนในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อย่างจริงจังและเด่นชัด เช่น การสนับสนุนด้านการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ การจัดทำกลยุทธ์ ด้าน ต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทราบถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดนสุรินทร์ที่น่าสนใจมากขึ้น
  - 1.2 ประสานงานการจัดการด้านการบูรณะ ทำนุบำรุง สภาพแหล่งท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนสุรินทร์ ให้สะอาดและสวยงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งท่องเที่ยวที่เก่าแก่คู บ้านคูเมือง ตลอดจนให้การสนับสนุนการอนุรักษ์ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรม เฉพาะของ จังหวัดนสุรินทร์อย่างจริงจัง เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ทำการศึกษาต่อไป
  - 1.3 เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรคำนึงถึงด้านความปลอดภัยในการท่องเที่ยว อย่างเคร่งครัด
  - 1.4 เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรให้ความสนใจในด้านการอำนวยความสะดวก สดวกสบายแก่นักท่องเที่ยวให้มากขึ้น เช่น การจัดการบริการต้อนรับ การมีเจ้าหน้าที่ประจำการตาม แหล่งท่องเที่ยว การจัดการด้านความสะอาดและปลอดภัยของห้องน้ำสาธารณะตามแหล่งท่องเที่ยว ต่าง ๆ การให้บริการข้อมูลและข่าวสารทางการท่องเที่ยว

1.5 ให้ความสำคัญร่วมมือในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ให้มากขึ้น

1.6 ให้ความสำคัญร่วมมือในด้านการเป็นอาสาสมัครทางการท่องเที่ยวในแต่ละชุมชน

1.7 ให้ความสำคัญร่วมมือในด้านการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่

1.8 ให้ความสำคัญในด้านการสอดส่องดูแลความปลอดภัยในการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว

1.9 คนในท้องถิ่นหรือในชุมชนควรให้ความสนใจใส่ใจต่อแหล่งท่องเที่ยว ช่วยกันดูแลและหวงแหน ควรใช้เวลาที่จะพูดคุยเสนอแนะ เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา แหล่งท่องเที่ยว ร่วมกับภาครัฐหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยไม่ปล่อยให้เป็นที่ของใครผู้หนึ่ง หรือกลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่ง

1.10 ควรมีการจัดกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้กับนักท่องเที่ยว เช่นมีบริการจัดรถนำเที่ยวในการนำเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ บริเวณใกล้เคียง

1.11 ควรมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวและประเพณี ในจังหวัดสุรินทร์ โดยบรรจุในหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อให้นักเรียน เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

1.12 ใ้การศึกษากับคนในชุมชนใหม่มีความรู้ในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีความตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญ ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจ ความภาคภูมิใจ และขอควรปฏิบัติในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ไม่ให้เกิดการสูญเสีย วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นไปกับการมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ มีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

2.1 ควรศึกษาเรื่องศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านอื่น ๆ ในเขตจังหวัดสุรินทร์ และแนวทางการพัฒนา

2.2 ควรศึกษาเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตจังหวัดสุรินทร์ที่ยั่งยืน

2.3 ควรศึกษาเรื่องปัจจัยที่ทำให้ให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจมาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์

2.4 ควรศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ในจังหวัดสุรินทร์

2.5 ควรมีการวิจัยในสวนของนักท่องเที่ยวเพื่อสำรวจความต้องการของนักท่องเที่ยว และพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่อไป

2.6 ควรมีการวิจัยแนวทางการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดสุรินทร์ เพื่อให้ทราบแนวทางการวิเคราะห์และการวางแผนด้านการตลาดเกิดความชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อตลาดกลุ่มเป้าหมาย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2558). ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558 – 2560.
https://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=7114
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564). <http://www.thai-german-cooperation.info/admin/uploads/publication/1be798cb24ee07703c498fcd47cbba4den.pdf>
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2544). มาตรการเร่งด่วนด้านการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2551). รายงานการดำเนินงานเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2538). หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. ธรรมสภา.
- จงรักษ์ อินทนต์. (2545). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จริญญา เจริญสุกใส. (2544). แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จุฑามาศ ไชยศร. (2536). การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2544). สังคมและวัฒนธรรม. ด้านสุขภาพการพิมพ์.
- ฉลองศรี พิมลสมพงษ์. (2542). การวางแผนการพัฒนาลาดการท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชัยสิทธิ์ ดำรงวงศ์เจริญ. (2550). การจัดการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาภูผายนต์ อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2540). วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ชุดภูมิปัญญา ลำดับที่ 1. อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชูเกียรติ นพเกตุ. (2542). การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน..จุดเริ่มต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

- เซนต์ วิวัฒน์บวรวงศ์. (2543). *วิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะ 5 ปี (พ.ศ.2545-2549) เอกสารประกอบการสัมมนางานเทศกาลท่องเที่ยวเมืองไทย ปี 2543 ย้ายอยู่กับที่หรือก้าวไปข้างหน้า. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.*
- ณรงค์ เสียงประชา. (2538). *มนุษย์กับสังคม (ฉบับปรับปรุงใหม่). โอเดียนสโตร์.*
- เดชา โต่งสูงเนิน. (2543). *การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมศึกษาดูงานม่วนคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- เดือนรัตน์ รัตนศิริ. (2533). *ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- ดุษฎี ชุมสาย มล. และ ญิบพัน พรหมโยธี. (2527). *ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว. ไทยวัฒนาพานิช.*
- ทรงคุณ จันทจร. (2549). *การวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม. ประสานการพิมพ์.*
- ทัดดาว บุญปัญญาโรจน์. (2545). *แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้า ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- ธวัชชัย รัตนซ้อน. (2542). *การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- ธัญญา นวลละออง. (2547). *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม จังหวัดปทุมธานี. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- น้ำทิพย์ ภูธนชัย. (2550). *การปรับตัวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่งบ้านตลาดควาย อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.*
- นิคม มูลิกะคามะ. (2545). *วัฒนธรรม : บทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์. กรมศิลปากร.*
- นิฐริน ไล่พันธ์. (2544). *ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติภูจองนายอย จังหวัดอุบลราชธานี. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- เนตรชนก นันท์. (2544). *การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- ใบชา วงศ์ดุษฎี. (2546). *การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชน : กรณีศึกษาบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- ผกาวรรณ จันทร์เพิ่ม. (2560). *การปรับตัวท่ามกลางวัฒนธรรมที่หลากหลาย.*
<https://www.gotoknow.org/posts/545920>
- ผจงจิตต์ ขอธิดมนันทะ. (2543). *การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.*

- พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์. (2530). *ทัศนภาพและระเบียบวิธี*. โครงการพัฒนาวิชาการ คณะสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พจนาน สุวรรณศรี. (2546). *คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิต และธรรมชาติ.
- พจนารถ กริ่งไกร. (2545). *การมีส่วนร่วมท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรม : กรณีศึกษาตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2539). *การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน*. มูลนิธิพุทธธรรม.
- พลอยศรี โปราณานนท์. (2539). “สองนครแห่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : เกียวโต-เชียงใหม่” *เชียงใหม่และเกียวโต : ผักพื้นใจเมือง*. โรงพิมพ์มิ่งเมือง.
- พะยอม วงศ์สารศรี. (2542). *องค์การและการจัดการ*. สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- พิทยา สายหู. (2514). *ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม*. ไทยวัฒนาพานิช.
- พิสิษฐ บัญไชย. (2549). *การวิจัยทางวัฒนธรรม : เอกสารประกอบการสอนวิชา*. สถาบันวิจัยศิลปะ และวัฒนธรรมอีสาน.
- เพชรศรี นนท์ศิริ. (2555). *รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตเหนือล่าง*. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 2(8).
- เพ็ญพร ถิตยประดิษฐ์. (2542). *ศึกษาปัญหาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดกาฬสินธุ์*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เพลินพิศ เครือบุญ. (2545). *วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม ของชุมชนบ้านจิวเหนือ ตำบลบ้านสาง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง. (2545). *การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มงกุฎ แก่นเดียว. (2535). *ทองคำแห่งภูมิปัญญา : ว่าด้วยศัพทานุกรม และคำอธิบายเกี่ยวกับการแพทย์ พื้นบ้านไทย-ลาว-เขมร*. สำนักงานคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน กระทรวงสาธารณสุข.
- มธุรส ปราบไพบรี. (2543). *ศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีชุมชนไทยทรงดำบ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มนตรี ศรีราชา. (2553). *รูปแบบการปรับตัวที่เหมาะสมของเกษตรกรที่ทำสวนยางพาราในภาคอีสาน*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

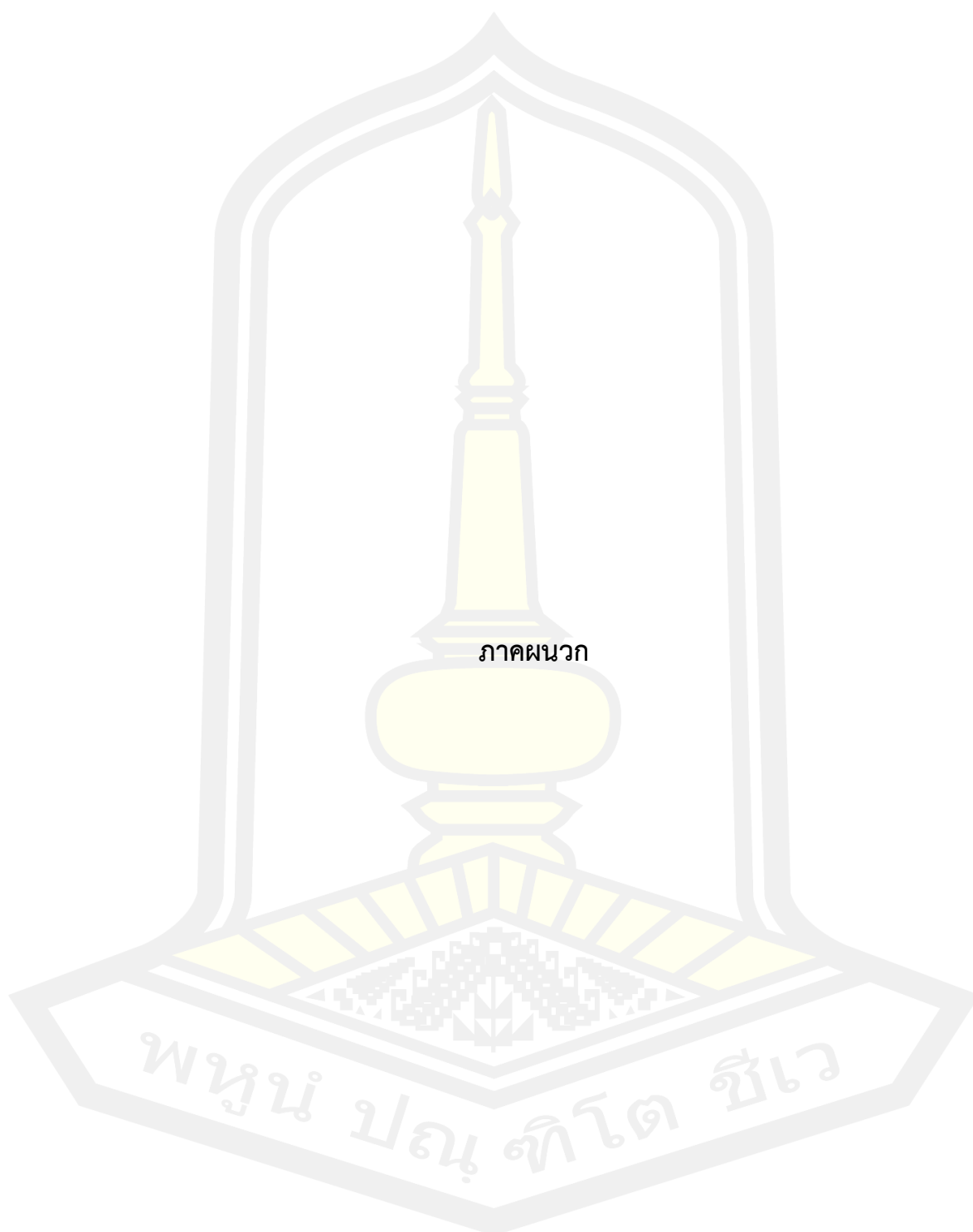
- ยศ สันติสมบัติ. (2540). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รชพร จันทรสว่าง. (2546). *ความหมายของนักท่องเที่ยว*. ภาควิชารัฐศาสนศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รสิกา อังกูร. (2547). *การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น*. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- รัฐทิทยา หิรัณยหาด. (2544). *แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2530). *พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ*. ไทยวัฒนาพานิช.
- ราณี อีสัยกุล. (2546). “*ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว*” *หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*. เอกสารประกอบการเรียนการสอน. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ลักขณา สริวัฒน์. (2544). *จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน*. โอเดียนสโตร์.
- วรรณมา วงษ์วานิช. (2546). *ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- วรวิฑูร์ สุวรรณฤทธิ. (2546). *วิถีไทย*. โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- วาลิกา แสนคำ. (2545). *การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี. (2529). *ผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อมรดกศิลปวัฒนธรรม*. *จุลสารการท่องเที่ยว*, 42.
- วีระชัย มงคลพันธ์. (2542). *ความต้องการและความพร้อมของประชาชนท้องถิ่นในการเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศรัญญา วรากุลวิทย์. (2546). *ปฐมนิเทศอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. โรงพิมพ์เฟื่องฟ้า พรีนติ้ง.
- ศราวุธ แผงสีดำ. (2542). *ไทคร้ว : การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ศึกษากรณีบ้านดงสวนพัฒนา ตำบลนาทัน อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศิริ ฮามสุโพธิ์. (2543). *สังคมวิทยาการท่องเที่ยว*. โอเดียนสโตร์.
- ศิริพร สุขเมธรัตน์. (2554). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2539). *องค์การและการจัดการ*. ซีระฟิล์ม และไซเท็กซ์.
- สมประสงค์ อ่อนแสง. (2551). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดมุกดาหารเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2547). ความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับการวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์. โรงพิมพ์คลัง
นานา.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ. (2533). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ : หลักการหาความรู้ วัตถุประสงค์
ดำเนินการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงาน. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมสมัย อ่อนคำ. (2547). การพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทยแบบมุ่ง ประสบการณ์
จริงเรื่องเที่ยวงานแข่งเรือ ที่บ่อพันขัน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2536). ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2540). ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สามพร มณีไมตรีจิต. (2539). บทบาทวัฒนธรรมไทยกับการท่องเที่ยว. เอกสารประกอบการสัมมนา
ทางวิชาการโครงการสืบเสาะวัฒนธรรมไทย ภูมิไทยนิยมไทย. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
ไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2535). ความหมายและขอบข่ายงานวัฒนธรรมพื้นบ้าน.
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สินธุ์ สโรบล และอุดร วงษ์ทับทิม. (2546). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบการณ์พื้นที่
ภาคเหนือ การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. การ
ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- สิปปนนท์ เกตุทัต. (2542). การปฏิรูปวิทยาศาสตร์ศึกษา : กรณีศึกษาเวียดนาม. สำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.
- สุจิต บุญประเสริฐ. (2533). การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว :
การศึกษาเฉพาะกรณีบ้านเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม. มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สุชาดา รัตนภูมิพงษ์. (2546). วัฒนธรรมชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ศึกษากรณี
แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา.
- สุพัตรา สุภาพ. (2536). สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี. ไทยวัฒนา
พานิช.
- สุพิศวง ธรรมพันทา. (2543). มนุษย์กับสังคม. ภูมิไทย.

- สุภาวณี ทรงพรวาณิชย์. (2546). *นิเวศน์วัฒนธรรม : รากฐานใหม่แห่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค.
- สุวัฒน์จุฬารักษ์ และจริญญา เจริญสุกใส. (2552). *นักท่องเที่ยว*. สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวีณา นิยมคำ. (2547). *ศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาเวียงลอให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสรี วังสีไพจิตร. (2537). *ท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน*. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- อนุชา ปัญจพันธ์. (2545). *การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง : กรณีศึกษา ตำบลผาช้างน้อย อำเภอปง จังหวัดพะเยา*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2541). *วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรธรณ พันธุ์เนตร. (2541). *การประเมินความต้องการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวของประชาชน : กรณีบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อัญชลี สมใจ. (2552). *การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา : วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา*. มหาวิทยาลัยนครสวรรค์.
- Arkoff A. (1968). *Adjustment and Mental Health*. McGraw-Hill.
- Baskin S. and B. Aronoff. (1980). *So, How Long Have You Been : Self-owned Cultural Tourism Industry*. University of California, Los Angeles.
- Brown Richard D. (1976). Modernization. In *The Transformation of Merican Life 1600-1865* (p. 36). Hill and Wang.
- Bunten Alexisc. So. (2006). *How Long Have you been : Self-Commodification in Nativeowned Cultural Tourism Industry*. University of California, Los Angeles.
- Cartwright D. (1949). Some Principles of Presuasion. *Human Relations*, 2(4), 253-267.
- Chailes S. and A. Var. (1976). In *Leslie White's The Science of Culture : Study of Man and Culture*. The Free Peers.
- Chan J.M. (2005). *Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation*. Rural Development Committee Center for International Studies. Cornell University.

- Gibson R. and S. Donnelly. (1982). Rural Tourism and Marketing. *Tourism Management*, 183–184.
- Gullely H.E. (1968). *Discussion, Conference and Group Process*. Holt Rinehart & Winston.
- Gunn. (1994). *Tourism Planning*. Taylor & Francis Inc.
- Hritz Nancy. (2006). *Urban Host Community Perceptions of Tourism Market Segment Impacts : Evidence From Indianapolis (Indiana)*. Indiana University.
- Kennedy Eugene. (1977). *A Time for Being Human*. Rolls Offset Printing Co., Inc.
- Lazarus R. S. (1969). *Patterns of adjustment and human effectiveness*. McGraw-Hill.
- Liu Shiau–Yang. (2002). *Control Power, Tourism Development and Conservation : Planning an Island with a Traditional Culture (Taiwan, China)*. Hayward University.
- Marie R. (2003). *Going Deutsch : Heritage Ourism and Identity in German Texas*. Haward University.
- Mayor Leah Elizabeth. (2006). *We Cme to Rebuild Ourselves : Tourists, Tourist Spaces and Reconceptualuzing Transformative Learning Theory*. Cornell University.
- Mitz Robyn. (2006). *A Community Perspective on Tourism Development*. Royal Roads University Canada.
- Philip Feifan Xie. (2001). *Authenticating Cultural Tourism: Folk Villages in Hainan, China*. UWSpace.
- Robert R. and J. Helber. (1980). *Toursm : Principles Practies Philosophies*. McGraw-Hill.
- Soper Anne K. (2006). *Culture heritage, Identity, and Tourism in Mauritius : Moving Beyond the Tourist Haze*. Indiana University.

คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลภาคสนาม

เรียน

ด้วยนายณัฐชยชัย บุญสด รหัสหนังสือ ๕๙๐๑๒๑๖๐๐๐๔ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขา วัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รออนุมัติให้ดำเนินงาน วิทยานิพนธ์เรื่องการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โฆสิต แพงสร้อย เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป จึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

รองศาสตราจารย์ ดร. ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ)

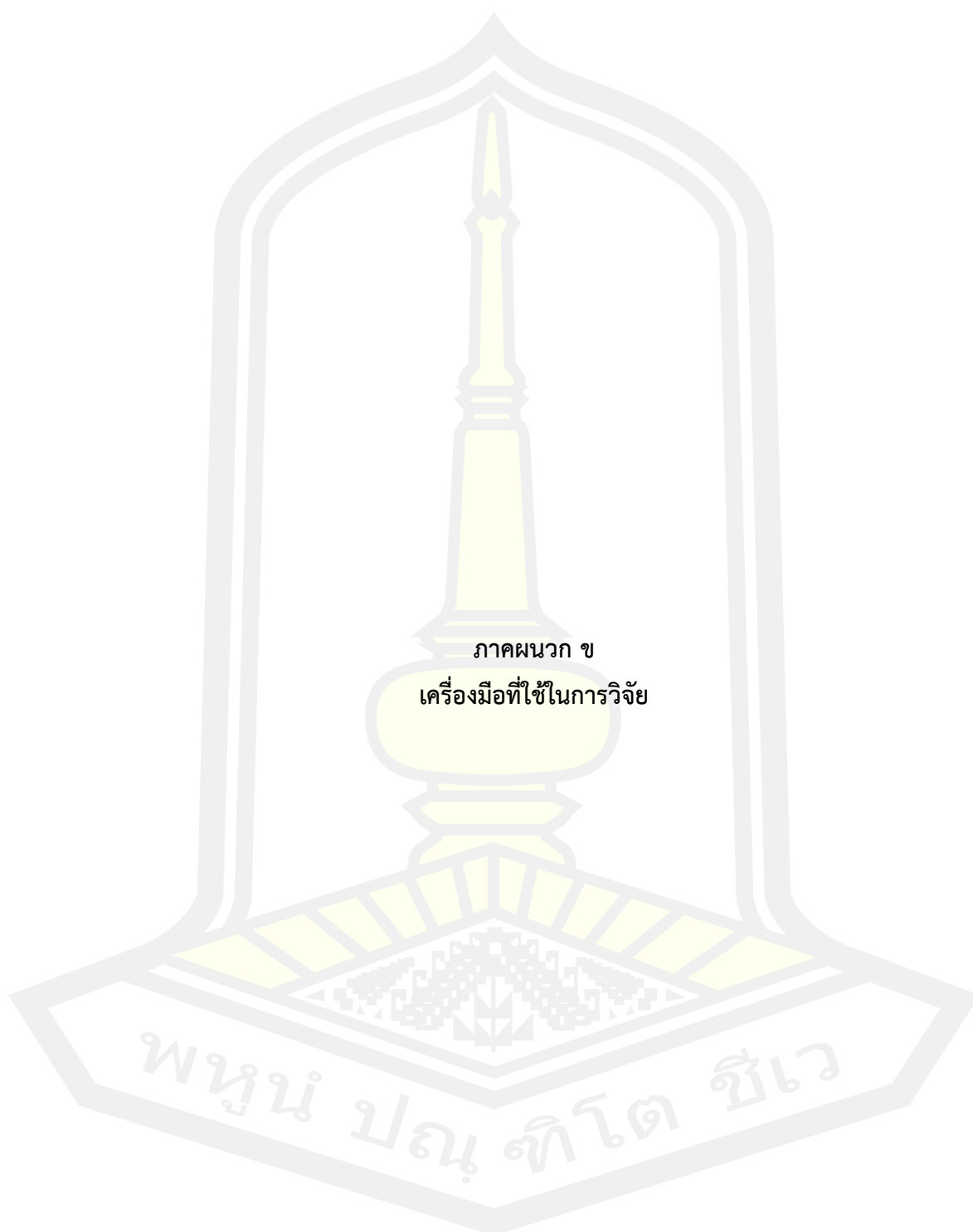
รองคณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์ ฝ่ายบริหาร

ปฏิบัติราชการแทนผู้รักษาการคณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์

กลุ่มงานบริการศึกษาและกิจการนักศึกษา

คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มมส.

โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๔๓๗๑-๑๓๕๐ ต่อ ๖๑๓๓

สรุปและวิเคราะห์

.....

.....

.....

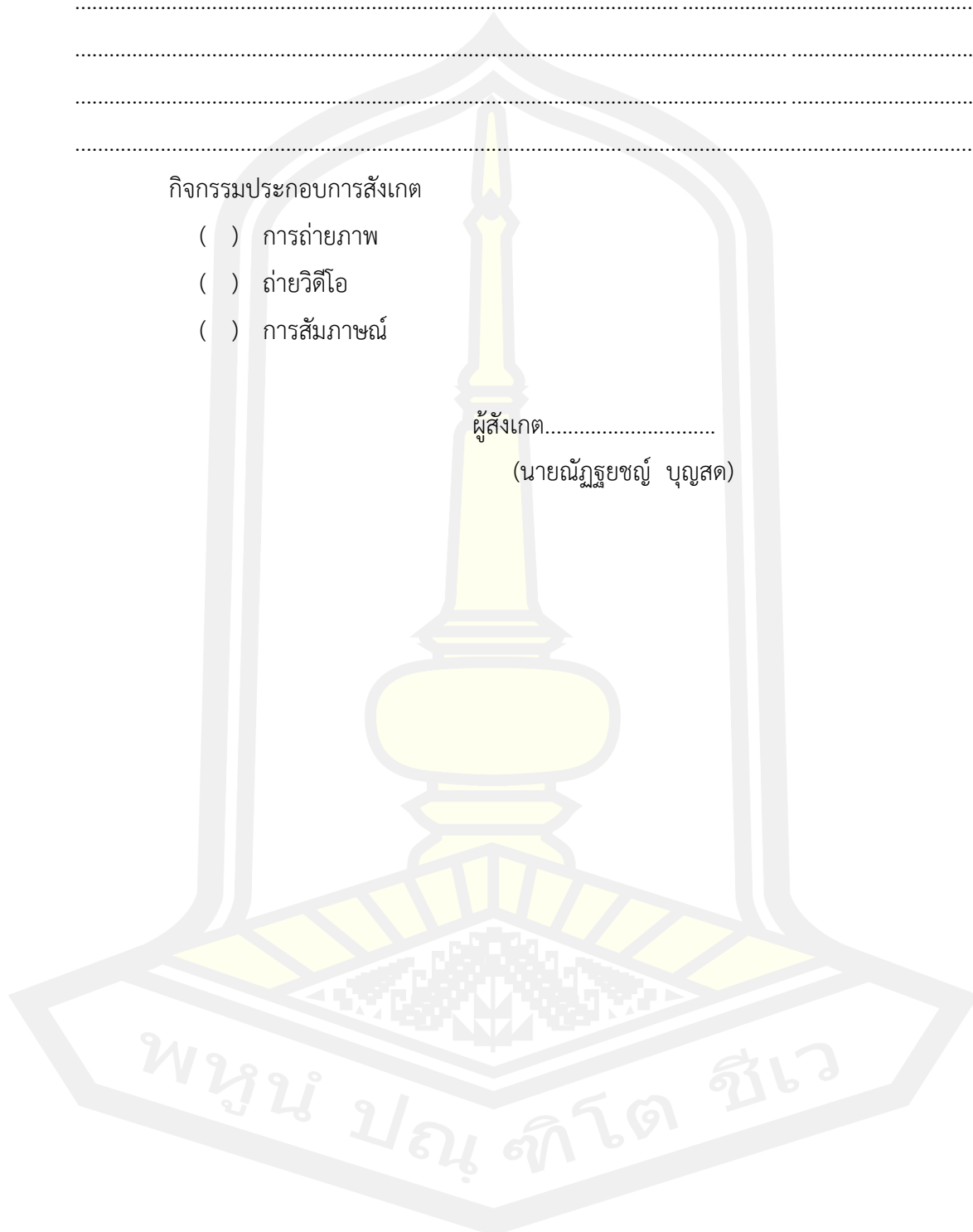
.....

กิจกรรมประกอบการสังเกต

- ( ) การถ่ายภาพ
- ( ) ถ่ายวิดีโอ
- ( ) การสัมภาษณ์

ผู้สังเกต.....

(นายณัฏฐยชญ์ บุญสด)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
แบบสังเกต (แบบไม่มีส่วนร่วม)
เรื่อง การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

ชื่อแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม .....

การสังเกต (Observation) เกี่ยวกับความเป็นมา สภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยว และการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับ

1) ด้านการคมนาคม

.....
 .....

2) ด้านที่พักและอาหาร

.....
 .....

3) ด้านร้านขายของที่ระลึก

.....
 .....

4) ด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว

.....
 .....

5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

.....
 .....

6) ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์

.....
 .....

7) ด้านการบริหารจัดการ

.....
 .....

สรุปและวิเคราะห์

.....

.....

.....

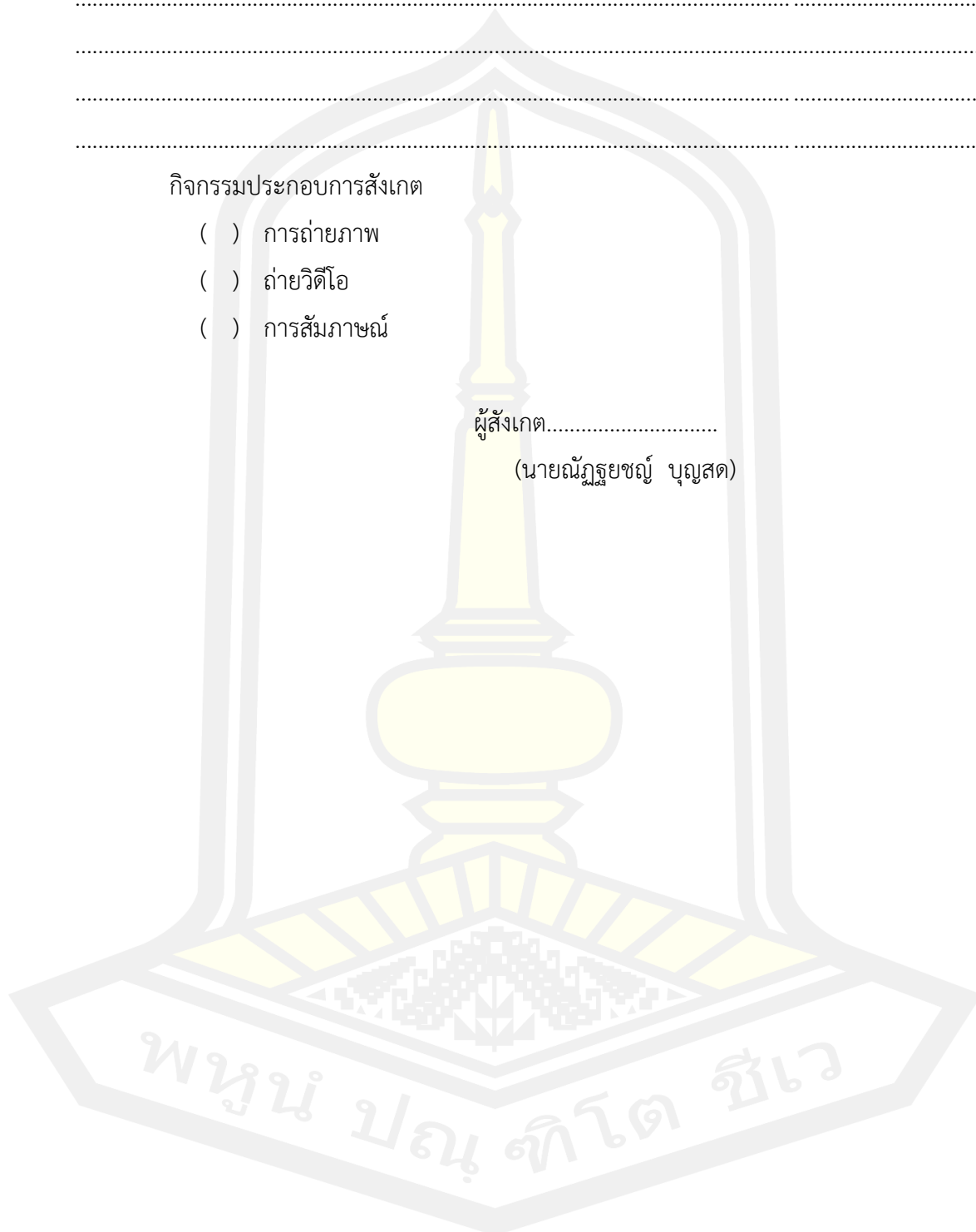
.....

กิจกรรมประกอบการสังเกต

- ( ) การถ่ายภาพ
- ( ) ถ่ายวิดีโอ
- ( ) การสัมภาษณ์

ผู้สังเกต.....

(นายณัฏฐยชญ์ บุญสด)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
แบบสัมภาษณ์ (ชนิดมีโครงสร้าง)
เรื่อง การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ/สกุล.....อายุ.....ปี
 ที่อยู่.....เลขที่.....ถนน.....
 ตำบล.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....
 รหัสไปรษณีย์.....โทรศัพท์.....

ตอนที่ 1 พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

1.1 ความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์

.....
 .....
 .....

1.2 สภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

.....
 .....
 .....

ตอนที่ 2 การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

2.1 ด้านการคมนาคม

.....
 .....
 .....

2.2 ด้านที่พักและอาหาร

2.3 ด้านร้านขายของที่ระลึก

2.4 ด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว

2.5 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

2.6 ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์

2.7) ด้านการบริหารจัดการ

สัมภาษณ์ที่.....

ผู้สัมภาษณ์.....

(นายณัฏฐชญาณ์ บุญสด)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
แบบสัมภาษณ์ (ชนิดไม่มีโครงสร้าง)
เรื่อง การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ/สกุล.....อายุ.....ปี
 ที่อยู่.....เลขที่.....ถนน.....
 ตำบล.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....
 รหัสไปรษณีย์.....โทรศัพท์.....

ตอนที่ 1 พัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

1.1 ความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์

.....
 .....
 .....

1.2 สภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

.....
 .....
 .....

ตอนที่ 2 การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

2.1 ด้านการคมนาคม

.....
 .....
 .....

2.2 ด้านที่พักและอาหาร

2.3 ด้านร้านขายของที่ระลึก

2.4 ด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว

2.5 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

2.6 ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์

2.7 ด้านการบริหารจัดการ

สัมภาษณ์ที่.....

ผู้สัมภาษณ์.....

(นายณัฏฐชยชัย บุญสด)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสนทนากลุ่ม

เรื่อง การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

ครั้งที่...../.....

เปิดสนทนาในประเด็นต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 ให้ผู้เข้าร่วมสนทนา กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ช่วงระยะเวลาพัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยว สภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ในด้านต่างๆ ได้แก่

- 1) ด้านการคมนาคม
- 2) ด้านที่พักและอาหาร
- 3) ด้านร้านขายของที่ระลึก
- 4) ด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว
- 5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 6) ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์

ประเด็นที่ 2 ผลกระทบที่เกิดจากการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม

1. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม
  - 1.1 ผลกระทบเชิงบวก
  - 1.2 ผลกระทบเชิงลบ
2. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ
  - 2.1 ผลกระทบเชิงบวก
  - 2.2 ผลกระทบเชิงลบ
3. ผลกระทบด้านสังคม
  - 3.1 ผลกระทบเชิงบวกด้านสังคม
  - 3.2 ผลกระทบเชิงลบด้านสังคม
4. ผลกระทบด้านวัฒนธรรม
  - 4.1 ผลกระทบเชิงบวกด้านวัฒนธรรม
  - 4.2 ผลกระทบเชิงลบด้านวัฒนธรรม

สรุปวิเคราะห์

.....
เริ่มสนทนาเวลา.....

แบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม

ชื่อสถานที่สนทนา.....หมู่ที่.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....

ผู้เข้าร่วมสนทนา

1. ชื่อ/สกุล.....ตำแหน่ง.....
2. ชื่อ/สกุล.....ตำแหน่ง.....
3. ชื่อ/สกุล.....ตำแหน่ง.....
4. ชื่อ/สกุล.....ตำแหน่ง.....
5. ชื่อ/สกุล.....ตำแหน่ง.....
6. ชื่อ/สกุล.....ตำแหน่ง.....
7. ชื่อ/สกุล.....ตำแหน่ง.....
8. ชื่อ/สกุล.....ตำแหน่ง.....
9. ชื่อ/สกุล.....ตำแหน่ง.....
10. ชื่อ/สกุล.....ตำแหน่ง.....

ผู้ดำเนินการสนทนา.....

(.....)

จบการสนทนาเวลา.....น.

ลงชื่อ.....

(นายณัฐรัชชัย บุษยสดี)

ผู้จัดบันทึกการสนทนากลุ่ม

พหุ ประถมศึกษา ชีวะ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
แนวทางการประชุมเชิงปฏิบัติการ
เรื่อง การปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์
ครั้งที่...../ 2562

ประเด็นการประชุม

ประเด็นที่ 1 ให้ผู้เข้าร่วมประชุมกล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมา สภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

- 1) ด้านดึงดูดใจ.....
- 2) การเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว.....
- 3) การบริหารจัดการ.....

ประเด็นที่ 2 ให้ผู้เข้าร่วมประชุมกล่าวถึงความต้องการ และแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

- 1) ด้านดึงดูดใจ.....
- 2) การเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว.....
- 3) การบริหารจัดการ.....

ประเด็นที่ 3 รายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ 3 ด้าน

- 1) รูปแบบการพัฒนาศักยภาพเนดึงดูดใจ.....
- 2) รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านการรองรับนักท่องเที่ยว.....
- 3) รูปแบบการพัฒนาด้านการบริหารจัดการ.....

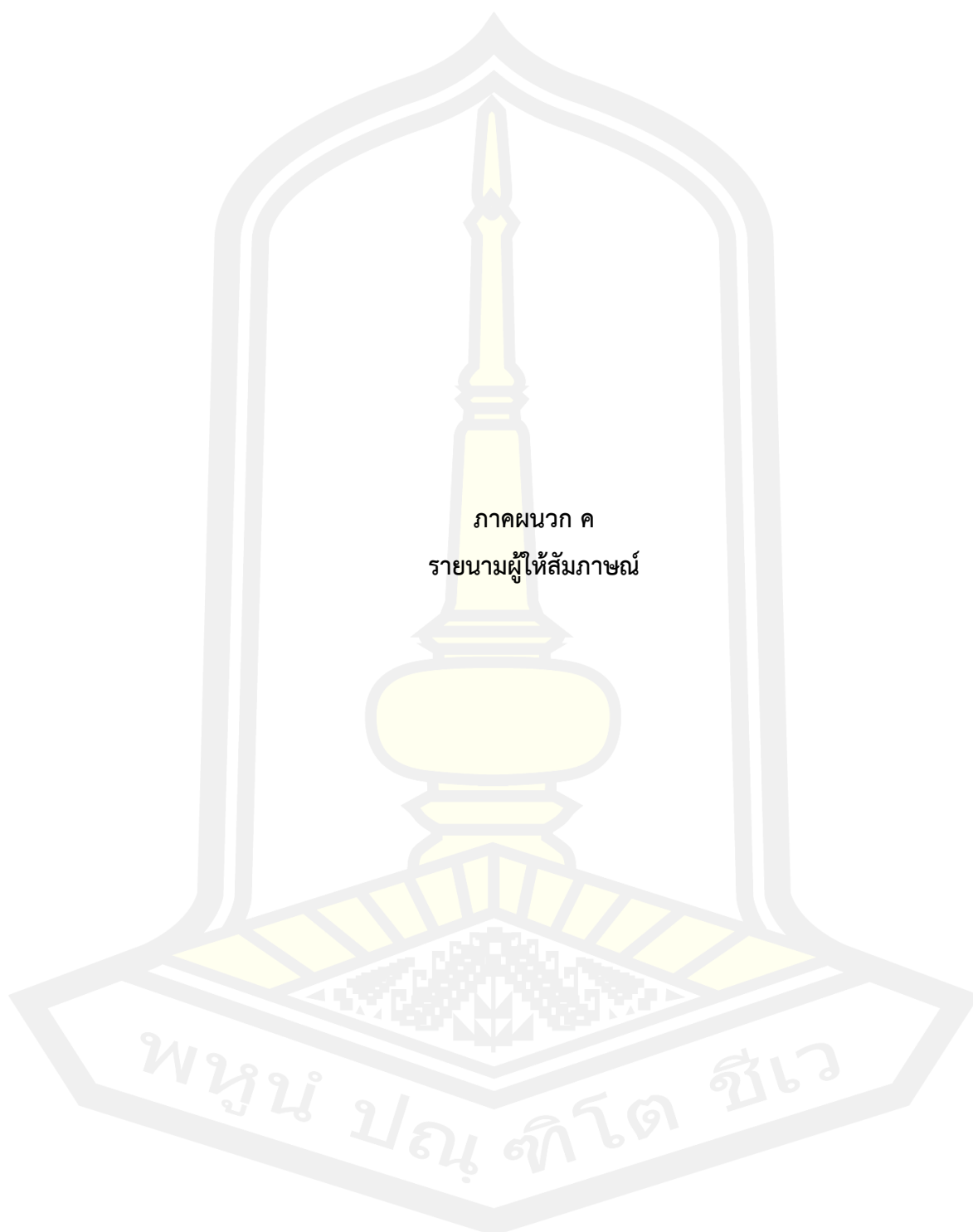
สรุปและวิเคราะห์.....

เริ่มประชุมเวลา.....

ปิดประชุมเวลา.....

.....ผู้บันทึกการประชุม

(นายณัฐชยชัย บุญสด)

ภาคผนวก ค
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

พหุบัณฑิต วิทโย

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- แก้ว เนื้อสะอาด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ฌัฏฐยชฌ์ บุญสด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 3 ตำบลชุมพลบุรี อำเภอุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2561.
- สุรพล เป็นพุ่มวง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ฌัฏฐยชฌ์ บุญสด เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 3 ตำบลชุมพลบุรี อำเภอุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 25.61.
- ไชยา พิมพ์สิงห์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ฌัฏฐยชฌ์ บุญสด เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 25.61.
- รัตนา จันท์จ่าย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ฌัฏฐยชฌ์ บุญสด เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 3 ตำบลชุมพลบุรี อำเภอุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2561.
- บุญเพียง มุ่งดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ฌัฏฐยชฌ์ บุญสด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 3 ตำบลชุมพลบุรี อำเภอุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2561.
- สมควร บุญหวัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ฌัฏฐยชฌ์ บุญสด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ บ้านเลขที่ 4 หมู่ที่ 3 ตำบลชุมพลบุรี อำเภอุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2561.
- เทียน แก้วหอม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ฌัฏฐยชฌ์ บุญสด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 3 ตำบลชุมพลบุรี อำเภอุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2561.
- ทองจันทร์ แก้วหอม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ฌัฏฐยชฌ์ บุญสด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 3 ตำบลชุมพลบุรี อำเภอุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2561.
- คุณ โฉมหน้า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ฌัฏฐยชฌ์ บุญสด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 3 ตำบลชุมพลบุรี อำเภอุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2561.
- ทองจันทร์ บุญกอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ฌัฏฐยชฌ์ บุญสด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 3 ตำบลชุมพลบุรี อำเภอุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2561.
- สมจิตร บุญกอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ฌัฏฐยชฌ์ บุญสด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 3 ตำบลชุมพลบุรี อำเภอุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2561.

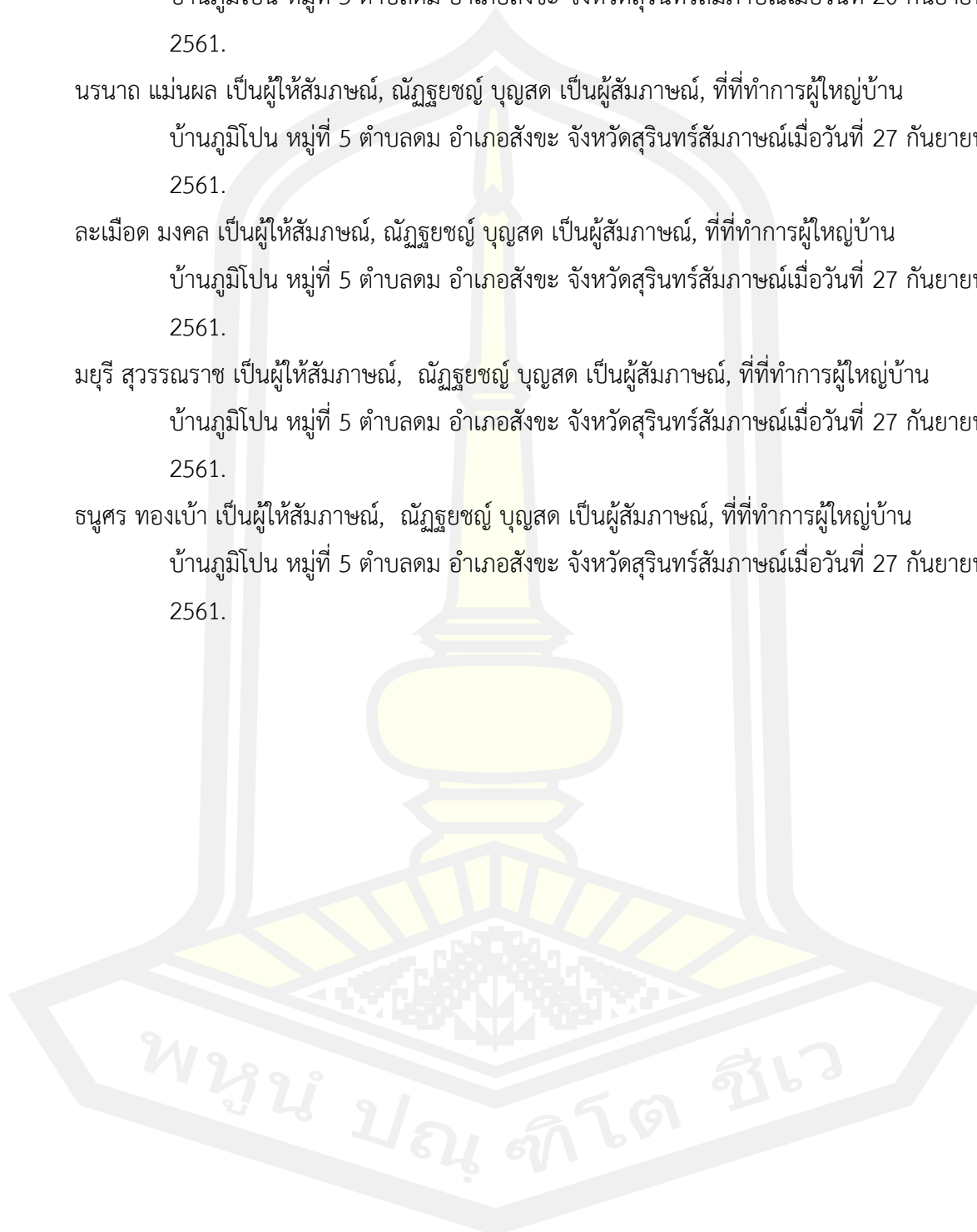
โทษ ยิ่งหาญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ฌัฏฐยชญ์ บุญสด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน
บ้านภูมิโปน หมู่ที่ 5 ตำบลม อำเภอสงขะ จังหวัดสุรินทร์สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 กันยายน
2561.

นรนาถ แม่นผล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ฌัฏฐยชญ์ บุญสด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน
บ้านภูมิโปน หมู่ที่ 5 ตำบลม อำเภอสงขะ จังหวัดสุรินทร์สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 กันยายน
2561.

ละเมียด มงคล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ฌัฏฐยชญ์ บุญสด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน
บ้านภูมิโปน หมู่ที่ 5 ตำบลม อำเภอสงขะ จังหวัดสุรินทร์สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 กันยายน
2561.

มยุรี สุวรรณราช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ฌัฏฐยชญ์ บุญสด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน
บ้านภูมิโปน หมู่ที่ 5 ตำบลม อำเภอสงขะ จังหวัดสุรินทร์สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 กันยายน
2561.

ธนูศร ทองบัว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ฌัฏฐยชญ์ บุญสด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน
บ้านภูมิโปน หมู่ที่ 5 ตำบลม อำเภอสงขะ จังหวัดสุรินทร์สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 กันยายน
2561.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายณัฏฐยชญ์ บุญสด
วันเกิด	วันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2507
สถานที่เกิด	จังหวัดสุรินทร์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 112 หมู่ 12 บ้านทองกลาง ตำบลชุมพลบุรี อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ รหัสไปรษณีย์ 32190
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ศึกษานิเทศก์ ชำนาญการพิเศษ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2 เลขที่ 219 ถนนศรีรัตน ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี สุรินทร์ รหัสไปรษณีย์ 32130
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2526 มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสิรินธร อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ พ.ศ. 2528 ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ป.กศ.สูง) สาขาวิชาสังคมศึกษา วิทยาลัยครูสุรินทร์ พ.ศ. 2535 ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ พ.ศ. 2557 ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ พ.ศ. 2557 ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศษ.ม.) สาขาวิชาบริหาร การศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี พ.ศ. 2564 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวัฒนธรรม ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พูน บุญจิตต์ ชีวะ